

11. medzinárodná vedecká konferencia
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO
A EURÓPSKA ÚNIA**

11th International Scientific Conference
**SECURE SLOVAKIA
AND EUROPEAN UNION**

**RECENZOVANÝ ZBORNÍK
PRÍSPEVKOV
Z KONFERENCIE**

**REVIEWED
CONFERENCE
PROCEEDINGS**

*9. - 10. november 2017,
Košice, Slovensko*

qualityaustria

SYSTEM CERTIFIED

ISO 9001:2008
IWA 2:2007

No.11992/0
No.00002/0

Recenzenti/ Reviewers:

Dr.h.c. prof .h.c. prof. Ing Marián MESÁROŠ, DrSc. MBA, LL.M,
Slovakia

dr. hab. Jacek DWORZECKI, PhD. Poland

Editor : Ing. Martina Vacková, PhD.

© Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2017

Vydala/ Published: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva
v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovakia

ISBN : 978-80-8185-025-7

GARANTI VEDECKEJ KONFERENCIE
GUARANTORS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE

Dr.h.c. prof .h.c. prof. Ing Marián MESÁROŠ, DrSc. MBA, LL.M,
Slovensko
Dr.h.c. doc. JUDr. Stanislav KRIŽOVSKÝ, PhD., LL.M., MBA, mim.
prof., Slovensko
Dr.h.c. prof. Pawel CZARNECKI, PhD., MBA, Poľsko
prof. JUDr. Jaroslav IVOR, DrSc., Slovensko
gen. JUDr. Lubomír ÁBEL, Slovensko
prof. JUDr. Jozef KLIMKO, DrSc., Slovensko
prof. JUDr. Ing. Viktor PORADA, DrSc., dr. h. c. mult., Česká republika
Dr.h.c. prof. Ing. Rudolf KROPIL, PhD., Slovensko
Dr. h. c. doc. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD., Slovensko
JUDr. Marianna MOCHNÁČOVÁ, PhD., Slovensko
Dr. Juliusz PIWOWARSKI, mim. prof., Poľsko
prof. Ing. Jozef PUTTERA, CSc., Slovensko
doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., MBA, mim. prof., Slovensko

VEDECKÝ VÝBOR KONFERENCIE ***SCIENTIFIC COMMITTEE OF THE CONFERENCE***

Predseda / Chairman:

prof. Ing. Josef BLAŽEK, CSc., Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach Slovensko

Členovia / Members:

prof. Ing. Karol BALOG, PhD., STU v Bratislave, Slovensko

Ing. Bc. Danko BOGUSKÁ, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Slovensko

prof. PhDr. Ján BUZALKA, CSc., Akadémii PZ v Bratislave, Slovensko

prof. Ing. Zdeněk DVOŘÁK, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Slovensko

dr. hab. Jacek DWORZECKI, PhD., Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Poľsko

insp. dr Marek FAŁDOWSKI - Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Poľsko

pplk. Ing. Štefan GALLA, PhD. MBA, Požiarnotechnický a expertízny ústav MV SR, Slovensko

Ing. Peter HAVAJ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovensko

prof. Ing. Ladislav HOFREITER, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Slovensko

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc., Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Slovensko

prof. RNDr. František KAČÍK, PhD., Technická univerzita vo Zvolene, Slovensko

prof. RNDr. Danica KAČÍKOVÁ, PhD., Technická univerzita vo Zvolene, Slovensko

plk. Mgr. Štěpán KAVAN, PhD., Hasičský záchranný sbor JČK, Česko

Ing. Lucia KOVÁČOVÁ, PhD., VŠBM v Košiciach, Slovensko

Ing. Peter LOŠONCZI, PhD., MBA, VŠBM v Košiciach, Slovensko

doc. Ing. Andrea MAJLINGOVÁ, PhD., Technická univerzita vo Zvolene, Slovensko

doc. Ing. Jozef MARTINKA, PhD., STU v Bratislave, Slovensko

insp. dr hab. Izabela NOWICKA, Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Poľsko

doc.. Dr. Antoni OLAK, PhD., Wyższa Szkoła Przedsiębiorczosci i Administracji w Lublinie, Poľsko

doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD., Akadémii PZ v Bratislave, Slovensko

prof. Ing. Milan ORAVEC, CSc., Technická univerzita v Košiciach,
Slovensko

płk dr hab. inż. Witalis PELLOWSKI, profesor AWL - Akademia Wojsk
Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki, Polsko

doc. Ing. Jiří POKORNÝ, Ph.D., MPA, VŠB-Technická univerzita
Ostrava, Česko

prof. Ing. Josef REITŠPÍS, Ph.D., VŠBM v Košiciach, Slovensko

dr inż. Marcin SOSNOWSKI - Akademia Jana Długosza w Częstochowie,
Polsko

dr. Bożena SOWA, WSPiA University of Rzeszow, Polsko

prof. Ing. Jozef STIERANKA, Ph.D., Akadémia PZ v Bratislave, Slovensko

mł. insp. dr hab. Agata TYBURSKA - Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie,
Polsko

dr hab. Andrzej URBANEK, profesor APSI - Akademia Pomorska w
Słupsku, Polsko

Ing. Martina VACKOVÁ, Ph.D., VŠBM v Košiciach, Slovensko

doc. Vasyl Myronovych ZAPLATYNSKYI, Ph.D., National University of
Physical Education and Sports, Kijev, Ukrajina

OBSAH - CONTENTS

Bezpečnostný systém a jeho optimalizácia z hľadiska subjektov <i>Vladimír ANDRASSY - Matúš GREGA</i>	8
System antyterrorystyczny Slowacji <i>Tomasz BĄK</i>	16
Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security <i>Lubica BARIČIČOVÁ</i>	31
Kontinuálne rozpracovávanie vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave <i>Vladimír BLAŽEK</i>	48
Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahu prostredia a kriminality <i>Monika BLIŠŤANOVÁ</i>	60
Riešenie udalostí s hromadným postihnutím osôb z pohľadu IZS SR <i>Danka BOGUSKÁ, Andrea MAJLINGOVÁ, Martina VÍTKOVÁ, Vladimír HOSA</i>	70
Identifikácia faktorov bezpečnosti v obciach <i>Martin BOROŠ, Andrej VELAS</i>	88
Application of Prisoner's Dilemma in Real Life Situations <i>Pavel BUČKA, Veronika MARENČINOVÁ</i>	96
Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania <i>Ján BUZALKA</i>	104
Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a taktických cvičení členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie <i>Jozefína DROTÁROVÁ, Miroslav TURČANIK</i>	114
Manažérstvo rizík a ohrození podniku so zvlášť rizikovými HSE pracoviskami <i>Imrich DUFINEC, Grzegorz WILK-JAKUBOWSKI</i>	121
Local Security in Terms of Assessment of Infrastructure and Environmental Variables <i>Paweł DZIEKAŃSKI</i>	128
Hodnotenie rizík – odborná spôsobilosť <i>Katarína FIRMENTOVÁ</i>	138

Ochrana mäkkých cieľov ako problém národnej bezpečnosti <i>Ladislav HOFREITER, Zuzana KUBÍKOVÁ</i>	145
Nová hodvábná cesta a svet organizovaného zločinu Mišu Glennyho <i>Miloslav HOSCHEK</i>	153
Komparácia slovenskej právnej úpravy trestnej činnosti priamo súvisiacej s detskou pornografiou s právnou úpravou vybraných európskych štátov (Belgické kráľovstvo, Francúzska republika) <i>Monika HULLOVÁ</i>	172
Dopravná ochrana určených osôb a zahraničných predstaviteľov, v kontexte Bratislavského summitu lídrov Európskej únie, počas SK PRES 2016 <i>Štefan JAKABOVIČ, Tomáš JAKABOVIČ</i>	179
Kosovo-czarna dziura Europy <i>Eugeniusz JANUŁA</i>	189
Vývoj bezpečnostného prostredia – hybridné hrozby <i>Vojtech JURČÁK, Jozef TURAC</i>	210
Mezinárodní cvičení Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017 <i>Štěpán KAVAN, Pavel ROŽBOUD</i>	220
Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL) <i>Ivan KOBLEN, Karol BALOG</i>	226
Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významná súčasť bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl <i>Lucia KOVÁČOVÁ, Peter LOŠONCZI</i>	239
Aplikace analýzy rizik pro praxi <i>Karel KUBEČKA, Petr ROŽŇÁK</i>	248
Polish Armed Forces in Peace Keeping Missions <i>Józef KUBICA</i>	257
Fundamentals of Network Enabled Capability <i>Ryszard LELITO</i>	262
Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-polícajného poznania <i>Miroslav LISONĚ</i>	272
Pohľad na zadefinovanie páchania trestných činov so zameraním na terorizmus <i>Marek MAJERNÍK</i>	283

Geoinformatics as a Spatial Decision Support Tool for Crisis Management <i>Andrea MAJLINGOVÁ, Radovan HILBERT</i>	293
Hasičské jednotky v Integrovanom záchrannom systéme Slovenskej republiky <i>Milan MARCINEK</i>	316
Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne <i>Martin MAŠĽAN</i>	335
Aplikačné problémy praxe pri trestaní za delikty týkajúce sa nezaplatenia úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry <i>Jana MORAVČÍKOVÁ</i>	344
Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky <i>Stanislav MORONG</i>	352
Rozumná bezpečnosť a jej spoločenské garancie <i>Karol MURDZA</i>	362
Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana <i>Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL</i>	370
Status prawny okupacji wojskowej <i>Dariusz NOWAK</i>	382
Handel ľudźmi – zarys problematyki <i>Antoni OLAK, Karolina OLAK</i>	392
Bezpieczeństwo gospodarcze- aspekty prawne i międzynarodowe <i>Jolanta Puacz- OLSZEWSKA, Tomasz KONOPKA</i>	402
Zaobchádzanie s páchatel'om ako súčasť terciárnej prevencie criminality <i>Magdaléna ONDICOVÁ</i>	415
Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti <i>Daniela PALAŠČÁKOVÁ</i>	426
Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR <i>Lenka PALAŠČÁKOVÁ</i>	438
Miestne občianske poriadkové služby v marginalizovaných rómskych komunitách <i>Peter PALKO</i>	450
Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union <i>Iwona PAWLAS</i>	459

Bezpečnostný manažment a vzdelávanie manažérov vo vojenstve <i>Mária PETRUFOVÁ</i>	473
Výskum kultúry bezpečnosti. Axiologické a psychosociálne aspekty <i>Juliusz PIWOWARSKI, Wojciech CZAJKOWSKI</i>	481
Sily Územnej obrany ako piaty typ Ozbrojených Síl v Poľskej republike <i>Juliusz PIWOWARSKI, Piotr MACIEJCZYK-CIEŃ</i>	491
O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám <i>Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA</i>	501
Potenciální vliv masové migrace na bezpečnost a stabilitu Evropské unie <i>Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK</i>	519
Bezpečnostní studia: bezpečnostní vzdělávání v ČR a SR <i>Josef SMOLÍK</i>	531
Ochrana pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu v slovenskej republike vo svetle pripravovanej novely zákona <i>Jozef STIERANKA</i>	539
Počítačové modelování a kriminalistický experiment v praxi <i>Jiří STRAUS, Viktor PORADA</i>	550
Společné znaky vybraných typů narušení bezpečnosti <i>Jan SVOBODA</i>	565
Tvorba zásob v kontexte legislatívy obranného plánovania v podmienkach SR <i>Miroslav ŠKOLNÍK</i>	576
The Security of Company Management Teams <i>Vladislav ŠTEFKA</i>	588
Kształowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997 <i>Anna ZAGÓRSKA</i>	593
Use of Graphical Constructions for Depicting Dangers <i>Vasyl ZAPLATYNSKYI</i>	606
Economic security of citizens in the internal security of the state <i>Monika ZAWARTKA</i>	616

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Bezpečnostný systém a jeho optimalizácia
z hľadiska subjektov**

**Security System and its Optimization from the Subjects'
Point of View**

Vladimír ANDRASSY¹, Matúš GREGA²

¹Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika,
Liptovský Mikuláš

²Simulačné centrum, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš

Abstrakt:

Zaistenie bezpečnosti je interdisciplinárnym procesom, výsledkom uvedomelej činnosti človeka smerujúcej k ochrane pred ohrozeniami a zmierňovaniu ich možných následkov využitím výstupov prírodných, technických, spoločenských aj humanitných vied. Vytvorený bezpečnostný systém je súborom technických, prevádzkových, materiálnych, komunikačných a personálnych subsystémov. Tieto subsystémy komplexne plnia úlohu nielen priamej, bezprostrednej ochrany, ale aj prevencie, poskytovania informácií a odstraňovania následkov. Neoddeliteľnou súčasťou bezpečnostného systému je personál – bezpečnostná komunita. Bezpečnostnú komunitu by mali tvoriť vysoko teoreticky aj odborne pripravení profesionáli zvládajúci navrhnuť a realizovať optimálny spôsob riešenia vzniknutej krízovej situácie. Ich príprava je kontinuálnym, opakujúcim sa procesom získavania, rozširovania a osvojovania si vedomostí a zručností smerujúcich k úspešnému zvládnutiu krízy a zmierňovaniu jej následkov.

Kľúčové slová: bezpečnostný systém, subjekty, simulácia, simulačný nástroj.

Abstract:

Ensuring safety is an interdisciplinary process, the result of conscious human activity which seeks to protect against threats, and mitigate the potential consequences of using the output of natural, technological, social and human sciences. The created security system is a set of technical, operational, material, communications and personnel subsystems. These subsystems are designed for direct and immediate protection as well as prevention, information provision and rehabilitation. An inseparable part of the security system is the staff - security community. Security community should consist of highly qualified professionals being able to propose and implement the optimal way to resolve the resulting crisis. Their preparation is a continuous systematic process of gaining, expansion and acquisition of knowledge and skills leading to a successful management of the crisis and mitigation of its consequences.

Keywords: security system, subjects, simulation, simulation tool.

Úvod

Hodnota bezpečnosti je dynamická veličina, ktorá sa mení s časom. Je to trvalý, cyklický a nepretržitý proces reakcie na vzniknuté ohrozenia objektu vyplývajúce z bezpečnostného prostredia, proces umožňujúci nepretržite realizovať opatrenia na zaistenie ochrany v stále sa meniacich podmienkach a situáciách. Výsledná úroveň bezpečnosti bude vždy závislá od stupňa zabezpečenia relevantnými prostriedkami poskytujúcimi ochranu. [1]

Pre zaistenie bezpečnosti sa vytvára komplexný systém, ktorý je tvorený súborom technických prostriedkov a personálu. Jeho hlavnou úlohou je minimalizovať potenciálne hrozby a riziká ich vzájomnou interakciou tak, aby jednotlivé subsystemy boli vzájomne prepojené, funkčne na seba nadväzujúce, v niektorých prípadoch na sebe závislé. Nedostatočné riešenie niektorého subsystemu realizovaného bezpečnostného systému ohrozuje komplexnú bezpečnosť chráneného objektu alebo chráneného záujmu. Komplexné bezpečnostné systémy tak plnia úlohu nielen priamej, bezprostrednej ochrany, ale aj prevencie a poskytovania informácií. Svoje nezastupiteľné miesto v tomto systéme zastáva človek a to aj napriek zložitosti a dokonalosti technických systémov zabezpečenia, automatizácii získavania, prenosu, spracovania a vyhodnocovania informácií.

1. Bezpečnostný systém

Bezpečnostný systém môžeme popísať ako súhrn prvkov a prostriedkov na zaistenie bezpečnosti, ochrany životov, zdravia osôb a majetku. Je systémom integrujúcim základné piliere bezpečnosti, inštitucionálne a systémové nástroje na jej dosahovanie. Je vytvorený na základe identifikácie rizík, analýzy, hodnotenia a prijatia následných opatrení na zaistenie bezpečnosti. [2,3] Bezpečnostný systém môžeme chápať ako nástroj na realizáciu zabezpečenia, na zaistenie bezpečnosti v danom prostredí, čase a na stanovený cieľ/účel. Takto definovaný bezpečnostný systém je vytvorený zámerné, premyslene a koncepčne s cieľom realizácie výstupov analýz a jednoznačných zámerov tvorcov bezpečnosti v danom prostredí a čase smerujúcich k minimalizácii možných bezpečnostných rizík.

Integrovaný bezpečnostný systém (IBS) je tvorený kombináciou resp. vzájomným prienikom jednotlivých prvkov viacerých samostatných subsystemov, bezpečnostných mechanizmov a služieb do systému vzájomnej spolupráce s koordináciou ich vzájomnej činnosti. Hlavným cieľom a poslaním je vytvoriť viacúrovňovú vrstevnú ochranu chráneného objektu alebo chráneného záujmu prienikom systémov technických prvkov (technické prostriedky) a subjektov (obsluha, organizačno-režimové opatrenia, fyzická ochrana). Takto vytvorený systém tvorí vyvážený, vysoko funkčný a koordinovaný celok, ktorý bude schopný minimalizovať možnosti narušiteľa a maximalizovať jeho riziko. Jednotlivé komponenty IBS by mali naplňovať základné funkcie systému: [4]

- *odstrašenie (deterrence),*
- *detekciu (detection),*
- *ohodnotenie (assessment),*
- *reakciu (reaction - delay and response),*

- zhromažďovanie dôkazov (*evidence gathering*).

IBS umožňujúci realizáciu špecifických funkcií zabezpečenia pre konkrétny chránený záujem je tvorený subsystemami zabezpečujúcimi požadované atribúty systému v nadväznosti na definované kľúčové požiadavky. Je možné charakterizovať ho ako prienik jednotlivých spôsobilostí subsystemov s dôrazom na hodnotenie cieľovej funkcie systému v konjunkcii s prioritami a kvalitami ochrany:

- *technické spôsobilosti – dôraz na technické prostriedky rozmiestnené v chránenom priestore,*
- *prevádzkové spôsobilosti – implementácia organizačných a režimových opatrení/smerníc pre efektívne uplatňovanie systému ochrany,*
- *personálne spôsobilosti – dôraz na vhodnú organizačnú štruktúru, obsluhu a fyzickú ochranu,*
- *komunikačné spôsobilosti – využívanie informačných zdrojov, vzájomné prepojenia, vzťahy a väzby.*

IBS môžeme posudzovať z dvoch hľadísk, ktoré sú v interakcii:

- *hľadisko technických prostriedkov – deterministický systém, v ktorom sú vzájomné vzťahy subsystemov informačného systému pevne definované,*
- *hľadisko subjektov – stochastický systém, charakterizovaný spracovaním, prípravou a realizáciou rozhodnutí využívajúcich a aktualizujúcich informácie v rámci informačných procesov riadenia bezpečnostných služieb s dôrazom na pôsobenie ľudského faktora.*

Obr. 1 Základné prvky bezpečnostného systému [1, doplnené].

2. Hľadisko subjektov

Hľadisko subjektov v rámci bezpečnostného systému vyjadruje informačný tok a činnosti v systéme riadenia a nasadenia bezpečnostnej služby alebo v systéme riadenia a nasadenia fyzickej ochrany na základe pripravených organizačných a režimových opatrení (smernice, pokyny, predpisy a pod.) a aktuálnych vstupov z technických prostriedkov. Pri charakteristike je možné vychádzať z dvoch uhlov pohľadu:

Bezpečnostný systém a jeho optimalizácia z hľadiska subjektov

Vladimír ANDRASSY, Matúš GREGA

- *organizačný* – na základe hierarchického vnútorného usporiadania systému má hierarchickú štruktúru na základe vytvorených organizačných jednotiek,
- *funkčný* – na základe funkčnej štrukturalizácie je systém rozdelený do funkčných podsystemov na riadenie jednotlivých výkonných činností napr.: odborné vzdelávanie, prevádzka bezpečnostného systému a pod.

Základné požiadavky kladené pre fungovanie vytvoreného celku subjektov:

- *informácie musia byť získané rýchlo a v požadovaných intervaloch, aby mohli byť efektívne využité pri rozhodovacom procese,*
- *informačný tok musí zabezpečiť požiadavku čo najkratšej cesty ku konečnému príjemcovi,*
- *v systéme musí byť čo najmenej sprostredkujúcich článkov, ktoré môžu byť príčinou deformácie alebo dezinformácie,*
- *systém musí pôsobiť integrujúco, musí zabezpečiť účinnú spätnú väzbu,*
- *systém musí byť schopný reagovať na prípadné zmeny podmienok,*
- *bezpečnosti systému jednak z pohľadu spoľahlivosti, ochrany pred zneužitím a následnému narušeniu bezpečnosti IBS.*

Hlavnou úlohou informačného systému v oblasti komunikácie subjektov je zaistiť taký stupeň informovanosti riadiacich a výkonných článkov, aby poskytovaná informácia o bezpečnostnej situácii bola relevantná, pertinentná, neredundantná a bola k dispozícii včas. Mala by podporovať najdôležitejšie procesy prebiehajúce v IBS. Jedným z takýchto procesov je proces rozhodovania (R_0) charakterizovaný ako výsledok vedomého konania, ktoré prebieha v konkrétnom prostredí a v konkrétnych podmienkach. Ako dôsledok iných nepredvídateľných skutočností sa do procesu rozhodovania vnáša neurčitost'. Podmienená je celkovým počtom javov zahrnutých do procesu, nedostatkom informácií a poznatkov o prebiehajúcich javoch resp. ako dôsledok iných nepredvídateľných skutočností. Rozhodovanie je funkciou riadenia, určené funkčnou závislosťou subjektívnych činiteľov (S), objektívnych činiteľov (O), ako aj prostredia (M), neoddeliteľného rámca riadenia.

$$R_0 = f(S, O, M)$$

Podľa stupňa informovanosti rozhodovanie rozdeľujeme na:

- *determinované* – plne závislé od informácií,
- *pravdepodobnostné* – s určitým stupňom neistoty,
- *hraničné* – na rozhraní vyššie definovaných druhov.

Stupeň informovanosti riadiacich subjektov je možné vyjadriť vzt'ahom:

$$K_1 = \frac{|\sum_{i=1}^D \sum_{j=1}^R P_{ij}|}{(D \cdot R)}$$

Bezpečnostný systém a jeho optimalizácia z hľadiska subjektov

Vladimír ANDRASSY, Matúš GREGA

kde: K_i - je stupeň informovanosti a môže byť z intervalu (0,1), pričom 0 znamená maximálnu neinformovanosť a 1 znamená maximálnu informovanosť riadiacich subjektov,

D - je počet údajov, správ a faktov o záujmovej oblasti,

R - je počet oblastí, o ktorých sa požaduje informácia,

P_{ij} - je pravdepodobnosť správnej informovanosti riadiacich o i -tej informácii v j -tej oblasti, ktorú môžeme vyjadriť vzťahom:

$$P = \frac{I_s}{I_c}$$

kde: P - je pravdepodobnosť správnej informovanosti riadiacich subjektov,

I_s - je počet správnych, overiteľných a vierohodných informácií,

I_c - je celkový počet informácií o oblasti.

3. Možnosti optimalizácie subjektov

Vhodnou metódou na optimalizáciu procesov IBS z hľadiska subjektov sa javí metóda simulácie spočívajúca v možnosti predpokladať správanie sa, reakcie a zmeny parametrov bezpečnostného systému v oblasti procesov a štruktúr zohľadňujúcich ľudský činiteľ. Z dôvodu jednoznačného ponímania aplikovanej metódy simulácie je potrebné vymedziť základné pojmy:

- *systémom pomenúvame časť IBS danú množinou prvkov spolu s ich chovaním a množinou väzieb medzi prvkami navzájom a medzi prvkami a okolím. Takto definovaný systém, obsahuje entity ako existujúce dynamické objekty charakterizované priradenými vlastnosťami (atribútmi).*
- *časovo ohraničený stav entity medzi dvoma pre entitu dôležitými udalosťami alebo zmenami stavu systému definujeme pojmom aktivita.*
- *modelom rozumieme myšlienkový alebo materiálne realizovaný objekt odrážajúci podstatné vlastnosti a funkcie originálu pomocou matematických rovníc, verbálnych pravidiel, obrázkov, grafov, ktorý je konštruovaný tak, aby bol spôsobilý nahradiť objekt skúmania v pozorovaných oblastiach. Simulačný model je racionálne vytvorený model špeciálne určený na simuláciu dejov, javov, procesov a stavov, ktoré môžu vzniknúť v rámci IBS.*
- *modelovanie je proces skúmania vlastností a funkcií reálneho objektu, ktorý je založený na analógii vlastností objektu s modelom.*

Hľadisko subjektov vymedzujeme prepojením technických prostriedkov napr.: cestou pultu centralizovanej ochrany a fyzickej ochrany v nadväznosti na organizačné a režimové opatrenia spolu s väzbami a vzájomnými vzťahmi s inými subsystémami IBS napr.: výstupmi z technických prostriedkov. Personál pultu centralizovanej ochrany reaguje na podnety, výstupy technických prostriedkov, ktoré vyhodnocuje, prijíma rozhodnutia, zabezpečuje a riadi výjazd fyzickej ochrany a poskytuje potrebné informácie pri objasnení udalostí. Cieľom vytvorenia simulačného modelu

zahŕňajúceho uvedené činnosti je logicky zladit' sled udalostí tak, aby bolo možné nájsť spôsoby optimalizácie v popísaných činnostiach. Pozornosť zameriame na hľadanie optimálnych možností v rámci IBS z hľadiska vzájomného pôsobenia a vzťahov subjektov/personálu. Cieľom je dosiahnutie konečného výsledku v schopnosti zabezpečenia ochrany osôb, zdravia a majetku s vyčlenenými silami a prostriedkami. Uvedený cieľ dokážeme naplniť len v kontexte využitia výstupov technických prostriedkov a ich dopadov na proces riadenia, rozhodovania a nasadenia personálu. Realizáciu simulácie je možné vykonať s využitím simulačných nástrojov konštruktívnej simulácie. Konštruktívna simulácia je na počítačovej báze založená simulácia plánovania a riadenia činností so zobrazením virtuálneho syntetického prostredia. Uvedené syntetické prostredie je tvorené dvoma základnými objektmi:

- *syntetickým prírodným prostredím, ktoré sa skladá z reliéfu terénu a geografických objektov (digitálna terénna databáza),*
- *entitami, začlenenými do procesov v uvedenom syntetickom prostredí.*

Konštruktívna simulácia je založená na matematických metódach a na širokom využití modernej počítačovej a informačnej techniky umožňujúcej podporu prípravy personálu. Základný princíp spočíva v zjednodušenej reprezentácii reálneho systému IBS jeho simulačným modelom s následným modelovaním situácie na základe vopred zadefinovaných parametrov zabezpečujúcich správanie sa systému podľa stanovených noriem a zásad. Vytvorený model plne charakterizuje reálny systém spolu s jeho vlastnosťami a osadený je do imaginárneho alebo reálneho terénu s použitím reálnych mapových podkladov, skutočných takticko-technických parametrov komponentov a prostriedkov, reálnych dosahov technických systémov a pod. Modely sa na základe vzájomných vzťahov a závislostí dajú rozdeliť na:

- *deterministické - obsahujúce len jednoznačne určené vzťahy (algoritmy),*
- *stochastické - obsahujúce najmenej jeden vzťah s náhodne premennou veličinou (k jej realizácii sa využíva generátor náhodných čísel), ostatné vzťahy sú deterministické,*
- *model s umelou inteligenciou obsahujúci aspoň jedenkrát techniku umelej inteligencie.*

Pre podporu riešenie možností optimalizácie IBS z hľadiska subjektov je možné využiť podporné simulačné nástroje:

- *OneSAF Testbed Baseline (OTB), ktorý je otvoreným systémom hierarchicky usporiadaných programových knižníc tzv. knižníc počítačom generovaných entít. Tie slúžia ku generovaniu entít a poloautomatickému generovaniu ich správania sa. Entitami rozumieme simulovaných jednotlivcov, vozidlá, ich činnosť a správanie sa v syntetickom dynamickom prostredí, ktoré je zdieľané všetkými simulátormi vzájomne logicky prepojenými v rámci protokolu DIS do úplného grafu tzn. „každý s každým“. Každá entita je v rámci syntetického dynamického prostredia modelom konkrétneho prvku a v kontexte k ostatným prvkom poloautomaticky jedná.*
- *OneSAF Objective System (OOS) predstavuje novú generáciu simulačných systémov pre DIS. OOS je na základe protokolu DIS alebo v architektúre HLA prevádzkovateľný vo voliteľnom simulačnom a komunikačnom prostredí.*

Architektúra OOS je z hľadiska konštrukcie dátových štruktúr entít a použitého formátu pre terénne databázy nová v porovnaní s existujúcimi simulačnými systémami DIS. OOS využíva počítač vo funkcii servera ako aj ďalšie počítače vo funkciách pomocných serverov tzv. SimHost počítačov.

- *WASP je špeciálnym softvérovým nástrojom konštruktívnej simulácie, ktorý umožňuje simulovať aktivitu človeka, technológiu a javov spojených s ľudskými chovaním v umelom prostredí. Je navrhnutý pre počítačovú podporu individuálnej a taktickej simulácie entít, technológií a javov umiestnených do generovaného syntetického virtuálneho prostredia. WASP slúži ako prostriedok pre podnecovanie „hrania rolí“ a rozvoj udalostí, pre vývoj aktivít a súvisiacich prievodných javov odpovedajúcich reálnym podmienkam.*

Podporné simulačné nástroje pomáhajú verifikovať navrhnuté postupy riešenia, smernice, poriadky, plány. Na základe plánu rozohry stanovuje simulácia konkrétne úlohy vzhľadom k obsahu a cieľom riešenej problematiky v rámci IBS. Po skončení simulácie sa na základe výsledku zberu informácií stanovuje, ktoré činnosti personálu budú predmetom rozboru a akým spôsobom budú prezentované.

Záver

Prípravu bezpečnostnej komunity je možné rozšíriť o prvky počítačovej simulácie, ktorá zabezpečí originalnosť a inovatívnosť možných riešení v rámci IBS. Základným atribútom procesu optimalizácie z hľadiska subjektov je jeho cieľavedomosť a plánovitosť, ktorá má celý rad predností: uprednostňuje účinné metodické postupy a aktivity, minimalizuje neproduktívnu prácu, trvá na užitočnosti realizácie, znižuje neistotu a improvizáciu v priebehu riešenia reálnej situácie. Korektné a reálne stanovené ciele majú v riadenom, plánovanom a cieľavedomom systéme prípravy subjektov významné postavenie. Kategória cieľa je považovaná za rozhodujúci prvok systému, vystupuje ako ideálna predstava projektovanej vzdelávacej a výchovnej činnosti a jej výsledku. V systéme základných vzťahov, ktoré podmieňujú efektívnosť výchovno-vzdelávacieho procesu má zásadný význam, pretože prostredníctvom cieľa sa určuje, k akým zmenám má výchovno-vzdelávací proces bezpečnostnej komunity dospieť.

Simulačné nástroje zvyšujú efektívnosť prípravy bezpečnostnej komunity na udalosti a skutočnosti, ktoré je možné len veľmi ťažko alebo finančne extrémne náročne pripraviť v reálnom svete. Podporujú vytváranie reality pre analýzu, generovanie modelu krízovej situácie pre následnú simuláciu jej priebehu a poskytujú informácie pre hľadanie riešení. Simulácia zabezpečí vyváženosť podstatných rysov riešenej krízovej situácie a poskytujúcich možností pre rozhodovanie zodpovedných krízových manažérov. Podporuje overovanie krízových plánov, aplikáciu procesov krízového riadenia, umožňuje testovať efekty a dôsledky rozhodnutí, experimentovať s vytvoreným počítačovým modelom reálnej situácie s cieľom získania relevantných podkladov pre optimalizáciu činnosti pri jej riešení.

Referencie

- [1] HOFREITER, L., KRIŽOVSKÝ, S. *Manažérstvo bezpečnostných systémov*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2007, ISBN 978-80-89282-16-6.
- [2] HOFREITER, L. *Bezpečnostný manažment*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2002, ISBN 80-7100-953-9.
- [3] REITŠPÍS, J. a kol. *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, 2004, ISBN 80-8070-328-0.
- [4] SENNEWALD Ch., A. *Effective security management*. Burlington, MA: Elsevier Science, 2003, ISBN 0-7506-7457-7.
- [5] www.vrgroup.cz/products-and-solutions/emergency-committee-training#

Táto práca bola podporená výstupmi projektu „Pracovisko analýz a simulácie informačných a bezpečnostných ohrození (PASIBO) – Analysis and Simulation of Information and Security Threats Workplace“, kód výzvy OPVaV-2015/1.1/03-SORO, ITMS kód 26210120044 a projektu č. 9/2017 „Systém prípravy a spolupráce jednotiek OS SR a zložiek Integrovaného záchranného systému aplikáciou krízových scenárov s podporou simulačných nástrojov“, kontrakt č.: SEMI-18-1/2017-OdRV na rok 2017.

Autori:

¹**Vladimír Andrassy** – Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, Slovensko, vladimir.andrassy@aos.sk

²**Matúš Grega** – Simulačné centrum, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, Slovensko, matuš.grega@aos.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

System antyterrorystyczny Słowacji

The Counter-Terrorist System of Slovakia

Tomasz BĄK¹

¹Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Abstrakt:

W prezentowanym artykule ukazany został system antyterrorystyczny przyjęty w Słowacji. Problem terroryzmu jest jednym z wyzwań dla Unii Europejskiej w zakresie problematyki bezpieczeństwa, gdzie tylko trwała i silna współpraca może prowadzić do zwalczania międzynarodowego terroryzmu, a jednym z takich państw, które starają się walczyć z terroryzmem jest Słowacja. Aby takie działania mogły przynieść sukces, wdrożono odpowiednie rozwiązania ustawowe oraz ustanowiono struktury i jednostki powołane do walki z terroryzmem. Zaangażowano w ten proces szereg podmiotów. Ogromną rolę odgrywa ponadto współpraca międzynarodowa oraz utrzymywanie dobrych relacji między państwami w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi. Autor zwraca szczególną uwagę na formy i metody walki z terroryzmem, które są prowadzone na wielu płaszczyznach.

Słowa kluczowe: Unia Europejska, Słowacja, bezpieczeństwo, terroryzm

Abstract:

This article presents the counter-terrorist system adopted in Slovakia. The problem of terrorism is one of the challenges within security issues which the European Union is facing. Only lasting, strong cooperation may lead to combating international terrorism, and one of the countries which attempt to do that is Slovakia. For such actions to be successful, suitable legal solutions have been implemented and adequate structures and units established with the purpose of fighting terrorism. An enormous role belongs moreover to international cooperation and maintaining good relations between various states within terrorism prevention. The Author focuses in particular on the forms and methods of combating terrorism on various planes.

Keywords: European Union, Slovakia, security, terrorism

WSTĘP

Nie tyle zamachy z 11 września 2001 roku w USA, ale między innymi zamach bombowy, który zabił 191 osób w Madrycie w marcu 2004 roku, spowodował, że politycy Unii Europejskiej jednogłośnie wypowiadają się na temat wspólnej międzynarodowej współpracy w walce z terroryzmem. Biorąc pod uwagę działania takich organizacji jak Al – Kaida czy tzw. Państwo Islamskie (ISIS), należy liczyć się z

faktem, że mogą one uderzyć w dowolnym miejscu Europy, na dużo większą skalę niż do tej pory działające na terenie naszego kontynentu inne organizacje terrorystyczne.

Oczywiście należy zdawać sobie sprawę z faktu, że międzynarodowy terroryzm to nie jedyne wyzwanie dla Unii Europejskiej w zakresie problematyki bezpieczeństwa. W ostatnim okresie czasu, z wielką troską, państwa Unii Europejskiej zwracają się ku Ukrainie i niestabilnej sytuacji w tym państwie, ze szczególnym uwzględnieniem negatywnej roli Rosji w tym konflikcie. Nie ulega jednak wątpliwości, że zamachy w Madrycie i w Londynie w sposób jednoznaczny pokazały, że terroryzm a zwłaszcza radykalne islamskie grupy terrorystyczne pozostają najpoważniejszym zagrożeniem dla Europy dzisiaj i w najbliższej przyszłości.

Wspólna polityka unijna wymaga szczególnej koordynacji i współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu, choć nie jest z pewnością sprawą prostą. Unia Europejska stara się aby w pełni skoordynować narodowe polityki antyterrorystyczne, ale wymaga to przede wszystkim na wstępie usystematyzowania i ugruntowania własnej polityki przeciwterrorystycznej na poziomie unijnym.

Słowacja jest jednym z krajów, które nie mają doświadczenia co do przestępstw terrorystycznych na jej terytorium. Pomimo tego Republika Słowacji jest bardzo zaangażowana w zwalczaniu terroryzmu, w jego wszystkich formach na poziomie regionalnym, krajowym i globalnym. Dlatego też kraj ten przywiązuje wielką wagę do krajowej i międzynarodowej walki z terroryzmem.[22]

Jednakże są wskazania, które z pewnym stopniem prawdopodobieństwa mogą potwierdzić, że terytorium RS może być użyte jako baza dla grup terrorystycznych, dla ich działalności zagranicą. Zagrożenie działaniami terrorystycznymi może okazać się prawdziwe podczas okresu tymczasowego członkostwa RS w Radzie Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, jak i podczas uczestnictwa żołnierzy słowackich w czasie operacji pokojowych w Afganistanie i Iraku. Od czasu kiedy Słowacja jest zaangażowana w konflikt zbrojny w Iraku i Afganistanie, groźby dokonania zamachu są kierowane bezpośrednio w jej kierunku, z tego powodu, policja przygotowuje plan i wprowadziła w życie środki skupiające się na ochronie terytorium Słowacji, obywateli i misji dyplomatycznych i innych podmiotów.

Słowacja potępia wszystkie formy terroryzmu, niezależnie od ich pochodzenia, korzeni ideologicznych, politycznych, etnicznych i religijnych, zarówno indywidualnie jak również jako część międzynarodowej społeczności.

1. Rozwiązania ustawowe

Podstawę do określenia bezpieczeństwa i systemu obronnego stanowiła pierwsza doktryna obronna Republiki Słowackiej, która została zaakceptowana przez parlament 30 czerwca 1994r.

Zasady polityki bezpieczeństwa Republiki Słowackiej m.in. to:

- ochrona suwerenności;
- przestrzeganie norm prawa międzynarodowego;
- zapewnienie obywatelskiej obrony państwa;

- utrzymanie Sił Zbrojnych stosownych do potrzeb obronności kraju.[23]

27 marca 2001 roku przyjęta została do życia Strategia Bezpieczeństwa Republiki Słowackiej, która zapewnia ochronę najważniejszych interesów państwa. Dzieli ona interesy Słowacji na żywotne i o doniosłym znaczeniu. Do pierwszej grupy należy utrzymanie suwerenności kraju, integralności terytorialnej oraz zachowanie demokratycznego systemu politycznego i swobód obywatelskich, a także utrzymanie pokoju i stabilizacji w regionie Europy Środkowej. Interesy o doniosłym znaczeniu to m.in. utrzymanie pokoju w skali całego świata, rozwój dobrych stosunków z sąsiadami współpracy regionalnej, rozwój gospodarczy.

Słowacja opracowała i wdrożyła ramy prawne i instytucjonalne dla walki z terroryzmem, zgodnie ze swoim Krajowym Planem Działania przyjętym w 2005r., przez Dekret Rządowy nr. 369/2005, aby poszerzyć możliwości słowackich służb wywiadowczych, specjalnych jednostek policyjnych i organów działających w procedurach karnych w celu zapobiegania wykrywania i ścigania przestępstw terrorystycznych. Dekret ten powinien poprawić koordynację przekazywania informacji i współpracy z partnerskimi służbami bezpieczeństwa, władzami państwowymi i instytucjami z innych krajów w dziedzinach zapobiegania, identyfikacji sprawców i weryfikacji aktów terrorystycznych.

Narodowy Plan Działania dotyczący walki z terroryzmem (2005r.), jest podzielony na cztery obszary:

- ocena stanu bezpieczeństwa globalnego i jego wpływ na RS;
- cele strategiczne Narodowego Planu Działania;
- kluczowe instytucje w walce z terroryzmem, ich współpraca i współdziałanie pomiędzy nimi;
- lista środków i zadań.

Walkę z terroryzmem obejmują wybrane przepisy Ustawy Nr 300/2005 – Kodeksu Karnego Republiki Słowacji:

Sekcja 419

Terroryzm

(1) Każdemu, kto z intencją destabilizacji lub zniszczenia konstytucyjnego, politycznego, ekonomicznego lub społecznego ładu Państwa lub ładu organizacji międzynarodowej, lub zmuszenia rządu Państwa lub organizacji międzynarodowej do działania lub zaniechania działania, grozi popełnieniem lub popełnia przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu osób, ich wolności osobistej lub mieniu albo bez żadnego upoważnienia wytwarza, uzyskuje, posiada, transportuje, dostarcza lub w inny sposób używa materiałów wybuchowych, broni nuklearnej, biologicznej lub chemicznej, albo wykonuje niedozwolone badania nad taką bronią lub pracuje nad rozwojem takiej broni lub broni zabronionej przez prawo lub traktat międzynarodowy, grozi kara więzienia od dwudziestu do dwudziestu pięciu lat lub kara dożywocia.

(2) Przepęca podlega karze dożywotnego więzienia, jeśli popełni przestęstwo określone w paragrafie 1

- a) oraz spowoduje przez nie śmierć większej liczby osób,
- b) na osobie chronionej,
- c) przeciwko siłom zbrojnym,
- d) jako członek niebezpiecznej grupy, lub
- e) w sytuacji kryzysowej.

Sekcja 129

Grupa osób lub organizacja

(4) Dla celów tej Ustawy „grupa terrorystyczna” oznacza zorganizowaną grupę przynajmniej trzech osób istniejącą od jakiegoś czasu dla celów popełnienia przestęstwa terroru lub przestęstwa terroryzmu.

(6) Wspieranie grupy przestępczej lub grupy terrorystycznej oznacza celowe działanie polegające na dostarczaniu środków, usług, współpracy lub tworzenia innych warunków dla celów:

- a) ustanowienia lub utrzymania istnienia takiej grupy lub
- b) popełnienia przestęstw z paragrafu 3 lub 4 przez taką grupę.

Sekcja 297

Ustanawianie, organizowanie lub wspieranie grupy terrorystycznej

Każdy, kto ustanawia lub organizuje grupę terrorystyczną, jest jej członkiem, działa na jej rzecz lub ją wspiera, podlega karze pozbawienia wolności od pięciu do dziesięciu lat.

Ściganie karne poszczególnych form działań przestępczych związanych z terroryzmem (np. finansowania terroryzmu, publicznego nawoływania do popełnienia przestęstwa terrorystycznego, rekrutowania i szkolenia do działalności terrorystycznej) opiera się na ogólnych przepisach Kodeksu Karnego dotyczących przygotowania do popełnienia przestęstwa[6], próby popełnienia przestęstwa[7], współników[8], współsprawców[9], podżegania[10] i przyzwalania na przestęstwo[11].

Inne przepisy słowackiego Kodeksu Karnego odnoszące się do walki z terroryzmem są następujące:

- Sekcja 30 paragraf 1 reguluje zwolnienie z odpowiedzialności karnej działań agentów policyjnych, jeśli taki agent jest przymuszony przez grupę przestępczą lub terrorystyczną, w której działa;

- Sekcja 30 paragraf 2 ogranicza zwolnienie z odpowiedzialności karnej agentów policyjnych za popełnienie wybranych przestępstw, w tym terronu i terroryzmu;
- Sekcja 34 paragraf 8 litera c) stanowi, że sąd może zdecydować o niedopuszczalności warunkowego zwolnienia z kary dożywotniego więzienia, jeśli przestępstwo popełnił członek grupy terrorystycznej,
- Sekcja 36 litera o) reguluje okoliczność łagodzącą dla przestępcy, który przyczyni się do wykrycia lub skazania grupy terrorystycznej;
- Sekcja 39 stanowi, że sąd może zmniejszyć karę więzienia na mniejszą niż minimalna kara określona w Kodeksie Karnym przy skazywaniu przestępcy, który znacznie przyczynił się do wyjaśnienia przestępstwa popełnionego na rzecz grupy przestępczej lub terrorystycznej, lub który pomógł zapobiec popełnieniu przestępstwa przygotowywanego lub usiłowanego przez inną osobę na rzecz grupy przestępczej lub terrorystycznej poprzez zgłoszenie działań takich osób do organów ochrony porządku publicznego i podanie im informacji, których inaczej nie mogłyby uzyskać, umożliwiając im przez to zapobieżenie lub złagodzenie skutków przestępstwa, identyfikację lub skazanie jego sprawców i zabezpieczenie dowodów przestępstwa w celu skazania grupy przestępczej lub grupy terrorystycznej;
- Sekcja 47 paragraf 1 zezwala sądowi na nałożenie kary dożywotniego więzienia w odniesieniu do przestępstwa terroryzmu, jeżeli przestępca był już dwukrotnie skazany na karę więzienia za popełnienie przestępstw określonych w tym przepisie (potrójne złamanie prawa, tzw. zasada three-strike);
- Sekcja 58 paragraf 2 reguluje obowiązkową konfiskatę własności jako wyrok za popełnienie przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy terrorystycznej;
- Sekcja 83 reguluje obowiązkową konfiskatę aktywów, jeżeli okoliczności sprawy uzasadniają domniemanie, że aktywa te mogłyby zostać użyte do finansowania terroryzmu, gdyby nie nałożono sankcji konfiskaty tych aktywów;
- Sekcja 85 stanowi, że przestępstwo terroryzmu nie podlega karze, jeśli przestępca dobrowolnie zapobiegnie lub naprawi szkodliwe konsekwencje przestępstwa (czynny żal);

Następujące przepisy słowackiego Kodeksu Postępowania Karnego odnoszą się w szczególności do walki z terroryzmem:

- Sekcja 14 paragraf 2 ustanawia jurysdykcję Trybunału Specjalnego odnośnie poważnego przestępstwa popełnionego przez grupy terrorystyczne i odnośnie przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy terrorystycznej;
- Sekcja 114 paragraf 8 i Sekcja 115 paragraf 8 regulują zwolnienie z obowiązku zniszczenia zapisów (w przypadku przechwycenia i nagrania telekomunikacji) i jego zgłoszenia w przypadku, gdy postępowanie dotyczy w szczególności

poważnych przestępstw lub przestępstw popełnionych przez grupy zorganizowane, przestępcze lub terrorystyczne;

- Sekcja 205 reguluje odroczenie wszczęcia postępowania, jeśli wszczęcie postępowania mogłoby stanowić znaczną przeszkodę w ujawnieniu przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy przestępczej lub terrorystycznej; poważnego przestępstwa popełnionego przez grupę zorganizowaną, przestępczą lub terrorystyczną; lub identyfikacji sprawców takich przestępstw,
- Sekcja 215 paragraf 3 reguluje możliwe przesłanki dla zawieszenia postępowania karnego, jakie może nakazać prokurator w przypadku, gdy oskarżony przyczynił się w znacznym stopniu do wyjaśnienia sprawy dotyczącej przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy terrorystycznej lub poważnego przestępstwa popełnionego przez grupę terrorystyczną lub do identyfikacji lub skazania sprawcy takiego przestępstwa w przypadku, gdy wyjaśnienie tego przestępstwa jest bardziej w interesie społeczeństwa niż postępowanie karne wobec oskarżonego;
- Sekcja 218 reguluje warunki dla warunkowego zawieszenia postępowania karnego wobec współpracującej osoby oskarżonej, która w znacznym stopniu przyczyniła się do wyjaśnienia sprawy dotyczącej przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy terrorystycznej lub poważnego przestępstwa popełnionego przez grupę terrorystyczną lub do identyfikacji lub skazania sprawcy takiego przestępstwa,
- Sekcja 228 paragraf 3 reguluje warunki zawieszenia postępowania karnego w przypadku, gdy jest ono nakazane przez funkcjonariusza policji za uprzednią zgodą prokuratora wobec oskarżonego, który w znacznym stopniu przyczynił się do wyjaśnienia sprawy dotyczącej przestępstwa ustanawiania, organizowania lub wspierania grupy terrorystycznej lub poważnego przestępstwa popełnionego przez grupę terrorystyczną lub do identyfikacji lub skazania sprawcy takiego przestępstwa. Postępowanie karne nie może być zawieszone, jeśli oskarżony organizował, podżegał lub zlecił przestępstwo, co do którego udzielił wyjaśnień.

Inne odnośne przepisy:

- Zgodnie z Ustawą nr 171/1993 o Policji, Policja prowadzi walkę przeciw terroryzmowi [12] i ma prawo do korzystania z informacji i środków technicznych w ramach walki z terroryzmem[13];
- Wg Ustawy nr 46/1993 o Słowackiej Służbie Wywiadowczej, służba wywiadowcza zbiera i ocenia informacje dotyczące zorganizowanej przestępczości i terroryzmu[14] w ramach swoich kompetencji określonych prawnie;
- Wg Ustawy nr 198/1994 o Wywiadzie Wojskowym, wywiad wojskowy zbiera i ocenia informacje dotyczące terroryzmu konieczne dla ochrony i obrony Republiki Słowacji[15];

- Ustawa nr 57/1998 o Służbach Ochrony Kolei upoważnia Służbę Ochrony Kolei do korzystania z narzędzi informatycznych i środków technicznych przy wykonywaniu swoich obowiązków w zakresie walki z terroryzmem i dla wykrycia sprawców przestępstw terrorystycznych[16];
- Ustawa nr 321/2002 o Siłach Zbrojnych Republiki Słowacji stanowi, że siły zbrojne mogą zostać użyte do walki z terroryzmem[17];
- Ustawa nr 319/2002 o obronie Republiki Słowacji zawiera zestaw działań związanych z walką z terroryzmem, która jest integralną częścią polityki obronnej Republiki Słowacji. Działania te są dokonywane przez służby wywiadowcze, sądy, biura prokuratorskie i siły zbrojne Republiki Słowacji[18];
- Ustawa nr 179/1998 o obrocie handlowym substancjami wojskowymi reguluje obowiązek osób mających licencję na zawieranie umów handlowych dotyczących substancji wojskowych, by powstrzymały się od swoich działań, jeżeli takie działania mogłyby być niewłaściwie wykorzystane w celu wsparcia terroryzmu lub międzynarodowej przestępczości zorganizowanej[19];
- Ustawa nr 483/2001 o bankach reguluje obowiązek zawarcia przez banki w ich statutach kompetencji i odpowiedzialności za działania mające na celu zapobieganie praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Reguluje również obowiązek podawania przez banki informacji dotyczących operacji klientów, które podlegają tajemnicy banku, bez zgody klienta na prośbę słowackiej Służby Wywiadowczej w celu zwalczania zorganizowanej przestępczości i terroryzmu[20];
- Ustawa nr 367/2000 o zapobieganiu praniu pieniędzy określa rzadkie (podejrzane) transakcje bankowe. Takie transakcje określone są jako działania prawne lub inne działania, których wykonanie może prowadzić do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu[21] i określa wynikające z tego obowiązki osób upoważnionych;
- Ustawa nr 430/2004 o Europejskim Nakazie Aresztowania stanowi, że dana osoba będzie wydana w związku z przestępstwami terrorystycznymi bez weryfikacji podwójnej karalności;
- Ustawa nr 650/2005 o wykonywaniu w Unii Europejskiej nakazów zamrożenia własności lub dowodów stanowi o wykonywaniu nakazów zamrożenia własności lub dowodów w związku z przestępstwami terrorystycznymi bez weryfikacji podwójnej karalności.

2. Struktury i jednostki powołane do walki z terroryzmem

Według Narodowego Planu Działania w walce z Terroryzmem, kluczowe instytucje zaangażowane w walkę z terroryzmem to:

- Służby Wywiadu: Słowacka Służba Wywiadu i Wywiadu Wojskowego,
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Służba Policji,
- Ministerstwo Obrony,

- Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

Inne organa władzy, które biorą udział w walce z terroryzmem:

- Ministerstwo Sprawiedliwości,
- Prokuratura Generalna,
- Organy Celne,
- Ministerstwo Transportu, Poczty i Telekomunikacji oraz Policja Kolejowa.[24]

Słowacka Służba Wywiadu uznaje, że priorytetem jej działania jest ochrona porządku konstytucyjnego i bezpieczeństwa. Szczególne obszary zainteresowań obejmują przestępczość zorganizowaną, rozprzestrzenianie broni, terroryzm międzynarodowy i kryminalny, nielegalną migrację oraz różne formy działań społeczności ekstremistycznej. Podczas monitorowania oznak różnych typów nietolerancji: rasowej, religijnej, społecznej i narodowej, służba ta, zwraca uwagę głównie na nielegalne organizacje i grupy o działalności paramilitarnej.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych jest według ustawy 575/2001 o Organizacji i Działalności Rządu - centralnym organem administracji państwowej odpowiedzialnym za ochronę systemu konstytucyjnego, porządek publiczny, ochronę i zarządzanie granicami państwa, bezpieczeństwo i płynność ruchu drogowego, jak również za kwestie związane z bronią i amunicją, prywatnymi usługami bezpieczeństwa, wjazdu na teren Słowacji, kwestie pobytu cudzoziemców na jej terytorium, dowody osobiste, dokumenty podróży, prawa jazdy, sprawy uchodźców, meldunek ludności, Policję i Straż Pożarną, oraz Korpus Ratowniczy.

Środki zapobiegawcze i represyjne są w kompetencji Policji, a w szczególności wyspecjalizowanych agencji policji i organów ścigania. Policja jest uzbrojoną służbą bezpieczeństwa, która wykonuje polecenia związane z porządkiem wewnętrznym, bezpieczeństwem, walką z przestępczością, a w tym wszystkimi zorganizowanymi formami również międzynarodowymi i zadaniami zgonie z międzynarodowymi zobowiązaniami RS. Policja jest dowodzona przez Komendanta Głównego, który podlega Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Policja składa się z następujących służb: policji kryminalnej, policji finansowej, służby porządku publicznego, drogówki, policji granicznej, służby ochrony i specjalnych służb policji. Działa w ramach podziału zorganizowanego zgodnie z porządkiem administracyjnym. Jeżeli chodzi o walkę z terroryzmem jest to specjalna służba policji - jednostka kontrterrorystyczna, działa w ścisłej współpracy ze służbami wywiadu oraz Europol i Interpol i innymi międzynarodowymi organami i władzami państwowymi. Jednostka ta systematycznie współpracuje z oficerami łącznikowymi działającymi na terytorium RS i zagranicą.

Centralną jednostką kontrterrorystyczną słowackiej policji jest UOU (Utvár Osobitného Určenia - Oddział Specjalnego Przeznaczenia) z siedzibą w Bratysławie. UOU jest najbardziej elitarną jednostką specjalną na Słowacji. Ścisłe współpracuje z podobnymi jednostkami z Niemiec i krajów ościennych.[1] Pododdział składa się z około 100 policjantów. Z tej liczby $\frac{3}{4}$ to policjanci pionu bojowego, którzy zostali podzieleni na trzy sekcje szturmowe. Pozostali policjanci to pion wsparcia - logistyki (sekcja techniczna, transportu, sztab, grupa negocjacyjna) oraz sekcja pirotechniczna.

Obr. 1. Jednostka kontrterrorystyczna UOU

Źródło:

https://www.google.pl/search?tbm=isch&q=arma+carabinieri&oq=&gs_l=#tbm=isch&q=UO+Utvár+Osobitného+Určenia+&imgdii=&imgc=48vBh2YQGvtcBM%253A%3BWkQBOT6NKzFPwM%3Bhttp%253A%252F%252Ft1.aim.sk%252Fpokec%252Ffotoalbumy%252F07%252Fo_414263767_786241778fafd63abe6d01c68ebbd0f5.jpg%253Ft%253DL2ZpdC1pbi8xOTIweDE5MjA%25253D%2526h%253D5j6YG3u4gb0jTyDn6gfN4A%2526e%253D2145916800%3Bhttp%253A%252F%252Fpokec.azet.sk%252Fklub%252Fuou-utvar-osobitneho-urcenia%252Ffotoalbumy%252Fuou%252Fft-414263767%3B640%3B387

Najważniejsze zadania jednostki to:

- fizyczne zwalczanie terroryzmu, w tym operacje ratowania zakładników w budynkach i środkach transportu;
- zatrzymywanie niebezpiecznych członków zorganizowanych grup przestępczych i innych sprawców szczególnie poważnych przestępstw;
- wsparcie w sytuacjach klęsk żywiołowych, poważnych wypadków komunikacyjnych, katastrof i awarii przemysłowych oraz likwidacji ich następstw;
- zapewnienie bezpieczeństwa ważnym osobom w państwie;
- ochrona oficjalnych delegacji państw obcych podczas wizyty na Słowacji.[25]

Od 2005 roku jednostka ta zajmuje się także ochroną ambasad Republiki Słowackiej w szczególnie niebezpiecznych krajach.

Oprócz centralnej jednostki kontrterrorystycznej w Bratysławie na terenie Słowacji działa osiem 30-osobowych interwencyjnych jednostek terenowych. Siedziby znajdują się w większych miastach na terenie Słowacji. Do ich zadań należy

rozwiązywanie tamtejszych incydentów związanych z powstaniem tzw. sytuacji kryzysowej, także działań wspierających oddział centralny, w momencie wystąpienia sytuacji nadzwyczajnej, która wymaga interwencji UOU.

Pododdział centralny współpracuje z francuską jednostką kontrterrorystyczną RAID, czeską URNA oraz węgierskim pododdziałem kontrterrorystycznym. Na Słowacji nie ma w ramach sił zbrojnych jednostki przeznaczonej do działań kontrterrorystycznych.[2]

Ministerstwo Spraw Zagranicznych koordynuje działania organów państwowych na polu międzynarodowej polityki bezpieczeństwa - w odniesieniu do implementacji międzynarodowych narzędzi i obowiązków RS. Ministerstwo jest odpowiedzialne za rejestrację, centralizację, aktualizację i dystrybucję międzynarodowych dokumentów związanych z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych, prawodawstwa UE, ustaw i tekstów innych międzynarodowych organów i państw o sankcjach przeciwko osobom i grupom podejrzanych o przestępstwa terrorystyczne i wspieranie terroryzmu. Przedstawiciele ministerstwa są zaangażowani w działania UE.

Ministerstwo Sprawiedliwości jest odpowiedzialne merytorycznie i proceduralnie za ustawodawstwo karne, system więzień, współpracę sądowniczą w sprawach kryminalnych odnośnie skutecznej walki z terroryzmem.

Służba Celna przyczynia się do walki z terroryzmem poprzez wykonywanie zadań odnoszących się do kontroli handlu bronią i substancjami wojskowymi.

3. Współpraca międzynarodowa w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi

W obszarze związanym ze zwalczaniem terroryzmu, Słowacka współpraca międzynarodowa, szczególnie z krajami UE odbywa się na poziomie strategicznym i operacyjnym. Na poziomie strategicznym kraj ten współpracuje w szczególności z Grupą Roboczą UE, natomiast na poziomie operacyjnym z nieformalną Grupą Roboczą ds. Terroryzmu, jak również z Europolem i Interpolem.

RS realizuje wzajemne wsparcie i ekstradycję w sprawach karnych dotyczących terroryzmu w ramach traktatów dwustronnych lub wielostronnych, na bazie konwencji, lub jeżeli nie ma podstawy traktatowej, na zasadzie wzajemności, zgodnie z postanowieniami Kodeksu Postępowania Karnego. RS jest stroną we wszystkich ogólnych międzynarodowych dokumentach dotyczących wzajemnej pomocy i ekstradycji - w tym Europejskiej Konwencji o Wzajemnej Pomocy w Sprawach Karnych z 1959 r. Europejska procedura o Nakazie Aresztowania jest regulowana przez Ustawę nr. 403/2004 o procedurach Europejskiego Nakazu Aresztowania i Poddania się, który obowiązuje od 2004 r.

Republika Słowacji jest członkiem najważniejszych organizacji międzynarodowych m.in. ONZ, OBWE, Grupy Wyszehradzkiej, Rady Europy oraz od 2004 roku Unii Europejskiej i NATO.

Słowacja podpisała i ratyfikowała wszystkie konwencje ONZ o terroryzmie. Wspiera też pracę Rady Bezpieczeństwa ONZ i wypełnia zobowiązania rezolucji ONZ.

Słowacja jest aktywnie zaangażowana w walkę z terroryzmem w ramach UE. RS wprowadziła w życie wszystkie kluczowe prawne dokumenty UE, w tym Ramową Decyzję przeciwko terroryzmowi.

Słowacja jest stroną dla wszystkich odpowiednich dokumentów prawnych Rady Europy związanych z walką z terroryzmem.

W ciągu ostatnich kilku lat Słowacja podjęła bliższą współpracę z Węgry utrzymując kontyngent w ramach misji ONZ na Cyprze. Państwa, które współpracują z Republiką Słowacji w ramach bezpieczeństwa m.in. to : Czarnogóra, Chorwacja, państwa Bałkanów Zachodnich przede wszystkim Serbia, którym Słowacja przekazuje doświadczenia transformacyjne. Solidarność sojusznicza dla Słowacji jest jedną z najważniejszych zasad, ponieważ postrzega ją jako część bezpieczeństwa własnego kraju. Zaangażowanie w misje zagraniczne Republika Słowacji postrzega jako zobowiązania sojusznicze, ale także instrument polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, którego zadaniem jest wzmocnienie pozycji kraju na arenie międzynarodowej. W ostatnim czasie Słowacja wzmocniła swą obecność wojskową za granicą m.in. w Afganistanie, operacjach NATO i UE. Wojsko Słowacji w obecnej chwili jest najbardziej ubogo wyposażoną armią świata. Duże reformy jakie przeprowadzono na przestrzeni ostatnich lat niewątpliwie negatywnie wpłynęły na stan i liczebność Słowackiego wojska. Jak wspominają Słowaccy eksperci – Słowacja nie jest w stanie zapewnić sobie sama bezpieczeństwa, nie poradziłaby sobie bez wsparcia obcych wojsk na polu walki.[3]

4. Formy i metody walki z terroryzmem

Słowacja stosuje szereg form i metod walki z terroryzmem. Odbywa się to między innymi poprzez nadanie poszczególnym instytucjom szczególnych uprawnień.

Prezydent Republiki Słowackiej może, na wniosek rządu słowackiego, ogłosić stan wyjątkowy, gdy atak terrorystyczny przeprowadzono lub w razie nieuchronnego zagrożenia atakiem terrorystycznym.

Ustawa nr 321/2002 zezwala na wykorzystanie Sił Zbrojnych do walki z terroryzmem przy wykorzystaniu specjalnych środków będących w posiadaniu armii.

Policja w walce z terroryzmem jest uprawniona przy pozyskiwaniu informacji, przy wykrywaniu sprawców zamachów do korzystania ze środków technicznych i korzystania z pozyskanych informacji elektronicznych. Policja na mocy kodeksu postępowania karnego w celu zwalczania terroryzmu uprawniona jest do korzystania z takich metod jak:

- nadzór osób lub rzeczy, zgodnie z pkt 113;
- stosowanie nagrań wideo i nagrania audio, zgodnie z pkt 114;
- podsłuchiwanie operacji telekomunikacyjnych, zgodnie z pkt 115;
- stosowanie środków infiltracji.[4]

Informacje zgromadzone przez słowacki wywiad są analizowane oraz oceniane pod kontem zagrożeń terrorystycznych. Pozyskiwane informacje są niezbędne do ochrony Słowacji przed zagrożeniem terrorystycznym.

Obowiązek nakładany na banki na określenie w swoich statutach kompetencji i odpowiedzialności w odniesieniu do środków finansowych które mogą być wykorzystywane do popełnienia przestępstwa terroryzmu. Kompetencje te służą zapobieganiu prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Jak również nałożony na banki obowiązek tworzenia sprawozdań z działalności klienta w przypadku podejrzenia o finansowanie terroryzmu nawet bez zgody klienta.[26]

Urząd Celny ma następujące kompetencje w sprawach karnych:

- pozbawienia wolności;
- otwarcia i badania przesyłek oraz ich oceny;
- korzystając z odpowiednich metod, śledzenie osób i przedmiotów;
- wykrywania i dochodzenia przestępstw celnych i podatkowych na granicach kraju;
- monitorowania osób podejrzanych o popełnianie przestępstwa w tym terroryzmu.[27]

PODSUMOWANIE

Zamachy terrorystyczne, które w ostatnich latach miały miejsce w Europie, uświadomiły Unii Europejskiej i jej poszczególnym członkom, jak ważnym elementem jest posiadanie odpowiedniej strategii i podstaw prawnych, opracowanie jednolitego systemu działania w razie takiego ataku oraz wypracowanie ścisłej współpracy międzynarodowej pomiędzy poszczególnymi państwami. Strategia działania powinna obejmować między innymi takie przedsięwzięcia, jak:

- zapobieganie, poprzez stworzenie podstaw prawnych i odpowiednich struktur zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem terroryzmu w państwach członkowskich, gromadzenie i analizę danych, ocenę zagrożenia oraz współpracę z międzynarodowymi instytucjami zajmującymi się zwalczaniem terroryzmu;
- ochrona obywateli i ważnych obiektów strategicznych przed ewentualnym atakiem terrorystycznym. Wymaga określenia potencjalnych celów ataku terrorystycznego oraz poszukiwania wystarczających standardów ich ochrony, w tym ram prawnych;
- reagowanie, czyli podjęcie działań mających na celu skuteczne zarządzanie kryzysowe i minimalizację skutków zamachu, a także pomoc ofiarom zamachu;
- ściganie, obejmujące wszelkie działania służb do tego powołanych, mające na celu rozbicie potencjalnych napastników, pozbawienie ich możliwości działania oraz szybkie postawienie przed wymiarem sprawiedliwości.

Dlatego też, aby właściwie przygotować się do sytuacji zamachu terrorystycznego, należy założyć, że Unia Europejska a więc jej wszystkie państwa członkowskie jest zagrożona zamachem terrorystycznym i, że nie do końca jest należycie przygotowana nie tylko do wykrycia planów takiego zamachu, ale także do zmagania się z jego skutkami. Ponadto należy wpłynąć na zmianę mentalności decydentów i odpowiedzialnych służb, które wielokrotnie publicznie przekonywały, że jest inaczej, mimo iż fakty świadczą o czymś innym. W związku z tym należałoby przedsięwziąć kilka istotnych działań, takich jak:[5]

- stworzenie odpowiednich strategii i podstaw prawnych zarówno na poziomie Unii Europejskiej jako organizacji, ale również we wszystkich jej 28 państwach członkowskich;
- utworzenie odpowiednich struktur na poziomie każdego państwa zajmujących się przeciwdziałaniem i zwalczaniem terroryzmu, a w tym powołanie zunifikowanej struktury koordynującej zbieranie danych wywiadowczych dotyczących terrorystów przez wszystkie służby oraz przygotowującej komunikaty o zagrożeniu terrorystycznym dla najważniejszych osób i instytucji w państwie;
- powstanie odpowiednich procedur działania w razie zagrożenia ze strony organizacji terrorystycznych, w tym podstawy prawne do ich stosowania, jak również stosownych procedur taktycznych;
- stworzenie systemu wymiany informacji i koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi, jak również krajami wiodącymi w zakresie zwalczania terroryzmu i dysponującymi największym doświadczeniem bojowym, obejmującym także wspólne przedsięwzięcia szkoleniowe;
- niezbędne jest przygotowanie sił kontrterrorystycznych do działań w warunkach skażenia lub zagrożenia (zatrzymywanie osób posiadających substancje niebezpieczne), jak również zaplecza ratowniczo - medycznego (sieć szpitali przygotowanych do hospitalizacji ofiar użycia broni masowego rażenia, odpowiednio przygotowane służby ratownicze, w tym pododdziały likwidacji skażeń);
- muszą powstać skutecznie działające struktury zarządzania kryzysowego, o przejrzystym podziale kompetencji i odpowiedzialności, odpowiedzialne przede wszystkim za koordynację i współpracę pomiędzy różnymi służbami (Policja, siły zbrojne, służby ratownicze, organy rządowe i samorządowe);
- konieczne jest podjęcie szeregu przedsięwzięć szkoleniowych, prowadzonych w jak najbardziej realistyczny sposób, zgrywających w działaniu poszczególne struktury;
- niezbędna jest ogólnie unijna i państwowa kampania edukacyjno - informacyjna, która dostarczy społeczeństwu wiedzy na temat zagrożenia i sposobów zachowania się w sytuacji kryzysowej.

Kolejnym istotnym czynnikiem, a według mnie najistotniejszym jest świadomość społeczeństwa. W dalszym ciągu wszechstronnie uważa się, że żyjemy w Europie, której nic nie zagraża a na pewno już nie zamachy terrorystyczne. Nic bardziej mylącego. Oczywiście nie chodzi tutaj o fakt straszenia społeczeństw i wprowadzania poczucia zagrożenia. Chodzi o przygotowanie społeczności do wspólnego przeciwstawienia się takim zamachom, umiejętności specyfikowania zagrożeń oraz właściwej reakcji w sytuacji znalezienia się w rejonie zamachu.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Unia Europejska a więc i jej wszystkie kraje członkowskie są narażone na ataki terrorystyczne w poważnym stopniu. Wzrost bezpieczeństwa w tym zakresie będzie zależał od wspólnego działania instytucji unijnych, państwowych i całego społeczeństwa. Wyczulenie na wszelkie sygnały może

zapobiec aktom terroru jak również podnieść poziom bezpieczeństwa w zjednoczonej Europie.

LITERATURA

- [1] B. Hołyst „Terroryzm” t.2 wyd. Lexis Nexis 2009 r.
- [2] J. Tomaszewski, *Czechy i Słowacja*, Warszawa 2008 r.
- [3] Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe, pod red.A.Ciupiński i K.Malak, Warszawa 2004
- [4] Vladimír Kuruc, *Countering Terrorism in Europe – Operative and Procedural Methods*.
- [5] M. Piekarski, Polska - czy jesteśmy bezpieczni, z:http://www.specops.pl/vortal/taktyka_czarna/walka_z_terrorem/Michal_Piekarski/Polska_czy_jestesmy_bezpieczni/polska_czy_jestesmy_bezpieczni.htm, 2010

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH:

- [6] Sekcja 13 Kodeksu Karnego.
- [7] Sekcja 14 Kodeksu Karnego.
- [8] Sekcja 20 Kodeksu Karnego.
- [9] Sekcja 21 Kodeksu Karnego.
- [10] Sekcja 337 Kodeksu Karnego.
- [11] Sekcja 338 Kodeksu Karnego.
- [12] Sekcja 2 paragraf 1 litera f Ustawy nr 171/1993 o Policji.
- [13] Sekcja 36 Ustawy nr 171/1993 Zb. o Policji.
- [14] Sekcja 2 paragraf 1 litera d Ustawy nr 46/1993 o Słowackiej Służbie Wywiadowczej.
- [15] Sekcja 2 paragraf 1 litera c Ustawy nr 198/1994 o Wywiadzie Wojskowym.
- [16] Sekcja 34 Ustawy nr 57/1998 o Służbach Ochrony Kolei.
- [17] Sekcja 4 paragraf 4 litera d Ustawy nr 321/2002 o Siłach Zbrojnych RS.
- [18] Sekcja 2 paragraf 2 Ustawy nr 319/2002 o obronie Republiki Słowacji.
- [19] Sekcja 10a litera f Ustawy nr 179/1998 o obrocie handlowym substancjami wojskowymi.
- [20] Sekcja 91 paragraf 4 litera o Ustawy nr 483/2001 o bankach.
- [21] Sekcja 4 Ustawy nr 367/2000 o zapobieganiu praniu pieniędzy.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- [22] http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/country_profiles/CODEXTER%20Profiles%20%282007%29%20Slovak%20Republic%20E.pdfhttp://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Police_Special_Units
- [23] <http://www.nowastrategia.org.pl/charakterystyka-sil-zbrojnych-slowacji/>
- [24] http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/country_profiles/CODEXTER%20Profiles%20%282007%29%20Slovak%20Republic%20E.pdf
- [25] <http://www.special-ops.pl/leksykon/id316.utvar-osobitneho-urcenia.>
- [26] [http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/country_profiles/CODEXTER%20Profiles%20\(2007\)%20Slovak%20Republic%20E.pdf](http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/country_profiles/CODEXTER%20Profiles%20(2007)%20Slovak%20Republic%20E.pdf)
- [27] <http://www.osce.org/fsc/31514?download=true>

Autor:

gen. bryg. rez. dr inż. Tomasz Bąk - Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, e-mail: tbak@wsiz.rzeszow.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security

The Strategy of Police Organization as an Important Part of Soft Security

Lubica BARIČIČOVÁ¹

¹Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt:

Bezpečnosť je nevyhnutnou všeobecnou podmienkou rozvoja. Možno povedať, že v súčasnosti neexistuje oblasť spoločenského života, ktorá by s ňou nebola spojená. Bezpečnosť je možné dosahovať len prehĺbovaním strategického partnerstva, súdržnosťou, aktívnou spoluprácou, zvyšovaním schopností všetkých zainteresovaných strán (či už konkrétnych inštitúcií alebo rôznych iných subjektov). Významné miesto v tomto systéme zohráva policajná organizácia, v slogane ktorej sa odráža jej základné poslanie „Pomáhať a chrániť“. Vybrané výsledky prezentované v štúdií signalizujú aktuálne vedecké zistenia vychádzajúce z riešenia vedeckovýskumnej úlohy s názvom Faktory úspechu policajnej organizácie (Výsk. 185), ktorej riešiteľským pracoviskom je Katedra informatiky a manažmentu Akadémie PZ v Bratislave.

Kľúčové slová: *policajná organizácia, „mäkká“ bezpečnosť, stratégie bezpečnosti, policajná služba, hodnoty, dôveryhodnosť*

Abstract:

Security is a necessary general requirement for development. It can be said that there is no area of social life which would not be associated with it at present. Security can be achieved only through the deepening of the strategic partnership, coherency, active cooperation, increasing the abilities of all stakeholders (whether particular institutions or the various others entities). An important place in this system belongs to the police organization in which the slogan “Protect and assist” reflects its primary mission. Selected results presented in this study indicate current research findings within the scientific-research task „Success Factors of Police Organisation“ (No. 185) realized by the Department of Informatics and Management of the Academy of Police Force in Bratislava.

Keywords: *police organization, soft security, security strategies, police service, values, credibility*

Úvod

Európa aktuálne čelí mnohým a všadeprítomným bezpečnostným hrozbám a rizikám, ktoré sú pomerne rozmanité, menej viditeľné a veľmi ťažko predvídateľné. Sú dôkazom toho, že ani 14 rokov od prijatia Európskej bezpečnostnej stratégie¹ sa ich nepodarilo odstrániť, práve naopak, mnohé z nich ešte viac naberajú na intenzite. Na základe toho možno smelo konštatovať, že bezpečnosť v súčasnej dobe patrí k najskloňovanejším a najfrekvencovanejším pojmom vo všetkých jeho podobách. Bezpečnosť nemôže byť zaistená absolútne. Preto skôr uvažujeme o určitej miere bezpečnosti, ktorá je dostatočná, primeraná požiadavkám súčasného turbulentného sveta. Na zmeny, ktoré v tomto smere evidujeme v globálnom, euroatlantickom, regionálnom bezpečnostnom prostredí, je nutné reagovať zdokonaľovaním charakteru prípravných opatrení. Práve globalizácia totiž predstavuje dominantný faktor, ktorý má dopad na bezpečnostné prostredie. V dôsledku nej dochádza k zmene stability a bezpečnosti, k vyššej zraniteľnosti a závislosti.

Jednou z organizácií, na ktoré súčasné zmeny globalizovanej spoločnosti výrazným spôsobom pôsobia a podstatnou mierou ovplyvňujú úspešné napĺňanie jej špecifického poslania, je policajná organizácia.

1. Policajná organizácia ako súčasť soft security

Policajná organizácia predstavuje cielene vytvorený subjekt, ozbrojený Policajný zbor, ktorý pôsobí na celom území Slovenskej republiky za účelom zabezpečenia činnosti na úseku *vnútorného poriadku a bezpečnosti*. Všeobecne možno povedať, že policajná organizácia reprezentuje jednu z dôležitých zložiek tzv. soft security („mäkká bezpečnosť“).² Poslaním Policajného zboru je v duchu hesla „Pomáhať a chrániť“ spolupôsobiť na vytváraní priaznivého a bezpečného prostredia v záujme dosahovania pocitu bezpečia u občanov Slovenskej republiky a realizovať aktivity zamerané na dosahovanie sociálneho pokroku. V praktickej rovine ide o proces náročný a vzájomne interaktívny, pretože policajná organizácia pracuje v kontexte celospoločenského prostredia. V tomto prostredí sa generujú potreby policajnej praxe. Je preto viac ako samozrejmé, že reálne podnety celospoločenského prostredia sa odrážajú, resp. by sa mali odrážať v mechanizme vnútorného fungovania policajnej organizácie a v jej činnosti za účelom realizácie riadiacich rozhodnutí.[6] Na plnení úloh súvisiacich so zabezpečovaním verejného poriadku a bezpečnosti v Slovenskej republike, ochrany slobody, demokracie, právneho štátu a ľudských práv v súlade so zásadami Charty OSN a ďalšími normami medzinárodného práva sa Policajný zbor ako garant vnútornej bezpečnosti podieľa v spolupráci s inými krajinami a medzinárodnými organizáciami.

Meniace sa vzorce medzinárodných vzťahov a nové bezpečnostné otázky nútia vrcholových predstaviteľov nielen rezortu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ale aj ostatné kompetentné authority štátu sa hlbšie zamýšľať nad tvorbou vhodných

¹ Európska bezpečnostná stratégia (EBS) prijatá 12.12.2003 sa považuje za dôležitý míľnik rozvoja bezpečnostnej a zahraničnej politiky Európskej únie.

² Pojem bezpečnosť vo význame slova istota, ochrana, zabezpečenie sa vždy vzťahuje k určitej konkrétnej oblasti či objektu. Jeden z možných uhlov pohľadu na tento komplexný pojem rozlišuje tzv. hard security („tvrdá“ bezpečnosť) a soft security („mäkká“ bezpečnosť). Kým hard security sa viaže na medzinárodné hrozby, voči ktorým je obrana a ochrana zaistená predovšetkým vojenskými prostriedkami, soft security využíva nevojenské nástroje, ku ktorým patrí napríklad polícia, tajné služby, prostriedky ochrany životného prostredia a podobne.[5]

bezpečnostných stratégií. Tie musia reflektovať tak súčasný stav bezpečnostného prostredia SR ako i očakávaný vývoj bezpečnostnej situácie v Európe a vo svete. Je viac ako zrejmé, že v súčasnosti medzi hlavné riziká a ohrozenia patria predovšetkým [22, 24, 25]:

- *negatívny demografický vývoj;*
(postupne dochádza k poklesu podielu práceschopného obyvateľstva k občanom neproduktívneho veku, čo nepriaznivo vplýva na únosnosť sociálneho systému, ktorý môže stratiť schopnosť zabezpečiť funkčnosť sociálnej siete)
- *nerovnomerný politický, ekonomický, sociálny a kultúrny vývoj;*
(nepriaznivý vývoj v jednotlivých oblastiach v rôznych regiónoch Slovenska je potenciálnym zdrojom nárastu rôznych foriem kriminality s dôrazom na majetkovú a násilnú kriminalitu; kriminalizácia sociálnych vzťahov môže prerásť až do ohrozenia životných záujmov štátu)
- *nedôvera obyvateľstva v právny štát a jeho orgány;*
(zákonnosť a poriadok v štáte sú základným predpokladom zdravého vývoja spoločnosti založenej na demokratických princípoch. Uviesť do rovnováhy práva jednotlivca s právami spoločnosti nie je jednoduché, preto vzniknutá nerovnováha môže v určitých situáciách vyvolávať a podnecovať spoločenské napätie, či nepokoje zvlášť vtedy, keď zlyháva fungovanie štátu, dochádza k zneužívaniu právomoci a postavenia verejných činiteľov, či nedostatku zodpovednosti za zlé správy vecí verejných)
- *vzostup klientelizmu, korupcie;*
(korupcia predstavuje nežiaduci fenomén súčasnosti, ktorý zasahuje do všetkých oblastí verejného a súkromného života bez ohľadu na politický a ekonomický systém krajiny. Prostredníctvom korupcie dochádza k zneužitiu postavenia, funkcie alebo zverenej moci napríklad v justícii, politike, priemysle, zdravotníctve a podobne na dosiahnutie materiálnej alebo nemateriálnej výhody v prospech osoby, ktorá na ňu nemá právne podložený nárok. Korupcia sa často spája s konfliktom záujmov, lobingom, klientelizmom, nepotizmom, tunelovaním atď., ktoré oslabujú dôveru občanov v právny štát a môžu dokonca ohroziť jeho vnútornú a vonkajšiu bezpečnosť) [23, 28]
- *ohrozenie infraštruktúry štátu a vnútroštátne konflikty;*
(v dôsledku zvyšovania asymetrických hrozieb v podobe atómových, chemických a biologických zbraní, informačných operácií a terorizmu môže dôjsť k narušeniu vnútornej bezpečnosti štátu, k ohrozeniu života, zdravia a majetku občanov. Neriešenie závažných problémov alebo ich zámerné odsúvanie je „živnou pôdou“ pre vznik vnútroštátnych konfliktov v podobe radikálneho nacionalizmu, neznášanlivosti, politického a náboženského extrémizmu. Terorizmus aktuálne predstavuje najväčšiu regionálnu hrozbu, je to najnebezpečnejší (najhorší) výsledok procesu radikalizácie. [12, 14]. Napriek tomu, že Stratégia Európskej únie na boj proti terorizmu bola prijatá už v roku 2005, teroristickým útokom sa nepodarilo zamedziť)
- *medzinárodný organizovaný zločin;*
(pre spoločnosť predstavujú reálnu hrozbu také nelegálne aktivity ako napríklad cezhraničné obchodovanie s ľuďmi, so zbraňami a drogami, pranie špinavých peňazí a podobne. Táto forma trestnej činnosti naberá na intenzite a predstavuje značné riziko

v prípade prepojenia na orgány verejnej moci a verejnej správy, či hospodárske subjekty)

- *nárust ekonomickej kriminality;*
(súčasnú hospodárske prostredie, ako aj jeho samotná legislatívna úprava, u mnohých jedincov prispieva k páchaniu vysoko sofistikovanej ekonomickej trestnej činnosti hlavne v podobe daňových únikov, podvodov, sprenevery majetku a finančných prostriedkov [3, 15, 18])
- *informačná bezpečnosť, kybernetická bezpečnosť*
(v dôsledku rozmachu informačnej spoločnosti narastajú ataky na informačné systémy a technológie; vďaka sofistikovanému informačnému pirátstvu a terorizmu môže dôjsť k narušeniu všetkých zložiek bezpečnosti so značnými škodami nielen v oblasti ekonomickej a sociálnej infraštruktúry, ale aj v oblasti politiky) [37])
- *ohrozenia environmentálneho charakteru;*
- (zmena klímy, množiace sa prírodné katastrofy a havárie nepriaznivo prispievajú k degradácii životného prostredia, a tým aj k ohrozeniu životných podmienok obyvateľstva, ktoré môžu byť zdrojom konfliktných situácií a boja o zdroje; ak sú tieto sprevádzané chudobou a rastom populácie, má to nielen ekologické ale aj humanitárne, zdravotné, politické a bezpečnostné dôsledky vrátane zvýšenia migrácie)
- *migrácia* (hlavne nelegálna);
(migrácia patrí medzi charakteristické črty dnešnej doby, je dôsledkom buď ničivých účinkov vojny alebo sťahovaním za lepšími životnými podmienkami. S migráciou súvisí stretávanie kultúr, životných štýlov, ale aj rozmach niektorých negatívnych javov, ako napríklad xenofóbia, infekčné choroby, nezamestnanosť, chudoba, hlad a podobne. Nezvládnuteľná migračná vlna by mohla predstavovať destabilizujúci faktor v celom európskom priestore)
- *bezpečnosť dodávok energie;*
(zvyšuje sa energetická závislosť štátu od základných surovín, energie, plynu. Žiaduce je presadiť väčšiu diverzifikáciu palív, zdrojov dodávok a tranzitných trás, využívanie obnoviteľných zdrojov energie, nízkouhlíkových technológií a podobne)
- *akumulácia vojenských kapacít;*
(v dôsledku neúmerneho zvyšovania vojenských kapacít na strane nedemokratických režimov a šíreniu zbraní hromadného ničenia dochádza k ohrozeniu vnútornej bezpečnosti Európskej únie; podľa EBS ide potenciálne o najväčšiu hrozbu najmä v dôsledku pokroku v biologických vedách).

Na základe analýzy vyššie uvedených hrozieb a rizík s nimi súvisiacich na všetkých úrovniach bezpečnosti vidíme, že sa niektoré druhy týchto hrozieb opakujú. To svedčí i o previazanosti bezpečnostných prostredí jednotlivých úrovní. [21] Preto zaistenie stability a vnútornej bezpečnosti SR si zo strany kompetentných zložiek štátneho mechanizmu spadajúcich do oblasti soft security vyžaduje dôsledné monitorovanie a identifikovanie všetkých hrozieb a rizík, a to i v rámci cezhraničnej spolupráce. Informácie získané týmto spôsobom potom slúžia polícii ako podklady o vývoji situácie, slúžia na predchádzanie rizikového konania a zároveň na zamedzenie v pokračovaní v nelegálnych aktivitách. [20]

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že úroveň napĺňania náročného poslania

policajnej organizácie podmieňuje úspešnosť výkonu služobnej činnosti, a tým aj celkovú spokojnosť občanov s prácou polície. Aby policajná organizácia dosahovala uznanie a prestíž, aby bola rešpektovaná, nemala by zabúdať na svoju kľúčovú rolu garanta bezpečnosti, ktorá je viac spätá s policajnou službou ako policajnou silou. Zároveň by mala dodržiavať plnenie úloh stanovených v programových východiskách, strategických, koncepčných dokumentoch a právnych normách.

2. Stratégia - tvrdý faktor úspechu a dlhodobej perspektívy policajnej organizácie

Stratégia predstavuje jeden z dôležitých pilierov každej prosperujúcej organizácie. [19] V podmienkach policajnej organizácie stratégiu tvorí súbor prioritných rozhodnutí vymedzujúcich smer, ktorým sa Policajný zbor ubera, kde sa chce v budúcnosti dostať a tiež čo chce dosiahnuť, pričom napĺňanie uvedených postulátov si vyžaduje rešpektovať požiadavky občanov a spoločnosti. Pre stratégiu je charakteristické nielen vymedzenie a usporiadanie sústavy cieľov v priestore a čase (tzv. vecná orientácia a časová dimenzia), ale aj postupnosť krokov ich dosiahnutia, vrátane podmienok a predpokladov. Preto stratégia predstavuje významný tvrdý faktor úspechu policajnej organizácie s dlhotrvajúcim vplyvom na jej fungovanie, správanie sa a rozvoj.

Všeobecným strategickým cieľom Policajného zboru je podieľanie sa na ochrane života, zdravia a bezpečnosti osôb a spolupôsobenie pri ochrane spoločenského a osobného majetku. [4] Za čiastkové strategické ciele policajnej organizácie a úlohy z nich vyplývajúce možno považovať neustále zvyšovanie kvality poskytovaných služieb, prekročovanie očakávaní občanov a všetkých zainteresovaných strán, motivovanie policajtov a zvyšovanie ich spokojnosti, podporovanie efektívnej komunikácie so všetkými zainteresovanými stranami. [29] Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že Policajný zbor prioritne rieši zabezpečenie pocitu bezpečia občanov, ochranu ich života, zdravia a majetku, ale aj verejného poriadku, t. j. vytvára podmienky pre nerušený a pokojný život. Medzi ďalšie priority zaraďujeme zabezpečenie zvyšovania úspešnosti a efektívnosti práce jednotlivých služieb, napríklad na úseku odhaľovania a objasňovania trestnej činnosti a priestupkov, zrýchlenia a skvalitnenia procesu vyšetrovania a skráteného vyšetrovania a pod. V nadväznosti na situáciu na úseku bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky na pozemných komunikáciách a nehodovosť na našich cestách a jej následky, je potrebné pokračovať v preventívnych opatreniach a vo zvýšenom výkone služby policajtov na cestách s cieľom zabezpečiť bezpečnosť účastníkom cestnej premávky a snažiť sa o zníženie dopravnej nehodovosti a jej následkov. Všetky tieto štrukturálne opatrenia plánované na vrcholovej úrovni riadenia rezortu Ministerstva vnútra SR a Prezídia PZ smerujú k zabezpečeniu lepšej efektivity práce policajtov prostredníctvom posilnenia výkonu služby, čo v konečnom dôsledku pre občanov znamená viac policajtov v uliciach. Ako ďalší príklad možno spomenúť realizáciu a spoluprácu na preventívnych projektoch zameraných na prácu nielen s mládežou ale aj so seniormi, resp. projektoch orientovaných na predchádzanie trestnej činnosti ako takej.

Tieto strategické zámery majú prispieť k tomu, aby príslušníci Policajného zboru a ostatní zamestnanci policajnej organizácie zabezpečovali čo najväčšiu spokojnosť občanov s ich prácou ako službou orientovanou na a v prospech občana, čím by sa podarilo docieľiť zvýšenie dôveryhodnosti polície v očiach verejnosti. Napĺňanie tohto

cieľa si však vyžaduje nielen maximálne zodpovedné plnenie si povinností zo strany policajtov, ale i spoluprácu a súčinnosť občanov s Policajným zborom.

V záujme rešpektovania vyššie uvedených myšlienok stratégia policajnej organizácie vychádza z viacerých strategických dokumentov bezpečnostného charakteru Slovenskej republiky. K nim patria hlavne:

- *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019,*
- *Stratégia prevencie kriminality na roky 2016 – 2020,*
- *Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015 – 2018,*
- *Strategický plán boja proti korupcii v Slovenskej republike,*
- *Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015 – 2018,*
- *Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky,*
- *Protidrogová stratégia EÚ na roky 2013 – 2020.*

V súvislosti s narastajúcou potrebou zabezpečenia predchádzania a eliminácie radikalizmu, extrémizmu a s nimi spojenej protispoločenskej činnosti ohrozujúcej základné práva a slobody osôb a základy demokratického právneho štátu bola dňa 18. marca 2015 schválená *Koncepcia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019*. Potreba jej prijatia a realizácia v nej navrhnutých opatrení vyplynula jednak z dôvodu ochrany týchto hodnôt zakotvených v Ústave SR, medzinárodných dohovoroch v oblasti ľudských práv, ktorými je SR viazaná, ako aj z ostatných dokumentov strategickéh povahy v tejto oblasti. Koncepcia je premietnutím úloh zo Stratégie vnútornej bezpečnosti Európskej únie v oblasti predchádzania násilnému extrémizmu a radikalizácii: Päť krokov k bezpečnejšej Európe, Strategický cieľ 2: Zabraňovať terorizmu, radikalizácii a naboru nových členov – vytvoriť súbor nástrojov boja proti násilnému extrémizmu. [27]

Zo záverov plnenia strategických dokumentov v oblasti prevencie kriminality, analýzy kriminality, SWOT analýzy prevencie kriminality, využívaného systému prevencie, skúseností preventívnej praxe a odporúčaní medzinárodných organizácií vzišla požiadavka vypracovania ďalšej, v poradí už piatej, *Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2016-2020*. Cieľom stratégie je zníženie kriminality a inej protispoločenskej činnosti zámerným, cieľavedomým, plánovitým a koordinovaným pôsobením na príčiny a podmienky kriminality so zámerom im predísť, odstrániť ich alebo ich v čo najväčšej možnej miere eliminovať. Naplnenie uvedeného cieľa predpokladá praktickú realizáciu preventívnych opatrení v niekoľkých prioritných rámcoch s dôrazom na sociálnu prevenciu, zvyšovanie bezpečnosti miest a obcí, elimináciu propagácie kriminality a inej protispoločenskej činnosti prostredníctvom všetkých druhov médií a podobne. [38]

Súčasný vývoj bezpečnostnej situácie vo svete s dopadom na Slovenskú republiku si vyžiadal aktívny prístup a adekvátnu reakciu na aktuálnu situáciu a z toho dôvodu bol tiež schválený *Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018*. Jeho cieľom je prostredníctvom nových úloh rozšíriť nástroje boja proti terorizmu v Slovenskej republike a reagovať na aktuálne trendy v uvedenej oblasti. Strategické ciele Národného akčného plánu boja proti terorizmu vyplývajú z vývoja medzinárodnej bezpečnostnej situácie, činnosti medzinárodných organizácií, implementácie právnych

nástrojov a protiteroristických opatrení na úrovni kľúčových subjektov boja proti terorizmu, jednotlivých ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy. [30]

Medzi hlavné strategické priority súčasnosti patrí taktiež boj proti korupcii. Preto bol ešte v roku 2011 schválený *Strategický plán boja proti korupcii v Slovenskej republike*. Tento plán charakterizuje a definuje oblasti najčastejšieho výskytu trestnej činnosti korupcie, poskytuje stručný prehľad protikorupčných aktivít vlády Slovenskej republiky, štátnych inštitúcií, činnosť mimovládnych organizácií, analyzuje trestnoprávnu úpravu korupcie v Slovenskej republike a identifikuje oblasti, ktoré je potrebné rozpracovať na podmienky jednotlivých rezortov a inštitúcií, s cieľom stanovenia konkrétnych úloh a termínov ich plnenia. Vzhľadom na to, že korupcia je čoraz sofistikovanejšia a čoraz častejšie sú aj korupčné prípady cezhraničného alebo medzinárodného rozmeru, je nevyhnutné, aby krajiny bojovali proti korupčnému správaniu spoločnými silami. [39]

Zníženie rizika u potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi, ako aj zabezpečenie poskytovania priamej pomoci obetiam v súlade s medzinárodnými a európskymi štandardmi a záväzkami SR v tejto oblasti bol dôvod, pre ktorý bol vypracovaný *Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015-2018*. Jeho cieľom je zabezpečiť komplexný a účinný boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorý podporuje rozvoj koordinovanej činnosti všetkých zainteresovaných subjektov v rámci znižovania rizík a predchádzania páchania trestného činu obchodovania s ľuďmi, ako aj pri vytváraní podmienok pre poskytovanie podpory a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi a zabezpečenia ochrany ich ľudských práv, slobôd a dôstojnosti so zohľadnením rodových aspektov. V rámci realizácie sa javí ako nevyhnutné zachovávať princíp aktívnej účasti vlády, úzkej spolupráce s príslušnými organizáciami občianskej spoločnosti činnými v tejto oblasti, rešpektovania ľudských práv a medzirezortnej spolupráce. [31]

V dôsledku čoraz častejšie sa vyskytujúcich klimatologických, prírodných, geologických a antropogénnych hrozieb sa štáty na celom svete začali intenzívne zaoberať manažmentom rizík, ktorý identifikuje možné hrozby, analyzuje ich a prijíma opatrenia na ochranu života, zdravia, majetku, životného prostredia, kultúrneho dedičstva a verejného poriadku. Tieto udalosti viedli Slovenskú republiku k vytvoreniu spoľahlivého, integrovaného a trvalo udržateľného základu pre manažovanie rizík bezpečnostných hrozieb vo všetkých fázach manažovania (prevencia, pripravenosť, reakcia, obnova). Slovenskú republiku v posledných rokoch ohrozovali najmä prívalové povodne, zosuvy pôdy, snehové kalamity, veterné smršte, požiare a úniky či skládky nebezpečných látok. [1, 9] Tieto a mnohé iné bezpečnostné riziká viedli k vypracovaniu a následnému schváleniu v roku 2016 *Národnej stratégie manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky*. Vzhľadom na úzke prepojenie predmetnej stratégie najmä s cieľmi a aktivitami Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a operačného programu Kvalita životného prostredia na obdobie 2014 – 2020 bolo potrebné zabezpečiť vzájomné prepojenie navrhovaných opatrení tak, aby sa vytvorili podmienky a možnosti na ich financovanie aj s využitím finančných zdrojov zo štrukturálnych a investičných fondov EÚ. [32]

V záujme naplňovania jednotlivých stratégií je nevyhnutné, aby všetky čiastkové stratégie boli v súlade s globálnou stratégiou policajnej organizácie, aby sa podarilo

dosiahnuť zladenie schopností a zdrojov organizácie s príležitosťami, ktoré sa ponúkajú v jej externom prostredí a tiež zabezpečiť, aby rôzne stránky stratégie boli vzájomne sklbené a podporované všetkými organizačnými zložkami Policajného zboru, všetkými útvarmi Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

3. Evaluácia vybraných výsledkov vedeckých zistení v oblasti soft security

Ako vyplýva z bezpečnostnej stratégie SR *„účinnosť bezpečnostnej politiky Slovenskej republiky je podmienená mierou efektívnosti orgánov štátu, aktívnym pôsobením Slovenskej republiky v medzinárodnom prostredí, mierou spolupráce štátnych orgánov a orgánov územnej samosprávy, mimovládnych organizácií, právnických osôb a fyzických osôb, mierou stotožnenia sa občanov s bezpečnostnými cieľmi a schopnosťou vlády získať pre tieto ciele podporu širokej verejnosti“*. [22]

V zmysle Deklarácie o polícii, ktorá je súčasťou Rezolúcie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 690 z roku 1979, je polícia definovaná ako *„verejná služba na základe zákona poverená ochranou poriadku a zákonnosti“*. [35] Takto formulovaný výkon služby je možné realizovať len za predpokladu, že príslušníci Policajného zboru budú mať vytvorené také podmienky, ktoré im umožnia efektívne a účinne plniť stanovené úlohy.

Potreba bližšieho objektívneho poznania problémov súvisiacich s plnením úloh policajno-bezpečnostného charakteru vyplývajúcich z vytýčenej stratégie policajnej organizácie viedla riešiteľov vedeckovýskumnej úlohy s názvom ***Faktory úspechu policajnej organizácie***³ (*Výsk. 185*) k identifikácii a skúmaniu tých vnútorných komponentov policajnej organizácie, ktoré významnou mierou podmieňujú výkon služobnej činnosti príslušníkov PZ, a tým v konečnom dôsledku ovplyvňujú vzťahy občanov k polícii. Činnosť príslušníkov Policajného zboru je totiž pod neustálou kontrolou tak zo strany spoločnosti, ako aj – a to predovšetkým – zo strany verejnosti. Policajti sú vnímaní a hodnotení z hľadiska svojej profesionálnej roly vo forme očakávaní a návrhov, ako by sa mal príslušník Policajného zboru správať a konať.

Ako celkovo vyplynulo z nami realizovaného výskumu, až 63,7% opýtaných policajtov posudzuje plnenie strategických cieľov policajnej organizácie pozitívne. Malá časť respondentov (1/10 oslovených príslušníkov z celkového počtu) sa však k tejto problematike nevedela alebo z rôznych dôvodov nechcela vyjadriť.

³ Ide o rezortnú vedeckovýskumnú úlohu, ktorej zadávateľom je Sekcia personálnych a sociálnych činností a osobný úrad Ministerstva vnútra SR a riešiteľským pracoviskom Katedra informatiky a manažmentu APZ v Bratislave. Zvolené vedecké metódy majú napomôcť k dosiahnutiu jednotlivých cieľov VVÚ. Riešitelia pritom vychádzajú z metodiky modelu 7 S, základ ktorého pozostáva zo siedmich vzájomne sa podmieňujúcich vnútorných komponentov ovplyvňujúcich prosperitu a úspech policajnej organizácie. Pomocou vytýčených pracovných hypotéz sa členovia tímu snažia overiť tvrdenie, že tvrdé faktory (stratégia, štruktúra a systémy) predstavujú v podmienkach Policajného zboru jeho slabú stránku a mäkké faktory (spolupracovníci, schopnosti a štýl práce) zase kriticky prispievajú k úspešnému fungovaniu a rozvoju policajnej organizácie ako jej silná stránka. Dôležité je tiež zistenie, ktoré javy prejavujúce sa v súčasnej policajnej kultúre vnímajú príslušníci Policajného zboru negatívne. Do terénnej etapy výskumu, ktorá prebehla korešpondenčnou formou, bolo zapojených 540 respondentov, pričom reálne podmienku zaradenia do štatistického spracovania nakoniec splnilo 499 dotazníkov.

Pri druhostupňovom triedení odpovedí policajtov na otázku zameranú na napĺňanie stratégie a dosahovanie stanovených cieľov bol zo všetkých sledovaných triediacich znakov (podľa pohlavia, veku, služobného zaradenia, kraja, podielu na riadení a dĺžky služby) zistený štatisticky významný rozdiel len v jednom kritériu, a to podľa služobného zaradenia. Príslušníci PZ pôsobiaci na Prezídiu PZ boli vo svojom hodnotení pomerne kritickí. Z ich vyjadrenia totiž vyplynulo, že túto oblasť považujú za slabú stránku policajnej organizácie. Na rozdiel od nich boli policajti pôsobiaci na OR PZ presvedčení, že polícia napĺňa svoju vytýčenú stratégiu a s ňou súvisiace ciele. Táto skutočnosť zrejme pramení z toho, že práve respondenti zaradení na základnom stupni riadenia PZ sa nachádzajú bližšie k občanom.

Analýza ďalších výsledkov získaných vedeckým šetrením v oblasti soft security naznačila, že pozitívne možno zhodnotiť bezprostredný kontakt policajtov základných útvarov Policajného zboru (teda obvodných oddelení – OO PZ) s občanmi v rámci priameho výkonu hliadkovej a obchôdzkovej služby, ako aj existenciu poriadkových jednotiek Policajného zboru určených na elimináciu hromadných narušení verejného poriadku. Naopak za faktor, ktorý pôsobí negatívne na efektívne zabezpečovanie súčasného systému ochrany verejného poriadku, bezpečnosti a majetku osôb, treba považovať vysokú administratívnu zaťaženosť príslušníkov PZ zaradených najmä na OO PZ, čo sa následne prejavuje v nižšom počte uniformovaných policajtov v uliciach, teda policajtov tzv. prvého kontaktu.

3.1. Percepcia hodnôt v Policajnom zbore

Policajná organizácia a všetci jej členovia musia čoraz častejšie čeliť mnohým hrozbám a výzvam súčasného dynamicky sa rozvíjajúceho globalizovaného sveta. Z tohto pohľadu preto riešitelia VVÚ svoju pozornosť sústredili aj na monitorovanie hodnôt, ktoré príslušníci PZ uprednostňujú pri výkone svojho povolania.

Z hľadiska teórie manažmentu hodnoty predstavujú najskrytejšiu vrstvu organizačnej (policajnej) kultúry a vymedzujú to, čo je v organizácii preferované. Všetci jedinci, všetci členovia Policajného zboru sa podieľajú na vytváraní vlastných hodnotových štruktúr, pričom možno hovoriť o istej hierarchickej štruktúre hodnôt. Táto štruktúra je pomerne zložitá, dokonca sa časom môže meniť.

Keďže hodnoty predstavujú jeden z faktorov pracovnej motivácie, snahou riešiteľov VVÚ bolo – popri iných zisteniach – predložiť respondentom súbor hodnôt, na ktoré je potrebné klásť dôraz pri výkone služobných činností. Na základe výsledkov prezentovaných v tabuľke 1 sa môžeme domnievať, že príslušníci Policajného zboru považujú za akýsi ideál takého policajta, ktorý svojim pôsobením a správaním sa v rovine osobnostnej, morálnej a profesionálnej predstavuje vzor hodný nasledovania. V konkrétnom číselnom vyjadrení ide o veľmi dôležité a dôležité hodnoty uvedené v tabuľkovom prehľade v stĺpci so znamienkom + a čo najviac sa blížiacie k 100%. Stĺpec so znamienkom – obsahuje pre zmenu nedôležité a minimálne dôležité hodnoty z pohľadu respondentov.

Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security
 Ľubica BARIČIČOVÁ

Tabuľka 1 Hodnoty dôležité pri výkone služobných činností

Hodnota	n = 499, odpovede % ⁴	
	+	-
prispôsobivosť	96,2	2,6
bezpečnosť	98,0	1,6
spoľahlivosť	99,0	0,8
dôveryhodnosť	99,0	0,8
ľudský prístup	97,8	1,8
možnosť podieľať sa na rozhodovaní	84,2	13,4
náročnosť	83,2	13,0
tímový prístup pri riešení úloh a problémov	93,0	5,4
profesionalita	98,2	1,4
podpora profesionálneho rastu a rozvoja	95,2	2,6
poskytovanie spätnej väzby	94,0	4,2
komunikácia	98,4	1,4
rešpekt	96,6	2,8
úprimnosť	93,2	5,6
kvalita poskytovaných služieb	92,2	5,2
dosahovanie maximálnej spokojnosti občanov	93,0	4,4
zodpovednosť	99,0	0,6
čestnosť	98,4	1,2
spravodlivosť	97,8	1,8
múdrosť	96,6	3,0
nezávislosť	89,4	9,4
ochota	98,4	1,0
úspech	80,6	17,6
otvorenosť k zmenám	81,2	16,2
prestíž	56,1	38,1
disciplína	96,0	3,0
dôslednosť	98,6	1,0
inovácie	78,4	17,6
iniciatíva	89,6	9,2
dosahovanie vysokej efektívnosti	84,4	12,8
mľčanlivosť	88,6	9,0
rýchle a pružné reagovanie na požiadavky zákazníkov (občanov, externých organizácií ..)	90,4	6,2
dodržiavanie zákonov	98,4	1,4
motivácia	96,0	3,4
odbornosť	98,6	2,4
orientácia na výsledky	66,5	30,7
kontrola ukazovateľov výkonnosti	61,3	33,7
vzájomná spolupráca	96,4	3,2

⁴ Dopočet do 100% tvoria odpovede „neviem posúdiť“ a neuvedené odpovede.

Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security
 Ľubica BARIČIČOVÁ

dosahovanie špičkových výkonov a výsledkov	77,4	19,2
spokojnosť všetkých zainteresovaných strán (policajtov, civilných zamestnancov, občanov, inštitúcie, ...)	92,0	4,8
dodržiavanie etických zásad	95,2	3,6
zdieľanie poznatkov a skúseností	93,0	5,2
včasnosť	94,4	4,0
získavanie požiadaviek a potrieb zákazníkov (občanov, inštitúcií)	81,4	14,2
pružné reagovanie na technický vývoj	85,0	11,2
vytváranie pozitívnej atmosféry	95,4	3,6
formovanie dobrých vzťahov	97,0	1,8
záujem o potreby zamestnancov	85,2	3,0
podpora a rešpektovanie cieľov organizácie	91,6	6,0
uplatňovanie nových poznatkov a postupov	92,0	5,6
celkové hodnotenie vybraných hodnôt	90,6	7,4

Zdroj: vlastné spracovanie.

Druhostupňové triedenie odpovedí následne odhalilo štatisticky významné rozdiely pri posúdení hodnôt v závislosti od služobného zaradenia respondentov, ich pohlavia, podielu na riadení, kraja, druhu a dĺžky služby. Na tieto zistenia stručne poukazuje nasledovná tabuľka.

Tabuľka 2 Rozdiely v hodnotení hodnôt podľa triediacich znakov

služobné zaradenie	<ul style="list-style-type: none"> • policajti OO PZ na rozdiel od policajtov zaradených na útvaroch KR PZ a MV SR kladú najväčší dôraz na bezpečnosť, rešpekt a prispôsobivosť
pohlavie	<ul style="list-style-type: none"> • muži a ženy majú výrazne rozdielne názory hlavne pri získavaní požiadaviek a potrieb občanov a inštitúcií, dosahovaní špičkových výkonov a výsledkov, kontrole ukazovateľov výkonnosti, nezávislosti a prestíži; uvedené hodnoty boli viac preferované zo strany policajtov; naopak policajtky zase kladli väčší dôraz na komunikáciu
podiel na riadení	<ul style="list-style-type: none"> • z pohľadu tohto sledovaného znaku bol nameraný rozdiel pri posúdení hodnoty „formovanie dobrých vzťahov na pracovisku“, na ktorú kladú väčší dôraz policajti s riadiacou pozíciou na nižších stupňoch riadenia, teda na úrovni OO PZ a OR PZ a zároveň aj bez riadiacej pozície; naopak hodnotenie policajtov pôsobiacich na riadiacej úrovni KR PZ sa nachádza v pásme negatívnom • výsledky naznačujú, že na kontrolu ukazovateľov výkonnosti kladú väčší dôraz policajti na úrovni OR PZ; na rozdiel od policajtov bez riadiacej pozície, ktorých hodnotenie sa nachádza v pásme negatívnom • rovnako vyznieva i hodnota „dosahovanie vysokej efektívnosti“, ktorú viac zdôrazňujú policajti na riadiacej pozícii na úrovni OR PZ; opačný názor majú policajti bez riadiacej pozície

Stratégia policajnej organizácie ako dôležitá súčasť soft security

Ľubica BARIČIČOVÁ

	<ul style="list-style-type: none"> dôraz na iniciatívu viac preferujú príslušníci na riadiacej pozícii OO PZ; na rozdiel od policajtov bez riadiacej pozície
kraj	<ul style="list-style-type: none"> policajti v pôsobnosti KR PZ Trenčín považujú za dôležitejšiu komunikáciu na rozdiel od policajtov z KR PZ Banská Bystrica
druh služby	<ul style="list-style-type: none"> policajti služby dopravnej polície kladú menší dôraz na náročnosť (ich hodnotenie sa nachádza na hranici pásma pozitívneho a negatívneho); túto hodnotu viac uprednostňujú príslušníci hraničnej a finančnej polície policajti služby finančnej polície sú viac orientovaní na výsledky; na rozdiel od policajtov hraničnej polície, ktorých hodnotenie sa nachádza v pásme mierne negatívnom policajti služby finančnej a hraničnej polície kladú na rozdiel od policajtov služby dopravnej polície väčší dôraz na nezávislosť
dĺžka služby	<ul style="list-style-type: none"> najmenší dôraz na uplatňovanie nových poznatkov a postupov kladú policajti s dĺžkou praxe 26 rokov a viac; tento názor ale nezdieľajú ich kolegovia s dĺžkou praxe nižšou ako 25 rokov respondenti s dĺžkou praxe 3-5 rokov kladú väčší dôraz na vytváranie priaznivej atmosféry na pracovisku na rozdiel od príslušníkov PZ s dĺžkou praxe 6-10 rokov

Zdroj: vlastné spracovanie.

V súvislosti s hodnotami mali respondenti možnosť uviesť poradie tých troch hodnôt, ktoré považujú za najdôležitejšie v činnosti príslušníkov PZ v mieste ich služobného pôsobenia. Podľa zistenej hodnoty indexu dôležitosti boli jednotlivé hodnoty roztriedené do piatich základných skupín, od *mimoriadne dôležitých*, *veľmi dôležitých*, *dôležitých* až po *čiastočne dôležité*, či *takmer nedôležité*.

Ako naznačili preferencie vybraných hodnôt, respondenti na prvé miesto v hierarchii kladú profesionalitu, bezpečnosť, spravodlivosť a čestnosť. Významné (veľmi dôležité) miesto v ich hodnotovom rebríčku zaujímajú hodnoty ako spoľahlivosť, odbornosť, zodpovednosť, dodržiavanie zákonov, ľudský prístup a dôveryhodnosť, čím sa potvrdila snaha preferovať základné atribúty vymedzené v normatívnych dokumentoch. K dôležitým hodnotám potrebným pri výkone služobnej činnosti policajtov priradujú disciplínu, motiváciu a komunikáciu.

Naopak len za čiastočne dôležité či takmer nedôležité hodnoty oslovení policajti považujú rýchle a pružné reagovanie na požiadavky občanov, zisťovanie požiadaviek a potrieb občanov, ochotu včas im pomôcť, iniciatívu, dosahovanie maximálnej spokojnosti občanov, úspech, podporovanie a rešpektovanie cieľov organizácie⁵, zdieľanie poznatkov a skúseností, otvorenosť voči zmenám, ako aj mnohé iné, ktoré sú prejavmi zdravej organizačnej kultúry. Táto skutočnosť je v istom rozpore s deklarováním ich snahy o vytvorenie pozitívnejšieho obrazu policajtov na verejnosti.

⁵ V tejto súvislosti by bolo veľmi zaujímavé poznať úprimnú odpoveď policajtov na otázku: *Sú príslušníci PZ stotožnení s cieľmi policajnej organizácie?* Táto skutočnosť je totiž úzko previazaná na zameranie a napĺňanie stratégie a dosahovanie stanovených cieľov policajnej organizácie spadajúcich do kategórie tvrdých faktorov úspechu.

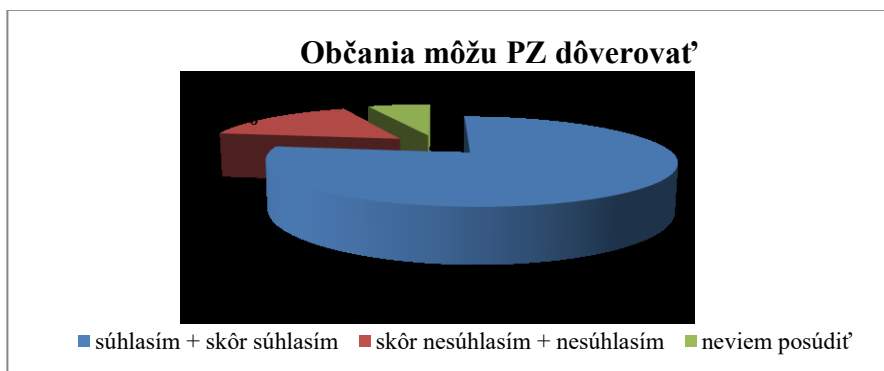
3.2. Dôveryhodnosť Policajného zboru

Dosahovanie cieľov policajnej organizácie vytýčených v strategických dokumentoch s dôrazom na a v prospech občana, si vyžaduje neodmysliteľnú podporu zo strany verejnosti v podobe jej dôvery v Policajný zbor. Poznávanie stavu a trendov v oblasti dôveryhodnosti Policajného zboru predstavuje dôležitú spätnú väzbu a poskytuje obraz o tom, ako je Policajný zbor vnímaný verejnosťou. Vzťah dôvery a nedôvery medzi občanom a políciou súvisí so spoľahlivosťou, resp. nespoľahlivosťou plnenia úloh, ktoré sú stanovené v zákonoch - najmä v zákone o Policajnom zbore.[8] Dôvera predstavuje dynamický indikátor, na ktorý majú vplyv reálne situácie, či už v podobe úspechov alebo neúspechov pri plnení úloh, dodržiavanie zákonných postupov a lehôt, ale aj samotné správanie a konanie jednotlivých policajtov, o ktorých sa verejnosť dozvie prostredníctvom médií alebo na základe skúseností. V tejto súvislosti poukazujeme na skutočnosť, že „privilegované spoločenské postavenie policajtov vyplýva z ich špecifických kompetencií (použitie donucovacích prostriedkov, sankcií a násilia) voči ostatným občanom. Policajti sú v dôsledku charakteru ich práce, vonkajších symbolov (uniforma, služobná zbraň, „obušok“, automobily a ich zvukové signály atď.) objektívne vnímaní ako iní, pretože reprezentujú spoločenský poriadok chránený sankciami. To ich stavia v očiach väčšiny spoločnosti do zvláštneho svetla.“ [13] Môžeme hovoriť o relatívne samostatnom tzv. svete policajtov, ktorý je výsledkom pôsobenia množstva faktorov.

Táto skutočnosť má dopad na spoluprácu s občanmi pri ochrane ich života, zdravia, bezpečnosti i majetku, pri zabezpečovaní úloh v oblasti verejného poriadku, pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti a pod. [11]

Dôvera, spokojnosť či spoľahlivosť Policajného zboru a jeho príslušníkov sú dôležité kategórie, ktoré sú aktuálne ovplyvňované konkrétnymi výsledkami činnosti polície na jednej strane a konaním a správaním sa všetkých policajtov na strane druhej.

Vyjadrenie otázky, či môžu občania dôverovať polícii, znázorňuje graf 1.

Graf 1 Vyjadrenie názoru policajtov na dôveru občanov v PZ.

Zdroj: vlastné spracovanie.

3.3. Skvalitnenie služobnej činnosti

Ďalšou dôležitou súčasťou prezentovaného výskumu boli otázky, ktorými príslušníci PZ vyjadrili svoj názor na skvalitnenie služobnej činnosti. Na základe analýzy

získaných výsledkov je možné konštatovať, že vo všeobecnosti si opýtaní policajti uvedomujú potrebu zvyšovať kvalitu a zlepšovať výsledky svojej práce. Prostredníctvom indexu preferencií riešiteľa VVÚ u policajtov zisťovali, akú dôležitosť prisudzujú jednotlivým okolnostiam súvisiacich s výkonom ich služobnej činnosti.

Z pohľadu respondentov je pre skvalitňovanie výsledkov služobnej činnosti mimoriadne dôležité a potrebné zlepšiť ich finančné ohodnotenie, sprísniť výber uchádzačov do PZ a posilniť právomoci policajtov. Druhá skupina opatrení, ktorá si vyžaduje veľmi dôležitú pozornosť zo strany kompetentných, je reprezentovaná zvyšovaním prestíže a dôveryhodnosti polície, racionalizovaním náplne práce, zlepšením materiálo-technického zabezpečenia služobnej činnosti, zvýšením počtu policajtov v teréne a stanovením jasných kritérií kariérneho postupu. Za dôležité otázky skvalitnenia práce polície respondenti považujú hlavne mäkké faktory, ako napríklad lepšia práca s mladými začínajúcimi policajtmi, lepšia spolupráca medzi políciou a médiami, zlepšenie vzťahov medzi spolupracovníkmi navzájom (vrátane vzťahov medzi nadriadenými a podriadenými), zvýšenie kvalitatívnej úrovne vzdelávania a prípravy nových policajtov. K navrhovaným čiastočne dôležitým opatreniam patrí zlepšenie spolupráce medzi jednotlivými službami polície, úprava spôsobu hodnotenia výsledkov služobnej činnosti, zvýšenie služobnej disciplíny policajtov, zlepšenie spolupráce s občanmi, skvalitnenie preventívnej činnosti, zvýšenie zodpovednosti a kvality práce policajtov, umožnenie prehĺbenia si vzdelania a zlepšenia úrovne riadenia služobnej činnosti zo strany nadriadených. Prekvapivo vyznievajú tie faktory, ktorým oslovení policajti priradili najnižšiu preferenciu. Za takmer nedôležité pre skvalitnenie služobnej činnosti totiž považujú zvýšiť úroveň ďalšieho vzdelávania príslušníkov PZ, zvýšiť odbornú kompetentnosť policajných manažérov, zlepšiť správanie policajtov voči občanom, vytvoriť viac priestoru pre samostatnosť a iniciatívu v službe, či sprísniť represívnu činnosť.

Z predchádzajúcej analýzy výsledkov výskumu môžeme usudzovať o tendencii, že príslušníci PZ podmieňujú skvalitňovanie činnosti Policajného zboru predovšetkým zlepšovaním objektívnych podmienok služobnej činnosti, ako aj precíznejším dodržiavaním vymedzených tvrdých faktorov úspechu.

Záver

Zákonnosť a poriadok v štáte a bezpečnosť jeho občanov sú trvalým predpokladom zdravého vývoja každej spoločnosti. Preto kľúčové postavenie v oblasti soft security zohráva policajná organizácia. Práve od polície sa vyžaduje napĺňanie jej základného poslania, ktorého podstata spočíva v slušnosti voči občanom na strane jednej a nekompromisnom prístupe voči porušovateľom zákona na strane druhej. Funkcia ochrany vnútorného poriadku a bezpečnosti štátu však nemôže byť len vecou jednej zložky. V rámci stratégie policajnej organizácie sa presadzuje, aby svoj podiel zodpovednosti s oveľa väčšou vážnosťou prevzali aj ďalšie kompetentné subjekty štátneho mechanizmu. Rovnako väčšiu zainteresovanosť pri ochrane života, zdravia, majetku, práv a slobôd občanov v budúcnosti musia mať aj orgány samosprávy obcí, miest, ako aj samotní občania.

Spomedzi množstva odporúčaní vhodných pre úspešné dosahovanie strategických cieľov a úloh policajnej organizácie môžeme bez nároku na úplnosť vyzdvihnúť hlavne:

- zvyšovať dôveryhodnosť prvkov podieľajúcich sa na plnení úloh vnútornej bezpečnosti,
- zvyšovať úroveň profesionálnej prípravy príslušníkov PZ,
- včas a v primeranej kvalite poskytovať služby požadované občanmi,
- dosiahnuť žiaduce materiálne-technické zabezpečenie policajných útvarov,
- zvyšovať pocit bezpečia občanov, a teda i dôveryhodnosť v Policajný zbor,
- zvyšovať úroveň plnenia úloh proti terorizmu a extrémizmu,
- zefektívniť opatrenia protikorupčného správania najmä preventívnym pôsobením,
- podporovať záujem občanov o spoluprácu s políciou v boji s protispoločenským konaním,
- prispievať k zvyšovaniu právneho vedomia občanov.

Gnozeologicky hodnotné empirické informácie, ktoré riešiteľský tím dosiahol prostredníctvom výskumu, môžu slúžiť ako podklad k prijímaniu opatrení smerujúcich ku skvalitňovaniu činnosti celého Policajného zboru. Zároveň môžu plniť aktívnu úlohu v procese budovania efektívnej spolupráce Policajného zboru s verejnosťou s cieľom zvýšenia pocitu bezpečia u občanov, zvýšenia ich dôvery a spokojnosti, ako aj vytvárania správnych postojov k Policajnému zboru. Aktuálne totiž občan vníma políciu prevažne ako trestajúcu autoritu, následne ako frustrujúcu autoritu a až na poslednom mieste ako ochraňujúcu a bezpečnosť zaisťujúcu autoritu. A to je potrebné každopádne zmeniť.

Použité zdroje

Knihy:

- [1] BUZALKA, J. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Bratislava: APZ, 2008. 298 s.
- [2] KŘÍHA, J., METEŇKO, J. a kol. *Právní a bezpečnostní prostředí evropské unie v teritoriální optice vybraných zemí středoevropského prostoru*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2016. 114 s.
- [3] STIERANKA, J., SABAYOVÁ, M., ŠIMONOVÁ, J. *Daňové úniky a daňová kriminalita v Slovenskej republike*. Bratislava: EPOS, 2016. 360 s.
- [4] SOBIHARD, J., ANDOROVÁ, P. et al. *Policajná správa*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. 246 s.
- [5] ZEMAN, P. et al. *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2002. 186 s.

Časopisy, zborníky:

- [6] BARIČIČOVÁ, Ľ. Analýza determinantov riadenia policajnej organizácie. In *Policajná teória a prax*. Bratislava : Akadémia PZ, 2011, č. 1, roč. XIX. s. 5-23.
- [7] BARIČIČOVÁ, Ľ., PAJPACHOVÁ, M. Tvrdé faktory úspechu policajnej organizácie ako základ jej dlhodobej perspektívy. In: *Scientific reflection of new trends in management*. Praha: PA ČR, 2013. s. 181-192.

- [8] BRIŠKA, R. Činnosť polície v komunitách. In: *Policajná teória a prax*. Bratislava: APZ, č. 4, s. 74-81. 2008. Roč. XVI.
- [9] BLAŽEK, V. Metodológia tvorby typových krízových scenárov a príprava krízových pracovníkov. In: *Zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie Bezpečné Slovensko a Európska únia*. Košice: VŠBM, 2013 CD, s. 12-25.
- [10] KOSTREC, M., KOSTRECOVÁ, E. Výskum informovanosti a povedomia z oblasti manažmentu informačnej bezpečnosti. In: *Scientific reflection of new trends in management*. Praha: PA ČR, 2013. s. 79-86.
- [11] LISOŇ, M. Myslenie operatívneho pracovníka – kategória kreovanej teórie operatívneho policajného poznania. In: *Scientific reflection of Security science*. Praha: PA ČR, 2012. s. 49-65.
- [12] MARKO, M. Terorizmus a jeho financovanie. In: *Spoločnosť proti terorizmu*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2014. s. 365-381.
- [13] MURDZA, K. Policajná kultúra. In: *Policajná teória a prax 1/2009*, roč. XVII. s. 37-48. Bratislava: APZ, 2009.
- [14] MURDZA K. Násilná radikalizácia – vstupná brána terorizmu. In: *Spoločnosť proti terorizmu*. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2014. s. 28-52.
- [15] PRESPERÍNOVÁ, M. Analýza daňovej trestnej činnosti v SR z pohľadu PZ. In: *Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti* : Zborník. Bratislava: APZ, 2012. s. 40-48.
- [16] PETRUFOVÁ, M. Globalizácia a jej aspekty bezpečnosti v podmienkach OS SR. In: *Bezpečnosť a jej dimenzie v súčasnom globalizovanom svete : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Podhájska: EEDA, 2011. s. 163-171.
- [17] RAPČAN, J. Policajné konanie verzus ochrana ľudských práv a slobôd občanov v demokratickej spoločnosti. In: *Polícia ako ochranca práv jednotlivca*. Bratislava: APZ, 2013. s. 48-56.
- [18] SABAYOVÁ, M. Daňové trestné činy z pohľadu vyšetrovateľov Policajného zboru Slovenskej republiky. In: *Odhaľovanie daňových únikov a daňovej trestnej činnosti* : Zborník vedeckých štúdií. Bratislava : APZ, 2012. s. 49-53.
- [19] SABAYOVÁ, M. Európske politiky – stratégie alebo východiská? In: *Evropská společnost, právo a věda – aktuální problémy : zborník vedeckých prác*. Hodonín: Ústav práva a soudního inženýrství, 2014. s. 24-29.
- [20] VÁŇA, J. Súčasný „Bezpečnostný manažment“ na Akadémii PZ v kontexte reálnych požiadaviek doby. In: *Celostná príprava manažérov zameraná na ich kvalitu – nutný predpoklad efektívneho riadenia organizácie vo vedomostnej spoločnosti*. Bratislava: APZ, 2012. s. 61-72.
- [21] VÁŇA, J. Bezpečnostné hrozby vnútornej bezpečnosti sociálnej sféry. In: *Scientific reflection of Security science*. Praha: PA ČR, 2012. s. 85-95.

Dokumenty, správy, záverečné práce:

- [22] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky 2005
- [23] Definícia korupcie. Dostupné na: www.protikorupcii.sk/?definicia-korupcie
- [24] Európska bezpečnostná stratégia 2003
- [25] Konceptia vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky
- [26] Konceptia bezpečnostného systému Slovenskej republiky
- [27] Konceptia boja proti extrémizmu na roky 2015-2019
- [28] Korupcia (definícia, podoby, spôsob boja proti korupcii). Dostupné na: www.uvzsr.sk/docs./info/korupcia/Korupcia.pdf
- [29] METEŇKO, J., BINDEROVÁ, M. *Koordinovanie národného výskumu a politiky na zaistenie bezpečnosti pri významných udalostiach v Európe EU SEC II : Záverečná správa zahraničnej medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy : FP7 Grant Agreement (2008-2011)*. Bratislava: APZ, 2012. 111 s.
- [30] Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2015-2018
- [31] Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2015-2018
- [32] Národná stratégia manažmentu bezpečnostných rizík Slovenskej republiky
- [33] PAJPACHOVÁ, M., BARIČIČOVÁ, Ľ. *Faktory úspechu policajnej organizácie*. Priebežná správa z výskumu k vedeckej úlohe č. 185. Bratislava: APZ, 2014. 28 s.
- [34] Protidrogová stratégia EÚ na roky 2013-2020
- [35] Rezolúcia Rady Európy č. 690/1979
- [36] Stratégia Európskej únie na boj proti terorizmu 2005
- [37] Stratégia Európskej únie pre bezpečnú informačnú spoločnosť 2006
- [38] Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2016-2020
- [39] Strategický plán boja proti korupcii v Slovenskej republike
- [40] Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov
- [41] Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov

Autorka:

doc. Ing. Ľubica Baričičová, PhD. – Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra informatiky a manažmentu, Sklabinská 1, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: lubica.baricicova@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie

BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Kontinuálne rozpracovávanie vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejnosprávne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave

Continuous Elaboration of the Scientific and Theoretical Content in Study Field Security Public-Administration and Educational Process at the Academy of the Police Force in Bratislava

Vladimír BLAŽEK¹

¹Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

Abstrakt:

Štúdia analyzuje faktory podmieňujúce potrebu kontinuálneho rozpracovania vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejnosprávne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave v kontexte dynamiky bezpečnostných hrozieb, požiadavkami bezpečnostnej praxe a limitmi výchovno-vzdelávacieho systému vysokej školy. Zároveň ukazuje na podstatné časti pripravovanej medzinárodnej integrovanej vedeckovýskumnej úlohy „Systematické budovanie vedecko-teoretických základov študijného odboru Bezpečnostné verejnosprávne služby ako základu kurikula a optimalizácie prípravy bezpečnostných manažérov na APZ v Bratislave v súlade so súčasnými a prognózovanými potrebami bezpečnostnej praxe vo verejnej správe na miestnej a regionálnej úrovni“, ktorá má ambíciu zapojiť blízke vysoké školy bezpečnostného charakteru do procesu rozpracovania metodológie a metodiky poznávania segmentov bezpečnostnej praxe a ich koncepčného transferu do obsahového kurikulu a výchovno-vzdelávacieho procesu, ako aj výmeny teoretických a praktických poznatkov a skúseností.

Kľúčové slová: požiadavky bezpečnostnej praxe, jednota teoretickej a praktickej prípravy, kreovanie študijných programov, obsah študijného odboru, študijný odbor 8.3.2 Bezpečnostné verejnosprávne služby, smerovanie vedeckovýskumnej činnosti.

Abstract:

The study analyses the factors underlying the need to continuously elaborate the scientific and theoretical content of the field of Security public-administration services and education at the Academy of the Police Force in Bratislava in the context of the dynamics of security threats, security practise requirements and the limits of the educational system of higher education. It also shows

a substantial part of the upcoming international integrated research output „Systematic building of scientific and theoretical foundation of the curriculum and optimize the preparation of security managers at Academy of the Police Force in Bratislava in line with current and projected needs of security practices in public administration at the local and regional level“; which aims to involve security high schools in the process of elaborating methodology for the identification of segments of security practise and their conceptual transfer to the content curriculum and the educational process as well as exchanges of theoretical and practical knowledge and experience.

Keywords: *requirements of security practise, unity of theoretical and practical training, creating of curricula, content of study program, field of study 8.3.2 Security public-administration services, directing research activities.*

Úvod

Predkladaná štúdia skúma parciálnu problematiku rozvoja študijných programov študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby na Akadémii Policajného zboru v Bratislave s cieľom priblížiť vybrané obsahové časti s dôrazom na podmienky a obsahový rámec predmetnej problematiky. Naznačiť súčasný stav s cieľom čiastkovo identifikovať silné a slabé stránky realizovaných činností, s dôrazom na vymedzenie smerov, podmienok a predpokladov rozvoja a zvýšenia kvality vyššie uvedenej oblasti tj: *“Kontinuálne rozpracovávanie vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave,..* K naplneniu stanoveného cieľa predkladanej štúdie bola použitá najmä analyticko-syntetická metóda kombinovaná s logicko-historickou metódou, zachytávajúca problematiku kreovania študijných programov Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe na Akadémii PZ ako aj ich realizáciu, ktorá umožňuje sledovať časovú postupnosť vybraných krokov a odhaliť súlad alebo disharmóniu realizovaných opatrení v čase a obsahu. V štúdiu je aplikovaná aj skupina poznatkov, najmä z vedeckovýskumných úloh realizovaných Katedrou verejnej správy a krízového manažmentu Akadémie PZ v Bratislave.[1,2] V štúdiu sú prezentované hodnotiace súdy a odporúčacie závery k vytvoreniu podmienok na kontinuálne zvyšovanie kvality výchovno-vzdelávacieho procesu, pripravenosti absolventov na plánované pracovné pozície, ako aj zvyšovanie kreditu Akadémie PZ ako štátnej bezpečnostnej vysokej školy doma aj v zahraničí. Snahou autora je aj prispieť k rozvoju diskusie a realizácii pripravovanej vedecko-výskumnej úlohy *„Systematické budovanie vedecko-teoretických základov študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby ako základu kurikula a optimalizácie prípravy bezpečnostných manažérov na APZ v Bratislave v súlade so súčasnými a prognózovanými potrebami bezpečnostnej praxe vo verejnej správe na miestnej a regionálnej úrovni“* realizovanej rokov 2017 - 2020, kde je predpoklad zainteresovania širšieho okruhu riešiteľov ako aj odborníkov z obdobných vysokých škôl bezpečnostného zamerania.

1. Kreovanie študijných programov Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe na Akadémii PZ

Akadémia PZ¹ ako štátna vysoká škola zabezpečujúca vzdelávanie a výchovu najmä príslušníkov Policajného zboru a ďalších bezpečnostných služieb, je už 25 rokov je vysoko špecializovanou inštitúciou, rešpektovanou na základe dosiahnutých vzdelávacích a výskumných výsledkov vo vnútroštátnom ako aj medzinárodnom rozmere. Škola je inštitúciou edukácie študentov, profesionálne zameraných na efektívny výkon bezpečnostných služieb, zaradených do zložiek rezortu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ale aj iných štátnych a neštátnych bezpečnostných činností a služieb, ktoré garantujú ochranu a bezpečnosť občanov a absolventi sú pripravení sa podieľať na zabezpečení bezpečnosti spoločnosti, občanov, obcí, miest a regiónov. Cielene realizované a systematické zmeny vo vnútornom bezpečnostnom systéme a Policajnom zbore, reagujúce na reálnu a prognózovanú trestnú činnosť a bezpečnostnú situáciu, ako aj v kontexte demokratických zmien uskutočňovaných na slovenských vysokých školách, vrátane Akadémie PZ, vytvorili priestor pre štúdium na Akadémii PZ nielen pre príslušníkov Policajného zboru, ale aj pre iné bezpečnostné služby a civilnú mládež.

Pozitívne skúsenosti z napĺňania študijných odborov Bezpečnostné služby a Neštátne bezpečnostné služby sa stali významným základom tvorby nových študijných programov podľa Sústavy študijných odborov Slovenskej republiky². Akadémia PZ v období rokov 2002 až 2004 riešila náročnú úlohu vypracovania nových študijných programov, zodpovedajúcich aktuálnym a prognózovaným potrebám policajnej a bezpečnostnej praxe v študijných odboroch 8.3.1 Ochrana osôb a majetku a 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby a spĺňajúcich požiadavky na pripravenosť vysokoškolsky vzdelaných odborníkov. Spracovanie študijných programov prvého, druhého a tretieho stupňa vysokoškolského štúdia „Bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku“ v študijnom odbore 8.3.1 Ochrana osôb a majetku a študijných programov prvého a druhého stupňa vysokoškolského štúdia „Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, ich úspešná akreditácia v roku 2004 a priznanie práv Akadémii PZ udeľovať absolventom príslušného študijného programu zodpovedajúci akademický titul, umožnili

¹ Akadémia PZ vznikla a svoje poslanie začala uskutočňovať v intenciách zákona č. 172/1990 Zb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov so špecifikami vymedzenými najmä v § 31 uvedeného zákona. Od vzniku Akadémie PZ bolo úsilie akademických orgánov a všetkých relevantných subjektov zamerané na vytvorenie kvalifikovaného pedagogického zboru, rozvoj vedeckej a pedagogickej práce a medzinárodnej spolupráce.

² V súlade s § 50 ods. 3 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov Sústavu študijných odborov Slovenskej republiky, v ktorých môžu vysoké školy v Slovenskej republike poskytovať vysokoškolské vzdelávanie, spravuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Súčasťou sústavy študijných odborov sú aj opisy študijných odborov, ktoré sú doslovne prevzaté z dokumentu, ktorý vypracovali experti vysokých škôl v koordinácii so Slovenskou rektorskou konferenciou.

od akademického roka 2005/2006 prijímanie študentov a ich vzdelávanie v nových študijných programoch, akreditovaných v nových študijných odboroch³.

Tieto študijné programy, akreditované v jednotlivých stupňoch vysokoškolského štúdia, nadviazali na študijné programy uplatňované v Akadémii PZ v predchádzajúcom období. V procese kreovania študijných programov 1. a 2. stupňa vysokoškolského štúdia, akreditovaných v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, išlo, v porovnaní so študijnými programami akreditovaným v študijnom odbore 8.3.1 Ochrana osôb a majetku, o realizáciu podstatnejších zmien oproti študijným programom predchádzajúcim. Najmä v druhej skupine povinne voliteľných predmetov (PVP II), t. j. predmetov profilujúcich odborné zameranie študentov prišlo, celkom logicky, v oblasti Požiarnej ochrany⁴, ako aj Civilnej ochrany a obrany⁵, k ich výraznejšiemu rozšíreniu.

Študijné programy Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe, akreditované v 1. a v 2. stupni vysokoškolského štúdia v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby v súlade s požiadavkami opisu študijného odboru[3] pre tieto stupne štúdia, stali sa v podmienkach Akadémie PZ základným nástrojom prípravy odborníkov pre oblasť bezpečnostných verejno-správnych služieb na úseku ochrany pred požiarmi, civilnej ochrany, obrany, krízového manažmentu a všeobecnej vnútornej správy na úrovni miestnej a ústrednej štátnej správy a samosprávy. Od akademického roka 2005/2006 sa v podmienkach Akadémie PZ realizovali študijné programy, v ktorých sa už uplatňoval kreditový systém štúdia akreditované v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby.

Do obsahu vzdelávacieho procesu v akreditovaných študijných programoch bakalárskeho a magisterského štúdia boli v nasledujúcom období ich realizácie premietnuté nové teoretické poznatky získané riešením vedeckovýskumných úloh katedrií zabezpečujúcich odbornú profiláciu študentov študijných programov, ako aj ďalších katedrií zabezpečujúcich výučbu predmetov študijných programov. Obsah vzdelávania bol permanentne obohacovaný o poznatky z najnovšej domácej a zahraničnej literatúry, poznatky získané z medzinárodnej spolupráce so zahraničnými vysokými školami, ak aj o nové skúsenosti z uplatňovania praktických postupov v aktuálnej praxi bezpečnostných verejno-správnych služieb.

Skúsenosti z niekoľkoročného uplatňovania nových študijných programov akreditovaných v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby sa pretavili aj do tvorby akreditačného spisu, vrátane študijných programov v rámci prípravy na ďalšiu komplexnú akreditáciu činností Akadémie PZ, ktorá pred všetkými vysokoškolskými učiteľov s diferencovanou štruktúrou, náročnosťou a rozsahom stavala skupiny úloh, ktoré bolo potrebné aktuálne riešiť. Výsledkom tejto širokej

³ Študijné odbory 8.3.1 Ochrana osôb a majetku a 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby sú, spolu so študijnými odbormi 8.3.3 Teória policajných vied, 8.3.4 Kriminalistika a kriminológia, 8.3.5 Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, 8.3.6 Záchrané služby a 8.3.7 Občianska bezpečnosť, súčasťou skupiny študijných odborov 8.3 Bezpečnostné služby.

⁴ Zameranie Požiarnej ochrany zahŕňalo tieto PVP II: Riadenie ochrany pred požiarmi a záchranné služby I, Protipožiarne prevencia, Požiarne-technické zariadenia, Taktika zdoľavania požiarov a záchranných prác I, Zisťovanie príčin požiarov.

⁵ Zameranie Civilná ochrana, obrana zahŕňalo tieto PVP II: Civilná ochrana obyvateľstva, Obrana a krízový manažment regiónu, Teória a organizácia civilnej ochrany I, Ochrana obyvateľstva I, Manažment krízových situácií v civilnej ochrane I, Monitoring zdrojov ohrozenia v civilnej ochrane.

a kreatívnej pracovnej aktivity akademickej obce školy bola významná skutočnosť, že Akadémia PZ v priebehu komplexnej akreditácie činnosti opätovne úspešne obstála a na základe vyjadrenia Akreditačnej komisie jej v roku 2009 boli priznané práva udeľovať absolventom študijných programov, o akreditáciu ktorých požiadala, zodpovedajúci akademický titul a realizovať habilitačné konanie a konanie na vymenúvanie profesorov v študijnom odbore 8.3.1 Ochrana osôb a majetku. V študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby boli akreditované, resp. reakreditované študijné programy Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe v 1. a v 2. stupni vysokoškolského štúdia.

Tieto študijné programy sa stali významným nástrojom prípravy vysokoškolsky kvalifikovaných odborníkov pre orgány verejnej správy, ktoré riadia a plnia úlohy na úseku všeobecnej vnútornej správy, civilnej ochrany, krízového manažmentu, obrany a ochrany pred požiarmi. Profily absolventov študijných programov obsahujú všeobecnú charakteristiku odborného profilu absolventa príslušného stupňa vysokoškolského štúdia, teoretické vedomosti, ktoré štúdiom získa, praktické schopnosti a zručnosti, ktoré nadobudne, ako aj doplňujúce vedomosti, schopnosti a zručnosti. Zároveň uvádzajú aj možnosti uplatnenia absolventov. Absolvent 1. stupňa štúdia sa uplatní ako správny pracovník - špecialista alebo manažér bezpečnostných verejno-správnych služieb na nižších stupňoch riadenia miestnej štátnej správy a územnej samosprávy na úseku všeobecnej vnútornej správy, ochrany pred požiarmi, civilnej ochrany, obrany a krízového manažmentu. Absolvent 2. stupňa štúdia sa uplatní ako správny pracovník - manažér alebo špecialista bezpečnostných verejno-správnych služieb na stredných a vyšších stupňoch riadenia miestnej štátnej správy a územnej samosprávy na úseku všeobecnej vnútornej správy, ochrany pred požiarmi, civilnej ochrany, obrany a krízového manažmentu.[4]

Na základe analýzy stavu a získaných skúseností, podnetov garantov a spolugarantov študijných programov Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe 1. a 2. stupňa vysokoškolského štúdia, akreditovaných v roku 2009, bola pozornosť za významného príspevku garantujúcej Katedry verejnej správy a krízového manažmentu a jej vedúcej prof. PhDr. Jánú Buzalku, CSc. sústredená na problematiku jednoty teoretickej a praktickej prípravy. Akcent bol položený najmä na optimalizáciu vzájomného pomeru teoretických vedomostí, intelektuálnych a praktických spôsobilostí, návykov a schopností vo vysokoškolskej príprave študentov prvého a druhého stupňa vysokoškolského štúdia. Realizovaný prístup vychádzal z analýzy študijného plánu a obsahov informačných listov a tematických plánov povinných a povinne voliteľných predmetov, v ktorých sú konkretizované nosné a ďalšie témy jadra znalostí študijného odboru.

S cieľom optimalizácie prišlo v akademickom roku 2011/2012 k úprave študijných plánov, ktorá sa dotýkala aj vzájomného hodinového pomeru prednášok a seminárov a cvičení, či ďalších praktických zamestnaní študijných predmetov. Činnosti garantujúceho pracoviska, realizované v tejto súvislosti vychádzali aj z modelu prípravy krízového manažéra verejnej správy regionálnej úrovne, ktorý v sebe zahŕňa jednotu

teoretickej a praktickej prípravy, využívania najnovších výsledkov teórie⁶ a praxe v oblasti bezpečnosti, ako aj vysokoškolskej edukácie.[5]

V procese prípravy dokumentácie na komplexnú akreditáciu (obdobie rokov 2012-2014) boli zohľadnené nielen zmenené vonkajšie, ako aj vnútorné podmienky, ale využili sa aj získané poznatky a skúsenosti z doposiaľ realizovaného študijného programu prvého a druhého stupňa vysokoškolského vzdelávania. V príprave dokumentácie na komplexnú akreditáciu činností Akadémie PZ katedry a garanti inovovali a vytvorili nové informačné listy predmetov a tematické plány predmetov pre študijné programy 1. a 2. stupňa vysokoškolského štúdia Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe.⁷ Zároveň po prvý krát spracovali predmetnú dokumentáciu aj pre študijný program 3. stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby.[6]

V roku 2015 bolo Akadémii PZ priznané právo udeľovať príslušné akademické tituly absolventom štúdia študijných programov 1., 2. a 3. stupňa v študijnom odbore 8.3.2 bezpečnostné verejno-správne služby v dennej aj externej forme štúdia.

2. Dynamika bezpečnostného prostredia, požiadavky bezpečnostnej praxe a limity výchovno vzdelávacieho systému vysokej školy.

Úspešná akreditácia bola výsledkom viac ako desaťročnej práce zainteresovaných pedagogických zamestnancov, ich vedeckovýskumnej činnosti, kvalitnej realizácie výchovnovzdelávacieho procesu, širokej publikačnej činnosti a plnenia aktivít presahujúcich bežný rámec činností vysokoškolského učiteľa. Zároveň tieto úspechy boli podmienené previazanosťou výučby s bezpečnostnou praxou, zmenami požiadaviek bezpečnostnej praxe na absolventov a spôsobilosťou výchovno vzdelávacieho systému Akadémie PZ adekvátne reagovať na prebiehajúce zmeny. Medzi procesy, ktoré významným spôsobom podmieňovali činnosť školy a vytvárali a umocňovali potrebu kontinuálneho rozpracovávania vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby a jednotu teoretickej a praktickej prípravy študentov, patria napríklad tieto skutočnosti:

- *Stav a tendencie vývoja reálnej bezpečnostnej praxe a dynamika bezpečnostného prostredia regionálnej úrovne v štátnej správe a samospráve, ako aj perspektívy rozvoja štátnej správy a samosprávy nastolili pred Akadémiu PZ požiadavku reagovať na nové podmienky a pripravovať odborníkov pre novo vznikajúce požiadavky a budúci vývoj. Táto objektívna požiadavka vyžaduje sumarizáciu spôsobilostí a profesijných kompetencií pre jednotlivé odborné pozície špecializovaných pracovísk v rámci bezpečnostných verejno-správnych služieb, akými sú výkonný zamestnanec (špecialista), manažér na nižšom stupni miestnej štátnej správy a samosprávy, manažér na strednom a vyššom stupni miestnej*

⁶ V tejto súvislosti považujeme za vhodné uviesť, že vedecká rada Akadémie PZ stanovila ako základnú bádateľskú tému dlhodobého zámeru vedeckej práce problematiku „Teórie a metodológie krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“, ktorá sa stala nosnou pre zainteresovaných odborníkov a mnohé pracoviská školy, ale najmä pre KVS KM Akadémie PZ.

⁷ Príslušná dokumentácia bola postúpená na zaujatie stanoviska odborným pracoviskám bezpečnostnej praxe. Pripomienky odborníkov z bezpečnostnej praxe boli do predmetnej dokumentácie následne zapracované.

štátnej správy a samosprávy. Bola nastolená potreba skvalitnenia prípravy odborníkov pre jednotlivé manažérske pozície v bezpečnostnom systéme štátnej správy a samosprávy na miestnej a regionálnej úrovni, v študijných programoch bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe v jednotlivých stupňoch vysokoškolského štúdia.

- *Proces zmien vnútroštátneho bezpečnostno-správneho prostredia, kde významnú skupinu predstavovali zmeny v organizácii miestnej štátnej správy, realizované už od roku 2007, na ktoré reagovali predovšetkým katedry zabezpečujúce odbornú profiláciu študentov priebežne od ich začiatku. Z hľadiska obdobia po ostatnej akreditácii v roku 2009 a pred nadchádzajúcou komplexnou akreditáciou činností Akadémie PZ v roku 2015 podstatnú zmenu predstavovala Konceptcia organizácie miestnej štátnej správy, realizovaná v rámci prvej etapy programu ESO („ESO“ - efektívna, spoľahlivá a otvorená verejná správa), ktorej ústredným cieľom bolo zrušenie prevažnej väčšiny krajských štruktúr orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy, a ktorá bola vykonaná prijatím zákona č. 345/2012 Z. z. o niektorých opatreniach v miestnej štátnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Druhá etapa reformy ESO sa začala prijatím zákona č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorej poslaním bolo zrušiť niektoré miestne orgány štátnej správy a súčasne ustanoviť právne postavenie a pôsobnosť okresných úradov, ktoré sa „de facto“ mali stať ich právnymi nástupcami. Táto etapa je zameraná predovšetkým na integráciu pôsobnosti vybraných orgánov špecializovanej miestnej štátnej správy do pôsobnosti jedného štátneho úradu na miestnej úrovni so všeobecnou vecnou kompetenciou okresných úradov.[7] Všeobecným účelom týchto zmien je dosiahnutie čo najefektívnejšie fungujúcej verejnej správy. Racionalizácia verejnej správy je mimoriadne aktuálna, pretože súčasná doba je na jednej strane charakteristická nebyvalým rozvojom vedy a techniky komunikačných a informačných technológií, dynamickým vývojom práva a ostatných oblastí života spoločnosti v dôsledku europeizácie a globalizácie spoločnosti, no na druhej strane, v dôsledku finančných, hospodárskych či migračných kríz a celkovej obmedzenosti disponibilných zdrojov jednotlivých štátov, zároveň narastá tlak na znižovanie výdavkov na chod štátneho aparátu, verejnú správu nevyvímajúc, ktorá je štruktúrne zložitá a funkcionálne náročná.[8] Preto je dôležité verejnú správu a jej jednotlivé systémové prvky neustále sprehľadňovať, zjednodušovať, precizovať, zefektívňovať, a tak prispôbovať aktuálnym požiadavkám doby. [9] Realizované legislatívne a organizačné opatrenia v kontexte riešenia problematiky efektívnosti verejnej správy zasiahli aj problematiku krízového manažmentu vo verejnej správe, a to oblasť obrany, civilnej ochrany a obrany, záchrany, obnovy a i. na úrovni miestnej štátnej správy a významným spôsobom ovplyvnili existujúci stav, jeho smerovanie v nasledujúcom období, ako aj požiadavky na bezpečnostno-správnych zamestnancov.*
- *V období prípravy a realizácie študijných programov bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe akreditovaných v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby sa prejavila potreba aktuálnej a koncepcnej reakcie na viaceré významné zmeny, ktoré sa už premietli, alebo sa predpokladá ich zapracovanie do legislatívnej oblasti a následne i do spoločenskej praxe. Na*

zmeny legislatívy, zmeny v organizácii miestnej štátnej správy a požiadavky bezpečnostnej praxe priebežne reagovali garanti študijných programov, spolugaranti a katedry participujúce na výučbe súborov predmetov študijných programov bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe, najmä katedry zabezpečujúce odbornú profiláciu študentov a preukázali spôsobilosť pružne a koncepcne reagovať na zmeny v bezpečnostnej legislatíve bez znižovania vedeckého a teoretického základu predmetov výučby. Z hľadiska odbornej profilácie študentov týchto študijných programov, garanti a učitelia vychádzali pri tvorbe uvedených materiálov zo skutočnosti, že nastolená realita významným spôsobom mení predošlé riešenie uvedenej problematiky, preto vyžaduje adekvátnu reakciu v systéme prípravy krízových manažérov v jednotlivých stupňoch vysokoškolského štúdia v oblasti teoretickej aj praktickej prípravy v zmenených podmienkach.

- *Dosiahnutá kvalita stavu obsahu výchovno-vzdelávacieho procesu, metodiky výučby, materiálneho zabezpečenia a podmienok pre výchovno-vzdelávací proces a organizáciu výučby, ako aj hodnotenie kvality rozsahu a hĺbky systému vedomostí a intelektuálnych spôsobilostí, systému vedomostí z oblasti odbornej profesionálnej orientácie, rozsahu praktických návykov a zručností, všeobecných osobnostných vlastností, stavu teoretickej a praktickej prípravy a i. študenta budúceho krízového manažéra vyžaduje kontinuálne vedecké hodnotenie akceptujúce požiadavky kvalitnej vysokoškolskej prípravy, ako aj požiadavky súčasnej a budúcej bezpečnostnej praxe.*

3. Základné smerovanie vedeckovýskumnej činnosti v segmente rozpracovávanie vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave

V súvislosti s predostretou parciálnou analýzou stavu napĺňania a budúcich podmienok a požiadaviek na realizáciu jednotlivých študijných programov Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe pre prvý, druhý a tretí stupeň študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby je nastolená objektívna požiadavka kontinuálneho rozpracovávania ich vedecko-teoretického obsahu a systému realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave. V procese koncipovania návrhov možného základného smerovania vedeckovýskumnej činnosti v segmente rozpracovávanie vedecko-teoretického obsahu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby a výchovno-vzdelávacieho procesu na Akadémii PZ v Bratislave je správne ukázať na skupiny silných stránok realizovaných činností zamestnancov Akadémie PZ najmä v prospech jednotlivých študijných programov bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe ku ktorým patria napríklad:

- *Vedecká analýza vnútroštátneho bezpečnostno-správneho prostredia, neustála komparácia vedeckého a pragmatického prístupu k riešeniu otázok kvality a pripravenosti verejnej správy riešiť bezpečnostné problémy, ako aj modifikovať svoju bezpečnostnú štruktúru a kompetencie jednotlivých riadiacich a výkonných prvkov.*

- *V uplynulom období boli vypracované kvalitné teoretické základy nového študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby a na kvalitnej úrovni boli spracované a realizované jednotlivé študijné programy bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe pre bakalárske, magisterské a doktorandské štúdium.*
- *Úzke prepojenie obsahu, foriem a metód výučby s reálnym stavom bezpečnostného prostredia, a to v teoretickej, ako aj praktickej oblasti, s dôrazom na kompetencie bezpečnostného manažéra na strednom a vyššom stupni miestnej štátnej správy a samosprávy.*
- *Plnenie úloh vo vedeckovýskumnej oblasti, najmä základnej bádateľskej témy „Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“ [10] prispela k riešeniu stanovených vedeckovýskumných úloh, ako aj bohatej publikačnej činnosti, obsahovo zameranej na jadro korpusu študijného odboru, obsah jednotlivých študijných programov a mnohé obsahové otázky výučby predmetov.*
- *Pružný transfer nových vedeckých poznatkov do výchovno-vzdelávacieho procesu a výučbovej dokumentácie, tvorba organizačných, personálnych a materiálnych podmienok pre rozvoj študijného odboru v Akadémii PZ.*
- *Vytvorenie garantujúceho pracoviska študijných zameraní (civilná ochrana obyvateľstva, ochrana pred požiarmi a záchranné služby) - Katedry verejnej správy a krízového manažmentu, základná stabilizácia odborníkov v predmetnej oblasti na pracoviskách školy a postupná príprava nových pracovníkov v predmetnej oblasti.*

V nadväznosti na vyššie uvedený obsah možno za slabé stránky považovať:

- *Novovzniknutý študijný odbor a akreditované študijné programy prvého, druhého a tretieho stupňa vysokoškolského štúdia zachytávali rámcovo dynamiku zmien verejnej správy.*
- *Vznikajúca kvalita verejnej správy a jej Európsky rozmer vyžaduje aj zosúladenie prípravy študentov s budúcimi potrebami správnych činností v oblasti bezpečnosti.*
- *V mnohých parciálnych oblastiach existuje nejasnosť novej a budúcej štruktúry a kompetencií bezpečnostných prvkov štruktúry miestnej štátnej správy a samosprávy, ktorá vychádza z neurčitosti mnohých charakteristík vývoja bezpečnostného prostredia.*
- *Vedecké poznanie a transfer získavaných poznatkov do výučby má isté časové omeškanie, a nie vždy je v súlade s potrebami budúcnosti, ako napríklad výchovno-vzdelávacími cieľmi, obsahom výučby, ako aj profilom absolventa.*

Prezentované výsledky, silné a slabé stránky v jednotlivých uvedených obsahových blokoch sú dôkazom toho, že proces zvyšovania kvality a monitoringu jeho

úrovne⁸ je trvalý a kontinuálny, že vymedzenie silných a slabých stránok nie je znakom neadekvátnej činnosti vysokoškolskej inštitúcie a vysokoškolských učiteľov, ale prejavom spôsobilosti objektívne reflektovať minulé výsledky, poznať reálnu skutočnosť a projektovať takú budúcnosť, ktorá zabezpečí Akadémii PZ dôstojné miesto medzi vysokými školami doma, aj v zahraničí.

Profesori a docenti vysokých škôl bezpečnostného zamerania, odborníci z praxe, garanti bakalárskeho, magisterského, doktorandského študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby, riešia v ostatnom období viaceré vedeckovýskumné úlohy, ktorých výsledky je potrebné využiť pri hodnotení a uplatnení návrhov na úpravu akreditovaných študijných programov (ich inováciu) a premietnuť ich do procesu postupnej aktualizácie študijnej dokumentácie a edukácie v predmetnom študijnom odbore. Dosiahnuté výsledky a poznatky potvrdili potrebu predmetnú problematiku naďalej skúmať a venovať jej v súlade so stavom a vývojom bezpečnostného prostredia a verejnej správy zvýšenú pozornosť.

K aktuálnym bádateľským témam, na ktoré poukázala formálna ako aj neformálna vedecká diskusia odbornej bezpečnostnej komunity, ako aj bezpečnostná prax, v súčasnom a hodnotenom období a ktoré špecifikujú a spresňujú základné bádateľské zamerania v predmetnom študijnom odbore, a to „Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“[11] môžeme zaradiť aj pracovné názvy tém ako napríklad:

- „Analýza a systematizácia zdrojov ohrozenia verejnej správy“;
- „Pripravenosť systému krízového manažmentu vo verejnej správe na redukciu (minimalizáciu) bezpečnostných rizík“;
- „Analýza stavu obsahu legislatívneho rámca riešenia krízových situácií vo verejnej správe a návrhy ich optimalizácie“;
- „Prognózovanie a modelovanie odozvy krízového manažmentu verejnej správy na aktivované bezpečnostné riziká“;
- „Modernizácia obsahovej a procesuálnej stránky edukácie krízových manažérov z hľadiska súčasných a budúcich potrieb bezpečnostnej praxe“ ako aj „Optimalizácia obsahu a procesuálnej stránky prípravy študentov študijného odboru 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby v skupine predmetov vyučovaných katedrou...“;
- „Psychosociálna a duchovná podpora v krízových situáciách vo verejnej správe“;
- „Krízová komunikácia v cudzom jazyku“;
- „Analýza pripravenosti IZS na zásahovú činnosť a zvyšovanie jej efektívnosti pri dopravných nehodách“;

⁸ Táto úloha vyplýva pre Akadémiu PZ a jej katedry aj z Inštitucionálneho manuálu kvality Akadémie Policajného zboru v Bratislave vydaného pokynom rektora Akadémie PZ č. 5/2014.

- „Analýza súladu obsahu a smerovanie študijného odboru 8.3.2 bezpečnostné verejno-správne služby a jednotlivých študijných programov vyučovaných v Akadémii PZ v Bratislave so súčasnými a prognózovanými potrebami bezpečnostnej praxe vo verejnej správe miestnej a regionálnej úrovne“. [12]

Záver

Príspevok čiastkovo približuje základné objektívne skutočnosti formovania a podmienky vzniku študijných programov bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe akreditovaných v študijnom odbore 8.3.2 Bezpečnostné verejno-správne služby v Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Venuje pozornosť stavu úrovne teoretickej a praktickej prípravy študentov v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe v Akadémii PZ s cieľom priblížiť niektoré súvislosti s dôrazom na východiskové podmienky a obsahový rámec predmetnej problematiky, prístupy garantujúcej katedry - Katedry verejnej správy a krízového manažmentu, identifikuje základné skupiny silných a slabých stránok realizovaných činností. s vymedzením smerov zvýšenia kvality vyššie uvedenej oblasti. Celková závažnosť, aktuálnosť a prínos predkladaného príspevku je, že realizovaná parciálna deskripcia procesu vzniku a súčasného stavu študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby je podnetom ku kontinuálnemu rozpracovávaniu jeho vedecko-teoretického obsahu.

Autor je toho názoru, že predostretie riešenia predmetných obsahových otázok s nadväznosťou na pripravovanú medzinárodnú vedeckovýskumnú úlohu „*Systematické budovanie vedecko-teoretických základov študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby ako základu kurikula a optimalizácie prípravy bezpečnostných manažérov na APZ v Bratislave v súlade so súčasnými a prognózovanými potrebami bezpečnostnej praxe vo verejnej správe na miestnej a regionálnej úrovni*“, ukázalo na potrebu kontinuálneho rozpracovávania vedecko-teoretického obsahu a otázok edukácie bezpečnostnej problematiky študentov študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby na Akadémii PZ v Bratislave. Autor verí, že sa predmetný zámer vedeckovýskumnej úlohy stane významným podnetom pre vysoké školy bezpečnostného zamerania a jednotlivé prieniky ich spoločných záujmov sa stanú zdrojom pre získavanie poznatkov a skúseností z predmetnej oblasti, zdrojom vzájomného poučenia, ako aj návodom možnej aplikácie metodológie riešenia.

Literatúra

- [1] Integrovaná vedeckovýskumná úloha „Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“ realizovaná pod vedením prof. PhDr. Jána Buzalku, CSc.
- [2] Vedeckovýskumná úloha „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov na Akadémii Policajného zboru v Bratislave, Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažerstva v Košiciach, Pomorskej akadémii v Slupsku a Vysokej škole manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach“ pod vedením doc. Vladimíra Blažeka, CSc., obhájená 12/ 2015. Akadémia PZ v Bratislave.

- [3] Opis študijného odboru dostupný na: <http://www.akredkom.sk/index.pl?tmpl=odbory>.
- [4] Akreditácia študijných programov - študijný program Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe I. stupeň - bakalárske štúdium, 2. stupeň - magisterské štúdium. Akadémia PZ Bratislava, február 2008.
- [5] BUZALKA, J., BLAŽEK, V. Vzdelávanie odborníkov pre CO Akadémiou PZ v Bratislave. s. 22-25.
- [6] BLAŽEK, V., WÄLDL, E. Analýza stavu úrovne teoretickej a praktickej prípravy študentov v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. In: Policajná teória a prax = Police Theory and Practice : časopis Akadémie PZ v Bratislave. ISSN 1335-1370. Roč. 24, č. 2 (2016), s. 5-31.
- [7] HAŠANOVÁ, J., DUDOR, L. Základy správneho práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 32.
- [8] DUDOR, L. Teoretické aspekty racionalizácie verejnej správy. In: Racionalizácia verejnej správy. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia PZ, 2014, s. 28.
- [9] DUDOR, L. Možnosti inkorporácie vybraných právnych inštitútov z verejnej správy Českej republiky do právneho poriadku Slovenskej republiky. In: Perspektívy rozvoja verejnej správy v krajinách Európskej únie: Zborník. Bratislava: Akadémia PZ, 2012, s. 52.
- [10] Základné bádateľské témy dlhodobého zámeru vedeckej práce Akadémie. Pokyn rektora Akadémie PZ, č. 66/2015, ktorým sa vydáva Smernica na vedeckovýskumnú prácu Akadémie PZ v Bratislave.
- [11] Základné bádateľské témy dlhodobého zámeru vedeckej práce akadémie. Príloha č. 2. Zbierka pokynov rektora Akadémie PZ v Bratislave č. 77 z 30. júna 2015.
- [12] BLAŽEK V., BUZALKA J., SUJA M. a kol. EDUKÁCIA ŠTUDENTOV V SIMULAČNOM CENTRE - integrálna súčasť prípravy bezpečnostných odborníkov. Vedecká monografia, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017. s. 288. ISBN 978-80-8054-714-1.

Autor:

¹doc. Vladimír Blažek, CSc. - Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, e-mail: vladimir.blazek@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahu prostredia a kriminality

Crime Mapping as a Basis for Research the Relationship of the Environment and Crime

Monika BLIŠŤANOVÁ¹

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Abstrakt:

Kriminologické výskumy sa zameriavajú na vzťah prostredia a kriminality už desiatky rokov a metodologické postupy ako aj samotné softvérové produkty sa stále zdokonaľujú. Predpokladom pre analýzy zamerané na priestorovú zložku sú vstupné údaje, ktoré sú spracované do základných máp kriminality. Na ich základe je následne možné realizovať výskumy zamerané na mapovanie rizikových lokalít, miest opakovaného napádania trestnou činnosťou alebo geoprofilovanie. Príspevok sa zameriava práve na problematiku vzťahu kriminality a prostredia a na popis trendov v tejto oblasti vo svete a na Slovensku.

Kľúčové slová: priestor, kriminalita, metodika, údaje

Abstract:

Criminological research has focused on the relationship of environment and crime for decades and methodological processes as well as the software products themselves are constantly improving. A prerequisite for the analysis focused on the spatial component of the input data which are processed into basic maps crime. On this basis it is then possible to carry out research aimed at mapping high-risk localities, places being attacked repeat crime or geoprofilovanie. This paper focuses precisely on the issue of the relationship of crime and the environment and to describe trends in this field in the world and in Slovakia.

Keywords: environment, crime, methodology, data

Úvod

Analýzy a s ňou spojené štúdie sú neoddeliteľnou súčasťou komplexného skúmania aspektov novodobej kriminality pre potreby vývoja účinných preventívnych opatrení. Rozvojom komunikačných a informačných technológií sa možnosti skúmania ukazovateľov kriminality výrazne posunuli. Otázky súvislosti vzťahu charakteristik

prostredia a kriminality patria k témam, ku ktorým sa robia výskumy už od minulého storočia, kedy vznikli prvé štúdie.

1. Vzťah kriminality a prostredia

V prostredí odbornej verejnosti sa na samotné štúdium vzťahu prostredia a kriminality využívajú najmä dva pojmy, a to environmentálna kriminológia [1] a geografia kriminality [2].

Je potrebné poznamenať, že pojem environmentálna kriminológia môže vyvolávať zdanie, že ide o kriminológiu prípadne kriminalitu spojenú so životným prostredím, keďže na Slovenku sa pojem environmentálny využíva v súvislosti so životným prostredím. V zahraničnej odbornej literatúre sa, ale kriminalita súvisiaca so životným prostredím býva označovaná ako *criminality of the environment*”, “green crimes” alebo “crimes against the environment”. Na Slovenku tomuto problému pozornosť doteraz venovaná nebola, preto nie sú zavedené ani rozdiskutované možné problémy súvisiace s vhodnou terminológiou. V Čechách boli v roku 2015 opublikované prvé 2 práce, kde sa priklonili k termínu environmentálna kriminológia. [3]

Environmentálna kriminológia sa zaoberá prostredím a časom, v ktorom sa trestná činnosť uskutočnila, a to fyzickými a sociologickými charakteristikami samotného prostredia, voľbou miest pre páchanie trestnej činnosti, priestorovou distribúciou páchateľov a cieľov.

Počas vývoja boli postupne sformulované nasledovné tri najvýznamnejšie teórie:

- *teória bežných - rutinných činností,*
- *teória racionálneho výberu,*
- *teória vzorcov kriminality.*

Teória bežných – rutinných činností vychádza z predpokladu, že každodenné aktivity ľudí sú rutinnou záležitosťou. Človek vykonáva naučené rutinné činnosti, ktoré sa koncentrujú do tzv. „uzlov“ špecifických pre každého človeka. Týmito uzlami sú práca prípadne škola a miesto na odpočinkové aktivity a nákupy a pod. Uzly sú spojené cestami, ktoré oblasť vymedzujú a v rámci nich sa vykonávajú rutinné činnosti. Teória vychádza sa z toho, že páchateľ sa rutinne pohybuje v trojuholníku medzi domovom, prácou a odpočinkovými aktivitami. V okolí týchto bodov môže objavovať a nachádzať príležitosti. Niekedy ich síce nájde mimo svojej trasy, ale väčšinou sa nepúšťa ďaleko od svojich bežných trás [4].

Teória racionálneho výberu (Rational Choice Theory) bola sformulovaná v roku 1986 Corishom a Clarkom, ktorí tvrdia, že kriminálnici pri výbere cieľa zvažujú zisky, ale aj dôsledky, ktoré po spáchaní trestného činu môžu nastať. Pri výbere cieľa zvažujú aj charakteristiky prostredia, ktoré sú pre rozhodovanie kľúčové [5].

Teória vzorcov kriminality (*The crime pattern theory*) bola popísaná kriminológmi Bratinghamovcami v roku 1981. Je založená na hľadaní súvislostí medzi jednotkovými druhmi kriminality a priestoru, ale aj času. Napríklad majetková kriminalita je prevažne

páchaná na miestach regenerácie a oddychu, a to hlavne v nákupných centrách, na športoviskách, v rekreačných zónach miest a podobne. Naopak násilná trestná činnosť je koncentrovaná skôr na obytné zóny a na miesta, kde sa požíva alkohol [5]. Túto teóriu ďalej rozpracovali Boba a Felson [4], ktorí pozorovaním každodenného života vymedzili ako najrizikovejšie lokality: chodníky, chodníky v parkoch, parkoviská, okolie barov, maloobchodné predajne, služby s 24-hodinovou prevádzkou, hranice školských dvorov a skladové priestory s atraktívnym tovarom.

Na základe týchto teórií boli ďalej rozpracované metódy na:

- *Mapovanie miest opakovane napádaných trestnou činnosťou,*
- *Geografické profilovanie*

Geografické profilovanie využíva algoritmy na identifikáciu bydliska páchatel'a, ktoré sú založené na predpokladoch, že s rastúcou vzdialenosťou od bydliska klesá pravdepodobnosť spáchania trestného činu a že najbližšej vzdialenosti od bydliska je nízka pravdepodobnosť spáchania zločinu kvôli vysokému riziku odhalenia. V tejto oblasti bolo publikovaných niekoľko štúdií, ako príklad možno uviesť štúdiu z Kansau, kde Susan publikovala v roku 2000 podrobnú správu o mladistvých delikventoch. Dospela k záveru, že páchatelia vo veku 11 rokov páchali zločin v priemere 1700 metrov od svojho bydliska. Táto vzdialenosť sa s vekom postupne zvyšovala a u 17 ročných sa zvýšila na 4,5 kilometra; čo súvislo s možnosťou použiť automobil [6].

Metóda opakovanej viktimizácie (*near-repeat victimisation*) t. j. blízkeho opakovania, je založená na predpoklade, že k budúcim trestným činom dôjde v určitej vzdialenosti od pôvodného miesta spáchania trestnej činnosti. Zároveň sa využívajú aj poznatky z teórie o bežných rutinných činnostiach o zvyčajných trasách popísaných v predchádzajúcej kapitole. Pod opakovanou viktimizáciou (*Repeat victimisation*) rozumieme jav, kedy sa rovnaká osoba alebo rovnaké miesto stáva terčom trestnej činnosti viac ako jedenkrát za určité časové obdobie. Na Slovenku to pojem viktimizácia nevyužíva v súvislosti „miestom“, ale v zahraničnej literatúre je to pomerne časté. Ide o viktimizáciu samotného cieľa. Opakovaná trestná činnosť na tom istom mieste, ale nemusí byť páchaná tými istými páchatel'mi. Cieľ sám o sebe teda funguje ako ľahko dosiahnuteľný a lukratívny, že sa stáva opakovaným terčom trestnej činnosti [6]. To potvrdzuje aj výskum Ericsona, ktorý robil výskum medzi 21 páchatel'mi vlámaní do domov. Záverom zistení bolo, že 76 % z nich sa opakovane vracalo na miesto činu. Ako dôvod udávali, že dom bol ľahko dosiahnuteľný, pre nich už známy, alebo bolo dôvodom, že pri predchádzajúcom vlámaní zanechali v dome hodnotné predmety prípadne predpokladali, že sú ešte skryté [7].

2. Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahov kriminality a prostredia

Mapovanie kriminality je základnou podmienkou pre hľadanie súvislostí medzi priestorovými charakteristikami a kriminalitou. Pod mapovaním kriminality rozumieme zaznamenávanie incidentov t. j. trestných činov a priestupkov do priestoru za účelom ich ďalšej analýzy akými sú napríklad analýza koncentrácie ich výskytu v priestore,

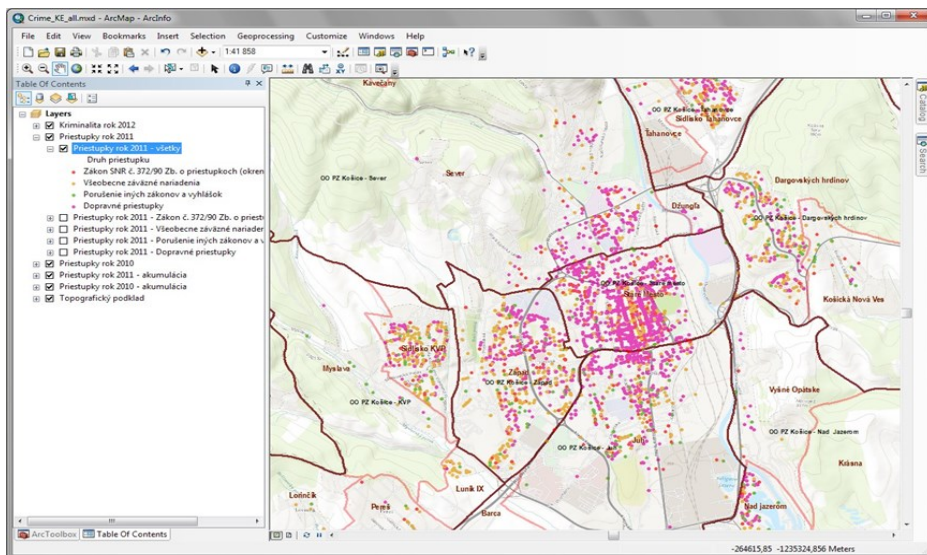
hľadanie príčin zistených javov. Výsledné mapy majú široké možnosti využitia a môžu byť využité, pričom v niektorých krajinách aj slúžia, na [8] :

- *pochopenie udalostí a ich dynamiky,*
- *porovnanie sledovaných jednotiek,*
- *identifikáciu rizikových faktorov, vrátane objektov a priestorov, ktoré sú miestom zločinu alebo môžu byť potenciálnym miestom zločinu,*
- *identifikáciu rizikových oblastí,*
- *analýzu trendov kriminality v čase, priestore pre účely prerozdelenia hliadok,*
- *vypracovanie a vyhodnocovanie preventívnych opatrení za účelom znižovania kriminality,*
- *d'alšie priestorové analýzy.*

Výsledky mapovania je možné zobrazit' pomocou metódy bodových znakov, líniových, kartogramu, kartodiagramu. Metódu bodových znakov, tak ako už vyplýva z názvu je vhodná najmä na znázorňovanie polohy a kvality nespojitých bodových objektov alebo javov (obr.1). Veľkosť značky môže taktiež vyjadrovať kvantitatívnu stránku javu, ktorá sa mení nespojite alebo odpovedá rozpätiu hodnôt. Metóda čiarových znakov vyjadruje sa ňou charakter, smer a dĺžka objektov líniového charakteru ako napr. cesty, železnice. Môže mať charakter pohybových čiar napr. smery vetrov, pohybu vojsk a pod. alebo charakter diagramových čiar napr. množstvo a smer prepravy tovaru vyjadreného hrúbkou čiar a pod. Metóda kartogramov je najpoužívanejším vyjadrovacím prostriedkom tematickej kartografie. Kartogram znázorňuje plošným spôsobom štatistické údaje prepočítané na relatívne hodnoty na vopred definovaných územných jednotkách. Kartodiagram je mapa, do ktorej sú prostredníctvom diagramov zaznačené štatistické údaje pre jednotlivé územné celky. Vyjadrované hodnoty sú vždy v absolútnej podobe. Diagram je umiestňovaný obvykle do centra plochy [8]

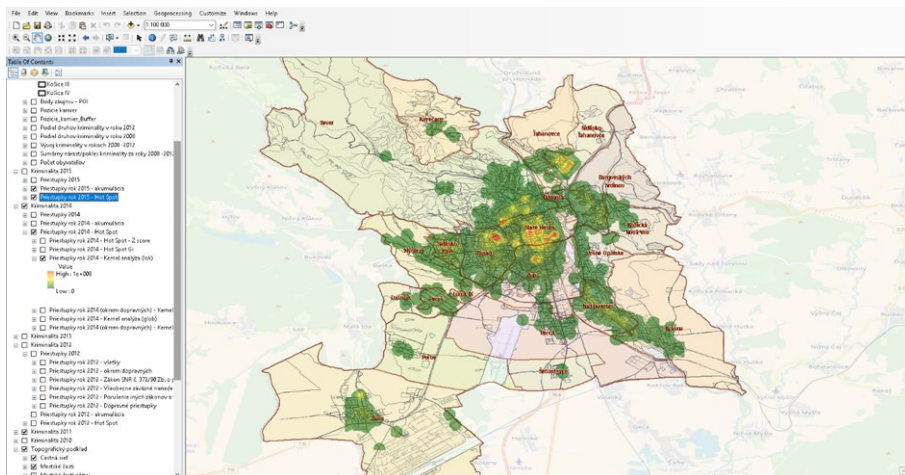
Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vz'ahu charakteristík prostredia a kriminality SR

Monika BLIŠŤANOVÁ

Obr. 1 Zobrazenie priestupkov v meste Košice metódou bodových znakov [8].

Mapovanie je základom aj pre často využívanú analýzu, ktorá je v kriminológii vo svete často využívaná a to hot spot analýza. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že hot spoty sú miesta kde dochádza k zhlukovaniu vysokých hodnôt, teda je to analýza koncentrácie javov v priestore. Existuje niekoľko techník pre analýzu hot spotov a Medzi najvyužívanejšími metódy sa zaraďujú takzvané elipsy smerodajných odchýlok (Spatial Ellipsas), tematické mapovanie administratívnych území, kvadrantová metóda a jadrové odhady s využitím funkcie Kernel density (obr.2) [6].

Obr. 2 Hot spot analýza priestupkov v Košiciach v roku 2014 metódou kernel density

Výsledky mapovania je možné využiť na ďalšiu analýzu a hľadanie súvislostí medzi prostredím a kriminalitou ako už bolo popísané v predchádzajúcej časti príspevku. Okrem spomínaných možností sa výsledky mapovania využívajú aj na mapovanie rizikových lokalít ale aj prognózovanie kriminality.

Jej mapovanie rizikových lokalít je identifikovať lokality so zvýšeným rizikom kriminality so zohľadnením zraniteľnosti prostredia. Princíp je podobný ako pri mapovaní rizík. Podľa Caplana et al., (2016) má modelovanie rizikových oblastí 10 krokov: zvoliť cieľ analýzy (konkrétny druh trestnej činnosti), vybrať miesto, vybrať časový úsek, zabezpečiť základné mapy, identifikovať potenciálne rizikové faktory, zvoliť modelové faktory, určiť váhu faktorom, vytvorenie výslednej mapy kombináciou jednotlivých máp a interpretácia výsledkov [9]. Pod rizikovými faktormi sú chápané konkrétne typy objektov ako napr. banky, školy, zastávky, čerpacie stanice. Aj mapovanie rizikových oblastí aj prognózovanie kriminality v závislosti od priestoru je dôležité najmä v oblasti plánovanie preventívnych opatrení a plánovania zdrojov.

3. Mapovanie kriminality na Slovensku

Od roku 2013 zverejňuje Ministerstvo vnútra na svojom webe mapy trestných činov v Slovenskej republike. Polícia tak ponúka pohľad na počet zistených trestných činov spáchaných v jednotlivých policajných okresoch. Mapy trestných činov sú pripravované pre určité typy trestnej činnosti a to ekonomickú, mravnostnú, násilnú, majetkovú a celkových zistených trestných činov. Sú aktualizované štvrťročne a sú dobrým zdrojom informácii pre porovnanie jednotlivých okresov ako aj pre sledovanie vývoja v týchto okresoch. [10]

Priestorovo bola kriminalita a priestupky analyzované na úrovni mesta len v Košiciach a to v rámci projektu Mapa kriminality mesta Košice, ktorý bol podporený Radou vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality s označením projektu 77/KE/2013 a následného projektu Analýza priestupkov a inej protiprávnej činnosti a účinnosti kamerového systému v meste Košice v prostredí geografických informačných systémov podporeného rovnako Radou vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality. Už prvý z projektov poukázal na skutočnosť, že údaje o trestných činoch sú zbierané na plošnú jednotku - Obvodných oddelení Policajného zboru, ktoré zahŕňajú často viac ako 1 mestskú časť, a preto nie je možná analýza kriminality v závislosti od demografických a iných ukazovateľov a pod. Analýza je možná jedine na celé obvodné oddelenia, čo môže značne skresľovať výsledky najmä z dôvodu rozdielneho charakteru ako aj demografického vývoja mestských častí. Zároveň projekt poukázal na skutočnosť, že veľká skupina údajov o trestných činoch nemala úplnú lokalizáciu, alebo boli nepresne lokalizované t.j. chýbalo súpisné číslo, chybné zadané ulica, z tohto dôvodu sa realizoval výskum na údajoch poskytnutých Mestskou políciou Košice. Celkovo bolo spracovaných 216 814 priestupkov rozdelených do 4 základných kategórií a to: dopravné priestupky, porušenie všeobecne záväzných nariadení mesta, porušenia Zákona č. 37290 Zb. z. o priestupkoch, iných zákonov a vyhlášok. Boli vytvorené základné mapy jednotlivých druhov priestupkov, hot spot analýzy kvadrantovou metódou a metódou kernel density na základe údajov poskytnutých Mestskou políciou v Košiciach za roky 2011 až 2015.

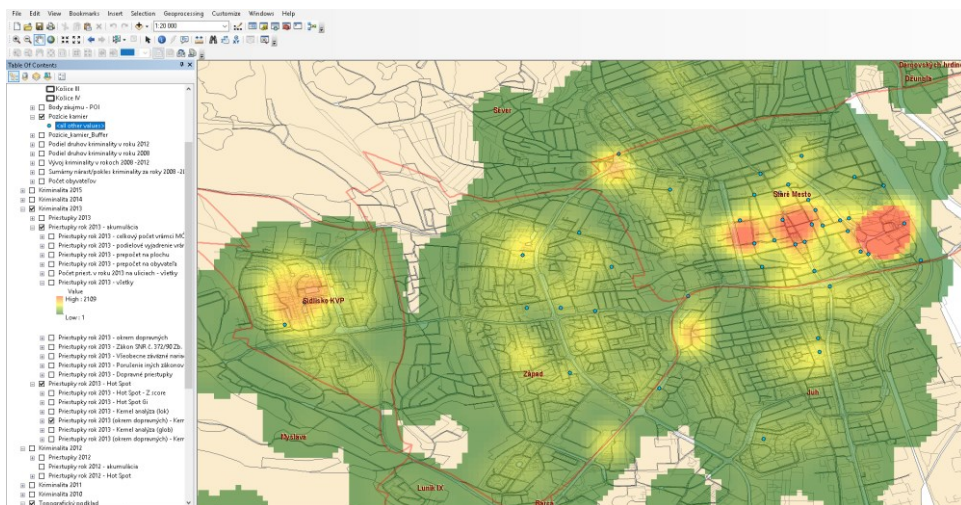
Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahu charakteristík prostredia a kriminality SR

Monika BLIŠŤANOVÁ

Priestorové analýzy boli zamerané aj na hodnotenie efektívnosti realizovaných preventívnych opatrení v meste konkrétne na mestský kamerový systém. Výsledky potvrdili teoretické poznatky ako aj skúsenosti z iných svetových miest, že realizované preventívne opatrenia spôsobujú presun kriminality do iných častí. Ďalej výsledky potvrdili, že je dôležitý správny výber lokality na umiestnenie kamier. Na konkrétnych príkladoch bol poukázaný pozitívny vplyv kamier ako napr. v Starom meste ako aj diskutabilnosť účinnosti kamerového systému na sídlisku napr. v mestskej časti Nad jazerom v Košiciach. Výsledky projektu ďalej potvrdili, že:

- uskutočnené preventívne aktivity spôsobujú presun kriminality do okolitých častí,
- počet priestupkov sa medziročne nehýbe viac ako o 10%, ale výrazne sa mení ich distribúcia v priestore

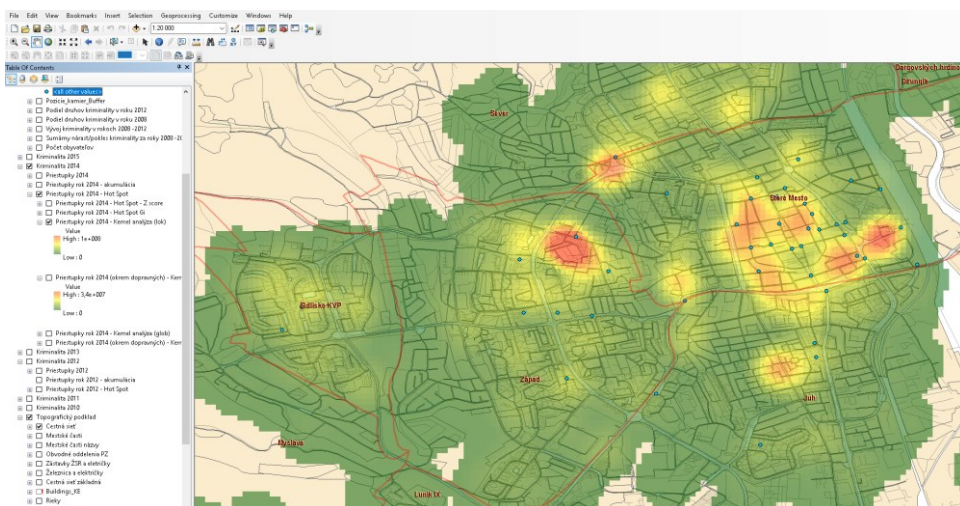
Ukážky výstupov sú na obrázku 3, 4, 5, kde je možné sledovať zmeny v distribúcii priestupkov vo vybranej časti mesta Košice v rokoch 2013, 2014, 2015. Modrými bodmi sú znázornené kamery, ktoré boli inštalované v roku 2013, 2014.

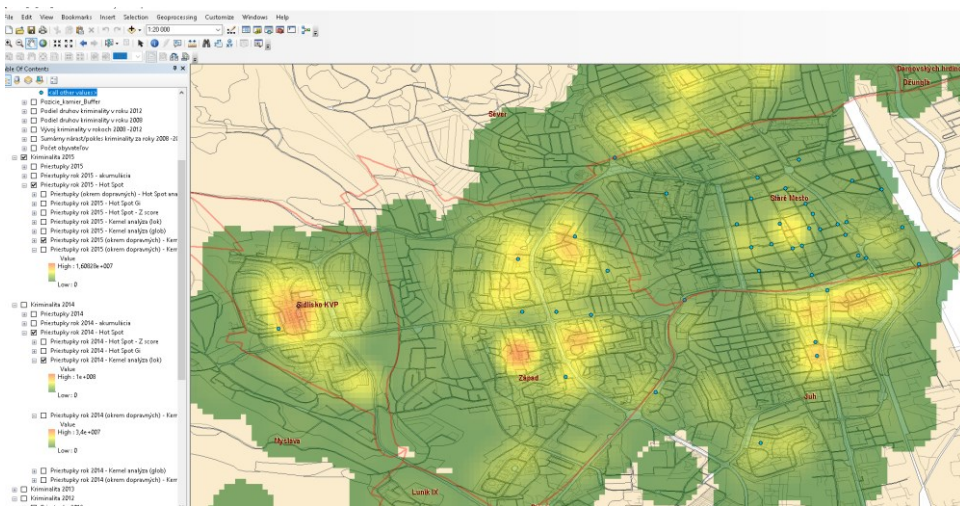
Obr. 3 Hot spot analýza priestupkov vo vybranej časti Košíc v roku 2013

Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahu charakteristík prostredia a kriminality SR

Monika BLIŠŤANOVÁ

Obr. 4 Hot spot analýza priestupkov vo vybranej časti Košíc v roku 2013

Obr. 5 Hot spot analýza priestupkov vo vybranej časti Košíc v roku 2013

Prezentované výsledky boli realizované na základe mapovania priestupkov, ktoré boli pokladom pre následné analýzy. Na výskum súvislostí medzi kriminalitou a prostredím teda jeho charakteristikami, špecifikami je potrebné mať k dispozícii aj mapy kriminality trestných činov. Na ich prípravu je nevyhnutné mať kvalitné a komplexné vstupné údaje, ktoré doposiaľ na Slovensku dostupné nie sú. Zmenou zberu údajov bude

Záver

Kriminalita je chápaná ako celospoločenský fenomén, ktorý je ostro sledovaný nielen orgánmi činnými v trestnom konaní, ale aj médiami a obyvateľmi. V súčasnosti máme k dispozícii niekoľko násobne viac informácií ako tomu bolo pred desiatimi rokmi. Pre efektívne rozhodovanie je však dôležité mať k dispozícii validné údaje a kvalitnú analýzu týchto údajov. To rozhodne platí aj pre údaje týkajúce sa kriminality a najmä v súčasnom období, kedy sa bezpečnostné prostredie vyznačuje dynamickými zmenami s vysokou mierou nepredvídateľnosti spôsobeným hlavne pretrvávajúcou hrozbou terorizmu a masovej migrácie do Európy, sa problematika bezpečnosti dostáva do popredia na všetkých úrovniach riadenia.

Prostredie má svoje charakteristiky a pri výskume kriminality je rovnako dôležité ako aj iné kriminogénne faktory. Desiatky štúdií zo sveta sa zameriavajú na výskum vzťahu prostredia a kriminality, ale na ich počiatku bolo mapovanie kriminality ako základ pre ďalšie analýzy. Napriek súčasným trendom v spracovaní priestorových údajov ako aj rozmachu geografických informačných systémov na Slovensku sú aktivity v tejto oblasti minimálne napriek možnostiach, ktoré by výsledky analýz mohli poskytnúť.

Tento príspevok je výstupom projektu podporeného *Radou vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality* v roku 2015 s názvom projektu: *Analýza priestupkov a inej protiprávnej činnosti a účinnosti kamerového systému v meste Košice v prostredí geografických informačných systémov*

Referencie

- [1] BEAVON, D. J., BRANTINGHAM, P. L., BRANTINGHAM, P. J. *The influence of street networks on the pat-terning of property offenses*. In: Crime prevention studies, 1994, p. 115-148.
- [2] WEISBURD, D., BERNASCO, W., BRUINSMA, G. *Putting crime in its place*. New York : Springer, 2008. 254 str
- [3] BLIŠŤANOVÁ M., BLIŠŤAN, P. *Využitie hot spot analýz pri kriminologickom výskume*. In: Zborník z X. Medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie: Geodézia, kartografia a geoinformatika 2017.
- [4] CLARKE, R. V., ECK, J. *Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps*. Washington, D.C.:U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services, 2005
- [5] FELSON, M., BOBA, R., 2009. *Crime and everyday life*, Thousand Oaks: CA: Sage Publications, 264 str.
- [6] KELEMEN, M., KRIŽOVSKÝ, S., BLIŠŤANOVÁ, M., BLIŠŤAN, P., KOVÁČOVÁ, L. *Vplyv kamerového systému na priestupkovosť v meste Košice*.

**Mapovanie kriminality ako základ pre výskum vzťahu charakteristík
prostredia a kriminality SR**
Monika BLIŠŤANOVÁ

Bezpečnostná veda a vzdelávanie ako faktory účinnej prevencie), Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2015, s.111.

- [7] EVERSON, S., PEASE, K., *Crime against the same person and place: detection opportunity and offender targeting*, In: Farrell, G., Pease, K. eds. Repeat victimization. Vol. 12. Criminal Justice Press, 2001, p. 199 – 220
- [8] BLIŠŤANOVÁ, M., BLIŠŤAN, P., KRIŽOVSKÝ, S. *Mapovanie kriminality v meste Košice*. Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, vydanie prvé, Košice, 2013, s.88,
- [9] CAPLAN, J.M., KENNEDY, L. W., *Risk Terrain Modeling: Crime prediction and risk reduction*. California: Univ of California Press, 2016. 141 str.
- [10] BLIŠŤANOVÁ, M.: *Stav výskumu mapovania kriminality vo svete a na Slovensku*, In: Integrovaná bezpečnosť prostredia, zborník príspevkov z vedeckej konferencie so zahraničnou účasťou. Žilina: STRIX n. f. Žilina v spolupráci so Slovenskou spoločnosťou pre životné prostredie, 2016 S. 35-42.

Autor:

¹**Monika Blišťanová** – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, Kukučínová 17,
Košice, Slovensko, monika.blistanova@vsbm.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Riešenie udalostí s hromadným postihnutím osôb z pohľadu IZS SR

Coping with Mass Casualty Incidents in View of IRS SR

Danka BOGUSKÁ¹, Andrea MAJLINGOVÁ², Martina VÍTKOVÁ³
a Vladimír HOSA⁴

¹Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti

²Technická univerzita vo Zvolene, Drevárska fakulta, Katedra protipožiarnej ochrany

³Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti

⁴Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti

Abstrakt:

Udalosti s hromadným postihnutím osôb sú charakteristické väčším počtom zranených a usmrtených osôb. Presná definícia tejto udalosti je uvedená v zákone o záchranej zdravotnej službe v znení neskorších predpisov. Na riešení týchto udalostí sa zúčastňujú viaceré zložky integrovaného záchranného systému. Kľúčovým prvkom úspešného zvládnutia takejto udalosti je vzájomná spolupráca príslušníkov, resp. pracovníkov zúčastňujúcich sa záchranných zložiek. Cieľom príspevku je predstavenie návrhu typovej činnosti zložiek IZS SR pri spoločnom zásahu pri udalosti s hromadným postihnutím osôb. Tento bol vytvorený na základe rozboru činnosti vybraných záchranných zložiek IZS SR pri udalostiach s hromadným postihnutím osôb a skúseností zo zahraničia, získaných podrobným štúdiom dostupnej literatúry.

Kľúčové slová: IZS, súčinnosť, typový list, udalosť s hromadným postihnutím osôb, záchranné služby.

Abstract:

Mass casualty incidents are characterised by a greater number of injured and killed people. The exact definition of this emergency is set out in the Law on the Emergency Health Service, as amended. Several services of the Integrated Rescue System are involved in solving those emergencies. A key element of successful management of such an emergency is mutual co-operation of members, workers involved in the rescue services respectively. The aim of the paper is to present a proposal of the IRS SR services type activities for joint intervention in mass casualty incidents. This was created on the basis of an analysis of the activities of selected IRS SR rescue services in mass casualty incidents and experience from abroad, obtained by detailed study of available literature.

Keywords: IRS, interoperation, type sheet, mass casualty incident, rescue services.

Úvod

Riešenie následkov mimoriadnych udalostí, vrátane udalostí s veľkým počtom zranených, na Slovensku zabezpečujú záchranné zložky, od roku 2002 organizované v integrovanom záchrannom systéme (IZS). V systéme IZS vykonáva svoju činnosť viacero záchranných zložiek. Vzhľadom na charakter vyskytujúcich sa mimoriadnych udalostí sú v teréne najčastejšie využívané dve základné zložky: Hasičský a záchranný zbor (HaZZ) a Záchranná zdravotná služba (ZZS), v špecifických situáciách tiež útvary Policajného zboru SR (PZ SR). Všetky zložky majú svoje špecifické zameranie a vzhľadom na túto skutočnosť je nevyhnutná správna koordinácia a riadenie ich činnosti a vzájomnej súčinnosti, za predpokladu efektívnej komunikácie a dobrej spolupráce, aby sa zabránilo vzniku zmätku, možným chybám a dezorganizácii. [1]

Doterajšie skúsenosti z praxe záchranných zložiek poukazujú na fakt, že najmä pri udalostiach väčšieho rozsahu absentujú pravidlá spolupráce a koordinácie činností vykonávaných jednotlivými záchrannými zložkami Integrovaného záchranného systému Slovenskej republiky (IZS SR). Doterajšie skúsenosti poukazujú aj na skutočnosť, že v súčasnosti dochádza k znižovaniu súčinnosti, čo sa premieta do efektívnosti spoločne vykonávaného zásahu.

Pre prípad mimoriadnej udalosti s veľkým počtom postihnutých osôb a s nasadením veľkého počtu síl a prostriedkov zúčastnených záchranných zložiek IZS sa odporúča vypracovať spoločné postupy, pracovne označené ako plány integrovanej reakcie, a to na všetkých troch stupňoch riadenia, ktoré v súčasnosti nie sú jednoznačne zadané.

Predstavenie návrhu typovej činnosti zložiek IZS SR pri spoločnom zásahu pri udalosti s hromadným postihnutím osôb je cieľom tohto príspevku. Tento bol navrhnutý na základe hĺbkového rozboru činnosti vybraných záchranných zložiek IZS SR pri udalostiach s hromadným postihnutím osôb a skúseností zo zahraničia, získaných podrobným štúdiom dostupnej literatúry. Táto problematika je bližšie popísaná v monografii [1], ktorá sa zaoberá identifikáciou kritických miest v súčinnosti záchranných zložiek IZS SR.

1. Udalosť s hromadným postihnutím osôb

Udalosť s hromadným postihnutím osôb je každá udalosť, kde počet osôb so závažným ohrozením zdravia alebo bezprostredným ohrozením života je tri a viac. [4]

Podobne ako iné druhy udalostí, i tento druh udalosti možno ďalej klasifikovať z hľadiska závažnosti, resp. počtu zranených osôb a závažnosti zranenia. Pre tento účel sa najčastejšie využíva klasifikácia udalostí s hromadným postihnutím osôb z pohľadu Záchrannej zdravotnej služby. Táto slúži ako prehľad pre predkladateľov informácií v systéme vzájomnej komunikácie na určenie udalostí podľa rozsahu a priorit a označenia.

Klasifikácia udalostí s hromadným postihnutím osôb pre potreby vzájomnej komunikácie je nasledovná (tab. 1).

Tab. 1 Klasifikácia udalostí s hromadným postihnutím osôb (Zdroj: [4])

Stupeň	Rozsah	Priorita
ALFA	3 - 50 ranených a zasiahnutých osôb (z toho min. 3 – 20 osôb so závažným ohrozením zdravia alebo života)	Priorita vysoká
BRAVO	51 - 100 ranených a zasiahnutých osôb (z toho min. 20 – 50 osôb so závažným ohrozením zdravia alebo života)	Priorita vysoká
CHARLIE	101 - 1000 ranených a zasiahnutých osôb (z toho min. 50 – 300 osôb so závažným ohrozením zdravia alebo života)	Priorita vysoká a kritická
DELTA	> 1001 ranených a zasiahnutých osôb (z toho min. viac osôb so závažným ohrozením zdravia alebo života)	Priorita veľmi vysoká a kritická

Pričom za závažné ohrozenie života alebo zdravia osôb považovať stavy s vysokou pravdepodobnosťou úmrtia alebo s vyústením do závažného postihnutia celkového zdravia a kvality života občana.

Základný popis udalosti podľa priority [4]:

ALFA - Priorita vysoká

Pre vytvorenie hniezda zranených udalostí s relatívne nízkym počtom zranených a zasiahnutých osôb, ide o tieseň – hromadná dopravná nehoda, udalosť na kultúrnych a športových podujatiach alebo iných zhromaždeniach občanov, priemyselná alebo technologická havária v prevádzkach právnických osôb, živelná pohroma menšieho rozsahu (lokálna úroveň – plocha presne ohraničená, spravidla pôjde o časť územia obce), infraštruktúra štátu nie je narušená a neprijímajú sa mimoriadne opatrenia.

Zásah koordinuje Koordinačné stredisko integrovaného záchranného systému (KS IZS) v súčinnosti so základnými zložkami integrovaného záchranného systému (ďalej len IZS) (vykonanie prieskumu, určenie veliteľa zásahu IZS a veliteľa zdravotníckeho zásahu, stanovenie a realizácia bezpečnostných opatrení, vytýčenie hranice nebezpečného priestoru a priestoru pre vytvorenie hniezda zranených, dopravy a prepravy z miesta udalosti ...).

Krajské operačné stredisko záchranej zdravotnej služby (KOS ZZS) vysiela na miesto udalosti spravidla sily a prostriedky v rozsahu 3-15 ambulancií záchranej zdravotnej služby (ZZS) a zabezpečí cestou KS IZS vyslanie potrebného počtu vozidiel dopravnej služby (DS), prípadne autobus na prevoz ľahko zranených. Posádky ambulancií ZZS na mieste udalosti realizujú opatrenia zdravotnej pomoci raneným a zasiahnutým osobám, podľa pokynov KOS ZZS ich prepravujú k určeným poskytovateľom ústavnej zdravotnej starostlivosti.

Poskytovatelia ústavnej zdravotnej starostlivosti na základe výzvy od KOS ZZS realizujú potrebné opatrenia na vykonanie príjmu ranených a zasiahnutých osôb.

BRAVO - Priorita vysoká

Udalosť so zvýšeným počtom ranených a zasiahnutých osôb, ktorá má charakteristiku mimoriadnej udalosti (vyhlasuje sa mimoriadna situácia) – hromadná dopravná nehoda, udalosti na kultúrnych alebo športových podujatiach alebo iných zhromaždeniach občanov, priemyselná alebo technologická havária, živelná pohroma alebo katastrofa menšieho rozsahu (lokálna až regionálna úroveň – plocha nepresne ohraničená, spravidla pôjde o územie obce alebo niekoľkých obcí a môže presiahnuť aj hranicu obvodu). Dopravná infraštruktúra štátu môže byť na miestnej úrovni narušená a na nápravu sa prijímajú opatrenia na jednotlivých úrovniach riadenia štátu.

Zásah koordinuje okresný úrad v sídle kraja alebo okresný úrad, prípadne starosta obce cestou KS IZS v súčinnosti so základnými zložkami IZS (vykonanie prieskumu, určenie veliteľa zásahu IZS a veliteľa zdravotníckeho zásahu, stanovenie a realizácia bezpečnostných opatrení, vytyčenie hranice nebezpečného priestoru a priestoru pre vytvorenie hniezda ranených a zasiahnutých, preprava z miesta udalosti).

KOS ZZS vysiela na miesto udalosti spravidla 15 - 30 ambulancií ZZS, ktoré na mieste udalosti realizujú opatrenia neodkladnej zdravotnej pomoci raneným a zasiahnutým osobám, podľa pokynov KOS ZZS ich prepravujú k vyzvaným poskytovateľom ústavnej zdravotnej starostlivosti, realizuje sa zabezpečenie 2 – 3 autobusov na prepravu a dopravu ľahko zranených a zasiahnutých, prípadne 15 - 20 vozidiel DS.

Poskytovatelia ústavnej zdravotnej starostlivosti na základe výzvy od KOS ZZS realizujú potrebné opatrenia na vykonanie hromadného príjmu ranených a zasiahnutých osôb.

CHARLIE - Priorita vysoká a kritická

Udalosť s vysokým počtom ranených a zasiahnutých osôb, ktorá má charakteristiku mimoriadnej udalosti na lokálnej až regionálnej úrovni (môže byť vládou SR vyhlásený núdzový stav alebo výnimočný stav) – plocha nepresne ohraničená, spravidla pôjde o územie niekoľkých obvodov a môže čiastočne presiahnuť hranicu kraja. Infraštruktúra štátu môže byť na lokálnej a regionálnej úrovni narušená, realizujú sa mimoriadne opatrenia na jednotlivých úrovniach riadenia štátu.

Zásah koordinuje prednosta okresného úradu v sídle kraja v súčinnosti so všetkými zložkami IZS a príslušnými právnickými a fyzickými osobami na teritóriu v zmysle vypracovaných plánov hromadného príjmu ranených a zasiahnutých a krízových plánov, realizuje sa cezhraničná spolupráca v dohodnutom rozsahu.

KOS ZZS vysiela na miesto udalosti spravidla 30 - 60 ambulancií ZZS, ktoré na mieste udalosti realizujú opatrenia zdravotnej pomoci zraneným a postihnutým osobám. Podľa pokynov KOS ZZS ich ambulance ZZS prepravujú k poskytovateľom ústavnej zdravotnej starostlivosti, cestou KS IZS sa realizuje zabezpečenie 4 – 6 autobusov na prepravu ľahko ranených a zasiahnutých, prípadne 20 - 50 vozidiel DS.

Poskytovatelia ústavnej zdravotnej starostlivosti na základe výzvy od KOS ZZS realizujú potrebné opatrenia na vykonanie hromadného príjmu ranených a zasiahnutých osôb a realizujú všetky opatrenia v zmysle vypracovaných plánov hromadného príjmu ranených a zasiahnutých a krízových plánov.

Ostatné zdravotnícke zariadenia rezortu zdravotníctva realizujú na základe výzvy ministerstva opatrenia na poskytovanie zdravotnej starostlivosti raneným a zasiahnutým.

DELTA - Priorita veľmi vysoká a kritická

Udalosť s veľmi vysokým a kritickým počtom ranených a zasiahnutých osôb, ktorá má charakteristiku mimoriadnej udalosti na regionálnej úrovni (vládou SR môže byť vyhlásený núdzový stav alebo výnimočný stav) – plocha nepresne ohraničená, spravidla pôjde o územie niekoľkých obvodov až krajov. Infraštruktúra štátu môže byť na lokálnej aj regionálnej úrovni silne narušená a prijímajú sa a realizujú rozsiahle mimoriadne opatrenia na miestnej, krajskej a ústrednej úrovni riadenia štátu,

Zásah koordinuje vláda SR cestou príslušných orgánov krízového riadenia štátu a na likvidáciu udalosti nasadzuje všetky dostupné sily a prostriedky IZS v zmysle vypracovaných krízových plánov. Spravidla sa realizuje cezhraničná spolupráca v zmluvnom rozsahu a prípadne sa môže vyžiadať aj humanitárna pomoc od EÚ, NATO, OSN a ďalších medzinárodných organizácií a zoskupení

KOS ZZS vysielajú na miesto udalosti všetky dostupné ambulancie ZZS vrátane záložných vozidiel s posádkami, ktoré na mieste udalosti realizujú v súčinnosti so všetkými zložkami IZS opatrenia neodkladnej zdravotnej pomoci raneným a zasiahnutým osobám, podľa pokynov KOS ZZS ich prepravujú k určeným poskytovateľom ústavnej zdravotnej starostlivosti alebo do ďalších zdravotníckych zariadení na teritóriu SR. KS IZS realizuje zabezpečenie dostupných prepravných prostriedkov na prepravu a dopravu ľahko ranených a zasiahnutých osôb k poskytovateľom ústavnej zdravotnej starostlivosti,

Poskytovatelia ústavnej zdravotnej starostlivosti na základe výzvy od KOS ZZS realizujú potrebné opatrenia na vykonanie príjmu ranených a zasiahnutých osôb v zmysle vypracovaných plánov hromadného príjmu ranených a zasiahnutých a krízových plánov,

Ostatné zdravotnícke zariadenia rezortu zdravotníctva realizujú na základe výzvy ministerstva opatrenia na poskytovanie zdravotnej starostlivosti raneným a zasiahnutým.

2. Spolupráca zložiek IZS pri zdolávaní udalostí s hromadným postihnutím osôb

Sily a prostriedky IZS sa členia spravidla na konkrétne skupiny, ktoré plnia pri riešení hromadného postihnutia osôb určité úlohy. Vyhľadávacia a triediaca skupina má za úlohu vyhľadávanie a primárne triedenie ranených. Všetkých ranených schopných chôdze odvádzajú na určené zhromaždisko ranených a ostatných neschopných chôdze po priradení zodpovedajúceho triediaceho prvku ponechajú na mieste pre záchrannú skupinu. Tvoria ju podľa povahy MU najčastejšie príslušníci HaZZ, príslušníci Policajného zboru alebo zdravotnícky záchranári. Záchrannú skupinu tvoria najčastejšie príslušníci HaZZ a ich úlohou je záchrana osôb neschopných chôdze v zmysle vyprostovania a transportu na zhromaždisko ranených k ďalšiemu triedeniu a neodkladnému ošetrovaniu. Istiaca skupina je vyčlenená z radov príslušníkov HaZZ a má za úlohu v prípade hroziaceho nebezpečenstva pre zasahujúce zložky IZS toto nebezpečenstvo znižovať alebo mu

úplne zabrániť. Jedná sa napr. o hasenie požiaru alebo zabezpečenie trosiek budov proti zosuvu. Skupina zdravotníckej pomoci pôsobí v zhromaždisku ranených a vykonáva sekundárne triedenie, najnutnejšie ošetrovanie ranených v rámci neodkladnej prednemocničnej starostlivosti a pripravuje ich podľa priority na odsun do príslušného ústavu zdravotnej starostlivosti. [3]

Okrem toho, v rámci spolupráce ZZS a HaZZ je potrebné zaistiť silami a prostriedkami HaZZ osvetlenie zhromaždiska, stavbu stanov, prenášanie pacientov v zhromaždisku, prinášanie roztriedených a označených ranených na zhromaždisko ranených, rozhodnutím zdravotníckeho alebo hasičského veliteľa triedenie metódou START v situácii, kedy plocha a počet postihnutých prevyšuje možnosti triedenia ZZS. [3]

3. Návrh typovej činnosti zložiek IZS pri spoločnom zásahu pri udalosti s hromadným postihnutím osôb

3.1 Charakter a druh mimoriadnej udalosti

Podľa uvedeného návrhu typovej činnosti je možné postupovať pri mimoriadnej udalosti (MU), kde je veľký počet osôb s ujmom na zdraví alebo na živote, bez ohľadu na príčinu MU. V takýchto prípadoch je potrebné stanoviť priority v poskytovaní neodkladnej prednemocničnej starostlivosti a odsunu (triediť ranených), pričom počet ranených je natoľko veľký (spravidla viac ako 10 osôb), že podmienky na mieste zásahu (pomer počtu postihnutých a zdravotníkov) neumožňujú zabezpečiť okamžitú neodkladnú prednemocničnej starostlivosť všetkým raneným súčasne.

MU s veľkým počtom ranených je možné, podľa ohrozenia a množstva záchranárov členiť na tri druhy:

- *MU, u ktorých zistené podmienky na mieste zásahu umožňujú, aby triedenie ranených vykonával personál Záchrannej zdravotnej služby (ZZS) priamo na mieste, alebo čo najbližšie k miestu, kde sa ranené osoby nachádzajú, bez zjavného ohrozenia zdravotníkov.*
- *MU, pri ktorých je nutné ranené osoby odniesť (transportovať) do bezpečnej vzdialenosti mimo dosahu možných účinkov MU (napr. výbuch, hroziace zrútenie konštrukcie), ktoré ohrozujú ranených aj záchranárov. Vyslobodenie a transport ranených osôb vykonávajú spravidla hasiči (za použitia ochranných prostriedkov), ktorí ranené osoby odovzdávajú zdravotníkom.*
- *MU, pri ktorých je preukázaná prítomnosť nebezpečných látok (napr. CBRNE - Medzinárodná skratka chemických, biologických, rádioaktívnych, jadrových a explozívnych látok) a záchranári musia používať zodpovedajúci stupeň ochrany. Až po obmedzení kontaminácie a následnej dekontaminácii postihnutých osôb sú dekontaminované osoby odovzdané zdravotníkom.*

Mimoriadna udalosť je charakteristická tým, že:

- *najmä v začiatku zásahu zložiek integrovaného záchranného systému (IZS) je nedostatok síl a prostriedkov, ktoré však budú v priebehu udalosti pribúdať - je*

teda od začiatku nutné venovať pozornosť organizácii riadenia zásahu zložiek IZS a členeniu miesta zásahu (príchody, odchody, nástupné priestory atď.),

- *pre úspešný výsledok je najdôležitejšia prvá polhodina až hodina činnosti,*
- *vyvoláva pozornosť médií a verejnosti, najmä príbuzných a blízkych postihnutých osôb.*

Udalosť s hromadným postihnutím osôb (UHPO) je každá udalosť, kde počet osôb so závažným ohrozením zdravia alebo bezprostredným ohrozením života je tri a viac. [6]

3.2 Činnosť zložiek IZS pri zásahu

Prioritou činnosti je sústrediť a vhodne organizovať dostatočné množstvo síl a prostriedkov zložiek IZS. Má pozostávať z istenia záchranárov, prístupu - obmedzenie šírenia účinkov MU, triedenia ranených, vyslobodenia ranených, stabilizácie zdravotného stavu ranených a transportu ranených.

Činnosti sa prelínajú a je možné ich vykonávať súčasne, pričom istenie záchranárov je nevyhnutné počas všetkých fáz konkrétne realizovaného taktického postupu:

- *Minimalizáciu strát na životoch a trvalých zdravotných následkov u ranených osôb možno dosiahnuť poskytnutím adekvátnej prvej pomoci, maximálne možnej neodkladnej prednemocničnej starostlivosti a najmä skrátením doby odovzdania ranených osôb z miesta udalosti do nemocničnej starostlivosti. Pri nedostatku zdravotníckeho personálu na mieste zásahu je vytriedenie ranených podľa závažnosti zranení - pre potreby zložiek IZS je optimálne využívať metódu START (Jednoduché Triedenie A Rýchla Terapie). Použitie metódy START nenahrádza lekárske triedenie ranených, ide o tzv. prvotné triedenie pred triedením lekárske.*
- *Identifikáciu zosnulých osôb umožní "vyhlásenie osoby za mŕtvu," čo má zásadný význam pre právnu situáciu pozostalých (realizovať v spolupráci s PZ SR).*
- *Vytvoriť podmienky na identifikáciu zosnulých osôb - pre potreby vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní (ak sa zúčastní na vyšetrovaní) alebo súdneho lekárstva, je nevyhnutné ponechať časti tel zomrelých, prípadne zosnulej osoby na mieste (označiť) až do ukončenia vyšetrovania.*
- *Zachovanie stôp a dôkazov pre objasnenie príčin MU - slúži pre viac vyšetrovacích orgánov. Pri rôznych typoch MU s veľkým počtom ranených osôb a obetí sú prakticky vždy následne vykonávané rôzne inšpekčné šetrenia špecializovanými orgánmi zisťujúcimi príčiny leteckých, železničných, dopravných nehôd, inšpekcie dodržiavania bezpečnosti práce, môže byť vykonávané zisťovanie príčin požiaru apod. Je preto vhodné v rámci možnosti s týmito orgánmi konzultovať spôsob realizácie záchranných a likvidačných prác a venovať maximálnu pozornosť dokumentovaniu zásahu. V prípade MU, pri ktorej je veľký počet obetí, je potrebné vždy povolať na miesto expertov súdneho lekárstva.*

- *Práca s médiami a upovedomenie príbuzných postihnutých osôb je dôležitou súčasťou zásahu a následnou povinnosťou zložiek IZS. Tlak verejnosti a oznamovacích prostriedkov na zasahujúce zložky IZS na poskytovanie informácií v priebehu záchrannej akcie vzrastá a zvyčajne nekončí ukončením zásahu - je preto vhodné, aby poskytovanie informácií čo najskôr prevzali operačné strediská zložiek IZS a následne tlačoví hovorcovia, prípadne vytvorené informačné centrá.*
- *Zabezpečenie posttraumatickej starostlivosti obetiam nie je určené len pre miesto zásahu. Pri niektorých typoch MU s veľkým počtom ranených a obetí časom rastie počet osôb, ktorí potrebujú následnú psychologickú pomoc - obeť stresu medzi záchranármi, príbuznými ranených osôb a pozostalými. Je v kompetencii operačného riadenia riešiť tieto dôsledky MU zabezpečením špecialistov na poskytovanie posttraumatickej starostlivosti.*

3.3 Veliteľ zásahu a organizácia miesta zásahu

Veliteľom zásahu je podľa platnej legislatívy [5] veliteľ z HaZZ. Veliteľ zásahu zriadi spravidla štáb veliteľa zásahu v zložení podľa druhu MU a zasahujúcich zložiek IZS. Môže rozdeliť miesto zásahu na sektory a následne na úseky. Osobitné postavenie v štábe má vedúci lekár zásahu – veliteľ zdravotníckeho zásahu, tzn. lekár, ktorý sa na miesto zásahu dostaví ako prvý, pokiaľ nie je následne vystriedaný iným, vopred určeným lekárom. Veliteľ zdravotníckeho zásahu spolupracuje s veliteľom zásahu až do okamihu odvozu posledného raneného z miesta zásahu, pričom vždy priamo riadi činnosť ZZS (triedenie, retriáž, ošetrovanie a transport do zdravotníckych zariadení). Vyžaduje pomoc od veliteľa zásahu pri činnostiach nedostatočne vykrytých silami ZZS – prinášanie ranených z miesta udalosti do zhromaždiska, prenášanie pacientov a logistické zabezpečenie akcie. Zodpovedá za komunikáciu s operačným strediskom ZZS (OS ZZS) a jeho prostredníctvom s cieľovými zdravotníckymi zariadeniami.

Sily a prostriedky zložiek IZS sú spravidla rozdelené na mieste zásahu do sektorov:

A - Sektor vyhľadávania a záchrany - veliteľom sektoru je príslušník HaZZ. V sektore sa organizuje vyhľadávanie osôb v troskách, ich vyslobodenie a vykonávajú sa činnosti smerujúce k obmedzeniu rizík pôsobiacich na zachraňovaných a zasahujúcich záchranárov (napr. hasenie požiaru, chladenie trosiek, vyhľadanie nebezpečných látok a predmetov a ich zaistenie). Sektor možno ďalej deliť na úseky, aby sa zabezpečila systematickosť vyhľadávania a záchrany osôb po MU. Zasahujúci záchranári sa spravidla organizujú do skupín.

Tieto skupiny sú:

- **vyhľadávacia** - vyhľadáva popr. triedi ranených alebo inak ohrozené osoby, označí miesto ich nálezu a odvedie osoby schopné samostatného pohybu na stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených, Ak je to možné, t.j. nie je vytýčená nebezpečná zóna, teda nehrozí riziko zdravotníkom, riadia triedenie ranených priamo zdravotníckimi záchranármi. Ak riziko hrozí, vykonávajú triedenie metódou START hasiči (vzdelávanie, školenie hasičov v problematike),
- **záchranná** - vykonáva záchrany osôb neschopných pohybu vrátane ich vyslobodenia a transportu ranených na stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených,

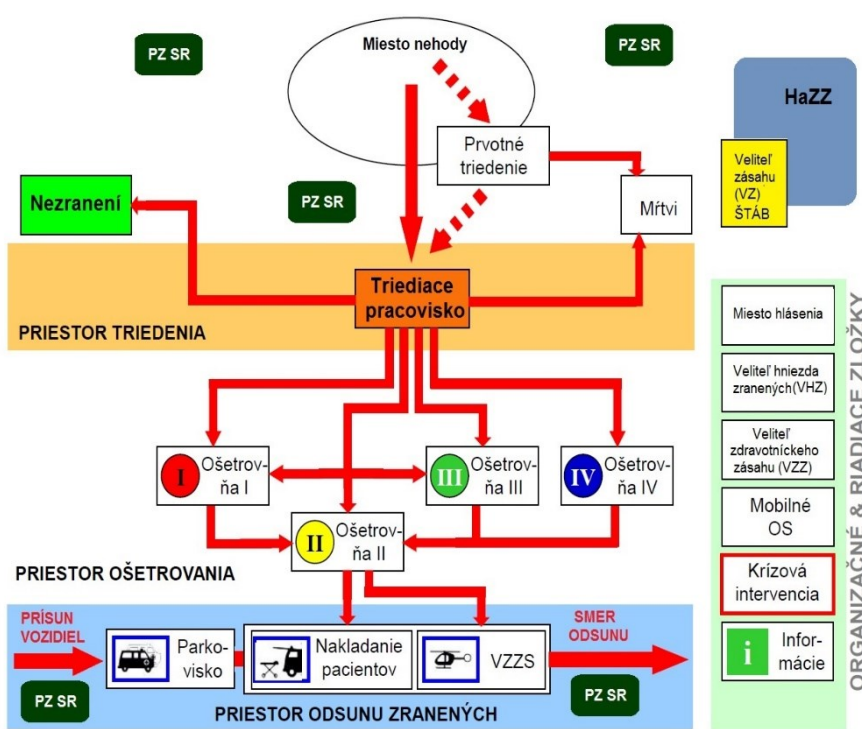
- *istiaca* - *isti vyhladávacie a záchranné skupiny pred možnými rizikami hroziacimi v priebehu MU, napr. od trosiek dopravného prostriedku, má za úlohu hasiť požiar alebo byť pripravená na neočakávané nebezpečenstvo požiaru, zosuvu trosiek a pod. podľa druhu MU,*

B - Sektor zdravotníckej pomoci - veliteľom sektoru je spravidla vedúci lekár zásahu – veliteľ zdravotníckeho zásahu. Jeho základnou úlohou je zabezpečiť vykonanie lekárskeho triedenie ranených osôb podľa priorit ošetrenia na stanovišti pre zhromaždenie a triedenie ranených („Triage“) a ich odsun z miesta zásahu. Stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených má miesto pre poskytnutie odbornej prednemocničnej starostlivosti, miesto pre nakladanie ranených k transportu do zdravotníckych zariadení a pod. Sektor je potrebné organizovať tak, aby prekonávaná vzdialenosť v malom evakuačnom okruhu bola čo najmenšia a stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených bolo umiestnené mimo pôsobenia nebezpečenstva vzniknuté MU napr. splodiny horenia, šírenie pár nebezpečných látok a pod.

3.4 Sily a prostriedky zložiek IZS

Prehľad nasadených síl a prostriedkov (SaP) a ich pozície na mieste udalosti je schematicky znázornený na obr. 1.

Potrebu SaP upresňuje veliteľ zásahu v súčinnosti s koordinačným strediskom IZS kraja a miesto zásahu všetky dosiahnuteľné ambulancie rýchlej lekárskej pomoci (RLP), rýchlej zdravotníckej pomoci (RZP), a v prípade potreby, na vyžiadanie veliteľa zásahu aj ambulanciu vrtuľníkovej záchrannej zdravotnej služby. Podľa rozsahu MU požiada o súčinnosť prevádzkovateľov dopravnej zdravotnej služby (DZS).

Obr. 1 Priestorové rozčlenie a situovanie jednotlivých záchranných zložiek IZS a vymedzenie ich pracovného priestoru na mieste udalosti (Zdroj: vlastné spracovanie)

Situácia umiestnenia hniezda ranených na tejto schéme zodpovedá zásahu v jednoduchých podmienkach (napr. železničná nehoda), kedy nehrozí priame ohrozenie alebo kontaminácia látkami typu CBRNE (Chemical, Biological, Radiological, Nuclear and Explosive).

3.5 Triedenie ranených metódou START (Jednoduché Triedenie A Rýchla Terapia)

Základné organizačné a technické pojmy

Triedenie ranených (Triage) podľa metodiky START (obr. 2) sa vykonáva pri MU s veľkým počtom ranených a obetí ak počet postihnutých prekročí možnosti lekárskeho triedenia priamo v teréne (výrazný nepomer medzi počtom postihnutých a lekárov) a všade tam, kde nie je možné vykonávať lekárske triedenie s ohľadom na veľkosť vyznačenej zóny zásahu či neprístupnosť miesta hromadného nešťastie, alebo kedy sú postihnutí neprístupní bez špeciálneho vybavenia. Prioritou v týchto prípadoch je, aby sa k lekárskemu pretriedeniu a ošetrovaniu dostali prednostne najzávažnejšie stavy. O poradí odsunu k lekárskemu pretriedeniu rozhodujú buď zdravotníci triediči alebo, v prípade neprístupnosti terénu, preškolení príslušníci HaZZ s využitím laického triedenia metodikou START. Prednostne sú prinášani zranení s prvou prioritou t.j. červení (zlyhávajúce životné funkcie), následne sú prinášani zranení s druhou prioritou

t.j. žltou (neschopní samostatného pohybu), na koniec sú privádzané osoby, ktoré majú tretiu prioritu t.j. zelenú (sebestační, ošetrovanie je možné odložiť). Na mieste nálezu sú ponechaní pacienti označení čiernou farbou (bez známkov životných funkcií). Pre určenie priority metódou START je nevyhnutné dôkladné preškolenie určených pracovníkov a ich vybavenie farebnými štítkami či páskami (červená, žltá, zelená a čierna). Triedič v rámci prioritných úkonov len zastavuje veľké krvácanie, spriechodňuje dýchacie cesty správne realizovaným postupom a bezvedomých uloží do stabilizovanej polohy.

Stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených / hniezdo ranených (obr. 1) sa pri hromadnom postihnutí zdravia zriaďuje vždy, je potrebné získať prehľad a stálu kontrolu nad veľkým množstvom pacientov a zaistiť potrebnú dostupnosť zdravotníckeho materiálu vrátane techniky na ich ošetrovanie. Stanovište pre zhromaždenie a triedenie ranených, sa umiestňuje do bezpečnej zóny. Vykonáva sa tu ošetrovanie pacientov podľa výsledkov lekárskeho triedenia a ich zabezpečenie pre odsun. Na vstupe zhromaždiska prebieha tiež lekárske pretriedenie pacientov, ktorých poradie bolo určené metodikou START. Odsunové stanovište sa zriaďuje na výstupe stanovišťa pre zhromaždenie a triedenie ranených, alebo v jeho blízkosti. Miesto je vybrané s ohľadom na potrebu odstavenie vozidiel ZZS, plynulosť nakladania a odsunu ranených. Zaistení pacienti sú po ošetrovaní odnášaní v spolupráci s ostatnými zložkami IZS a sanitnými vozidlami sú transportovaní do cieľových zdravotníckych zariadení.

Farebné triediace pásky slúžia triediacim tímom (tvoreným z členov prvej posádky ZZS alebo školených príslušníkov HaZZ) k rýchlemu označeniu ranených pri využití metódy START a na určenie priority pre odsun k lekárskeму pretriedeniu a ošetrovaniu postihnutých.

Identifikačná a triediaca karta (obr. 4) sa používa pri lekárskom triedení a pretriedení pacientov pri udalostiach s hromadným postihnutím osôb [9]. Obsahuje časť triediacu s vyznačením priority ošetrovania a priority odsunu pacienta a časť ošetrovaciu, ktorá zachytáva informáciu o vykonaných liečebných opatreniach. Služi pre prácu zdravotníkov v hniezde ranených, pri odsune a ako vstupná dokumentácia cieľového zdravotníckeho zariadenia. Spravidla sa upevňuje na krk, či niektorú z končatín raneného.

Veliteľ zdravotníckeho zásahu zodpovedá za vytvorenie funkčného systému poskytovania zdravotnej starostlivosti na mieste MU a zodpovedá za činnosť všetkých zdravotníckych síl a nasadenej zdravotníckej techniky na mieste MU. Riadi triedenie, ošetrovanie a odsun pacientov. V úvode podáva situačnú správu (METHANE) z miesta udalosti na OS ZZS v spolupráci s veliteľom zásahu a vedúcimi ostatných zložiek IZS rozhoduje o umiestnení zhromaždiska ranených a odsunových trasách. Je koordinátorom zdravotníckeho personálu a prostriedkov na mieste, zabezpečuje logistiku zásob zdravotníckeho materiálu a pomôcok, informuje veliteľa zásahu o aktuálnom priebehu, podľa potreby žiada o vyslanie ďalších síl a prostriedkov ZZS, je v stálom spojení s KOS ZZS a cestou KOS aj s cieľovými zdravotníckymi zariadeniami..

Podrobnosti a vysvetlivky k hodnotiacej schéme START

Pre rýchle určenie priority odsunu ranených k lekárskeму pretriedeniu a ošetrovaniu sa používa triedenie metódou START, kde podľa graficky znázornenej vyhodnocovacej

schémy (obr. 2) sa určí prioritou odsunu raneného a farebne sa označí pásikom či štítkom. Na určenie priority jedného raneného je stanovených 30 - 60 sekúnd.

Triediace tímy:

- *Neošetrujú ranených, prezrie postupne každého raneného a každému prideli prioritú odsunu.*
- *Najskôr triedič hlasno vyzve všetkých chodiacich pacientov, aby sa presunuli na vopred určené miesto, kde budú následne, po roztriedení zvyšných, označení ako ľahko ranení zelenou farbou.*
- *Súčasne triedič postupne a systematicky podľa vyhodnocovacej schémy prezerá ranených, ktorí zostanú na mieste zásahu a nemôžu sa sami dostať na miesto určené pre ľahko ranených.*

1. Najskôr zhodnotí či ranený dýcha:

- *ak ranený ani po uvoľnenie dýchacích ciest úpravou polohy nezačne dýchať, je mu pridelená prioritá čiernej farby a ranený sa ponecháva bez ďalšej starostlivosti na mieste zásahu,*
- *ak ranený dýcha, vykoná sa kontrola dychovej frekvencie. Intervaly dychovej frekvencie sú uvedené vo vyhodnocovacej schéme:*
 - o *dychová frekvencia je v rozmedzí intervalov - triedič pokračuje ďalej v prehliadke raneného podľa vyhodnocovacej schémy,*
 - o *ranený dýcha príliš rýchlo alebo naopak príliš pomaly, tzn. jeho dychová frekvencia nezodpovedá uvedeným intervalom, je mu pridelená červená prioritá a je prednostne odsunutý k lekárskeму pretriedeniu a ošetrovaniu.*

2. Následne kontroluje krvný obeh (kontrolou kapilárneho plnenia, prípadne palpáciou pulzu na artérii radiális - na vnútornej strane zápästia na predlaktí):

- *ak je pulz na vnútornej strane zápästia hmatný, triedič pokračuje v prehliadke raneného podľa vyhodnocovacej schémy. Vhodný spôsob zistenia pulzovej frekvencie je priložením troch prstov na vnútornú stranu zápästia (na strane palca),*
- *ak pulz nie je hmatný na vnútornej strane zápästia potom je zranenému pridelená červená prioritá a ranený je prednostne odsunutý k lekárskeму pretriedeniu a ošetrovaniu,*
- *podobne je možné využiť stlačenie nechtového lôžka, ak po stlačení a uvoľnení dôjde k opätovnému sčervenaniu do 2 sekúnd, potom sa pokračuje v prehliadke raneného podľa vyhodnocovacej schémy,*
- *ak po stlačení a uvoľnení nechtového lôžka nedôjde k opätovnému sčervenaniu do 2 sekúnd potom je ranenému ihneď pridelená červená prioritá a ranený je prednostne odsunutý k lekárskeму pretriedeniu a ošetrovaniu.*

3. Potom kontroluje vedomie raneného:

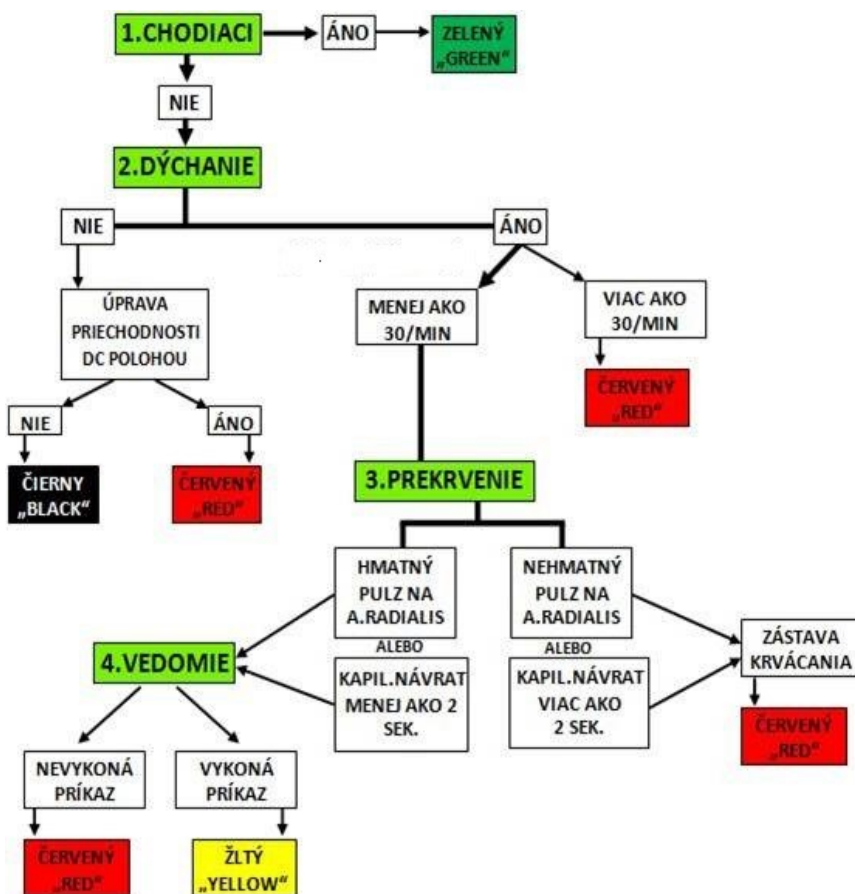
- *ak je ranený pri vedomí, tzn. reaguje na slovné podnety, je mu pridelená žltá priorita a bude odsunutý k lekárskemu pretriedeniu a ošetrovaniu v druhom poradí, potom čo budú odsunutí všetci červenou označení pacienti,*
- *ak ranený nereaguje na oslovenie - nie je pri vedomí, je mu pridelená červená priorita a je prednostne odsunutý k lekárskemu pretriedeniu a ošetrovaniu.*

Výsledkom triedenia metódou START je určenie priority odsunu k lekárskemu pretriedeniu a ošetrovaniu. Osoby označené čiernou farbou pri laickom triedení START, sú po odsune posledného pacienta do ZZ a po určení bezpečnosti v danej zóne, prehliadnutí určeným alebo súdnym lekárom a oficiálne vyhlásení za mŕtvych. Ponechajú sa na mieste nálezu do rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní o ďalšej manipulácii s pozostatkami.

Podrobný popis pre stanovenie jednotlivých priorít

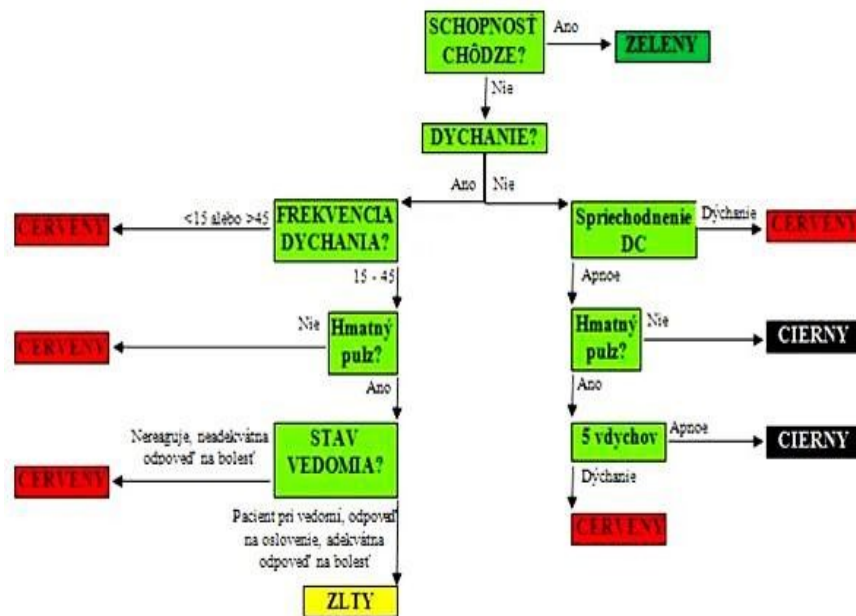
Farebná škála štítkov používaných pri triedení:

- **Red (červený) – núdzový kritický stav** - červená priorita je určená pre všetkých pacientov, ktorí potrebujú neodkladné, odborné ošetrovanie na mieste zásahu, vyžadujú pokročilé zabezpečenie životných funkcií - priechodnosti dýchacích ciest, riadenú ventiláciu a obehovú stabilizáciu. Títo pacienti sú prednostne odsúvaní na lekárske ošetrovanie do hniezda zranených
- **Yellow (žltý) – urgentný** - žltá priorita je určená pre všetkých pacientov s odložiteľnou starostlivosťou, pre všetkých pacientov u ktorých nezlyháva žiadna životná funkcia, ale nie sú sebestační (nie sú schopní sa dostať na určené miesto, napr. zlomeniny končatín a pod.). Sú prinášani do zhromaždiska ranených k lekárskemu pretriedeniu a ošetrovaniu ihneď po odsune všetkých „červených“.
- **Green (zelený) – neurgentný alebo chodiaci** - zelená priorita je určená pre všetkých sebestačných pacientov, ktorí sú chodiaci, vyžadujú minimálnu liečbu, a u ktorých je dlhšie odloženie lekárskej starostlivosti akceptovateľné. Jedná sa o zranených s relatívne malými poraneniami, ktorí si môžu pomôcť navzájom a vzájomne sa kontrolovať. Zdravotný stav týchto zranených sa však môže kedykoľvek zhoršiť, preto je potrebné ich upozorniť, aby v prípade zmeny stavu pacientov v ich okolí ihneď informovali zdravotnícky personál alebo iného určeného člena tímu IZS. Niekedy je nutné tieto osoby požiadať o spoluprácu a pomoc napr. o poskytnutie starostlivosti o ostatných ľahko ranených pod dohľadom zdravotníka, ak je to vhodné podľa charakteru udalosti. Takýto ľahko zranení spravidla potrebujú psychologicko-sociálnu starostlivosť odborníkov.
- **Black (čierny) – mŕtvy alebo neliečiteľne zranení (bez pochybností)** - Čierna priorita je určená pre všetky osoby (pacientov), ktorí spontánne nedýchajú ani po spriechodnení dýchacích ciest správnou polohou.

Obr. 2 Triedenie ranených metódou START (Zdroj: [2])

Systém triedenia metódou START je určený pre dospelých pacientov, nezohľadňuje špecifiká detského veku. Napr. frekvencia dýchania nad 30.min⁻¹. je normálna v detskom veku, kapilárny návrat nemusí adekvátne neschopnosť chôdze kvôli veku, problematická komunikácia atď. Pri START triedení môže dôjsť k zatriedeniu detského pacienta. Preto bol navrhnutý systém triedenia JUMP START (obr. 3), ktorý vychádza zo START klasifikácie, predstavuje rýchly systém triedenia navrhnutý pre deti so zohľadnením ich fyziologických odlišností. Doporučený vek je 1 – 8 rokov.

Obr. 3 Triedenie ranených podľa metódy JUMP START (Zdroj: [2])

DIAGNOZA Vedomie GCS Pac.č. A 001 O.K. _____ Dychanie (frek./min) _____ O.K. _____ Obch (frek./min.) _____ O.K. _____ Dg.: _____ Dg.: _____ Dg.: _____		POTVRDENIE VYKONANIA ☐ O ₂ ☐ Intubácia ☐ Ventilácia ☐ Pleurálna drenáž napravo naľavo ☐ Zastavenie krvácania ☐ Infúzia Lieky _____ ☐ Znehynbenie ☐ Dekontaminácia OPAKOVANÉ ČISTI Odd. _____ Transp. prostriedok _____	
TRIEDENIE Terapia Priorita transp. Čakante I IIa IIb III IV Lekár _____		Terapia Priorita transp. Čakante I IIa IIb III IV Lekár _____	
DOPRAVCA Pac.č. A 001 Odd. _____		Úrčok pre dopravcu Poznámky: _____	
ZZS Pac.č. A 001 Odd. _____		Úrčok pre ZZS Poznámky: _____	

Obr. 4 Triediaca karta zranených pri UHPO (Zdroj: [9])

4. Metodika činnosti koordinačného strediska na zabezpečovanie úloh v prípade ohrozenia alebo vzniku udalosti s hromadným postihnutím osôb

V prípade vzniku udalosti s veľkým počtom zranených osôb sa na koordinačnom stredisku IZS táto udalosť hodnotí ako mimoriadna udalosť a operátori LTV 112, zástupcovia odboru krízového riadenia (civilnej ochrany) postupujú v zmysle pokynov generálneho riaditeľa sekcie integrovaného záchranného systému a krízového manažmentu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky [7, 8].

Úlohou operátora koordinačného strediska IZS SR je:

- *Dodržať štandardný postup na príjem tiesňového volania (získať základné informácie: K akej udalosti došlo? Kde sa udalosť stala? Komu sa udalosť stala? Kedy sa udalosť stala?).*
- *Pokračovať vo vyťažovaní volajúceho (ak je operátor vecne príslušný podľa charakteru udalosti), resp. zosťat účastníkom konferenčného hovoru a získavať ďalšie informácie o udalosti (najmä: rozsah udalosti, aké opatrenia boli vykonané/prijaté a pod.), informovať vedúceho zmeny a zmenovú službu na koordinačnom stredisku o mimoriadnej udalosti.*

Vedúci zmeny je povinný:

- *Analyzovať hlásenie o mimoriadnej udalosti a vyhodnotiť možnú mieru ohrozenia a ak hrozí bezprostredné ohrozenie preveriť, či bolo na ohrozenom území vykonané varovanie obyvateľstva obcami alebo, ak nie - neodkladne zabezpečiť varovanie obyvateľstva na ohrozenom území podľa vypracovaného postupu.*
- *Informovať vedúceho odboru krízového riadenia a prednostu okresného úradu v sídle kraja v mimopracovnej dobe aj vedúceho skupiny služobnej pohotovosti.*
- *Neodkladne oznámiť vznik mimoriadnej udalosti na Centrálné monitorovacie a riadiace stredisko (CMRS) Sekcie krízového riadenia prostredníctvom informačného systému civilnej ochrany, informovať o vykonaných opatreniach a podľa potreby vyžiadať odvysielanie doplňujúcich informácií v celoštátnych hromadných informačných prostriedkoch.*
- *Vyrozumieť osoby, ktoré sú v rámci svojej pôsobnosti činné pri riešení následkov mimoriadnej udalosti (zástupcov obce/mesta, obvodného úradu, obvodného úradu v sídle kraja a členov krízového štábu) a ďalšie orgány podľa plánu poskytovania pomoci.*
- *Podľa rozsahu a charakteru mimoriadnej udalosti informovať aj koordinačné strediská integrovaného záchranného systému susedného okresného úradu v sídle kraja.*
- *Zabezpečiť odvysielanie doplňujúcich informácií v regionálnych hromadných informačných prostriedkoch právnických osôb a fyzických osôb – podnikateľov.*
- *Spracovať a zaslať predbežné hlásenie o vzniku mimoriadnej udalosti na CMRS sekcie krízového riadenia.*
- *Informovať kontaktné miesta regiónov susedných štátov ohrozených následkami mimoriadnej udalosti na základe regionálnych zmlúv o spolupráci a poskytovaní vzájomnej pomoci pri mimoriadnych udalostiach v prihraničných oblastiach.*

- *Sledovať a zaznamenávať situáciu a zabezpečiť nepretržitý tok informácií.*
- *Plniť ďalšie úlohy podľa pokynov vedúceho odboru krízového riadenia okresného úradu v sídle kraja.*
- *V prípade potreby vyžiadať výjazd Kontrolného chemického laboratória Civilnej ochrany.*

Záver

V príspevku je prezentovaný obsah navrhnutého typového listu pre riešenie udalostí s hromadným postihnutím osôb z pohľadu záchranných zložiek IZS, ale tiež koordinačného strediska IZS. Tento bol vytvorený na základe hĺbkového štúdia metodicko-taktických postupov záchranných zložiek, ktoré sa na riešení tohto druhu udalosti stretávajú najčastejšie. Poznatky získané štúdiom týchto aktivít, postupov boli doplnené o poznatky a skúsenosti záchranných zložiek v zahraničí, ktoré sme získali štúdiom dostupnej literatúry, najmä zdrojov zverejnených na internete. Okrem tu prezentovaných navrhovaných postupov boli vypracované aj typové listy pre jednotlivé záchranné zložky, berúc do úvahy špecifiká ich práce a postupov riadenia operatívnej činnosti. Tieto však nie sú predmetom tohto príspevku.

Použitá literatúra

- [1] BOGUSKÁ, D., MAJLINGOVÁ, A., MONOŠI, M. *Kritické miesta v súčinnosti záchranných zložiek Integrovaného záchranného systému Slovenskej Republiky*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 1. vyd., 2016. 188 s.
- [2] ŠTĚTINA, J. et al. *Zdravotníctví a integrovaný zachranný systém při hromadných neštěstích a katastrofách* (in Czech). Praha: Grada Publishing, 2014. 436 s.
- [3] PAVKOVIČOVÁ, A. *Pripravenosť zložiek integrovaného záchranného systému na mimoriadne udalosti s veľkým počtom ranených a obetí v Slovenskej republike*. Diplomová práca. Juhoceska univerzita v Českých Budějoviciach, 2014. 125 s.
- [4] KATKOM, 2014: Cezhraničné súčinnosťné taktické cvičenie záchranných zložiek Slovenskej republiky a Rakúska 2014. [on line] [cit. 23-9-2017] dostupné na: <http://www.zamed.sk/cvicenie-zachrannych-zloziek-katkom/>
- [5] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov.
- [6] Zákon NR SR č. 579/2004 Z. z. o záchranej zdravotnej službe v znení neskorších predpisov.
- [7] XXVI/6 Pokyn generálneho riaditeľa sekcie krízového manažmentu a civilnej ochrany Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie riadenia hlásnej služby civilnej ochrany na území kraja a v územnom obvode obvodného

úradu, uverejnený v Operatívnom pokyne pre obvodné úrady, čiastka 5, z 14. marca 2008.

- [8] XXVI/4 Pokyn generálneho riaditeľa sekcie integrovaného záchranného systému a krízového manažmentu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na zabezpečovanie hlásnej povodňovej služby na území kraja a v územnom obvode obvodného úradu a stanovenie podmienok odovzdávanie meteorologických a hydrologických výstrah prostredníctvom informačného systému civilnej ochrany, uverejnený v Operatívnom pokyne pre obvodné úrady, čiastka 4, z 28. decembra 2010.
- [9] Výnos MZ SR z 11. marca 2009 č. 10548/2009-OL, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o záchranej zdravotnej službe.

Autori:

¹**Ing. Bc. Danka Boguská, PhD.** – Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti, Partizánska 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: danka.boguska@unipo.sk

²**Doc. Ing. Andrea Majlingová, PhD.** – Technická univerzita vo Zvolene, Drevárska fakulta, Katedra protipožiarnej ochrany, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen, Slovenská republika, e-mail: majlingova@tuzvo.sk

³**PhDr. Martina Vítková** – Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti, Partizánska 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: martina.vitkova@unipo.sk

⁴**Ing. Bc. Vladimír Hosa** – Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníckych odborov, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti, Partizánska 1, 080 01 Prešov, Slovenská republika, e-mail: vladimir.hosa@unipo.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Identifikácia faktorov bezpečnosti v obciach

Identification of the Safety Factor in the Municipality

Martin BOROŠ¹, Andrej VELAS²

¹Žilinská univerzita v Žiline, Katedra bezpečnostného manažmentu

²Žilinská univerzita v Žiline, Katedra bezpečnostného manažmentu

Abstrakt:

Bezpečnosť je dnes pomerne často skloňovaným fenoménom. Spomína sa hlavne v súvislosti s teroristickými útokmi, ktoré nie sú realizované na perifériách, či v extraviláne obcí a miest, ale predovšetkým v ich centrách. Mestá a obce sú základnými bunkami jednotlivých štátov, preto je ich vplyv na bezpečnosť markantný. Nebezpečné prostredie v mestách a obciach sa rovná nebezpečnému štátu. Okrem štátu, resp. štátnych orgánov majú vplyv na bezpečnosť v obciach aj opatrenia realizované samosprávnymi orgánmi. Ich vplyv a prenesený dopad na bezpečnosť štátu si ale málokto uvedomuje.

Kľúčové slová: obec, mesto, bezpečnosť, občania

Abstract:

Security is today quite often inflected phenomenon. It is mentioned mainly about terrorist attacks that are not carried out on the periphery or in extravagant of municipalities and towns, but especially in their centres. Cities and municipalities are the basic cells of individual states, so their impact on safety is striking. Dangerous environment in cities and towns is equal to a dangerous state. In addition to the state, public authorities have an impact on municipal security as well as measures implemented by self-governing bodies. However, their influence and the impact on the security of the state are very few.

Keywords: cities, municipalities, security, citizen.

Úvod

Bezpečnosť bola a zrejme aj bude jednou zo základných ľudských potrieb, ktorej už Maslow venoval zvýšenú pozornosť a vo svojej pyramíde potrieb ju umiestnil na druhé miesto. Bezpečnosť obcí sa od bezpečnosti jednotlivca líši tým, že sa jedná o skupinu ľudí žijúcich v spoločnom blízkom prostredí, na ohraničenom území, kde sa

Identifikácia faktorov bezpečnosti v obciach

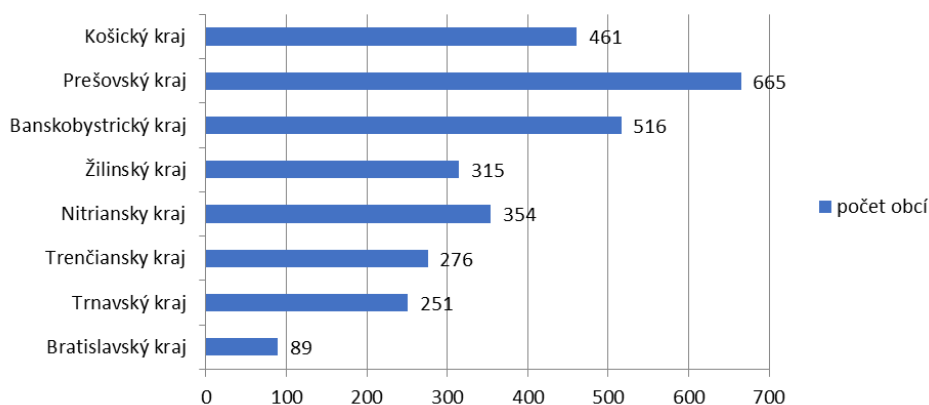
Martin BOROŠ, Andrej VELAS

poznajú, stretávajú a vzájomne na seba vplyvajú. Bezpečnosť obcí a miest sa týka komunity občanov žijúcich v katastrálnom území obce, resp. mesta.

Manažérstvo bezpečnosti na území obce je možné odvodiť zo všeobecnej definície manažérstva bezpečnosti. Predstavuje špecifickú riadiacu aktivitu orgánov obcí zameranú na nepretržité udržiavanie bezpečnosti v obci s cieľom dosiahnuť požadovanú úroveň bezpečnosti.[1],[2]

Slovenské obce sa od európskych obcí zásadne nelíšia. Rozdielne je ale pokrytie územia obcami a počet obcí v jednotlivých regiónoch. Slovenská republika má vysoký počet obcí na počet obyvateľov (2927 obcí na 5,424 mil. obyvateľov). Vzhľadom na počet obyvateľov je na Slovensku pomerne vysoký počet obcí. Obce môžeme rozčleniť podľa niekoľkých ukazovateľov, ktorými sú rozloha obce (veľkosti katastrálneho územia), počtu obyvateľov, prípadne iných ukazovateľov.

Počet obcí v krajoch SR

Obr. 1: Počet obcí v jednotlivých krajoch

Zdroj: http://www.sodbtn.sk/obce/index_kraje.php

Z pohľadu ľudí žijúcich v obci je možné predpokladať, že majú citovú väzbu voči nej nakoľko tu prežili určitú časť svojho života a k miestam (budovám) v obci sa im viažu určité spomienky. Preto by sme mohli vychádzať z toho, že z hľadiska subjektívneho vnímania obcí len veľmi ťažko nájdeme dvoch ľudí totožne vnímajúcich prostredie obce a to aj z hľadiska pocitu bezpečia, ktoré v ňom vnímajú a zažívajú. [1]

Je možné povedať, že počet možných ohrození priamo vplyva na pocit bezpečia ľudí žijúcich v danej obci. Taktiež je možné konštatovať, že v malých obciach, prípadne mestských častiach je pocit bezpečia na vyššej úrovni nakoľko sa obyvatelia medzi sebou minimálne po vizuálnej stránke poznajú a každý nový, iný človek pohybujúci sa v okolí, im často krát býva podozrivý. Vo väčších mestách, prípadne v centrách týchto miest majú vplyv na pocit bezpečia realizované opatrenia formou fyzickej ochrany, stavebné úpravy v mestách a obciach a technické prostriedky na ochranu majetku a

života, ktorými sú napríklad mestské kamerové monitorovacie systémy. Tie sú nepochybne veľmi často využívanou voľbou nakoľko okrem ich preventívneho charakteru je možné využiť ich aj pri prípadnom dokazovaní spáchania protiprávneho činu.

Z hľadiska realizovaných opatrení v oblasti fyzickej ochrany sú v poslednej dobe taktiež veľmi obľúbené preventívne hliadky, prípadne susedské hliadky často krát vytvorené z ľudí žijúcich v danej obci prípadne mestskej časti. Tie často spolupracujú s príslušníkmi policajného zboru, alebo mestskou/obecnou políciou ak ňou obec disponuje. Môžeme teda pritom konštatovať, že predovšetkým ľudia žijúci v obci a pod ich vplyvom často aj obecné zastupiteľstvo sa jednoznačne snažia o to aby pocit bezpečia bol na čo najvyššej úrovni.

1. Všeobecné zásady vnímania bezpečnosti v obci

V rámci pocitu bezpečia v obci môžeme hovoriť aj o akomsi kvalitnom živote, ktorý vo všeobecnosti môže znamenať, že ľudia žijú šťastne a tým pádom vedú zmysluplný sociálny život zameraný na uspokojenie svojich potrieb. Bezpečnosť by sme teda v tomto prípadne mohli chápať v dvoch hľadiskách, a to v širšom a užšom. Širšie hľadisko je chápané ako istá stabilita, poriadok, určitosť, spoľahlivosť zo zameraním na dosiahnutie stavu pocitu istoty kedy na jedinca nepôsobia žiadne vonkajšie vplyvy. Užšie hľadisko je zase zamerané a ponímané ako neexistencia hrozby vojny a ohrozeného konfliktu, pričom jedinec môže plnohodnotne žiť.

Bezpečnosť jednotlivca ako príslušníka sociálnej skupiny je nepochybne spájaná hlavne s ochranou jeho života, zdravia a majetku. Názory na vnímanie bezpečnosti a jej významu sa líšia nakoľko nie je stanovený jednoznačný výklad daného termínu, a preto aj autori odbornej literatúry alebo ľudia žijúci v danej obci vnímajú podstatu bezpečnosti odlišne. Mohli by sme však konštatovať, že najčastejšie používané významy sú štyri, pričom prvý je ochrana života a majetku, druhý ako sociálna bezpečnosť, tretí ako stav organizácie a vnútorného prostredia a štvrtý význam ako vlastnosť objektu.

2. Bezpečnosť v rámci Slovenských obcí

Podstatou celoplošnej bezpečnosti sa na Slovensku, tak ako vo väčšine krajín zaoberá Ministerstvo vnútra, pričom v rámci obcí sa môžeme stretnúť s orgánmi určenými na zaisťovanie bezpečnosti obcí. Túto činnosť majú na starosti najmä zamestnanci miestnej samosprávy (starosta obce a obecné zastupiteľstvo, prípadne primátor mesta a mestské zastupiteľstvo), komisia pre prevenciu kriminality (ak je zriadená), obecná/mestská polícia, dobrovoľný hasičský zbor a podobne. V záujme každej obce je nutné viesť si samostatnú internú dokumentáciu zameranú na manažérstvo rizika v rámci ktorej je možné taktiež formulovať postupy zamerané na identifikáciu možných ohrození, ktorým môže obec čeliť a formuláciu opatrení, ktoré je nutné realizovať až vzniknú krízové situácie. Krízové situácie v obci rieši krízový manažment obce, ktorý je zameraný na riešenie krízových situácií.

Môžeme teda povedať, že hlavnou úlohou orgánov verejnej správy na úrovni obce je vytvorenie platnej právnej úpravy a organizačnej štruktúry pre predchádzanie

nežiaducim udalostiam v obci ako aj protispoločenskej činnosti páchanej na obyvateľoch obce. V rámci Slovenskej republiky štátna správa spolu so samosprávou tvoria verejnú správu, ktorá je z hľadiska územného delenia rozdelená na tri samostatnú úroveň ktorými sú štát, kraj a obec.

Samosprávu na území Slovenskej republiky môžeme rozdeliť nasledovne:

- Územná samospráva:
 - Miestna územná správa /obce/,
 - Regionálna územná správa /vyššie územné celky/.
- Záujmová samospráva:
 - Súdna samospráva, verejnoprávne spolky zamerané na sociálne potreby /životné prostredie / zdravotníctvo / kultúru a podobne.

Ako bolo naznačené aktivity smerujúce k bezpečnosti obcí sú realizované a riadené orgánmi verejnej správy, pričom ich súčinnosť a pôsobnosť je uzákonená v zákone NR SR č. 180/2013 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmenení a doplnení niektorých zákonov. Medzi orgány kompetentné zasahovať do činnosti obcí zameraných na bezpečnosť patria vláda Slovenskej republiky, jednotlivé ministerstvá Slovenskej republiky ako aj obvodné úrady, prípadne miestne orgány štátnej správy sídlia v kraji.

2.1 Práva občanov na bezpečnosť v obciach

Podľa platného zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, má každý občan obce, kraja, štátu právo na ochranu svojej osoby, majetku a rodiny. Z tohto právneho predpisu môžeme jasne konštatovať, že obce sú povinné dbať o bezpečnosť svojich občanov, ako už bolo aj spomenuté a taktiež majú možnosť v prípade porušenia všeobecne záväzného nariadenia obce sankcionovať takéto správanie. Okrem toho je obec okrem ochrany svojich obyvateľov, povinná ochraňovať aj kultúrne pamiatky nachádzajúce sa na území obce a životné prostredie v obci. Všeobecne záväznými nariadeniami sa zastupiteľstvá obcí snažia o nastolenie verejného poriadku so zameraním na ochranu ľudí žijúcich v obci ako aj ich majetku.

Mohli by sme kategorizovať všeobecné úlohy, ktorými sa na miestnej úrovni zaoberajú slovenské obce v súčasnosti, jedná sa najmä o:

- legislatívne úlohy zamerané na vzájomné a bezproblémové prepojenie medzi ustanoveniami a zákonmi upravujúcimi oblasť vzájomného spolunažívania v spoločnosti,
- koncepčné úlohy, ktorých úlohou je správne formulovanie systému bezpečnosti a preventívnej politiky,
- koordinačné úlohy smerujúce k vzájomnému prepojeniu obecných záväzkov, bezpečnostných programov a stratégií použitej pri riešení otázok ochrany ľudí,
- ekonomické úlohy zamerané na financovanie objektov s rôznym zameraním vo vlastníctve obce,
- poradensko-informačné úlohy zamerané na zabezpečenie aktivít smerujúcich k zvyšovaniu ochrany a rozvoja ľudí v obci.

3. Identifikácia možných problémov ovplyvňujúcich bezpečnosť obcí

Rôzne obce sa potýkajú s rozdielnymi problémami, pričom ich problémy sú spojené s okolím obce ktoré priamo ovplyvňuje život občanov v obciach. Tieto problémy pomerne problematické zovšeobecniť a nie je možné zovšeobecniť jednotlivé ohrozenia. Preto je vhodné identifikovať ohrozenia pre konkrétne typy obcí, pre jednotlivé časti obcí a konkrétne komunity občanov žijúcich v obciach.

Pokiaľ by sme však chceli pristúpiť a vypracovať všeobecnú kategorizáciu ohrození ovplyvňujúcich ľudí v obciach mohli by sme sa zamerať na obce s podobnými atribútmi. Napríklad pre slovenské mestá by sme mohli predpokladať, že na bezpečnosť ľudí vplývajú nasledovné riziká:

- nedostatočná úroveň dopravnej infraštruktúry vzhľadom na počty motorových vozidiel,
- nedostatok financií na financovanie aktivít na úseku bezpečnosti,
- nezamestnanosť v regióne,
- cestovný ruch.

Tieto štyri riziká by bez väčších problémov bolo možné aplikovať v každom zo slovenských miest. V rámci prvého bodu môžeme konštatovať, že úroveň dopravnej infraštruktúry má vplyv na všetky oblasti života v mestách a obciach, čo môže priamo vplývať na bezpečnosť občanov či už formou dostupnosti záchranných jednotiek, alebo bezpečnostných zložiek. To isté sa týka i malých obcí, kde mnohé obce majú v intraviláne vozovky v havarijnom stave, čo môže pôsobiť na plynulosť cestnej premávky.

Druhým bodom je nedostatok finančných prostriedkov vyčlenených na oblasť bezpečnosti. Dôvodom môže byť nevhodne nastavený rozpočet obce. Vzhľadom na veľkú štruktúru obcí v SR si mnohé malé obce nemôžu dovoliť investovať do bezpečnosti. Jedinou možnosťou zostávajú grantové schémy ministerstva vnútra. V obciach, ktoré naopak finančných prostriedkov majú dostatok môže nastať situácia, kedy sú nevhodne do bezpečnosti investované. Obce si obstarávajú kamerové monitorovacie systémy bez akýchkoľvek štúdií účelu.

Nevhodne využívaných kamerových systémov v obciach, a to nie len v prípade krajských, je nespočetné množstvo. Dôvodom je niekoľko napríklad inštalácia kamery na nevhodné miesto, čím sa získava ako nedostatočný záznam, tak aj zbytočne nevyužitú množstvo zaznamenaných dát. Ďalej sa jedná aj o nutnosť využitia operátora na ktorého nie sú vyčlenené finančné prostriedky a tým sa táto pozícia v lepších prípadoch obsadzuje príslušníkom mestskej polície, prípadne externým zamestnancom. V tých horších prípadoch nie je toto miesto vôbec obsadené a kamerový systém sa využíva len v prípade dohľadania incidentu. Vznikajú tak situácie, že obce do bezpečnosti investujú, avšak bez badateľného účinku.[3],[4]

Tretím bodom je nezamestnanosť v regióne, ktorá má významný vplyv na výšku kriminality v obciach a mestách. Situácia sa dá zmeniť predovšetkým investovaním do dopravnej a priemyselnej infraštruktúry.

Štvrtým bodom sú turisti, respektíve návštevníci mesta. Tomuto bodu sa venuje pomerne malá pozornosť, pretože toto riziko sa týka predovšetkým turisticky atraktívnych destinácií.

3.1. Opatrenia na predchádzanie problémov ovplyvňujúcich bezpečnosť obcí

Potom čo sme si zadefinovali štyri spoločné, všeobecne najpravdepodobnejšie riziká, ktorým môžu obce a mestá na Slovensku čeliť je vhodné navrhnúť opatrenia na predchádzanie, respektíve zaobchádzanie s danými rizikami.

Prvým spomínaným problémom je nepostačujúca dopravná infraštruktúra obcí. Nárast počtu motorových vozidiel kladie vyššie nároky na počet parkovacích miest. V rámci tohto bodu je potrebné realizovanie analýzy zameranej na identifikáciu kritických miest podľa zaťaženia komunikácie. Zároveň je vhodné, aby obce robili analýzu a aktualizáciu dopravného značenia v obciach. V súvislosti s budovaním miestnych komunikácií je potrebné riešiť otázky ich financovania. V súčasnosti je možné využívať štrukturálne fondy, prípadne financovať výstavbu z vlastných zdrojov. Je potrebné si uvedomiť, že následná údržba je financovaná z miestnych zdrojov.

Zároveň je vhodné podporovať alternatívne formy dopravy občanov oproti osobným automobily, formou budovania cyklotrás, chodníkov pre chodcov a pod.

Druhým bodom bol nedostatok finančných prostriedkov vyčlenených na oblasť bezpečnosti. Obce na základe prieskumov realizovaných na FBI UNIZA vyčleňujú na oblasť bezpečnosti 3 až 5 % zo svojho rozpočtu. Málokteré obce však majú vedomosť o tom, že existujú grantové schémy na podporu bezpečnosti, pričom obce do nej môžu investovať aj z vlastných zdrojov. Dôležité je, aby bola zabezpečená trvalá udržateľnosť investície. Aby prostriedky neboli využité nevhodným spôsobom na nákup zariadení, ktoré obec nevyužíva, prípadne neprinášajúcich požadovaný efekt. Pre zvýšenie bezpečnosti v obciach môžu obce zakladať obecné polície. Problémy vznikajú až pri ich financovaní, pretože občania nedoceňujú ich vplyv na bezpečnosť v obciach a chápu ich skôr ako nástroj mocenskej politiky obecného zastupiteľstva. Najčastejším problémom pri prevádzkovaní obecných polícii je nedostatok kvalifikovaných a hlavne zanietených záujemcov o prácu v obecnej polícii. Dané povolanie je neatraktívne a slabo finančne odmenené. Z hľadiska neatraktívnosti je možné vypracovanie rôznych propagačných materiálov zameraných na zvýšenie atraktívnosti, motivačné videá a diskusie s potenciálnymi uchádzačmi. Zatraktívniť zamestnanie je možné napríklad pridelením mestského bytu za zvýhodnených platobných podmienok a podobne.

V súvislosti s tretím bodom, môžu obce podporiť zamestnanosť zapojením občanov do verejno-prospešných prác. Vzhľadom na to, že toto riešenie je dočasné, obce môžu podporiť zamestnanosť občanov vytváraním vlastných obecných podnikov, prípadne podporou podnikania na svojom území formou daňových úľav, či poskytovaním priestorov.[5],[6]

Realizácia opatrení v súvislosti so štvrtým bodom (turisti), respektíve návštevníci obce je pomerne komplikovaná. Je potrebné navrhnúť opatrenia na predchádzanie protiprávnej činnosti tak, aby neobmedzovali život rezidentov. Jedná sa o preventívne opatrenia formou hliadok mestskej polície, aktívneho monitorovania verejných priestranstiev a ďalších exponovaných priestorov vo večerných a nočných hodinách v súvislosti s predchádzaním výtržností, či rušeniu nočného klúdu. Na miestach, kde sa predpokladá vyššia koncentrácia turistov je vhodné realizovať upozornenia na preventívne opatrenia formou oznamov v cudzom jazyku.

V rámci komplexného riešenia bezpečnosti v obciach je vhodné vytvorenie výučbového programu určeného pre zamestnancov obce pomocou ktorého by sa

zoznámili s možnosťami efektívnejšieho využívania nástrojov na zvyšovanie bezpečnosti v obciach formou špecializovaného kurzu na Katedre bezpečnostného manažmentu, Fakulty bezpečnostného inžinierstva, Žilinskej univerzity v Žiline, ktorá sa v rámci svojho zamerania venuje aj danej problematike.

Záver

Cieľom príspevku bolo priblížiť čitateľovi bezpečnosť v Slovenských obciach z pohľadu pocitu bezpečia ľudí žujúcich v nich. V rámci príspevku sme sa oboznámili so všeobecnými zásadami vnímania bezpečnosti v obciach z rôznych pohľadov. Následne sme sa oboznámili kto je zodpovedný za bezpečnosť v obciach a ako je v rámci Slovenskej republiky možné delenie samosprávy.

Za klasifikovali sme okúsili sme sa poukázať na štyri všeobecné kategórie ohrozenia, ktoré ovplyvňujú pocit bezpečia v Slovenských obciach. Prvá skupina bola zameraná na nedostatočnú úroveň dopravnej infraštruktúry, druhou skupinou bola orientovaná na nedostatok finančných prostriedkov potrebných na financovanie aktivít na úseku bezpečnosti. Tretia skupina a štvrtá skupina sú orientované na nezamestnanosť v regióne, ktorú žiaľ obce nedokážu priamo ovplyvniť a na cestovný ruch, ktorý je v každej obci rozdielny v závislosti na pamiatkach, prípadne atrakciách, ktoré obec návštevníkom ponúka.

V rámci klasifikácií jednotlivých skupín ohrozenia sme následne navrhli možnosti smerujúce k odstráneniu ohrozenia a následnému zvýšeniu pocitu bezpečia ľudí v obciach. V rámci identifikácií jednotlivých faktorov ovplyvňujúcich pocit bezpečia ľudí v obci, by bolo vhodné vytvoriť mapu bezpečnosti pre jednotlivé obce. Spomínanou mapu by následne bolo možné identifikovať či sú z pohľadu ľudí bezpečnejšie menšie obce alebo obce v ktorých prakticky nie je žiaden cestový ruch.

Použitá literatúra

Knihy:

- [1] GAŠPIERIK, L. a kol.: *Prevenia kriminality na miestnej úrovni*. 1. vyd. - Košice: MULTIPRINT, 2010. 96 s. ISBN 978-80-970410-4-5.
- [2] KAMPOVÁ, K., HOLLÁ, K.: *Manažment sociálnych rizík*. 1. vyd. Žilina: Žilinská univerzita, 2013. 108 s., ISBN 978-80-554-0754-8.
- [3] LOŠONCZI, P.: *Safety information technologies*. Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2015. 100 s. ISBN: 978-80-8185-006-6.
- [4] HOFREITER, L., KRÍŽOVSKÝ, S.: *Ochrana objektov*. 1. vyd. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2017. 149 s. ISBN 978-80-8185-017-2

Časopisy, zborníky:

- [5] MIŠÍK, J., ŠOLTÉS, V., MENDEL, R., KUBÁS, J.: *Využitie outsourcingu pri riešení bezpečnosti miestnou samosprávou*. In: *Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí: 21. medzinárodná vedecká konferencia: 25. - 26. máj*

2016, Žilina. Žilina: Žilinská univerzita, 2016. ISBN 978-80-554-1213-9., s. 290-295.

- [6] KUBÁS, J., ŠOLTÉS, V.: Security in local government of the Slovak Republic. In: *SGEM 2017: international multidisciplinary scientific conferences on social sciences & arts: conference proceedings: urban planning, architecture & design Book 5. Vol. II: Urban studies, planning & development architecture and design*. ISSN 2367-5659. Sofia: STEF92 Technology, 2017. ISBN 978-619-7408-25-6. S. 235-241.

Článok bol publikovaný s podporou projektu VEGA č. 1/0455/16 s názvom Analýza možností zvyšovania bezpečnosti občanov a ich majetku v obciach prostredníctvom preventívnych opatrení.

Autori:

¹**Martin Boroš** – Žilinská univerzita v Žiline, Katedra bezpečnostného manažmentu, Ul. 1. mája 32, Žilina, Slovak republic, Martin.Boros@fbi.uniza.sk

²**Andrej Velas** – Žilinská univerzita v Žiline, Katedra bezpečnostného manažmentu, Ul. 1. mája 32, Žilina, Slovak republic, Andrej.Velas@fbi.uniza.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Application of Prisoner's Dilemma in Real Life Situations

Aplikácia väzenskej dilemy v reálnych situáciách

Pavel BUČKA¹, Veronika MARENČINOVÁ²

¹*Professor of Security and Defence Department, Armed Forces Academy of general M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš, Demánová 393, 01306, Liptovský Mikuláš 6*

²*External PhD student of Security and Defence Department, Armed Forces Academy of general M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš, Demánová 393, 01306, Liptovský Mikuláš 6*

Abstract:

The Prisoner's dilemma is more of paradoxical statement whereby two individuals who have act self-interest have the objective that does not deliver the expected result. Both parties who take part in this paradoxical statement are always safe at the expense of the other participants. The Prisoner's dilemma is actually applied in many actual life situations in the today's world such as in international trade, politics and arms competition. For instance, in international relations such as mutual free trade countries have to cooperate in order to have good overall outcome among those states. In this situation both countries have high chances of being a beneficiary of these relations. Therefore, this paradox usually creates the essentiality of the parties that are involved in some of these life situations to conduct the act of sacrifice in the cooperation with an objective of coming out with the suitable results. Moreover, the Prisoner's dilemma brings up the notions that people are not just rational and self-interest but also complicated having driven by their emotions. The participants in this paradox normally have rational acts in their deeds though the outcome of the results are apparently irrational.

Keywords: *prisoner's dilemma, international trade, international relations, environment, international politics, security affairs, arms competitions.*

Abstrakt:

Väzenská dilema je viac paradoxným tvrdením, kde dvaja jednotlivci, ktorí konajú vo vlastnom záujme, majú cieľ, ktorý však nedosahuje očakávaný výsledok. Každá strana, ktorá sa zúčastňuje na tomto paradoxnom konaní, sa snaží vyhrať na úkor strany druhej. Väzenská dilema sa v skutočnosti v dnešnom svete uplatňuje v mnohých životných situáciách, napríklad v medzinárodnom obchode, politike a súťaži v zbrojení. Napríklad v medzinárodných vzťahoch, ako je napríklad vzájomný voľný obchod, musia krajiny spolupracovať, aby dosiahli požadovaný celkový výsledok. V tejto situácii majú obidve krajiny veľké šance, že dosiahnu požadované výsledky. Preto tento paradox zvyčajne vytvára podstatu jednaní strán, ktoré sa podieľajú na niektorých z týchto životných situácií, aby spolupracovali a tým dosiahli želané výsledky. Navyše, väzenská dilema prináša názory, že ľudia

Application of Prisoner's Dilemma in Real Life Situations

Pavel BUČKA, Veronika MARENČINOVÁ

nie sú len racionálni a svojpomocní, ale aj komplikovaní, ktorí sú poháňaní svojimi emóciami. Účastníci tohto paradoxu spravidla konajú racionálne i keď výsledok je zjavne iracionálny.

Kľúčové slová: väzenská dilema, medzinárodný obchod, medzinárodné vzťahy, životné prostredie, medzinárodná politika, bezpečnostné záležitosti, súťaž v zbrojení.

Introduction

The Prisoner's dilemma is part of a game theory. It is a paradoxical scenario where two individuals with the act of self-interest aims at an action that does not bring the expected outcome. This situation is created in a way that both the parties involved are secured at the expense of other participants. In the traditional version of the Prisoner's dilemma game, the law enforcers such as police, arrest two crime suspects and get in the process of interrogating them differently and in a separates rooms.

One of the suspects can make a confession or mute hence leading to the implication of the fellow suspects. This means that despite all the progress that the other suspects make on the crime, both are at the position of improving their situation through making a confession. In case the other make confession, then the other has no other alternative than doing the same to avoid strict statements that hold on a recalcitrant holdout. Moreover, in case the one makes a decision of keeping quiet, the other can get some favorable treatments.

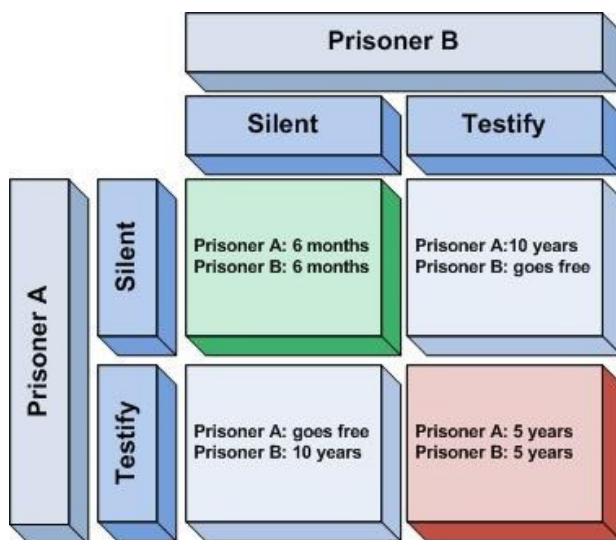

Fig. 1 The prisoner's dilemma revisited [10]

Object of this paper is to show how Prisoner's dilemma can be applied in different spheres and situations. For the purpose of this paper, international trade, international relations, environment, international politics, security affairs and arms competitions were chosen.

1. International trade

Prisoner's dilemma has been applied in the international relations, security affairs and also in the politics. In international relations terms, many countries globally have come up with ways of relating to cooperation. States cooperation brings out the suitable overall results among the states themselves. All the states are always viable to benefit by getting the deal as long as other members do not benefit. In case of both states concluding the deal, therefore, the outcome is moderately achieved for the both states. In the global trade mutual free trade among the nations can be of great benefit to the countries that highly depends on the importation. These countries gain a lot through the increase in the supply of scarce products. This result to decrease the level of equilibrium prices and increase in the degree of the satisfaction among the users of the product. As a reciprocation of these, both countries are at a higher probability of benefiting from the quality supply of goods and services, as well as the export earnings from their product. Imposition of the trade tariffs due to the political conflicts or imbalance of the trade leads to the increase in the value of the imported trade goods. The impacts of this scenario are decreased in the quantity of goods that are getting out of the country due to the placement of the trade tariff that reduces the country's export revenue. A country that has the placement of the trade tariff in meanwhile gets the revenue from the tariffs that have been paid. Mutual tariffs bring up this effects to both countries hence reducing the overall trade although this is counterbalanced by the tariff that is gained. In this situation, the overall benefit of both countries is minimal than the mutual free trade [6].

Organisation of the Petroleum Exporting Countries - OPEC role of controlling the prices of oil is a good example of the modern day's Prisoner's dilemma. Every moment the OPEC holds a meeting, the countries involved in the trade should make a choice between betraying or cooperating with the competitor by coming up with a decision on the quantity of oil to produce. To be taken as the Prisoner's dilemma the OPEC group should be well equipped when the individual countries are experiencing a worse situation than with the other choices available. For instance, a country like Saudi Arabia could make more profit in case they cheated in the agreement made by producing and selling more oil. In this scenario, Saudi Arabia could have far ahead better in the trade because they could have got the largest share of the market. If country made a decision of cheating and then produce more oil, the whole group would be in a worse situation since the lower the price of the oil, the lower the revenue. Moreover, if Saudi Arabia made an attempt of cooperating with the competition situation in the oil trade and held back its production, the price of the crude would get higher and the same case with the revenues for the other groups hence making the overall utility of the group better [3].

2. International relations

In the modern international relations, existing peace negotiations between Israel and Palestinians provides a good example of the Prisoner's dilemma [7]. The two states have been engaging in the peace negotiations whereby the United States was the main facilitator of the negotiations process. It was the wish of the two states to preserve sovereignty and security affairs of its own. The Palestinians were in need of their state while the Israel were in need of securing their nation. The two states made an agreement toward peace negotiations since to them there was the possibility of achieving the desired objectives through cooperation. Therefore, as result of lack of trust to other commitment towards cooperation, the favorable option was making a defect before the opponent. For this to

happen, Israel was to make a decision of withdrawing itself from the peace negotiations and getting back their land and also went extra miles regarding power over the Palestinians before them withdrawing from the peace negotiations. However, this brought benefits to the Israel nations since it brought satisfaction to the religious institution in the government coalition. Palestinians had the willingness of making a step of withdrawing from the peace negotiation for them to be safe in their political position. Having done this would be of great importance since Iran would grant more support as while as other institutions that represent the Palestinians citizens and also more coerciveness to gain their state. The other option that was to be made by both actors was cooperation mutually and continuity to be in the peace congress. The negotiations had the potential of taking care of both actors interests and also they required to make sacrifice in their security aspects. President of Israeli explains the risk as a cooperating. He wanted to have a territory that is different from that of Iran which was enclosed with terror. The second unconducive scenario for the two actor could be in case of cooperation in them while on the other side the rival makes a defect. This would only happen if one actor opens up to the negation and the other declares being part of the negotiation. The worst situation for both would be mutual defection since it would lead to eruption of the war.

3. Environment

The global climate change has been in existence as an international agenda for a period. This issue has become difficult among the nations to fight change in climate collectively hence the issue to be more of the Prisoner's dilemma. In the double of decades, there has been a great possibility of getting the solution to the issue. Contrary to these great hopes and global realization of the needs to address the issue, very minimal progress has been made on the same. Many explanations have been put forward for the failure of this agenda. Climate change is considered as the most difficult Prisoner's dilemma. In this situation, the best outcome of the individual country could be likely for defecting that is encouraging pollution, while the other countries are cooperating in the reduction of the emissions which leads to the climate change effects. Therefore, the country which seems to defect will get advantageous over the other nations who have put themselves into a limitation to make use of the fossil fuels.

The climate change has overwhelming evidence, and the problems are leading to these are also well established. The main debate among the nations is how the climate model payoff structure should appear. Although all the parties become cooperative on the agreement about climate change, there can be no enough guarantee that the actions in the agreement would be important enough to prevent the effects of global change. In this situation, the parties which are cooperating to mitigate this global challenge would continue to get the negative effects of the climate change while also reduce dependency rate of the fossil fuel. However, in the climate agreement, the cost of the climate change is not stipulated as while as for how the cost would be spread among the parties. Distribution is a critical issue to the climate change model of the Prisoner's dilemma. According to the traditional Prisoner's dilemma, each party is supposed to go through the same payoff structure, but in this case, this could be full of errors. Countries go through different costs when dealing with this issue of climate change [4].

4. International politics

Prisoner's dilemma is not that common in the international politics although on many occasions correspond to the Prisoner's dilemma form. Cooperation in the world politics is not an easy deal. This is due to the position of the actors in the international relations. Cooperation in the international relations is very common. Cooperation happens whereby there is a combination of conflict and complementary interest. Cooperation can be perceived through various ways in the international politics. It can be through explicit and imposed cooperation. Explicit here means cooperation that encompasses bargaining, for instance, negotiation of treaties and disarmament. This form of cooperation is very common in the international relations. Realism has been a dominator in the international relations since the World War II. In realism, anarchy brings up competition and disputes among the nations preventing them to lack cooperation despite having a common share.

The existence of incentives among the political leader leads the choosing disagreement and non-cooperation. This results in the generation of the second best outcome. This kind of outcome normally appeals to the absolute supporters. The second outcome states that other supporters are wrong and there is a need of turning them in. With the composition of supporters and the primary politics which gives the politicians the surety to re-nomination and election especially in a situation where one party has dominated.

When it comes to political advertising, when one campaign and make things up and dirt his competitor negatively the two are likely to succeed with the condition that the other does not respond to the critics. Just the way it is in the Prisoner's dilemma the third worst outcome whereby everything goes negatively leading to a reduction of voters' respect to both political candidates.

In America, the Democratic and Republican are duopoly that performs the same ruling power representing one agent. Until when these two parties nominate eligible and better candidates in the election, the only option for the voters is to elect the candidate from the third party. However, the paradoxical thing is that the voters don't do that, but they dwell in keeping the two parties into power. In such a situation Prisoner's dilemma make an impromptu prediction that is based on common sense that to win a public office the party should nominate a candidate who appeals to the voters. But also the candidate should be attractive to the voters but not offensive to opposite party voters. The voters in the opposite party may decide to put off the votes or also boycott the elections. In case any of those two cases happen the parties' possibility of winning the elections are increasing.

However, supposing the Republican and the Democratic get into a collision. Therefore, the Prisoner's dilemma gives an implication that the opposite strategy is likely to be adopted to nominate a political candidate who instills fear voters from the opposite third parties. Having a campaign that is driven by fear few politicians will survive with a believe that the opponent third party should be denied chances of winning and all the votes cast will be for the famous two parties. During the campaigns, parties give out promises and platforms so as an encouragement to the voters not to interfere with the ranks. Some of the incentives that are given by the politicians are like, good health, stiff immigration laws and much more. According to the Prisoner's dilemma prediction, those parties would select incentives that will make the voters from opposite party to develop hatred towards those promises.

Therefore, regarding Prisoner's dilemma to politics especially in America, people perceives society as a place that is full of self-interest competition where by everybody choose to bring it to maximization [9]. This character of selfish pays off in case other people conduct themselves in an unselfish manner. When selfish dominate everyone definitely will lose hence the expectations becoming an illusion. Every deal goes well when those involved cooperates. This is demonstrated in the Prisoner's dilemma ideologies.

5. Security affairs

The Prisoner's dilemma has also applications in the security affairs. The issue about the security is brought up by the lack of international cooperation which later ends up to the military buildup. Countries would be better if they make an agreement of not to engaging in military competitions. When governments utilize huge financial resources in equipping the military sector, it influences other countries to do the same [8]. Lack of international sovereign resulted to the eruption of war. Many scholars and activists have come up with a proposal regarding broadening of the concepts of security beyond geopolitical and military objectives to take aware of the environment threats which endangers the life of human beings. Strategies for improving security are explained regarding threats and vulnerability. Prisoner's dilemma game has made explanations on why many states seek military security via production of arms.

This paradox has created the necessity for the parties involved to have sacrificed in cooperation with the aim of generating suitable outcomes. The peace negotiations between Israel and Palestinians has been in existence since 2010. This negotiation has been facilitated by the United States. It is the wish of both countries to have peace in their territories. The Palestinians are for having their states whereas the Israel want to have security in her territories. These two actors have decided to come up with a peace negotiation since to them this is the only way to realize the aimed objectives via cooperation [4]. As result of disbelieving, the decision in both actors is aimed at making a defection before its opponent. In this case Israel preferred to withdrew itself from the peace negotiations and embark in retaining of all its land so as to gain more power before the Palestinians withdrawing from peace negotiations. This was to be of great importance to the Israel domestic interests. Other than that there was the second option which was cooperation between the two actors and remaining in the peace negotiations. Negotiations were to satisfy the interests of the two actors. The two actors needed to sacrifice for their ultimate security. Another worse situation for the two actors would be if they cooperated while the opponent defected. Therefore, for the Palestinians and Israel, the worst situation would be if the two defected and this would likely result in war [3].

6. Arms competition

The United States and Iran have been involved in negotiations over the use of nuclear weapons. This also falls into Prisoner's dilemma framework. The United States is the major player in imposing of the United Nations Security Councils new recommended sanctions. The United States was the major hegemony, and it made use of this regional hegemony to gain more power over its rivals. The defection of the rivals created a big threat and tense relations between the United States and the Iran government. The only way that was left for the United States was only to attack Iran potential nuclear programs [5]. Such action would create an offensive Advantage to the United States. Iran went on

Application of Prisoner's Dilemma in Real Life Situations

Pavel BUČKA, Veronika MARENČINOVÁ

with its nuclear program despite the sanctions that were imposed onto the country. This was a tactic that was adopted by the Iran for the purpose of securing dominance in the conflict [2]. The next suitable move for both actors was to adopt cooperation on the mutually basis. It was the worse outcome for the United States if Iran went on advancing with the nuclear programs despite sanction imposed on same tithe payoff would happen to Iran if it made a submission to the sanctions. Therefore, worst result was Iran defect to impose the sanctions and United States making a response to the attacks. The cost of each outcome brings into attention the applicability of the Prisoner's dilemma framework.

Soviet-US nuclear weapons race has been related to the Prisoner's dilemma. These race was all about United States armament and Soviet reductions, Soviet armament and United States reductions or building up of the nuclear weapons by both. According to the Prisoner's dilemma, the two actors have the preference of arming itself while the other was for disarming [1]. Both actors were in the better position of building up more arms despite the choice made by the side.

Prisoner's dilemma can also reveal in the regulation activities for the purpose offering security to the activities involved. The relationship between people and the organizations, for instance, the police agencies and financial institutions need to have cooperation with organization and people maximize benefits in the long run. The ability of the organizations regulated to maximize personal benefit then it must be capable of predicting how other sides will act in response to the options.

Conclusion

Prisoner's dilemma is a paradoxical statement whose frameworks has been applied in real life situations. The option of cooperating among the actors is always the best although it is sometimes unstable. The paradoxical statement is applicable in life situations where conflict arises between the self-interest and the common benefit, and yet a decision is highly needed. Prisoner's dilemma brings to the suggestion that people are not just rational and having self-interest but are sophisticated beings mostly motivated by emotions. In this statement, both actors act rationally in their deeds but the results produced are obviously irrational. All decisions made by the people can be related to Prisoner's dilemma frameworks because in every action there is a consequence. Therefore, Prisoner's dilemma is significant game as it can be used as a model to explain the origin of emotions in real life situations.

Acknowledgement

The work presented in this paper has been supported by the Analysis of factors affecting effectiveness of training professional of the AF of the Slovak Republic in its various stages and professional use soldiers of the AF of the Slovak Republic in combat and non-combat operations (research project No. 2017/6).

References

- [1] AMADAE, S. M. 2016. *Prisoners of reason*. New York: Cambridge University Press. ISBN 978-1107671195. 364 s.
- [2] AXELROD, R. 2006. *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books. ISBN 978-0465005642. 264 s.

- [3] CORREA, H. 2001. *Game theory as Instrument for analysis of International relations*. S 187 – 208. [online][cit. 09.06.2017]
<http://www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/vol14-2/14-2hector.pdf>
- [4] DINAR, A., RAPOPORT, A. 2013. *Analyzing global environmental issues*. New York, NY: Routledge. ISBN 9780203102190. 262 s.
- [5] KOLOMVATSOS, K., ANAGNOSTOPOULOS, C., HADJIEFTHYMIADES, S. 2013. *Intelligent technologies and techniques for pervasive computing*. Hershey: IGI Global. ISBN 978-1-4666-4039-9. 351 s.
- [6] MAGEE, S. P., BROCK, W. A. & YOUNG, L. 1992. *Black hole tariffs and endogenous policy theory*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-37700-5. 439 s.
- [7] PETROSIAN, L. A. & MAZALOV, V. V. 1998. *Game theory and Applications IV*. New York: Nova Science Pub. ISBN 1-56072-629-6. 194 s.
- [8] POUNDSTONE, W. 2011. *Prisoner's dilemma*. New York: Anchor Books. ISBN 978-0385415675. 290 s.
- [9] POWERS, R. 2010. *The Gold Bug Variations*. London: Atlantic Books. ISBN 978-1848871427. 688 s.
- [10] <https://github.com/psholtz/MIT-SICP/tree/master/Projects-S2005/Project2>

Autors:

¹**Assoc. prof. Ing. Pavel Bučka, CSc.** - professor of Security and Defence Department, Armed Forces Academy of general M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš, Demänová 393, 03106, Liptovský Mikuláš 6, Slovakia, pavel.bucka@aos.sk

²**PhDr. Veronika MARENČINOVÁ** - External PhD student of Security and Defence Department, Armed Forces Academy of general M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš, Demänová 393, 03106, Liptovský Mikuláš 6, Slovakia, weron0605@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe
a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách
bezpečnostného zamerania¹**

**Scientific Examination of Safety Practice and the Content
of the Content Curriculum of School Education in Security
Facilities**

Ján BUZALKA¹

¹Akadémie policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

Abstrakt:

Rešpektovanie vedeckých prístupov v edukačnom procese, vytvorenie súvislých teoretických koncepcií ako základ pre tvorbu obsahového kurikula edukácie predmetov študijného programu, rozpracovanie základných vedeckých prístupov k modernej koncepcii edukácie pre potreby bezpečnostnej praxe, hľadanie a rozvoj takých foriem a metód, ktoré môžu výraznejšie posilniť aktivitu všetkých účastníkov edukačných procesov.

Kľúčové slová: *Vedecké skúmanie, bezpečnostná prax, edukačný proces, obsahové kurikulum, edukácia pre potreby bezpečnostnej praxe.*

Abstract:

Respect for scientific approaches in the educational process, create a coherent theoretical concepts as a basis for creating the content of education curriculum subjects of the study program, elaboration of the basis scientific approaches to the modern concept of education for the needs of the security practice, search and development of such forms and methods that can significantly enhance the activity of all participants in the educational process.

Keywords: *Scientific research, safety practice, educational process, content curriculum, education for security practice.*

Vytváranie rôznych obranných a ochranných systémov je úzko späté s rozvíjaním ich teoretickej reflexie v podobe nových vedných odborov, najmä teórie bezpečnostných

¹ Tento príspevok je jedným z výstupov plnenia vedeckovýskumnej úlohy „Teória a metodológia krízového manažmentu vo verejnej správe ako aplikovanej vednej disciplíny a transfer jeho poznatkov do praxe subjektov verejnej správy“, riešenej v podmienkach Akadémie Policajného zboru v Bratislave.

rizík, teórie krízového manažmentu, resp. teórie bezpečnostného manažmentu. Predovšetkým z tohto dôvodu sa javí ako viac než potrebné, aby sa takéto teoretické prístupy stali pevnou súčasťou profesionálnej pripravenosti zamestnancov a dobrovoľných pracovníkov všetkých subjektov, vytvorených na obranu a ochranu vonkajšej i vnútornej bezpečnosti proti ohrozeniam rôzneho druhu. Absencia vedeckých teoretických prístupov bez ich hlbšieho pochopenia a rešpektovania, bez zjednotenia v chápaní a využívaní kategoriálneho aparátu bezpečnostných vied (a to aj v legislatívnych dokumentoch) môže v značnej miere ohrozovať funkčnosť týchto systémov.

Vývin a konštituovanie vedeckej teórie sa **prirodzene oneskoruje** za vývinom objektívnej reality (spôsobené aj nutnosťou nazbierania a zovšeobecnenia skúseností, algoritmov konania a správania sa v rôznych situáciách), pričom sa môžu vyskytovať obdobia, keď napriek využitiu prognostickej funkcie vedeckého poznania, vedecká teória sa oneskoruje v rozpracovávaní otázok budúcich potrieb objektívnej reality. Túto časovú dimenziu je možné vzťahovať tiež na plnšie pochopenie potreby určitého časového úseku, nevyhnutného na uskutočnenie vedeckej (ale napr. aj legislatívnej) reflexie vývinu praxe zo strany pracovníkov bezpečnostnej praxe (vrátane pracovníkov decíznej sféry).

Vedecké poznatky sa **nepresadzujú v bezpečnostnej praxi priamo**, bezprostredne, ale, ako bude uvedené neskôr, prostredníctvom zovšeobecňovania a výmeny nahromadených skúseností činnosti rôznych subjektov, bezpečnostných, ozbrojených zborov, záchranných systémov, využívania výsledkov vedeckovýskumnej práce, **profesionálnou pripravenosťou** všetkých, ktorí na plnení týchto úloh participujú a ktorí vytvárané normy presadzujú do svojej praktickej činnosti.

Je zrejmé tiež, že rýchlosť premietnutia vedeckých poznatkov z bezpečnostnej praxe závisí od celej škály objektívnych a subjektívnych determinujúcich činiteľov. Medzi nimi je možné uviesť napr. sociálne, politické, ekonomické ale tiež legislatívne podmienky, úroveň vedecko-technického rozvoja vo všeobecnosti a špecificky v oblastiach korešpondujúcich s bezpečnostnou praxou a na druhej strane napr. vzdelanostnú, informačnú a odbornú vyspelosť jednotlivých subjektov bezpečnostnej praxe. Táto rýchlosť je tiež podmienená informačno-technologickou a materiálno-technologickou úrovňou vývinu spoločnosti vo všeobecnosti, osobitne bezpečnostnej praxe ako takej.

Pri rozpracovávaní prístupov k vedeckému skúmaniu bezpečnostnej praxe sa javí ako potrebné rešpektovať niektoré základné paradigmy. **Prvou** z nich je presvedčenie o nevyhnutnosti ďalšieho rozpracovania a prehĺbenia teoretickej reflexie súčasného stavu a perspektív vývoja bezpečnostnej praxe a nárastu intenzity a frekvencie krízových javov a procesov vo všeobecnosti a osobitne v oblasti fungovania spoločenských systémov.

Ukazuje sa ako nevyhnutné pristúpiť od analýzy empirických skúseností, ich usporiadania do viac-menej ucelených metodických koncepcií k vedeckému výskumu, smerujúcemu k odhaľovaniu zásadných kauzálnych súvislostí, ku spresňovaniu predmetu, kategoriálneho aparátu a vlastných metód poznávania bezpečnostnej reality. Ide v tejto súvislosti najmä o precizáciu a vymedzenie obsahu dynamicky sa rozvíjajúcej sekuritológie (vedy o bezpečnosti). [1,2,3,4,5,6]

Druhou paradigmou je skutočnosť, ktorú ukázalo štúdium dostupných odborných zdrojov a ich analýza. Problematika vied o bezpečnosti vo všeobecnosti a v spoločenskom prostredí osobitne je prepracovanejšia v oblastiach, ktoré odrážajú potreby bezpečnostnej praxe pri riešení prírodných, technicko-technologických, ekonomických (podnikových, firemných) hrozieb než v oblastiach, kde sa prejavujú ohrozenia fungovania spoločenských systémov, konkrétne verejnej správy.

Je však možné predpokladať, že v priebehu precizácie vedeckých prístupov pre túto oblasť budú postupne niektoré všeobecne platné teoretické axiomy a prístupy teórie využiteľné v špecifickej podobe aj pre zvládanie rizík spoločenskej sféry a zároveň na základe intenzívneho vedeckého poznávania a teoretického zovšeobecnenia budú postupne definované špecifické, účinné metódy skúmania.

Tretou paradigmou je skutočnosť, že tvorba a využívanie obsahového kurikula v edukačnom procese je explicitným príkladom prelínania vedeckého skúmania bezpečnostnej praxe vo všeobecnosti, špecificky v segmente verejnej správy a transferu týchto poznatkov do edukačného procesu.

Pri vedeckom skúmaní bezpečnostnej praxe sa ukazuje ako užitočné a potrebné vymedziť niektoré teoreticko-filozofické prístupy. Je to predovšetkým z toho dôvodu, že nielen základné entity a kategórie, vyjadrujúce štrukturálne prvky, subsystemy bezpečnostnej praxe, vzťahy medzi nimi a ich ukotvenie v normatívnej oblasti, ale tiež ich správanie sú špecifickým výrazom ontologických a gnozeologických zákonitostí, ktoré sa prejavujú nejednoznačnosťou priebehu procesov v bezpečnostnej realite a tým aj nejednoznačnosťou ich výsledkov.

Pri hodnotení bezpečnostnej praxe, pri prognóze jej vývoja, pri prijímaní adekvátnych rozhodnutí, aj pri ich realizácii sa často objavuje problematika **neistoty a neurčitosti**, ktorá je v bezpečnostnom prostredí explicitne obsiahnutá. Neistota v týchto prípadoch vyplýva z objektívnych ale aj subjektívnych príčin. Objektívne príčiny neistoty sú prejavom toho, že javy a deje bezpečnostného prostredia sa vyskytujú často náhodne a nie je možné s potrebnou mierou presnosti predikovať ich priebeh a správanie. Vyplývajú zo samotnej podstaty objektov reálneho sveta a z vyjadrenia existenčného (ontologického) a vývojového charakteru neistoty.

Subjektívny charakter neistoty vyplýva z nedostatočnej miery nášho poznania, teda je v gnozeologickej rovine. Neistota týkajúca sa vývoja systému znamená, že možné stavy a ich dôsledky sú známe, ale pravdepodobnosť ich výskytu je neznáma.

Príčinou ohrozenia alebo straty stability systému sú **protirečenia** a to medzi prvkami vo vnútri systému navzájom, ale tiež medzi prvkami a systémom ako takým a napokon aj protirečenia medzi systémom a jeho okolím - inými prvkami či systémami. Tieto protirečenia sa v určitej fáze, ak nie sú riešené, stávajú zdrojom kríz. Disharmónia medzi očakávaným výsledkom činnosti a skutočným výsledkom je vyjadrením nestability a neurčitosti prostredia. Stabilitu systému je možné vyjadriť ako schopnosť systému zotrvať v určitom stave pri pôsobení určitých rušivých faktorov, alebo sa do tohto stavu po vychýlení navracat'. Vývoj a správanie sa systému v oblasti bezpečnosti súvisia s jeho stabilitou. Vnútna **nestabilita** jednotlivých prvkov systému a väzieb medzi nimi spôsobuje nestabilitu celého systému a je možným zdrojom ohrozenia bezpečnosti v celom systéme.

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

Z hľadiska samotného vedeckého skúmania bezpečnostnej praxe a jej odrazu v obsahu jednotlivých predmetov v študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby sú teda významné nasledujúce závery.

- Stochastické prostredie, v ktorom sa prejavuje nestabilita prvkov a ich väzieb a tým aj celých systémov, je typické práve pre sociálne systémy, ekonomické systémy a tiež bio-psychologické systémy, vrátane systémov **bezpečnosti**.
- Protirečenia v systéme, alebo s vonkajším prostredím sú príčinou ohrozenia alebo straty stability systému a sú vyjadrením nestability a neurčitosti prostredia.
- Javy a deje /procesy/ v bezpečnostnom prostredí sa vyznačujú značnou neistotou a neurčitosťou.
- Neistoty je možné kvantifikovať pomocou nástrojov matematickej *štatistiky*. Riziko je možné vnímať ako špecifický prípad neistoty a neurčitosti.
- Neurčitosti je možné len odhadovať na základe čo možno najdôkladnejšieho poznania minulosti a súčasnosti rizikového javu a pomocou špecifických metód. (napr. modelovania, simulácie, expertných metód - Delfi, a pod.)

Takto chápané teoretické prístupy vytvárajú východiská pre tvorbu hľadísk, kritérií, slúžiacich na klasifikáciu kríz a rizík, nevyhnutnú pre vedecký základ edukácie tejto problematiky.

Pri uplatnení základných metodologických prístupov vedeckého poznávania je možné aj poznávanie bezpečnostnej praxe, ako špecifického okruhu problémov členiť nasledujúcim spôsobom:

- rovina empirická - elementárna, fragmentárna;
- rovina teoretická - gnozeologické zavŕšenie procesu poznania;
- rovina praxeologická - vyjadruje a potvrdzuje pravdivosť teórie, jej využiteľnosť v praxi.

Aj keď je miera zástoja jednotlivých rovín v rôznych konkrétnych oblastiach poznania rozličná, nie je možné, aby niektorá z nich rovín úplne absentovala.

Bez opory o empirické fakty a empirické metódy, používané pri ich získavaní by poznanie bolo len akademickou „špekuláciou“, teoretickou konštrukciou, „stojacou na blate“. Empirická rovina poznania je nevyhnutná pre teoretické „uchopenie“ objektívnych a zovšeobecných poznatkov. O vedeckom poznaní bezpečnostnej praxe môžeme hovoriť až pri práci s objektívnymi empirickými faktami.

Na druhej strane ale poznanie bez potrebnej úrovne teoretického zovšeobecnenia, bez teoretickej generalizácie by bolo využiteľné len v obmedzenom meradle, pre určitú oblasť praxe, resp. pre určité vývojové obdobie a nebolo by možné využívať získané poznatky v širšom vedeckom meradle.

Teoretická rovina je zavŕšením celého procesu poznania. Opiera sa o empirickú rovinu pri budovaní integrovaného systému vedeckých poznatkov, ktoré na istej úrovni objektívnosti, konzistentnosti a koherentnosti tvoria **vedeckú teóriu**. [7]

Skúsenosti ukazujú, že pri posudzovaní vzťahu teórie a praxe vo všeobecnosti, ale v bezpečnostnej sfére osobitne, sa vyskytujú dva extrémne prístupy:

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

- odtrhnutie vedy od praxe, pestovanie neplodnej „vedy pre vedu“ - napr. aj sledovanie ekonomicky a spoločensky neužitočných javov, ktoré je možné označiť pojmom „prehnaný scientizmus“;
- nihilizácia akýchkoľvek vedeckých prístupov („trpená veda“), založená na nepochopení reálnych možností a prínosov vedy. Tento extrém je možné označiť ako „prehnaný empirizmus“.

Skúmanie a objasňovanie problematiky ktorá je obsahom edukácie v tejto oblasti si vyžaduje **rešpektovať základné teoretické a metodologické východiská** skúmania takýchto zložitých, špecifických javov a procesov, predovšetkým sú to:

- systémový prístup - ktorý v sebe koncentruje nevyhnutnosť postihovať javy a procesy bezpečnostnej praxe vo vzájomných väzbách a súvislostiach;
- vývinový prístup - vyjadrujúci nevyhnutnosť postihovať ich v dynamicky sa vyvíjajúcich časových a priestorových dimenziách;
- činnostný prístup - vyjadrujúci nevyhnutnosť realizovať vedecké poznanie bezpečnostnej reality priamo v činnosti skúmaných subjektov.

Proces utváranie vedeckej teórie, ktorá sa potom môže transformovať do podoby edukačného kurikula spravidla prebieha v jednotlivých, na seba nadväzujúcich fázach. Sú to predovšetkým nasledujúce fázy:

- zbieranie empirických skúseností z praxe;
- zovšeobecnenie a evaluácia skúseností;
- záznam, deskripcia pozitívnych skúseností - tvorba jednoduchých metodík;
- zhrnutie parciálnych metodík do rozsiahlejších teoretických návodov;
- vytváranie súvislých teoretických koncepcií;
- overovanie teoretických záverov v praxi.

Je zrejmé, že až vytvorenie súvislých teoretických koncepcií môže byť základom pre tvorbu edukačného kurikula predmetov študijného programu, do ktorého je potrebné premietnuť tiež vedeckú prognózu vývoja bezpečnostnej praxe, Pretože škola musí pripravovať odborníkov nielen na riešenie dnešných problémov a výziev, ale tiež tých, ktoré pripraví budúcnosť.

Čo najpresnejšia prognóza vývoja bezpečnostnej praxe je pre stanovenie edukačných cieľov a tvorbu edukačného kurikula mimoriadne dôležitá. Samotná prognóza zahrňuje celú škálu zložitých procesov. Skúsenosti z praxe ukazujú, že pri získavaní vedeckých poznatkov a utváraní vedeckých prognóz vývinu bezpečnostnej praxe je možné uplatniť nasledujúci postup :

- identifikáciu možných bezpečnostných hrozieb a ich prípadná lokalizácia;
- kvantifikáciu bezpečnostných hrozieb z hľadiska množstva akumulovaných zdrojov hmôt, síl a energií, prípadne negatívnych tendencií;
- hodnotenie pravdepodobnosti aktualizácie bezpečnostných hrozieb z hľadiska intenzity a mohutnosti ich faktorov;

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

- vymedzenie týchto faktorov a prognóza možných dôsledkov aktualizácie bezpečnostných hrozieb ;
- zohľadnenie možnej kumulácie pôsobenia viacerých bezpečnostných hrozieb v rámci regiónu, obce, objektu;
- alternatívne stanovenie možných následkov v prípade kumulácie bezpečnostných hrozieb;
- posúdenie možnosti eliminácie a znižovania účinnosti ničivých faktorov a vyčlenenie takých, ktoré nie je možné eliminovať žiadnymi dostupnými technológiami, resp. organizačnými opatreniami;
- stanovenie hrozieb, ktoré sa môžu vyskytnúť počas reakcie na vzniknutú situáciu a návrh organizačných, materiálnych a technických (technologických) opatrení na ich zníženie;

Pri posudzovaní postupného procesu využívania vedeckých poznatkov v edukácii je možné pracovne tento proces usporiadať do **niekoľkých, po sebe nasledujúcich a prelínajúcich sa etáp**, v ktorých sú využívané adekvátne cesty a spôsoby.

- Skúmanie problémov praxe bezpečnostných systémov u nás i v zahraničí;
- Získavanie, analýza a usporiadanie vedeckých poznatkov;
- Štúdium zovšeobecnených a usporiadaných poznatkov;
- Vytvorenie algoritmov a spôsobov riešenia problémov a ich zavedenie do bezpečnostnej praxe - a to aj v normatívnej a legislatívnej oblasti;

Prvou etapou takto vytvoreného pracovného modelu vedeckého výskumu bezpečnostnej praxe je skúmanie praktickej činnosti jej subjektov, ďalších subjektov a záchranných systémov u nás i v zahraničí. Ide tu predovšetkým o empirické poznávanie mechanizmov a výsledkov praktickej činnosti systémov ochrany. Skúsenosti ukazujú, že najčastejšími cestami v rámci tejto fázy sú najmä:

- Získavanie empirických skúseností z každodennej praxe plnenia úloh bezpečnostnej praxe;
- Výmena a zovšeobecňovanie pozitívnych skúseností - odborné zhromaždenia, semináre, školenia, publikovanie v odbornej tlači ;
- Využívanie pozitívnych empirických skúseností a poznatkov pre skvalitnenie každodennej praxe - tvorba metodických príručiek a iných pomôcok;

Ďalšou etapou, ktorá sa úzko prelína a dopĺňa s predošlou je **získavanie, analýza a usporiadanie vedeckých poznatkov**. Tento proces si vyžaduje prípravu a uskutočňovanie vedeckých výskumov, ktoré by zabezpečovali potrebnú úroveň poznania praxe a tendencií jej vývoja. V rámci tejto etapy bola sústredená pozornosť na využitie nasledujúcich ciest a spôsobov:

- Vedecky koncipovaný a realizovaný výskum, získavanie vedeckých poznatkov;
- Analýza a usporiadanie vedeckých poznatkov do podoby teoretických koncepcií;
- Výmena a využívanie relevantných skúseností a poznatkov iných krajín - tento spôsob je efektívne a systematicky využívaný;

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

- Štúdium zovšeobecnených a usporiadaných poznatkov - je v značnej miere obsahom analýzy súčasných a načrtnutie trendov edukačných potrieb bezpečnostného systému.

Jadrom a zároveň najzložitejšou otázkou celého prenosu vedeckých poznatkov je etapa, zahrňujúca vytvorenie optimálnych algoritmov a spôsobov riešenia problémov a ich zavedenie do bezpečnostnej praxe. Obsah tejto etapy je v súčasnom období realizovaný mnohými spôsobmi a v rozličných formách, v závislosti na miere jeho intencionality. Najvyššiu mieru intencionality majú edukačné procesy riadené, čiže plánované, organizované a kontrolované vzdelávanie - prevažne inštitucionalizované, rôzne typov edukačných procesov vo vysokých školách bezpečnostného zamerania.

Základným predpokladom úspechu akejkoľvek ľudskej aktivity, vrátane edukačnej, je vytýčenie správneho cieľa. V prípade zložitej, činnosti, akou proces edukácie, sú jeho ciele mnohostranne podmienené. Spoločenská determinovanosť týchto cieľov je **objektívne** vyjadrená tým, že musia rešpektovať **úroveň edukačných potrieb, ktoré sú odvodené od potrieb rozvoja danej organizácie**. Musia najmä rešpektovať akceleráciu vývinu spoločnosti, ktorá sa prejavuje predovšetkým postupným prechodom industriálnej na informačnú spoločnosť, prudkým vedecko-technickým rozvojom, globalizáciou svetovej ekonomiky a tým aj globalizáciou civilizačných ohrození, a ďalšími vývinovými trendmi (nárast voľného času, zmeny v kvalifikačnej štruktúre apod.)[8] Ciele edukačného procesu sú zároveň výrazne **subjektívne** determinované **možnosťami všetkých subjektívnych činiteľov**, ktoré v ňom spolupôsobia a kvalitou ich vzájomných vzťahov. Ciele vystupujú ako jeden z determinujúcich prvkov celého zložitého systému vzťahov v edukačnom systéme, podmieňujú jeho charakter a ovplyvňujú všetky ďalšie prvky, ako sú obsah, metódy a prostriedky, organizačné formy.

Cieľ edukácie je určitý zamýšľaný výsledok, ktorý je vyjadrovaný v pozitívnych zmenách, dosahovaných edukáciou osobnosti.

Všeobecné ciele môžu vytýčiť smer, ktorým sa v edukačnom procese uberať, perspektívy, ktoré v určitom časovom horizonte chceme dosiahnuť.

V edukačnom procese je možné vytýčiť niekoľko relatívne samostatných edukačných cieľov a tieto usporiadať do skupín z rôznych hľadísk. Pričom v nich zohľadňujeme aj rôznu mieru ich intencionality.[9]

Miera intencionality ovplyvňuje konkretizáciu všeobecných cieľov edukačného procesu, ovplyvňuje stváranie jeho obsahu, voľbu metód a prostriedkov ako aj jeho organizačné usporiadanie.

Z tohoto pohľadu je možné edukačné procesy členiť na také, v ktorých je **najmenšia miera intencionality**, napr. účastníci sa **spontánne oboznamujú** napríklad s metodikou poskytovania prvej pomoci, pri možnom ohrození **prostredníctvom**, pre tento účel pripravených **televíznych programov, letákov alebo iných mediálnych prostriedkov**. Typickým prípadom takéhoto učenia je napríklad dobrovoľná a spontánna divácka účasť obyvateľov pri sledovaní vzdelávacích a i. programov napr. v televízii.

Ďalej sú to edukačné procesy, v ktorých sa uplatňuje **zámerné, intencionálne, ale neriadené** učenie. Medzi také patria najmä **osvetové prednášky, besedy ukážky**

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

rôznych predmetov a činností, spojené s ich **praktickým vykonávaním**, na ktorých je účasť účastníkov dobrovoľná.

Najvyššiu mieru intencionality majú edukačné procesy **riadené, čiže plánované, organizované a kontrolované vzdelávanie** (prevažne teoretické vzdelávanie ale tiež praktické vycvičovanie) **v podobe školského vyučovania, alebo vyučovania v rôznych kurzoch**

Pri rešpektovaní odborných prístupov ku tvorbe obsahu edukačných procesov je nevyhnutné riešiť vzťah medzi objektívne podmieneným edukačným obsahom a učebnou látkou, učivom, ktoré si majú účastníci osvojiť. V tejto súvislosti prevláda taký odborný prístup, že učivo vzniká transformáciou obsahov, ktoré predstavujú rôzne oblasti existencie civilizácie, ľudskej kultúry vo všeobecnosti, do edukačných systémov, čiže do učebných programov, osnov, do učebníc, do konkrétneho edukačného procesu. Tento proces sa nazýva didaktickou transformáciou.

Objektívna nevyhnutnosť prispôbiť rozsah i štruktúru edukácie potrebám dynamicky sa rozvíjajúcej spoločnosti vyžaduje od edukačných teórií ale aj od edukačnej praxe modernizáciu prístupov k vymedzovaniu obsahu edukácie, najmä z hľadiska prekonávania hromadiaceho sa množstva encyklopedických poznatkov a ich mechanického osvojovania. Tradičné poňatie obsahu edukácie sa postupne dostalo do protirečenia s potrebami sociálno-ekonomického rozvoja. Prekonávanie tohto protirečenia si vyžiadalo tvorbu adekvátnych koncepcií a prístupov ktorých jadrom sa stala modernizácia edukačných obsahov.

Pre potreby edukačných procesov v segmente bezpečnostných vied (najmä pre rôzne typy kurzov) sa javí ako výhodné modulárne usporiadanie obsahu edukácie, to znamená chápanie učiva ako stavebnice istých modulov.

Takéto usporiadanie však v istých podmienkach môže pôsobiť negatívne. Hrozí pri ňom najmä nebezpečenstvo „povrchnosti“, (pri absencii všeobecných základov pre vybraný modul), výraznejšie vystupuje do popredia problém „medzipredmetových väzieb“, a vytvára tendenciu pre akúsi „atomizáciu“, učiva.

Rozpracovanie základných vedeckých prístupov k modernej koncepcii edukácie pre potreby bezpečnostného systému v nastávajúcom období, charakteristickým nárastom intenzity a frekvencie rizík a ohrození v rôznych oblastiach života spoločnosti a postupným narastaním a zmenou štruktúry bezpečnostných hrozieb si vyžaduje:

- dôsledne charakterizovať jednotlivé skupiny subjektov, ktoré sa podieľajú na edukačných procesoch pre potreby bezpečnostného systému;
- ujasniť si prístupy k formulácii a konkretizácii cieľov edukačných procesov pre potreby bezpečnostného systému;
- ujasniť si možnosti nového kurikulárneho a modulového usporiadania obsahu edukácie pre potreby bezpečnostného systému;
- analyzovať organizačné formy a edukačné koncepcie, umožňujúce zvýšiť účinnosť edukácie pre potreby bezpečnostného systému;
- analyzovať edukačné metódy a prostriedky, ktoré môžu prispieť ku zvýšeniu aktivity a poznávacej motivácie účastníkov edukačných procesov pre potreby bezpečnostného systému.

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

Organickou súčasťou edukačných aktivít v predmetnej oblasti je intenzívny rozvoj spolupráce a výmena skúseností so zahraničnými partnermi. Praktickými výsledkami tejto spolupráce sú mnohé spoločné semináre a konferencie, recipročné výmenné návštevy v edukačných zariadeniach a inštitútoch, pripravujúcich takýchto odborníkov², ale najmä spoločné medzinárodné zamestnania, cvičenia, v podobe simulačných cvičení, alebo aj so silami a prostriedkami pre vykonávanie záchranných prác.

Všetky tieto skutočnosti si s objektívnou nevyhnutnosťou vyžadujú sústavnú introspekciu v edukačnom systéme, hľadanie a overovanie efektívnych edukačných prístupov, adekvátnych dynamike spoločenských, odborných a personálnych potrieb modernej spoločnosti.

V súčasnom období vývoja spoločnosti vo všeobecnosti a osobitne bezpečnostného systému narastá nevyhnutnosť hľadania a rozvoja takých foriem a metód, ktoré môžu výraznejšie posilniť aktivitu všetkých účastníkov edukačných procesov pre potreby bezpečnostného systému.. Tento trend je podmienený najmä nasledujúcimi skutočnosťami:

- Približovanie celého edukačného procesu úrovni vedecky riadenej ľudskej činnosti;
- Vývinovými zmenami edukačných programov v oblasti časovej a obsahovej dimenzie kurikula (urýchľovanie procesu poznávania a jeho racionalizácia);
- Zmeny v štruktúre a vzájomnej proporcionality priamej, bezprostrednej a nepriamej, sprostredkovanej interakcie medzi edukátorom a ďalšími účastníkmi edukačného procesu v prospech individuálnych a skupinových foriem edukácie;
- Humanizácia všetkých stránok edukačného procesu;
- Rešpektovanie individuálneho a diferencovaného prístupu v edukačnom procese;
- Rozvoj tvorivosti účastníkov edukačného procesu;
- Široké využívanie nových informačných technológií a technickej podpory.

Zhrnutie

Pri vymedzovaní vzájomného vzťahu rozvoja vedeckých bezpečnostných teórií a vedeckého základu edukácie predmetov študijného programu Bezpečnostné verejno-správne služby v podmienkach APZ a na iných školách podobného zamerania vystupuje do popredia nevyhnutnosť rešpektovania vedeckých prístupov v edukačnom procese.

Rešpektovanie takýchto prístupov znamená skúmať základné charakteristiky tohto vývinu vo všeobecnosti, odhaľovať základné paradigmy rozpracovávaní vedeckých teoretických prístupov.

Znamená to uplatňovať všeobecno-filozofické prístupy ako základné teoretické a metodologické východiská skúmania zložitých, špecifických javov a procesov

² Napr. v systéme Erasmus.

Vedecké skúmanie bezpečnostnej praxe a tvorba obsahového kurikula edukácie na školách bezpečnostného zamerania

Ján BUZALKA

v bezpečnostnej praxi, pri riešení problémov neistoty, neurčitosti a nestability v bezpečnostnom prostredí, ako aj oneskorovanie procesu vytvárania vedeckej teórie za vývinom potrieb bezpečnostnej praxe,

Je potrebné sa aktívne podieľať na vytváraní súvislých teoretických koncepcií ako základu pre tvorbu obsahového kurikula edukácie predmetov študijného programu, realizovať vedeckú prognózu vývoja bezpečnostnej praxe, pokračovať v precizácii predmetu, úlohu a konštrukcii základných kategórií vedeckej bezpečnostnej teórie. Uvedené úzko korešponduje s rozpracovaním základných vedeckých prístupov k modernej koncepcii edukácie pre potreby bezpečnostného systému.

Javí sa ako nevyhnutné cieľavedomé a zámerné rozvíjanie a edukácia bezpečnostných vied ako vedných disciplín a zároveň študijných odborov alebo vyučovaných predmetov na APZ a ďalších školách s týmto zameraním, pričom úsilie vedeckej práce orientovať do oblastí bezpečnosti, ktoré sú pre potreby kurikula edukácie podstatné, resp. aktuálne.

Literatúra

- [1] HOFREITER, L. *Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia*. ŽU Žilina 2004.
- [2] REITŠPÍS, J. a kol. *Manažérstvo bezpečnostných rizík*. ŽU Žilina 2004.
- [3] KORZENIOWSKI, L., F. *Securitologia na počatku XXI wieku*. In. *Securitologia*, EAS, Krakow.
- [4] BALOG, K. *Integrální bezpečnost*. Edice SPBI Spektrum 60, 2009.
- [5] BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava, APZ 2012. ISBN 978-80-8054-547-5
- [6] BUZALKA, J.: *Krízový manažment vo verejnej správe*. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2008. ISBN 978-80-8054-451-5
- [7] HOLCR, K., PORADA, V. a kol. *Policajné vedy : úvod do teórie a metodológie*. Plzeň, Aleš Čeněk, 2011.
- [8] TUREK, I. *Zvyšovania efektívnosti vyučovania*. Bratislava, Edukácia 1998, s. 27 a n.
- [9] TUREK, I. *Zvyšovania efektívnosti vyučovania*. Bratislava, Edukácia 1998, s. 72 a n.

Autor:

¹prof. PhDr. Ján Buzalka, CSc. - Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, jan.buzalka@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a
taktických cvičení členov hasičských jednotiek
v okrese Košice okolie**

**Importance and Development of Improvement Training
and Tactical training of Members of Fire Units in Košice
okolie district**

Jozefína DROTÁROVÁ¹, Miroslav TURČANIK²

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

²Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Košiciach

Abstrakt:

Dobrovoľné hasičské zbory obce sa zohrávajú v ostatných rokoch významnú úlohu v rámci protipožiarnej ochrany a bezpečnosti. Najmä kategórie A1, A tvoria dôležitý prvok integrovaného záchranného systému Slovenskej republiky. K ich postaveniu, poslaniu a úlohám však neodmysliteľne patrí aj adekvátne teoretická, no hlavne praktická príprava. Článok sa sústreďuje na zhodnotenie súčasného stavu a vývoja zdokonaľovacej prípravy členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie.

KLúčové slová: dobrovoľný hasičský zbor obce, hasičský a záchranný zbor, spolupráca, zdokonaľovacia príprava

Abstract:

Voluntary municipal fire brigades have an important role in fire protection and security. In particular, category A1, A is an important element of the Integrated Rescue System of the Slovak Republic. Their status, role and tasks, however, inherently includes the right theoretical, but mainly practical training. The article focuses on the evaluation of the current state and the development of the improvement training of members of the fire units in the vicinity of Košice.

Keywords: municipal voluntary fire units, fire and rescue system, cooperation,

Úvod

Systém celoplošného rozmiestnenie síl a prostriedkov vliel novú krv do žíl dobrovoľných hasičov. Nosným podporným prostriedkom bolo pridelovanie novej a repasovanej techniky, pozitívny vplyv má samozrejme aj finančná podpora. Každá obec môže požiadať o zaradenie svojho dobrovoľného hasičského zboru obce do jednotlivých kategórií systému prostredníctvom Dobrovoľnej požiarnej ochrany SR. Dobrovoľná

požiarna ochrana SR predloží všetky žiadosti obcí územne príslušnému krajskému riaditeľstvu, ktoré zaradí dobrovoľný hasičský zbor obce do príslušnej kategórie v závislosti od stupňa nebezpečenstva katastrálneho územia danej obce. Vďaka kategorizácii si dobrovoľné hasičské zbory obcí prilepšia v závislosti od kategórie o stanovenú finančnú čiastku.

Z kategorizácie však tiež vyplývajú povinnosti a činnosti jednotlivých hasičských zborov obcí. Na dané zásahy musia byť členovia adekvátne pripravení. Nesmierne dôležitá je tiež spolupráca s Hasičským a záchranným zborom SR.

1. Zdokonaľovacia príprava ako súčasť odbornej prípravy členov hasičských jednotiek

Odborná príprava členov je zameraná na dosiahnutie znalosti, zručnosti, fyzickej zdatnosti a návykov potrebných na vykonávanie činnosti pri zdolávaní požiaru a vykonávaní záchranných prác pri živelných pohromách a mimoriadnych udalostiach.

Odborná príprava je zložená z:

Základná príprava : 40 hod. z toho 16 teoreticky, obsahom sú : právne predpisy, organizácia výkonu služby, výcvik, BOZP, procesy horenia, fyzická príprava. Základná príprava končí teoretickou a praktickou skúškou pred komisiou.

Zdokonaľovacia príprava : 72 hod. ročne, vykonáva sa v hasičských jednotkách a zúčastňujú sa na nej všetci členovia počas výcvikového roka.

Taktické cvičenie slúži na prehlbovanie schopnosti veliteľov pri riadení síl a prostriedkov a nasadzovaní hasičskej techniky a vecných prostriedkov pri zásahu a precvičovať pripravenosť a akcienschopnosť hasičských jednotiek ako aj súčinnosť týchto jednotiek s ostatnými službami a to najmä:

- pri zdolávaní požiarov v objektoch s technológiou so zvýšeným nebezpečenstvom požiaru,
 - pri evakuácii osôb z budov,
 - pri vykonávaní záchranných prác na vodnej ploche a pod vodnou hladinou,
 - pri likvidácii následkov dopravných nehôd,
 - pri požiaroch veľkokapacitných nádrží,
 - pri zdolávaní požiarov výškových objektov,
 - pri vykonávaní záchranných prác v ťažko prístupných miestach a terénoch.
- (organizujú ich velitelia jednotiek)

Špecializovaná príprava : je určená na zvyšovanie kvalifikácie pre konkrétnu funkciu (napr. veliteľ DHZO 24 hod.).

Cyklická príprava : je zameraná na prehĺbenie znalostí, zručností, návykov (napr. veliteľ DHZO každých 5 rokov).

Fyzická príprava : vykonáva sa celoročne s cieľom upevňovať fyzickú zdatnosť a pohybové schopnosti. Tu patrí aj hasičský šport.

Neoddeliteľnou súčasťou zdokonaľovacej prípravy je taktické cvičenie.

Taktické cvičenie slúži na prehlbovanie schopnosti veliteľov pri riadení síl a prostriedkov a nasadzovaní hasičskej techniky a vecných prostriedkov pri zásahu a

precvičovať pripravenosť a akcieschopnosť hasičských jednotiek ako aj súčinnosť týchto jednotiek s ostatnými službami a to najmä:

- pri zdolávaní požiarov v objektoch s technológiou so zvýšeným nebezpečenstvom požiaru,
 - pri evakuácii osôb z budov,
 - pri vykonávaní záchranných prác na vodnej ploche a pod vodnou hladinou,
 - pri likvidácii následkov dopravných nehôd,
 - pri požiaroch veľkokapacitných nádrží,
 - pri zdolávaní požiarov výškových objektov,
 - pri vykonávaní záchranných prác v ťažko prístupných miestach a terénoch.
- (organizujú ich velitelia jednotiek)

Ďalšou formou cvičení je previerkové cvičenie. To má za úlohu preveriť:

- pripravenosť hasičskej jednotky na zdolávanie požiarov, vykonávanie záchranných prác pri živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach podľa zadanej situácie,

- pripravenosť veliteľov hasičských jednotiek na riadenie zásahu pri zdolávaní veľkých a zložitých požiarov, vykonávanie záchranných prác pri živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach podľa zadanej situácie, akcieschopnosť hasičskej techniky a vecných prostriedkov na vykonávanie zásahovej činnosti (sú nariadované štátnym požiarnym dozorom, mestom/obcou.) [1,3].

2. Súčasný stav zdokonaľovacej prípravy v okrese Košice okolie

V územnej pôsobnosti Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru v Košiciach sa nachádza päť okresov. Okresy Košice I až IV, na území ktorých sa nachádza mesto Košice a jeho 22 mestských častí a okres Košice – okolie, na ktorého území sa nachádza 114 obcí. Súčasťou okresného riaditeľstva je 5 hasičských staníc, a to: Košice, Košice Šaca, Bidovce, Čaňa a Moldava nad Bodvou.

Zásahové obvody týchto hasičských staníc sú špecifické rôznorodým terénom. Časy dojazdu hasičskej jednotky do niektorých obcí, hlavne na periférii zásahového obvodu, nie sú práve ideálne. Riešením tohto problému je charakteristický aj systém celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov. Tu sa otvára priestor, ba až nevyhnutná potreba úzkej spolupráce medzi hasičským a záchranným zborom a dobrovoľnými hasičskými zbormi obcí.

Aktívne sa zapojiť do systému celoplošného systému rozmiestnenia síl a prostriedkov prejavili dobrovoľné hasičské zbory obcí, v územnej pôsobnosti Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru v Košiciach, hneď po jeho spustení. Jedná sa o dobrovoľné hasičské zbory obcí z okresu Košice – okolie. Prehľad početných stavov jednotlivých kategórií podľa rokov sa nachádza v tabuľke č. 1.

Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a taktických cvičení členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie

Jozefína DROTÁROVÁ, Miroslav TURČANIK

Tab. 1 Početné stavy dobrovoľných hasičských zborov obce v územnej pôsobnosti OR HaZZ v Košiciach v rokoch 2013-2017

Počet dobrovoľných hasičských zborov obci v územnej pôsobnosti OR HaZZ v Košiciach					
rok	kategória				spolu
	A1	A	B	C	
2013	3	20	23	4	50
2014	0	8	14	17	39
2015	0	3	23	19	45
2016	1	7	25	12	45
2017	1	6	26	16	49

Fungovanie systému na požadovanej úrovni musia zabezpečovať adekvátne technicky vybavené hasičské jednotky. Dobrovoľné hasičské zbory obcí disponujú vlastnou hasičskou technikou a technikou pridelenou od Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Súčasný početný stav hasičskej techniky v okrese Košice – okolie je uvedený v tabuľke č. 2.

Tab. 2 Hasičská technika DHZO v okrese Košice-okolie

Početný stav hasičskej techniky okres Košice - okolie	
CAS 15 Iveco Daily	17
protipovodňový prívies	31
CAS 32 Tatra 815 repas	2
CAS 32 Tatra 148 repas	3
CAS 32 Tatra 138	1
CAS 25 Liaz 101	1
CAS 25 Škoda 706 RTHP	2
CAS 16 Mercedes TLF	1
PV3S ARS lesný špeciál	1
OT 64 - lesný špeciál	1

Ďalším dôležitým aspektom systému sú primerane vyškolení a vycvičení členovia hasičských jednotiek. Zákon o ochrane pred požiarmi jasne definuje, že člen hasičskej jednotky môže samostatne vykonávať práce pri zdoľávaní požiarov a pri vykonávaní záchranných prác až po absolvovaní základnej odbornej prípravy a po vykonaní záverečnej skúšky. Z uvedeného vyplýva, že každý dobrovoľný hasič, ktorý sa bude

Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a taktických cvičení členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie

Jozefína DROTÁROVÁ, Miroslav TURČANIK

podieľať na zásahovej činnosti dobrovoľného hasičského zboru obce, musí byť adekvátne teoreticky a prakticky vyškolený, a z daných znalostí/zručností aj preskúšaný.

Osvedčenou formou zdokonaľovacej prípravy je spoločný výcvik príslušníkov Hasičského a záchranného zboru a členov dobrovoľných hasičských zborov obcí prostredníctvom vykonávania spoločných taktických a previerkových cvičení organizovaných Okresným riaditeľstvom Hasičského a záchranného zboru v Košiciach. V roku 2016 bolo vykonaných viacero spoločných cvičení.

V apríli hasičská stanica Košice – Šaca vykonala v obci Šemša spoločné cvičenie s dobrovoľnými hasičskými zbormi obce Nováčany a Malá Ida s námetom likvidácia požiaru skladu horľavých kvapalín. Úlohou dobrovoľných hasičov bolo zabezpečiť dodávku vody na hasenie z prírodného vodného zdroja.

Obr. 1 Zabezpečenie dopravy vody pri likvidácii skladu horľavých kvapalín [2].

V júni sa povodňového výcviku príslušníkov Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru v Košiciach zúčastnili dobrovoľné hasičské zbory obcí Jasov, Slanská Huta a Rákoš. Vykonali stavbu protipovodňových bariér a zároveň sa oboznámili s technikou, ktorú v rámci projektu Aktívne protipovodňové opatrenia obdržal Hasičský a záchranný zbor.

Obr. 2 Povodňový výcvik [2].

Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a taktických cvičení členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie

Jozefína DROTÁROVÁ, Miroslav TURČANIK

V júli Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Košiciach vykonalo taktické cvičenie so zriadením riadiaceho štábu. Námetom cvičenia bola likvidácia lesného požiaru. Na cvičení sa zúčastnili príslušníci zo všetkých hasičských staníc okresného riaditeľstva a dobrovoľné hasičské zbory obcí Kalša, Košická Polianka, Nižná Myšľa, Nový Salaš, Paňovce, Rákoš, Ruskov, Slanec, Slanská Huta, Valaliky.

Obr. 3 Taktické cvičenie- hasenie lesného požiaru [2].

V septembri Hasičská stanica Bidovce vykonala spoločné cvičenie s dobrovoľnými hasičskými zbormi obce Kecerovce, Vtáčkovce, Opiná s námetom likvidácia požiaru garáže. Úlohou dobrovoľných hasičov bolo zabezpečiť dodávku vody na hasenie z prírodného vodného zdroja potoka a zároveň z umelého vodného zdroja z hydrantovej siete.

Spomínané cvičenia sa tešili výborným výsledkom, prehĺbením, získaním nových zručností a skúseností, no najmä precvičením a rozvojom vzájomnej spolupráce medzi hasičskými jednotkami.

V roku 2017 sa v rámci organizácie cvičení karta obrátila. Iniciatívu v okrese prebrali dobrovoľní hasiči. Dobrovoľné hasičské zbory obcí Paňovce, Ruskov, Nováčany a Slanec zorganizovali 3-dňové súčinnosťné cvičenie pod názvom KOŠICE FIRE RESCUE 2017, na ktorom sa zúčastnilo 17 dobrovoľných zborov. Prvý deň bol zameraný na likvidáciu lesného požiaru v katastri obce Paňovce. Druhý deň sa uskutočnili dve cvičenia. Doobeda to boli protipovodňové práce v obci Nováčany. Hasiči vykonávali stavbu protipovodňových bariér plnených vodou a plnenie vriec pieskom. Zároveň prebiehalo čerpanie vody zo zatopených priestorov. Poobede nasledovala likvidácia požiaru v opustenej budove kameňolomu v obci Ruskov. Na tretí deň sa hasiči zišli pod hradom Slanec. Čakala ich na koordináciu náročná úloha - dostať vodu na hrad pomocou diaľkovej dopravy vody sériovo zapojenými čerpadlami. Na pomoc im prišli aj príslušníci z hasičských staníc Bidovce a Čaňa. Aj táto úloha bola splnená. Na celom cvičení sa zúčastnili rozhodcovia z Okresného riaditeľstva Hasičského a záchranného zboru v Košiciach.

Význam a vývoj zdokonaľovacej prípravy a taktických cvičení členov hasičských jednotiek v okrese Košice okolie

Jozefína DROTÁROVÁ, Miroslav TURČANIK

V oblasti zásahovej činnosti taktiež nastal určitý pokrok. Operačné stredisko pravidelnejšie vyzýva dobrovoľné hasičské zbory obcí na pomoc jednotkám hasičského a záchranného zboru, kde môžu zúročiť čo sa pri spoločných cvičeniach naučili.

Záver

Absolvovať iba základnú prípravu členov hasičských jednotiek nestačí. V závislosti od možností, hasičskej techniky, personálneho zabezpečenia ale tiež od členenia a typu terénu v zásahovom obvode, musí byť pravidelne organizovaná zdokonaľovacia príprava. Tá rozvíja schopnosti, zručnosti členov dobrovoľných hasičských zborov obcí, ale tiež kvalitu a efektívnosť ich spolupráce s príslušníkmi hasičského a záchranného zboru SR. Dobrovoľné hasičské zbory obcí v okrese Košice okolie realizujú špecializovanú prípravu prispôbenú podmienkam charakteru príslušného územia príkladne.

Referencie

- [1] KELEMEN, M., KACIKOVA, D., DROTAROVA, J. Identifikácia problémov bezpečnostnej praxe v základnej príprave členov hasičských jednotiek-dobrovoľných hasičských zborov obce. In: *Košická bezpečnostná revue* Roč. č. 1/2016, ISBN
- [2] TURČANIK, M., DROTÁROVÁ, J. - Dobrovoľní hasiči v okrese Košice-okolie. In: *Požiarník*, 9/2017, str.18-19, ISSN 0231-617X
- [3] Vyhláška MV SR č.611/2006 o hasičských jednotkách
- [4] Z.č. 37/2014 Z.z. o dobrovoľnej požiarnej ochrane

Autori:

- ¹ **Ing. Jozefína Drotárová, PhD.** – Katedra bezpečnostného manažmentu, Ústav bezpečnostného manažerstva, Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, Slovensko, jozefina.drotarova@vsbm.sk
- ² **mjr. Ing. Miroslav Turčanik** – Okresné riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Košiciach, Slovensko, miroslav.turcanik@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Manažérstvo rizík a ohrození podniku so zvlášť rizikovými HSE pracoviskami

Risk Management and Company Threats with HSE Work Conditions

Imrich DUFINEC¹, Grzegorz WILK-JAKUBOWSKI²

¹Doc.Ing.PhD.MBA.Dr.h.c., profesor SAN Łódź, Wydział w Tarnobrzegu

²Dr., dekan SAN Łódź, Wydział w Tarnobrzegu

Abstrakt:

Riziko nie je iba ohrozenie ale aj šanca. Riadenie rizík má svoje miesto v kontexte organizácie pre správnu voľbu strategického rozhodovania podniku o jeho rozvoji ale aj v plánovaní a realizácii opatrení na minimalizáciu jeho ohrození a ohrození ľudí, ktorí sa v podniku nachádzajú. Ekonomické manažérstvo rizík ide po hranicu akceptovateľného rizika. Článok popisuje koreláciu dvoch typov podniku pracujúcich s manažérstvom rizík orientovaných na práce vo zvlášť rizikovom prostredí, kde certifikácia manažérskeho systému je jednou zo šancí úspešného podnikania v kontexte organizácie a na druhej strane nevyhnutnou podmienkou minimalizácie rizík v danom prostredí. Článok zároveň ukazuje na niektoré zvláštnosti zvlášť rizikových pracovísk.

Kľúčové slová: Riadenie rizík, zdravie, bezpečnosť, životné prostredie

Abstract:

The risk is not just a threat but also a chance. Risk management has its place in the context of the organization for the right choice of strategic decision-making of the company to its development but also in the planning and implementation of measures to minimize its threat and threaten the people who are in the company. Economic risk management goes beyond the acceptable risk.

The article describes the correlation between two types of risk management business focused on work in a particularly risky environment, where certification of the management system is one of the chances of successful business in the context of the organization and, on the other hand, a necessary condition for minimizing the risks in the given environment. The article also points to some of the special features of particularly risky workplaces.

Key words: Risk management, Health, Safety, Environment

Úvod

Manažérstvo rizík a ohrozenie budeme prezentovať na dvoch typoch podniku. Prvým podnikom je personálna agentúra, poskytujúca dočasných pracovníkov druhému typu podniku, ktorým je výrobná alebo montážna firma s obzvlášť nebezpečnými pracoviskami, napríklad z oblasti energetiky alebo chémie, či petrochémie. Obe firmy spĺňajú základné predpoklady podnikania, realizujú svoje podnikateľské zámery, pričom uplatňujú primeraný manažérsky systém. Sprievodným znakom činnosti akéhokoľvek podniku je všadeprítomné podnikateľské riziko, či ohrozenie jeho bezpečnosti v relevantných prejavoch. Prírodnou reakciou ohrozeného podniku je nastavenie bezpečnostného systému na minimalizáciu rizík, ktoré vedú k jeho ohrozeniu.

Kľúčovou úlohou personálnej agentúry je zabezpečovanie a poskytovanie takých dočasných zamestnancov výrobnému alebo montážnemu podniku, ktorí budú pre požadované práce v rámci zmluvného outsorsingu kompetentní a budú pre agentúru zdrojom jej príjmov a existencie. Na druhej strane výrobný alebo montážny podnik prácou dočasných zamestnancov prispieva k svojmu konečnému produktu, ktorý je tiež zdrojom jeho príjmov a existencie. Oba podniky nasadzujú svoje vlastné obranné mechanizmy minimalizácie rizík ohrozenia a podpory príležitosti vlastného rozvoja. Aplikujú manažérstvo rizík a usilujú sa tak o bezpečnosť svojho podniku.

1. Implementácia manažérstva rizík personálnej agentúry

Ak personálna agentúra plní funkciu poskytovateľa dočasných zamestnancov výrobnému – montážnemu podniku, ktorý má vo svojom portfóliu obzvlášť rizikové až nebezpečné procesy, jej úloha nebude jednoduchá. Musí totiž poskytovať pracovníkov certifikovaných pre zvlášť nebezpečné podmienky práce, či už ide o potrubárov, zvaračov, montážnikov, či prírubárov a pod. Sama by mala mať vybudovaný taký manažérsky systém, ktorý jej umožňuje plnenie takej úlohy alebo aspoň uľahčuje jej realizáciu. Stupeň plnenia požiadaviek jej klientov je vecou zmluvy a ich pracovných podmienok. Najúčinnjší systém, akceptovaný v medzinárodnom meradle je systém SCP (Safety Certificate Personel), ktorý v sebe obsahuje zvýšené požiadavky bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, ako aj vybrané požiadavky environmentalného manažérstva, spolu známe ako HSE systém (Helth – Safety – Environment). Pretože mnohé agentúry poskytujú aj iné služby ako pracovníkov pre systémy HSE, majú vybudovaný manažérsky systém podľa ISO 9001, ktorý je základom fungovania agentúry a požiadavky HSE sú do tohto systému integrované. Systém je potom spravidla certifikovaný na základe vykonaného kombinovaného auditu akreditovanou, medzinárodne uznávanou autoritou. Uvedená integrácia SCP a ISO 9001 dáva dobrý predpoklad správneho a účinného manažérstva kvality a manažérstva rizík, ktorý je nad rámec požiadaviek manažérstva rizík, vyplývajúci z ISO 9001. Takýto systém zakladá manažérstvo rizík na medzinárodnej norme ISO 3100, ktorá predpokladá manažérstvo rizík procesom plánovania aktivít orientovaných tak na ohrozenia ako aj na príležitosti v cykle P – D – C – A systému manažérstva kvality podľa ISO 9001. Tento štandardizovaný postup viaže na seba celý rad štandardizovaných nástrojov hodnotenia rizík, ktoré sa aplikujú v strategickom rozhodovaní podniku v kontexte organizácie a v operatívnych rozhodovacích procesoch realizácie produktu, napr. pri bezpečnosti

a ochrane zdravia pri práci, či v environmentálnom manažérstve. Stupeň integrácie manažérskeho systému (IMS) personálnej agentúry závisí od strategického rozhodnutia jej vedenia. V mnohých prípadoch pracovné agentúry fungujú iba s jedným certifikovaným manažérskym systémom alebo dokonca nie sú ani certifikované. To je záležitosť akceptovateľnosti na trhu práce, pričom však ale musia plniť požiadavky svojich klientov pri poskytovaní certifikovaných pracovníkov. Manažérstvo rizík personálnej agentúry je v takomto prípade na minimálnej úrovni, len takej, akú požaduje zákon č. 124/2006 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, pričom úplne postráda riziko v kontexte organizácie, pretože nie je na to vystrojená. Vážnejšie rizikové oblasti svojich klientov, pre ktoré by mala agentúra poskytovať špecialistov, v takom prípade vôbec neovláda.

2. Implementácia manažérstva rizík výrobné – montážnej firmy

Výrobné – montážny podnik vo zvlášť rizikových pracoviskách akceptuje iba takých dočasných pracovníkov, ktorí pochádzajú z prostredia SCP alebo disponujú osobným certifikátom SCC podľa akreditačných podmienok A18 (Workers), alebo A17 (Supervisors). Osobný certifikát SCC je nevyhnutným predpokladom aj pre stalých zamestnancov a jeho úroveň závisí od toho, či je podnik certifikovaný v systéme SCC* (počet pracovníkov do 35), SCC** (počet pracovníkov nad 35) alebo SCC^P (pracovisko petrochemického priemyslu). V certifikovanom systéme SCC sa vyžaduje osobný certifikát podľa A16 (Workers), ktorý udeľuje poverený vedúci s certifikátom podľa A17. Riadenie výrobné – montážneho podniku je spravidla zabezpečované integrovaným manažérskym systémom založenom na systéme podľa ISO 9001, do ktorého sú najčastejšie integrované podsystémy podľa ISO 14001 (Environmentálne manažérstvo) a OHSAS 18001 (Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci). V niektorých prípadoch je integrovaný aj podsystém podľa ISO 27001 (Bezpečnosť informačných systémov) alebo ISO 10006 (Projektové riadenie), čím takýto manažérsky systém nadobúda črty Bezpečnostného systému, plniaceho úlohu Komplexnej bezpečnosti podniku. Manažérstvo rizík výrobné – montážneho podniku je súčasťou Integrovaného Manažérskeho Systému (IMS) a závisí od stupňa integrácie. V takomto bezpečnostnom prostredí je na vysokej úrovni od kontextu organizácie počnúc po jednotlivé procesy končiac. Plne sa využívajú štandardizované postupy manažérstva rizík podľa ISO 31000 a štandardizované nástroje manažérstva rizík podľa ISO 31010 aj v korelácii so systémom SCC (Safety Certificate Contractor).

3. Niektoré zvláštnosti podniku pracujúceho v mimoriadne nebezpečnom prostredí alebo dodávajúceho práce a služby pre takéto prostredie

Úlohou personálnej agentúry je poskytovanie dočasných zamestnancov svojim klientom pre práce bežné ale i zvlášť rizikové. Dobrým predpokladom poskytovania kvalitných služieb je systém manažérstva kvality podľa ISO 9001, ktorý môže ale nemusí byť certifikovaný. Pretože má svojich stalých i dočasných zamestnancov, zo zákona mu vyplýva povinnosť starostlivosti o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci

podľa charakteru práce a zatriedeného pracoviska. Pokiaľ agentúra nezabezpečuje mimoriadne práce a projekty nemá ani mimoriadne povinnosti a úlohy. Ak však poskytuje pracovníkov pre zvlášť rizikové pracoviska svojich klientov, musí zabezpečovať certifikovaných pracovníkov podľa akreditovaných požiadaviek SCC. Rekrutuje ich z radov takých, ktorí disponujú uvedeným osobným certifikátom alebo pre nich zabezpečia potrebné školenie v akreditovaných školiacich pracoviskách, ktoré sú oprávnené takéto certifikáty vydávať. Personálna agentúra pri svojom podnikaní aplikuje viac alebo menej manažérstvo rizík, ktoré jej vyplýva zo zákona o BOZP. Ak je certifikovaná podľa ISO 9001, tak aj v kontexte organizácie aby minimálne cez SWOT analýzu identifikovala svoje silné stránky, slabé stránky, príležitosti a ohrozenia, čím by dala základ pre svoje strategické rozhodnutia pri plnení požiadaviek všetkých zainteresovaných strán a svoj rozvoj. Tým sú myslení klienti, štátne i miestne orgány, zamestnanci, infraštruktúra i organizácia, t.j. všetky vonkajšie i vnútorné faktory analýzy. Od svojich klientov môže byť personálna agentúra požadovaná aby mala zavedený manažérsky systém, ktorý dáva predpoklady plnenia očakávaných požiadaviek klienta. Môže to byť spomínaný systém podľa ISO 9001 ale aj alebo aspoň SCC (Safety Certificate Contractor), ktorý v podmienkach personálnych agentúr je SCP (Safety Certificate Personel). Môžu ale nemusia byť certifikované, to závisí na akceptovateľnosti na trhu práce. Certifikovaný manažérsky systém kvality alebo integrovaný manažérsky systém dáva isté predpoklady objektívnej funkčnosti a garancie pre klienta, preto sa odporúča.

Výrobno – montážny podnik má svoje vlastné podnikateľské zázemie, manažérsky systém (spravidla integrovaný manažérsky systém) a svojich stalých zamestnancov. V prípade potreby rekrutuje dočasných zamestnancov na osobitné projekty (projektové riadenie) z radov uchádzačov na Úrade práce alebo prostredníctvom personálnych agentúr. Pre oba typy zamestnancov poskytuje bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, ktorá vyplýva zo zákona o BOZP. Ak realizuje práce obzvlášť rizikové pracuje v systéme SCC (Safety Certificate Contractor), tzn., že rekrutuje zamestnancov, ktorí disponujú osobným certifikátom SCC podľa A17 (Supervisor), resp. A18 (Worker). Ak je podnik sám certifikovaný na jeden zo systémov SCC, môže svojich zamestnancov školiť podľa A16 (Workers) aj vlastný poverený vedúci pracovník, ktorý disponuje osobným certifikátom podľa A17 (Supervisor). Výrobno – montážny podnik aplikuje manažérstvo rizík podľa stupňa integrácie manažérkeho systému, ktoré je v prípade zvlášť rizikových prác, okrem rizík v kontexte organizácie, spojené s manažérstvom rizík SCC v procesoch. Principiálne ani v prípade výrobného – montážneho podniku certifikácia nie je povinnosťou ale je „riskantné“ pracovať v rizikovom prostredí bez objektívnej certifikácie a preto sú spravidla certifikované minimálne podľa ISO 9001 a SCC. Väčšie firmy a spoločnosti majú silnú integráciu a ich manažérsky systém je takmer totožný s bezpečnostným systémom a tvoria tak bezpečný podnik.

Osobitnou zvláštnosťou dobre fungujúcich manažérskych systémov je už spomínané manažérstvo rizík podľa ISO 31000 spolu s nástrojmi manažérstva rizík podľa ISO 31010. Z nich majú silné zastúpenie predovšetkým: Mapovanie procesov (PM), Predbežná analýza nebezpečenstva (PHA), Operačná analýza nebezpečenstva (HAZOP), Analýza stromu chýb (FTA), Analýza zlyhaní a ich dôsledkov (FMEA),

Manažérstvo rizík a ohrození na zvlášť rizikových pracoviskách

Imrich DUFINEC, Grzegorz WILK-JAKUBOWSKI

Analýza kritických zlyhaní a ich dôsledkov (FMECA) a Neformálne manažérstvo rizík (IRM).

Osobitnými požiadavkami SCC/SCP je Zdravotná Pracovná Služba, ktorá je daná aj zákonom a Analýza rizík v poslednej minúte (Last Minute Risk Analyse). Obe požiadavky sú certifikačnými požiadavkami a v certifikovaných systémoch SCC/SCP musia byť plnené. Zdravotná pracovná služba sa spravidla zabezpečuje zmluvnou cestou s pracovnými lekármi alebo príslušnými inštitúciami. Tam potom patrí aj systém prideľovania osobných ochranných pracovných pomôcok (OOPP). Last Minute Risk Analyse predstavuje krátku kontrolnú listinu, ktorú musí prejsť každý pracovník 5 minút pred začatím prác vo zvlášť rizikovom prostredí. LMRA musí byť systémovo ošetrované a primerane zaznamenávané a kontrolované, čo je, samozrejme, certifikačná požiadavka certifikovaného systému SCC.

Last Minute Risk Analyse môže obsahovo ako Checklist vyzeráť, napr. takto:

LAST MINUTE RISK ANALYSE

1.	Sú pracovné postupy, zodpovedností, pracovné zadelenia a komunikácia v tíme jasné? Vie každý čo a ako má urobiť, komu zodpovedá a komu dáva hlásenia?	
2.	Je možné pracovať v stave bez elektrického napätia? Ak nie, dostali ste k tomu konkrétne pracovné návody?	
3.	Je táto práca bez oprávnenia / návodu prípustná? (Např. písomný súhlas pre prácu s ohňom, žiarom a vo vysokej teplote, odsúhlasené lešenie a pod.)	
4.	Mám pre prácu potrebné správne náradie? (Např. pre výbušné prostredie)	
5.	Mám (ak sa vyžadujú) nasadené správne osobné ochranné pracovné pomôcky?	
6.	Sú vylúčené rušenia a vplyvy např. z vedľajších prác, ktoré pôsobia rušivo? Sú vylúčené podobné vplyvy mojej práce na iných (např. hluk, prach, svetlo a pod.)?	
7.	Sú pri zaobchádzaní s nebezpečnými látkami známe a používané bezpečnostné pomôcky (např. Lekárnička prvej pomoci, fläša na vyplach očí, vetranie, bezpečnostná súprava, hasiace prístroje)?	
8.	Sú zranenia povrchu tela chemikáliami, teplom /chladom, pohybujúcimi sa súčiastkami znížené na minimum?	
9.	Je nebezpečenstvo zvrhnutia, pádu, nárazu, tlaku a lebo stlačenia minimalizované?	
10.	Je vylúčené nebezpečenstvo padajúcich predmetov?	
11.	Je okolie pracoviska bezpečne vyznačené a ohraničené?	

Manažérstvo rizík a ohrození na zvlášť rizikových pracoviskách
Imrich DUFINEC, Grzegorz WILK-JAKUBOWSKI

12.	Sú unikové cesty voľné sprejzdené	
13.	Je ľahko alebo samo zapalný materiál z pracoviska odstránený ?	
14.	Je pracovisko dostatočne osvetlené a je k dispozícii náhradný zdroj svetla ?	
15.	Viem ako a kde mám spustiť alarm v prípade nebezpečenstva a ako sa mám pri alarme sám zachovať ?	

Hodnotenie výsledkov testu podľa disponibilného checklistu:

NIE na jednu otázku ? Nemožno prácu začať, kým nie je riziko odstránené !

NIE STE SI ISTÍ ? Obráťte sa na svojho vedúceho !

ÁNO na každú otázku ? Môžete začať prácu ale buďte opatrný !

Záver

Predložený príspevok ukazuje ako postupovať v prípade prác vo zvlášť rizikovom prostredí, resp. pri dodávkach personálnych služieb pre takéto pracoviská. Všeobecná i konkrétna prax potvrdzujú, že certifikované systémy SCC/SCP, ktoré zohľadňujú rizikové prostredie a nastavujú k tomu primerané požiadavky sú dobrým predpokladom minimalizácie rizík na uvedených pracoviskách. Tieto systémy zároveň ukladajú povinnosť zapájať do zvlášť rizikových prác len osobne certifikované osoby podľa akreditačných podmienok A16/A17/A18 systému SCC. Príspevok ukazuje vzájomné súvislosti súčinnosti dvoch predstaviteľov podnikov, ktoré sa na prácach vo zvlášť rizikovom prostredí zúčastňujú. Je zároveň príspevkom pre vzdelávacie inštitúcie, ktoré vzdelávajú v oblasti manažérstva a predovšetkým manažérstva bezpečnostných systémov, ako základ erudície bezpečnostných manažérov.

Literatúra

Knihy:

- [1] DUFINEC, Imrich: *Bezpečnosť podniku*. Vysokoškolská učebnica VŠBM Košice, 2015, s 103. ISBN 978-80-8185-007-3
- [2] HRUBEC, J – VIRČÍKOVÁ, E. – DUFINEC, I. a kol: *Integrovaný manažérsky systém*, SPU Nitra, 2009, ISBN: 798-80-552-0231-0
- [3] JURAN, J. M.: *Quality Control Handbook*, 4. vydanie, 1808 str. McGraw-Hill Book Company, New York, 1988. ISBN 0-07-033176-6
- [4] MASING, Walter: *Handbuch Qualitätsmanagement*. Carl Hanser Verlag München, 5. prepracované vydanie, 2007. 1063 s. ISBN 978-3-446-40752 7
- [5] MESÁROŠ, M. a kol: *Teória bezpečnosti*, VŠBM Košice, 2011, ISBN: 978-80-89282-61-6

Normy:

- [1] Anleitung zur Akkreditierung von Zertifizierungsstellen für SCC – Sicherheit Certificat Contractoren auf der Grundlage der ISO/IEC 17021. DAkkS (Deutsche Akkreditierungsstelle, 16.6.2011, Rev.1, Seite 1-47
- [2] ISO 31000:2009 (E) – Risk Management. Principles and guidelines, Vienna, 2009

Autori:

¹**Imrich Dufinec** - IDEEX PLUS, s.r.o., Garbiarska 5, 040 01 Košice,
www.ideexplus.sk, mail: dufinec@ideexplus.sk

²**Grzegorz Wilk-Jakubowski** - SAN Łódź, Wydział w Tarnobrzegu, ul. Moniuszki
6, 39-400 Tarnobrzeg, mail: grzegorzwilkjakubowski@wp.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Local Security in Terms of Assessment
of Infrastructure and Environmental Variables**

**Bezpieczeństwo lokalne w aspekcie oceny zmiennych
infrastruktury i środowiska**

Paweł DZIEKAŃSKI¹

¹*Institute of Law, Economics and Administration, Jan Kochanowski University in Kielce*

Abstract:

The subject of the article is the internal diversification of cities of Eastern Poland in the aspect of local security (variables of infrastructure and environment). Infrastructure provides the conditions necessary for doing business, is a condition for increasing local security. Evaluation of infrastructure and local government environment is a difficult task. The aim of this article is to present the possibility of using a synthetic measure to assess and diagnose spatial differentiation of the level of local security. The analysis was based on a set of homogeneous variables describing the state of the infrastructure and the environment. Basing on them, a synthetic measure was built which made it possible to organize the cities. Source data was used from the GUS Local Database (2008-2015). The situation of tested units is difficult, as indicated by low values of the synthetic measure.

Keywords: *local security, city, infrastructure and environment, synthetic measure*

Abstract:

Przedmiotem artykułu jest wewnętrzne zróżnicowanie miast makroregionu Polski Wschodniej w aspekcie bezpieczeństwa lokalnego (zmiennych infrastruktury i środowiska). Infrastruktura stanowi ofertę warunków koniecznych do prowadzenia działalności gospodarczej, jest warunkiem wzrostu bezpieczeństwa lokalnego. Celem artykułu jest zaprezentowanie możliwości wykorzystania miary syntetycznej do oceny i rozpoznania przestrzennego zróżnicowania poziomu bezpieczeństwa lokalnego. Podstawą analizy był zestaw jednorodnych zmiennych opisujących stan infrastruktury i środowiska. Na ich podstawie zbudowano miarę syntetyczną, która pozwoliła dokonać porządkowania miast. Jako materiał źródłowy wykorzystano dane z Bazy Danych Lokalnych GUS (lata 2008-2015). Sytuacja badanych jednostek jest trudna, na co wskazują niskie wartości miary syntetycznej.

Keywords: *bezpieczeństwo lokalne, miasto, infrastruktura i środowisko, miara syntetyczna*

Introduction

Changes in the local economy result, among others from the ecological, technological, social, educational and multifaceted aspects of the region category, the level of its openness and the level of networking between the entities. The local environment is the core of the identity of local social groups, and is a point of reference for actions taken [1, 2, 3]. Local government implements public tasks aimed at meeting the collective needs of the inhabitants. The basis for performing public tasks is to own property. These elements can be regarded as specific instruments for the realization of goals and subordinate socio-economic tasks [4, 14].

The elements of the region structure create a spectrum of phenomena and network links in the physical space of the individual. The processes (social and economic) taking place in the local economy are networked on many functional levels (personal, cultural, professional, economic, economic, political) [5]. The processes in the region have led to the emergence of a global network of spatially concentrated resources [25]. Network organization - the city can be understood as a system of relationships. Networking is considered an opportunity in the development process. As a result of the network, changes in the distribution of service and industrial centers and in the community development process [6].

The effectiveness of shaping security and development (of side-by-side processes) depends to a large extent on the rational recognition and use of many variables in time and space determinant [21]. Security is the ability of an economic system to use endogenous growth factors that guarantee its non-threatening development. In terms of finance it is a guarantee of the existence and development of the organization [23]. Security is a multi-faceted concept that evolves with globalization, integration. It implies an objective state of non-threat, perceived by individuals or groups [7].

1. Material, method and research objective

The aim of the study was to present the possibility of using the synthetic measure to evaluate and recognize the spatial variation of the level of local security in the aspect of the variables of infrastructure and the environment on the example of macro-regions of Eastern Poland. There are four basic groups of demographic, social, economic (financial) and infrastructural potential [8]. The set of variables that characterize security was subjected to substantive and statistical verification (inter alia coefficient of variation, inverse correlation matrix [18]). From a broad list of potential variables the following indicators have been chosen:

- distribution network per 100 km² - water supply network (cities, km, S)
- distribution network per 100 km² - sewerage network (cities, km, S)
- distribution network per 100 km² - gas network (cities, km, S)
- mixed waste collected during the whole year per capita (kg; D)
- apartments for 1000 inhabitants (S)
- area of forest land (ha; S)
- green areas under local government (ha; S)

- length of sewerage network (km; S)
- the length of the active water distribution network (km; S)¹.

Basing on the data of the Central Statistical Office (Local Data Bank) for 2008 and 2015, taxonomic indicators have been constructed. The quality of the set of variables depends on the reliability of the results obtained and on the relevance of the decisions taken. The value of the resulting synthetic measure depends on the number and type of accepted variables to be tested. It gives a comparative picture, allowing to point to the weaker and better areas of the unit [9, 22].

The synthetic safety measure based on distance in the real space with the Euclidean metric (value in the range [0; 1]) equals 0, means that the municipality would have the maximum value of each of the stimulants tested. The higher the value of this indicator, the worse the situation of the municipality. The second method of constructing a synthetic measure is based on an inertial method (value from the range [0,1]). A closer approximation means that the object is characterized by a high level of the analyzed phenomenon. The closer the value to 0 means the worse the situation of the unit being tested [22, 24, 10, 26].

After the determination of synthetic measures, the examined population was divided on the basis of the synthetic measure into groups, it was shown on the scatter plot and the correlation between the results obtained was based on the correlation coefficient of Spearman, t-Kendall [18, 9, 22, 24, 10, 26].

2. The essence of infrastructure and the environment in terms of location rent

Local development or security is a complex and multifaceted process that requires endogenous factors (eg social, economic, natural, infrastructure, etc.) to be taken into account. The planning of space in the local or regional dimension takes place in these three dimensions.

The spatial disparities of development or the security of regions result from differences in geographical space, resources, economic and social potential, or favorable environmental and spatial conditions and infrastructure. Endogenous conditions of the individual form the basis of its development (safety). They are located in the local system itself and result from the location rent. They are important for the economy of the area [11]. Rent of the location – influence of natural conditions, communication nodes, localization factors on the functioning of regions - can be defined as potential measurable benefits resulting from the location of a given unit in space [28]. It can mean both the occurrence of certain phenomena and the distance from certain elements of the local or regional system (ie, the location in the social and economic space to the settlement and communication network) [12].

¹ S- stimulant (higher variables are expected, and low are undesirable from the point of view of the municipal financial situation); D-destymulant (lower values are desirable and higher are undesirable).

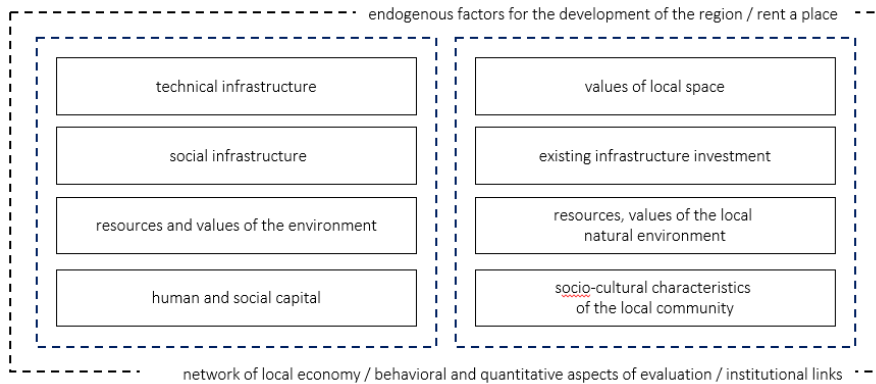

Figure 1. Municipality's developmental factors related to the location rent
 Source: own elaboration based on [13, 29]

The environment is a natural barrier to economic growth and is a factor in meeting some of the needs. The individual functions of the natural environment are competitive with each other, which is most evident between biological and economic functions [15]. Diversification of natural components can facilitate, impede or even exclude the pursuit of selected forms of economic activity, thereby determining the shape of the socio-economic space. Identification and analysis of the natural environment of the region is the starting point in the development process [16].

The level of infrastructure development of a given local system in terms of its structure, location, quality and availability has a very strong impact on its development. Infrastructure is one of the subsystems of the social system, and its task is to provide basic conditions for the development of other subsystems and the system as a whole. Infrastructure is also considered as an important element of the potential of the region and regional attractiveness, contributing to increasing territorial cohesion and reducing the so-called. social distances [27, 30].

3. Synthetic description of city security in terms of infrastructure and environment

Regions develop through the use of their potential and economic prosperity. They are the employer, the client and the investor. Their actions, i.e. financial management, wealth management and service provision (etc.), have an impact on the regional economy. The tasks that they implement are non-profit making, which causes that they are financed from public funds [17]. Local government actions undertaken for economic development serve to enhance the competitiveness of the individual and to provide local security. The level of local security of the respondents ranged between 0.11 (in Radymno, Podkarpackie voivodeship, the weakest unit) to 0.65 (Lublil, Lubelskie voivodeship, the best unit) in 2008 and from 0.17 (Kolno, Podlaskie voivodeship, the weakest unit) to 0.76 (Lublin, the best unit) in 2015 in case of S_i (from 0,41 (Lublin, the best unit) to 0,91 (Radymno, the weakest) in 2008 and from 0,35 (Lublin, the best) to 0,87 (Dynow, Podkarpackie voivodeship, the weakest) in 2015 in case of OE_{it} table 1). One can see shifts in time and positions in the hierarchy.

Local security in terms of assessment of infrastructure and environmental variables
Paweł DZIEKAŃSKI

Table 1. Classification of Eastern Poland macro-regions by the synthetic measure of local security (2008 and 2015)

	Synthetic measure infrastructure and the environment S_i		Synthetic measure infrastructure and the environment OE_{it}	
	2008	2015	2008	2015
A	Lublin 0,65 Białystok 0,54 Olsztyn 0,52 Kielce 0,44 Ostrowiec Św. 0,43 Hajnówka 0,34	Lublin 0,76 Białystok 0,69 Rzeszów 0,67 Kielce 0,52 Ostrowiec Św. 0,49 Sandomierz 0,40	Lublin 0,41 Białystok 0,49 Olsztyn 0,52 Kielce 0,57 Ostrowiec Św. 0,61 Przemyśl 0,72	Lublin 0,35 Białystok 0,36 Rzeszów 0,42 Kielce 0,50 Ostrowiec Św. 0,56
B	Bartoszyce 0,34 Biała Podlaska 0,33 Działdowo 0,33 Puławy 0,28	Jasło 0,39 Świdnik 0,39 Krosno 0,38 Siemiatycze 0,33	Hajnówka 0,72 Mragowo 0,72 Szczytno 0,73 Kraśnik 0,75	Kętrzyn 0,69 Szczytno 0,70 Iława 0,70 Siemiatycze 0,72
C	Bielsk Podlaski 0,28 Dębica 0,28 Sandomierz 0,28 Zambrów 0,23	Łomża 0,32 Puławy 0,32 Tarnobrzeg 0,32 Lubawa 0,27	Sandomierz 0,75 Lubartów 0,75 Bielsk Podlaski 0,75 Nowe M. Lu. 0,81	Sanok 0,73 Górowo Ił. 0,73 Kraśnik 0,73 Lubawa 0,78
D	Rejowiec Fa. 0,23 Hrubieszów 0,22 Łuków 0,22 Radymno 0,11	Braniewo 0,27 Stoczek Łu. 0,27 Lidzbark War. 0,27 Kolno 0,17	Terespol 0,81 Dęblin 0,81 Sejny 0,82 Radymno 0,91	Radzyń Po. 0,78 Leżajsk 0,79 Grajewo 0,79 Dynów 0,87

3 best and 1 weakest in the group were selected (additionally Ostrowiec Św. Kielce); group A - very good; B - good; C - weak; D - wrong. Source: own elaboration on the GUS BDS data set

The analysis of the measure of the local security of local data shows that cities have a good situation in this area. The methodological assumptions allowed the group of cities to be divided into 4 groups. The average value of the synthetic measure was 0.29 and 0.34 for the mire S_i (the mean value rose in the designated groups, and for OE_{it} - 0.75 and 0.71 respectively (the mean value fell in all designated groups, tables 2 and 3).

Table 2. Mean value of local security measure and number of units belonging to the group.

	2008	2015	2008	2015
	S_i		OE_{it}	
Group I	0,42 17	0,50 17	0,64 19	0,58 19
Group II	0,30 19	0,36 18	0,74 14	0,71 17
Group III	0,25 18	0,30 15	0,78 20	0,75 17
Group IV	0,18 16	0,23 20	0,84 17	0,81 17
In total	0,29 70	0,34 70	0,75 70	0,71 70

Source: own elaboration on the GUS data set

In order to assess the differences in the level of financial condition in the analyzed years and to determine whether these differences have increased or changed, analysis of standard deviations and stretches and the minimum and maximum values of the measurements were used (Table 3). When analyzing selected diversity indicators, it can be seen that the differences between the mean and the median are in 2008 and 2015 +0.01 – for S_i , in 2008 - 0.00, in 2015, -0.01 for OE_{it} . In 2015, as compared to 2008, the variation according to the volatility index did not change for S_i . In the case of mioiary OE_{it} there was an increase of +0,03. In 2015, the variation according to local security has not changed (this indicates a standard deviation of +0.01 (0.10-0.11) for S_i : -0.03 (0.76-0.73) for OE_{it}), this also confirms the value of the gap which was slightly higher in 2008 than in 2008 (+0.05 (0.54-0.59) for S_i +0.03 (0.49-0.52) for OE_{it} : table 3). This can be interpreted as a constant local security over the years.

Table 3. Differentiation of synthetic measure of local security

	2008	2015	2008	2015
	S_i		OE_{it}	
average	0,29	0,34	0,75	0,71
median	0,28	0,33	0,75	0,72
standard deviation	0,10	0,11	0,09	0,10
classic coefficient of variation	0,33	0,33	0,12	0,15
min	0,11	0,17	0,41	0,35
max	0,65	0,76	0,91	0,87
gap	0,54	0,59	0,49	0,52
skewness	1,15	1,44	-1,32	-1,52

Source: own elaboration on the GUS BDL data set.

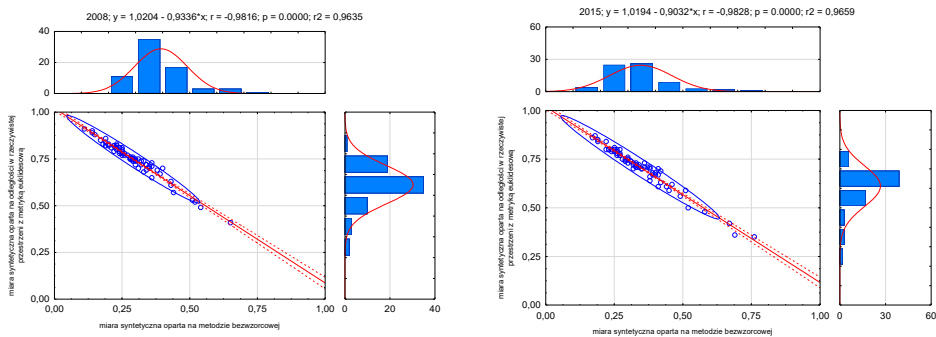

Figure 2. Relationship between two methods of synthetic measure
 Source: own elaboration on the GUS BDS data set

Figure 2 and 3 present the correlograms describing the relationship between the relative changes of taxonomic local security indices and their levels in 2008 and 2015.

They suggest that the measure based on the non-model method was subject to low convergence in the years 2008-2015 (coefficients of Pearson correlation in 2008 and 2015 was for S_i in 2008 -0,127 ($r^2 = 0.016$) and in 2015 -0,109 ($r^2 = -0,012$), for OE_{it} in 2008: 0.130 ($r^2 = 0.017$) and 2015 respectively. -0.310 ($r^2 = 0.096$)).

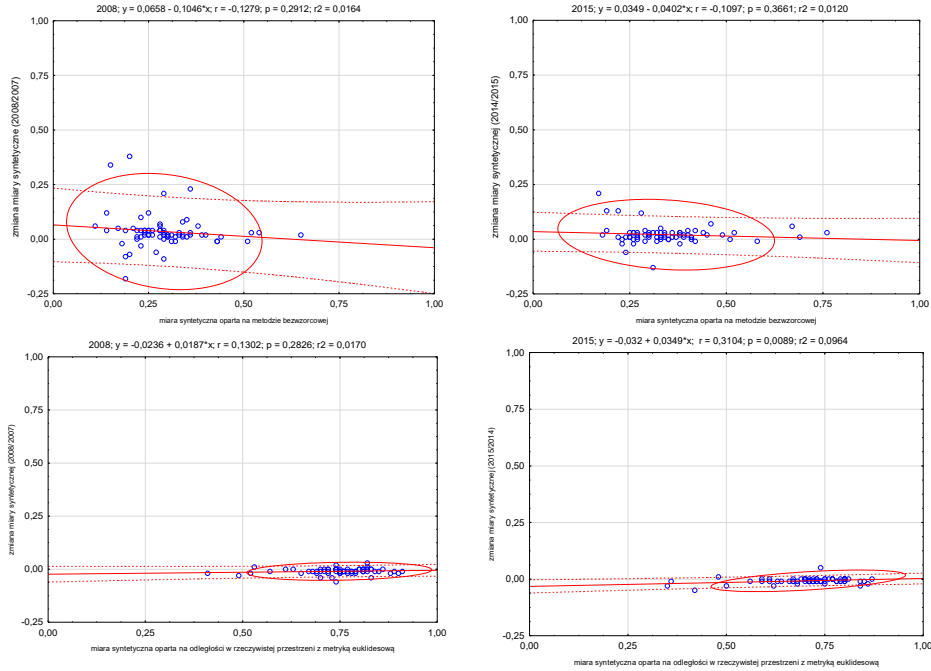

Figure 3. Relation of the synthetic measure and its level of change
Source: own elaboration on the GUS BDS data set

Table 4. Compatibility of the results of synthetic measures.

	Gamma correlation measure	Sperman's correlation measure	tau Kendall's correlation measure	Pearson's correlation measure
S_i 2015-2008	0,820	0,929	0,799	0,954
$S_i - dS_i$ (2008)	-0,141	-0,179	-0,132	-0,128
$S_i - dS_i$ (2015)	-0,000	-0,004	-0,000	-0,109
OE_{it} 2015-2008	0,895	0,959	0,866	0,972
$OE_{it} - dOE_{it}$ (2008)	0,119	0,128	0,100	0,130
$OE_{it} - dOE_{it}$ (2015)	0,203	0,196	0,160	0,310
$S_i - OE_{it}$ (2008)	-0,932	-0,977	-0,905	-0,981
$S_i - OE_{it}$ (2015)	-0,924	-0,976	-0,898	-0,982

The correlated correlations are significant with $p < 0.05$

Source: own elaboration based on GIS CSD data

In order to check the consistency of the results obtained by two linear alignment methods, correlation measures have been established which show that the results obtained over the years are consistent. Table 4 summarizes Pearson, Gamma, Spearman and Tale Kendall correlation coefficients between the values of taxonomic indicators of community development and the dynamics of changes in subsequent years. The correlated correlation coefficients show that the spatial diversity of the development of the communes was stable in the years 2008-2015. The local measure of local security was s and subject to low convergence in the years 2008-2015 (Pearson's correlation coefficient between S_i and OE_{it} in was -0.981, in 2015 -0.982, indicating a slight change in units' situation).

Conclusions

The environment and local technical infrastructure are important components of communal property that enable municipalities to carry out their assigned tasks [20]. Investments in the development of infrastructural facilities are also an opportunity to launch local development processes [31].

In the process of development of the region, infrastructure is one of the elements of creating a business, it determines its scope, structure and spatial distribution. The level of infrastructure can determine the attractiveness or unattractiveness of the region, and thus represent opportunities or barriers to its further development. Infrastructure, because of functions (localization, location, integration, activation) and unique features (durability, connection with the area, universality of access, immobility), is one of the most important and at the same time the most effective factors determining the development of the area [19].

Local security assessment is multifaceted. An evaluation of the method requires the analysis of a large number of variables describing the phenomenon. The choice of variables can have a significant impact on the results obtained.

It provides information about the object category being considered. It allows for hierarchization by adopted variables. In the case of low spatial aggregation, we encounter data deficiencies mostly due to lack of representativeness of the data resulting from too little test or simply lack of research in the field. Therefore, it should always be cautious and final evaluations supported by additional research.

References

Books:

- [1] KACHNIARZ, M., *Efektywność usług publicznych – teoria i praktyka*, Wyd. UE we Wrocławiu, Wrocław 2012.
- [2] NIKITOROWICZ, J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009.
- [3] LEWOWICKI, T., *Oświata w warunkach wielokulturowości – od asymilacji do edukacji międzykulturowej i wielowymiarowej tożsamości* [in:] *Wokół różnorodności kulturowej i*

- regionalizmu – rozważania teoretyczne i aspekty praktyczne*, Cinciała B., Pogorzelska M. (ed.), Wyd. UO, Opole 2014.
- [4] POTOCZEK, A., *Współczesne problemy rozwoju lokalnego i regionalnego*, Włocławek 2000, p. 23-25
- [5] CASTELLS, M., *Spółczeństwo sieci*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- [6] GZELL, S., *Miasto jako przedmiot badań urbanistyki* [in:] *Miasto jako przedmiot badań naukowych w początkach XXI wieku*, ed. B. Jałowicki, CESRiL UW, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2008, p.14 -15.
- [7] KORZENIOWSKI, L., *Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenie* [in:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*, ed. P. Tyrała, Kraków 2000, p. 437
- [8] SZYMLA, Z., *Determinanty rozwoju regionalnego*, Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 2000.
- [9] DZIEKAŃSKI, P., *Wykorzystanie wskaźnika syntetycznego do oceny poziomu rozwoju samorządu na przykładzie gmin wiejskich województwa świętokrzyskiego*, s. 261-279 [in:] S. Owsiak (ed.), *Determinanty rozwoju Polski. Finanse publiczne*, PTE. Warszawa 2015.
- [10] TROJAK, M., TOKARSKI, T. ed., *Statystyczna analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju ekonomicznego i społecznego Polski*, Wyd. UJ, Kraków 2013.
- [11] KORENIK, S., *Rozwój regionu ekonomicznego na przykładzie Dolnego Śląska*, Wyd. AE we Wrocławiu, Wrocław 1999, p. 38
- [12] HEFFNER, K., *Czynniki osadnicze wpływające na potencjał rozwojowy obszarów wiejskich* [in:] *Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych*, ed. M. Kłodziński, IRWiR PAN, Warszawa 2002
- [13] SEKUŁA, A., *Wpływ ekologicznej polityki lokalnej na działalność przedsiębiorstw* [in:] *Współczesne problemy zarządzania przedsiębiorstwem*, (ed.) A. Tubielewicz, Politechnika Gdańska, Gdańsk 2002, p. 47-56
- [14] KRUK, H., *Przyrodnicza konkurencyjność regionów*, Toruń 2010, p. 166-167
- [15] BERNACIAK, A., GACZEK, W.M., *Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska*, Poznań 2002, p. 15-16
- [16] SZAFRANEK, E., *Determinanty konkurencyjności regionów. Ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Opole 2010, p. 38-39.
- [17] GORYNIA, M., ŁAŻNIEWSKA, E. (ed.), *Kompedium wiedzy o konkurencyjności*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2009.
- [18] MALINA, A., *Wielowymiarowa analiza przestrzennego zróżnicowania struktury gospodarki Polski według województw*, Wyd. AE w Krakowie, Kraków 2004
- [19] CHMIELAK, A. (ed.), *Wybrane problemy kształtowania infrastruktury rozwoju zrównoważonego*, Wyd. Politechniki Białostockiej, red., Białystok 2001, p. 8–9.

- [20] ŁYSZKIEWICZ, M., *Gospodarowanie majątkiem komunalnym. Zasady, metody, strategie*, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2016.
- [21] JAŻWIŃSKI, I., *Determinanty kształtowania polskiego bezpieczeństwa gospodarczego. Wybrane aspekty*, In: Przegląd Strategiczny, nr 1/2011.

Journals:

- [22] DZIEKAŃSKI, P., Diversification of synthetic indicator for evaluating the financial capacity of local government. The case of Polish voivodeships, In: *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendeliana Brunensis*, Volume 65, Number 2/2017.
- [23] DZIEKAŃSKI, P., *Bezpieczeństwo ekonomiczne wyzwaniem współczesnego regionu – próba oceny syntetycznej*, In: *Kultura Bezpieczeństwa, Nauka – Praktyka – Refleksje*, WSBPiI „Apeiron” w Krakowie, nr 16 / 2014, p. 121-140.
- [24] DZIEKAŃSKI, P., *Spatial Differentiation of the Financial Condition of the Świętokrzyskie Voivodship Counties* In: *Barometr Regionalny*, Tom 14, nr 3 / 2016.
- [25] FILIP, A.J., *Miasto jako struktura sieci współzależnych* In: *Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 217 / 2015.
- [26] SATOŁA, Ł., *Kondycja finansowa gmin w warunkach zmiennej koniunktury gospodarczej* In: *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 1(35)/2015, p. 115-123.
- [27] HARASIMOWICZ, A., *Rola regionalnego programu operacyjnego województwa podlaskiego w kształtowaniu środowiska przyrodniczego region*, In: *Ekonomia i Środowisko*, 2 (53) / 2015, p. 40-49.
- [28] OSSOWSKA, L., POCZTA, W., *Poziom uwarunkowań pozaprzyrodniczych renty położenia obszarów wiejskich w Polsce*, In: *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 4(30) 2013, p. 187-195.
- [29] TORUŃSKI, J., *Wpływ zarządzania środowiskiem w gminie na jej rozwój*, In: *Zeszyty Naukowe UPH w Siedlcach, Seria: Administracja i Zarządzanie*. Nr 94/2012.
- [30] RATAJCZAK, M., *Infrastruktura a wzrost i rozwój gospodarczy*, In: *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, Rok LXII, zeszyt 4 / 2000.
- [31] SATOŁA, Ł., LUTY, L., *Poziom wyposażenia w infrastrukturę komunalną a sytuacja finansowa gmin*, In: *Metody Ilościowe w Badaniach Ekonomicznych*, Tom XVII/2, 2016, p. 101 – 110.

Author:

Paweł Dziekański, PhD– Institute of Law, Economics and Administration, Faculty of Law, Management and Administration, Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, e-mail: pdziekan@interia.eu

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Hodnotenie rizík – odborná spôsobilosť

Risk Assessment - Professional Competence

Katarína FIRMENTOVÁ¹

¹*Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach, Letná 9, Košice*

Abstrakt:

Príspevok pojednáva o procese posudzovania rizík a hodnotenia nebezpečenstiev, jeho náročnosti z pohľadu technika bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Analyzuje a rozoberá legislatívu, či existujú legislatívou stanovené požiadavky na minimálne vzdelanie, či sú zadané požiadavky na odbornú spôsobilosť osoby, ktorá tieto riziká posudzuje v závislosti od stupňa náročnosti práce, resp. zatriedenia prevádzky - oblasti podnikania. Záver poukazuje na to, že nie je možné, aby jedna osoba pri takomto širokom zábere dostatočne zhodnotila všetky riziká na pracovisku, všetky pracovné pozície a následne tak stanovila dostatočné opatrenia na zaistenie bezpečnosti pri výkone prác a na základe takéhoto posúdenia následne vypracovala zoznam poskytovania osobných pracovných prostriedkov a navrhla dostatočné technické, prípadne iné opatrenia.

Kľúčové slová: *riziko, posudok, odborná spôsobilosť, zodpovednosť*

Abstract:

The article deals with the process of the risk assessment and the hazard assessment, its complexity in terms of the safety and health at work. It analyses legislation whether there are any legislative requirements for a minimum education, and what are the requirements defined for a professionally competent person assessing these risks on the account of the degree of labour demand, business classification - business. It concludes that it is not possible for one person to sufficiently assess all the occupational hazards and all the job positions and subsequently to establish sufficient measures to ensure safety in the performance of work. Also, on the basis of such an assessment, to subsequently draw up a list of the provision of personal work resources and to propose adequate technical or other measures.

Keywords: *risk, judgment, professional competence, responsibility*

Úvod

Jednou z mnohých povinností zamestnávateľa v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci je aj v zmysle zákona č. 124/2006 Z.z. zisťovať nebezpečenstvá a ohrozenia, posudzovať riziko a následne vypracovať písomný dokument o posúdení rizika pri všetkých činnostiach zamestnancov. [1]

Pri hodnotení je potrebné vybrať si niektorú z mnohých metód posudzovania rizík (tab. č.1) a položiť základné otázky a zároveň naštudovať si potrebné súvislosti a to:

- „akú“ pozíciu bude zastávať pracovník – popis pracovnej činnosti
- „ako“ to bude robiť – technologický postup prác
- „kde“ bude pracovať – zhodnotenie pracovného priestoru
- „s čím“ bude pracovať – zdefinovanie pracovných prostriedkov

Tab. 1 Metódy posudzovania rizík [2]

Metódy posudzovania rizík		
Z hľadiska spôsobu hodnotenia	Z hľadiska zdrojov informácií	Špecializované metódy
kvantitatívne	deduktívna	bodová metóda
		metóda čo-ak
FMEA		
kvalitatívne	induktívna	metóda FTA
semikvalitatívne		HAZOP
		metóda MOSAR

Ak vezmeme do úvahy, že neexistuje absolútna bezpečnosť, existuje len pojem „**Akceptovateľné riziko**“, a to predstavuje istú pravdepodobnosť teda „riziko“, ktoré je osoba ochotná podstúpiť [3], je potrebné zdefinovať, čo je pre firmu akceptovateľné riziko. Hodnotenie rizika v zásade nie je priamo merateľná veličina. Kto má právo určiť a na základe čoho, čo je akceptovateľné riziko? Táto zodpovednosť je vždy na zamestnávateľovi.

Z legislatívy nie je známe, kto je povinný spracovať dokument o posúdení rizík, avšak s vysokou pravdepodobnosťou túto úlohu vo firme dostáva priamo bezpečnostný technik, ak firma nemá vlastného bezpečnostného technika, tak svoju povinnosť rieši dodávateľským spôsobom - bezpečnotechnickou službou, kde sa táto úloha dostane následne k bezpečnostnému technikovi.

1. Bezpečnostný technik – kto ním môže byť, jeho postavenie a úlohy

Bezpečnostným technikom môže byť osoba, ktorá:

- má úplné stredné vzdelanie alebo úplné stredné odborné vzdelanie, absolvovala odbornú prípravu v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a na základe vykonanej skúšky získala osvedčenie o odbornej spôsobilosti bezpečnostného technika (osvedčenie bezpečnostného technika) u osoby oprávnenej na výchovu a vzdelávanie, ktorá je právnickou osobou, alebo

- získala odborné vzdelanie v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a osvedčenie bezpečnostného technika na základe vykonanej skúšky v rámci stredoškolského štúdia ukončeného maturitnou skúškou alebo vysokoškolského štúdia na oprávnenej škole (ďalej len „škola“), ktorá vymedzila obsah a rozsah študijného zamerania bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci po dohode s Národným inšpektorátom práce, a tak získala oprávnenie na výchovu a vzdelávanie bezpečnostného technika. [4]

Úplne stredné vzdelanie je zadefinované v zmysle vyhlášky č. 318/2008 Z.z., ukončené maturitnou skúškou. Maturitnou skúškou sa ukončuje štúdium:

- a) najmenej štvorročného a najviac osemročného vzdelávacieho programu odboru vzdelávania v gymnáziu,
- b) najmenej štvorročného a najviac päťročného vzdelávacieho programu študijného odboru v strednej odbornej škole,
- c) nadstavbové, ktoré nadväzuje na predchádzajúce odborné vzdelávanie a prípravu v príbuznom odbore vzdelávania,
- d) vo štvrtom ročníku štúdia šesťročného vzdelávacieho programu v konzervatóriu a v ôsmom ročníku tanečného konzervatória. [5]

Následne absolvovaním základného kurzu, ktorý je určený pre pracovníkov, ktorí budú vykonávať funkciu technika bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v zmysle platnej legislatívy v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a zložením skúšky, sa osoba s bližšie nešpecifikovanou maturitnou skúškou stáva **bezpečnostným technikom** a môže začať plniť úlohy v zmysle 124/2006 Z.z. pre zamestnávateľa, kde svoju prácu vykonáva.

1.1 Osobnostné predpoklady bezpečnostného technika

Bezpečnostný technik a jeho úloha vo firme, resp. pri poskytovaní služieb formou bezpečnostnej služby je zabezpečenie komplexných služieb na úseku bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, zároveň jeho povinnosťou je spracovanie celého radu potrebnej dokumentácie, a v prvom rade zadefinovanie rizík a následne vypracovanie dokumentu o posúdení rizika.

Je potrebné preto, aby disponoval vlastnosťami ako:

- komunikatívnosť - nadpriemerná
- trpezlivosť - nadpriemerná
- precíznosť (presnosť) nadpriemerná
- pamäť - nadpriemerná
- praktické - myslenie bežná
- technický -talent bežná
- analytické -myslenie bežná
- pozornosť - bežná
- predstavivosť - bežná
- sebaistota - bežná

2. Hodnotenie rizík na pracovisku

Pre prvotné posúdenie rizika je potrebné poukázať na zasiahnuté oblasti v oblasti BOZP, pri ktorých môže dôjsť k vzniku pracovného úrazu, resp. vzniku nebezpečnej udalosti. Úlohou podrobného opisu pracovnej náplne je poskytnúť prehľad o širšom a užšom vzťahu analyzovaných pracovných činností, resp. prác na prevádzke.

2.1 Delenie odvetví

V zmysle štatistickej klasifikácie ekonomických činností (tab. 2.) je všeobecne zadefinovaných od A do U sekcií, z ktorej každá má ešte svoje špecifiká. Každá táto sekcia je ďalej špecifikovaná podrobnosťami, podľa toho o aké práce sa jedná. Nie je príliš reálne aj keď to legislatíva nešpecifikuje bližšie, aby jedna osoba v dostatočnej miere posúdila všetky možné riziká pri práci vo všetkých oblastiach v zmysle SKEČ.

Tab. 2 SKEČ 2016 [6]

sekcia	Názov	sekcia	Názov
A	poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	L	činnosti v oblasti nehnuteľností
B	ťažba a dobývanie	M	odborné, vedecké a technické činnosti
C	priemyselná výroba	N	administratívne a podporné služby
D	dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	O	verejná správa a obrana, povinné sociálne zabezpečenie
E	dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	P	vzdelávanie
F	stavebníctvo	Q	zdravotníctvo a sociálna pomoc
G	veľkoobchod a maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov	R	umenie, zábava a rekreácia
H	doprava a skladovanie	S	ostatné činnosti
I	ubytovacie a stravovacie služby	T	činnosti domácností ako zamestnávateľov, nediferencované činnosti v domácnostiach produkujúce tovary a služby na vlastné použitie
J	informácie a komunikácia	U	činnosti extrateritoriálnych organizácií a združení
K	finančné a poisťovacie činnosti		

2.2 Riziká pri hodnotení rizík

Ak osoba ktorá hodnotí riziká na prevádzke je bezpečnostný technik, stretáva sa s problémami ako sú:

- ak bezpečnostný technik nie je z odboru na danej prevádzke - má problém so samotným naštudovaním potrebných materiálov, na základe ktorých spracováva dokumentáciu.
- absencia technického vzdelania pri strojoch, a viac technických poznatkov, ktorá sa prejavuje v nedostatočnom pochopení a následne hodnotení samotných rizík vyplývajúcich zo samotnej prevádzky,
- široký záber jednotlivých odvetvových činnosti – k vykonáva BTS formou zmluvy o dielo - tlak časový a ekonomický – zo strany zamestnávateľa, Nedostatok času na dôkladné hodnotenie a nastavenie dostatočných opatrení.

Zhrnutie a záver

Vytvorenie a aplikovanie systému na hodnotenie rizík je náročný proces, ktorý síce na začiatku plánovania a samotnej realizácie si vyžaduje svoj čas, odbornosť a samozrejme vedomosti, ale v závere poukazuje, že vynaložené náklady v prípade spolupráce s odbornými osobami sú minimálne v porovnaní s možnými dôsledkami po zanedbaní týchto základných povinností a nesprávneho nastavenia ochranných opatrení a stanovenia potrebných OOPP.

Z vyššie uvedených skutočností, ktoré popisujú možnosti posudzovania rizík pri práci zamestnávateľa, ako aj samotnej náročnosti a následne zadefinovanie osobných ochranných pracovných pomôcok je možné všeobecne skonštatovať, že bez ohľadu na oblasť podnikania sa jedná o komplexný a náročný projekt. Tu je nevyhnutné uvedomenie si vážnosti situácie, čo všetko sa môže stať a aké to môže mať následky. nie len v oblasti „SAFETY“ ale následne aj v „SECURITY“.

A práve možno zamestnanci sú tí, ktorí to vedia o svojej práci a technických prístrojoch najviac a preto je potrebné v každom prípade ich začleniť do komisie, resp. do celkového hodnotenia možných rizík a eliminovať tak riziko vzniku nehody, samozrejme v spolupráci so zamestnávateľom.

Následkom vzniku pracovného úrazu, alebo vzniku nebezpečnej udalosti, môže byť ohrozená aj občianska bezpečnosť. Preto je nevyhnuté venovať tejto téme ako aj celému hodnoteniu rizík dostatočnú pozornosť.

Návrh pre hodnotenie rizík

Vzhľadom na to, že v legislatíve nie sú stanovené podmienky a požiadavky na osobu, ktorá posudzuje riziká na pracoviskách, je na zvážení samotného posudzovateľa rizík, či je schopný sám podľa svojho pracovného zaradenia skúseností a dosiahnutého

vzdelania dostatočne posúdiť riziko a navrhnúť tak potrebné opatrenia na zaistenie bezpečnosti pri práci.

Návrh komisie BOZP

Komisia a úlohy jej členov

1. Bezpečnostný technik/autorizovaný bezpečnostný technik - vedie celý tím, analyzuje a spracováva informácie od ostatných členov komisie, dohliada na zákonom stanovené požiadavky v zmysle zákona č. 124/2006 Z.z.
2. Vedúci prevádzky – poukazuje na možné riziká na základe svojich vedomostí a predchádzajúcich skúseností,
3. Odborne spôsobilá osoba - zamestnanec, ktorý bude danú prácu vykonávať – poukazuje na možné riziká na základe svojich vedomostí a odbornej spôsobilosti.
4. Radový zamestnanec – nezávislá osoba, neznalá problematiky - tzv“ bežný pracovník“ – poukáže na zmysľovanie bežného človeka, neznalého problematiky, poučená osoba
5. ďalšie osoby podľa uváženia bezpečnostného technika

Použitá literatúra

Knihy:

- [1] Zákon č. 124/2006 o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [2] Pačaiová, H., Sinaj, J., Glatz, J.: Bezpečnosť a riziká technických systémov. Technická univerzita v Košiciach, Strojnícka fakulta, Katedra bezpečnosti a kvality produkcie Košice, ISBN 978-80-553-0180-8
- [3] Sinaj, J.: Riziká technických zariadení, STU, Košice, 1997
- [4] <http://www.minv.sk>
- [5] Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 318/2008 o ukončovaní štúdiá na stredných školách
- [6] Štatistická klasifikácia Ekonomických Činností Sk nace rev. 2, ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2016
- [7] GAŠPARÍK, J.: Quality management, Part 1, Qua-lity management in construction, STUBA, ISBN 978-80-263-0781-5.

- [8] Sinay, J.: Kultúra bezpečnosti – predpoklad rozvoja modernej spoločnosti. XXII. konferencia Aktuálne otázky BOZP, Štrbské Pleso 2009, ISBN – 978 – 80 – 553 – 0220 – 1, str. 150 – 155
- [9] STN 01 0380 Manažérstvo rizika
- [10] Fiala, P.: Modely a metódy rozhodování, VŠE v Prahe, Fakulta informatiky

Autor:

¹**Katarína Firmentová** – Strojnícka fakulta, Technická univerzita v Košiciach,
Letná 9, Košice, e-mail: Firmentovakatarina@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Ochrana mäkkých cieľov ako problém národnej bezpečnosti

Soft Target Protection as a Problem of the National Security

Ladislav HOFREITER¹, Zuzana KUBÍKOVÁ²

^{1,2}Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU v Žiline

Abstrakt:

V priebehu posledných rokov sa výrazne zvýšil počet teroristických útokov v Európe, čo vyvolalo značné napätie a nervozitu. Nie len v Európe ale po celom svete sa teroristické útoky a iné násilné trestné činnosti čoraz častejšie koncentrujú v okolí cieľov, ku ktorým je ľahký prístup a sú charakteristické vysokou koncentráciou ľudí a relatívne nízkym stupňom ochrany – tzv. mäkké ciele. Tento článok je zameraný na oboznámenie sa s pojmom mäkké ciele a zároveň poskytuje bližší pohľad na útočníkov, ich motiváciu, schopnosti a rozhodnutia pri výbere objektov svojich útokov, ako aj na dôvody nedostatočnej ochrany mäkkých cieľov a možné riešenia súčasnej situácie.

Kľúčové slová: *národná bezpečnosť, vnútorné činitele, mäkký cieľ, ochrana*

Abstract:

Over last few years the number of terrorist attacks in Europe has increased considerably, causing considerable tension and nervousness. Not only in Europe, but around the world, terrorist attacks and other violent crimes are increasingly concentrated around targets that are easy to access and characterized by a high concentration of people and a relatively low level of protection – soft targets. This article aims to familiarize with the concept of soft targets, while providing insight into the attackers, their motivation, abilities and decisions in choosing the objects of their attacks as well as the reasons for the lack of protection of soft targets and possible solutions to the current situation.

Keywords: *national security, internal aspects, soft target, protection*

Úvod

Tradičný koncept národnej bezpečnosti stotožňuje bezpečnosť štátu so zaistením jeho fyzickej existencie, predovšetkým s ochranou štátneho územia a moci voči hrozbe vojenského útoku iným štátom. Tento koncept súvisí s pozíciou štátu v medzinárodnom politickom systéme a vyjadruje predovšetkým vonkajší aspekt bezpečnosti.

Ochrana mäkkých cieľov ako problém národnej bezpečnosti

Ladislav HOFREITER, Zuzana KUBÍKOVÁ

Bezpečnosť sama o sebe bola vnímané predovšetkým ako stav bez vojny alebo jej hrozby. Vo vzťahu k národnej bezpečnosti bola bezpečnosť definovaná ako schopnosť odolať ozbrojenému útoku zo zahraničia. Tradičné chápanie národnej bezpečnosti bolo teda spojené s hodnotením hrozieb prevažne vojenského charakteru, s obranou štátu, ako schopnosť štátu brániť sa proti vojenským útokom zvonka.

Východiskom pre skúmanie národnej bezpečnosti je analyzovanie dvoch úrovní bezpečnosti :

- vonkajšej bezpečnosti,
- vnútornej bezpečnosti.

Vonkajšia bezpečnosť štátu je stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované vojenské, ekonomické a ďalšie špecifické ohrozenia štátu a jeho záujmov zvonku a štát má vytvorené dostatočné mechanizmy na ich eliminovanie. Je to tiež súhrn medzinárodnopolitických, ekonomických a vojenských vzťahov štátu s okolitými štátmi a koalíciami, ktorých prostredníctvom presadzuje svoje štátne záujmy[1].

Vnútorná bezpečnosť štátu je stav, v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované ohrozenia štátu a jeho záujmov zvnútra a štát má vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie možných krízových situácií. [1]. Nositeľmi ohrozenia vnútornej bezpečnosti štátu môžu byť extrémisti, organizovaný zločin, majetková hospodárska násilná kriminalita, ale i kriminalita páchaná v inštitúciách štátnej moci v armáde, polícii, justícií, kriminalita politických elít, ústavných činiteľov, a iných vplyvných osôb.

V súčasnom svete nie je národná bezpečnosť závislá len od silných hráčov, silných aktérov, ale aj od relatívne malých jednotiek či „osamelých vlkov“. Títo „solitéri“ v dôsledku frustrácie zo svojej exklúzie, nedostatku, chudoby, reálneho alebo domnelého ohrozovania národnej či náboženskej identity, alebo z nenávisťi môžu spôsobiť ohrozenie vo veľkom rozsahu. Objektmi ich útokov sú spravidla ľahko prístupné a tým aj zraniteľné objekty s hromadným výskytom osôb, čím dosahujú nadmieru vysoký efekt svojho konania.

Štatistiky z roku 2016 ukazujú, že v Európe došlo k 35 prípadom útokov strelnou zbraňou voči nechráneným cieľom („*mass shooting*“), pri ktorých bolo usmrtených 51 osôb a 172 bolo zranených. Pri streľbe na účastníkov koncertu v Las Vegas začiatkom októbra tohto roku šialený strelec usmrtil 59 ľudí a 527 ľudí zranil. Ako prostriedok útokov sa začali používať i motorové vozidlá, napr. v Nice, v júli 2016, zahynulo pri takom útoku 86 osôb a 202 bolo zranených, pri útoku v Barcelone v auguste tohto roku zahynulo 14 osôb a 130 bolo zranených. Samovražedný útočník pri útoku na účastníkov koncertu v Manchestri v máji tohto roku usmrtil 22 osôb a 119 zranil.

Tieto príklady ukazujú, že viac než kedykoľvek predtým sa vynára naliehavá potreba riešiť bezpečnosť ľudí na otvorených priestoroch alebo vo voľne dostupných objektoch. Priamo to súvisí s jedným z pilierov konceptu bezpečnosti ľudí (Human Security), teda zaistiť im oslobodenie sa od strachu, že sa stanú kdekoľvek a kedykoľvek terčom a obeťou útoku. Znamená to riešiť problém ochrany tzv. „mäkkých cieľov“ (Soft target protection).

1. Charakteristika „mäkkých cieľov“

Slovné spojenie mäkké ciele pochádza z prekladu anglického *soft target*. V súčasnosti neexistuje jednotná definícia mäkkých cieľov, avšak vo všeobecnosti predstavujú nedostatočne chránené civilné objekty, v ktorých sa zhromažďuje veľké množstvo ľudí. Vzhľadom na uvedené sa často stretávame aj s označením „*crowded places*“ alebo „*places of mass gathering*“. Napriek určitej príbuznosti obsahu nemožno tieto pojmy považovať za ekvivalenty k pojmu *soft target*.

Je dôležité si tiež uvedomiť, že o vymedzení mäkkých cieľov hovoríme iba v spojitosti s teroristickými alebo násilnými útokmi, voči ktorým nie sú jednotlivé objekty alebo priestory dostatočne chránené. Neznamená to teda, že nie sú dobre chránené voči iným hrozbám (napríklad majetková trestná činnosť) a často disponujú rôznymi kvalitnými prvkami ochrany ako sú: kamerový systém, poplachové zabezpečovacie a tiesňové systémy či fyzická ochrana (napríklad obchodné centrá). Ako príklad uvádzame niektoré z definícií mäkkých cieľov a *crowded places*.

Ako *crowded places/places of mass gathering* sa vo všeobecnosti označujú otvorené priestranstvá alebo uzavreté priestory či prostredia, s vysokou koncentráciou ľudí, ako sú napr. verejné zhromaždenia, nákupné centrá, športové štadióny, bary, kluby, ktoré sú ľahko prístupné verejnosti. Tieto priestory sú príťažlivým cieľom pre útočníkov, pretože, sú ľahko prístupné a ponúkajú šancu na dosiahnutie úspechu pri útoku. S pojmom *crowded places* nie je prvoplánovo spájaný bezpečnostný význam. Ten je k nim priradený až ako následok identifikácie alebo predikcie hrozby útoku.

Šternová definuje mäkký cieľ ako miesta s väčším počtom ľudí a slabou bezpečnosťou pred násilnými útokmi. Ide o dopravné stanice, turistické atrakcie alebo väčšie akcie pre verejnosť. V širšej definícii považuje za mäkký cieľ aj školy, nemocnice alebo plavárne. [2]

V slovníku *English Oxford Living Dictionaries* je ako mäkký cieľ definovaná osoba alebo vec, ktorá je relatívne nechránená alebo zraniteľná, hlavne voči vojenskému alebo teroristickému útoku. [3].

V príručke *Travel Security Handbook* sa uvádza, že mäkký cieľ je osoba, ktorá kvôli svojmu správaniu a/alebo nedostatku vhodných ochranných opatrení predstavuje ľahký cieľ [4]

Ako uvádza Kalvach, aj keď neexistuje oficiálna definícia pojmu „mäkké ciele“, v bezpečnostných kruhoch sa tento termín používa na označenia miest s vysokou koncentráciou ľudí a nízkym stupňom ochrany pred útokmi, čo vytvára atraktívny cieľ, hlavne pre teroristov. [5]

Súhrnne môžeme za mäkké ciele považovať objekty a priestory s hromadným výskytom osôb, niektoré konkrétne miesta, ktoré nie je dobre chránené alebo zodolnené, vďaka čomu sú obzvlášť vhodné ako cieľ útoku. Druhým aspektom mäkkých cieľov je to, že sú spravidla prístupné pre veľké množstvo ľudí a kontrola ich vstupu je nemožná alebo len veľmi obtiažna (napr. veľké zhromaždenia ľudí, manifestácie, športové, náboženské či kultúrne podujatia).

2. Klasifikácia mäkkých cieľov

Mäkký cieľ znamená ľahký cieľ. Minimálna ochrana a vysoký počet ľudí na jednom mieste zvyšuje ich atraktivitu a záujem útočníkov. Pri výbere budúceho cieľa útokov preto zavážia také kritériá, ako napr. ľahký a nepozorovaný prístup (cieľ je dostupný), významnosť cieľa, mediálna pozornosť, slabá ochrana či vysoká symbolická hodnota. Takýmto kritériám vyhovujú objekty, priestory a podujatia s veľkým výskytom osôb.

Vzhľadom na uvedené kritériá medzi **objekty** ako možné mäkké ciele budeme alebo môžeme zaradiť:

- komerčné objekty: obchodné objekty, nákupné centrá, obchodné komplexy,
- školy a školské zariadenia, posluchárne vysokých škôl,
- športové objekty , napr. plavárne, športové haly,
- kultúrne objekty, napr. divadlá, kiná, múzeá, galérie,
- cirkevné objekty, napr. kostoly, pútné miesta , cirkevné pamiatky ap.
- dopravné objekty, ako napr. železničné stanice, stanice podzemných dráh, letiskové terminály, prístavy,
- zábavné objekty, napr. bary, diskotéky, kluby, koncertné sály ap.

Medzi **priestory** spĺňajúce podmienky na klasifikovanie ako mäkkých cieľov môžeme zaradiť, námestia, bulváre, parky, tržnice.

Udalosti, ktoré môžu priťahovať pozornosť útočníkov, a z toho dôvodu môžu byť klasifikované ako mäkké ciele, sú najmä:

- verejné masové zhromaždenia , sprievody, demonštrácie,
- náboženské akcie, púte,
- športové masové akcie,
- veľké koncerty ap.

Každý z týchto objektov a/alebo priestorov spĺňa podmienku súčasného výskytu veľkého počtu osôb a minimálnymi alebo žiadnymi ochrannými opatreniami na zamedzenie ohrozenia osôb násilnými útokmi.

3. Klasifikácia útokov na mäkké ciele

Útoky na mäkké ciele majú charakter tzv. „čiernych labutí“. Dochádza k nim prekvapivo, neočakávanie, majú vždy veľký dosah na verejnosť a po ich vykonaní ich dokážeme logicky vysvetliť a väčšinou i objasniť spôsob ich spáchania.

Útoky na mäkké ciele môžu byť spáchané :

- strelnými, väčšinou automatickými zbraňami,
- výbušnými systémami, a to buď nesenými, vnesenými, vezenými (uloženými) na vozidlách,
- rozptýlením nebezpečných (otravných alebo dráždivých) látok,
- motorovými vozidlami,
- chladnými zbraňami, najmä využívajúc moment prekvapenia.

Spôsob útoku bude závisieť od typu útočníka, od jeho schopností a spôsobilostí a pripravenosti na vykonanie útoku.

3.1 Podmienky a predpoklady útoku na mäkký cieľ

Pri uvažovaní o možnosti útoku na mäkký cieľ budeme vychádzať z produkčného pravidla, ktoré môžeme rozdeliť na dve časti:

- predpokladovú, situačnú (ancendent),
- dôsledkovú, akčnú (konzekvent),

čo môžeme vyjadriť zápisom:

AK (je splnená) predpokladová časť, TAK (platí) dôsledková časť.

Predpokladová časť produkčného pravidla vyjadruje predpoklady, ktoré ak sú splnené podmienky, platí aj dôsledková časť. V súvislosti s predmetom skúmania môžeme za predpoklady útoku na mäkký cieľ považovať:

- útočník, ktorý má motív a spôsobilosti vykonať útok,
- vhodný cieľ,
- nedostatočná ochrana cieľa.

V ďalšej časti budeme analyzovať splnenie predpokladov existencie spôsobilého útočníka.

3.2 Spôsobilý útočník

Prvým a dôležitým predpokladom, aby došlo k útoku na mäkký cieľ je existencia niekoho (osoby, skupiny), kto chce (má motív) a vie (má spôsobilosti, zručnosti).

Nositeľom tohto typu ohrozenia sú najčastejšie **teroristi**, a to buď v skupine alebo jednotlivci, ktorí sú členmi teroristickej skupiny.

Potom sú to tzv. „**osamelí vlci**“, útočníci bez priameho prepojenia na akúkoľvek teroristickú skupinu. Napriek ich neexistujúcemu prepojeniu sa páchatelia verejne hlásia k týmto skupinám a často konajú v ich mene. Rozdiel medzi členom teroristickej skupiny a osamelým vlkom spočíva často aj v ich motivácií. V zásade však platí, že osamelí vlci sa vyznačujú svojou nepredvídateľnosťou a ich ciele sú vyberané často celkom náhodné, čo sťažuje aj prácu bezpečnostných zložiek v procese odhaľovania útokov.

Spôsobilosť útočníka uskutočniť útok na mäkký cieľ môžeme hodnotiť podľa dvoch činiteľov:

- možnosť získania vhodného prostriedku útoku,
- znalosti a zručnosti v použití prostriedku, nástroja útoku.

Vzhľadom na charakter mäkkých cieľov, taktiku a spôsoby doposiaľ uskutočnených útokov na ne, môžeme predpokladať, že vierohodnosť splnenia tohto predpokladu bude vždy vysoká.

3.3 Motivácia útočníkov

Nutným predpokladom vykonania útoku je mať motív, príčinu. Motívy konania útočníkov môžu byť:

- Politické, ako snaha zmeniť politický systém, získať moc, alebo zdiskreditovať vládnucu politickú reprezentáciu,
- Ideologické, vyvolané úsilím presadiť určitú ideológiu alebo eliminovať, likvidovať zástancov inej ideológie.

Ochrana mäkkých cieľov ako problém národnej bezpečnosti

Ladislav HOFREITER, Zuzana KUBÍKOVÁ

- Náboženské, majúce korene vo fundamentalizme a v presadzovaní určitého náboženstva ako určujúceho činiteľa verejného a politického života, nezmieriteľnosťou k iným náboženstvám alebo porušovateľom daných náboženských noriem a pravidiel.
- Osobné, vyvolané krivdou, patologickou nenávisťou, pomstou za skutočné alebo domnelé krivdy, alebo len konanie v afekte, bez predchádzajúcej prípravy, resp. ako dôsledok psychickej poruchy.

4. Riešenie ochrany mäkkých cieľov

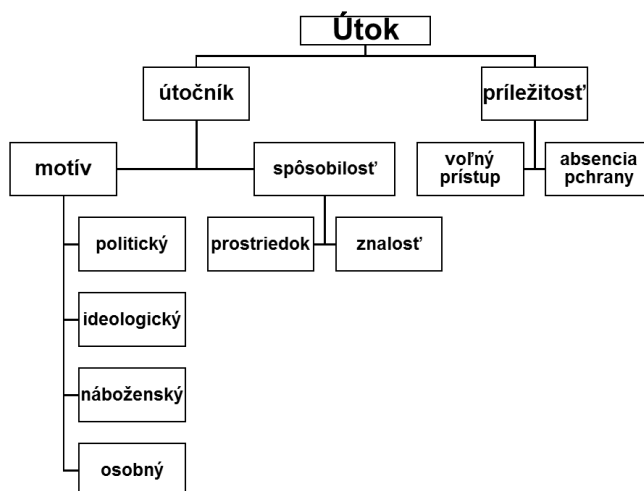
Pri riešení ochrany mäkkých cieľov pôjde o súhrn bezpečnostných, technických a režimových opatrení, ktoré smerujú k prekazeniu akejkoľvek nepriateľskej činnosti proti osobám, ktoré sa nachádzajú v objektoch, v priestoroch alebo na priestranstvách. Ochrana môžeme považovať za súčasť priamej a situačnej stratégie prevencie. Ide o plánovanie a realizáciu takých opatrení, ktoré zmenšia pravdepodobnosť vzniku bezpečnostných ohrození tým, že zmenia podmienky tých predpokladov, ktoré umožňujú ich aktiváciu. Ide o realizáciu takých opatrení, ktoré :

- bránia alebo zabránia vzniku bezpečnostných ohrození (útokov),
- ovplyvňujú výšku „nákladov“ a „zisku“ potenciálneho páchatela,
- zvyšujú riziko odhalenia a zadržania páchatela.

Pri rozhodovaní o potrebe a spôsobe ochrany objektov, priestorov alebo podujatí je vhodné zvažovať podmienky, ktoré sme stanovili produkčným pravidlom.

Jednotlivé predpoklady produkčného pravidla sú (obr.1):

- existencia páchatela útoku
- existencie vhodnej príležitosti.

Obr. 1 Predpoklady útoku na mäkký cieľ.

Predpoklady „útočník“ a „príležitosť“ sú nutnými podmienkami na to, aby došlo k útoku na mäkký cieľ. Vzťah medzi nimi môžeme vyjadriť ako konjunkciu, čo vyjadríme zápisom:

$$AK (\text{útočník}) \wedge (\text{príležitosť}) TAK (\text{útok}).$$

Z hľadiska riešenia bezpečnosti v objektoch a priestoroch, ako aj pri udalostiach na verejnosti to znamená, že z týchto dvoch nutných podmienok môžeme ovplyvňovať predpoklad vytváranie vhodných príležitostí na vykonanie útokov.

Zamedzenie vytvorenia vhodnej príležitosti na vykonanie útoku by mal predstavovať súhrn technických, organizačných a režimových opatrení s cieľom znížiť pravdepodobnosť dosiahnutia cieľa útoku, úspechu útoku, zvýšiť riziko pre potenciálneho páchatel'a.

Žiadne opatrenia nemajú absolútnu účinnosť, musíme vždy počítať aj s možnosťou uskutočnenia útoku. Preto by súčasťou opatrení na zaistenie bezpečnosti v priestoroch s hromadným výskytom osôb malo byť zaistenie akcieschopnosti síl reagovania, aby sa minimalizovali ľudské straty a obeť pri eventúálnom útoku.

Možným riešením ochrany mäkkých cieľov je použitie metódy DDRM (*Deter – Detect – React – Mitigate impact*, slovensky Odradenie – Odhalenie – Reakcia – Zmierňovanie následkov) predstavuje nástroj vytvorený za účelom hodnotenia účinnosti bezpečnostných opatrení a riešení v procese plánovania bezpečnosti [5].

Prvým krokom pri použití tejto metódy je definovanie možných ohrození mäkkého cieľa. Následne sa vypracuje návrh možných opatrení na odradenie, odhalenie, reakciu a zmiernenie následkov útoku. Z návrhov sa vyberú opatrenia, ktoré sa javia ako najúčinnéjšie v danej kategórii a následne sú aplikované pri tvorbe systému ochrany. Pri aplikácii tejto metódy je potrebné dbať na to, aby výsledný návrh poskytoval účinné opatrenia vo všetkých fázach pred (*deter*), počas (*detect, react*) a po (*mitigate impact*) aktivácii identifikovanej hrozby, spravidla násilného útoku.

Závery

Útoky na objekty a priestory s hromadným výskytom osôb sa stali, žiaľ, súčasťou nášho sveta. Keď Ulrich Beck nazval túto spoločnosť rizikovou spoločnosťou, mal na mysli predovšetkým riziká vyplývajúce z katastrof spojených s modernizáciou spoločnosti, z rozvojom technológií a ich vplyvu na životné prostredie. Spektrum súčasných rizík, ktoré vyvolávajú v ľuďoch strach, je širšie. Najväčším ohrozením pre človeka je človek s iným hodnotovým systémom, s iným videním sveta, človek frustrovaný z nemožnosti uspokojiť svoje potreby, človek vzdorujúci, protestujúci. Ako cieľ na prezentovanie svojej nespokojnosti si vyberá tých najzraniteľnejších – ľudí, ktorí nakupujú, cestujú alebo sa zabávajú.

Z týchto ľudí, ktorí si uvedomujú možnosť stať sa „cieľom“, sa stávajú tiež nespokojní ľudia, pretože majú intenzívny pocit straty slobody, majú pocit strachu.

Nebezpečnosť útokov na mäkké ciele spočíva v tom, že ich cieľom je nielen šíriť strach medzi obyvateľstvom, ale aj podryť autoritu a ochromiť dôveru voči vláde, delegitimizovať štátny aparát. A tým vlastne narušiť národnú bezpečnosť štátu.

Použitá literatúra

[1] *Terminologický slovník krízového riadenia*. Bezpečnostná rada Slovenskej republiky, Bratislava, 2017.

[2] *Mäkké ciele sa nedajú chrániť políciou zvonku, vyžadujú akciu od tých, ktorých sa*

to týka, hovorí expertka. 2017 [on line]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na :
<http://www.parlamentnelisty.sk/arena/monitor>

[3] *Definition of soft target in English*, 2017. [on line]. [cit. 11.10. 2017]. English Oxford Living Dictionaries. Dostupné na:
https://en.oxforddictionaries.com/definition/soft_target

[4] *What is the Soft – Target and Hard – Target principle ?* Travel Security Handbook [on line]. [cit. 10.10.2017]. [cit. 2017-09-11]. Dostupné na: <http://www.travel-security-handbook.com/what-is-the-soft-target-and-hard-target-principle/>

[5] KALVACH, Z. et al. 2016. Basics of soft targets protection – guidelines. Soft Targets Protection Institute , z.ú., Prague. 2016.

Autori:

¹**Ladislav HOFREITER** – Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU V Žiline, Ul. 1. mája 32, 01026 Žilina, Slovensko, e-mail: Ladislav.Hofreiter@fbi.uniza.sk

²**Zuzana KUBÍKOVÁ** – Fakulta bezpečnostného inžinierstva ŽU V Žiline, Ul. 1. mája 32, 01026 Žilina, Slovensko, e-mail: Zuzna.Kubikova@fbi.uniza.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Nová hodvábná cesta a svet organizovaného zločinu Mišu Glennyho

New Silk Road and Misha Glenny's World of Organized Crime

Miloslav HOSCHEK¹

¹e-Silk Road , NGO Bratislava

Abstrakt:

Organizovaný zločin zapadá do globalizačných procesov s otvorenými trhmi , kde nové okolnosti zmiatli staré medzinárodné inštitúcie, kde narastá medzinárodný obchod a migračné toky. Vzniká nový typ štátu, je to nefungujúci štát. Pri globalizácii prebiehajú procesy vzostupu globálnej tieňovej ekonomiky, prosperujú syndikáty obchodujúce so zbraňami. Pád komunizmu a deregulácia medzinárodných finančných trhov priniesol obrovské množstvo hotovosti . Do tohto mnohomiliardového odvetvia sa zapájajú politici, gangstri, obchodníci a veľké korporácie .

Kľúčové slová: *medzinárodný organizovaný zločin, drogový priemysel, pašovanie ľudí, migranti ako pracovná sila, pranie špinavých peňazí, kyberkriminalita, nelegálna práca, pašovanie zbraní, financovanie terorizmu*

Abstract:

Globalization processes are processes with open markets where new circumstances have been discarded by old international institutions, where international trade and migration flows are growing. A new type of state is emerging, it is a failed state. Globalization processes are undergoing the rise of the global shadow economy, with the arms trade syndicates thriving. The fall of Communism and the deregulation of international financial markets have brought enormous amounts of cash. Politicians, gangsters, traders and large corporations are involved in this multi-billion dollar industry.

Keywords: *international organised crime, drugs industry, trafficked women, migrant labour, money laundering, cyber criminals, illegal labour, arms smuggling, terrorist financing,*

Úvod

Boj proti organizovanému zločinu je veľmi zložitý, lebo peniaze, zločinci, krízy, bezpečnostné služby sa premiešavajú v oblastiach ako bankovníctvo, obchod s komoditami a aktéri, motívy a procesy sa pohybujú tak rýchlo, že ich pohyb znemožňuje predložiť morálnu alebo legálnu definíciu. Liberalizácia globálnych

finančných trhov podporuje obchod s narkotikami, ten sa stal na celom svete jednou z najziskovejších zločineckých činností. Internacionalizácia organizovaného zločinu ide ruku v ruku s uvoľnením finančných trhov pri globálnom prečerpávaní ziskov z nelegálnych činností do celosvetovej samoobslužnej pracovne peňazí. Zločinecký tovar konzumujú Severná Amerika, Japonsko, Stredný Východ. Neexistuje národne organizovaný zločin. Prekvitá pašeráctvo drog do spotrebiteľskej rajskej záhrady s názvom Európska Únia [1].

Globálny čierny trh je najrýchlejšie rastúcou ekonomikou na svete. Podľa OECD až polovica globálnej pracujúcej populácie (okolo 1,8 miliardy ľudí) bola zamestnaná v roku 2009 v šedej ekonomike [16]. Podľa ekonomickej štúdie MMF je „čierny trh, taktiež tieňová, podzemná, neformálna alebo paralelná ekonomika, ktorá zahŕňa nielen nelegálne aktivity, ale aj utajený príjem z produkcie legálnych tovarov a služieb, a to buď z peňažných alebo výmenných obchodov. Rast tieňovej ekonomiky môže spustiť deštruktívny cyklus.

Transakcie v tieňovej ekonomike unikajú zdaneniu a tým udržiavajú daňové príjmy na nižšej úrovni ako by boli v ideálnom stave [17]. Prosperujúca tieňová ekonomika robí oficiálne štatistiky vysoko nespoľahlivé (napr. nezamestnanosť, oficiálna pracovná sila, príjmy a spotreba sa stávajú doslova len zdrapom papiera na ktorom sú vyčíslené). Najhoršie je, že politiky a programy, ktoré sú založené na nespoľahlivých štatistikách môžu byť výsostne nevhodné a sebazničujúce. Rastúca šedá ekonomika predstavuje v mnohých prípadoch silnú motiváciu na odlákavie domácich a zahraničných pracovníkov z oficiálnej ekonomiky. OECD predpovedá, že do roku 2020 bude globálna šedá ekonomika zamestnávať dve tretiny svetových pracovníkov.

Ukrývané ambície zlyhávajúcich západných štátov potrebujú tento anarchický pruh teritória na vzájomne súvisiace transakcie, tokov ropy, plynu, zbraní s náväznými prevodmi peňazí do posvätných bánk. Nová Hodvábná cesta je viacprúdová diaľnica boja o moc. Prebieha tu rýchly presun ľudí, narkotík, zbraní, hotovosti, zlata, ropy, komodít, vzácneho dreva. Ide o mocnú zónu nestability idúcu od Balkánu cez Kaukaz a cez pás stredoázijských „-stan-ov“. Práve tam sa nachádza hniezdo nových problémových štátov umiestnených v južnej periférii bývalého ruského impéria. Nová Hodvábná cesta smeruje ďalej až po okraj Číny a zahrňujúc z juhu hranice severozápadu Pakistanu a Afganistanu.

1. Mafía – pôrodná babica balkánskeho kapitalizmu

Pre Kaukaz a Balkán v 1990-tych rokoch sa stala zločinnosť hlavným príjmom spoločnosti. V roku 1995 sa Bill Clinton na 50-om zhromaždení OSN dožadoval celosvetového útoku proti terorizmu, organizovanému zločinu a obchodu s narkotikami a pašovaniu jadrových látok. Predtým, ale nie posledný krát, urobil Západ niečo naozaj sprosté, keď Bezpečnostná rada OSN schválila 30.mája 1992 Uznesenie 754, ktorým uvalila na Srbsko a Čiernu Horu ekonomické sankcie. Vojnou spustošený a zbadačený Balkán sa chystal premeniť na mašinériu pašovania a zločinov, ktoré nemali v histórii obdobu. Kým svet spínal ruky a trápil sa strašnými nacionalistickými túžbami Juhoslovanov a ich vodcov, balkánska mafía začala ignorovať svoje etnické rozdiely a mohla sa venovať vyčerpávajúcej zločineckej spolupráci.

Hovorilo sa, že Bulharsko bolo po páde komunizmu najdepresívnejšie a najubíjanejšie miesto na bežný život z krajín Balkánu[1]. Povinnosť zastávať právny poriadok štátu bol pre bulharskú tajnú políciu prekliatím. V 90-tych rokoch sa stalo pašovanie drog a reexport zbraní najvýznamnejším remeslom bulharskej štátnej tajnej polície DS, najmä na Blízky Východ a pre africké občianske vojny. Bulharská tajná polícia žila tiež z pašovania starožitností, z krádeží zahraničných špičkových technológií.

Európa bola cez Bulharsko zaplavená heroínom a cez ruky bulharskej tajnej polície DS šlo 80% heroínu, určeného na západoeurópsky trh. V komunistických rokoch 1970-1990 pašovanie tovaru cez Balkán tieklo cez kuratelu komunistickej polície. Neskôr sa do pašovania narkotík, heroínu, amfetamínov zapojili chorvátski generáli polovojenských organizácií, slovinskí podnikatelia a polovica bulharského podsvetia.

V centre pašeráckych operácií fungoval tretí direktoriát DS – Military Counter Intelligence pracujúci cez neobmedzenú politickú a finančnú pomoc amerického veľvyslanectva v Sofii. Na pokyn americkej ambasády začali po sebe nasledujúce bulharské vlády vyhadzovať zo zamestnania tisíce policajtov, dôstojníkov z tajnej polície, úradníkov, pracovníkov špiónážnych služieb, zvláštnych služieb z výsadbárskych jednotiek, pohraničníkov. Zo zamestnania boli vyhadzovaní detektívi vyšetrojúci vraždy, dopravní policajti.

Bulharská štátna polícia následne bola redukovaná na vycivený a nefunkčný orgán. V priebehu 90-tych rokov v Bulharsku vykopli desiatky tisíc policajtov, ktorí si hľadali prácu, ktorú našli v oblasti organizovaného zločinu. Zápasníci, boxeri, vzpierači a ich športové kluby sa transformovali na civilno bezpečnostné služby SBS. Tie začleňovali do seba pouličných zlodejov a bandy, ktoré si osvojili vydieranie, hrubú korupciu, veľké krádeže.

Mafie Balkánu mali pod kontrolou ekonomiku, vládu i vojny. Na Balkáne napriek medzinárodnému zákazu prekvital obchod so zbraňami. Uskutočňovali sa transakcie, ako predaj 6500 ton výzbroje povolený Argentínou cez Panamu do Chorvátska za 100-ky mil. USD [2]. Do predajov zbraní na Balkán vstupovalo tiež financovanie zo Saudskej Arábie, Iránu, Turecka, Bruneja a z Pakistanu (ako napríklad platba za 350 mil. USD) cez bankové účty muslimskej organizácie vo Viedni.

2. Balkánsky obchod s cigaretami

Čierna Hora je centrum nezákonného obchodu s cigaretami do Európy. Vlády Čiernej Hory a cigaretová mafia vedno v 1990-tych rokoch a po roku 2000 uskutočňovali obchody vo výške straty daní pre európske krajiny s odhadom 4-6 miliárd britských libier ročne. Čierna Hora mala z pašovaných cigariet základný zdroj príjmu štátu. Čierna Hora bola a je centrom pre pašovanie nezdanených cigariet priamo z USA lietadlami cez bezcolné zóny Rotterdamu a švajčiarskeho Zugu do veľkoskladov Európy, ale i na Balkán, do Egypta či Strednej Ázie.

Balkánsky obchod za miliardy dolárov s pašovanými cigaretami je napojený na kolumbijské pranie peňazí a drog. Vojny gangov o trhy, boje súperiacich syndikátov o trhy s cigaretami, kde si ľudia si objednávajú vraždy ako šálky kávy. Na týchto transakciách bola súdne preukázaná spoluvina amerických globálnych tabakových firiem Reynolds a Phillip Morris. Cigaretový biznis je zločin bez obetí, jediný ktorí

utrpejú stratu sú ľudia z Ministerstiev financií EÚ. Napríklad, USA bránili talianskej vláde potrestať čiernohorského premiéra za poplatky z pašovania, pretože bol balkánsky spojenec Západu voči Srbsku.

V Číne si ilegálni producenti tabaku vytvorili vlastné tajné spravodajské siete a Singapur sa stal miestom nastrčených firiem a impérií pašerákov falošných cigariet a kontajnerov.

3. Spúšťače OSN pre balkánsky zločin

Továrne na zločin viedli cez balkánske štáty. Balkánsky obchod s kokaínom organizovaný drogovým kartelom z Kolumbie viedol napríklad po trase Bolívia cez Chile do Varny v Bulharsku. Cez slabo chránené domáce pobrežie Chorvátska, Albánska a Bulharska po r. 2000 preberá Balkán väčšinu kokaínovej cesty do EU. Balkánskej gangy sa orientujú na krádeže a pašovanie tisícov áut. Pašovanie zbraní, cigariet zo Západnej Európy smeruje na Balkán a Kaukaz. Boli a sú to trasy mafie pre drogy, zbrane, výstroj, obchod so ženami, pre migrantov. Boj o tieto nezákonné trhy je tvrdý a vraždy gangstrov a podnikateľov sa stali opakujúcou sa časťou hlavných miest Chorvátska, Srbska, Bosny a Čiernej Hory.

Embargo OSN na zbrane sa stal kľúčovým elementom pre budovanie pašeráckych kanálov do Chorvátska a Bosny po tých istých cestách ako drogy[9]. Hlasovanie Bezpečnostnej rady OSN na obmedzenie dovozu zbraní slúžilo ako balkánsky spúšťač na vznik mafie a symbiózu zločinu a politikov s obrovskými kompetenciami a skorumpovanosťou. Viaceré odvetvia ako potravinárstvo a ropný priemysel boli ruinovane sankciami. To vytvorilo hustú balkánsku sieť organizovaného zločinu.

V čase embarga nezaháľala srbská tajná služba. Jej ruský naftový biznis cez Bulharsko zabezpečoval Srbsku životne potrebnú ropu za stovky miliónov dolárov ročne. Uskutočňovali sa nákupy zbraní, nafty, a nedostatkových potravín za miliardy dolárov mesačne. Korupcia v Srbsku sa zmenila na endemickú. Na Balkáne vzniká nová trieda podnikateľov a gangstrov s priamou podporou organizovanému zločinu. Mafia nepohrdla ani základnými potravinami zo zásob OSN.

Organizovaný zločin je takým prospešným odvetvím na Balkáne, lebo obyčajní obyvatelia Západnej Európy mínajú čoraz väčšie množstvo svojho voľného času a peňazí spávaním s prostitútkami, fajčením nezdanených cigariet, užívaním tvrdých drog ako kokaín, zamestnávaním nelegálnych prisťahovalcov pracujúcich za minimum, obdivovaním slonoviny, nakupovaním ľudských orgánov ako pečene a obličiek u chudobných obyvateľov rozvojových krajín. Boj o nezákonné trhy viedli a vedú cez grécke Saloniky, ako najdôležitejšie stredisko protisankčných akcií. Vojenské jednotky OSN operujúce na Balkáne rozvírili regionálne pranie špinavých peňazí a vojaci v misiách OSN boli zapletení do ilegálneho obchodu so ženami.

Známa je spolupráca Čiernej Hory, Slovinska a Kosova s organizovanými gangmi. Tieto kartely sa vyliahli z obdobia panovania Komunistickej strany, polície a armády, neskôr mafie, prezidentom republiky na čele ako i spolupráce chorvátskych, macedónskych a albánskych finančníkov s organizovaným zločinom[2]. Klanový nacionalizmus, ako prostriedok na spacificovanie podriadených slúžil na krytie nerušenej privatizácie štátneho aparátu. Balkánske mafie tvoria určité distribučné siete, kde sa celé desaťročia Albánci venujú pašovaniu heroínu, pašované cigarety s centrom

v Čiernej hore, Kosovo je centrom distribúcie heroínu z Turecka do EÚ[8]. Krajiny Balkánu, ako je Bulharsko tiež majú vzdelaných chemických inžinierov, pre úpravu drog.

4. Práčka peňazí v Dubaji

Dubaj je najbezpečnejšie miesto pre ukrytie peňazí, tu sa perú desiatky miliárd dolárov[2]. Dubaj je druhý domov mnohých gangstrov, ak sa tu správajú diskrétno. V Dubaji sa veľké obchodné rodiny kamarátia s veľkými obchodnými rodinami v Bombaji a v pakistanskom Karáči. Rodinný klan Al Maktúm v Dubaji patrí k najbohatším, má majetok stoviek miliárd dolárov. V Abú Dhábí vládne rod Al Nahjans s odhadovaným majetkom nad 500 mld. USD. V roku 1979 dostal Dubaj cennú lekciu zo strany Iránskej revolúcie a Sovietskej invázie do Afganistanu, vtedy sa iránski a afgánski obchodníci presťahovali do Dubaja.

Pašovanie zlata medzi Dubajom a Mumbajom (Bombajom) prebieha od 50-60-tych rokov minulého storočia. Práve preto bol dubajský šejk Rašíd na osobnej listine hľadaných pašerákov bývalej indickej premiérky Indíry Gándiovej. Keď v roku 2007-2008 praskla v Dubaji stavebná bublina, zanechala po sebe šialené megastavby a obrovské nedokončené projekty. Dubaj sa ponáral do prehlbujúcej špiny mumbajských gangov.

Dubaj je hlavným sídlom bombajského organizovaného zločinu. Tu sídlil šéf bombajskej nakro-mafie, Dawood Ibrahim a odtiaľto smerovali jeho finančné investície do Londýna, Nepálu, Pakistanu či Sudánu. Z Dubaja islamské zločinecké gangy financujú politické strany a banky krajín Stredného Východu a Východnej Afriky. Ropa Emirátov vydrží 200 rokov. Štáty Emirátov nekompromisne odmietali smernice USA – FATF proti praniu špinavých peňazí. Nový prístav Jebel Ali so 6-mi prístávacími dokmi je najväčším na Strednom Východe.

Začiatkom si od 1990-tych rokov si Dubaj obľúbili gangy Rusov, Juhoameričanov a balkánskych pašerákov cigaret. Dubaj sa stal hlavným stanom niektorých ruských oligarchov a predajcov zbraní. Jeden z nich mal svoje kancelárie v najvyššej veži sveta Burj al Aria. Organizovaný zločin prevažuje nad ostatnými neropnými príjmami Dubaja.

Pašovanie drog a heroínu prebieha cez Dubaj pre spotrebu v Európe. Drogy madrax sú obľúbené v Južnej Afrike. Tel Aviv a Dubaj sú hlavné mestá prostitúcie na Blízkom Východe, tam kvitne čierny obchod s lacnou prostitúciou. Ďalej tu prebieha globálny obchod s nelegálnou pracovnou silou. USA ťažia z Dubaja pre jeho geopolitickú stratégiu podmieňovania regiónov od Južnej Európy po Singapur, od Východnej Afriky cez Stredný Východ do Indie a Pakistanu.

5. Washington a drogová politika

V boji proti organizovanému zločinu si USA vytvorili ťažkopádny hlavolam. USA ako štát premárnil stovky miliárd dolárov pre trestno-právny systém, ktorý tvorí množstvo zločinu, ale veľmi málo spravodlivosti. Platí, že ak sa dotkneš semenišťa Washingtonskej štátnej politiky, tak zomrieš. Washington ovláda toto odvetvie ako celok, preto spoločenské a zločinecké problémy súvisiace s užívaním drog nikdy

nezmiznú. Rockefellerovské zákony pôsobiace vo Washingtone a americká justičná mašinéria rázne reagujú na tých, ktorí spochybňujú ich autoritu. Ak narušíte túto mašineriu, nemôžete očakávať vďaku. Preto aj tak neslávne dopadla Nixonova vojna voči drogám.

Peňažné miliardy dolárov na udržanie byrokracie akými sú financovanie DEA (Drug Enforcement Organisation s cieľom zistiť príjmy z drogových kartelov) alebo RCMP – Americká protidrogová jednotka, sú kvapkou v mori v porovnaní so sumou, ktorú zarobili syndikáty organizovaného zločinu.

Americké protidrogové zákony majú rafinované stratégie. Sú šité ako inštitucionálny nástroj určený na ovládanie afro-hispánskych komunít a obmedzenie ich ekonomických a sociálnych možností. Štát New York vydáva ročne 0,5 mld. dolárov na väznicu. Černosi a Hispánci v okrese Albany tvoria viac než 95% z počtu delikventov a podľa drogových zákonov 85% zatknutých černosi.

V prístavoch všade na svete sú colníci obzvlášť náchylní k úplatkárstvu a ku korupcii. Američania musia spolupracovať s miestnymi colnými úradmi a prezerat' milióny morských kontajnerov, akou je americká iniciatíva CCI pre bezpečnosť kontajnerovej dopravy. Cieľ je zabrániť, aby sa do kontajnerov ukrývali nukleárne a radiačné materiály. Sofistikované automatizované zameriavacie technológie pri identifikácii rizikových kontajnerov môžu zabrániť presunu teroristických zbraní či dokonca teroristov. Napriek týmto opatreniam do USA je možné prepašovať ľubovoľný tovar aj zo Severnej Kórei [4]. Najväčšími prístavmi odosielajúce tovar do USA sú Hong Kong, Šanghaj, Kaosiung na Tajwane a Singapúr.

USA boli jedinou krajinou, ktorá schválila rozsiahlu legislatívu prania špinavých peňazí (RICO- Racketeer Influenced and Corrupt Organisations – 1970). Dá sa povedať, že reporting USA ohľadom legislatívy o praní špinavých peňazí (opatrenia ako FATF – Financial Act Task Force ako nástroj skupiny G-7 proti praniu špinavých peňazí) pôsobil z veľkej časti neúčinne, lebo mal malý personál a pracoval veľmi neefektívne[14] [15].

Hell'sAngels je najmocnejší a najviditeľnejší syndikát organizovaného zločinu pôsobiacom na Západnom pobreží USA a v Britskej Kolumbii [9]. Má striktný organizačný poriadok, striktnú hierarchiu a platí tu a absolútna lojalita, do tohto zločineckého syndikátu sa nedá infiltrovať. Má podobnú štruktúru ako čínske triády. Má silný vplyv v prístavoch a využíva Vancouver pre import kokaínu priamo z Latinskej Ameriky do USA. Syndikát kryje transfer a predaje zbraní z USA ozbrojeným skupinám do Kolumbie.

6. Izraelské zločinecké syndikáty

V 90-tych rokoch krajina ľahko podľahla prenikaniu medzinárodného organizovaného zločinu do krajiny a organizovaný zločin začal podkopávať sociálnu štruktúru Izraela . štát Izrael sa stal práčkou ruských peňazí. V krajine vznikala neviditeľná ruská sieť pašerákov, nevestincov a vydieračských gangov sústredených aj na falšovanie dokladov, únosy a podobne [4]. Od roku 1990 po rok 2005 preprali v Izraeli ruskí oligarchovia (údajní zločinci žijúci v Izraeli ako Mogilevič a Michal'jov) a ruský kriminálny zločin odhadom 5 až 10 mld. USD. Média a sudy usvedčili, že niektorí členovia vlády v Izraeli mali prepojenie s organizovaným zločinom.

Pred rokom 1990 boli hazardné hry a kasína tradičné odvetvia organizovaného zločinu v Izraeli. Izraelské zločinecké syndikáty to sú obchody s drogami (extáza), so zbraňami, diamantmi a energetickými produktmi. Správa amerického ministerstva zahraničných vecí označila Izrael po roku 2000 ako centrum globálneho obchodovania s extázou a s jej distribúciou pre americký trh [1], [2]. Izraelskí gangstri majú vplyv na Las Vegas. Ako podala správu americká agentúra DEA, v Izraeli prebiehali vojny o územia distribúcie s extázou v USA (štáty New York, Las Vegas. L.A.)

Ďalej je obchod so ženami, dovoz žien skorumpovaný biznis, do ktorého je zapojený organizovaný zločin. Už bolo spomenuté, že Tel Aviv a Dubaj sú hlavné mestá prostitúcie na Blízkom Východe. Ruské nevestince v Izraeli pokrývajú tiež v turistické centrác Netajna a Eilat.

7. Jelcinovské Rusko

Dlhé desaťročia pred rokom 1991 podporovali sovietske tajné vojenské služby občianske vojny v Angole, Mozambiku, Afganistane a inde. Občan Sovietskeho zväzu menom Viktor Bout operoval na konci 80-tych a a v 90-rokoch ako globálny pašerák so zbraňami. Boutove firmy boli hlavným potrubím pre lietadlá a lode na prevoz zbraní a ťažkej techniky z juhovýchodnej Európy, z Bulharska, Moldavska a Ukrajiny do Libérie, , Uzbekistanu Sierra Leone, do Mozambiku, Botswany a Angoly a despotickeho vodcu Turmenistanu.

Vo vnútri ZSSR to boli Židia, Čečenci a Gruzínci, čo tvorili silnú šedú ekonomiku štátu. Od 1970-tych rokov sa hrala ruská ruleta so Židmi a ich nútenej emigrácie, ako dôsledok latentnej agresie ruského antisemitizmu. Začiatkom 1990-tych rokov Rusko rozbieha gangsterský kapitalizmus cez afganských vojnových veteránov, pouličných zurvalcov, expertov na bojové umenia, bývalých dôstojníkov KGB.

V Rusku sa rozbehol najrozsiahlejší únik kapitálu a najväčšia krádež a vyplienenie komodít , čo nemá historickú obdoba. Asi 50% ruského hospodárstva sa pohybovalo v sivých a čiernych zónach. Mechanizmus zahraničného obchodu zachovával najnižšie domáce ceny komodít s ich ďalším predajom za často desiatky až stovky násobné vyššie trhové ceny na globálnom trhu.

Ruský organizovaný zločin za Jelcina, to bola džungľa nezamestnanosti, zle platených policajtov a vysokej inflácie. Divoký kapitalizmus splodil za niekoľko mesiacov na začiatku 90-tych rokov nový druh zbohatlíkov - oligarchov [6]. Vzniká trojuholník tzv. „*Tretia sila*“, prepojenie oligarchov a mafiánskych skupín cez nepriehľadné vzťahy medzi KGB a súkromno-bezpečnostnými službami. Bola to strašná aliancia zločincov a gangstrov, gangov a vydieračov, ktorí cez bezpečnostné služby slúžili tomu, kto dá najvyššiu ponuku. Do r.2000 v r Rusku bolo zaregistrovaných 11.500 bezpečnostných firiem. Najväčšie dva slovanské organizované gangy v Moskve boli Solcevskoe bratstvo a Izmailov. Viedli vojny proti gangom kaukazskej a čečenskej mafie. 1990-te roky, to boli tisíceky vražd nepohodlných ľudí na objednávku s presne určenou cenou. Prebiehal boj bezpečnostných služieb, čím mocnejší boli oligarchovia, tým škodlivejšia bola ich rivalita [7].

Podnikateľské impériá začali zamestnávať bývalých zamestnancov politických, byrokratických a spravodajských elít z ministerstva zahraničných vecí - MID a členov KGB a vojenských tajných služieb , právnikov vylúčených komunistov,

advokátov. Silnejúce temné štruktúry a zločinci mali kontakty s oligarchami, ako Mogilevič . Organizovaný zločin bol rovnako úspešný, ako pre tých čo si užívali podporu štátu. Oligarchovia zakladali firmy pre styk s verejnosťou, platili si novinárov, kupovali si vydavateľstvá novín, stali sa majiteľmi televíznych a rozhlasových staníc, spolupracovali s politickými zabávačmi na najvyšších miestach, akým bol Jevgenij Primakov (vlastným menom Johan Filkenstein). Nepríhľadné boli vzťahy medzi KGB a bezpečnostnými silami vysokopostavených členov KGB a pracovníkov vnútra (MVD) a ich platených služieb medzi gangmi v Moskve, St. Petersburgu, Jekaterinburgu či v iných mestách o monopolnú reguláciu tovarov a služieb.

Tento nový trojuholník medzi oligarchami, organizovaným zločinom a byrokratmi spolupracoval na odpojení štátneho vlastníctva obrovského ruského prírodného bohatstva, akým bola ropa, plyn, diamanty, kovy. Následne tak stovky miliárd dolárov predaných komodít a nerastných surovín sa prepralo v daňových rajoch. Ruské vydieračské gangy rýchlo pomohli deľbe obrovských nerastných surovín.

Paralelne prebehlo rýchly prerod ruského organizovaného zločinu na globálne syndikáty organizovaného zločinu. Ruské práčky peňazí organizovaného zločinu sú Cyprus, kde sa prepierali až 1 mld. USD mesačne. Karibský ostrov Aruba je pravý mafiánsky ostrov, kde globálne mafie rokujú o globálnej expanzii kokaínu.

Cez Rusko prúdi transfer kokaínu zo Strednej Ázie do Európy. Rusko bolo centrom výroby amfetamínu a extázy. Moskva je hlavnou tepnou pre brutálne zločinecké odvetvia akými sú obchod s kaviárom (až 80% ilegálneho kaviáru prúdi cez Moskvu), obchodu so ženami a prostitúcie do Európy a na Blízky Východ.

Rusko naruby malo v polovici 90-tych rokov obrovský dopad ekonomický a sociálny na krajiny v Západnej Európe, v USA, na Cypre a Izraeli. Toto obdobie končí príchodom Putina, ktorý vytvára autoritatívny trhový systém pod kuratelou KGB-FBS.

8. Nástroje ruského energosektoru

Ruský energetický sektor je naprogramovaný na globálnu expanziu ruskej zahraničnej politiky. Energetická politika Ruska, to je tiež plynárenské monštrum Gazprom, ako nemilosrdný nástroj ruskej zahraničnej politiky. Globálny syndikát Gazprom presvedčí ľubovoľný mocný štát sveta, aby spolupracoval s jeho programom. Plyn z Ruska cez Gazprom, to je mocná zbraň na Európu cez desiatky zbytočných sprostredkovateľov, cez Ukrajinu, Nemecko, Poľsko či Moldavsko. Štátny monopol nad ruským plynom cez gigant Gazprom a sesterským ukrajinský Naftogas je pod ochranou vlád Ruska a Ukrajiny. Tento monopol je prílivovou vlnou ľudskej nenásytosti. V 90-tych rokoch bol to práve Gazprom, ktorý mal prepojenie na organizovaný zločin globálneho gangu Mogiljeviča. Jeho pašovanie cigariet cez plynárenské spoločnosti mu pomohlo prelievať akékoľvek množstvo peňazí von z Ruska.

Ropa ako komodita je ďalšou globálnou zbraňou Ruska. Cez početné ropné firmy ako Rosukrenergo plynie ropa zo Sibíri a zo Strednej Ázie do odberných centier Európy. Po roku 2000 prebieha viacero škandálov s vykurovacím olejom na daniach ministerstiev financií vyciavali miliardy dolárov. Tieto legálne daňové úniky pri obchode s ruským plynom a naftou do EÚ, zapájali hry Gazpromu na Ukrajine a v Strednej Európe. Ropný podvod ETG, to bola a je doteraz tajomná a nepreniknuteľná

aféra prekliatej ropy a plynu z Turkmenstanu, Uzbekistanu, Kazachstanu. Ľudia ako Firtaš a Gordon stáli na pozadí obchodov ETG za podpory Gazpromu a ukrajinského Naftegazu. Temné obchody skončili na účtoch tieňových firiem na Cypre, na Seychelách, v Moldavsku, vo Francúzku či vo Veľkej Británii.

Nárazníková zóna Podnestersko slúži Rusku ako čierna diera kontrabánd, kde tečie prúd pašovaných zbraní, kde zmiznuté ruské rakety zem-vzduch smerujú do vojnových oblastí Kaukaz, Stredná Ázia a Stredný Východ, Západná a Stredná Afrika. Plynárenský gigant Gazprom ticho podporoval zónu Podnesterska. [1] Zločinecký gang z Moskvy Solnevskou Bratstvo bol akcionár metalurgického závodu v Podnestersku. Zároveň tri ruské zbrojné závody z Podnesterska chrlili zbrane do krízových oblastí. Ďalej cez Podnestersko pašovali drogy Albánci, Tadžici, či arabskí beduíni. Panoptikum európskosti tejto divnej zóny dotvára futbalový klub Podnestersko – FC Sheriff, majúci kvalitný tím a štadión na úrovni európskej prvej ligy.

9. Ukrajina a Stredná Európa po roku 1990

V postkomunistickej Východnej Európe prenikli bývalé sovietske štruktúry, odídenná Červená armáda, hlboko do systémov štátov a to cez postkomunistické strany, armádu, priemysel a tajnú políciu a kultúrne asociácie. Vo Východnej Európe po páde Sovietskeho zväzu politické strany splynuli so zločineckými skupinami. Práve Poľsko, Česko a Maďarsko boli najvyhľadávanejšie ciele ruských oligarchov a syndikátov organizovaného zločinu. Ruské firmy v zahraničí často fungujú ako spôsob krytia priemyselnej špionáže.

V 90-tych rokoch vznikol na Ukrajine štát zmenený na zločineckú politickú mafiu, kde ukrajinskí predsedovia vlád kriminalizovali vládu a štátne tajné služby. Gangsterský kapitalizmus na Ukrajine porodil primitívny klanový systém pre obchod s ruskými surovinami, obchod s ilegálnymi zbraňami.

Bolo to prístavné mesto Odesa, ako mesto obchodovania s ľuďmi, so ženami do bordelov EÚ a Stredného Východu. Tu prebiehali boje o vlastníctvo nad najdôležitejšími vývoznými terminálmi pre ruskú ropu. Odesa v dekádach pred rokom 2010, to bola aliancia gangstrov, vylúčených komunistov a oligarchov, kde vojenské tajné služby a KGB zabezpečovali transfer zbraní do Afriky

V Strednej Európe a na Balkáne mnohé štáty po páde komunizmu zistili, že ich hodili do pekla. Špeciálne miesto pre novú zločineckú sieť získalo Maďarsko, Česko a Slovensko. Išlo o krajiny majúce bezvízový režim s krajinami Balkánu, prípadne s Ruskom. Maxwellove impérium bolo prvej línii zločineckého odvetia prania špinavých peňazí.

Niekoľko mesiacov od konca komunizmu nastúpili do Strednej a Východnej Európy svoj zdrvivý pochod firmy ako Snickers, Coca Cola, Henkel, Niké, Swatch, Heineken či Mercedes. Za niekoľko týždňov si podrobili tie časti Európy a Balkánu, ktoré vzdorovali Napoleonovi aj Hitlerovi.

V 90-tych rokoch Maďarsko slúžilo ako práčka špinavých peňazí z Ruska a z Balkánu na vytváranie falošných firiem a na pašovanie. Budapešť sa stala centrálou ruskej mafie pre Strednú Európu. Boj o vplyv znamenal desiatky mafiánskych vražd v Budapešti.

Česká republika bola tiež vtiahnutá do siete obchodovania so ženami do Západnej Európy cez priekupníkov z Macedónska, Albánska a Kosova. Bulharský organizovaný zločin cez prostitúciu sa orientoval na Západné Čechy, spojenie medzi Prahou a Drážďanami.

Habsburské impérium bolo primárnou inšpiráciou pre dve obrovské vymyslené nočné mory Franza Kafku, novely Zámok a Proces, kde všemocná a nemorálna byrokracia v nich bez zľutovania a bez zjavnej príčiny prenasleduje vystrašeného jedinca. Kafkova byrokracia po revolúcii 1989 sa presťahovala do tieňa, kde stále diskkrétne číhala na svoje obete.

V Čechách, viac než inde, je zle platená polícia a preto organizovaní zločinci majú viac peňazí a vyššie kontakty. To potvrdila aféra Mogilevič – Malchárek, kde bolo zrejme, že v Prahe temné sily a vysokopostavené osoby z českej polície spolupracujú s ruskou mafiou. Potvrdila sa tak zrada top úradníkov v prospech organizovaného zločinu. Praha je odrazový mostík na cestovanie do sveta a organizovanie rozmanitých obchodov s narkotikami a so zbraňami. Legitimita sa v Prahe stala najcennejšia komodita ruských firiem vo Východnej Európe.

10. Mumbaj proti Karáči

Pakistanské spravodajské služby vedú dlhú a desiatky rokov nevyhlásenú vojnu so spravodajskými službami (CBI a IB) Indie, Práve Pakistanské spravodajské služby sú kľúčom k úspešným veľkoobchodníkom s narkotikami v oboch krajinách a k teroristickému útoku na burze v Bombaji. Tomu sú podriadené výcvikové strediská pakistanských spravodajských služieb a organizovaného zločinu. Práve v Pakistane (Karáči, štvrť Clifton) boli cvičení členovia D-company. D - company bol gang v megapolisu Bombaj-Mumbaj, zodpovedný za početné vraždy, pašovanie zlata, striebra, vydieranie, hazardné hry, výpalníctvo. Moslimský výbor D -company je zločinecký gang,, ktorý ako jemu podobné gangy vyrastali v špinavých brlohoch Bombaja.

V roku 1993 vybuchla pol tonová vojenská výbušnina RDX v podzemnej garáži Bombajskej burzy a zabila stovky nevinných osôb. Následne Mumbaj (Bombaj) zažil vlnu proti muslimským nepokojov s tisíckami obetí[4]. Po páde textilného priemyslu v Mumbaji, gangsterské územie Dongri zažilo nárast novej násilnej generácie organizovaného zločinu. Polícia v Bombaji sa menila na mimosúdne popravné a smrtiace komandá voči organizovanému zločinu.

Monitoring indických spravodajských služieb konštatuje, že vysoká úroveň nezamestnanosti porodila silnú tieňovú ekonomiku Indie, obchod so zlatom, organizované gangy a vydieračstvo. Ak niektorí z gangov začne prejavovať náznaky, že sa chce osamostatniť, nemilosrdne ho zlikvidujú. Dodávky granátov z Dubaja do Bombaja, boli použité vo vojnách medzi gangami. Rámom tohto krutého obrazu Západnej Indie je Bollywood. Filmový priemysel je financovaný aj gangstrami a je dokázané silné prepojenie Bollywoodu a mafie.

11. Globálne drogové gangy a práčky peňazí off-shores

USA a EÚ premiešajú a maskujú globálne transfery špinavých peňazí sveta a tolerujú daňové raje. Západný svet sa previnuje pokrytectvom, lebo bezzubými legislatívnymi programami (ako napr. zákon AML) dovoľuje roztáčať práčky peňazí do daňových rajov sveta. Daňové raje ako Aruba, Kajmanské ostrovy, Panenské ostrovy, Švajčiarsko, či Lichtenštansko, či iné sa ďalej úspešne rozvíjajú. Západné vlády by mohli zo dňa na deň zrušiť kódex daňového tajomstva a ukončiť túto anomáliu. Na Západe absentujú silné a dobre vybavené vládne organizácie zamerané na presadzovanie zákona a boj proti organizovanému zločinu v daňových rajoch

Podľa OSN drogy predstavujú asi 70% finančných prostriedkov, ktorými disponuje organizovaný zločin. Veľké globálne drogové gangy majú vlastné spravodajské služby a lepšiu výzbroj, než majú miestne policajné sily. Naopak, Rusko naopak zapája do boja s narkomafiou ozbrojené sily.

Presun väčšiny heroínu z Afganistanu do Západnej Európy sa dial s úradným povolením vlád a bezpečnostných služieb na Balkáne. Organizovaný zločin a tajná polícia fungovali v celej bývalej Juhoslávii ako jedna ruka. Neskôr účinne fungovali turecké heroínové gangy, ako horizontálne kartely, cez ktoré spolu s bulharskými, srbskými, macedónskymi a albánskymi syndikátmi presmerovali drogovú cestu do EÚ.

Zdrojom príjmu väčšiny narkomanov sú krádeže, podvody, žobranie, prostitúcia. Vo Veľkej Británii až 75% závažných zločinov pochádza od drogových závislých. Hašiš prúdi z JAR do EU. Amstredam, Srbsko, Balkán sú centrá výroby extázy. Kolumbijská kokaínová cesta vedie do Európy cez brány Madridu do Amsterdamu a následne do Škandinávie. V Západnej Európe mafiám prinášajú drogy astronomické zisky, neexistuje tu inštitucionálna regulácia.

Spomeňme obchod s marihuanou, kde Kanadčanom zapojených do obchodu s marihuanou prinášajú ročné zisky z obchodu s USA v hodnote 4 mld USD. Západná Kanada je domovom najväčšej koncentrácie syndikátov organizovaného zločinu v propočte na 1 obyvateľa na svete, Kanadské mesto Nelson je mestom marihuany. Kanadské možnosti trestno-právneho systému sú laxné voči uvaľovaniu väzenských trestov a odmeňovanie úradníkov presadzujúcich zákon v boji proti drogám.

Dopad amerických a kolumbijských zásahov proti obchodu s kokaínom sa ukázali ako zanedbateľný. Intervencie západných vlád mali na pohyb cien krátkodobý dopad. Obrovské množstvo čiernych peňazí ide na podplácanie distribučnej siete. Intervencie vlád proti drogovému biznisu sú bezzubé. Až 23% skonfiškovaného kokaínu a 15% zabaveného heroínu sú skôr nákladmi biznisu než nejakou podstatnou hrozbou jeho životaschopnosti.

V Európe a v USA drogy sú tovarom a majú maržu vyššiu ako luxusný tovar. Užívanie narkotík beží v štýle šampanského, kde si priemerní zákazníci kupujú trávu, krek alebo extázu priamo na uliciach. Kokaín z Latinskej Ameriky cez Východnú Afriku prúdi do Zurichu, Amsterdamu či Edinburgu. To sú jedny z mnohých miest užívateľov kokaínu. Kokaín, to je slabosť na výberovú drogu pre milióny solidných konvenčných a často hore smerujúcich občanov, právnikov, podnikateľov, študentov, vládnych byrokratov, politikov, policajtov, sektárov, bankárov, mechanikov, sprostredkovateľov nehnuteľností a čašníkov. Napríklad, rozbor vody z rieky Pád v severnom Taliansku ukázal, že v danej aglomerácii asi 5 mil. ľudí spotrebuje ročne až 1,5 tony kokaínu.

Bláznivá kultúra so sprievodným užívaním rekreačných drog, akú kokaín, amfetamíny, extáza zasiahla tiež Japonsko, Thajsko, Južnú Ameriku, Izrael, Rusko.

Prohibícia je najhorší z negatívnych vonkajších účinkov drogového trhu. Zakázanie trhu neznamená jeho zničenie. Prohibícia kartelom i zámerom monopolu pomáha. Zakázanie, znamená umiestnenie zakázaného na nelegálne, ale dynamicky sa rozvíjajúce trhy, teda pod absolútnu kontrolu zločineckých korporácií. Prohibícia je dar z neba aj pre teroristické siete. Zakázanie trhu znamená dať zločineckými korporáciami možnosti a prostriedky na uplatnenie sprievodného a riadiaceho vplyvu vo všetkých spoločnostiach a národoch. Zakázanie trhu znamená obohatenie zločineckého sveta o stovky mld. dolárov tým, že mu umožní široký prístup k verejnému tovaru, ktorí drogovu závislí pustia do vreciek obchodníkov s drogami.

12. Zlatý trojuholník

Afganistan je krajina, kde je chronicky zakorenená chudoba. Afganistan, to je epicentrum organizovaného zločinu a centrálna vláda v Kábule nedokáže zaviesť účinnú kontrolu v krajine. V prvých rokoch americkej okupácie Afganistanu prudko stúplo pestovanie ópiového maku o viac ako 1000%. Taliban zdraňuje ópiový zber. Taliban a Al Kaída financujú svoje aktivity aj pomocou obchodu s narkotikami. Afganistan a Čečensko, tu prúdia investície do nákupu nelegálnych zbraní. Sú to turecké syndikáty, ktoré vykonávajú veľkoobchod s heroínom z Afganistanu a z Barmy do Nemecka, Veľkej Británie.

Drogové syndikáty Zlatého Trojuholníka (Juhovýchodnej Ázie) pašujú heroín a ópium z Afganistanu do USA za stovky miliónov USD ročne. Barma v rámci Zlatého trojuholníka je druhé najväčšie územie na pestovanie ópia po Afganistane, kde popri obchode s heroínom sa obchoduje so ženami. Sú zdokumentované prestrelky drogových gangov na čínsko-barmskej hranici. Šanghaj sa považuje za globálne centrum distribúcie ópia zo Zlatého trojuholníka [12]. Táto 20 miliónová metropola je známa aj hazardnými hrami a prostitúciou. Bola to Veľká Británia, ktorá v 19-tom storočí nanútila Číne ópiové vojny a bránila tam svojich obchodníkov britskou koloniálnou armádou.

13. Kolumbia

Kolumbia má povest' najštedrejšou prírodou obdarovanej krajiny Latinskej Ameriky. Medellin je mesto večnej jari. No Kolumbia je ale aj najnásilnejšia krajina Latinskej Ameriky s najväčšou sieťou organizovaného zločinu, kde trvá 150ročný festival násilia, totálna rebélia, strašné masakre, či individuálneho teroru., Kolumbii masakre, krviprelievania, mučenia.

Dramatický zvrat nastáva v 70-tych až 90-tych rokoch, keď sa rozbieha expanziu výroby kokaínu a obchodu s hašíšom. Kokaín je katalyzátorom drzej hrabivosti kolumbijských kokaínových gangov. Najvýznamnejšími kokaínovými kartelmi sú kartely Cali a Medellin, Ochoa, či Del Norte. Drogoví dealeri týchto kartelov sú zoskupenia malých výkonných zločineckých skupín a menších mafii. Kolumbijské kartely si vytvorili vlastnú spravodajskú sieť, konkurujúcu najvyspelejším krajinám. , platenie simoderných laboratórií na spracovanie kokaínovej pasty kde chemickí inžinieri používali manganistan draselný na prekurz pri výrobe kokaínu.

Kolumbijský drogový kartel Cali je dokonale vynosná korporácia, ktorá z New Yorku a z Miami rozváža 700 lietadlami po celej Severnej Amerike kokaín a ópium, s ročným ziskom 4-8 mld. USD. Druhým najväčším kartelom je kartel Ochoavcov, tí operujú na Západnom pobreží USA v Los Angeles. Ozbrojené boje medzi kartelmi, znamenajú, že kartely majú súkromné milície, kontrolujú dôležité vnútroštátne letiská, či vlastnia pravicovú polovojenskú organizáciu Escobaroci v Miami, prevádzkujú systémy taxislužieb a telekomov.

Pranie peňazí v Kolumbii je pomerne jednoduchá záležitosť, pretože banky ani vlády nezdediajú s nikým bankové tajomstvo o množstve hotovostných peňazí drogovej klientely a nik sa nepýta na pôvod hotovosti. Neexistuje ani dôvera ani solidarita a nik sa nepýta na pôvod hotovosti, v Kolumbii je všetko dovolené. Spotrebný tovar Kolumbie bol v 80-tych rokoch súčasťou nezákonného prania peňazí z drog. Každý nezákonný čin sa tu považuje za niečo brilantné, heroické a šikovné a existuje veľká sociálna tolerancia voči každému, kto dosiahne nejaké výsledky. Na veľkej časti územia krajiny Kolumbie dodnes nefunguje právny poriadok a syndikáty a polovojenské skupiny cez kokaín a zbrane rozbiehajú ekonomiku. Barrios, to sú slumy v mestách Kolumbie, odkiaľ pôsobia zločinecké kolumbijské kartely, ktoré si bezohľadné prisvojili distribúciu kokaínu aj v susednom Peru a v Bolívii. Kolumbia a severné Mexiko sú napojené cez Brazíliu na drogový zločin v Španielsku, Taliansku.

Drogové vojny sa stali v USA ústredným národno-bezpečnostným problémom USA. Americké vojny voči drogám a nedomyslená politika pod vplyvom protichodných a vzájomne si odporujúcich si záujmov CIA, DEA a štátu sa skončili fiaskom. Zlyhali vyhlásenia Ronalda Reagana, že kolumbijské kartely sú prvým terčom drogových vojen. Americká vojna proti drogám bola vyživovaná obrovským a nezvládnuteľným bahnom. Zlyhali pokusy USA vykoreniť drogové odvetvie. USA minuli miliardy a miliardy dolárov na tento boj, no drogy narástli do veľkosti, ziskov a rozsahu a ľudských obetí a lebo miliónom ľudí drogy poznačili životy. Tak napríklad kolumbijské polia s kokou boli postrekované glykofosfátom Rounup, čo bol vražedný kokteil Dow Chemicals, ktorý tiež ničil jedinečnú flóru a faunu kolumbijského vnútrozemia.

V rámci boja proti drogám USA financovali exporty zbraní. Washington financoval vojny vládnych vojsk. Program Kolumbia vo výške 4 mld. USD slúžil na platenie výzbroje a plátov kolumbijskej armády AUC a na združenia nasiaknuté extrémistickými pravicovými názormi mestských bojovníkov [5]. Kolumbijská armáda bombardovala a bezdôvodne roľníkov zabíjala a ničila ich polia s kokou. Vojna proti drogám mala pre USA dvojité zamer, ktorý spočíval v likvidácii kokaínových plantáží a ľavicových partizánov. Často boli buldozéri zrovnané so zemou kokové dediny. To sprevádzalo vznik čiernych fondov pre polovojenské organizácie Autodefence, ktoré boli v Kolumbii úzko prepojené s dôležitými časťami kolumbijskej armády v boji voči partizánskym skupinám a drogovým gerilám či proti gerilovej armáde FARC o sile 20tisíc vojakov. Do drogovej vojny boli zapojené milície drogových kartelov, ich vojaci chránili vlastníkov drog. Roľníci si vo frontovej línii drogových vojen zažili vo vnútrozemí v Kolumbie masacre, krutosť a agresívnosť mestských a džungľových či marxistických geril.

Utrpenie civilného obyvateľstva sprevádzali úteky a migráciu do veľkých miest, ozbrojené útoky na vládnych agentov, zabíjanie partizánov a civilistov, či ich únosy ľudí buď z finančných alebo politických dôvodov. Kolumbijský prezident Aribe a šéf

kolumbijskej tajnej polície obchodoval s informáciami (o aktivistoch, ľuďoch z médií a z odborového hnutia), predával ich niektorým neslávne známym polovojenským skupinám. Polovojenské organizácie vtiahnuté do reťazca na obchodovanie s narkotikami. Kolumbia, drogová mafia si vydržiava dve súkromné armády o sile 70 tisíc bojovníkov. Drogové vojny vyžiadali 3 milióny utečencov, ktorí sídlia v utečeneckých getách. Výsledkom bolo, že Američanmi podporovaná vláda Kolumbie prehráva vojny s partizánmi a drogovými gangmi.

Úroda koky v Kolumbii stúpala, čo znamenalo pre tých čo vyrábali a pre tých čo predávali kokaín jeho nasýtenie (super saturácia) trhov Ameriky a Európskej Únie. Pretože kokainový trh bol pre kolumbijské kartely presýtený, pád komunizmu bol pre nich ako dar z neba. Stretnutia bratov Orelnejcov s členmi moskovského gangu Solcenskoe na Karibskom ostrove Aruba začiatkom 90-tych rokov naštartovalo strategickú globálnu komerčnú aliancia s rozdelením trhov a sfér vplyvu.

14. Brazília

Brazílska polícia a súdnictvo nemajú v drogových vojnách prostriedky na zvládnutie situácie. Celý brazílsky justičný a politický systém je vysoko korupčný. Brazília a jej špinavé inštitúcie predstavujú mimoriadne vysoký stupeň korupcie. Korupcia v Brazílii je neodolateľným pokušením pre colníkov, policajtov, väzenských dozorcov, sudcov, politikov a byrokratov. Kým v USA prebieha aspoň aká taká komunikácia medzi federálnymi agentúrami DEA, CIA, FBI. V Brazílii štátne inštitúcie medzi sebou nekomunikujú.

Brazílsky štát paralyzuje konflikty medzi brazílskou štátnou políciou, federálnou políciou (ktorá má civilnú jurisdikciu). Zároveň obe polície majú silný odpor a žiarlivosť voči špeciálnym jednotkám, či polovojenským organizáciám a blokuje ich od federálneho systému sledovania a od informačných vzťahov. Krajinu charakterizuje slabosť brazílskeho policajného systému. V Brazílii jednotlivé vládne agentúry nemajú medzi sebou žiaden kontakt. Potom je v Brazílii fraškou spoločná vojna tejto mašinérie proti drogám, či proti fundamentalistickým teroristickým organizáciám alebo proti mafii PCC – Primeiro Comendo da Capital).

Sao Paulo, to je epicentrum organizovaného zločinu. Brazílsky syndikát organizovaného zločinu Geleiao je najväčší, najnepredvídateľnejší a najnebezpečnejší na svete. Obrovské stredisko nadnárodných zločineckých organizácií v mestskej aglomerácii Sao Paulo spájajú trhy a produkčné regióny juhovýchodnej Európy, Západnej Afriky, Severnej a Južnej Ameriky [5]. Brazílsky chemický priemysel umožňuje, aby brazílski drogoví kartely a obchodníci nemuseli dovážať chemické prekursor, ktoré menia kokaínovú pastu na prášok. Honbu za pôžitkami v Brazílii vystihuje film Fernanda Meirelles – City of God.

V 20 miliónovej aglomerácii Sao Paulo tiež operujú čínske a kantonské triády ako Sun Yet On. Brazília spracúva drogy pre regióny Zlatého trojuholníka juhovýchodnej Ázie. Sao Paulo a Rio sú najväčšími práčkami špinavých peňazí, v ktorom sa Brazília stretáva s kanadským Montrealom, s Ciudad del Este, gangsterským hlavným mestom Paraguaya, s Talianskom, Nigériou či Ruskom.

15. Nigérijská štátna kleptokracia

V Afrike prebiehalo v minulých desaťročiach trvalé a násilné drancovanie živočíšnych, rastlinného biotopu, surovín a nerastov. Svetová banka ako poisťovací agent presviedčal po desaťročia rozvojový svet, aby si bral obrovské sumy úverov a ich následným nesplácaním uviazol v dlhovej špirále[4].

Tropická Afrika je známa rozsiahlymi obchodmi s africkými krvavými nerastmi, s drevom a s gorilami. Vzácna hornina s kovom coltan je nevyhnutná zložka laptopov a mobilných telefónov. Coltan pochádza z Konga, kde sú zásoby až 80% svetovej produkcie tejto suroviny v cene 300 USD/kg. Občianska vojna v Demokratickej republike Kongo priniesla od r.1999 vyše 5 miliónov mŕtvych [9]. Teda každý mobil a laptop je nevedomky napojený na organizovaný zločin. USA a Západ sú zodpovedné za drancovanie zdrojov Vietnamu, v Kórei, v Etiópii, v Guatemale.

Potemkinovský štát Nigéria je známa tým že malá skupina nigérijskej elity vytvorila ilúziu demokracie a smeruje národný dôchodok do svojich vreciek. Nigérijská kleptokracia to je vláda podnikateľov pre podnikateľov s podnikateľmi. V Nigérii absentuje neutrálna justícia. Vládni kleptokrati síce štát privatizovali, ale neprezvali žiadnu zodpovednosť za poskytovanie služieb štátu. Spoločnosť naničhodníkov stihla konsolidovať korupciu ako ideológiu a spojila sa s nigérijskými politikmi a ošklbali štátnu pokladňu. Nigérijský kleptokratický mlyn je poháňaný cez obrovskú korupciu západných firiem pôsobiacich v tejto krajine. Táto klepto elita miluje honosné vládne budovy s obrovskými pamätnými zlatými doskami a s názvami Central bank či Úrad práce. Pod fasádou týchto mramorových inštitúcií sa ukrýva úplný nedostatok pravdivosti. Nigériská kleptokracia miluje vyplňovanie formulárov pre centrálnu banku, clá, dane, či právnikov. ekorácia javiska pre vládnú kleptokraciu sú nigérijské banky, vládne budovy, vlajky, prihovory v OSN. Problém Nigérie je zlyhanie vedenia krajiny.

V 80-tych a v 90-tych rokoch sa Nigéria stáva hlavným prekladiskom kokainu do EU a heroínu do USA. Organizátori tohto biznisu majú prístup k najvyšším štátnym orgánom Nigérie. Nigérijské vydieračské gangy sú napojené na kolumbijské drogové kartely, pašujúce kokain do Amsterdamu. Prebiehajú krádeže ropy vo veľkom za 7-16 mil. USD denne, čo je ročne suma za 4,4 miliárd dolárov. Obete zločinu sa tu volajú mugus, známe sú podvody typu „podvod 419“ a najvynaliezavejší a najchladnokrvnejší zo všetkých sú obyvatelia z nigérijského kmeňa Igby.

Závažné sú finančné zločiny, ktorých sa dopúšťali nigérijské gangy v USA – od New Yorku až po Los Angeles, poisťné podvody, podvody s bežnými účtami, falšované kreditné karty, falšovanie peňazí, falšovanie pasov, fingované sobáše s americkými občanmi. Až 30% väznených v britských colných prístavoch za pašovanie heroínu sú Nigérijčania.

16. Južná Afrika

Zločin ako zhubná pijavica vyciava novú JAR[4]. Boli to v 90-tych rokoch práve Nigérijčania, čo rozbíjali v Južnej Afrike predaje zbraní, masové krádeže vozidiel, pašovanie drog a narkotík, výmeny zbraní za diamanty, prostitúciu. Príjem z krvavých diamantov z Angoly a z diamantových baní v Zaire sa odhadujú na ročnú sumu vo výške 4 až 40 mld. USD. Západné vlády sú priamo spoluzodpovedné za problém krvavých

diamantov. Zbrane expedované z Juhovýchodnej Európy, ZSSR a EÚ, Izraela, USA lietali do konfliktných oblastí Afriky, Angoly, kde boli vymieňané za krvavé diamanty.

Dokázalo sa zapojenie na obchode s africkými krvavými diamantmi vplyvného juhoafrického konglomerátu De Beers, prostredníctvom jeho londýnskej filiálky. Koncern De Beers využíval monopolné postavenie na obchode s africkými krvavými diamantmi cez brúsiarne v Indii, kde sa brúsi 81% diamantov a cez dealerov v Antverpách, Tel Avive v Londýne a New Yorku. Tento obchod sa čiastočne utlmil po roku 1999, prijatím Kimberlejského protokolu o procese pôvodu kameňov. Práve JAR sa stala destináciou nadnárodných zločineckých syndikátov a následne producentom medzinárodného zločinu a zločincov. Juhoafrický štát a jeho inštitúcie zaostali v pozícii dobiehajúceho hráča.

17. Organizovaný zločin v Číne

Organizovaný zločin sa v Číne často spája so štátnym protekcionizmom a so šovinizmom. Je zahmlievaná hranica medzi legislatívnym a zločineckým biznisom Čína je mimoriadne nebezpečné a zločinecké miesto, kde policajné zložky sú úžasne nevykonné a skorumpované. Pouličný zločin je na veľmi nízkej úrovni. Presadzovanie práva je mizivé a je možné podplatenie akéhokoľvek súdneho procesu. Anarchistický pád Sovietskeho Zväzu desivo zasiahol srdcia čínskych byrokratov. Politické a zločinecké zväzky (PCN–Political Criminal Nexus) v provinciách tvoria Čínu často tvoria jeden celok. Provincie a ich vzťahy medzi byrokraciou a biznisom môžu byť veľmi skorumpované. Existuje vysoká úroveň korupcie polície, infiltrácie do nových decentralizovaných sietí do Číny.

Globálne je Čína známa ako impérium falšovateľov, kopírovaním akejkoľvek výroby a výrobkov. Čínsky export, to sú západné napodobeniny a krádeže duševného vlastníctva. Čína neinvestuje do rozvojového alebo marketingového kapitálu. Hodnota falšovaných výrobkov sa pohybuje medzi 250-500 mld USD ročne a až 90% výrobkov sú falšované značky a až 20-25% exportu Číny sú z falšovanej výroby. Pirátstvo je v Číne považované len za občiansky priestupok. Úrad verejnej bezpečnosti Číny je slabý, skorumpovaný a nechotný partner v boji proti falšovanému tovaru. Prechod cez Scyllu a Charybdu, to je porovnanie čínskej národnej a miestnej byrokracie. Na medzinárodných fórach čínski zástupcovia využívajú ľstivosť a silu. Ide o jednania s Medzinárodnou organizáciou obchodu WTO, či Doha Development Round. Rovnako sú nepriehľadné bruselské jednania, ako zrkadlo čínskych konfliktov obchodných politik boja o ceny a zabezpečenia zisku voči zvyšku sveta [10]. V Číne výkonne pracujú podzemné továrne na výrobu falšovaných cigariet. Pod kuratelou štátu v Číne bujnie nová éra organizovaného zločinu.

Čínsky štát jednoznačne podporuje globálne vandrovanie svojej pracovnej sily. Obchodníci s ľuďmi to sú predovšetkým Libanončania, Číňania z Kantónu Furzi, Balkánci, Sičľčania, Vietnamci. Snejkhídi, to sú čínsky obchodníci zapojení do ilegálneho pašovania migrantov a obchodu s ľuďmi. Snejkhídi sa tešia tichej podpore úradov. Tzv. „New Overseas Chinese Areas „sú administratívne oblasti Čínskej republiky pri Hong Kongu (provincie Šen-Čen Fučou či Fu-tien v delte Perlovej rieky, či blízko Sanghaja), ktoré sú známe nielen dodávkami do automobilového priemyslu ale i pašovaním migrantov. Pranie drogových peňazí je dôležitou oblasťou čínskeho organizovaného zločinu. Čínske väzenia sú plné bezbranných užívateľov drog. Čínske

komunity sídlia v Sao Paolo, Čínske štvrte sú v Belehrade, v Berlíne, v Dubaji, v Južnej Afrike, či Budapešti.

Na obranu opatrení čínskej vlády treba poukázať na nové regulačné mechanizmy, kde spoločné jednotky USA ako DEA a Čínsky bezpečnostný úrad vytvorili úzku spoluprácu v boji proti organizovanému zločinu. To viedlo k zatknutiu najdôležitejších protikorupčných úradníkov z provincie ako je Fu-Čou. Úzka je tiež spolupráca medzi spravodajskými inštitúciami USA (medzi DEA, FBI, Imigračný a colný úrad policajného odd. NY) a čínskymi bezpečnostnými zložkami.

Severná Kórea je významné centrum tieňových a zločineckých ekonomík v Ázii známa výrobou falšovaných falošných cigariet a dolárových bankoviek. Reagujúc na japonský dopyt, vyrába severokórejský farmaceutický priemysel drogu metamfetamín. Táto krajina je tiež zapojená do globálnej zločineckej ekonomiky v odvetviach ako sú terorizmus, obchod so štiepnymi materiálmi.

18. Sobáš medzi Zaibatcu a Jakuzou

Po roku 1945 Američania Jakuzu tolerovali, podobne ako Mafiu na Sicílii pre vyloďovanie v r. 1943. Jakuzo to je najväčšia a najpedantnejšia skupina organizovaného zločinu na svete. Jakuzo investovala do legálnej turistiky, kupovala hotelové komplexy, reštaurácie a iné zariadenia. Jakuzo skupovala podiely v zariadeniach na voľný čas, najmä na Havaji, v Las Vegas. V Japonsku prebiehajú rozbroje medzi čínskymi triádami a Jakuzou. Tieto konflikty prebiehajú v kontexte nekompetentného policajného zboru. Jakuzo tiež nadviazala dôverné vzťahy s hlavnými politickými frakciami krajiny, akou je strana LDP-Liberárno Demokratická Strana.

Stavebníctvo nie je srdcom jakuzu, ale funguje ako jeho pľúca. Reaganova vízia voľného obchodu priniesla globalizáciu Japonska. To znamenalo obrovské pôžičky na kŕmenie stavebného šialenstva v období bubliny. Pred prasknutím ekonomickej bubliny vidíme mixáž japonského silného korporátneho sveta so spupným podsvetím Jakuzu. Prasknutá ekonomická bublina znamená ukončenie priateľstva medzi gangstrami a podnikateľmi a zastrasovanie. Kľúčové inštitúcie japonského štátu a ekonomiky ochotne pracovali v rukavičkách s organizovaným zločinom na úkor obyčajných obyvateľov. Japonský legálny a nelegálny svet sa zlieva dokopy. Nikde nebol takýto rozdiel hmlistejší a nepreniknuteľnejší ako v banke Sumitomo. Jakuzo je inštitucionálnym prvkom japonskej spoločnosti.

19. Organizovanému zločinu sa v EÚ darí

Nové technológie vdýchli život aj cezhraničnému organizovanému zločinu, upozorňuje správa Europolu. Najväčším nelegálnym trhom je stále obchodovanie s drogami. Syntetické drogy sa v EÚ vyrábajú vo veľkom, čo z EÚ robí celosvetovú zásobárňu[8]. Sofistikované sú aj schémy na pašovanie drog do EÚ vo veľkých množstvách. Veľkým fenoménom je prevádzacstvo ľudí, ktoré sa s migračnou krízou stalo jedným z najprofitujúcejších odvetví organizovaného zločinu.

Francúzsko má hanebný rekord v dodávaní zbraní Afrike výmenou za nerasty. Mafia v Taliansku mala vzťahy s kresťansko-demokratickou stranou Talianska. Najdôležitejšie postavy sicílskej mafie používajú ochranu najvyšších vrstiev Ríma.

Veľký počet zraniteľných skupín ľudí, predovšetkým utečencov v EÚ, zvyšuje riziko, že sa začne znovu rozmáhať vykorisťovanie rôzneho druhu[13]. Ich „modus operandi“ mimoriadne dobre reaguje na nové technológie. Prekvitá najmä online obchod. K dispozícii zločincovi je mnoho šifrovaných kanálov komunikácie, lacné drony, automatická logistika alebo nové technológie[3]. Online je dnes možné kúpiť čokoľvek. Týka sa to ako bežne dostupného webu tak aj tzv. darkwebu, ku ktorému sa bežný užívateľ bez špeciálnych softwarov nedostane. Nakupuje sa takmer všetko – od marihuany cez kokain, falšované lieky, kultúrne tovary, nezdanený tabak, až po strelné zbrane, heroín alebo ohrozené živočíchy.

Záver

V širšom chápaní globálny organizovaný zločin smeruje od Ameriky, cez Stredný Východ, Strednú Áziu, Marghreb, Balkán, Západná Európa. Znamená získavanie peňazí od vlád, vstupy na lukratívny trh s globálnou pracovnou silou riadený zločineckými syndikátmi, pašovanie tovarov s vysokou pridanou hodnotou, ilegálny obchod s cigaretami, či karuselovými podvodmi. Posledne spomenuté využívajú biele miesta v legislatíve štátov a pri nezákonnom vrátení dane z DPH spôsobujú v krajinách EÚ straty vo výške až 100 mld. ročne. Toky Novej Hodvábnéj cesty sú okrem iného aj tokmi migrantov, drog, ilegálneho tovaru a služieb vo vnútri bývalého ZSSR do EÚ, obchodu so zbraňami, s nehnuteľnosťami a ich vývoz na problémové miest sveta.

Pre dnešné skupiny organizovaného zločinu je typické, že sú schopné extrémne rýchlo sa prispôbiť meniacim sa okolnostiam [11]. Mimoriadne nebezpečné je ak sa im podarí časť ziskov odkloniť do legálnej ekonomiky a expandovať. Organizovaný zločin je tiež jedným z hlavných zdrojov financovania terorizmu. Na nový fenomén, kedy čoraz viac ľudí tzv. „individuálnych kriminálnikov“ ponúka svoje služby (Crime-as-a-Service). Online priestor umožňuje operovať kriminálnikom bez nutnosti mať infraštruktúru tradičnej organizovanej skupiny. Tento model „kriminálnej živnosti“ je rozšírený najmä v kyberzločine[18]. Rozmáha sa aj sexuálne zneužívanie detí na internete, ktoré je čoraz viac najmä zárobkovou činnosťou. Na ústupe ale nie sú ani staré dobré zločiny proti majetku, napríklad počet prípadov vykrádania domov vo viacerých členských štátoch rastie.

Použitá literatúra

Knihy:

- [1] GLENNY, M., McMafia. Zločin bez hraníc, Bratislava: Kalligram, 2010, 432 p., ISBN: 97-880-81012-28-0.
- [2] WITTIG, T., Understanding Terrorist Finance, 2011, London: Palgrave Macmillan Books, 238 p., ISBN: 97-802-30291-84-3.
- [3] MAREŠ, M., a kol., Krizový management: Případové bezpečnostní studie, Praha: Ekopress, 2013, 237 p., ISBN: 978-80-86929-92-7.
- [4] CORDELL, K., WOLFF S., Routledge Handbook of Ethnic Conflict, ,334p., Routledge, London: 2011, ISBN 978-0-415-47625-6

- [5] MARFLEET, P., Refugees in a Global Era:, London: Palgrave Macmillan, 2006. 324 p. ISBN 978-0-333-77784-8
- [6] RICHARDS, J., A guide to National Security: Threats, Responses, and Strategies, Oxford: Oxford University Press. 2012, 224 p., ISBN 978-0-19-965506-9
- [7] FOWKES, B., Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World, New York Palgrave Publishers Ltd., 2002, 228 p., ISBN 0333792564;
- [8] SOULEIMANOV, E. a kol., Terorismus Pokus o Porozumění; Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) , 2010, 345 s. ISBN 978-80-7419-038-4
- [9] AVANT, D., The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security , Cambridge, U.K., Cambridge University Press, 2008. 310 p., ISBN 978-0-521-78791-8

Časopisy:

- [10] MOON-YOUNG L., The Dynamism of Trans-Boundarisation: From the Perspective of Critical Regionalism, Journal Geopolitics, Volume 22. ,Issue 2, 2017, Routledge, Taylor & Francis Group LLC., Philadelphia, U.S.A., Pages 429-451, ISSN 1465-0045

Dáta, správy, práce:

- [11] Council Document 12159/12, Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA). Methodology (04/07/2012), accessible at <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12159-2012-INIT/en/pdf>
- [12] Europol 2015, Large Chinese money laundering network dismantled (12/05/2015), accessible at <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/large-chinese-money-laundering-network-dismantled>
- [13] Europol and Eurojust 2016, Hawala money laundering ring dismantled by Joint Investigation Team (29/11/ 2016), accessible at <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/hawala-money-laundering-ring-dismantledjoint-investigation-teamy>
- [14] <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues30/index.htm>
- [15] http://www.businessweek.com/globalbiz/content/jul2010/gb20100728_303459.htm
- [16] <https://www.forbes.com/sites/benzingainsights/2011/11/07/rise-of-the-shadow-economy-second-largest-economy-i>
- [17] <http://foreignpolicy.com/2011/10/28/the-shadow-superpower/>
- [18] <http://cybrepo.unodc.org>

Autor:

¹**Ing. Miloslav Hoschek, PhD.** - e-Silk Road ,NGO Záhrebská 10, 811 05 Bratislava, EU-Slovakia, mhoschek@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Komparácia slovenskej právnej úpravy trestnej
činnosti priamo súvisiacej s detskou pornografiou
s právnou úpravou vybraných európskych štátov
(*Belgické kráľovstvo, Francúzska republika*)**

**Comparison of Slovak Legal Regulation of Crimes Directly
Related to Child Pornography with Legal Regulation of
Particular European Countries (*the Kingdom of Belgium,
the French Republic*)**

Monika HULLOVÁ¹

¹*Akadémia Policajného zboru v Bratislave*

Abstrakt:

Autorka sa v príspevku zameriava na analýzu vybraných ustanovení trestnoprávných noriem vo vzťahu k trestným činom súvisiacich s detskou pornografiou. V priebehu aplikovaného výskumu využila metódy právnej komparatistiky. Cieľom tohto príspevku nie je len nájsť určité rozdiely a paralely v trestnoprávných systémoch Belgického kráľovstva, Francúzskej republiky a Slovenskej republiky, ale aj načrtnúť hodnotenie efektívnosti slovenského modelu právnej úpravy trestných činov súvisiacich s detskou pornografiou s alternatívami jeho zlepšenia (z pohľadu de lege ferenda).

Kľúčové slová: *pornografia, detská pornografia, detské pornografické dielo, nemravné fotografie detí, trestný čin, detské pornografické predstavenie, výroba detskej pornografie, rozširovanie detskej pornografie, prechovávanie detskej pornografie, účasť na detskom pornografickom predstavení*

Abstract:

In the contribution the author focuses on analysis of particular criminal provisions in relation to crimes being linked to child pornography. In the course of applied research she has used the methods of comparison in law. The goal of this paper is not only to find certain differences and parallels in the legal systems of the Kingdom of Belgium, the French Republic and the Slovak Republic, but also to draft evaluation of effectiveness of the Slovak model of legal regulation of child pornography crimes with alternatives of its improvement (from the point of view de lege ferenda).

Keywords: *pornography, child pornography, child pornographic material, indecent photographs of children, a criminal offence, child pornographic performance, manufacturing of child*

pornography, dissemination of child pornography, possession of child pornography, participation in child pornographic performance.

Úvod

Vo vzťahu k špecifikácii trestnej činnosti „*priamo súvisiacej s detskou pornografiou*“ je potrebné uviesť, že vo všeobecnosti možno pod ňou rozumieť skutkové podstaty trestných činov: výroby, rozširovania a prechovávanía detskej pornografie a účasti na detskom pornografickom predstavení. Uvedené uvádzame hlavne preto, že táto problematika môže byť chápaná aj vo výrazne širších súvislostiach, predovšetkým ak hovoríme o ďalších relevantných skutkových podstatách trestných činov (*osobitnej časti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona v platnom znení*), v zmysle ktorých možno postihnúť súvisiace protiprávne konania (*napr. sexuálne zneužitie, znásilnenie dieťaťa na účely výroby detskej pornografie*).

Z genézy trestnoprávnej úpravy detskej pornografie v podmienkach Slovenskej republiky vyplýva, že táto až do súčasnosti prešla zmenami vyvolanými registrovanými spoločenskými potrebami (*osobitne v tomto zmysle – permanentne sa meniacou bezpečnostnou situáciou*). Sme však toho názoru, že existujúci právny stav by nemal byť konečným riešením tohto problému a práve táto realita bola jedným z dôvodov, prečo sme sa problematikou efektívnosti systému právnej úpravy trestnej činnosti súvisiacej s detskou pornografiou v Slovenskej republike začali podrobnejšie zaoberať v rámci tematicky orientovaného aplikovaného výskumu, ktorého **objektom** je odhaľovanie a objasňovanie trestných činov znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, detskej pornografie a kupliarstva a **predmetom** sú procesy odhaľovania a objasňovania vybraných foriem mravnostnej trestnej činnosti, ich determinanty a konštrukty. [1]

V nadväznosti na uvedené sme vykonali analýzu a komparáciu relevantných trestnoprávnych noriem vybraných štátov Európy resp. Eurázie. Považujeme za potrebné uviesť, že výber výskumného súboru bol do istej miery limitovaný možnosťami členov výskumného tímu, ktorých ambíciou bolo skúmať, hodnotiť a porovnať základné trestnoprávne normy 8 štátov, a to Ruska, Veľkej Británie, Francúzska, Belgicka, Poľska, Česka, Nemecka a Slovenska. Je tomu tak preto, lebo všetky analyzované systémy vykazujú znaky špecifickosti, ktoré môžu byť pre nás zdrojom inšpirácie. Sme presvedčení, že práve týmto prístupom sa realizátorom aplikovaného výskumu podarilo vytvoriť dostatočné penzum poznania, ktoré je možné využiť pri identifikácii nedostatkov (*rezerv*) a ich následnej eliminácii, predovšetkým z pohľadu de lege ferenda.

V predkladanom príspevku sme sa však rozhodli prezentovať len niektoré vybrané (*čiastkové*) výsledky nášho poznávania, ku ktorému sme dospeli analýzou a komparáciou trestnoprávnych poriadkov Belgického kráľovstva, Francúzskej republiky a Slovenskej republiky.

1. Belgické kráľovstvo

Akékoľvek protiprávne konanie, ktorým sa naplňajú znaky skutkovej podstaty trestného činu je *(rovnako ako v mnohých iných európskych krajinách)* sankcionovateľné v primárnej trestnoprávnej norme, konkrétne v Trestnom zákonníku z 8. 6. 1867 v znení neskorších predpisov (*Code Pénal*). V zmysle vybraných ustanovení VII. hlavy tohto zákona, s názvom „*Trestné činy a delikty proti rodinnému poriadku a verejnej morálke*“ (*VII. Titre: Des crimes et des delits contre l'ordre des familles et contre la moralite publique*), sa kriminalizuje sexuálne konanie namierené proti deťom a mládeži. [2]

Vo vzťahu k problematike detskej pornografie možno konštatovať, že tá je v belgickom právnom systéme explicitne vymedzená v čl. 383, pričom možno pod ňou rozumieť akýkoľvek materiál, ktorý zobrazuje dieťa *(alebo osobu vyzierajúcu ako dieťa)*, ktoré sa zúčastňuje reálneho alebo simulovaného sexuálneho konania prípadne zobrazuje pohlavné orgány dieťaťa na sexuálne účely. Okrem toho možno pod detskou pornografiou rozumieť aj realistické sexuálne zobrazenia neexistujúce dieťaťa. Posledná zmienaná skutočnosť *(na rozdiel od predchádzajúcich uvedených definičných znakov detskej pornografie)* nie je v slovenskom právnom systéme obsiahnutá *(v zmysle § 132, ods. 4 Trestného zákona)*. [4]

Z pohľadu belgickej právnej úpravy možno pod protiprávnym konaním súvisiacim s detskou pornografiou rozumieť situácie, ak osoba vyrobí, ponúka, predáva, prevádza, dodáva, prenajíma, distribuuje, šíri, alebo sprístupňuje detskú pornografiu *(trest odňatia slobody od 5 – 10 rokov a peňažný trest od 500 – 10 000 eur)*, alebo ak vlastní alebo si vedome zadovážuje detskú pornografiu prostredníctvom informačných a komunikačných technológií *(trest odňatia slobody od 1 mesiaca – 1 rok a peňažný trest 100 000 eur)* prípadne, ak tak koná pod záštitou určitej organizácie/právnickej osoby *(trest odňatia slobody od 10 – 15 rokov a peňažný trest 500 – 50 000 eur)*. Za podmienky, že je obeťou dieťa, zákon stanovuje minimálnu hranicu trestu u všetkých konaní uvedených v čl. 383, ktorú musí súd rešpektovať pri ukladaní trestu, a to trestnú sadzbu od 6 mesiacov – 2 rokov a peňažnú sadzbu od 5 000 eur. Zákon umožňuje sankcionovať aj právnické osoby zodpovedné za distribúciu takýchto materiálov, napr. kníhkupectvá, antikvariáty, fotografické štúdiá a iné podnikateľské subjekty zaoberajúce sa výrobou a distribúciou obrazových a iných materiálov *(zákaz činnosti od 1 mesiaca – 3 mesiacov, prípadne aj dlhšie, ak je skutok spáchaný opakovane)*.

Z doteraz uvedeného vyplýva, že belgická právna úprava resp. právny postih konaní súvisiacich s detskou pornografiou je odlišný od právnej úpravy v Slovenskej republike. Uvedené uvádzame najmä vo vzťahu ku skutočnosti, že belgický Trestný zákonník osobitne špecifikuje aj niektoré ďalšie okolnosti, ktorým slovenský právny systém nevenuje bližšiu pozornosť, aj vzhľadom na to, že naša právna úprava je všeobecnejšia. Napriek tomu sme presvedčení, že všeobecnosť našej právnej úpravy neneguje jej komplexnosť. Čo sa týka trestov, trestné sadzby sú v zmysle belgickej právnej úpravy vyššie, t.j. zákon umožňuje za identické protispoločenské konanie uložiť vyššie tresty, než je tomu v Slovenskej republike a navyše zákon, na rozdiel od Slovenskej republiky, ukladá obligatórnu sankciu, ktorou je peňažný trest. Výška týchto kumulatívnych trestov je z nášho pohľadu pomerne vysoká, v niektorých prípadoch sa

pohybuje až do výšky 100 000 eur. Záverom je možné dodať, že zákonom tolerovaná hranica pre sexuálne konanie je 16 rokov, pričom zákon poskytuje za určitých okolností ochranu aj osobám starším ako 16 rokov (*a mladším ako 18 rokov*).

2. Francúzska republika

Analogicky ako v predchádzajúcej právnej úprave, aj vo Francúzsku sú trestné činy detskej pornografie kriminalizované v zmysle platného Trestného zákona (*zákona č. 98-468 zo 17. 6. 1998 – Code Pénal*) v rámci viacerých ustanovení. Konkrétne ide o čl. 227-23, 227-24, 321-1, 321-2 a 321-5. [3]

Pod detskou pornografiou tu možno rozumieť aj zobrazenia osoby vyzerajúcej ako dieťa, okrem prípadov, keď sa preukáže, že osoba v čase vzniku zobrazenia mala viac ako 18 rokov. Pre porovnanie uvádzame, že v zmysle § 132, ods. 4 slovenského Trestného zákona je irelevantné, ak sa preukáže, že osoba v čase vzniku zobrazenia mala viac ako 18 rokov (*postačuje, že osoba vyzerala ako dieťa*).

Za výrobu, nahrávanie a prenášanie obrazových záznamov dieťaťa (*osoby mladšej ako 18 rokov*), majúcej pornografický charakter, s cieľom ich šírenia, možno páchatelovi uložiť trest odňatia slobody na 5 rokov a peňažnú pokutu 75 000 eur (čl. 227-23). V prípade, že má obeť menej ako 15 rokov, je irelevantné, že páchatel nemal v úmysle zobrazenia ďalej šíriť. V podmienkach Slovenskej republiky, v nadväznosti na § 370 (*Prechovávanie detskej pornografie*), nie je podstatné, či osoba mala úmysel šíriť detskú pornografiu. Postačuje, že ju osoba prechováva alebo koná v úmysle získať k nej prístup prostredníctvom elektronickej komunikačnej služby. Rozdiel je badateľný aj vo výške trestu, pričom za uvedené konanie možno v zmysle slovenskej právnej úpravy uložiť trest odňatia slobody len na 2 roky. Rozdiel je evidentný aj v chápaní skutkovej podstaty trestného činu výroby detskej pornografie. Kým v zmysle § 368 slovenského Trestného zákona je trestné zneužitie dieťaťa alebo umožnenie jeho zneužitia na výrobu detskej pornografie, čomu zodpovedá výška trestnej sadzby (*od 4 – 10 rokov*), zneužitie dieťaťa na takéto účely v zmysle francúzskej úpravy nie je v čl. 227-23 zahrnuté (*postihuje iba akt zhotovovania zobrazenia*).

Rovnakou sankciou sa v zmysle francúzskej právnej úpravy potrestá páchatel, ak ponúka, sprístupňuje, šíri, importuje alebo exportuje takéto zobrazenia. Na druhej strane, ak verejne prostredníctvom elektronickej komunikačných sietí šíri takéto zobrazenia detí (*osôb mladších ako 18 rokov*), možno mu uložiť trest odňatia slobody na 7 rokov a peňažný trest 100 000 eur. Predmetné ustanovenie sa obsahovo prekrýva s § 369 Trestného zákona (*Rozširovanie detskej pornografie*). Za uvedené konanie možno páchatelovi uložiť trest odňatia slobody od 1 – 5 rokov. V prípade, že tak robí verejne, možno mu uložiť vyšší trest odňatia slobody, t.j. od 3 – 8 rokov, čo je porovnateľné s výškou trestu reglementovanou francúzskou normou resp. slovenská právna úprava ju v hornej hranici trestnej sadzby presahuje.

Trest odňatia slobody na 2 roky a peňažný trest 30 000 eur možno v zmysle francúzskej právnej úpravy uložiť páchatelovi v prípade, ak osoba opakovane prezerá internetové stránky s „*pedopornografickým*“ obsahom aj za odmenu alebo ak takéto

zobrazenia nadobúda a prechováva. Na druhej strane, zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody 500 000 eur v prípade, ak vyššie uvedenú činnosť pácha organizovaná skupina. V Slovenskej republike je uvedené konanie možné kriminalizovať v zmysle § 370 Trestného zákona. Na druhej strane je však potrebné uviesť, že v policajnej praxi sú v tejto súvislosti registrované problémy vo vzťahu k dokazovaniu tejto činnosti páchatel'a a jeho úmyslu. Za uvedené konanie možno uložiť trest odňatia slobody v rovnakej výške ako je tomu vo Francúzsku.

V zmysle 227-24 je trestná výroba, doprava a distribúcia správ majúcich násilný charakter, ktoré podnecujú k terorizmu, pornografii, alebo by mohli vážne ohroziť ľudskú dôstojnosť; alebo obchodovanie s nimi (*3 roky odňatia slobody a peňažný trest 75 000 eur*). Zákon č. 300/2005 Z. z. túto problematiku do istej miery reglementuje v rámci viacerých ustanovení, napr. v § 421 – § 422b (*Podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd; Výroba extrémistických materiálov, rozširovanie extrémistických materiálov*), § 297 (*Založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny*) a v § 21 (*Účastník*).

Čo sa týka osobnej pôsobnosti zákona č. 300/2005 Z. z., aj v Slovenskej republike sa podľa Trestného zákona posudzuje trestnosť činu, ktorý spáchal občan Slovenskej republiky mimo územia tohto štátu a rovnako cudzinec, ktorý má na našom území trvalý pobyt (§ 4). Uvedené sa vzťahuje aj na kriminalizáciu pokusu trestného činu (§ 14, ods. 2). Na druhej strane však slovenský Trestný zákon bližšie nešpecifikuje príťažujúce okolnosti, ak sa trestného činu súvisiaceho s detskou pornografiou dopustí blízka osoba.

Francúzska norma odkazuje na osobitné právne predpisy v prípade, že sú tieto konania spáchané za využitia tlače a vysielania. Osobitný prístup sa využíva aj v prípade, ak sa skutku dopustí právnická osoba (*čl. 227-28-1*). Za spáchanie zločinu alebo prečinu možno právnickej osobe uložiť peňažný trest a iné druhy v rámci taxatívne uvedených trestov v čl. 131-39 tohto zákona, s výnimkou trestu odňatia slobody (*napr. zákaz činnosti, súdny dohľad*). Pri výmere trestu platí zásada, že výška peňažného trestu stanovená v tomto zákone pre fyzické osoby sa u právnickej osoby zvyšuje päťnásobne. V prípade, že zákon za určité protiprávne konanie neustanovuje výšku peňažného trestu fyzickej osobe, právnickej osobe možno za takéto konanie uložiť peňažný trest 1 000 000 eur.

Aj slovenský právny systém umožňuje sankcionovať právnickú osobu za spáchanie trestného činu detskej pornografie. V zmysle § 10 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb možno právnickej osobe za spáchaný trestný čin uložiť:

- *trest zrušenia právnickej osoby,*
- *trest prepadnutia majetku,*
- *trest prepadnutia vecí,*
- *peňažný trest (od 1500 – 1 600 000 eur),*
- *trest zákazu činnosti (na 1 – 10 rokov),*
- *trest zákazu prijímať dotácie a subvencie,*

- *trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov EÚ,*
- *trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,*
- *trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. [5]*

V zmysle čl. 227-28-3, ak páchatel' inému sľubuje, navrhuje, ponúka poskytnutie odmeny, alebo propaguje výhody spáchania trestného činu na dieťať, avšak k spáchaniu alebo pokusu tohto činu nedôjde, možno mu uložiť trest odňatia slobody na 3 roky a peňažný trest 45 000 eur a ak k činu alebo jeho pokusu dôjde, trest odňatia slobody na 7 rokov a peňažný trest 100 000 eur. Aj slovenská právna úprava na tieto situácie reaguje ustanovením § 21, ktoré zakotvuje trestnú zodpovednosť účastníctva.

Z prezentovaných informácií vyplýva, že právny postih detskej pornografie vo Francúzsku je v porovnaní so Slovenskou republikou odlišný. Čo sa týka sexuálne motivovaného konania voči osobe mladšej ako 18 rokov resp. v užšom zmysle slova 15 rokov, to je vo francúzskej právnej úprave obsiahnuté v rámci viacerých ustanovení, a to: znásilnenia, sexuálnej agresie, incestu, sexuálneho obťažovania a ohrozovania mravností detí. V tejto súvislosti sme komparáciou predmetných ustanovení obidvoch trestnoprávných noriem dospeli k nasledovným záverom:

- *odlišné chápanie „hraničných zobrazení“ majúcich charakter detskej pornografie (v zmysle francúzskej právnej úpravy tu patria aj zobrazenia osoby vyzerajúcej ako dieťa, okrem prípadov, keď sa preukáže, že osoba v čase vzniku zobrazenia mala viac ako 18 rokov),*
- *odlišné vymedzenie trestného činu prechovávanía detskej pornografie (v zmysle slovenskej právnej úpravy nie je podstatné, či osoba mala úmysel ďalej šíriť detskú pornografiu),*
- *odlišné vymedzenie priťažujúcich okolností vo vzťahu k detskej pornografii (slovenská právna úprava nešpecifikuje ako priťažujúcu okolnosť, ak sa trestného činu súvisiaceho s detskou pornografiou dopustí blízka osoba),*
- *odlišné vymedzenie trestného činu výroby detskej pornografie a tomu zodpovedajúce sankcie (francúzska právna úprava v tejto súvislosti kriminalizuje len akt zhotovenia zobrazenia, nie zneužitie dieťaťa za týmto účelom – to je postihnutelné v rámci iných ustanovení),*
- *odlišné tresty (výška trestov a druhy trestov).*

Najmarkantnejšie rozdiely medzi slovenskou a francúzskou právnou úpravou trestných činov detskej pornografie sú v systéme sankcií. V tejto súvislosti nemožno s istotou tvrdiť, že by niektorá z právnych úprav bola jednoznačne prísnejšia v porovnaní s tou druhou. Špecifikom francúzskeho zákona je fixná výška trestu odňatia slobody a fixná výška peňažného trestu (*dokonca aj za trestné činy, u ktorých nie je evidentný majetkový prospech*). Sme toho názoru, že uvedený prístup znižuje subjektívizmus v rozhodovaní súdov a zároveň (*aj vzhľadom na, naše pomery, vysoké hodnoty peňažných trestov*) možno v hypotetickej rovine hovoriť aj o výraznejšom preventívnom pôsobení na potenciálnych páchatel'ov tejto trestnej činnosti.

Záver

Trestná činnosť priamo súvisiaca s detskou pornografiou patrí do kategórie protiprávných konaní, na ktorých závažnosť systematicky reflektuje nielen Slovenská republika, ale aj európske štáty. Vzhľadom na to, že často ide o transnacionálnu trestnú činnosť, ktorej akceleračným faktorom je permanentne sa vyvíjajúca úroveň vedeckotechnického rozvoja a informatizácie spoločnosti, je nevyhnutné vytvoriť priestor pre unifikáciu právnych systémov, osobitne vo vzťahu k právnemu postihu páchatel'ov za predmetné druhy antisociálnych konaní. V tomto ohľade sme komparáciou vybraných trestnoprávných poriadkov dospeli k záveru, že systém právnej úpravy detskej pornografie v Slovenskej republike je v kontexte právnych poriadkov Belgicka a Francúzska (*ktorým sme sa bližšie venovali v tomto príspevku*) odlišný, no napriek tomu kompatibilný s európskymi trendmi a požiadavkami.

Použitá literatúra

Dáta, správy, práce:

- [1] HULLOVÁ, M. a kol. Projekt vedeckovýskumnej úlohy „Problémy pri odhaľovaní a objasňovaní vybraných druhov mravnostnej kriminality“. Výsk. 196. A PZ v Bratislave: Bratislava, 2013, 35 s.
- [2] LOI–WET. Code pénal. [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné na internete: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?table_name=loi&cn=1867060801&language=fr.
- [3] LEGIFRANCE. Code pénal. [online]. [cit. 2017-10-08]. Dostupné na internete: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>.
- [4] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v platnom znení.
- [5] Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v platnom znení.

Autor:

¹pplk. JUDr. Monika Hullová, PhD. – Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 83517, Slovenská republika, e-mail: monika.hullova@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Dopravná ochrana určených osôb a zahraničných
predstavitel'ov, v kontexte Bratislavského summitu
lídrov Európskej únie, počas SK PRES 2016**

**Transport Protection of Designated Persons and Foreign
Leaders, in the Context of Bratislava EU Leaders Summit,
During SK PRES 2016**

Štefan JAKABOVIČ¹, Tomáš JAKABOVIČ²

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

²Ministerstvo vnútra SR, Prezídium PZ

Abstrakt:

Útoky na vplyvných, bohatých a slávnych sú staré, ako ľudstvo samo. Proti útokom sa preto predstavitelia rizikových skupín snažili zabezpečiť. Podľa finančných možností alebo statusu si zaobstarávali jednotlivcov, skupiny alebo až armády, ktorí sa ich snažili chrániť. Vznikajúce skupiny a organizácie boli predchodcami dnešných útvarov chrániacich ústavných činiteľov. Ich modernou úlohou je zaisťovať osobnú bezpečnosť definovaných významných osôb, kde sa včasným pridelením ochrany predchádza destabilizácii, ktorá by mohla vzniknúť po úspešnom útoku na tieto osoby. Na Slovensku tieto úlohy zabezpečuje Úrad pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misíí Ministerstva vnútra, kde jeho činnosť so špecifikáciou dopravnej ochrany bude popísaná v tomto príspevku.

Kľúčové slová: *Ochrana. Určená osoba. Ústavný činiteľ. Verejný činiteľ. Ochrana ústavných činiteľov a diplomatických misíí. Zákon o Policajnom zbore. Uznesenie vlády na zabezpečenie ochrany určených osôb, zahraničných predstavitel'ov a určených objektov. Dopravná ochrana. SK PRES 2016. Bratislavský summit.*

Abstract:

Attacks upon influential, wealthy and famous are as old as mankind. That is why members of risk groups tried to secure themselves. Within their financial capacities or status they procured individuals, groups or even armies that tried to protect them. Emerging groups and organizations were precursors of today's services protecting constitutional officials. Their recent task is to provide personal safety of the designed prominent persons and by timely conferral of protection avoid destabilization which could occur after a successful attack on these persons. In Slovakia these tasks are provided by the Authority for Protection of Constitutional Officials and Diplomatic Missions of Ministry of the Interior, whose actions along with transport protection specification will be described in this article.

Keywords: *Protection. Designated person. Constitutional official. Public official. Protection of constitutional officials and diplomatic missions. The Police Act. Government decree on ensuring protection of designated persons, foreign representatives and designated objects. Transport protection. SK PRES 2016. Bratislava summit.*

Úvod

Ochrana čelných ústavných, politických a verejných predstaviteľov každého štátu dnešného sveta je samozrejmosťou a nutnosťou. Ochrana sa vyvíja, mení sa, kopíruje technologický pokrok, analyzuje aktuálne trendy útokov, učí sa na minulosti a predvída nové ohrozenia a možné hrozby. Stále však musí zabezpečovať nemenné a pevné minimálne štandardy, ktorú môžu z malého podcenenia vyvolať veľký následok.

Z histórie niektorých atentátov a útokov na významných predstaviteľov:

- 13. mája 1981- atentát na Jána Pavla II. počas audiencie na Námestí svätého Petra v Ríme. Pápež útok prežil
- 31. októbra 1984 - atentát na Indiru Gándhiovú, indickú predsničku vlády, útok neprežila;
- 28. februára 1986 - atentát na Olafa Palmeho, švédskeho premiéra. Bol zastrelený v centre Štokholmu, keď sa spolu so svojou manželkou vracal domov;
- 31. októbra 1984 -atentát na Bénazír Bhútovú, pakistanskú političku, dvojnásobnú premiérku. Bola zabitá na predvolebnom zhromaždení,
- 4. novembra 1995 -atentát na Jicchaka Rabina, izraelského premiéra. Bol zavraždený počas demonstrácie na podporu mierového procesu na Námestí kráľov v Tel Avive.
- 30. apríla 2009 pri prejazde kolóny počas oslavy narodenín holandskej kráľovnej Juliany, túto ohrozil útočník s autom, útočník pri útoku na holandskú kráľovnú túto nezabil a sám zahynul [11].
- Dňa 22.7.2011 v Nórsku spáchal Andersa Behring Breivik dva veľké teroristické útoky. Zahynulo pri nich 77 ľudí, takmer 100 ďalších bolo zranených.

Dňa 13. novembra 2015 došlo v Paríži k sérii koordinovaných teroristických útokov. Celkovo večer medzi 21. a 01. hodinou rannou nasledujúceho dňa, došlo k šiestim útokom strelnými zbraňami a trom samovražedným bombovým útokom. Výsledkom útokov bolo 130 obetí a 368 zranených [8].

Ďalšia séria teroristických útokov nastala dňa 22. marca 2016 v Bruseli medzi 8:00 a 9:11 hod. tamjšieho času. Útoky si vyžiadali najmenej 34 obetí a ďalších až 200 zranených. Cieľom útokov bolo medzinárodné bruselské letisko Zaventem a stanica bruselského metra Maalbeek v centre mesta. K útokom sa prihlásila teroristická organizácia Islamský štát [1].

Tesne pred začatím slovenského predsedníctva nasledoval ďalší teroristický útok, keď dňa 14. júla 2016 pri oslavách štátneho sviatku dobytia Bastily v juhofrancúzskom meste Nice, vošiel vodič ťažkého nákladného auta úmyselne do zóny medzi oslavujúci dav, kde usmrtil 84 osôb a viac ako 300 zranil. [4].

Už pred útokom v Nice bol zaznamenaný rovnaký prípad, keď 22. decembra 2014 vodič nákladného auta narazil autom do davu ľudí na vianočnom trhu v Nantes na západe Francúzska. Zranil desať osôb, dvaja zo zranených neskôr zomreli. V rovnaký deň muž v Dijone vrazil do chodcov.

Útoky v Nantes a Dijone (2014), v Nice (2016) vo Francúzsku, voči veľkému davu osôb pri slávnostných udalostiach, boli výraznou informáciou o nových trendoch

útokov. Doplnili tak poznatky získané z analýz iných útokov, proti automobilovej kolóne v slávnostnom moto sprievode (Holandsko, 2009), proti vládnej budove (Nórsko, 2011), útoku na športové podujatie, koncert a reštauráciu (Francúzsko 2015), útoku na letisko a metro (Brusel, 2016).

Príprava Slovenskej republiky na Bratislavský summit lídrov EÚ

1. Program, priority a témy slovenského predsedníctva v Rade EÚ

Slovenské predsedníctvo nastupovalo v čase, keď Únia čelila bezprostredným výzvam, ako : rozhodnutie v referende Spojeného kráľovstva o vystúpení ich krajiny z Únie vyvolalo potrebu diskusie o budúcnosti únie, pretrvávajúca migračná kríza preverovalo celistvosť Schengenu, nedávne teroristické útoky v Paríži a v Bruseli poukázali na rezervy v oblasti vnútornej bezpečnosti a dôsledky hospodárskej a finančnej krízy stále ovplyvňujú ekonomiky členských štátov Únie.

Pre Slovenskú republiku, ako členskú krajinu Európskej únie takto vyplynula v druhom polroku 2016 jedna z najdôležitejších a najnáročnejších úloh vyplývajúcich z tohto členstva, a to predsedáť Rade Európskej únie (ďalej Rada EÚ). Na čele Rady EÚ sa členské štáty striedajú každých šesť mesiacov. Počas tohto obdobia vedie predsedajúca krajina zasadnutia na všetkých úrovniach Rady a zodpovedá tak za formovanie európskej legislatívy od expertnej až po ministerskú úroveň. S uvedeným podujatím súvisí povinnosť každého predsedajúceho štátu organizovať formálne aj neformálne zasadnutia, a to nielen v Bruseli a Luxemburgu, ale aj vo svojej krajine [5].

Slovenská republika sa na pripravované predsedníctvo v Európskej únii (ďalej slovenské predsedníctvo), pripravovala už niekoľko rokov dopredu na viacerých úrovniach a podľa jednotlivých dotknutých rezortov.

Ako základné východiská a aktuálne priority schválene vládou SR boli stanovené:

1. Hospodársky silná Európa
2. Moderný jednotný trh
3. Udržateľná migračná a azylová politika
4. Globálne angažovaná Európa

Prioritné témy, ktoré boli v popredí predsedníctva, boli motivované troma vzájomne prepojenými princípmi :

- Dosahovanie konkrétnych výsledkov. Cieľom je dokázať občanom EÚ, že spoločné európske projekty majú praktický dosah na zlepšenie kvality ich života
- Prekonávanie fragmentácie. Predsedníctvo sa bude usilovať o dosiahnutie takých výsledkov, ktoré prispievajú k lepšiemu prepojeniu členských štátov na jednotnom trhu
- Zameranie na občana. Schopnosť prinášať konkrétne výsledky a prekonávať fragmentáciu je kľúčom ako prepojiť Úniu s občanmi. Ambíciou je obnoviť dôveru občanov v európsky projekt.

2. Charakteristika medzinárodnej situácie pre summitom

Dôsledná príprava s poznaním aktuálnych hrozieb, oboznámenie sa s reálnymi útokmi v Európe, analýza nedostatkov pri ochrane, ktoré umožnili útoky vykonať, rozšírila poznanie a znamenala posun a hlavne rozšírenie rozsahu pripravovaných bezpečnostných opatrení realizovaných Úradom na ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií, pri príprave nášho predsedníctva v Rade Európskej únie v druhom polroku 2016.

Osobitne náročnou na prípravu sa stala príprava bezpečnej prepravy účastníkov zúčastňujúcich sa akcií počas nášho predsedníctva v SR, zabezpečovaná Odborom dopravnej ochrany Úradu na ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra SR, v súčinnosti s ďalšími zložkami.

Tento trend príprav nezanedbalo ani Ministerstvo vnútra. Osobitne úrad pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej úrad ochrany) aktívne zhromažďoval všetky dostupné informácie, ktoré by pomohli v príprave na slovenské predsedníctvo. Boli kontaktované krajiny, ktoré už predsedali Rade EÚ a z poskytnutých informácií bola vytváraná poznatková základňa pre čo najbezproblémovejšie a nerušené zabezpečenie tohto významného podujatia.

O šírke záberu a rozsahu príprav zo strany úradu ochrany pri príprave slovenského predsedníctva, svedčí snaha čerpať informácie zo všetkých relevantných zdrojov, najmä údajov o zabezpečení bezpečnostných opatrení s množstvom významných osôb na jednom mieste, s nutnosťou ich bezpečnej prepravy, poskytnutej partnerskými službami. Informačná databáza bola doplnená o informácie plánov bezpečnostných opatrení k Stretnutiu o nukleárnej bezpečnosti 2012 v Soule v Južnej Kórei, ktoré boli naplánované podľa skúseností zo stretnutia G20, ako aj o zabezpečení Jadrového summitu, konaného v roku 2014 v Holandsku, Haagu s dôrazom na zvýšenú úroveň hrozieb. Bola vzatá na vedomie informácia o opatreniach počas konania Svetového ekonomického fóra 2015 v Jordánsku, s dôrazom na zvýšenú úroveň hrozieb v krízovom prostredí Blízkeho východu, dokonca bola dostupná aj informácia o bezpečnostných opatreniach počas konania Olympijských hier v roku 2016 v Brazílii. Situáciu v príprave skomplikovala výrazne zhoršená bezpečnostná situácia v Európe.

3. Vymedzenie činnosti ÚOÚČaDM Ministerstva vnútra SR

Úrad ochrany zabezpečuje v rámci celoslovenskej pôsobnosti ochranu a prepravu okolo 50 - 60 určených osôb, ochranu najvýznamnejších štátnych inštitúcií a sídiel ústavných činiteľov. Ďalej podľa Viedenského dohovoru zabezpečuje zhruba 95 až 100 objektov diplomatických misií a rezidencií diplomatických zborov akreditovaných v Slovenskej republike, ktorých počet sa mierne mení. Napr. v roku 2015 ukončilo činnosť veľvyslanectvo Belgického kráľovstva v Bratislave. Po začatí vojenského konfliktu na Ukrajine ukončil z ekonomických dôvodov činnosť Generálny konzulát so sídlom v Prešove. [7].

Ročne policajti úradu ochrany zabezpečujú približne tisíc bezpečnostných akcií a bezpečnostných opatrení .

Hlavné právne akty, ktoré vymedzujú činnosť úradu pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra (ďalej úrad ochrany) sú

- Zákon NR SR o Policajnom zbore č. 171/1993 Z.z.

- uznesenia vlády Slovenskej republiky, z ktorých nosným je uznesenie č. 1104 zo dňa 20. decembra 2000 k návrhu oparení na zabezpečenie ochrany určených osôb, zahraničných predstaviteľov a určených objektov

3.1 Ustanovenia Zákona NR SR o Policajnom zbore č. 171/1993 Z.z.

- Prvá hlava – úlohy, organizácia a riadenie policajného zboru § 2, ods. 1 písmeno f : Policajný zbor zaisťuje osobnú bezpečnosť prezidenta Slovenskej republiky, predsedu Národnej rady slovenskej republiky, predsedu vlády Slovenskej republiky, predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, ministra vnútra Slovenskej republiky a ďalších osôb určených zákonom alebo vládou (ďalej len určená osoba);

§ 2, ods. 1 písmeno g : Policajný zbor zaisťuje ochranu diplomatických misií a ďalších objektov určených zákonom alebo vládou (ďalej len určený objekt) a spolupôsobí pri fyzickej ochrane jadrových zariadení;

§ 4 organizácia Policajného zboru, v ods. 1 je v členení PZ uvedená služba ochrany určených osôb (dnešný úrad pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra Slovenskej republiky).

3.2 Uznesenia vlády Slovenskej republiky

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 43 zo dňa 24. januára 1995** o zabezpečovaní ochrany ústavných činiteľov Slovenskej republiky, určených objektov a zahraničných predstaviteľov;

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 888 zo dňa 21. novembra 1995** o zabezpečovaní prepravy členov vlády Slovenskej republiky vodičmi úradu pre ochranu ústavných činiteľov Slovenskej republiky;

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 4 zo dňa 9. januára 1996** o návrhu zásad spolupráce Ministerstva vnútra SR s ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy SR pri zabezpečovaní ochrany ústavných činiteľov Slovenskej republiky a ochrany zahraničných predstaviteľov na území SR;

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 1104 zo dňa 20. decembra 2000** k návrhu opatrení na zabezpečenie ochrany určených osôb, zahraničných predstaviteľov a určených objektov;

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 96 zo dňa 30.1.2002**, k návrhu na doplnenie opatrenia na zabezpečenie ochrany určených osôb, zahraničných predstaviteľov a určených objektov schváleného uznesením vlády SR č. 1104 zo dňa 20. decembra 2000 doplnilo medzi trvalo chránené objekty aj Národný bezpečnostný úrad, s účinnosťou od 1. marca 2002;

- **uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 1373 z 18. decembra 2002**, ktorým bolo doplnené uznesenie vlády č. 1104, zo dňa 20.12.2000, k návrhu oparení na zabezpečenie ochrany určených osôb, zahraničných predstaviteľov a určených objektov o úlohy zabezpečenia prepravy a ochrany osoby ministra obrany a ministra spravodlivosti.

3.3 Organizačná štruktúra úradu pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií ministerstva vnútra slovenskej republiky

Pre zabezpečenie definovaných úloh a cieľov, ktorých je Úrad pre ochranu ústavných činiteľov a diplomatických misií Ministerstva vnútra SR garantom, musí v rámci svojej činnosti zabezpečiť :

- osobnú a doprovodnú ochranu
- epizodickú ochranu

- pyrotechnickú ochranu
- hygienicko-toxikologickú ochranu
- technickú ochranu
- dopravnú ochranu
- ochranu určených objektov
- ochranu diplomatických misií
- operatívna ochranu
- špeciálnu ochranu

3.4 Úlohy odboru dopravnej ochrany

Predmetný odbor vykonáva prepravu všetkých určených osôb schválených vládou, zahraničných delegácií a čelných predstaviteľov ministerstva vnútra SR, Prezídia policajného zboru SR a ďalších osôb určených ministrom vnútra SR. Odbor zabezpečuje výcvik vodičov a servisné činnosti (údržbu, opravy, pohonné hmoty) pre všetky služobné cestné motorové vozidlá pridelené úradu ochrany. Policajti oddelenia dopravného zabezpečenia, vykonávajú vozidlami označenými k príslušnosti Policajné zboru (označené bielo-zeleným polepom s nápismi Polícia) doprovody určených osôb a zahraničných predstaviteľov, zabezpečenia miest prízjazdov a odjazdov určených osôb a zahraničných predstaviteľov a v prípade potreby významným štátnych návštev vykonávajú aj slávnostný sprievod na motocykloch. (obrázok č.1). Policajti oddelenia dopravného zabezpečenia odboru dopravnej ochrany majú identické uniformy s príslušníkmi dopravnej polície.

Ako uvádza generál JUDr. Ján Packa, jeden z najznámejších doterajších riaditeľov úradu ochrany: "Ochrana je istým spôsobom aj obmedzovaním osobnej slobody politikov. Keď chcete robiť niekomu ochranu, musí s vami spolupracovať. Bez toho sa to nedá. Musia dodržiavať pravidlá hry. Je to obmedzenie, ale je to súčasť funkcie. S tým, že všetci okrem prezidenta majú právo odmietnuť ochranu. Otázka útokov na ústavných činiteľov je otázkou pochopenia ochrany. Ochrana je prevencia. Ochrana potom je už zbytočná. Vychádzame z toho, aké opatrenia sme urobili, aby sa nič nestalo"[12].

3.5 Špecifické aspekty prepravy určených osôb odborom dopravnej ochrany

Z pohľadu úradu ochrany je dopravná ochrana vnímaná hlavne ako zabezpečenie prepravy určených osôb služobnými cestnými motorovými vozidlami úradu ochrany (ďalej služobné vozidlá) Odbor dopravnej ochrany vykonáva dennú prepravu určených osôb po území Slovenskej republiky, ako aj v zahraničí. Pre zabezpečenie úspešnej a bezpečnej prepravy je nutné sklbiť celý rad úkonov, opatrení a príprav. Je potrebné poznať presný alebo predpokladaný program určenej osoby. Podľa toho je možné, aby sa policajti úradu ochrany, vykonávajúci prepravu vedel dostatočne pripraviť na cestu, ovládal trasu a náhradné varianty a vedenie odboru dopravnej ochrany vedelo určiť do služby policajta, ktorý je dostatočne oddychnutý a schopný plniť predpokladané Podľa programu určenej osoby sa zvolí aj typ služobného vozidla, ktorým sa bude vykonávať preprava. Vrcholoví predstavitelia štátu a určené osoby v čele príslušných rezortov sa často medzi prvými, ešte v čase, keď sa mieste nachádzajú záchranné zložky, dostávajú na miesta mimoriadnych udalostí. Zvolenie vhodného typu použitého služobného vozidla pomôže, aby určená osoba bola prepravená čo najbližšie k cieľu.

V mimoriadnych prípadoch, ak je v takýchto situáciách pre dosiahnutie cieľa potrebné použiť špeciálnu techniku, z dôvodu že služobné vozidlo úradu nie je schopné dosiahnuť požadovaný cieľ a nie je ohrozená bezpečnosť určenej osoby, môžu byť použité na dočasnú prepravu aj vozidlá iných zložiek (v , ktorých vedenie zabezpečí vodič úradu, ak je vyškolený a má oprávnenie na takýto druh dopravného prostriedku alebo sa vykoná preprava za prítomnosti policajta úradu.

Použitie vozidla s balistickou ochranou zvyšuje bezpečnosť prepravy. Takéto vozidlá sú rozdelené do tried podľa stupňa balistickej ochrany. Aj keď neexistuje jednotný celosvetový systém označovania, najčastejšie sa používa označovanie podľa triedy B1 - B7) a podľa odolnosti pred útokmi s výbušninou. (napr. norma ERV 2010 pre Explosive Resistant Vehicles, vozidlá odolné výbuchu a iné normy.)

4. BRATISLAVSKÝ SUMMIT LÍDROV EURÓPSKEJ ÚNIE POČAS SK PRES 2016 Z HĽADISKA DOPRAVNEJ OCHRANY

Bratislavský summit lídrov sa uskutočnil v dňoch 15.-17.9.2016, v zastúpení 27. krajín EÚ, okrem Veľkej Británie. Na summit sa zaregistrovalo 343 delegátov, 1350 novinárov, z toho 1100 zahraničných. Prvýkrát za desať rokov, prebehlo stretnutie mimo Brusel. [9]

Pre úrad ochrany to znamenalo zabezpečiť prepravu a ochranu 30. delegácií, nakoľko sa Bratislavský summit okrem zástupcov 27. krajín, pricestovali aj čelní predstavitelia Európskej komisie, Európskej rady a generálny tajomník rady EÚ.

Pri príprave zabezpečenia uvedenej bezpečnostnej akcie sa vychádzalo z nasledujúceho oficiálneho programu:

4.1 *Oblasť súčinnosti a spolupráce*

Pre zvládnutie summitu bolo nutné vytvoriť medzi jednotlivými zložkami štátnych orgánov Slovenskej republiky koordináciu formou súčinnosti a spolupráce. Z hľadiska úradu ochrany bolo potrebné realizovať :

a) spoluprácu s protokolmi Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR pri spracúvaní programu a zabezpečení plnenia úloh bezpečnostnej akcie podľa programu,

b) zabezpečiť súčinnosť s útvarmi a špeciálnymi službami Ministerstva vnútra SR

c) zabezpečiť prostredníctvom Ministerstva zdravotníctva SR zdravotné zabezpečenie akcie

4.2 *Fázy a opatrenia počas Bratislavského summitu z pohľadu ochrany úradu*

Celkovo bolo policajtmi úradu v priebehu celého summitu od 16. realizovaných 18 fáz, v rámci ktorých zabezpečované prílety a príjazdy delegácií-prepravy do miest ubytovania a na miesta konania pracovných stretnutí a plánovaných programov, pracovných stretnutí-na národné tlačové konferencie a nakoniec odlety a odjazdy delegácií z územia SR.

Opatrenia pri presunoch

Pre elimináciu vzniku rizík pri presune jednotlivých delegácií, ako aj spoločnej autokolóny, s ohľadom na minimalizovanie dopravných obmedzení bolo potrebné vytvoriť model, ktorý zabezpečil prejazd po komunikáciách s minimálnou, resp. žiadnou premávkou.

a) po pristáti lietadla s delegáciou, resp. prekročení hraničného prechodu do Slovenskej republiky, bola krátkodobo zastavená premávka na trasách presunu - cestných komunikáciách, ktorá bola obnovovaná v primeranej dobe po prejazde autokolóny

b) v čase presunu všetkých účastníkov summitu na trase Bratislavský hrad - osobný prístav (Fajnorovo nábrežie) a späť došlo k úplnému zastaveniu cestnej premávky na trase presunu. Aj na základe útokov v Nice počas presunu autokolóny s lídrami krajín Európskej únie, bolo pristúpené k opatreniam na zabránenie útoku cestným dopravným prostriedkom

c) v čase plavby loďou - zastavenie lodnej prevádzky v danom úseku Dunaja a zastavenie cestnej premávky na mostoch ponad trasu plavby (vrátane zákazu prechodu pre peších) [13]

d) po ukončení summitu - pri odjazdoch, postup ako pri písme a.

Organizácia tohto podujatia na limitujúcom priestore Bratislavského hradu, kde bolo nutné vykonať príjazdy, parkovanie, odjazdy 30 delegácií s počtom 200 vozidiel priamo sa podieľajúcich na preprave, znamenala predvedenie vysokej profesionálnej a odbornej činnosti policajtov úradu ochrany a súčinnostných zložiek.

Záver

Bezpečnostná situácia v Európe sa od roku 2015 rapídne zhoršila. Výnimočne brutálny útok nákladným vozidlom v Nice sa stál vzorom pre mnohé ďalšie útoky s desiatkami mŕtvych a zranených. Vytvorený model teroristických útokov je finančne nenáročný, nepotrebuje dlhú prípravu, je ťažko predvídateľný a vysoko účinný z hľadiska možného následku.

Útoky v Nemecku 19. decembra.2016 a 5. februára 2017, Veľkej Británii 22. marca 2017, vo Švédsku 7. apríla 2017, sú odpoveďou, že tento trend neustáva a rozsah bezpečnostných opatrení počas slovenského predsedníctva a summitu lídrov v Bratislave bol opodstatnený.

Pre služby vykonávajúce ochranu ústavných činiteľov tak dochádza k zmene, keď sa všeobecný trend výkonu služby vracia z dôvodu racionality ku svojim koreňom a to k ochrane z dôvodu potreby chrániť a nie ochrane pre posilnenie statusu chránenej osoby.

Najmä v Európskych krajinách, najviac postihnutých teroristickými útokmi, dochádza z rozhodnutia vlád k určovaniu stále ďalších osôb k ochrane. Na to však nie sú služby ochrany personálne pripravené a nastáva trend vysokej záťaže ich príslušníkov.

Na odborných stretnutiach predstaviteľov ochranných služieb prevládajú názory, že pridelenie ochrany novým osobám, môže nahradiť kvalitná analýza rizík a následne nastavenie bezpečnostných opatrení. Je to finančne výhodnejšie, ako pridelenie osobnej ochrany. Je to stav, keď osoby, ktorým nehrozí nebezpečenstvo, nie sú chránené, len sa k nim pravidelne vykonáva hodnotenie bezpečnostného rizika.

Slovensko aj prostredníctvom úradu ochrany aktuálne sleduje bezpečnostnú situáciu vo svete a najmä v Európe a analyzuje ďalšie možné hrozby. Okrem útokov vozidlami, čo je dosť výrazná hrozba pre určené osoby, sa ako ďalší výrazný bezpečnostný problém do budúcnosti javia hrozby zo strany bezpilotných lietajúcich objektov a výbušnín implantovaných do tel samovražedných útočníkov, prípadne zvierat. Jednotlivé štáty sa taktiež snažia vytvoriť účinný prostriedok eliminácie hrozieb dronov. [14]

Predsedať Rade Európskej únie bolo pre Slovensko významnou udalosťou. Polročné predsedníctvo znamenalo organizáciu množstva podujatí v zahraničí, ako aj priamo na Slovensku. [2]

Okrem prepravy desiatok určených osôb, bolo nutné kontinuálne prepravovať stovky členov ich pracovných skupín. Úrad ochrany, ako koordinátor a gestor dopravnej ochrany aplikoval vlastné skúsenosti, ktoré nadobudol počas svojej 25 ročnej činnosti, ako aj poznatky získané niekoľkoročnou prípravou. Výsledkom je zdarný priebeh náročného podujatia. [10]

Referencie

Dáta, správy, práce:

- [1] Aktuality (2016). *V Bruseli útočili teroristi z Islamského štátu, o život prišli desiatky ľudí*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/323712/dve-explozie-na-bruselskom-medzinarodnom-letisku/>>
- [2] Aktuality (2016). *Slovenské predsedníctvo v Rade EÚ končí. Takto vyzeralo v číslach*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.aktuality.sk/clanok/401438/slovenske-predsednictvo-v-rade-eu-konci-takto-vyzeralo-v-cislach/>>
- [3] AP News Archive . *Mercedes gives Shevardnadze new car*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<http://www.apnewsarchive.com/1998/Mercedes-Gives-Shevardnadze-New-Car>>
- [4] BBC (2016). *Nice attack: At least 84 killed by lorry at Bastille day celebrations*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<http://www.bbc.com/news/world-europe-36800730>>
- [5] EU2016 (2011). *Čo je predsedníctvo?* [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<http://www.eu2016.sk/sk/o-predsednictve/co-je-predsednictvo>>
- [6] Idnes (2013). *Před Merkelovou se na mítinku zřítíl dron Pirátů, pobavilo ji to* [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <https://zpravy.idnes.cz/pred-merkelovou-se-na-mitinku-zritil-dron-piratu-pobavilo-ji-to-pwe-zahranicni.aspx?c=A130916_160957_zahranicni_bt看>
- [7] Pravda (2014). *Na konzuláte Ukrajiny v Prešove vybavie posledných klientov*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/336934-na-konzulate-ukrajiny-v-presove-vybavlia-poslednych-klientov/>>

- [8] NOSSITER, A. – NY TIMES (2015). *Paris attacks kill more than 100, police say; border controls tightened*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2015/11/14/world/europe/paris-shooting-attacks.html>>
- [9] Pravda (2016). *Summit EÚ sa venoval bezpečnosti i migrácii*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://europa.pravda.sk/aktuality/clanok/405185-na-summite-v-bratislave-sa-bude-rokovat-o-buducnosti-eu/>>
- [10] Pravda (2016). *Celoeurópsky úspech – Slovenské predsedníctvo v Rade EÚ*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<http://okenkaim.blog.pravda.sk/2016/12/25/celoeuropsky-uspech-slovenske-predsednictvo-v-rade-eu/>>
- [11] SME (2009). *Holandská kráľovská rodina unikla útoku, zahynuli štyria ľudia*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://svet.sme.sk/c/4823201/holandska-kralovska-rodina-unikla-utoku-zahynuli-styria-ludia.html>>
- [12] SME (1999). *Ochrana je aj obmedzovaním osobnej slobody politikov*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.sme.sk/c/2196793/ochrana-je-aj-obmedzovanim-osobnej-slobody-politikov.html#ixzz4eVcr1sR>>
- [13] Teraz (2016). *NAJLEPŠIE ZÁBERY: Aj takýto bol Summit EÚ v Bratislave*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<http://www.teraz.sk/slovensko/najlepsie-zabery-aj-takyto-bol-summi/217944-clanok.html>>
- [14] *Video of Gun-Firing Drone Spurs investigaion* (1 Júl 2015). [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.youtube.com/watch?v=xqHrTtvFFIs>>
- [15] WARD, A. (2011). *Youth camp shooting after Oslo bomb*, [online], [cit. 2017-10-30]. Dostupné na internete: <<https://www.ft.com/content/24346904-b46c-11e0-9eb8-00144feabdc0>>

Autori:

¹JUDr. Štefan Jakabovič, LL.M – Vysoká škola bezpečnostného manželstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovensko, e-mail: stefan.jakabovic@vsbm.sk. Externý doktorand Akadémie ozbrojených síl gen. M.R Štefanika, Liptovský Mikuláš

²JUDr. Mgr. Tomáš Jakabovič – Ministerstvo vnútra SR, Prezídium PZ-NAKA, Pribinova 2, 812 71 Bratislava, Slovensko, e-mail: tomas.jakabovic@minv.sk. Externý doktorand Akadémie Policajného zboru v Bratislave

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Kosovo-czarna dziura Europy

Problems of Kosovo

Eugeniusz JANUŁA¹

¹Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Poznań/Filia Gliwice

Abstrakt:

Europa jest powszechnie postrzegana jako kontynent politycznie ustabilizowany. Jedną z przyczyn rozpadu federacyjnej Jugosławii pojawiło się w obszarze Bałkanów szereg nowych niewielkich państw. Często wobec siebie przeciwstawnych a nawet wrogich. Aktualnie największym problemem dla procesów integracji europejskiej może być małe Kosowo, które prezentuje typowy przykład „państwa upadłego” z wszelkimi konsekwencjami. Mafie narkotykowe, handel ludźmi, jak również inne patologie a nawet dżihad, wszystko jest na porządku dziennym w tym dziwnym państwie. Największym problemem jest to że nieznany jest kierunek w którym to państwo zmierza.

Kľúčové slová: *Europa, Kosovo, Bałkany, Destabilizacja, Patologie*

Abstract:

Europe is seen a continent of stability and peace. As a results of the breacup of the Federation of Yugoslavian a number of small new states emerged in Balcans. At present the biggest problem for European integration process maybe Kosovo, which is a typical fallen state. Drug trafficking, human trafficking, also other pathologies and even the perusal everything it this countries. The biggest problem, however is that it is unknown what direction the state

Keywords: *Europe, Kosovo, Balkans, Destabilizations, Phatology*

ALBAŃCZYCY I SERBOWIE –DWA PRZECIWSZTAWNE NARODY

Ilirowie - lud, który uważany jest za przodków Albańczyków pojawił się na Bałkanach już w starożytności. Przyjmuje się, że narodowość albańska wykształciła się na bazie dwóch iliryskich plemion: Taulanitów i pobliskich im Albanów. Postępujący rozwój cywilizacyjny plemion iliryskich został zahamowany przez wędrowniki ludów germańskich, a następnie przez przybycie Słowian. W średniowiecznych źródłach historycznych, Albańczycy wymieniani są w pierwszej poł. XI wieku, głównie jako wojownicy służącym innym armiom, ale także jako ludność buntująca się przeciw nadmiernym podatkom ze strony bizantyjskich urzędników. Wśród przekazów

bizantyjskich od XI wieku ziemia zamieszkiwana przez Albańczyków nazywana była Arbanon.¹

Jeszcze w XVI wieku, mimo tureckiego panowania, Albańczycy w większości byli wyznawcami chrześcijaństwa, zarówno katolickiego jak i prawosławnego. Według wizytatorów Kurii Rzymskiej w tym czasie, tylko 1 na 30 mieszkańców północnej Albanii był wyznawcą islamu. Współczesna Albania natomiast uważana jest za kraj i naród typowo muzułmański, jednak trzeba pamiętać o tym, że przed dominacją osmańską, kraj ten był zamieszkiwany wyłącznie przez chrześcijan.

Współcześnie ludność albańska dzieli się na dwie grupy etniczne, które dzieli rzeka Shkumbin. Na północy od rzeki mieszkają Gegowie, a na południe Toskowie. Również dialekty języka albańskiego podlegają temu podziałowi. Językiem albańskim posługuje się ok 5 mln ludzi². Na początku lat 90-tych XX w Albania była niemal jednolita pod względem etnicznym - 98% jej mieszkańców stanowili Albańczycy. Pozostałe 2% ludności stanowili najczęściej Grecy i Macedończycy. Według spisu ludności z 2001 roku Albanii zamieszkiwało 3,07 mln ludzi. Natomiast według spisu z 2011 roku liczba ta spadła do 2,83 mln mieszkańców³.

Muzułmanie stanowią obecnie znaczną większość Albańczyków. Według danych z 2004 roku, aż 84% mieszkańców deklaroowało jako swoją religię islam⁴.

Serbowie na Bałkanach pojawili się relatywnie później od przodków Albańczyków bo dopiero w VII wieku⁵.

Dominacja turecka w słowiańskiej części Bałkanów nie wpłynęła na islamizację jej mieszkańców. W odróżnieniu od Albańczyków, Serbowie i Bośniacy najczęściej trwali w swojej prawosławnej wierze.⁶ W toku tureckich podbojów ludność serbska zaczęła coraz częściej migrować ze swoich południowych siedlisk w kierunku północnym, a mianowicie na tereny obecnej Bośni, Węgier i Chorwacji. Miejsce Serbów zaczęli zajmować prowadzący głównie pasterską gospodarkę Albańczycy, co spowodowało stopniowe zmiany etniczne południowej Serbii, czyli Kosowa, Metochii i tzw. Starej Serbii. Początkowo łagodna polityka Turków wobec ludów podbitych zaczęła ulegać zmianie. Przykładem może być bunt katolickich Albańczyków w XVII wieku, w efekcie którego buntownicy zostali zmuszeni do przejścia na islam, żeby uniknąć śmierci.⁷

Drugim czynnikiem który poróżnił Serbów i Albańczyków były przywileje dla wyznawców islamu w ziemiach podporządkowanych Osmanom. Bałkańscy podwładni Turków mogli angażować się w życie polityczne społeczne, ale żeby dostąpić

¹ Szerzej .B. Zientara .Historia Powszechna Średniowiecza PWN. Warszawa.1978. s.146-149

² Nowa encyklopedia powszechna PWN T.1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995, s.89

³ <http://balkanistyka.org/albania-ludnosc-spada-wyborcow-przybywa/> [dostęp 12.12.16]

⁴ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Albania-Ludnosc;4573594.html> [dostęp 12.12.16]

⁵ J., Tanty M., Wasilewski T.: *Słowianie południowi i zachodni VI-XX wiek*. Warszawa: Wydawnictwo "Książka i wiedza", 2005, s. 34.

⁶ Wójcik Z.: *Historia powszechna wiek XVI-XVII*. Wydawnictwo naukowe PWN: Warszawa, 2001, s. 260-262.

⁷ Pawłowski K.: *Kosowo konflikt i interwencja*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008, s. 40-41.

jakichkolwiek zaszczytów musieli oni być muzułmanami. Dobrym potwierdzeniem tej tezy jest fakt, że Albańczycy często robili karierę w szeregach Turków, przykładem tu może być piastowanie stanowiska wielkiego wezyra przez Albańczyków - w latach 1453-1623 aż jedenastokrotnie. Nic dziwnego, że Albańczycy uchodzili w mniemaniu Serbów, za naturalnych sojuszników Turków. W XIX wieku, w czasach rodzących się nacjonalizmów, to Serbowie najżarliwiej próbowali odzyskać wolność spod jarzma tureckiego. Natomiast Albańczycy nierzadko uważali się za część Imperium Osmańskiego⁸. Powstania wyzwolenicze w XIX wieku Albańczyków były nieco inne niż serbskie.⁹ Pomimo buntów i powstań, Albańczycy do końca trwania Imperium Osmańskiego wspierali w różnym stopniu Turków przeciw słowiańskiej ludności Bałkanów¹⁰.

Przełom XIX i XX wieku, rozpoczął okres coraz większych antagonizmów między Serbami i Albańczykami. Królestwo Serbii, chociaż zależne od Austro-Węgier aspirowało do poszerzania swoich terytoriów na Bałkanach, również kosztem tych zamieszkiwanych przez ludność albańską. Porażki Turków z Włochami, zachęciły z kolei jej sąsiada i wroga - carską Rosję do podburzania Bałkanów w celu likwidacji europejskich terytoriów Osmanów. Dzięki nieformalnemu wsparciu Rosjan, Serbia na czele innych bałkańskich (słowiańskich) narodów zaatakowała Imperium Osmańskie (I wojna bałkańska). Zarówno ziemie albańskie, jak i macedońskie były zagrożone podziałem przez koalicjantów antytureckich. Wobec wspomnianych ziem roszczenia mieli nie tylko Serbowie, ale także Grecy, Bułgarzy i Czarnogórcy. Albańczycy zdając sobie sprawę ze swej tragicznej pozycji, proklamowali w błyskawicznym tempie, niepodległość swojego państwa w dniu 28 listopada 1912 roku. Wydarzenie to nie powstrzymało jednak armii serbskiej, która zajęła cały obszar, aż do Adriatyku. Los spornych terenów rozstrzygnięto na konferencji w Londynie 17 grudnia 1912 roku. W jej wyniku większość albańskich ziem znalazło się w granicach Królestwa Serbii - łącznie z Kosowem. W granicach państwa albańskiego znalazło się tylko 800 tys. ludzi, z łącznej liczby ok 2,5 mln osób. Takie rozstrzygnięcie sporów terytorialnych było rozwiązaniem chwilowymi zapowiadało kolejne walki zwaśnionych nacji. Albańczycy chwycili za broń w Kosowie już w czasie II wojny bałkańskiej w czerwcu 1913, jednak i tym razem działania te nie doprowadziły do rewizji granic¹¹.

Kolejne wydarzenia na Bałkanach doprowadziły do wybuchu I wojny światowej¹².

Koniec I wojny światowej nie przyniósł rozwiązania kwestii serbsko-albańskiej. W grudniu 1918 roku powstało na Bałkanach wielonarodowe państwo zwane Królestwem Serbów, Chorwatów i Słoweńców. Nowopowstały twór państwowy zdominowany był przez ludność serbską. Według spisu powszechnego przeprowadzanego w 1921 roku, Królestwo SHS zamieszkiwane było m. in. przez 5,36 mln Serbów (44,7 % ogółu mieszkańców) oraz przez 441 tys. Albańczyków (3,7% ogółu mieszkańców). Taki niewielki odsetek ludności albańskiej skupionej w obrębie Kosowa doprowadził do jej marginalizacji w obrębie nowego państwa.¹³ Wrogość Albańczyków

⁸ Ibidem.s. 41-43.

⁹ Ibidem.s.44-45

¹⁰ Ibidem, s. 47.

¹¹ Ibidem, s. 47-49.

¹² Ibidem s. 49-50.

¹³H .Batowski .Rozpad Austro- Węgier 1914-1918.Wyd.Literackie.Kraków.1982.s.273 i nast.

do rządzących państwem SHS pogłębiła się, kiedy ci wprowadzili w życie mechanizmy zmierzające do reserbizacji Kosowa. Jednym z takich mechanizmów była reforma rolna z 1919 roku, która zakładała likwidację dotychczas istniejącego systemu feudalnego i rozdanie ziemi bezrolnym chłopom. Następnym krokiem reserbizacyjnym podjętym przez rząd było zasiedlanie Kosowa od 1920 roku Serbami z innej części kraju: Czarnogóry, Bośni i Hercegowiny oraz Krainy. Wyżej opisane działania doprowadziły równocześnie do masowych emigracji Albańczyków oraz innych muzułmanów. Według niektórych szacunków, do 1941 roku z Jugosławii mogło wyemigrować od 90 do 150 tys. ludzi. Przede wszystkim Albańczycy pozbawieni byli dostępu do oświaty w swoim języku, jak również i literatury. Według danych, w 1940 roku, w kosowskich szkołach podstawowych uczyło się zaledwie 12 tys. muzułmańskich dzieci¹⁴.

Wybuch II Wojny Światowej dotknął również i Bałkany. 7 kwietnia 1939 roku faszystowskie Włochy napadły na Albanię. 16 kwietnia Albania oficjalnie została włączona do państwa włoskiego. Rząd sąsiadującej Jugosławii starał się jak najdłużej zachować neutralność w obliczu ekspansji państw Osi, jednak i w tym wypadku to była tylko gra na zwłokę. Atak Wehrmachtu rozpoczął się 6 kwietnia 1941 roku. Mimo oporu jugosłowiańskich żołnierzy, armia niemiecka szybko postępowała w głąb kraju. Do Kosowa niemieccy żołnierze wkroczyli już 8 kwietnia. Klęska Jugosławii z III Rzeszą ponownie obudziła wrogość Albańczyków¹⁵.

Nienawiść Albańczyków do Serbów, która rozgorzała w trakcie II Wojny Światowej co wyraźnie zaznaczył Konrad Pawłowski, powołując się w swej pracy na dzieło Tima Judaha, badacza problematyki bałkańskiej: *[...] uzbrojone albańskie bandy krążyły w okolicy, paliły serbskie wioski oraz zabijały i wyrzucały Serbów z ich domów. Carlo Umilta, włoski "Cywilny Komisarz" ds. Kosowa opisywał potworne sceny, jakich był on świadkiem. "Albańczycy zamierzają eksterminować Słowian", pisał wskazując, że Serbowie błagali przejeżdżających włoskich żołnierzy o przewiezienie ich w bezpieczne miejsce.*¹⁶

Okupanci zarówno włoscy jak i niemieccy zaczęli wykorzystywać na szerszą skalę lokalne animozje. Oprócz głoszenia "niepodległej Albanii" ,Niemcy przystąpili do tworzenia formacji albańskich ochotników w służbie Hitlera. Oddział został utworzony w lutym 1944 roku i nosił nazwę 21 dywizji SS "Skandberg"¹⁷. Obszarem działania dywizji było terytorium Kosowa, a celem - eliminacja wszystkich grup jugosłowiańskiej partyzantki¹⁸.

KOCIOŁ BAŁKAŃSKI - RÓŻNICE RELIGIJNE I ETNICZNE BAŁKANÓW

Klęska państw Osi położyła kres II Wojnie Światowej i sytuacja na Bałkanach musiała zostać na nowo uporządkowana. Jedyнным zwycięzcą w tym rejonie okazał się Josip Broz Tito. Podczas wojny dowodził partyzantką jugosłowiańską, która zwalczała zarówno okupantów jak i nacjonalistów: Albańczyków, chorwackich Ustaszę i

¹⁴K. Pawłowski. Kosowo... s. 50-53.

¹⁵ Ibidem, s. 53.

¹⁶ Ibidem s. 53-54.

¹⁷ K.Grunberg,SS-Czarna Gwardia Hitlera.KiW.Warszawa.1975.s.405-408

¹⁸ II. Wojna Światowa. Pr. zbiorowa pod red.M.Rotmistrowa.Wyd.MON.Warszawa.1964 s. 541-551.

serbskich Czetników. W 1945 stanął on na czele Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. Nowy twór skupiał znaczne terytoria, ale również zwaśnione nacje. Jugosławia dzieliła się oficjalnie na sześć równoprawnych republik: Chorwacji, Słowenii, Bośni-Hercegowiny, Serbii, Czarnogóry i Macedonii. Ponadto na terytorium Serbii dwa regiony były autonomiczne: Kosowo oraz Wojwodina. Tito zakładał, że stabilizacja w takim państwie możliwa jest dzięki następującym czynnikom: jak największej realizacji roszczeń terytorialnych poszczególnych nacji oraz jednoczesnemu osłabieniu najsilniejszej grupy etnicznej. Najsilniejszą grupą etniczną w Jugosławii byli Serbowie, którzy stanowili ok 40% mieszkańców i właśnie tą dysproporcję Tito chciał zniwelować. W tym celu utworzono wyżej wspomniane obszary autonomiczne oraz wydzielono republiki Czarnogóry oraz Macedonii. Ponadto utworzenie Bośni-Hercegowiny miało na celu stworzyć swoistego buforu między Chorwatami i Serbami. W efekcie takiego obrotu sprawy ucierpiała Serbia i w mniejszym stopniu Chorwacja. Serbowie mogli się czuć przegranymi głównie z tego powodu, że w trakcie II Wojny Światowej najwięcej ucierpeli właśnie z rąk Chorwatów i bośniackich muzułmanów. Zwieńczeniem nowych rozwiązań było uznanie mieszkańców Bośni wyznających islam za odrębną narodowość - do tej pory określali się oni jako muzułmańscy Serbowie lub Chorwaci. Znamiennym pozostaje fakt, że muzułmanie stanowili najlicniejszą grupę wyznaniową w Bośni w 1945 roku - stanowili ok. 45 %. Tito, mimo iż był komunistą, starał się aby balansować między Związkiem Radzieckim, a Zachodem.¹⁹

W latach 1970-1980 Jugosławia była targana rosnącym kryzysem gospodarczym, co obserwował żyjący jeszcze Tito do lutego 1980 roku. W połowie tej dekady inflacja osiągała już 140% rocznie, a milion obywateli było bezrobotnych. Ponadto, Jugosławia z coraz większymi trudnościami spłacała zagraniczne długi, które sięgały 19 miliardów dolarów. Niecały rok po śmierci Josipa Tito brakło żywności na półkach sklepowych. Śmierć wielkiego przywódcy, który skupiał w swoich rękach całą władzę oraz konsolidował wszystkie części Jugosławii spowodowała aktywizację lokalnych aparatów partyjnych, które najczęściej były powiązane z poszczególnymi narodami. Każda część państwa chciała zachowania jak największych zysków u siebie, w tej dziedzinie najprężniej działały aparaty w Chorwacji i Słowenii. W stolicy Kosowa, Prisztinie, wybuchły gwałtowne demonstracje, w czasie których, tamtejsi Albańczycy domagali się przekształcenia Kosowa w siódmą republikę Jugosławii lub nawet jej bezpośredniego przyłączenia do Albanii. Wydarzenia te spowodowało ogłoszeniem stanu wyjątkowego w Kosowie oraz wysłaniem tam specjalnych grup interwencyjnych policji, w celu przywrócenia porządku. Od tego czasu, poza demonstracjami antyrządowymi ponownie nasiliła się wrogość Albańczyków wobec mniej licznych Serbów w tej prowincji. Takie okoliczności spowodowały ponowne ucieczki serbskiej ludności w trosce o własne życie. W połączeniu z szybszym przyrostem naturalnym, jaki charakteryzował Albańczyków w Jugosławii, już w 1986 roku ludność albańska stanowiła ponad 80% mieszkańców Kosowa, stanowiąc przytłaczającą większość. W 1989 roku Kosowo zamieszkiwało ok. 1,6 mln Albańczyków i ok 201 tys. Serbów. Koniec lat osiemdziesiątych, charakteryzował się w Kosowie już niemal wojną

¹⁹ Kuczyński M., Ray-Ciemieja M.: *Balkański Syndrom: Konflikty zbrojne w byłej Jugosławii 1991-99 i wojna w Kosowie. Udział wielonarodowych sił pokojowych NATO w utrzymaniu pokoju na Balkanach 1993-2000*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2000, s. 22-25.

domową. Wśród zdeterminowanych Albańczyków została zawiązana Liga Demokratyczna, na czele której stanął pisarz Ibrahim Rugova. Wkrótce kosowski parlament został zmuszony do ustąpienia Lidze Demokratycznej i przekształcił autonomię w siódmą republikę federacyjną Jugosławii w dniu 2 lipca 1990 roku. Prezydentem nowej republiki został wspomniany Ibrahim Rugova²⁰.

Odpowiedź władz federacji była szybka i radykalna - 5 lipca Belgrad ogłosił dymisję rządu Kosowa oraz rozwiązanie jego parlamentu. Decyzją Milosewicia, do prowincji wkroczyło wojsko, w tym broń ciężka, taka jak czołgi²¹. Slobodan Milosević był bardzo charyzmatycznym przywódcą Serbów, który zdobył dużą popularność pod koniec lat osiemdziesiątych. To właśnie Milosević jest uważany za osobę, która obudziła nacjonalizm Serbów, wymawiając do swoich rodaków z Kosowa słynne hasło "nikt nie śmie Was bić!"²². Brutalna pacyfikacja zbuntowanej prowincji miała dać wyraźny sygnał Słoweńcom i Chorwatom, którzy już otwarcie deklarowali chęć wystąpienia z Jugosławii. Pozwalało to Albańczykom na ponowne tworzenie w podziemiu swojej własnej administracji, by już w 1991 roku mogli przeprowadzić referendum w sprawie niepodległości, za którą opowiedziało się aż 99% głosujących. Pod koniec roku, Albańczycy byli już nawet zdolni utworzyć organizację zbrojną, zwaną Frontem Oporu i Wyzwolenia Albańczyków²³.

Zmiany w konstytucji jugosłowiańskiej z 1989 roku praktycznie znosiły autonomiczne prowincje Wojwodiny i Kosowa. Do otwartego deklarowania o secesji z Jugosławii katolickich Chorwatów i Słoweńców pchnął jednak pograżający państwo kryzys gospodarczy. Dla przykładu można przytoczyć hiperinflację, która osiągnęła w 1989 roku rekordową wysokość 2500%. Republiki Chorwatów i Słoweńców mając najlepiej prosperujący budżet, nie chciały utrzymywać reszty, uboższych republik. Przywódca Słowenii Milan Kucan oraz Chorwacji Franjo Tudjman nawiązali współpracę, najpierw by formalnie przekształcić federację w konfederację, a w praktyce wybić się na niepodległość i bronić ją, przed rządem, a w zasadzie przed armią jugosłowiańską, liczącą m. in. 129 tys. żołnierzy (440 tys. rezerwistów), 1850 czołgów i niemal 500 samolotów bojowych. Załącznikiem armii chorwackiej i słoweńskiej zostały oddziały policji i żołnierze obrony terytorialnej, którzy służyli w regionalnych okręgach. Jednocześnie serbska mniejszość zamieszkująca podległe prowincje Chorwacji: Sławonii i Krajiny zaczęła organizować się w zbrojne bojówki, które przy pomocy armii federacyjnej zmusiły do opuszczania przez chorwackich policjantów swoich placówek. Warto wspomnieć, że Serbowie w liczbie ok. 600 tys. ludzi stanowili 12% mieszkańców Chorwacji. Liczne incydenty pomiędzy Serbami i Chorwatami stanowiły preludium do działań zbrojnych na szeroką skalę²⁴.

Jeszcze w grudniu 1989 roku w Słowenii przeprowadzono referendum, w którym przytłaczająca większość - aż 98% mieszkańców opowiedziało się za niepodległością. Taka jednomyslność związana była przede wszystkim z faktem, że republika słoweńska w odróżnieniu od innych republik Jugosławii była jednolita

²⁰ Ibidem s. 25-27.

²¹ Ibidem, s. 27.

²² Pawłowski K.:... s. 65.

²³ Kuczyński M., Ray-Ciemiega M... s. 28.

²⁴ Ibidem s... 29-31.

etnicznie - poza katolickimi Słoweńcami inne narodowości stanowiły znikomą część mieszkańców²⁵. Tymczasem ilość incydentów pomiędzy Serbami i Chorwatami w Sławonii i Krajinie rosła aż do 1991 roku, kiedy podczas strzelaniny w dniu 30 marca zginęło 2 policjantów: Serb Rajko Vukadinović oraz Chorwat Josip Jović, którzy zostali de facto pierwszymi śmiertelnymi ofiarami wojny w Jugosławii. Wynik majowego referendum w Chorwacji był podobny do tego w Słowenii - za niepodległością opowiedziało się 95% głosujących. Władze Słowenii i Chorwacji oficjalnie ogłosiły niepodległość w dniu 25 czerwca 1991 roku, o godzinie 20:00. Nielegalna -zdaniami rządu w Belgradzie- secesja dwóch republik rozpoczęła rozpad Jugosławii i stanowiła początek wojny. Zaskoczony rząd federacji zareagował na to wydarzenie dwa dni później, wysyłając do Słowenii niewielką część armii. Niedoceniona Słowenia była jednak silnym przeciwnikiem, ponieważ poza zmobilizowanym wojskiem, pomagała jej ludność cywilna, która chociażby ustawiała przeszkody dla jugosłowiańskich wozów pancernych w obszarach miejskich. Nieliczne jednostki armii jugosłowiańskiej często zostawały odcięte od dowództwa i kapitulowały, wobec czego wojna nie przyniosła dużej liczby ofiar śmiertelnych. Uwaga Belgradu, głównie samego Milosewicia była skupiona w dużej mierze na rywalizacji z Chorwacją, toteż armia jugosłowiańska nie zaangażowała większości swoich sił na próbie ujarznienia Słoweńców. Trwająca nieco ponad tydzień wojna przyniosła Słoweńcom zwycięstwo, a światowi politycy z uznaniem spojrzeli na ten niedoceniony kraj. Nieznający wyjścia z skomplikowanej sytuacji, rząd federacji dość szybko zgodził się na porozumienie pokojowe, do podpisania którego doszło 8 lipca. W roku 1992 większość państw uznała niepodległość Słowenii, która już do końca wojny na Bałkanach nie angażowała się w konflikt²⁶.

Sytuacja Chorwatów była znacznie gorsza, ponieważ ich terytoria zamieszkiwała dość liczna mniejszość serbska, która była przychylna władzy w Belgradzie i z powodzeniem mogła współpracować z armią federalną. Chorwacja rozpoczęła działania zbrojne, kiedy Serbowie w Krajinie i Sławonii zaczęli wytyczać własne granice i wyganiać ze swoich domów chorwackich sąsiadów. Regularna wojna dotknęła przede wszystkim wyżej wspomniane prowincje, a najbardziej doniosłe walki toczyły się w pobliżu miast Vukovar i Osijek. Chorwacka Dalmacja była w tym czasie dosyć bezpieczną prowincją, ponieważ Milosewić słusznie obawiał się energicznej reakcji państw europejskich, gdyby posunął się do zniszczenia zabytkowego miasta Dubrownik. W walkach brało udział lotnictwo jugosłowiańskie, a wzajemna nienawiść doprowadziła między innymi do tego, że w okolicach wspomnianego Vukovaru obie strony praktycznie nie brały jeńców. Kiedy armia federalna utknęła na froncie długości ok 2000 km i żołnierzy ogarnął spadek morale, Milosewić uznał, że dalsza walka nie przyniesie korzyści Serbom i przychylił się do propozycji międzynarodowych obserwatorów o rozejm. Pierwszy etap wojny chorwacko-serbskiej zakończył się 21 lutego 1992 roku i skutkowało zamrożeniem linii. Decyzją ONZ, na front przybyło 14 tys. żołnierzy UNPROFOR w celu egzekwowania rozejmu podjętego przez Chorwatów i Serbów. W trakcie tej wojny życie straciło ok. 10 tys. osób (w tym cywili), a 3 tys. uznano za zaginione. W skutek wypędzania swoje domy musiało opuścić ok. 380 tys. Chorwatów i 120 tys. Serbów²⁷.

²⁵ Walkiewicz W.: *Jugosławia. Państwa sukcesyjne*. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2008, s. 255.

²⁶ Kuczyński M., Ray-Ciemiega .M... s. 31-33.

²⁷ Ibidem, s. 34-41.

Najbardziej skomplikowana sytuacja miała miejsce w bardzo zróżnicowanej etnicznie Bośni. Oprócz katolickich Chorwatów i prawosławnych Serbów mieszkała tam bardzo liczna wspólnota muzułmańska. Tereny, które były kontrolowane przez Chorwatów to przede wszystkim Zachodnia Hercegowina oraz niewielki obszar na północy kraju wokół miasta Orasje, zwany Posawiną. Muzułmanie stanowili większość w środkowej Bośni, a ich skupiska były widoczne zwłaszcza w większych miastach takich jak Sarajewo i Tuzla. Zachodnia Bośnia (Bosanska Krajina) wraz z największym miastem Banja Luka oraz Wschodnia Hercegowina były strefą wyraźnie serbską. Natomiast pozostały obszar Wschodniej Bośni, okolice miast Bijeljina, Srebrenica, Goražde i Zepa był wymieszany przez Muzułmanów i Serbów, z czego ci pierwsi zamieszkiwali w większości miasta, a drudzy wsie. Na terenie całego kraju zaczęły się pojawiać barykady i umocnienia, jeszcze przed referendum niepodległościowym, które było zaplanowane na 29 lutego i 1 marca 1992 roku. Muzułmanie i Chorwaci zagłosowali w większości za niepodległością, natomiast Serbowie wspomniane referendum bojkotowali. Mimo coraz liczniejszych starć serbsko-chorwackich, przywódca Serbów bośniackich Karadžić dopuszczał -przy aprobacie Milosewicja- wynegocjowaną z przedstawicielem ONZ i Muzułmanów, wizję niepodległości niektórych obszarów muzułmańskich. Wkrótce Serbowie zaatakowali swoich przeciwników na wszystkich frontach. W dniu 6 kwietnia, w odpowiedzi na wymienione wyżej wydarzenia, Wspólnota Europejska oraz Stany Zjednoczone ogłosiły uznanie niepodległości Bośni-Hercegowiny²⁸.

ONZ próbowało wymusić ustępstwa na Miloswiciu poprzez sankcje, oraz wysyłaniem do Bośni żołnierzy ONZ, tzw. błękitnych hełmów. W czasie wojny, poza muzułmańskimi Zielonymi Beretami zaczęli się pojawiać islamscy ochotnicy, którzy przybywali do Bośni w duchu idei "dżihadu", czyli świętej wojny z niewiernymi. Nazywani mudżahedinami ochotnicy walczący w Bośni w liczbie ok 5 tys. pochodzili najczęściej z Turcji, ale także z Arabii Saudyjskiej, Sudanu, Iranu, Afganistanu, Syrii, Pakistanu, Algierii, a także z muzułmańskich enklaw w krajach europejskich w tym Wielkiej Brytanii i Francji. Mudżahedini poprzez swoją fanatyczną postawę i pogardą dla śmierci potęgowali religijny charakter konfliktu. Ponadto, wsławili się niebывалым okrucieństwem - dobijali zawsze rannych oraz często ucinali głowy swoim ofiarom, żeby wzbudzić strach wśród Serbów²⁹.

W czasie wojny największym echem odbiła się rzeź w Srebrenicy w 1995 roku, w czasie której Serbowie dokonywali egzekucji Muzułmanów pochodzących z enklaw we Wschodniej Bośni. Szacuje się, że w Srebrenicy zostało zamordowanych ok 5-6 tys. ludzi i informacja o tej zbrodni była impulsem dla ONZ i NATO do reakcji zbrojnej przeciw Serbom. 25 lipca 1995 roku Karadžić, Mladić i Martić -przywódca Serbów chorwackich zostali oskarżeni przez Międzynarodowy Trybunał w Hadze o zbrodnie przeciw ludzkości. W następnych miesiącach NATO dokonywało nalotów na pozycje Serbów, a Chorwacja rozpoczęła operację "Burza", której celem było szybkie zajęcie części terytoriów kontrolowanych przez Serbów. Osłabieni Serbowie oraz inne walczące strony zdecydowały się 5 października na kolejne zawieszenie broni, 36 od

²⁸ Ibidem, s. 42-45.

²⁹ Ibidem, s. 47-48

początku wojny - tym razem ostatnie. W kilka dni po tym wydarzeniu walki ustały w całej Bośni³⁰.

Rozmowy pokojowe pomiędzy prezydentami Jugosławii, Chorwacji i Bośni zostały przeprowadzone jeszcze w tym samym miesiącu w Dayton, w USA. Podczas rozmów zostały ustalone granice Bośni i Hercegowiny, oraz jej podział na Federację Chorwacko-Muzułmańską oraz Republikę Serbską. Układ z Dayton został podpisany oficjalnie 14 grudnia 1995 roku w Paryżu i kończył on trwającą ponad 3 lata wojnę w Bośni. Siły NATO dotychczas stacjonujące w Bośni UNPROFOR zostały zamienione na IFOR (Implementation Force), które miały regulować wprowadzanie układu w życie. W odróżnieniu od sił UNPROFOR, oddziały IFOR miały prawo reagować zbrojnie w przypadkach nie podporządkowania się postanowieniom z Dayton³¹.

KOSOWO WSPÓLCZEŚNIE

Rozmowy pokojowe w Dayton były dużym krokiem w kierunku zapewnienia pokoju na Bałkanach, jednak de facto układ ten kończył tylko konflikt na terenie Bośni i Hercegowiny, natomiast kwestia Kosowa była w dalszym ciągu nie rozwiązana³².

W efekcie braku zainteresowania Kosowem, tamtejsi albańscy działacze utworzyli armię wyzwolenczą - UÇK³³. Twórcy tej formacji byli w dużej części kosowskimi imigrantami z Europy Zachodniej, a jej bazy znajdowały się w północnej części Albanii. Otwarta walka z wojskiem Jugosławii była na tym etapie nie do wygrania, toteż plan UÇK był następujący: należało sprowokować Serbów do ataku i poczekać na reakcję ONZ oraz NATO, które to od czasów rozpadu Jugosławii starały się osłabić pozycję Serbów na Bałkanach. Założenie, że presja i naciski społeczności międzynarodowej wymuszają na rządzie w Belgradzie nadanie niepodległości Kosowu było więc jak najbardziej możliwe. Popularność UÇK rosła z dnia na dzień, a w szeregach armii byli nie tylko chłopcy i bezrobotni, ale też rodacy z sąsiedniej Albanii. Liczebność ochotników świadczy o dynamice rosnącej popularności UÇK w Kosowie: na początku roku 1998 roku organizacja miała mniej jak 500 członków, natomiast w listopadzie 1999 roku miała ona już zarejestrowanych 25 tys. członków. Według serbskich danych wywiadowczych, w UÇK służyli także najemnicy: bośniacy, Muzułmanie, Saudyjczycy, Jemeńczycy i obywatele z innych islamskich krajów. Ponadto, wśród kadry szkoleniowej bojówkarzy mieli być także Niemcy i Brytyjczycy. Kwestią budzącą wiele kontrowersji były źródła finansowania UÇK. Formalnie były to datki zbierane przez Albańczyków na całym świecie, jednak najprawdopodobniej największą część pieniędzy UÇK czerpała z handlu narkotykami na dużą skalę. Faktem jest, że jeden z szlaków narkotykowych z Bliskiego Wschodu prowadzi właśnie przez Kosowo. Ponadto na terenie Kosowa znajduje się siedziba jednego z największych karteli narkotykowych na świecie - kartel Camilla, który kontroluje handel narkotykami w Europie Zachodniej. Kosowscy Albańczycy szybko zdominowali gang, który poza

³⁰ Ibidem.s. 68-73.

³¹ http://www.unic.un.org.pl/jugoslavia/index.php?id=konferencja_pokojowa_w_dayton
[dostęp: 26.02.20017]

³² Walkiewicz W.: *Jugosławia. Byt wspólny i rozpad*. Warszawa: Wydawnictwo TRIO, 2000, s. 260-261.

³³ Ibidem, s. 263.

Kosowem działa też w północnej Albanii i Macedonii³⁴, ponieważ społeczeństwo albańskie jest bardzo specyficzne. Albańczycy, a zwłaszcza mieszkający na wsi są często członkami dużych rodów - klanów, które powiązane są ze sobą wzajemnymi relacjami przyjaznymi bądź wrogimi. W wielu miejscach -zarówno w Albanii jak i Kosowie- obowiązuje tzw. "Kanun" prawo zwyczajowe, którego najbardziej znanym elementem jest "krwawa zemsta"³⁵.

Z początkiem 1998 roku liczne incydenty, jakie prowokowały obie strony wywoływały kolejną odsłonę wrogości serbsko-albańskiej. W takich okolicznościach ONZ nałożyła kolejne sankcje na Jugosławię, na co Milošević zareagował zorganizowaniem referendum, w którym Serbowie mieli wyrazić czy Serbia ma podlegać międzynarodowym mediacjom, czy nie. Niemal 95 % uczestników referendum nie poparło międzynarodowej mediacji. Armia jugosłowiańska decyzją Miloševića miała pozostać w Kosowie, a nawet zajmowała kolejne ośrodki UÇK w głąb prowincji, aż do granicy z Albanią. Rozwój działań bojowych skłonił władze USA do wywierania nacisku na Belgrad, żeby wypracować jakiś kompromis. Milošević zaproponował porozumienie, według którego w ciągu 3 do 5 lat Kosowo miałyby otrzymać status autonomii. Mimo deklaracji, działania zbrojne nie ustawały, w efekcie czego zginęło kolejnych 70 ofiar. Dowództwo NATO natychmiast zażądało wejścia w życie ustalonego porozumienia i dało Miloševićowi najwyżej 2 tygodni do realizacji. Wkrótce obserwatorzy OBWE zostali wydaleny z Jugosławii, a dowództwo NATO zadecydowało o interwencji zbrojnej³⁶. Na jakiej podstawie NATO zatwierdziło ingerencję w konflikt w Kosowie opisuje Wiesław Walkiewicz: *Decyzja Paktu wynikała z głoszonej przezeń doktryny strategicznej, której celem jest zapewnienie bezpieczeństwa i stabilizacji w rejonie euroatlantyckim. W przypadku ich zagrożenia z powodów etnicznych i religijnych, sporów terytorialnych, naruszenia praw człowieka, konfliktów między państwami grożących ich przeniesieniem na sąsiednie kraje, sojusz może prowadzić działania poza swoimi granicami*³⁷.

Trwająca 78 dni interwencja "Allied Force" NATO polegała na przeprowadzeniu niemal 23 tys. lotów bojowych nad Jugosławią i zniszczeniu strategicznych punktów takich jak bazy wojskowe, fabryki broni i amunicji oraz węzły komunikacyjne. Operacja kosztowała Pakt Północnoatlantycki ponad 8 mld dolarów i pochłonęła nie tylko wyżej wymienione obiekty, ale także ludność cywilną w szpitalach, pociągach czy autobusach. Skutki nalotów odbiły się szerokim echem w mediach i polityce na całym świecie, a także poddały w wątpliwość próby zażegnania konfliktu przez NATO³⁸. Wiesław Walkiewicz skrupulatnie podsumował decyzję sojuszu, a także skutki z niej wynikłe: *z formalnego punktu widzenia akcja NATO stanowiła pogwałcenie dotychczasowego prawa międzynarodowego. Grupa państw podjęła działania zbrojne przeciw suwerennemu państwu, realizowane poza systemem ONZ i bez mandatu Rady Bezpieczeństwa. W większości ubolewając nad losem ludności cywilnej, także serbskiej*

³⁴ <http://www.europeistyka.uj.edu.pl/documents/3458728/00c08055-43d6-4580-a5f5-9b42feca6fda> [dostęp: 02.03.2017]

³⁵ <http://etnologia.pl/europa/teksty/zgodnie-z-kanunem-prawo-zwyczajowe-w-albanii.php> [dostęp: 02.03.2017]

³⁶ Walkiewicz W.: *Jugosławia. Byt wspólny ...* s. 264-266.

³⁷ *Ibidem*.s.266

³⁸ *Ibidem*, s. 266-267.

*świat poparł jednak misję sojuszu, co dowodzi pojawienia się nowej świadomości, dla której bardziej liczą się prawa człowieka niż suwerenność państwowa*³⁹.

Wobec potęgi NATO, a w szczególności zaawansowanemu lotnictwu amerykańskiemu armia jugosłowiańska wydawała się bezsilna. Na jej wyposażeniu było kilkanaście starszych radzieckich samolotów myśliwskich oraz przestarzała artyleria przeciwlotnicza wyprodukowana jeszcze w latach 60-tych. Tym bardziej dziwi fakt, że w trakcie heroicznej obrony Serbowie zdołali zestrzelić supernowoczesny myśliwiec amerykański F-117. Wrak myśliwca został zachowany i przetransportowany do muzeum w Belgradzie i stanowi swojego rodzaju trofeum⁴⁰. Warto przy tym wspomnieć, że dla USA i sojusznicznych państw interwencja przyniosła niemałe korzyści, zwłaszcza w kręgach militarnych. Państwa sojuszu mogły pozbyć się starej, zalegającej amunicji i broni, a jednocześnie testować nowe w warunkach prawdziwej wojny. W sferze politycznej NATO pokazało swoje możliwości swojemu rywalowi Rosji, a także ustanowiło sobie kolejne przyczółki jeszcze bliżej jej granicy a problem Kosowa został tylko wyciszony -jak się później okazało krótkotrwałe⁴¹. W czerwcu 1999 roku armia jugosłowiańska opuściła Kosowo, a jej miejsce zajęły siły KFOR. Swoboda poruszania się wojsk międzynarodowych de facto stanowiła pogwałcenie suwerenności Jugosławii i obecność NATO mogłaby uchodzić za okupację. Dowództwo nad siłami stabilizacyjnymi objęła Misja Tymczasowa Administracji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Kosowie (ang. United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UNMIK). Wkrótce nastąpiły kolejne migracje ludnościowe. Uchodźcy albańscy powracali z Macedonii i Albanii, natomiast Serbowie uchodzili do Serbii. Takie okoliczności spowodowały, że obecnie serbskie enklawy w Kosowie znajdują się już tylko na północy prowincji. Wbrew założonym celom utrzymania Kosowa jako regionu multi-etnicznego, misja doprowadziła do migracji i pogłębienia się różnic etnicznych. Sam fakt nie rozbrajania oddziałów UÇK mógł zwiastować przyszłe prześladowania mniejszości serbskiej⁴².

W kolejnych latach można wydzielić trzy główne etapy misji w Kosowie. Pierwszy obejmował okres rozpoczął się od pierwszych wyborów parlamentarnych, czerwiec 1999 roku do października 2001 roku. Ten etap charakteryzował się rozwojem powojennej anarchii, która wraz z powrotem Albańczyków do rodzimej prowincji stanowiła genezę zorganizowanej przestępczości w Kosowie. Ponadto, przy biernej postawie sił międzynarodowych nasiliła się przemoc wobec Serbów. Drugi etap listopad 2001 - marzec 2004 charakteryzował się czasem pewnej stagnacji i powolnym zmniejszaniem pomocy finansowej dla Kosowa. Pod koniec tego etapu wybuchły zamieszki na tle etnicznym⁴³. Nastroje anty-serbskie w dużej mierze były rozdmuchiwane przez albańskie media. W efekcie zamieszek 8 Serbów straciło życie, a ponad 4 tys. musiało uciekać z Kosowa w obawie o swoje życie. Ponadto Albańczycy spalili 561 serbskich domostw, niszcząc przy tym całkowicie 7 wsi oraz 35 cerkwi

³⁹ Ibidem. s. 268.

⁴⁰ http://www.mojeopinie.pl/zestrzelic_f117,3,1209735735 [dostęp: 02.03.2017]

⁴¹ Jaworek R.: *Wybacz im Serbio!*. Warszawa: Wydawnictwo von borowiecky, 2000, s. 155-156.

⁴² *Wokół niepodległości Kosowa: historia i pierwsze reakcje*. Pr. zbiorowa. pod red. D. Smyrgały. Warszawa: Collegium Civitas Press, 2012, s. 28-31.

⁴³ Ibidem. s. 31-32.

prawosławnych⁴⁴. Mimo początkowej przychylności społeczności międzynarodowej do kosowskich Albańczyków sytuacja ta zmieniła się z czasem. Od 2001 roku, tendencje nacjonalistyczne i niepodległościowe Albańczyków rosły, co w efekcie doprowadziło do licznych ataków na siły KFOR z ich strony⁴⁵. W międzyczasie federacyjna Jugosławia w praktyce składająca się z dwóch republik, została w 2003 roku przekształcona w Serbię i Czarnogórę⁴⁶. W 2007 roku w Kosowie zostały przeprowadzone wybory parlamentarne, w których zwyciężyła wywodząca się z UÇK Demokratyczna Partia Kosowa, przewodzona przez Hashima Thaçiego. W wyborach brali udział tylko kosowscy Albańczycy - Serbowie je zbojkotowali w odpowiedzi na wezwania rządu w Belgradzie. W ciągu 8 lat Kosowo pod nadzorem UNMIK uzyskało sporą niezależność od Serbii, m. in. prowadząc własną politykę międzynarodową⁴⁷.

Stopniowo uniezależniająca się prowincja serbska była na najlepszej drodze do uzyskania niepodległości i wbrew stanowczym protestom 130 tys. mniejszości kosowskich Serbów deklaracja niepodległości została przyjęta przez parlament Republiki Kosowa po odczytaniu jej przez Hashima Thaçiego w dniu 17 lutego 2008 roku⁴⁸.

Deklarację niepodległości w parlamencie kosowskim w Prisztinie poparło wszystkich obecnych 109 deputowanych - 9 deputowanych, którzy reprezentowali kosowskich Serbów zbojkotowało głosowanie. Hashim Thaçi oświadczył, że Kosowo już nigdy nie będzie rządzone przez Belgrad oraz, że od teraz nowopowstałe państwo jest dumnym i wolnym krajem. Jednocześnie zapewnił, że Kosowo będzie krajem demokratycznym i multi-etnicznym. Reakcja władz Serbii była stanowcza - prezydent Boris Tadić oświadczył, że Serbia nigdy nie uzna niepodległości Kosowa, które stanowi kolebkę serbskiej państwowości. Serbski premier Wojsław Kosztunica zaznaczył, że deklaracji niepodległości Kosowa stanowi złamanie międzynarodowego porządku. Według prof. M Waldenberga trudno jest uwierzyć w zapewnienia kosowskich Albańczyków o tym, że nie będą dążyć do połączenia się z Albanią, tym bardziej że Kosowo jako suwerenne państwo nie jest w stanie samo egzystować. Wydarzenie takie z pewnością przyniosło by destabilizację na Bałkanach, w kwestii albańskiej zagrożona byłaby także suwerenność Macedonii. Ponadto, profesor Waldenberg słusznie zauważa, że Serbia nigdy nie pogodzi się z utratą tak ważnej dla niej ziem i z pewnością w razie sprzyjających okoliczności w regionie dołoży wszelkich starań by Kosowo odzyskać, nawet jeżeli będzie potrzeba użycia siły.⁴⁹

Informację o deklaracji niepodległości Kosowa ostro skrytykowała Rosja - tradycyjny sojusznik Serbii. Rosyjscy dyplomaci ostrzegli społeczność międzynarodową, że uznanie Kosowa może doprowadzić do eskalacji napięć na Bałkanach.⁵⁰

⁴⁴ <https://www.tygodnikprzeglad.pl/panstwo-bezprawia-srodku-europy/> [dostęp: 06.03.2017]

⁴⁵ *Wokół niepodległości Kosowa...*, s. 32-33.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 38.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 37-38.

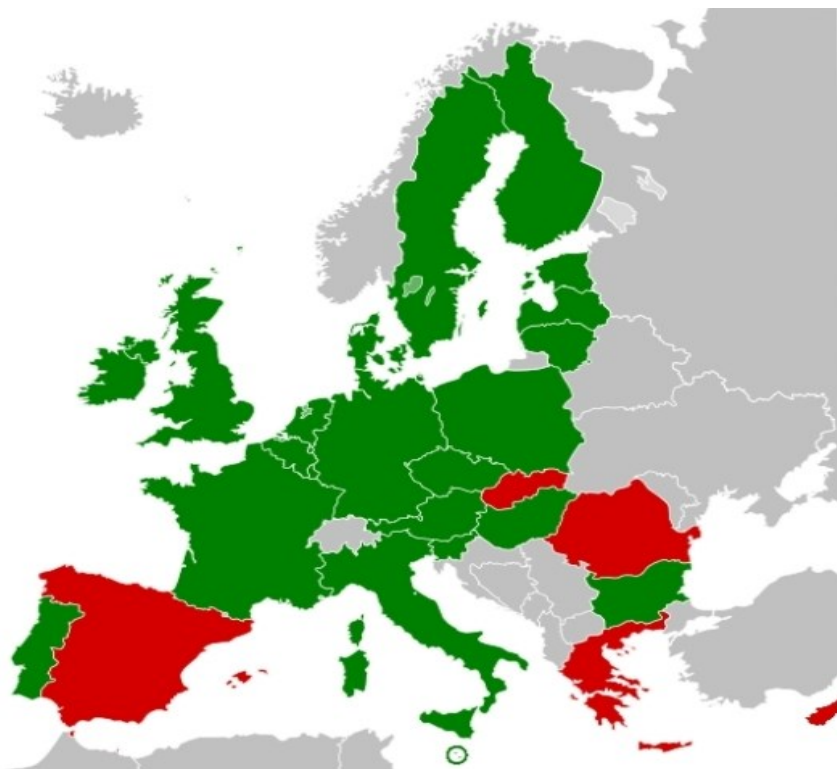
⁴⁸ Krauz M.: Droga Kosowa do niepodległości. W: *Wokół niepodległości Kosowa: historia i pierwsze reakcje*. Pr. zbiorowa .pod red.. D. Smyrgała. Warszawa: Collegium Civitas Press, 2012, s. 41.

⁴⁹ <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,4935593.html> [dostęp: 08.03.2017]

⁵⁰ <http://www.newsweek.pl/wiadomosci/z-ostatniej-chwili-/parlament-kosowa-oglosil-niepodleglosc,6480,1,1.html> [dostęp: 09.03.2017]

**REPUBLIKA KOSOWA: GEOGRAFIA, ADMINISTRACJA, LUDNOŚĆ ORAZ
STATUS W POLITYCE MIĘDZYNARODOWEJ**

Obecnie status Kosowa jest trudny do określenia, ponieważ do tej pory jej jednostronną deklarację niepodległości uznało 114 państw ze 193 państw członkowskich ONZ. Ostatnim państwem, które na chwilę obecną poparło niepodległość Kosowa jest Bangladesz (w dniu 17 lutego 2017 roku). Wśród państw UE, które nie uznały niepodległości jest Hiszpania, Grecja, Cypr, Słowacja oraz Rumunia⁵¹. Rys. 1. przedstawia mapę Europy, na której w kolorze zielonym zaznaczone są państwa UE, które poparły niepodległość Kosowa, natomiast na czerwono te, które nie poparły.

Rys. 1. Mapa przedstawiająca stosunek państw UE do niepodległości Republiki Kosowa

Źródło: <http://22pkwkfor.wp.mil.pl/pl/15.html> [dostęp: 09.03.2017]

⁵¹ <http://www.dhakatribune.com/bangladesh/foreign-affairs/2017/02/27/bangladesh-officially-recognises-kosovo-independent-state/> [dostęp: 09.03.2017]

Republika Kosowska, aby została pełnoprawnie została włączona w system międzynarodowy potrzebuje formalnego uznania jej podmiotowości przez inne państwa⁵². Wśród rodzajów uznania w prawie międzynarodowym można wymienić dwa kluczowe: de facto i de iure. Uznanie de facto jest uznaniem niepełnym, czyli tymczasowym lub prowizorycznym. W przypadku takiego uznania dane państwo najczęściej nie prowadzi stosunków dyplomatycznych z innymi państwami. Powodem uznania de facto jest przeważnie mała szansa na przetrwanie danego państwa lub jego rządu. Uznanie de iure jest uznaniem pełnym i ostatecznym. Państwo o takim uznaniu zobowiązane jest do pełnienia stosunków dyplomatycznych z innymi państwami⁵³. Biorąc pod uwagę powyższe aspekty prawne, kwestia legalności Republiki Kosowa jest w dalszym ciągu nierozwiązana, a jej podstawy bardzo wątpliwe⁵⁴.

Obszar Republiki Kosowa (alb. Republika e Kosovës, serb. Република Косова) obejmuje historyczne ziemie w kotlinach Kosowa i Metochii, które rozgranicza pogórze Drenica. Nazwa "Kosowo" w języku serbskim najprawdopodobniej została zaczerpnięta od nazwy gatunku ptaka - kosa. Natomiast nazwa "Metochia" jest pochodzenia greckiego (metoch), w którym to oznacza ziemię nadawaną cerkwi lub monasterowi. W historii Metochia była obszarem, gdzie ziemie zostawały liczne przekazywane władzy prawosławnej, stąd najprawdopodobniej pochodzi nazwa regionu⁵⁵.

Republika zamyka się w granicach 10 887 km². Położona jest w centralnej części Bałkanów i nie ma dostępu do morza. Graniczy z następującymi państwami: Serbią (dł. granicy 351,6 km), Macedonią (158, 7 km), Albanią (111,8 km) oraz Czarnogórą (76, 6 km). Największym miastem Kosowa, a zarazem stolicą republiki jest Prisztina zamieszkała przez ok. 550 tys. mieszkańców. Wśród innych, największych miast można wymienić Prizren (ok. 141 tys. mieszkańców), Peć (ok. 83 tys. mieszkańców) oraz Kosowska Mitrovica (ok. 72. tys. mieszkańców). Podział administracyjny obejmuje 5 głównych regionów: Prisztina, Prizren, Gnjilane, Peć oraz Mitrovica. Regiony podzielone są na 27 gmin oraz ok 1,5 tys. wsi⁵⁶. Powyższy podział administracyjny przedstawia rys. 2 w języku albańskim oraz serbskim.

⁵² <http://www.geopolityka.org/analizy/slawomir-welninski-prawnomiedzynarodowy-status-kosowa> [dostęp: 10.03.2017]

⁵³ <http://www.eduteka.pl/doc/uznanie-w-prawie-miedzynarodowym> [dostęp: 10.03.2017]

⁵⁴ <http://www.geopolityka.org/analizy/slawomir-welninski-prawnomiedzynarodowy-status-kosowa> [dostęp:10.03.2017]

⁵⁵ https://www.academia.edu/3637988/Sytuacja_polityczna_Republiki_Kosowa_po_2008_roku_-_w_stron%C4%99_samodzielnego_pa%C5%84stwa [dostęp 12.03.2017]

⁵⁶ Ibidem.

Rys. 2. Regiony w Republice Kosowa

Źródło: <http://22pkwkfor.wp.mil.pl/plik/image/Kosowo/regiony.jpg> [dostęp: 12.03.2017]

Według najnowszych danych z 2015 roku, Republika Kosowo zamieszkiwana jest przez nieco ponad 1,797 mln osób⁵⁷. Zdecydowaną większość społeczeństwa stanowią Albańczycy - ok. 92 %. Wśród pozostałych grup etnicznych, które stanowią 8% największą społecznością pozostają Serbowie, których największymi enklawami pozostają 3 gminy w północno-wschodniej części Kosowa (Leposavić, Zubin Potok i Zveczan), a także jedna w południowo-wschodniej (Sztrpce). Największym miastem, w którym Serbowie stanowią większość jest Kosowska Mitrovice, która stanowi de facto stolicę serbskiej społeczności w Kosowie. Pozostałe mniejszości narodowe Kosowa, czyli Turcy, Goranie, Bośniacy oraz Romowie żyją w znacznie większym rozproszeniu niż Serbowie⁵⁸.

⁵⁷ <http://data.worldbank.org/country/kosovo> [dostęp: 12.03.2017]

⁵⁸ https://www.academia.edu/3637988/Sytuacja_polityczna_Republiki_Kosowa_po_2008_roku_-_w_stron%C4%99_samodzielnego_pa%C5%84stwa [dostęp 12.03.2017]

PRZESTĘPCZOŚĆ I INNE PROBLEMY WEWNĘTRZNE REPUBLIKI

Rzeczą oczywistą jest, że istnienie na świecie tzw. państw upadłych stanowi potencjalne zagrożenie dla ładu międzynarodowego. W historii jednym z takich państw była Jugosławia, która rozpadła się w efekcie wieloletnich konfliktów. Instytucje międzynarodowe, w tym NATO doprowadziły do powstania na gruzach tego państwa kolejnego kontrowersyjnego tworu, jakim jest Republika Kosowa. Państwo to, nadal jest w dużej mierze kontrolowane przez społeczność międzynarodową, a ponadto jego istnienie uzależnione jest od pomocy finansowej jaką otrzymuje. Największym problemem wewnętrznym, który trawi Republikę Kosowa jest bez wątpienia panująca w niej sytuacja społeczna.⁵⁹ Media europejskie, w tym polskie nie poświęcały Kosowiu dużo uwagi od czasu uzyskania niepodległości⁶⁰.

Kolejnym czynnikiem, który wpływa na to, że Republika Kosowa może być uznawana za państwo upadłe jest panująca obecnie sytuacja polityczna. Mimo iż w dniu ogłoszenia deklaracji niepodległości był głoszony kurs europejski, to dziś wiadomo że droga Kosowa ku Unii Europejskiej jest jeszcze bardzo długo, o ile w ogóle możliwa. Warto skupić się na osobie Hashima Tačiego który był premierem, a obecnie jest prezydentem Republiki Kosowa i naturalnym liderem kosowskich Albańczyków. Faktem jest, że zanim Taçi zaczął angażować się w politykę, był on w latach 90-tych bojownikiem Armii Wyzwolenia Kosowa, organizacji która jest odpowiedzialna za wiele zbrodni popełnionych podczas wojny w Kosowie, a nawet była uznawana za organizację terrorystyczną. Rodzina Tačiego może mieć powiązania z albańską mafią, czego dowodzi związek jaki zawarła siostra Hashima z jednym z liderów albańskiej mafii. W 2010 roku, Dick Marty w imieniu Rady Europy oskarżył Tačiego o popełnienie licznych przestępstw, w tym handel organami⁶¹. W wymiarze polityki międzynarodowej rząd Republiki Kosowa często wdaje się w wzajemne prowokacje z sąsiednią Serbią.⁶² Kwestią, która tworzy napięcie pomiędzy obydwojma rządami jest chęć stworzenia własnej armii przez Albańczyków w Kosowie. Dzięki pozwoleniu NATO i Unii Europejskiej, poza międzynarodowymi oddziałami KFOR i EULEX w Kosowie istnieje jeszcze albańska formacja "Kosowskie Siły Bezpieczeństwa", w której służą przede wszystkim dawni partyzanci, ale jej struktura raczej przypomina policję niż wojsko. Mimo takich okoliczności, rząd w Prisztinie liczył, że do stworzenia regularnej armii dojdzie już w 2018 roku⁶³. Tymczasem w marcu tego roku prezydent Hashim Taçi złożył do kosowskiego parlamentu projekt ustawy dotyczący utworzenia regularnych sił zbrojnych. Wydarzenie spotkało się z ostrą krytyką ze strony serbskiej. Natomiast Stany Zjednoczone zagroziły, że jeżeli Republika Kosowa wprowadzi ustawę

⁵⁹ <http://www.psz.pl/117-polityka/wiktor-hebda-kosowo-panstwo-upadle> [dostęp: 13.03.2017]

⁶⁰ Brak większej uwagi ze strony polityków i mediów w ostatnim czasie spowodowany jest zapewne coraz poważniejszymi zagrożeniami, które w sposób długofalowy dotyczą stabilną dotąd Europę; Przede wszystkim jest to aneksja Krymu przez Rosję oraz towarzysząca jej wojna w Donbasie, a także masowy napływ muzułmańskich uchodźców do krajów Europy Zachodniej.

⁶¹ <http://www.psz.pl/117-polityka/wiktor-hebda-kosowo-panstwo-upadle> [dostęp: 13.03.2017]

⁶² <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/prezydent-kosowa-serbia-chce-anektowac-czesc-naszego-kraju/78zvs8t> [dostęp: 13.03.2017]

⁶³ <http://balkanekspres.blog.pl/2016/01/02/serbia-albanczyzy-z-kosowa-tworza-wlasna-armie/> [dostęp: 13.03.2017]

w życie i utworzy własne wojsko, to będzie to równoznaczne z zerwaniem współpracy między nią, a całym NATO⁶⁴. Postawa władz Serbii była objawem pogorszenia się relacji na linii Serbia - Unia Europejska, co z kolei było spowodowane zatrzymaniem rozmów akcesyjnych przez sprzeciw Chorwatów⁶⁵. Takie okoliczności sprawiły kolejną eskalację napięć w północnej części Kosowa, gdzie Serbowie rozpoczęli budowę muru wzdłuż rzeki Ibar w Kosowskiej Mitrovicy, który ma na celu odgródzenie się od Albańczyków⁶⁶.

Sytuacja gospodarcza Kosowa jest kolejnym problemem, który trawi samowładczą republikę. Region ten w historii nie był szczególnie rozwijany ani w czasach dominacji serbskiej, ani tureckiej co miało silny wpływ na teraźniejszość - Republika Kosowa jest obecnie najbiedniejszym krajem Europy. Na terenie Kosowa nie ma rozwiniętych ośrodków przemysłowych oraz usługowych, ale istotnym pozostaje też fakt, że górzyste ukształtowanie kraju uniemożliwia rozwój rolnictwa. Niskie możliwości gospodarki potwierdzają dane PKB: w 2009 roku na osobę wyniosło 1795 Euro na osobę i zanotowany wzrost w stosunku do roku poprzedniego wyniósł zaledwie 6 Euro na osobę. Tak niskie PKB stawia Republikę Kosowa daleko nie tylko za europejskimi krajami, ale także słabo rozwiniętymi jak np. Rwanda czy Mauretania. Aktywizacja zawodowa Albańczyków jest bardzo powolna. W latach 2000-2010 poziom bezrobocia wahał się od 40-60%, przy czym trzeba pamiętać że to są tylko oficjalne dane, w rzeczywistości zawsze jest ono większe. Obecnie tylko 23% mieszkańców posiada zatrudnienie, gdzie w odróżnieniu w krajach europejskich wartość ta wynosi średnio ok. 65%, a u najbliższych sąsiadów ok. 45% (Serbia, Albania). Rozwój Kosowa jest również w dużej mierze utrudniony z powodu niskiego wykształcenia mieszkańców. Słabo rozwinięty rynek pracy wpływa chociażby na tragiczną kondycję sieci drogowej. W całym Kosowie jest tylko 630 km dróg głównych, przy czym nie ma żadnych fragmentów dróg międzynarodowych, ekspresowych czy autostrad.⁶⁷

Ostatnim aspektem, który przemawia za uznaniem Republiki Kosowa za państwo upadłe jest panująca tam przestępczość. Największym źródłem czerpania nielegalnych zysków w Kosowie obecnie są narkotyki. Poza szlakiem narkotykowym prowadzącym do Europy Zachodniej, na terenie republiki działają liczne laboratoria, a także pola uprawne konopi. Według danych ONZ w 2004 roku w Kosowie było 12 pól konopi, natomiast w latach 2007-2008 liczebność ich wyniosła ponad 40. Zyski albańskiej mafii ze sprzedaży narkotyków rosną z roku na rok. Według informacji jakie podaje Interpol w 1999 roku było to 38 mld dolarów, w 2001 roku 50 mln, a w 2002 roku już 70 mln dolarów. Szacuje się, że do 2008 roku w ten sposób mafia zarobiła kilka mld dolarów. W 2007 roku ONZ ogłosiło w swoim raporcie, że Kosowo jest miejscem centralnej dystrybucji narkotyków z wszystkich szlaków narkotykowych. Trzeba zauważyć, że według danych Interpolu tylko w roku 2008 na terenie Unii Europejskiej zostało

⁶⁴<http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz%2Fstany-zjednoczone-i-nato-ostrzegaja-kosowo-przed-tworzeniem-regularnej-armii> [dostęp: 13.03.2017]

⁶⁵<http://www.kresy.pl/wydarzenia,europa-poludniowa?zobacz%2Fkosowscy-serbowie-wycofuja-sie-ze-struktur-wladzy-w-prisztinie> [dostęp: 14.03.2017]

⁶⁶<http://www.kresy.pl/wydarzenia,bezpieczenstwo-i-obrona?zobacz%2Fkolejna-eskalacja-konfliktu-w-kosowie-serbow-i-albanczykow-dzieli-mur> [dostęp: 14.03.2017]

⁶⁷ <http://www.psz.pl/117-polityka/wiktor-hebda-kosowo-panstwo-upadle> [dostęp: 14.03.2017]

skazanych za handel narkotykami ponad 23 tys. Albańczyków z Kosowa. W wywiadzie dla serbskiego dziennika "Prawda" jeden z członków Międzynarodowego Policyjnego Stowarzyszenia ds. Walki z Narkotykami stwierdził, że mimo iż w Kosowie i Metochii ok. 76% osób nie posiada zatrudnienia, to większość z nich czerpie zyski z fałszownia banknotów, handlu kradzionymi samochodami, narkotykami i żywym towarem. Taki scenariusz spowodowałby, że Kosowo stało by się "europejską Kolumbią"⁶⁸.

Nie tylko narkotyki są branżą kontrolowaną w Kosowie przez mafię. Również wielkie zyski czerpane są z handlu żywym towarem - w większości kobietami, które są zmuszane do prostytucji. Według raportu Amnesty International z 2004 roku, Kosowo stało się centrum seksualnego niewolnictwa w wyniku wzmożonego popytu na usługi prostytutek po 1999 roku - czyli po przybyciu urzędników i wojsk międzynarodowych na misję stabilizacyjną. Republika Kosowa jest w tym momencie "czarną dziurą" w Europie, ponieważ to zorganizowana przestępczość dyktuje warunki, nie organy ścigania⁶⁹.

Do powyższych dziedzin przestępczości należy jeszcze zaliczyć działalność terrorystyczną. Mimo iż właściwe państwo albańskie w czasach komunizmu było państwem oficjalnie ateistycznym, to tradycja ta przetrwała i obecnie Albańczycy w zdecydowanej większości są muzułmanami, a co za tym idzie - mogą być podatni na fundamentalistyczne ideologie islamu. Według danych serbskiego rządu w 1995 roku Osama Bin Laden, nieżyjący już lider terrorystycznej Al Kaidy odwiedził Albanię w odpowiedzi na zaproszenie jej prezydenta. Od tego czasu na terytorium serbskiej prowincji zaczęto organizować albańskie komórki Al Kaidy. W roku 1998 w Pakistanie odbyła się XVII Konferencja Islamska, na której ogłoszono poparcie islamu dla sprawy separacji Kosowa i uznanie jej za dżihad - świętą wojnę z "niewiernymi". Faktem jest, że bojownicy UÇK mieli kontakty z islamskimi radykalistami już o wiele wcześniej, na początku lat 90-tych. Jeden z badaczy terroryzmu Yossef Bodansky twierdzi, że to właśnie na Bałkanach i na Kaukazie szkolona jest tzw. "biała Al Kaida". Wyżej wymienione okoliczności sprawiły, że obecnie Kosowo jest więc naturalnym przyczółkiem i bazą logistyczną terrorystów w rejonie europejskim⁷⁰.

NACJONALIZMY W KONTEKŚCIE KOSOWA: "WIELKA ALBANIA" I "KOSOVO JE SRBIJA"

Idea "Wielkiej Albanii" pojawiła się pierwszy raz w historii w drugiej poł. XIX wieku. Wówczas nacjonałiści domagali się powstania niepodległego państwa, tak by wszyscy Albańczycy znajdowali się w jego granicach, co w tamtych realiach było żądaniem wysuwany bardzo na wyrost⁷¹. Hasło zostało propagowane przez Ligę Prizreńską nabrało rozgłosu zwłaszcza po zajęciu przez ich uzbrojonych członków kilku

⁶⁸ <https://www.tygodnikprzeglad.pl/panstwo-bezprawia-srodku-europy/> [dostęp: 16.03.2017]

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ <https://www.tygodnikprzeglad.pl/panstwo-bezprawia-srodku-europy/> [dostęp: 16.03.2017]

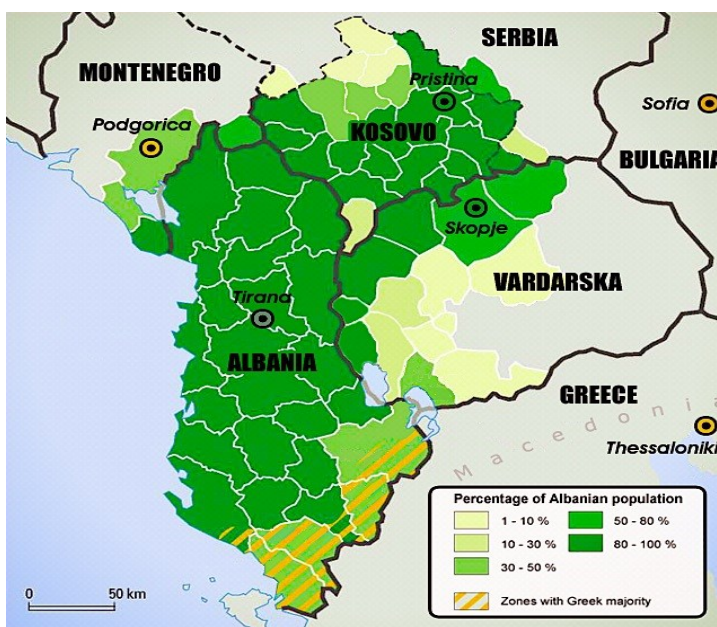
⁷¹ Hauziński J., Leśny J.: *Historia Albanii*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich - Wydawnictwo, 1992, s. 174-175.

Kosowo-czarna dziura Europy

Eugeniusz JANUŁA

miast, m. in. Skopje, ale wydarzenie to spotkało się z błyskawiczną reakcją Turków i w rezultacie rozbiciem Ligi. Idea odżyła na nowo przed I Wojną Światową, kiedy wytyczane były granice Albanii. Wówczas domagano się poszerzenia granic kosztem Serbii, Czarnogóry, Macedonii i Grecji. Podobnie było w czasie zawirowań w trakcie kolejnej wojny. Klęska Hitlera i przejęcie władzy w Albanii przez komunistę Envera Hodżę doprowadziła do powstrzymania skrajnych nacjonalistów aż do czasów upadku komunizmu w Albanii⁷².

Współcześnie nacjonalizm albański jest coraz popularniejszy, nie tylko wśród zwykłych Albańczyków, ale także wśród albańskich polityków - ich retoryka wobec ościennych państw nierzadko przybiera narrację rewizjonistyczną. Wizją albańskich nacjonalistów jest państwo poszerzone o terytoria państw: Serbii, Czarnogóry oraz Macedonii, czyli pokrywa się z terenami na których żyją mniejszości albańskie. Obszary zamieszane przez Albańczyków przedstawia rys. 3. Problem ten wydaje się tym bardziej poważny, jeżeli zwrócimy uwagę na fakt, że społeczeństwa albańskie w tych krajach, mimo powszechnej biedy mają dużo wyższy przyrost naturalny niż inne grupy etniczne. Obecnie poza Kosowem albańska dominacja etniczna zagraża silnie Macedonii. Istnieje scenariusz, według którego już za 20 lat Macedończycy będą mniejszością w swoim własnym państwie - twierdzi doktor Marko Babić, członek Instytutu Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego⁷³.

Rys. 3. Procentowy udział Albańczyków w ludności na Półwyspie Bałkańskim

Źródło: http://s13.postimg.org/sfc1n5gev/Albanian_population.jpg [dostęp: 17.03.2017]

⁷² <http://www.kresy.pl/publicystyka,analizy?zobacz/nadchodzi-wielka-albania> [dostęp: 17.03.2017]

⁷³ <http://www.polskieradio.pl/130/4212/Artykul/1429833,Albanski-nacjonalizm-zagrozeniem-dla-Europy> [dostęp: 17.03.2017]

Albańscy politycy, mimo pouczeń ze strony amerykańskiej dyplomacji nadal stosują w swoich wypowiedziach hasła jednoznacznie odwołujące się do ideologii "Wielkiej Albanii". Opinia publiczna w Albanii nie widzi w głosach nacjonalistycznych nic złego. Lider ruchu obywatelskiego "Albania Naturalna" Koczo Danaj uważa, że dba tylko i wyłącznie o naród, a Albańczycy pragną żyć w pokoju z sąsiednimi narodami. Ponadto, potwierdza pełne wsparcie dla rodaków w Czarnogórze, z którymi współpracuje w sferze polityki. Warto jednak zwrócić na podobieństwo nazewnictwa "Albania Naturalna" do "Wielkiej Albanii", które przemawia za rewizjonistycznym celem działalności⁷⁴. "Wielka Albania" finansowana jest nie tylko przez USA, ale także przez Arabię Saudyjską. Nieoficjalne wsparcie finansowe jakie płynie z muzułmańskiego kraju do macedońskich Albańczyków jest bardzo prawdopodobne, ponieważ ma one podłoże terrorystyczne - islamscy fundamentaliści uważają ekstremizm albański na Bałkanach jako dzihad.

Slogan "Kosowo jest serbskie" (serb. Косово је Србија lub Kosovo je Srbija) powstał pod koniec lat 90-tych, kiedy kosowscy Albańczycy zaczęli starać się o niezależność Kosowa i Metochii od władz w Belgradzie. Mimo, że hasło jest utożsamiane z serbskim nacjonalizmem, to jednak jest powszechnie znane na całym świecie, wśród ludzi którzy nie podważają serbskich praw do historycznej prowincji. Hasło zdobyło popularność zwłaszcza po 2008 roku, w którym samowznajca Republika Kosowa ogłosiła niepodległość⁷⁵. Niedługo po deklaracji niepodległości głośnym echem w mediach odbiło się zachowanie pływaka reprezentacji Serbii Milorada Čavicia, w trakcie mistrzostw świata w pływaniu. Wspomniany sportowiec po zwycięstwie w swojej dyscyplinie przystąpił do odebrania złotego medalu w koszulce "Kosovo je Srbija". Zachowanie było to skrytykowane przez organizatora mistrzostw i sportowiec został ukarany wykluczeniem⁷⁶. Zwolennicy państw narodowych w Europie, najczęściej poglądów prawicowych manifestują swoje poglądy w marszach poparcia dla Serbii. Bardzo często poparcie dla Serbów kierowane jest od Rosjan, Polaków, Czechów i Słowaków, co dowodzi poglądom że słowiańskie narody potrafią mówić jednym głosem, często mimo trudnej historii⁷⁷.

Współczesne niepokoje na Bałkanach wydają się być bagatelizowane w porównaniu do innych wydarzeń, zwłaszcza wojny domowej na Ukrainie oraz olbrzymiej fali muzułmańskich imigrantów z Bliskiego Wschodu, jednak mimo tego mogą stanowić jeden z elementów destabilizujących dłuższy okres pokoju w dziejach Europy jaki nastąpił od czasów II Wojny Światowej. wymienione w pracy fakty dowodzą, że Kosowo jest źródłem napięć na Bałkanach. Historyczne określenie "Kocioł bałkański" jest wciąż aktualne, a same Kosowo stanowi przysłowiową "beczkę prochu", która może w każdej chwili wybuchnąć, zwłaszcza wobec bierności sił międzynarodowych na aspiracje rządów w Tiranie i Prisztinie. W efekcie reakcji łańcuchowej wydarzenie takie mogłoby uruchomić inne, wytłumione spory na Bałkanach, a w szczególności w Macedonii oraz Bośni i Hercegowinie, co groziłoby wciągnięciem do konfliktu kolejnych państw - byłoby to równoznaczne z wyniesieniem rangi konfliktu na poziom ponad lokalny.

⁷⁴ <http://balkanekspres.blog.pl/2014/10/28/czarnogora-koczo-danaj-o-wielkiej-albanii/> [dostęp: 17.03.2017]

⁷⁵ <http://www.kosovo-info.com/kosovo-je-srbija/> [dostęp: 17.03.2017]

⁷⁶ <http://www.espn.com/olympics/swimming/news/story?id=3304738> [dostęp: 17.03.2017]

⁷⁷ <http://autonom.pl/?p=8281> [dostęp: 17.03.2017]

Bibliografia

- [1] Batowski .H. Rozpad Austro- Węgier 1914-1918.Wyd.Literackie.Kraków.1982
- [2] Grunberg .K. SS -Czarna Gwardia Hitlera.KiW.Warszawa.1975
- [3] Hauziński. J. Leśny J. Historia Albanii.Ossolineum.Warszawa.1992.
- [4] Kuczyński .M. Ray –Ciemięga .M Bałkański Syndrom. Dom wydawniczy.Elipsa.Warszawa.2000
- [5] Nowa EncyklopediaPowszechna.T.1.PWN.Warszawa.2007
- [6] Pawłowski. K .Kosowo .Konflikt i interwencja.Wyd.UMCS.Lublin.2008
- [7] Tanty .J .Wasilewski .J. Słowianie południowi i zachodni VI-XX wiek.KiW.Warszawa.2005
- [8] Walkiewicz .W. Jugosławia .Państwa sukcesyjne.Wyd.TRIO.Warszawa.2008
- [9] Wokół niepodległości Kosowa. Historia i pierwsze relacje. Pr. zbiorowa pod red .D .Smyrwały Wyd. .Collegium Civitas.Warszawa.2012
- [10] Wójcik .Z. Historia Powszechna. Wiek XVI-XVIII.PWN.Warszawa.2001
- [11] Zientara. B. Historia powszechna średniowiecza.PWN.Warszawa.1978

Autor:

¹**Eugeniusz Januła** - Płk./r/PhD. Wykładowca akademicki. Publicysta .Poseł na Sejm RP II kadencji. Eugeniusz Januła .Colonel .PhD ,Associate professor. Publicist, Former member of Parliament, Republic of Poland

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Vývoj bezpečnostného prostredia – hybridné hrozby

Development of the Security Environment - Hybrid Threats

Vojtech JURČÁK¹, Jozef TURAC²

¹Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Liptovskom
Mikuláši

²Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Liptovskom Mikuláši

Abstrakt:

Súčasnosť je poznamenaná novými spôsobmi a formami destabilizácie bezpečnostného prostredia. Protištátna propaganda, aktivity cudzích spravodajských služieb, nárast kriminality, teroristické útoky, radikalizácia a extrémizmus, vojnové konflikty. Všetky tieto vojenské a nevojenské hrozby podkopávajú základy demokratického štátu a členstvo v transatlantických štruktúrach. Ak pôsobia tieto hrozby v rovnakom čase a priestore, stávajú sa hybridnými hrozbami. Autori v článku definujú hybridné hrozby a poukazujú na možnosti ich eliminácie v Európskej únii.

Kľúčové slová: *Bezpečnostné prostredie, hybridné hrozby, Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám.*

Abstract:

The present is marked by new ways and forms of destabilizing the security environment. Anti-state propaganda, intelligence activities, the rise of crime, terrorist attacks, radicalization and extremism, war conflicts. All these military and non-military threats undermine the foundations of a democratic state and membership in transatlantic structures. If these threats work at the same time and space, they become hybrid threats. Authors in the article define hybrid threats and point out the possibilities of their elimination in the European Union.

Keywords: *Security Environment, Hybrid Threat, Joint Framework to Counter Hybrid Threats.*

Úvod

Charakteristickým rysom súčasnej epochy ľudstva je globalizácia, ktorá zasahuje do politickej, ekonomickej, vedecko technickej, ale i sociálnej oblasti života spoločnosti a dynamicky ovplyvňuje jej vývoj. S existenciou ľudstva je neoddeliteľne spätá jeho

bezpečnosť, ako jedna z významných potrieb človeka, bez zaistenia ktorej nemôžeme hovoriť o jeho ďalšom rozvoji. V tejto súvislosti VOLNER, Š. (2005) uvádza, že „ak si kladieme otázku, ako chceme a budeme zajtra žiť, nemôžeme sa vyhnúť ani otázke, či bude náš zajtrajšok bezpečný (bezpečnejší). Menej bezpečnejšia budúcnosť nemôže byť lepšia (progresívnejšia a humánnejšia) ako prítomnosť. Preto je problém bezpečnosti trvale aktuálny a bude aktuálnym až do tých čias, kým sa ľudstvo nedostane do štádia trvale bezpečného sveta“ [8]. Tieto myšlienky sa zdali byť aktuálne po páde bipolarity sveta predovšetkým tým, že hrozba ozbrojeného konfliktu (raketo-jadrová vojna) stratila svoje jasné kontúry a svet sa chcel uberať cestou mierovej spolupráce v rámci transformujúceho sa (politicky i ekonomicky) svetového politického systému. Realita je však iná, pribúdajú reálne bezpečnostné hrozby nevojenského charakteru, čo výrazne destabilizuje štátne, regionálne i globálne bezpečnostné prostredie. V 21. storočí sa pojem bezpečnostné prostredie skloňuje takmer vo všetkých strategických dokumentoch, študijných materiáloch a literatúre, ktorá sa venuje bezpečnosti, ako aj v diskusiách a článkoch venovaných bezpečnostnej problematike.

Hodnotenie bezpečnostného prostredia predstavuje jednu zo životne dôležitých úloh vlády každého štátu. Jeho uskutočnenie by malo byť dôsledné, objektívne, apolitické, pretože priamo ukazuje spoločnosti, aké nebezpečie jej hrozí a v tejto súvislosti, aké opatrenia musí vykonať, aby uvedené hrozby boli eliminované a spoločnosť sa mohla demokraticky rozvíjať. Je samozrejmé, že uvedené opatrenia musia byť systémové a musia zaistiť bezpečnosť občana, spoločnosti, štátu. V opačnom prípade hrozí narušenie stability a plnenia funkcií štátu, predovšetkým jeho obranná a ochranná funkcia. Myšlienka dôsledného, objektívneho a apolitického hodnotenia bezpečnostného prostredia je o to vážnejšia, že značné materiálne a finančné prostriedky, ktoré spoločnosť vyčlení na elimináciu deštruktívnych javov v bezpečnostnom prostredí (elimináciu bezpečnostných hrozieb) sú finančne náročné, sú dlhodobé a musia vytvoriť funkčný bezpečnostný systém.

Hodnotenie bezpečnostného prostredia má funkciu kognitívnu (poznávaciu), je odrazom objektívnej reality, schopnosť tento bezpečnostný priestor definovať; aj kreatívnu t. j. schopnosť meniť bezpečnostný priestor v súlade s vlastnými (spoločenskými, národnými, štátnymi, regionálnymi, aliančnými) záujmami. Vymedzenie bezpečnostného prostredia by malo čo najlepšie charakterizovať dimenzionálny bezpečnostný priestor, v ktorom sa referenčný objekt nachádza. Prakticky to znamená identifikovať: bezpečnostných aktérov, bezpečnostné hrozby a riziká, bezpečnostné komplexy a udržateľný rozvoj v danom bezpečnostnom prostredí [13].

V súčasnosti, po odstránení bipolarity sveta, je bezpečnostné prostredie stále komplikovanejšie, charakterizuje ho nestabilita a nerovnomernosť vývoja. Nestabilita a nerovnomernosť vývoja bezpečnostného prostredia je zapríčinená nedostatočným riešením globálnych problémov ľudstva. Komplikovanosť bezpečnostného prostredia vytvára problémy s charakterizovaním súčasných bezpečnostných aktérov, ktorými nie sú už iba tradičné štáty (hlavní bezpečnostní aktéri) ale i nešťatní aktéri, disponujúci výzbrojou, ktorú v minulosti vlastnili len supervelmoci. Keď sme v minulosti dokázali zistiť zámery jednotlivých aktérov, no nepoznali sme jeho potenciál (jeho utajovanie bolo štátnym tajomstvom zvláštnej dôležitosti), v súčasnosti je to naopak. Poznáme dostupné kapacity, ale nepoznáme zámery aktérov, vystupujúcich v danom bezpečnostnom prostredí s nekonvenčnými prostriedkami na nekonvenčné ciele

a využívajúcimi asymetrické stratégie pre dosiahnutie svojich záujmov. Možnosti ako destabilizovať štát, zasiahnuť obyvateľstvo, alebo zničiť kritickú infraštruktúru už nie je otázkou použitia strategických jadrových nosičov, rozsiahlych operácií, ale zahrňujú laptopy, počítačové siete, pašované chemické, biologické, rádioaktívne látky, ktoré môžu byť na cieľ dopravené akýmkoľvek spôsobom, cieleňú propagandu, organizovaný zločin, teroristické útoky. V súčasnosti sa už teda v diplomatických, politických, vojenských i akademických kruhoch nehovorí len o otvorených hrozbách, ale o asymetrických, zámerných, latentných, permanentných – tzv. hybridných hrozbách [13].

1. Definovanie pojmu hybridné hrozby

Základom pre dosiahnutie stavu bezpečnosti, ako cieľa bezpečnostnej politiky štátu, spoločnosti, koalície alebo inej organizácie, je identifikácia hrozieb, ktoré vo vnútornom i vonkajšom bezpečnostnom prostredí pôsobia na ich chránené záujmy. Bezpečnostné hrozby sa so zmenou bezpečnostného prostredia vyvíjajú a menia svoj charakter i cieľ pôsobenia. Jasným príkladom toho je vznik hybridných hrozieb. Tým sa v súčasnosti venujú médiá, skúmajú ich bezpečnostní analytici, štáty a medzinárodné organizácie, hľadajú vhodné a efektívne prostriedky, ako ich eliminovať.

Pojem hybridné hrozby je relatívne nový, no pri ich podrobnom skúmaní zisťujeme, že obsah a cieľ hrozieb sa nemení, menia sa formy hrozieb. Hybridné hrozby sú vo svojej podstate rôznorodé bezpečnostné hrozby, ktoré synergicky spolupôsobia pre dosiahnutie definovaných cieľov, strategických koncepcií. Zásadným rozdielom je však fakt, že hybridné hrozby nepôsobia len vo vymedzenom priestore (napr. v priestore operácie), ale bojiskom sa stávajú aj nové priestory ako je kybernetický priestor, cieleňé formovanie verejnej mienky (propaganda, masovo komunikačné prostriedky), podvrtné činnosti, teroristické útoky a pod. Nebezpečenstvo hybridných hrozieb je v tom, že nepôsobia len v spektre konfliktu, ale už v čase mieru v súlade so strategickým zámerom protivníka. Ďalším poznatkom zo skúmania hybridných hrozieb je fakt, že nemajú len násilný charakter, ale naopak, predstavujú aj uskutočňovanie činnosti bez zjavného násillia [12].

Z pohľadu slovenského jazyka je v pojme *hybridná hrozba* určujúcim podstatné meno, teda pojem *hrozba*. Prídavné meno, *hybridný*, -á bližšie určuje o aký druh alebo typ hrozby sa jedná. V slovníku slovenského jazyka má slovo hrozba dva významy [9]:

- a) výstražné napomínanie, vyhrážka (strašiť hrozbami, ustúpiť pred hrozbou);
- b) blízkosť niečoho nebezpečného (hrozba hladu, vojny).

Pojem hrozba sa často nahradzuje slovom ohrozenie, ktoré síce v slovníku slovenského jazyka nie je uvedené, je slovo odvodené, ktoré sa v rámci odbornej komunikácie nepoužíva.

Anglickým ekvivalentom termínu hrozba je termín „threat“, ktorý má viac významov a v preklade znamená hrozbu, vyhrážku, vyhrážanie, výstražné znamenie.

Podľa J. EICHLERA, J. (2006) hrozba označuje prejavy, gestá, opatrenia alebo činy, ktoré odrážajú schopnosť, alebo dokonca zámer niekomu spôsobiť škody [1].

NOVOTNÝ, A (2004) definuje hrozbu ako subjekt, jav či udalosť, ktoré môžu svojim pôsobením poškodiť, alebo úplne zničiť chránenú hodnotu alebo záujem iného subjektu. Hrozba existuje objektívne, nezávisle od konania a vôle objektu, ktorý je ohrozený [4].

V „Českej bezpečnostnej terminológii, výklade základných pojmov“, vydaných Ústavom strategických štúdií Vojenskej akadémie v Brne, je hrozba primárna, mimo nás nezávisle existujúci vonkajší fenomén, ktorý môže, alebo chce poškodiť nejakú konkrétnu hodnotu. Závažnosť hrozby je úmerná povahe hodnoty a toho, ako si danú hodnotu ceníme [10]. Hrozba môže byť javom prírodným, definovaným fyzikálne – takúto hrozbu nazývame neintencionálna. Realizácia neintencionálnej hrozby má často stochastickú povahu. Celkom iného pôvodu je hrozba, pôsobiaca alebo zamýšľaná činiteľom s úmyslom (hrozba intencionálna) – zamýšľa ju, pripravuje, spúšťa či realizuje ľudský jedinec, alebo kolektívny, skupinový, spoločenský aktér. Termín ohrozenie je synonymom termínu hrozba.

LAML, R. (2008) pri definovaní pojmu hrozba využíva komplementárny prístup. Komplementárny prístup umožňuje hrozby identifikovať a prostredníctvom pojmu riziko signifikovať a kvantifikovať ich časovo priestorový charakter a taktiež vlastnú schopnosť s hrozbou sa vyrovnáť. Na základe uvedeného je pojem hrozba používaný na identifikáciu, označuje skutočnosť s potenciálom spôsobiť škodu chránenému objektu. Má výrazný hodnotový charakter, pretože hrozbu je možné vymedziť len v súvislosti so záujmom, ale má nekonkretizovaný potenciál [11].

Možno teda konštatovať, že bezpečnostná hrozba predstavuje konkrétny jav, udalosť, ktorá predstavuje nebezpečie pre jednotlivca, skupiny, štát, skupinu štátov alebo ľudstvo. V medzinárodnom meradle to znamená hrozbu narušenia suverenity štátu, vo vnútornom meradle zase ohrozenie života občanov, stability politického vývoja, demokratických slobôd v takom rozsahu, ktorý môže bezpečnosť zmeniť.

Z pohľadu geopolitického je možné rozdeliť hrozby na priame, nepriame a skryté (latentné). Za priame hrozby považujeme tie, ktorým je referenčný objekt priamo, otvorene vystavený. Nepriame hrozby sa nedotýkajú priamo referenčného objektu, ale ak sa tieto nepriame hrozby neriešia (napr. zásahom medzinárodného spoločenstva, alebo bezpečnostného aktéra regionálneho, alebo globálneho), môžu v určitom okamžiku prerásť v hrozby priame. Priame i nepriame hrozby je schopný referenčný objekt identifikovať. Na druhej strane existujú i hrozby, ktoré príslušný referenčný objekt nedokáže včas identifikovať, vyskytujú sa náhle a takéto hrozby nazývame skryté, napr. teroristický útok, prírodná katastrofa a pod., pričom tieto hrozby môžu byť úmyselné alebo neúmyselné. Úmyselné hrozby môžu prebiehať v rôznych oblastiach spoločenského života: politickom, vojenskom, ekonomickom, ekologickom, sociálnom, kultúrnom.

Bezpečnostnú hrozbu predstavuje v bezpečnostnom priestore akýkoľvek fenomén, ktorý má potenciálnu schopnosť poškodiť záujmy a chránené hodnoty. Miera hrozby je daná veľkosťou možnej škody (vyjadrenou obvykle pravdepodobnosťou čiže rizikom) a časom možného uskutočnenia tejto hrozby.

Slovo hybrid je slovo gréckeho pôvodu a je vo význame kríženec alebo miešanec, prípadne bastard. Od neho je odvodené prídavné meno hybridný, -á, vo význame krížený, miešaný. Slovník súčasného slovenského jazyka, JAROŠOVÁ, A. -

BUZÁSSYOVÁ, K. (2011) pojem „hybrid“ okrem iného definuje ako: „výsledok spojenia dvoch alebo viacerých rôznorodých zložiek: hybrid elektronickej a akustickej hudby; hybrid utopického a dobrodružného románu; slovný hybrid - slovo vytvorené zo základov z rôznych jazykov; pejor. politický hybrid ako výsledok spojenia názorovo odlišných politických koncepcií al. strán“. [2]

V anglickom jazyku ma slovo hybrid význam ako niečo, čo je vytvorené zmiešaním dvoch veľmi rozdielnych vecí.

Na základe významu podstatného mena hrozba a prídavného mena hybridný,-á môžeme zložený pojem **hybridná hrozba definovať ako blízkosť niečoho nebezpečného, zloženého z viacerých rôznorodých zložiek čomu je vystavený človek a prostredie, v ktorom žije.**

Autorom, ktorý sa problematikou hybridných hrozieb zaoberá komplexne je HOFFMANN, F.¹ Hybridné hrozby definuje ako: „*správanie akéhokoľvek nepriateľa, ktorý súčasne využíva na mieru prispôsobený komplex konvenčných zbraní, neregulárnej taktiky, terorizmu a kriminálneho správania v rovnakom čase a priestore na dosiahnutie svojich politických alebo iných cieľov.*“ [6] Podľa tejto definície môže byť nositeľom hybridnej hrozby ako štátny, tak aj neštátny aktér, ktorý využíva pre dosiahnutie svojich cieľov rôznorodé zložky, prostriedky (konvenčné zbrane, neregulárnu taktiku, terorizmus, kriminálne správanie) a čo je dôležité, používa ich v rovnakom čase a priestore. Sám Frank Hoffmann priznáva, že existuje aj iný pohľad na vec, ktorý sa viac zameriava na rôznorodosť aktérov a ich zložené pôsobenie.

Veľmi podobne ako Frank Hoffmann definuje pojem hybridná hrozba aj KILCULLEN, D. (2009): „*protivník, ktorý súčasne a adaptabilne používa rôznymi spôsobmi konvenčné zbrane, nepravidelnú taktiku, teroristické útoky a kriminálne aktivity v priestore operácie za účelom dosiahnutia politických cieľov.*“ [7]

Hlavným problémom jednoznačného definovania hybridných hrozieb, ktorému sa nevyhli ani Hoffmann ani Kilcullen je fakt, že definície sa zameriavajú na popisovanie komplexu taktík spojených s násilím a bojiskom, ale nezahŕňajú nie menej dôležité hybridné hrozby, ktoré nie sú násilné.

Tento problém sa v definícii snažil vyriešiť GLENN, R., ktorý obsiahol vo svojej definícii hybridnej hrozby aj ich nenásilný aspekt: „*protivník, ktorý súčasne a adaptabilne využíva rôzne kombinácie politických, ekonomických, sociálnych, informačných aktivít a nástrojov moci a zároveň konvenčné, nepravidelné, teroristické a rozvratné kriminálne spôsoby vedenia boja, pričom protivník môže byť tvorený zo štátnych a neštátnych aktérov, či ich kombináciou.*“ [5]

Pojem hybridné hrozby zapracovala do svojich doktrín aj americká armáda. V súčasnosti sú hybridné hrozby v prostredí americkej armády definované v doktríne ADP 3-0 (Army Doctrine Publication). Podľa tejto publikácie sú hybridné hrozby „*rôznorodá a dynamická kombinácia pravidelných síl, nepravidelných síl, teroristických síl, kriminálnych živlov, alebo kombinácia týchto elementov vytvorená na dosiahnutie vzájomne podporujúcich sa cieľov.*“ [15]

¹ Frank Hoffmann je dôstojníkom americkej námornej pechoty vo výslužbe a pracuje ako vedecký pracovník v Inštitúte pre národné strategické štúdie v Národnej univerzite obrany, USA.

Americká armáda však nezostala len pri zadefinovaní pojmu hybridná hrozba. Už v roku 2010 vydali komplexnú výcvikovú príručku TC 7-100 (Training Circular), ktorá sa komplexne zaoberá problematikou hybridných hrozieb. Táto príručka je rozdelená na dve časti. Prvá časť sa venuje definovaniu hybridných hrozieb a predovšetkým sa zoberá konceptom hybridných hrozieb a komponentmi hybridných hrozieb. V druhej časti sa príručka venuje príprave na hybridné hrozby od taktického stupňa, cez operačný až po strategický stupeň a taktiež sa venuje hybridným organizáciám.

2. SZBP EÚ v boji proti hybridným hrozbám

Bezpečnostná situácia sa v Európskej únii (ďalej len „EÚ“) dramaticky zmenila. Problémy so zaistením mieru a bezpečnosti sú významné, hlavne čo sa týka narušovania stability v našom južnom a východnom susedstve. Bezpečnosť je pre občanov EÚ jednou zo základných priorít. Jej zaistenie si vyžaduje sústavnú cieľavedomú činnosť všetkých inštitúcií k tomu, aby sa realizovala bezpečnostná politika, ktorá svojimi cieľmi eliminuje bezpečnostné hrozby akými sú terorizmus, organizovaná trestná činnosť, obchodovanie s drogami, obchodovanie s ľuďmi, obchodovanie so zbraňami, počítačová kriminalita, sexuálne vykorisťovanie detí, cezhraničná a hospodárska trestná činnosť, korupcia, hybridné hrozby nevynímajúc. Uvedené odznelo z úst predsedu Európskej komisie Jeana-Claudea Junckera „pracovať na posilnení Európy, pokiaľ ide o záležitosti bezpečnosti a obrany“ i vysokej predstaviteľky pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federicu Mogherini, ktorá predstavila Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám (ďalej len „Spoločný rámec“), obsahujúci návrhy pre boj proti hybridným hrozbám a pre posilnenie odolnosti EÚ a jej členských štátov a partnerov v máji 2015, kde sa zvýraznila potrebu silnejšej a viac efektívnejšej spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „CSDP“) [14].

EÚ vníma hybridné hrozby *ako súbor rôznych nátlakových a podvratných činností, konvenčných a nekonvenčných metód (napríklad diplomatických, vojenských, ekonomických a technologických), ktoré môžu rôzne štátne aj neštátne subjekty koordinovaným spôsobom využívať na to, aby dosiahli konkrétne ciele bez toho, aby formálne vyhlásili vojnu.* [14] Snahou je obyčajne zneužívať zraniteľnosť cieľa a vytvárať neprehľadné situácie s cieľom narušiť rozhodovacie procesy. Nástrojmi týchto hybridných hrozieb môžu byť masívne dezinformačné kampane a využívanie sociálnych médií na propagandu alebo radikalizáciu, nábor a priame ovládanie priaznivcov. Majú za cieľ oslabiť, narušiť základné demokratické hodnoty a slobody a tým destabilizovať bezpečnostné prostredie únie.

Za národnú bezpečnosť a obranu, a teda aj elimináciu hybridných hrozieb, nesú hlavnú zodpovednosť jednotlivé členské krajiny EÚ a slabiny v tejto oblasti sú pre každú členskú krajinu špecifické. Hybridné hrozby predstavujú „útok“ predovšetkým na tieto slabé články bezpečnostného reťazca. Ak má byť naša bezpečnostná politika účinná, je potrebné tieto slabé miesta poznať a prijímať opatrenia pre ich posilnenie. Hybridné hrozby však majú často široké medzinárodné pôsobenie, ich nositelia tvoria cezhraničné siete, prípadne štruktúry. V takomto prípade je im možné účinnejšie čeliť koordinovaným postupom, prostredníctvom politik a nástrojov EÚ. V oblasti bezpečnosti prijala EU rad významných politik, akými sú napr. Európsky program v oblasti bezpečnosti (apríl 2015), Stratégiu kybernetickej bezpečnosti EÚ (február 2013), Stratégiu námornej bezpečnosti (marec 2014), Stratégiu energetickej bezpečnosti

EÚ (máj 2014). Absentovalo vypracovanie Globálnej stratégie EÚ v oblasti CSDP a akčný plán v oblasti európskej obrany, ako aj vypracovanie Bielej knihy o obrane EÚ, ktorú vyžaduje parlament už niekoľko rokov. Vypracovanie takéhoto strategického materiálu poukáže na slabé stránky obrany EÚ, ktoré vhodnými politikami je možné posilniť, vytvoriť menší priestor pre úspech pôsobenia hybridných hrozieb. Všetky tieto politiky, ich účinná a dôsledná realizácia zefektívni boj proti hybridným hrozbám a účinnejšie ich eliminuje.

Identifikovať hybridné hrozby nie je jednoduché, pretože pôsobia latentne, často je zložité identifikovať aj ich nositeľov. Z uvedeného dôvodu je potrebné predovšetkým určiť charakteristiky hybridných hrozieb, tieto začleniť do mechanizmov včasného varovania, spracovať ich a distribuovať kompetentným orgánom a inštitúciám pre prijímanie účinných rozhodnutí. Veľmi dôležité je získavanie informácií o bezpečnostnej situácii, ktoré umožnia odhaliť zmenu v bezpečnostnom prostredí týkajúcej sa hybridnej činnosti vyvíjanej štátnymi i neštátnymi aktérmi. Ak chceme v tomto prípade hovoriť o účinnom boji proti hybridným hrozbám je potrebné zdieľať predovšetkým spravodajské informácie nie len v rámci EÚ, ale aj partnermi. Uvedené činnosti by mali byť inštitucionálne zastrešené Strediskom EÚ pre hybridné hrozby, zriadené pri Centre EÚ pre analýzu spravodajských informácií Európskej služby pre vonkajšiu činnosť, čo je jedným z opatrení Spoločného rámca. Je logické, že tieto informácie by sa spracovávali a distribuovali v súlade s pravidlami ochrany utajovaných informácií a údajov. Profajškom takto zriadeného strediska by boli národné kontaktné miesta, čím by sa vytvorila informačná sieť identifikácie hybridnej činnosti.

Jedným z prejavov hybridných hrozieb je systematické šírenie nepravdivých informácií cez sociálne siete a rôzne médiá. Zásadný význam má preto schopnosť reagovať na tieto nepravdy kompetentnými orgánmi a inštitúciami prostredníctvom proaktívnej strategickej komunikácie (využívanie lingvistov, expertov na sociálne siete, médiá, odhaľovanie nositeľov nepravdivých informácií).

Budovanie odolnosti voči hybridným hrozbám je ďalším dôležitým aspektom reakcie EÚ v účinnom boji. Je známe, že systém je tak odolný, ako je odolný jeho najslabší prvok. Znamená to teda poznať potenciálne slabé miesta v našom systéme a tieto budovať. Ide predovšetkým o [14]:

- ochranu kritickej infraštruktúry (energetické siete, doprava a dodávateľské reťazce, vesmír),
- obrannú spôsobilosť,
- ochranu verejného zdravia a potravinovú bezpečnosť,
- kybernetickú bezpečnosť (priemysel, energetika, zabezpečenie zdravých finančných systémov, doprava)
- boj proti financovaniu pôvodcov hybridných hrozieb,
- budovanie odolnosti proti radikalizácii a násilnému extrémizmu,
- posilnenie spolupráce s tretími krajinami.

Významné miesto v boji proti hybridným hrozbám ma prevencia, rýchla reakcia proti hybridnému útoku a obnovu po vykonanom hybridnom útoku.

Spolupráca s inými organizáciami, ktoré tiež čelia útokom hybridných hrozieb predstavuje ďalším významným predpokladom pre boj proti hybridným hrozbám. Účinný dialóg, koordinácia činností medzi týmito organizáciami, zdieľanie informácií, využívanie spôsobilostí umožní pripraviť sa a účinne reagovať na tieto hrozby.

Spoločný rámec ponúka komplexný prístup pre riešenie problémov a výziev, ktoré prinášajú pre členské štáty Európskej únie hybridné hrozby. Spája v sebe všetkých relevantných aktérov, politiky a nástroje na lepšie koordinovaný boj proti hybridným hrozbám a zmiernenie ich vplyvu. Obsahuje existujúce politiky a navrhuje sa v ňom 22 opatrení zameraných na [16]:

- „zvyšovanie informovanosti prostredníctvom zriadenia špeciálnych nástrojov na výmenu informácií medzi členskými štátmi a prostredníctvom koordinácie krokov EÚ v snahe uskutočňovať strategickú komunikáciu;
- budovanie odolnosti prostredníctvom riešení v oblasti potenciálnych strategických a kritických odvetví, ako napríklad kybernetická bezpečnosť, kritické infraštruktúry (energetika, doprava, vesmír), ochrana finančného systému, ochrana verejného zdravia a podpora úsilia v boji proti násilnému extrémizmu a radikalizácii;
- prevenciu, reakciu na krízy a obnovu prostredníctvom vymedzenia účinných postupov, ktoré sa budú uplatňovať, ale aj prostredníctvom preskúmania uplatniteľnosti a praktických dôsledkov doložky o solidarite (článok 222 ZFEÚ) a doložky o vzájomnej obrane (článok 42 ods. 7 ZEÚ) v prípade, že dôjde k rozsiahlemu a závažnému hybridnému útoku;
- intenzívnenie spolupráce medzi EÚ a NATO, ako aj s ostatnými partnerskými organizáciami v spoločnom úsilí bojovať proti hybridným hrozbám tak, aby sa pritom rešpektovali zásady inkluzívnosti a autonómie rozhodovacieho procesu každej z týchto organizácií.“

Tento rámec je navrhnutý tak, aby poskytoval odolné základy podpory členských štátov v kolektívnom boji proti hybridným hrozbám, v ktorom im budú pomáhať najrôznejšie nástroje a iniciatívy EÚ, a na ktorý sa využije celý potenciál zmlúv o Európskej únii.

Záver

Hrozby sú kombináciou našej slabosti a záujmu nášho protivníka využiť svoju silu. Hrozbou sa stáva všetko, čo môže akýmkoľvek spôsobom narušiť naše chránené záujmy. Niekedy sa ako bezpečnostná hrozba vnímalo len bezprostredné napadnutie vojenskou mocou. Vedecko technický pokrok a rozvoj poznania spôsobuje, že svet sa neustále vyvíja a dosiahnuť svoje záujmy je možné aj inými prostriedkami, než iba vojenskou silou. Hybridné hrozby sú vo svojej podstate tvorené len rôznou kombináciou bezpečnostných hrozieb a v spolupôsobení v priestore a čase dosahujú stanovené ciele. Ako vyplynulo z definícií, pôvodcom hybridných hrozieb nie sú len štáty, ale

predovšetkým neštátni aktéri alebo skupiny, ktoré dosahujú ciele istého štátu, no nie sú s nim v priamej spojitosti.

Boj proti hybridným hrozbám je vedený s cieľom zaistiť bezpečnosť občanov. Hybridné hrozby narušujú stabilitu bezpečnostného prostredia, útočia na celistvosť EÚ, na jej spoločenský, politický, hospodársky rozvoj, na jej základné hodnoty vyjadrené v Lisabonskej zmluve. Je preto úplne prirodzené, že EÚ bráni svoje hodnoty. Obrana, eliminácia hybridných hrozieb si vyžaduje komplexný prístup k realizácii politík EÚ, efektívne používanie jej nástrojov, zdieľanie informácií (predovšetkým spravodajských), koordináciu postupov s ostatnými organizáciami, predovšetkým NATO a OSN.

Významná je i rýchla reakcia na udalosti vyvolané hybridnými hrozbami, čo predstavuje vytvorenie účinného systému reakcie na krízy a možnosti obnovy po útoku. Svoje miesto v komplexe opatrení má i prevencia.

Zoznam použitej literatúry

- [1] EICHLER, J. (2006): *Medzinárodná bezpečnosť na počátku 21. storočia*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha, 2006. ISBN 80-7278-326-2.
- [2] JAROŠOVÁ, A. – BUZÁSSYOVÁ, K. a kol. *Slovník súčasného slovenského jazyka*. [online] Ved. red.. Bratislava: Veda, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. s.1087. ISBN 978-80-224-1172-1 [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <http://www.juls.savba.sk/pub_sssj_2.html>
- [3] KILCULLEN, D. (2009): *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford University Press 2009, ISBN 978-0-19536834-5. 345 s.
- [4] NOVOTNÝ A. (2004): *Slovník medzinárodných vzťahov*. Magnet press Slovakia, 2004. ISBN 80-89169-01-5.
- [5] GLENN, D. R. (2016) Thoughts on Hybrid Conflict. [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: *Small Wars Journal*: <<http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/thoughts-on-hybrid-conflic>>
- [6] HOFFMANN, F. (2014): On not-so-new warfare: political vs hybrid threats. In *War on the rocks* [online] [cit. 2016-10-04] Dostupné na internete: <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>
- [7] KILCULLEN, D. *The Accidental Guerrilla: Fighting Small Wars in the Midst of a Big One*. Oxford University Press, New York, 2009. ISBN 978-0-19-536834-5
- [8] VOLNER, Š.: *Nová teória bezpečnosti. Teoreticko-metodologické východiská*. S. 7.
- [9] *Elektronický lexikón slovenského jazyka*. <http://www.slex.sk/index.asp>

- [10] S–I–031 *Perspektívy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025. Česká bezpečnostní terminologie. Výklad základních pojmů.* Ústav strategických studií. Vojenská akademie v Brně, 2002.
- [11] LAML, R. (2008): Vzťah pojmov hrozba a riziko (II). Dostupné na internete: <http://mepoforum.sk/bezpecnost/terminologia/vztah-pojmov-hrozba-a-riziko-ii-roman-laml/>
- [12] SASARAK, J.: (2016) Hybridné hrozby – analýza pojmu. In: *Zborník vedecko odborných prác. 7.medzinárodná vedecká konferencia Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016*, Liptovský Ján. ISBN 978-80-8040-534-2. S 467-473.
- [13] JURČÁK, V a kol. (2016) Hybridná vojna a hybridná hrozba. *Priebežná správa o riešení projektu VV6 „Identifikácia príznakov vedenia hybridnej vojny“.* Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2016. S. 34.
- [14] Vysoká predstaviteľka EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Spoločný rámec pre boj proti hybridným hrozbám – reakcia EÚ. Európska komisia – spoločné oznámenie Európskemu parlamentu a rade. Apríl 2016.
- [15] Headquarters, Department of the Army. Army Doctrine Publication (ADP) 3-0, Unified Land Operations, [online] Washington, D.C. Government Printing Office, 2011, [cit. 2016-10-05] Dostupné na internete: <https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf>
- [16] Bezpečnosť: posilnenie reakcie EÚ na hybridné hrozby – Európska komisia tlačová správa 2016. Dostupné na internete: europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1227_sk.pdf

Autori:

Vojtech Jurčák - Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, e-mail:
vojtech.jurcak@aos.sk

Jozef Turac - Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika
Demänová 393 031 01 Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, e-mail:
jozef.turac@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Mezinárodní cvičení Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017

International Exercise Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017

Štěpán KAVAN^{1,2}, Pavel ROŽBOUD¹

¹Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje

²Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity

Abstrakt:

Príspevek reflektuje problematiku přeshraniční spolupráce se zaměřením na ochranu obyvatelstva a krizové řízení. Mezinárodní spolupráce je řešena v pohraničních oblastech Jihočeského kraje a to zejména na příkladech mezinárodní spolupráce. Na přeshraniční spolupráci je nahlíženo jako na podpůrný a doplňkový nástroj národního systému ochrany obyvatelstva.

Klíčová slova: Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, ochrana obyvatelstva, přeshraniční spolupráce

Abstract:

The contribution reflects the theme of cross-border cooperation which is focused to the civil protection and crisis management. International cooperation is dealt with in the border regions of the South Bohemian Region, especially on the basis of examples of international cooperation. The cross-border cooperation is perceived as supporting and additional instrument of national system of civil protection.

Keywords: Fire Rescue Service of South Bohemia, Civil Protection, Cross-border Cooperation.

Úvod

Přeshraniční spolupráce se zaměřením na ochranu obyvatelstva a krizové řízení je jednou z možností podpory a doplnění národního bezpečnostního systému. Príspevek na téma přeshraniční spolupráce v předmetné oblasti si klade za cíl charakterizovat základní realizované činnosti v jednotlivých příhraničních regionech Jihočeského kraje

a zejména ukázat příklad společného cvičení České republiky, Rakouska a Německa v roce 2017.

K dosažení vytčených cílů byla využita analýza dostupných informací především z pracovní dokumentace Hasičského záchranného sboru Jihočeského kraje, Jihočeského kraje. Vzhledem k velice omezeným listinným zpracováním dílčích podkladů bylo následně přistoupeno k šetření formou rozhovoru. Dále bylo provedeno porovnání jednotlivých informací a zpracováno závěrečné shrnutí metodou syntézy.

1. Cvičení „Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017“

Oblast Třístoličníku, společně rakousko - německo – české hranice, je velmi hustě zalesněná oblast, která je intenzivně využívána pro cestovní ruch. Je zde velký pohyb turistů a horských cyklistů. Vzhledem k vysokému množství neživé dřevní hmoty, zejména na české straně kvůli napadení kůrovcem po orkánu Kyrill, se v uzavřeném lesním porostu vytvořili velké holiny, čímž je lesní podloží stále více suší a zejména v letních měsících vede k výrazně zvýšenému riziku lesních požárů.

Význam mezinárodního cvičení v oblasti společné hranice prokazuje nedávný požár garáží v oblasti Dreissesselberg v březnu 2016. Garáž se nachází na německém území u hranic a není přístupná z České republiky. Požární voda není k dispozici v okruhu několika kilometrů. Jediné štěstí bylo, že oheň vypukl v zimě. Navíc se vyskytlo mnoho náročných a dlouhotrvajících lesních požárů, jako například v Jochbergu (2017), Garmisch Partenkirchen v Kramerspitzte (2015) a Fahrenbergu ve Finsterau (2013).

Právě tato rizika jsou velmi nebezpečná pro lidi, zvířata a životní prostředí. Bez zvláštní pomoci a spolupráce jsou hasiči často bezmocní. Myšlenka přeshraničního lesního cvičení v tomto prostoru vznikla kvůli mnohde neprůchodnému terénu, špatné dostupnosti vody na hašení, jazykové bariéry a neslučitelnými komunikačními prostředky.

Cvičení „Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017“ bylo organizováno hasiči tří zemí – Česká republika, Rakousko, Německo. Za Českou republiku byl partnerem pro plánování a realizaci cvičení Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, který dále spolupracoval s Policií ČR, Krajským úřadem Jihočeského kraje, Národním parkem Šumava a dotčenými obcemi (zřizovateli jednotek požární ochrany zejména na území okresů Český Krumlov a Prachatice). Na rakouské a německé straně se cvičení zúčastnily jak hasiči, tak dále policie, armáda, zdravotní služba - Červený Kříž, horská služba, kynologové, civilní ochrana, obecní a vyšší samospráva.

Území Šumavy vybrané pro realizaci cvičení se rozkládá na společné hranici České republiky s Německem a Rakouskem. Umocňuje se tak možnost společného plnění úkolů spojené s požárem v rozsáhlých lesních celcích i s ohledem na terénní náročnost (oblast Haidmüle, Nového Údolí, Trojmezí, Plechý, Smrčiny). Oblast cvičení je vyznačena na obrázku 1.

Mezinárodní cvičení Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017

Štěpán KAVAN, Pavel ROŽBOUD

Obr. 1, oblast cvičení - trojmezí České republiky, Německa a Rakouska, vlastní zpracování

Cvičení se uskutečnilo v termínu 30. 6. - 2. 7. 2017. Charakteristika činnosti a spolupráce pro jednotky požární ochrany z území Jihočeského kraje byla v jednotlivých dnech cvičení velice rozdílná. Cílem cvičení bylo prověřit schopnost jednotek požární ochrany a ostatních zúčastněných složek hasit požár lesa v nepřístupném lesním terénu v blízkosti společné hranice České republiky, Rakouska a Německa v podmínkách chráněných lesních masivů z pohledu ochrany přírody. Definované další cíle byly:

1. Provéřit schopnost přeshraniční spolupráce jednotek požární ochrany při zdolávání rozsáhlého požáru včetně schopnosti řešit jazykovou bariéru zasahujících jednotek.
2. Provéřit spolupráci operačních středisek zúčastněných států.
3. Provéřit možnost použití různých vodních zdrojů.
4. Provéřit organizaci dopravy ve špatně přístupném terénu.
5. Provéřit možnost leteckého hašení pomocí vrtulníků či letadel a jejich plnění.
6. Provéřit záchranu osob pomocí leteckých záchranářů (zúčastněné složky Rakouska a Německa).

Celé cvičení bylo organizováno jako taktické s prvky prověřovacího cvičení ve vztahu k taktické úrovni koordinace na místě zásahu velitelem zásahu a velitelů a vedoucích ostatních zúčastněných složek. Cvičení probíhalo ve třech základních etapách - rozehrách po jednotlivých dnech.

Dne 30. 6. 2017 ve 13:30hod bylo Operační a informační středisko HZS Jihočeského kraje požádáno Operačním střediskem v Pasově o pomoc při likvidaci lesního požáru v oblasti Trojmezí, Haidmülle - Nové Údolí, který se šíří z Německa do České republiky. Na místo byly vyslány jednotky v úrovni třetího stupně požárního poplachu v rámci Jihočeského a kraje. Hlavní činností českých jednotek bylo hašení požáru v těžko přístupném terénu Národního parku Šumava a provedení velkokapacitní

Mezinárodní cvičení Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017

Štěpán KAVAN, Pavel ROŽBOUD

dálkové dopravy vody hadicemi, až na několik kilometrů. Z české strany bylo nasazeno 10 jednotek požární ochrany, 20 kusů techniky a 68 profesionálních a dobrovolných hasičů.

Dne 1. 7. 2017 v 5:30hod bylo Operační a informační středisko HZS Jihočeského kraje požádáno Operačním střediskem v Linzi o pomoc při likvidaci lesního požáru na území Rakouska v oblasti Trojmezna, Hochficht, Schwarzenberg. Jihočeští hasiči vytvořili odřad jednotek požární ochrany z území Jihočeského kraje, který z České republiky přešel do rakouského Schwarzenbergu am Böhmerwald. Odtud byly potřebné síly a prostředky vysílány dle požadavků velitele zásahu. Ten zároveň vzhledem k rozsahu události zřídil mezinárodní štáb velitele zásahu, kde byly zastoupeny zasahující složky všech zemí.

Podstatnou součástí sobotních rozeher bylo využití lesních speciálů a velkoobjemových cisteren, které zajišťovaly kyvadlovou dopravu vody. Hasiči zde prověřovali různé typy plnění cisteren, například z nádrží a hydrantů používaných na místní sjezdovce v zimě pro zasněžování. Scénář cvičení předpokládal neustále šíření požáru, takže bylo nutné požádat o podporu formou leteckého hašení. Letecká podpora, zajišťována vrtulníky a letadly, byla směřována k vyhledávání osob, transportu potřebných věcných prostředků jednotkám požární ochrany, transportu hasičů a zejména k leteckému hašení. Organizací letky byla pověřena armáda Rakouska – Bundesheer. Byly nasazeny letadla a vrtulníky armády Německa – Bundeswehr, armády Rakouska – Bundesheer a Letecké služby Policie České republiky. Hasební vodu vrtulníky nabíraly v Lipenské přehradě na území České republiky mezi obcemi Nová Pec a Horní Planá.

Do sobotního scénáře byly vkládány „komplikující“ situace, které museli hasiči, policisté a záchranáři řešit. Zároveň s hašením rozsáhlého požáru lesa v nepřístupném terénu byla vyhledávána pohřešovaná skupina pěti turistů nebo byl vyhledán zraněný hasič, kterého z důvodu nemožnosti přístupu záchranářů transportoval z terénu na nosítkách v podvěsu vrtulník. Z české strany bylo nasazeno 8 jednotek požární ochrany, 13 kusů techniky a 48 profesionálních a dobrovolných hasičů.

Dne 2. 7. 2017 se v 9:00 hodin před hasičskou stanicí rakouského Schwarzenbergu am Böhmerwald uskutečnil společný nástup cvičících jednotek a bylo provedeno krátké zhodnocení cvičení jednotlivými vedoucími zúčastněných složek. Cvičení se celkem zúčastnilo 1011 hasičů ze tří zemí, 400 příslušníků armády se dvěma letadly a devíti vrtulníky, 60 policistů, 120 zdravotníků, záchranářů a ošetřovatelů, 50 členů horské služby se 3 lékaři, 10 psůvodů a další krizový management – civilní ochrana, státní správa. Přehled zúčastněných jednotek Hasičského záchranného sboru Jihočeského kraje a jednotek sboru dobrovolných hasičů obcí je uveden v tabulce 1.

Tabulka 1: Seznam jednotek požární ochrany a techniky, vlastní zpracování

Jednotka	Technika
HZS JčK ÚO Český Krumlov (HZS Plzeňského kraje)	Čerpací kontejner HYDROSUB
	Kontejner hadicový HZS Plzeň
	CAS 30 S3VH T815-7

Mezinárodní cvičení Austrian Bavarian Czech Forest Fire Drill 2017
Štěpán KAVAN, Pavel ROŽBOUD

	CAS 20 M3LP Camiva
	VEA L2R Ford Ranger
HZS JčK České Budějovice	CAS 30 S3VH T815-7
HZS JčK ÚO Prachatice	CAS 30 S3VH T815-7
	CAS 20 M3LP Camiva
	DA L1Z Fiat Ducato
	DA 8 A31 + hadicový přívěs
HZS JčK Vimperk	SxS Artic Cat
JSDHP NP (Stožec, Modrava)	CAS 30 S3VH T815-7
	CAS 30 S3VH T815-7
JSDHO Horní Planá	CAS 32 T815
	DA L1Z MB + čerpadlo plov.
JSDHO Volary	CAS 20/4000/300 S2R MAN
JSDHO Nová Pec	CAS 32/6000/600 S3R T148
JSDHO Lenora	CAS 25/3500/200 S2R Š 706 RTHP
JSDHO Svatá Máří	DA 8 L1Z Iveco Daily + čerpadlo
JSDHO Vlachovo Březí	DA 8 L1Z Ford Tranzit + čerpadlo

Cvičení prověřilo součinnost jednotlivých bezpečnostních a záchranných složek tří zemí při zásahu na mimořádnou událost v těžko přístupném terénu lesního masivu Národních parků Šumava - Böhmerwald - Bayerischer Wald. Bylo prokázáno, že jsou na obou stranách hranice obdobné technické prostředky a společný zásah je možný. Je zde ovšem patrná jazyková bariéra a velmi komplikované spojení v dané lokalitě. Také byla prověřena různá možnost dodávky vody na hašení, které je v dané lokalitě nedostatkem. Osvědčila se doprava vody velkoobjemovými cisternami, velkoobjemovým čerpáním s dopravou hadicemi a v neposlední řadě letecky.

Závěr

Pojetí ochrany obyvatelstva a řízení krizí je řešeno v multiresortní šíři a komplexnosti. K zajištění bezpečí obyvatelstva, jeho života, zdraví, majetku a životního prostředí musí orgány krizového řízení využívat dostupných sil a prostředků. Přípravenost systému čelit současným i předvídatelným bezpečnostním hrozbám a s nimi spojeným mimořádným událostem a krizovým situacím nelze provádět jen s nasazením sil a prostředků bezpečnostních složek státu. Je potřeba hledat nové cesty, nástroje a postupy spočívající zejména v efektivním zapojení všech subjektů, které jsou schopny tomuto systému napomoci [1]. Jedním z možných postupů při novém efektivním řešení zabezpečení záchranných prací a zlepšení koordinace nasazení sil a prostředků při mimořádných událostí a krizových situacích je bezpochyby přeshraniční spolupráce. [3]

Zabezpečení plošného pokrytí (tedy rozložení sil a prostředků v rámci daného území) jednotlivými záchrannými jednotkami je v příhraničních oblastech řídkší

ve srovnání s vnitřními částmi republiky. Malé vzdálenosti, rychlé dojezdové časy, otevřená hranice jsou jasné faktory, které jednoznačně vybízí k využívání přeshraniční spolupráce při zabezpečování záchranných prací, jakými jsou např. hašení požárů, vyprošťování zraněných osob při dopravních nehodách, velké počty zraněných osob apod. Z druhé strany je potřeba vnímat ne zcela běžný systém povolávání přeshraničních jednotek, jazykovou bariéru a odlišný systém záchranných organizací a komunikace. [2]

Příhraniční spolupráci často bývá v ústraní vzhledem k mnohem rozsáhlejšímu projektů v rámci Evropské unie a jejího Mechanismu Civilní ochrany. Spolupráce příhraničních regionů není vždy dostatečně propagována, přestože je velice důležitá pro rozvoj těchto oblastí. Vedle profesní spolupráce se rovněž rozvíjí osobní kontakty a mnohá přátelství. Přestože záchranné systémy nejsou zcela totožné, na uvedených kazuistikách je doloženo, že spolupráce jak v preventivní přípravné fázi, tak při společných zásazích možná je. Vzájemně záchranáře spojuje jejich cíl, kterým je především ochrana a záchrana lidského života a zdraví. Důležitým aspektem je tzv. „local safety“, tedy místní bezpečnost, kdy jsou využívány místní zdroje možné k řešení mimořádných událostí.

Literatura

- [1] Česká republika, (2013). Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 schválená usnesením vlády č. 805 ze dne 23. října 2013.
- [2] KAVAN, Š. Mezinárodní cvičení Taranis 2013, (2013). In 112 Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva, 10/2013. MV-generální ředitelství HZS ČR. Praha, roč. XII. ISSN 1213-7057.
- [3] KAVAN, Š., BREHOVSKÁ, L. Cooperation of South Bohemia and Cross-Border Regions with a Focus on Civil Protection. In Klímová, V., Žitek, V. (eds.) *19th International Colloquium on Regional Sciences. Conference Proceedings*. Brno : Masarykova univerzita, 2016. pp. 907-914. ISBN 978-80-210-8273-1. DOI: 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-117.

Autoři:

¹**Štěpán KAVAN** – Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, Pražská 52b, 370 04 České Budějovice, Czech Republic, + Zdravotně sociální fakulta Jihočeské university v Českých Budějovicích, Ústav radiobiologie, toxikologie a ochrany obyvatelstva, e-mail: stepan.kavan@email.cz

²**Pavel ROŽBOUD** – Hasičský záchranný sbor Jihočeského kraje, Pražská 52b, 370 04 České Budějovice, Czech Republic, e-mail: pavel.rozboud@jck.izscr.cz

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL)

Evaluation of the Security and Defence Systems Maturity by means of System Readiness Level (SRL)

Ivan KOBLEN¹, Karol BALOG²

¹Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta so sídlom
v Trnave, Ústav integrovanej bezpečnosti

²Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta so sídlom
v Trnave, riaditeľ Ústavu integrovanej bezpečnosti

Abstrakt:

Článok zvyrazňuje dôležitosť hodnotenia zrelosti bezpečnostných a obranných technológií (techniky, vybavenia, zariadení, komponentov a softvéru) a systémov. V tejto súvislosti autori predstavujú problematiku úrovni pripravenosti technológií (TRLs) a predovšetkým poskytujú kľúčové informácie o problematike úrovni pripravenosti systému (SRLs), ako funkcie matic TRLs a úrovni pripravenosti integrácie (IRLs). SRLs je progresívnym a hodnotným nástrojom pre hodnotenie zrelosti vyvíjaných a dodávaných technických systémov a technológií pre potreby bezpečnosti a obrany. Súčasťou článku sú takisto informácie o hlavnom prínose z rozvoja a implementácie problematiky SRLs.

Kľúčové slová: technológia, systém, zrelosť, zrelosť systému, úroveň pripravenosti technológie (TRL), úroveň pripravenosti integrácie (IRL), úroveň pripravenosti systému (SRL), výskum a vývoj, akvizícia, bezpečnosť, obrana

Abstract:

The paper underlines the importance of maturity evaluation of security and defence technology (equipment, devices, components and software) and systems. In this regards the authors introduce the Technology Readiness Levels (TRLs) issue and in particular they provide the key information focused on System Readiness levels (SRLs), as a function of the TRLs and Integration Readiness Levels (IRLs) matrices. The SRLs is progressive and valuable tool for maturity evaluation of developed and delivered technical systems and technology for security and defence purposes. The paper also includes information concerning the principal benefit resulting from development and implementation of SRLs issue.

Keywords: *technology, system, maturity, system maturity, Technology Readiness Level (TRL), Integration Readiness Level (IRL), System Readiness Level (SRL), research and development, acquisition, security, defence*

Úvod

Kľúčový význam z hľadiska zabezpečenia potrebnej úrovne bezpečnostných a obranných spôsobilostí má obranný výskum a rozvoj technológií. Relevantné orgány a organizácie v oblasti bezpečnosti a orgány na národnej a medzinárodnej úrovni čelia novým výzvam a nepredvídateľným hrozbám v bezpečnostnej a obrannej oblasti a finančným tlakom na rozpočty v týchto oblastiach.

Berúc do úvahy tieto skutočnosti a ďalšie faktory a aspekty má pre relevantné národné a medzinárodné organizácie kľúčový význam schopnosť správneho hodnotenia zrelosti bezpečnostných a obranných technických systémov, ktoré sú zavádzané do operačného použitia. V tejto súvislosti je veľmi potrebné disponovať schopnosťou ohodnotiť a kvantifikovať dosiahnutú úroveň zrelosti systému v rámci jeho etáp životného cyklu a ohodnotiť, či nový vyvíjaný a skúšaný systém, resp. na požiadavky bezpečnostných a obranných úradov modifikovaný komerčne dostupný systém dosiahol počiatočnú operačnú spôsobilosť **IOC** (Initial Operational Capacity) a plnú operačnú spôsobilosť **FOC** (Full Operational Capacity).

Počiatočná operačná spôsobilosť (IOC) je prvým dosiahnutím spôsobilosti pre efektívne používanie/uplatnenie výzbroje, položky techniky a vybavenia alebo systému so schválenými špecifickými parametrami a vlastnosťami, ktorá je riadená alebo prevádzkovaná adekvátne vycvičenou, vybavenou a podporovanou vojenskou jednotkou alebo silou [1]. Plná operačná spôsobilosť (FOC) sa dosiahne vtedy, ak systém je dodávaný používateľovi a má schopnosť plného nasadenia a udržiavania a spĺňa operačnú potrebu. [2]

Osvedčeným a úspešne aplikovateľným nástrojom, ktorý poskytuje a indikuje technickú zrelosť bezpečnostnej/obrannej technológie a bezpečnostného a obranného akvizičného projektu sú úrovne pripravenosti technológií (**TRLs**-Technology Readiness Levels). TRLs sú hodnotným metrickým nástrojom pre určenie zrelosti technológií pred prechodom do systému a sú užitočným znalostným štandardom pre hodnotenie zrelosti technológie. TRLs boli prvýkrát zdokumentované zo strany NASA v r.1989, následne implementované MO USA (1999) [3], [4] a MO Veľkej Británie (2001). Koncept TRL bol medzinárodne adoptovaný potom v Kanade, Japonsku a v ďalších krajinách, ako aj v rámci **NATO** (hlavne v rámci Organizácie NATO pre výskum a technológie - **SCO**) a **EÚ** (vrátane Európskej obrannej agentúry – **EDA**), Európskej kozmickej agentúry (**ESA**) a v ďalších medzinárodných organizáciách.

V tejto súvislosti je vhodné zdôrazniť, že implementácia TRLs je veľmi dôležitým nástrojom z hľadiska identifikácie príležitostí pre efektívnu výskumnú a technologickú spoluprácu. TRLs sa používajú pre meranie úrovne zrelosti jednotlivých technológií aj v rámci programu **HORIZONT 2020** - Rámcového programu pre výskum a inovácie EÚ. [5]

Napriek užitočnosti a významu TRLs ako metriky pre určovanie zrelosti technológií sa rovnako alebo viac dôležitým faktorom z hľadiska systému počas jeho akvizície stávajú zohľadnenia na úrovni komponentov týkajúce sa integrácie komponentu do systému, interoperability a udržateľnosti. Z tohto dôvodu boli

rozpracované úrovne pripravenosti systému (SRLs - System Readiness Levels) ako nástroj pre technológie a riadenie projektu pre získanie dôkazov, hodnotenie a oznamovanie zrelosti systému konzistentným spôsobom pre zainteresované strany.

1. Úrovně pripravenosti technológií (TRLs)

Úrovně pripravenosti technológií (TRLs) sú nástrojom pre technológie a riadenie projektu a opatrením používaným na hodnotenie technickej zrelosti vyvíjaných technológií (výzbroje, techniky, vybavenia, zariadení, materiálov, komponentov, softvéru a i.) a projektov v priebehu ich výskumu, vývoja a v niektorých prípadoch v priebehu skorej fázy prevádzkovania prostredníctvom identifikácie rizika spojeného s integráciou technológie a systému. Technologické riziko môže byť definované ako „riziko, že podchyťovaná technológia, nevyhnutná pre spôsobilosť, nebude zrelá v rámci požadovaného časového rámca. [6], [7]

TRLs sú aplikované zdola nahor (t.j. od najnižších úrovni po najvyššie úrovne) pre každý komponent/ prvok podsystemu alebo vhodný projekt prostredníctvom vhodnej hierarchie. Táto hierarchia je vo všeobecnosti produktovo orientovaná, t.j. má rozčlenenú štruktúru produktu, ale môže byť tiež spôsobilostne alebo funkčne založená. TRLs sú aplikovateľné na všetky etapy životného cyklu systému (konceptia, vývoj, výroba, používanie/prevádzka, podpora/zabezpečenie prevádzky a vyradenie). Základné definície TRLs používané v MO Veľkej Británie, MO USA a v rámci NATO sú uvedené v tab.1. Ministerstvá obrna USA a Veľkej Británie a vo všeobecnosti výskumná a vývojová komunita používa deväť úrovní TRLs technologickej zrelosti (s veľmi malými rozdielnosťami v ich definíciách). Orgány NATO používajú okrem popísaných deväť úrovní tiež TRL 0, ktorá predstavuje základný výskum na myslí s budúcou obrannou spôsobilosťou, t.j. NATO adoptovalo 10 úrovní TRL.

Tab. 1 Základná definícia úrovni pripravenosti technológií TRLs

Úroveň TRL	MO Veľkej Británie	MO USA	NATO
1	Pozorované a oznámené sú základné princípy	Pozorované a oznámené sú základné princípy	Pozorované a oznámené sú základné princípy v kontexte nedostatku vojenských spôsobilostí
2	Formulovaná je technologická koncepcia a/alebo aplikácia	Formulovaná je technologická koncepcia a/alebo aplikácia	Formulovaná je technologická koncepcia a/alebo aplikácia
3	Analytické a experimentálne kritické funkcie a/alebo koncepcia preukázania vlastností	Analytické a experimentálne kritické funkcie a/alebo koncepcia preukázania vlastností	Analytické a experimentálne kritické funkcie a/alebo koncepcia preukázania vlastností
4	Validácia komponentu technológie a/alebo základného	Validácia komponentu a/alebo pokusná validácia v laboratórnom prostredí	Validácia komponentu a/alebo "pokusná" validácia v laboratórnom

Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL)

Ivan KOBLEN, Karol BALOG

	technologického podsystemu v laboratóriu		prostredí /v oblasti prostredia (napr. oceán)
5	Validácia komponentu technológie a/alebo základného technologického podsystemu v relevantnom prostredí	Validácia komponentu a/alebo pokusná validácia v relevantnom prostredí	Validácia komponentu a/alebo pokusná validácia v relevantnom (operačnom) prostredí
6	Model technologického systému/podsystemu alebo prototyp pre demonštráciu v relevantnom prostredí	Model systému/podsystemu alebo prototyp pre demonštráciu v relevantnom prostredí	Model systému/podsystemu alebo prototyp pre demonštráciu v reálnom (operačnom) prostredí alebo kontexte
7	Demonštrácia prototypu technologického systému v prevádzkovom prostredí	Demonštrácia prototypu systému v prevádzkovom prostredí	Demonštrácia prototypu systému v operačnom prostredí alebo kontexte (napr. cvičenie)
8	Skutočný technologický systém je dokončený a kvalifikovaný prostredníctvom skúšania a demonštrácie	Skutočný technologický systém je dokončený a kvalifikovaný prostredníctvom skúšania a demonštrácie	Skutočný technologický systém je dokončený a kvalifikovaný prostredníctvom skúšania a demonštrácie
9	Skutočný technologický systém je kvalifikovaný prostredníctvom úspešného poslania v prevádzke	Skutočný technologický systém je kvalifikovaný prostredníctvom úspešného poslania v prevádzke	Skutočný technologický systém je kvalifikovaný prostredníctvom úspešného poslania v prevádzke

Zdroj: Spracované autormi na základe [6],[8],[9],[10]

1.1 Hlavné oblasti aplikácie TRLs v oblasti výskumu a akvizície v oblasti bezpečnosti a obrany

Všetky projekty v oblasti bezpečnostného a obranného výskumu ako aj akvizície v oblasti bezpečnosti a obrany si vyžadujú potrebné znalosti o hodnotení pripravenosti/zrelosti technológií. Ako hlavné oblasti aplikácie TRLs možno v tejto súvislosti uviesť:

❖ Použitie TRLs ako dôležitej súčasti procesov riadenia projektu

Táto oblasť aplikácie TRLs priamo súvisí s riadením rizík v priebehu prípravy a realizácie projektov a je v priamej zodpovednosti príslušných orgánov bezpečnostného/obránného výskumu a akvizičných orgánov (orgánov vyzbrojovania v rezorte obrany). Aj keď je projekt výskumu a vývoja pre potreby bezpečnosti a obrany riešený zo strany externej riešiteľskej organizácie, riziko spojené s nezrelosťou technológie (bezpečnostného/obránného systému) z dôvodu nezohľadnenia/nedosiahnutia potrebnej úrovne TRLs je na orgánoch bezpečnostného/obránného výskumu a akvizície rezortov vnútra a obrany. Potrebnosť

znalosti TRLs a ich aplikácie navyiac zvýrazňuje široké používanie vhodných komerčne dostupných technológií a vybavenia (**COTS** - Commercial Off The Shelf) alebo **MOTS** (Military Off The Shelf) technológií a vybavenia, čo si vyžaduje venovať zvýšenú pozornosť hodnoteniu ich vhodnosti a zrelosti použitia prostredníctvom TRLs.

❖ Použitie TRLs v projektoch/programoch medzinárodnej spolupráce

Práve v medzinárodných projektoch/programoch bezpečnostného/obrného výskumu a akvizície (bilaterálnych alebo multilaterálnych) je veľmi dôležité špecifikovať požadovanú úroveň TRL (úroveň zrelosti technológie), ktorá sa má dosiahnuť. Po definovaní tejto úrovne TRL je následne potrebné odsúhlasiť spoločný prístup pre aplikáciu TRLs a získaniu požadovaných informácií pre dolozenie dosiahnutia potrebnej úrovne TRLs.

❖ Použitie TRLs v rámci akvizície v oblasti bezpečnosti a obrany a zavádzania bezpečnostných/obrných systémov do výbroje/používania

Akvizičné orgány v oblasti bezpečnosti a obrany zodpovedné za projekty/programy akvizície (vyzbrojovania) alebo zavádzanie bezpečnostných a obranných systémov do používania potrebujú zabezpečiť, že hodnotenie TRLs jasne a preukazne potvrdzuje, aká úroveň technológie je dosiahnutá v každej etape akvizičného projektu alebo dodania výbroje, techniky a materiálu. Tým sa vylúči prevzatie/zavedenie techniky a systémov s nízkou/nevyhovujúcou úrovňou TRLs a zavedenie systému nezrelého pre použitie v skutočných prevádzkových/operačných podmienkach. TRLs je vhodné použiť takisto pre definovanie požiadaviek/kritérií v rámci tendrov a podpory hodnotenia tendrov prostredníctvom dôsledného posúdenia zrelosti dodávanej/zavádzanej technológie.

2. Úrovne pripravenosti systému SRLs (vo všeobecnosti)

Napriek užitočnosti a hodnotnosti TRLs ako metriky pre určenie zrelosti technológií (metriky pre popísanie znalosti komponentu) pred prechodom na systém je skutočnosťou, že TRLs nie sú určené na riešenie problematiky integrácie systému a takisto neindikujú, že daná technológia bude viesť k úspešnému vývoju systému. [3] Aplikácia TRLs na technologické systémy nie je postačujúca pre poskytnutie holistického obrazu o pripravenosti komplexného systému alebo pripravenosti systému v systémoch (System of Systems). TRL je opatrením pre jednotlivú technológiu. [11] Viacnásobné TRLs neposkytujú nahliadnutie do integrácie medzi technológiami a tiež nie na zrelosť výsledného systému. [11]

Okrem toho, zohľadnenia na úrovni komponentov týkajúce sa integrácie, interoperability a udržateľnosti sa - ako bolo uvedené v úvode článku - v súčasnosti stali nemenej rovnako alebo viac dôležité faktory zo systémového pohľadu v priebehu vývoja a akvizície bezpečnostných a obranných systémov. Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti bol rozpracovaný systém úrovni pripravenosti systému (**SRLs** - System Readiness Levels), ktorý zapracováva/včleňuje úroveň zrelosti kritických komponentov a interoperabilitu celého systému.

Problematika SRLs je v súčasnosti najviac rozpracovaná predovšetkým v podmienkach MO Veľkej Británie a MO USA (ale aj v rámci bezpečnostného

a obranného priemyslu). V našom príspevku bude venovaná pozornosť americkému prístupu k problematike SRLs.

3. Kľúčové informácie o problematike SRLs

Okrem samotného hodnotenia úrovne pripravenosti danej technológie (TRL) je dôležité posúdiť úroveň pripravenosti integrácie technológie, ktorá vyjadruje dosiahnutý stav spojenia medzi technológiami a tvorí spolu s úrovňou pripravenosti technológie základ pre určenie úrovne pripravenosti systému.

3.1 Úroveň pripravenosti integrácie (IRLs)

Základy problematiky úrovni pripravenosti integrácie (**IRLs** - Integration Readiness Levels) položili Dowling&Pardoe (2005), Gove (2007) a Gove, Sauser a Ramirez-Marques (2007), ktorí vykonali posúdenie odbornej literatúry týkajúcej sa leteckej a obrannej problematiky za účelom identifikovania požiadaviek pre spracovanie sedem úrovňovej matice integrácie, ktorú nazvali úrovne pripravenosti integrácie (IRLs). Táto pôvodne sedem úrovňová matica integrácie bola následne modifikovaná na deväť úrovňovú maticu IRLs. [3]

Výsledkom IRLs je systematická analýza prepojenia kompatibilných interakcií (vzájomného ovplyvňovania) pre rôznorodé technológie a úplné porovnanie zrelosti medzi bodmi integrácie (t.j. TRLs), ktorá je popísaná v tab.2

Tab. 2 Úroveň pripravenosti integrácie (IRLs) [3]

<i>IRL</i>	<i>Definícia</i>	<i>Popis</i>
1	Úspešne identifikované rozhranie medzi technológiami	Je to najnižšia úroveň pripravenosti technológie a popisuje výber prostriedku pre integráciu
2	Je tu určitá úroveň špecifčnosti pre charakterizovanie interakcie (t.j. schopnosti vplyvu) medzi technológiami prostredníctvom ich rozhrania	Akonáhle bol definovaný prostriedok musí byť vybraná "signalizačná" metóda tak, aby dve integrujúce technológie boli schopné vzájomne vplyvať na tento prostriedok. Pretože IRL 2 predstavuje schopnosť dvoch technológií vzájomne vplyvať na daný prostriedok, táto úroveň predstavuje integráciu preukázania koncepcie (POC - Proof Of Concept) <i>Poznámka:</i> POC je demonstrácia, účelom ktorej je verifikovať, že určitá koncepcia alebo teória má potenciál pre reálnu aplikáciu. POC je z tohto dôvodu prototyp navrhnutý pre zistenie realizovateľnosti [12]

Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL)

Ivan KOBLEN, Karol BALOG

3	Je tu kompatibilita (t.j. spoločný jazyk) medzi technológiami pre usporiadané a efektívne integrovanie a interakciu	IRL 3 predstavuje minimálne požadovanú úroveň pre zabezpečenie úspešnej integrácie. Znamená, že dve technológie sú schopné nielen sa vzájomne ovplyvňovať, ale tiež komunikovať vyložiteľnými dátami. IRL predstavuje prvý reálny krok v zrelosti procesu.
4	Je dostatočne podrobne popísaná kvalita a zabezpečenie integrácie medzi technológiami	Veľa technológií sa nikdy nedostalo cez IRL 3 pre chyby v integrácii technológie z dôvodu predpokladu, že ak dve technológie si môžu úspešne vymieňať informácie, tak sú potom úplne integrované. IRL 4 ide nad rámec jednoduchej výmeny dát a vyžaduje, že posielané dáta sú dátami prijatými a existuje tu mechanizmus pre kontrolu v tejto oblasti.
5	Je dostatočné riadenie medzi technológiami, nevyhnutné pre vytvorenie, manažovanie a ukončenie integrácie	IRL 5 jednoducho znamená schopnosť jednej alebo viacerých integrovaných technológií riadiť integráciu samy od seba; obsahuje to vytvorenie, udržiavanie a ukončenie
6	Integrované technológie môžu akceptovať, prekladať/vysvetľovať a štrukturovať informácie pre zamýšľanú aplikáciu	IRL 6 je najvyššia technická úroveň, ktorá má byť dosiahnutá; obsahuje schopnosť nielen riadiť integráciu, ale aj špecifikovať aká informácia má byť vymieňaná, označovať jednotku merania špecifikujúcu aká to je informácia a schopnosť preloženia z cudzej dátovej štruktúry do lokálnej
7	Integrácia technológií ja verifikovaná a validovaná s dostatočnou podrobnosťou pre vyvodenie právnych dôsledkov	IRL 7 predstavuje podstatný krok za IRL 6; integrácia funguje nielen z technického hľadiska, ale tiež z hľadiska požiadaviek. IRL 7 predstavuje integráciu z hľadiska splnenia požiadaviek akými sú parametre a charakteristiky, priepustnosť a spoľahlivosť
8	Dokončená je skutočná integrácia a kvalifikované je poslanie prostredníctvom skúšok a demonštrácie systému v prostredí	IRL 8 predstavuje nielen splnenie požiadaviek na integráciu, ale tiež demonštráciu na systémovej úrovni v relevantnom prostredí. Mali by byť odhalené všetky neznáme poruchy/chyby, ktoré by neboli odhalené až do tej doby, pokiaľ interakcia dvoch integrovaných technológií nebola skúmaná v prostredí systému
9	Integrácia je dokázaná/osvedčená poslaním prostredníctvom úspešného	IRL 9 predstavuje, že integrované technológie sú používané úspešne v prostredí systému. Aby sa technológia dostala na úroveň IRL 9, musí byť najskôr

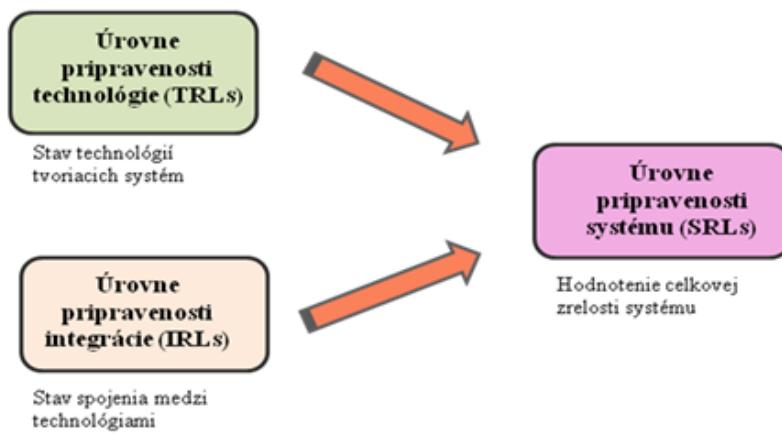
Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL)

Ivan KOBLEN, Karol BALOG

	operačného poslania/prevádzkovania poslania (plnenia hlavnej úlohy)	integrovaná do systému a potom dokázaná v relevantnom prostredí; takto postúpenie na IRL 9 takisto naznačuje zrelosť komponentu technológie na úrovni TRL 9.
--	---	--

3.2. Hodnotenie zrelosti systému prostredníctvom SRLs

Hodnotenie zrelosti každého vyvíjaného systému prostredníctvom systému nazývaného úroveň zrelosti systému (SRL- System Readines Level) zaviedli a demonštrovali Sauser, Ramirez-Marques, Henry a DiMarzio v roku 2008. [3] Využívajú pritom znalosti o úrovniach pripravenosti technológie (TRLs) a úrovniach pripravenosti integrácie (IRLs). Vytvorili SRLs, ktoré umožňujú vývojovým organizáciám zaviesť zrelosť technológie a integrácie pre poskytnutie objektívnej indikácie o komplexnej zrelosti vyvíjaného systému. [11] SRLs nie sú užívateľsky definované, ale namiesto toho sú založené na výstupoch dokumentovaného hodnotenia TRL a IRL ako je znázornené na obr.1.

Obr.1 Znázornenie úrovni pripravenosti systému (SRLs) založených na výstupoch dokumentovaného hodnotenia TRLs a IRLs [11]

Výpočet SRL je funkciou matíc TRL a IRL. [3]

Matica TRL [3] poskytuje plán pre stav technológií tvoriacich systém (stav systému) so zohľadnením pripravenosti jeho technológií. TRL definovaná ako vektor s n vstupmi je definovaná v rovnici 1, kde TRL_i je TRL technológie i .

$$[TRL]_{n \times 1} = \begin{bmatrix} TRL_1 \\ TRL_2 \\ \dots \\ TRL_n \end{bmatrix} \quad (1)$$

Matica IRL [3] objasňuje ako sú rôzne technológie navzájom integrované zo systémového hľadiska (t.j. stav spojenia medzi vyjadrením technológií). Pre systém s n technológiami je [IRL] definovaná rovnicou 2, kde IRL_{ij} je IRL medzi technológiami i a j . Hypotetická integrácia technológie i do samej seba je označená prostredníctvom IRL_{ii} .

$$[IRL]_{n \times n} = \begin{bmatrix} IRL_{11} & IRL_{12} & \dots & IRL_{1n} \\ IRL_{21} & IRL_{22} & \dots & IRL_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ IRL_{n1} & IRL_{n2} & \dots & IRL_{nn} \end{bmatrix} \quad (2)$$

V týchto maticiach štandardné úrovne TRL a IRL korešpondujú s hodnotami od 1 do 9 môžu byť normalizované.

Na základe týchto dvoch matíc je matica SRL [3] nadobudnutá prostredníctvom získania matíc produktu TRL a IRL, ako je zapísané v rovnici 3.

$$[SRL]_{n \times 1} = [IRL]_{n \times n} \times [TRL]_{n \times 1} \quad (3)$$

Matica SRL obsahuje jeden prvok pre každý komponent technológií a z hľadiska integrácie. Kvantifikuje úroveň pripravenosti špecifickej technológie vzhľadom na každú ďalšiu technológiu v systéme. Matematicky, pre systém s n technológiami je [SRL] zapísaná rovnicou 4.

$$[SRL] = \begin{bmatrix} SRL_1 \\ SRL_2 \\ \dots \\ SRL_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} IRL_{11}TRL_1 + IRL_{12}TRL_2 + \dots + IRL_{1n}TRL_n \\ IRL_{21}TRL_1 + IRL_{22}TRL_2 + \dots + IRL_{2n}TRL_n \\ \dots \\ IRL_{n1}TRL_1 + IRL_{n2}TRL_2 + \dots + IRL_{nn}TRL_n \end{bmatrix} \quad (4)$$

kde

$$IRL_{ij} = IRL_{ji}.$$

Hodnoty každej SRL by mali spadať do intervalu $(0,n)$; preto pre zhodnosť každej technológie povedzme i , jej korešpondujúca SRL_i je delená n_i (kde n_i znamená počet integrácie technológie i s každou ďalšou technológiou), aby sa získala normalizovaná hodnota medzi $(0,1)$ [3], [11] SRL pre úplný systém je priemerom všetkých takýchto normalizovaných hodnôt SRL, ako to je zapísané v rovnici 5.

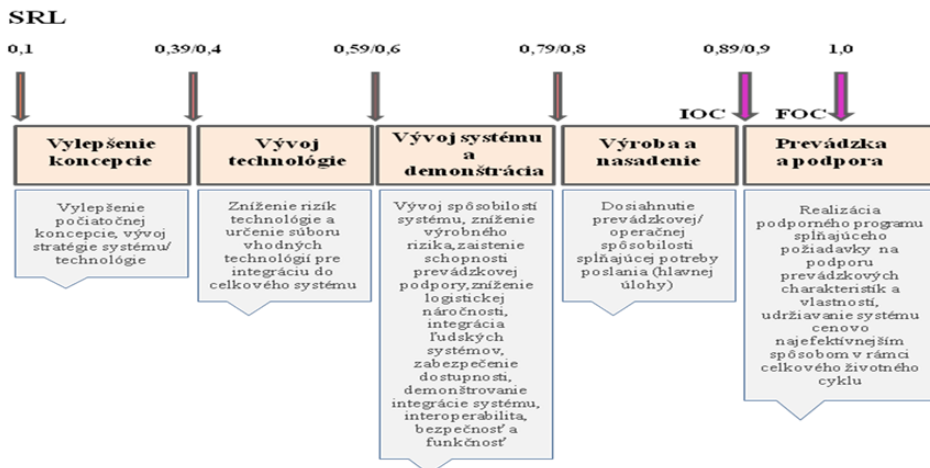
$$SRL = \frac{\frac{SRL_1}{n_1} + \frac{SRL_2}{n_2} + \dots + \frac{SRL_n}{n_n}}{n} \quad (5)$$

Matica SRL môže byť použitá pre určenie zrelosti systému a stavu vývojových etáp v rámci životného cyklu systému.

Na obr.2 sú znázornené rôzne úrovne SRL v normalizovanej hodnote medzi $(0,1)$ a ich korelácie s jednotlivými etapami životného cyklu bezpečnostných a obranných systémov (podľa delenia týchto etáp v akvizičnom systéme MO USA). Rozsahy (intervaly) SRLs uvedené na obr.2 sú získané z citlivostných analýz vybraných systémov.

Hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov prostredníctvom úrovne pripravenosti systému (SRL)

Ivan KOBLEN, Karol BALOG

Obr.2 Úroveň pripravenosti systému (SRLs) v rámci etáp životného cyklu systému
IOC- počiatková operačná spôsobilosť, FOC- plná operačná spôsobilosť
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe [3]

3.3 Prínosy z rozvoja problematiky SRLs a jej implementácie

Rozvoj problematiky SRLs a jej implementácia v rámci vývoja a akvizície bezpečnostných a obranných systémov môže priniesť nasledujúce **hlavné prínosy**: [3], [11]

- SRLs, IRLs a TRLs poskytujú spoločnú ontológiu pre meranie a popis vývoja a akvizície bezpečnostného a obranného systému a hodnotenie úrovne zavádzanej technológie ako aj nasmerovanie zlepšenia spôsobilosti prostredníctvom identifikácie špecifickej technológie, integrácie a zrelosti systému, ktorá môže byť použitá ako nástroj pre výber najvhodnejšej technológie a integráciu s cieľom dosiahnutia najnižšieho rizika, celkových nákladov a času dodania a splnenia predmetných požiadaviek zákazníka. Vďaka tomu majú manažéri a projektový tím schopnosť prijímať proaktívne opatrenia.
- Model SRL [IRL,TRL] umožňuje zabezpečiť kvalifikáciu zrelosti systému s ohľadom na funkčnosť systému, čo je prínosné pre obe strany akvizičného procesu - orgán akvizície/obstarávania (zadávateľ) a vývojovú organizáciu/dodávateľskú organizáciu. Tento model takisto poskytne možnosť lepšie porozumieť spôsobom systému z hľadiska plnenia jeho poslania (hlavnej úlohy).
- SRL môže poskytnúť hodnotenie zrelosti zložených vrstiev architektúry systému a je vysoko adoptívnym systémom pre použitie v širokom spektre aplikácií.
- SRL poskytuje rýchle, iteratívne hodnotenie systému, ktoré môže byť opakované a sledované počas jeho vývoja. To umožňuje hodnotný výcvik a školenia v skúmaní architektúry a kreácii, ktoré umožňujú lepšie porozumieť systému a jeho vytváraniu, resp. zlepšeniu/prepracovaniu.

- Na základe použitia SRL a IRL je možné zohľadniť faktor zastarávania a uskutočniť optimalizáciu investícií do zrelosti systému a modifikáciu financovania predmetného vývojového/ akvizičného projektu.

Záver

Dôležitosť vývoja a akvizície bezpečnostných a obranných systémov, ktoré splňajú definované spôsobilosti a požiadavky, reagujúce na nové výzvy v bezpečnostnom a obrannom prostredí vzrastá. Z toho hľadiska sa kľúčovou problematikou stáva, aby orgány v oblasti vývoja a akvizície týchto systémov v priebehu prípravy a realizácie procesov v rámci bezpečnostného/obrného výskumu a akvizície/vyzbrojovania a riadenia projektov v týchto oblastiach mali k dispozícii nástroj (e), ktorý (é) im umožnia zisťovať a porozumieť technickým a technologickým rizikám, ktoré musia byť riešené v spolupráci so všetkými zainteresovanými stranami v projekte a umožnia koordinované skúmanie možností, ktoré daná technológia poskytuje v národnom a medzinárodnom prostredí. Z tohto hľadiska je prioritnou úlohou hodnotenie zrelosti bezpečnostných a obranných systémov pre potreby bezpečnosti a obrany.

Jedným z progresívnych a hodnotných nástrojov, ktorý umožňuje spoločnú ontológiu pre meranie a popis vývoja a akvizície bezpečnostného a obranného systému v rámci jeho etáp životného cyklu, hodnotenie úrovne zrelosti zavádzanej technológie (vrátane zabezpečenia kvalifikácie zrelosti systému s ohľadom na funkčnosť systému) je použitie hodnotenia zrelosti systému prostredníctvom úrovni pripravenosti systému (SRLs). Aplikácia SRLs v praxi (najmä prístupu založeného na výpočte SRLs ako funkcie matíc TRL a IRL) je v nadväznosti na tieto faktory veľmi prínosným nástrojom v procese vývoja a akvizície bezpečnostných a obranných systémov a rozhodovacích procesov v týchto oblastiach.

Použitá literatúra

- [1] Definition of Initial Operational Capability (based on Dictionary of Military and Associated Terms. US Department of Defense 2005). The Free Dictionary. Dostupné na: <<http://www.thefreedictionary.com/initial+operational+capability>>
- [2] Definition of Full Operational Capability.AcqNotes. Dostupné na: <<http://acqnotes.com/acqnote/acquisitions/full-operational-capability-foc>>
- [3]SAUSER,B.,RAMIREZ-MARQUEZ J.,MAGNAYE,R., TAN W.: A Systems Approach to Expanding the Technology Readiness Level within Defense Acquisition, In: *International Journal of Defense Acquisition Management*,Vol. 1, 2008, pp. 39-58, ISSN 1940-3445. Dostupné na: <<http://www.acquisitionjournal.org/articles/NPS2008-03.pdf>>
- [4]WHELAN,D.:Impact of Technology Readiness Levels on Aerospace R&D, Presentation to Department of Energy, 4 August 2008. Dostupné na: <<http://aries.ucsd.edu/ARIES/MEETINGS/0809/Weaver.ppt>>
- [5] Technology Readiness Levels: a new dimension in Horizon 2020, Posted on January 17, 2014. Dostupné na:

- <<http://www.ttopstart.com/topstart/news/technology-readiness-levels-a-new-dimension-in-horizon-2020>>
- [6] Acquisition Operating Framework (version 2.0.5 - September 2008), UK MOD Defence Acquisition - the high level principles and information, Part Technology Management, Technology Readiness Levels (TRLs) and System Readiness Levels (SRLs). Dostupné na:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20080903160857/http://aof.mod.uk/aof/content/operational/business/capabilitymanagement/capabilitymanagement_professional.htm>
- [7] SHANKS, A.: Technology management in warship acquisition, In: *Paper presented at INEC Conference 2008 in Hamburg*, April 2008. Dostupné na:
<<http://www.bmtdsl.co.uk/media/5045591/BMTDSL-Technology-Management-Confpaper-INEC-Apr08.pdf>>
- [8] Technology Readiness Assessment (TRA) Guidance/ TRL Definitions, Descriptions, and Supporting Information, US DoD, April 2011. Dostupné na:
<<http://www.acq.osd.mil/chieftechnologist/publications/docs/TRA2011.pdf>>
- [9] United States Government Accountability Office (GAO), Report GAO 13-286 to Congressional Committees on Defence Technology Development, Appendix III, DOD Technology Readiness Levels, March 2013. Dostupné na:
<<http://www.gao.gov/assets/660/652852.pdf>>
- [10] Technology Readiness Levels. Dostupné na:
<<http://www.jbcconsultinginternational.com/Pages/TechnologyReadinessLevels.aspx>>
- [11] VOLKERT, R., FORBES, E., MICHAUD, K., GENTILE, P.: Implementation of a Methodology Supporting a Comprehensive System of Systems Maturity Analysis for use by the Littoral Combat Ship Mission Modules Program, INCOSE Chesapeake Chapter Dinner Meeting, 19 August 2009. Dostupné na:
<http://www.incose.org/chesapeak/docs/2009/presentations/2009_08_19_forbes_system_readiness_level_update.pdf>
- [12] Techopedia. Proof of Concept. Dostupné na:
<<https://www.techopedia.com/definition/4066/proof-of-concept-poc>>
- [13] LONDON, M., HOLZER, T., EVELEIGH, T., SARKANI, S.: Using System Readiness Levels to Improve Reliability Predictions and T&E Investment Decision, ITEA, 30th Annual International Test and Evaluation Symposium, 13 November 2013. Dostupné na:
<http://www.itea.org/~iteaorg/images/pdf/conferences/2013_Annual/Track_4_London_UsingSRLtoImproveReliabilityandInvestment.pdf>
- [14] SAUSER, B., VERMA, D., RAMIREZ-MARQUEZ J., GOVE, R.: From TRL to SRL: The Concept of Systems Readiness Levels, In: *Conference on Systems Engineering Research*, Los Angeles, CA, April 7-8, 2006. Dostupné na:
<<http://www.amsaa.army.mil/Documents/From%20TRL%20to%20SRL%20-%20The%20Concept%20of%20Systems%20Readiness%20Level.pdf>>
- [15] TETLAY, A., FRENG, P.: Clarifying the Concepts of System Maturity, System Readiness and Capability Readiness through Case Studies, 8th Annual Conference on Systems Engineering Research March 17th - 19th 2010, Hoboken, New Jersey, United States. Dostupné na:

<https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/bitstream/1826/4325/1/Clarifying_the_Concepts_of_System_Maturity-2010.pdf>

Autori:

¹**Ing. Ivan Koblen, CSc. (plk.v.v.)** – Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta so sídlom v Trnave, Ústav integrovanej bezpečnosti, Ulica Jána Bottu č.25, 917 24 Trnava, Slovenská republika, e-mail: ivan.koblen@stuba.sk

²**prof. Ing. Karol Balog, PhD.** – Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta so sídlom v Trnave, riaditeľ Ústavu integrovanej bezpečnosti, Ulica Jána Bottu č.25, 917 24 Trnava, Slovenská republika, e-mail: karol.balog@stuba.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej
služby ako významná súčasť bezpečnostného
vzdelávania v podmienkach vysokých škôl**

**Education of Emergency Health Service Workers as an
Important Part of Security Education in the Conditions of
Universities**

Lucia KOVÁČOVÁ¹ and Peter LOŠONCZI¹

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

Abstrakt:

Článok pojednáva o problematike bezpečnostného vzdelávania pracovníkov záchranej zdravotnej služby v podmienkach vysokých škôl. Bezpečnostné vzdelávanie sa týka mnohých oblastí ochrany osôb a majetku a v súčasnej dobe naberať na dôležitosť. Záchrana života a zdravia človeka je na vrchole potrieb a povinností spoločnosti i jednotlivca. Urgentná zdravotná starostlivosť je špecializovaný odbor, odlišujúci sa od ambulatnej a nemocničnej starostlivosti. Tieto špecifiká z neho robia nielen samostatný medicínsky odbor, ale vyžadujú aj filozoficky iný prístup od zdravotníckych pracovníkov. Prípravu pracovníkov záchranej zdravotnej služby preto možno definovať ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania. Je však potrebné nazerať na túto časť bezpečnosti bližšie z aspektu didaktického, aby bolo možné dosiahnuť v procese ich prípravy čo najlepšie výsledky. Obsahom článku je stanovenie významu bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl, rozbor špecifik činnosti pracovníkov záchranej zdravotnej služby v kontexte bezpečnosti, analýza súčasného stavu vzdelávania v študijnom odbore Urgentná zdravotnícka starostlivosť a možnosti ďalšieho rozvoja absolventov.

Kľúčové slová: Bezpečnosť, Bezpečnostné vzdelávanie, Záchranná zdravotná služba, Urgentná zdravotná starostlivosť.

Abstract:

The article deals with the issue of security education of emergency health service workers in the conditions of universities. Security education covers many areas of protection of persons and property and is currently gaining in importance. Life saving and human health is at the top of the needs and responsibilities of society and the individual. Urgent health care is a specialized field of study. The field of study is different from outpatient and hospital care. These specifics make it not only a separate medical department but also require a different philosophical approach from healthcare professionals. The preparation of workers can therefore be defined as an important part of security education. It is necessary to look at this part of the security also from the more didactic aspect in order to achieve the best results in the process of their preparation. The content of the

Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významná súčasť bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl

Lucia KOVÁČOVÁ, Peter LOŠONCZI

article is to determine the importance of security education in the conditions of universities, to analyze the specifics of activities of the emergency health service workers in context of safety, to analyze the current status of education in the field of Urgent health care and possibilities of further development of graduates.

Key words: *Safety, Security education, Emergency health service, Urgent health care.*

ÚVOD

Pracovník záchranej zdravotnej služby sa vo svojej práci denne stretáva s mnohým rizikami, ohrozujúcimi život a zdravie zachraňovaných ľudí ako aj svojich kolegov i jeho samého. V jeho práci je preto nevyhnutné, aby disponoval teoretickými i praktickými vedomosťami a zručnosťami o ochrane osôb, zameranými na odvrátenie alebo minimalizáciu bezpečnostných rizík rôznej formy a príčiny, ako aj na riešenie už vzniknutých krízových situácií. Pri riešení problémov v oblasti bezpečnosti je významným aspektom vzdelanosť a odborná príprava pracovníkov pre oblasť bezpečnosti, pracovníkov na rôznych úrovniach bezpečnosti i riadiacich pracovníkov, na ktorých sú kladené vysoké vedomostné nároky. Je potrebné neustále hľadať možnosti ich ďalšieho rozvoja, za účelom zvýšenia ich odbornosti.

1. CIELE PRÁCE A METODIKA

Hlavným cieľom príspevku je analyzovať vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl.

Pre naplnenie hlavného cieľa je potrebné dosiahnuť čiastkové ciele:

- rozobrať teoretické východiská skúmanej problematiky bezpečnostného vzdelávania stanoviť jeho význam v podmienkach vysokých škôl,
- charakterizovať špecifiká činnosti pracovníkov záchranej zdravotnej služby v kontexte bezpečnosti,
- definovať vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania,
- analyzovať súčasný stav realizácie bezpečnostného vzdelávania v študijnom odbore Urgentná zdravotnícka starostlivosť,
- rozobrať možnosti ďalšieho rozvoja absolventov odboru za účelom zvýšenia ich odbornosti.

Vychádzajúc z definície stanoveného problému a stanovenia hlavného cieľa práce možno určiť vhodné metódy pre riešenie problematiky. Na základe teoretických východísk skúmanej problematiky v oblasti bezpečnosti možno stanoviť potrebu vzdelávania pracovníkov záchranej zdravotnej služby pre oblasť bezpečnosti. Analýzou problematiky bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl, ako aj analýzou špecifik činnosti pracovníkov záchranej zdravotnej služby v kontexte bezpečnosti, s využitím metódy kritického myslenia, možno definovať vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania. Metódou dedukcie a syntézy možno dospieť k odporúčaniam ďalšieho rozvoja absolventov odboru Urgentná zdravotnícka starostlivosť za účelom zvýšenia ich odbornosti.

2. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PROBLEMATIKY BEZPEČNOSTNÉHO VZDELÁVANIA V PODMIENKACH VYSOKÝCH ŠKÔL

Vedomostná spoločnosť vyžaduje vysoký stupeň odbornej praktickej i teoretickej prípravy pracovníkov zaisťujúcich bezpečnosť vo všetkých oblastiach života. Riziká, ktoré sme donedávna nepoznali menia naše správanie. Pri každodennom rozhodovaní sa niekoľko krát zvažujeme potenciálne hrozby. Ak máme žiť slobodne a bez strachu je potrebné vychovávať takých odborníkov, ktorí dokážu eliminovať nie len reálne ale i potenciálne a skryté riziká. Podstata bezpečnostného vzdelávania spočíva v analytickej činnosti, ktorá je zameraná na odvrátenie alebo minimalizáciu bezpečnostných rizík rôznej formy a príčiny voči jednotlivcom aj spoločnosti ako celku. Neustále meniace sa spoločenské potreby, ale aj neustály rozvoj vedy a techniky, s čím je veľmi úzko spätý vznik nových bezpečnostných rizík a ohrození, dynamicky ovplyvňujú celý systém vzdelávania.

Bezpečnostné vzdelávanie sa netýka zvyšovania vzdelanostnej a odbornej úrovne iba pracovníkov bezpečnostných služieb, odborníkov pre oblasť bezpečnosti či riadiacich pracovníkov. Bezpečnostné vzdelávanie je vhodné chápať aj ako efektívny systém vzdelávania, budovania bezpečnostného povedomia a formovania postojov k bezpečnostnému správaniu a konaniu v rámci celoživotného vzdelávania od predškolskej výchovy až po vzdelávanie ekonomicky činných občanov. [3]

V rámci vzdelávania na vysokých školách možno k zlepšeniu stavu v danej oblasti dospieť zvyšovaním bezpečnostného povedomia ľudí prichádzajúcich zo škôl do praxe, prehľbovaním ich vedomostí a zručností spätých s bezpečnosťou, zvyšovaním kvalifikácie a odbornosti absolventov, ich prípravy na riešenie rizikových, núdzových a krízových javov v rôznych oblastiach bezpečnosti (občianskej, ekonomickej, environmentálnej, technickej a technologickej, logistickej a pod.).

Cieľom bezpečnostného vzdelávania je pripraviť skupinu odborníkov pre riadenie inštitúcií rôzneho zamerania, rôznych rozmerov a rôzneho stupňa zložitosti. [2] Je potrebné vytvoriť a objasniť vlastnú terminológiu relevantných pojmov, využívanú v rámci prípravy odborníkov v oblasti bezpečnosti – vo vzdelávaní špecialistov bezpečnostného manažérstva. Bezpečnostné vzdelávanie by malo smerovať k formovaniu profesionála. Profesionála s rozšírenou pôsobnosťou. Profesionála aktívneho v pracovnom procese. Profesionála vytvárajúceho hodnoty pre ostatných ľudí. Cieľom a úlohou bezpečnostného vzdelávania by malo byť i poukazovanie na neustále zmeny vo svete a na potrebu prispôbovať tejto skutočnosti manažérov bezpečnosti.

3. ČINNOSTI PRACOVNÍKOV ZÁCHRANNEJ ZDRAVOTNEJ SLUŽBY V KONTEXTE BEZPEČNOSTI

Záchranná zdravotná služba je služba poskytovania neodkladnej zdravotnej starostlivosti resp. prednemocničnej urgentnej zdravotnej starostlivosti osobe v stave, kedy je ohrozený jej život alebo zdravie. Záchranná zdravotná služba je jednou zo zložiek Integrovaného záchranného systému SR podľa zákona č.129/2002 Z.z. o integrovanom záchrannom systéme (§ 8, ods. 1, písm. b). Záchrannú zdravotnú službu

Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významná súčasť bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl

Lucia KOVÁČOVÁ, Peter LOŠONCZI

organizujú a zabezpečujú podľa zákona č. 579/2004 Z. z. o záchranej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

- a) operačné stredisko tiesňového volania záchranej zdravotnej služby,
- b) poskytovatelia zdravotnej starostlivosti na základe povolenia na prevádzkovanie ambulancie záchranej zdravotnej služby.

Operačné stredisko záchranej zdravotnej služby, stanica záchranej zdravotnej služby a ambulancia záchranej zdravotnej služby musia byť personálne zabezpečené a materiálno-technicky vybavené v súlade so svojím odborným zameraním.

Poskytovatelia záchranej zdravotnej služby sú základnou záchrannou zložkou integrovaného záchranného systému, ktorá vykonáva záchrannú zdravotnú službu v zásahovom území podľa pokynov koordinačného strediska integrovaného záchranného systému a operačného strediska záchranej zdravotnej služby (§ 5, ods. 1, písm. c).

Presný rozsah praxe zdravotníckeho záchranára v rámci neodkladnej zdravotnej starostlivosti v ZZS ako člen posádky ambulancie rýchlej lekárskej pomoci alebo rýchlej zdravotnej pomoci, ktorú vykonáva samostatne, ukladá Vyhláška MZ SR č. 334/2010 Z. z. o rozsahu praxe v niektorých zdravotníckych povolaniach.

Základné povinnosti poskytovateľov záchranej zdravotnej služby v kontexte riadenia a organizácie činností spätých s poskytovaním pomoci v tiesni vymedzuje Zákon č. 579/2004 Z. z. záchranej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

- vytvoriť a personálne zabezpečiť systém nepretržitej kontroly, riadenia a koordinácie síl a prostriedkov záchranej zdravotnej služby,
- zabezpečiť prevádzkové podmienky stanice záchranej zdravotnej služby a ambulancie záchranej zdravotnej služby,
- zabezpečiť prevádzkové podmienky stanice vrtuľníkovej záchranej zdravotnej služby tak,
- zriadiť stanicu záchranej zdravotnej služby v sídle uvedenom v povolení na prevádzkovanie ambulancie záchranej zdravotnej služby;
- plniť pokyny koordinačného strediska a operačného strediska záchranej zdravotnej služby,
- odborne prepraviť bez zbytočného odkladu osobu, ak si to vyžaduje jej zdravotný stav, do najbližšieho zdravotníckeho zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti alebo do zdravotníckeho zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti podľa pokynu operačného strediska záchranej zdravotnej služby alebo koordinačného strediska.

V prípade odstraňovania zdravotných následkov nešťastia majú poskytovatelia záchranej zdravotnej starostlivosti povinnosť spolupracovať s príslušníkmi Hasičského a záchranného zboru.

Rýchla zdravotná pomoc (RZP) a Rýchla lekárska pomoc (RLP) je konštruovaná na prevoz pacientov, ktorá si vyžaduje prvú pomoc a priebežnú kontrolu stavu počas prevozu. Ambulancia RZP je určená na poskytovanie neodkladnej pred nemocničnej a medzi nemocničnej zdravotnej starostlivosti pre pacientov s akútnym úrazom alebo ochorením, ktorí nevyžadujú bezprostrednú lekársku starostlivosť. Zdravotná starostlivosť je poskytovaná odborným nelekárskym personálom v rozsahu základnej neodkladnej podpory životných funkcií. Ambulancia RLP je určená na poskytovanie neodkladnej pred nemocničnej a medzi nemocničnej zdravotnej starostlivosti pacientom

s akútnym úrazom alebo ochorením, ktorí vyžadujú zdravotnú starostlivosť vykonávanú alebo riadenú lekárom špecialistom.

4. SÚČASNÝ STAV REALIZÁCIE BEZPEČNOSTNÉHO VZDELÁVANIA V ŠTUDIJNOM ODBORE URGENTNÁ ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

Vychádzajúc zo zoznamu oblasti výskumu hodnotených v rámci komplexnej akreditácie a im zodpovedajúcich študijných odborov vydaného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky z 28. februára 2006 študijný odbor 7.4.6 Urgentná zdravotná starostlivosť je zaradený [5]:

- Skupina odborov č. 7 Zdravotníctvo
- Podskupina odborov č. 7.4 Nelekárske zdravotnícke vedy
- Oblasť výskumu č. 18 Lekárske, farmaceutické a nelekárske zdravotnícke vedy

Študijný program v odbore Urgentná zdravotná starostlivosť je zameraný najmä na získanie teoretických aj praktických vedomostí v základných medicínskych odboroch, so špecifickým zameraním na urgentné situácie ohrozenia života a zdravia. Okrem medicínskych vedomostí a zručností získa absolvent odboru urgentná zdravotná starostlivosť aj technické zručnosti, ktoré sú predpokladom úspešného vykonávania povolania zdravotnícky záchranár v jednotlivých zložkách Integrovaného záchranného systému.

Výučba teoretických predmetov prebieha formou prednášok, seminárov a klinických cvičení na vybraných klinických pracoviskách.

Praktická výučba študentov je špecificky zameraná na poskytovanie zdravotnej starostlivosti v zdravotníckych zariadeniach s orientáciou na pracoviská s intenzívnou zdravotnou starostlivosťou ako sú jednotky intenzívnej starostlivosti základných medicínskych odborov, ďalej je zameraná na poskytovanie prednemocničnej neodkladnej zdravotnej starostlivosti v záchranej zdravotnej službe, vodnej a horskej záchranej službe, na získavanie praktických zručností v hasičskom záchrannom zbore a ďalších zložkách integrovaného záchranného systému.

Povinné zimné aj letné výcvikové kurzy sú počas štúdia zamerané predovšetkým na získavanie a precvičovanie praktických zručností pri záchrane životov v rôznych terénnych podmienkach a pri modelových situáciách s ohrozením života a zdravia osôb.

Absolvent odboru urgentná zdravotná starostlivosť v dennej aj externej forme bude po úspešnom absolvovaní štúdia plne schopný pracovať v akejkoľvek základnej aj nadstavbovej zložke Integrovaného záchranného systému, vrátane vedúcich pozícií a manažmentu. [1]

Študijný odbor Urgentná zdravotná starostlivosť je v rámci vysokoškolského vzdelávania ponúkaný na štyroch slovenských univerzitách. Je realizovaný len v 1. stupni vysokoškolského štúdia. Takmer na všetkých je ponúkaný v dennej i externej forme.

Nasledujúca tabuľka č. 1 prináša prehľad daných univerzít a príslušných fakúlt, ako aj počty študentov v akademických rokoch od 2014 – 2017 v tomto odbore. [4]

Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby ako významná súčasť bezpečnostného vzdelávania v podmienkach vysokých škôl

Lucia KOVÁČOVÁ, Peter LOŠONCZI

Tab. 1 Študijný odbor URGENTNÁ ZDRAVIOTNÁ STAROSTLIVOSŤ na slovenských vysokých školách

Vysoká škola	Fakulta	Stupeň štúdia	Počet študentov					
			2014/2015		2015/2016		2016/2017	
			DF	EF	DF	EF	DF	EF
Prešovská univerzita v Prešove	Fakulta zdravotníckych odborov	1.st. (Bc)	100	29	118	18	89	48
Katolícka univerzita v Ružomberku	Fakulta zdravotníctva	1.st. (Bc)	100	6	92	1	98	x
Slovenská zdravotnícka univerzita v BA	Fakulta ošetrovateľstva a zdravotníckych odborných štúdií	1.st. (Bc)	66	49	50	37	43	10
	Fakulta zdravotníctva - Banská Bystrica	1.st. (Bc)	73	49	58	48	48	9
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre	Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva	1.st. (Bc)	123	16	150	27	130	39
(Vlastné spracovanie, Zdroj: Centrum vedecko-technických informácií SR, 2017)								

5. VZDELÁVANIE PRACOVNÍKOV ZÁCHRANNEJ ZDRAVOTNEJ SLUŽBY AKO VÝZNAMNÁ SÚČASŤ BEZPEČNOSTNÉHO VZDELÁVANIA

Študijný odbor Urgentná zdravotná starostlivosť je teda špecializovaný odbor, odlišujúci sa od klasickej ambulancie a nemocničnej starostlivosti. Tieto špecifiká z neho robia nielen samostatný medicínsky odbor, ale vyžadujú aj filozoficky iný prístup od zdravotníckych pracovníkov. Tento odbor nemožno radiť k zdravotníckym vedám, ale práve k Nelekárskym zdravotníckym vedám, ako ho klasifikuje Akreditačná komisia už podľa oblasti výskumu.

Pracovník záchranej zdravotnej služby sa vo svojej práci denne stretáva s mnohým rizikami, ohrozujúcimi život a zdravie zachraňovaných ľudí ako aj svojich kolegov i jeho samého. V priamom výkone je ohrozovaný rôznymi rizikovými faktormi, ako je samotné miesto, kde bol zdravotnícky záchranár vyslaný. Môže to byť miesto dopravnej nehody, prírodnej katastrofy alebo priemyselnej havárie, alebo sociálne slabšia komunita či ulica s množstvom prihlidajúcich. Tu existuje riziko útokov, ktoré sú čoraz častejšie. Ak zásah prebieha vonku, ovplyvňujú jeho prácu aj poveternostné podmienky. Vysokým rizikom je samotný pacient, ktorý môže byť agresívny, alebo infikovaný niektorou z prenosných infekcií. Zdravotnícky záchranár musí zvažovať riziká aj v čase prípravy na výkon svojej práce, presunu k miestu výkonu, transportu pacienta do nemocničného zariadenia, pri odovzdávaní pacienta, pri úprave vozidla po zásahu a pod. Na všetky tieto rizikové faktory musí záchranár myslieť a počítať s nimi. A všetky tieto riziká sa vynásobia počtom výjazdov, ktoré za zmenu absolvuje.

V jeho práci je preto nevyhnutné, aby disponoval teoretickými i praktickými vedomosťami a zručnosťami o ochrane osôb, zameranými na odvrátenie alebo minimalizáciu bezpečnostných rizík rôznej formy a príčiny, ako aj na riešenie už vzniknutých krízových situácií.

Táto skutočnosť teda priamo dokazuje, že vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby možno chápať ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania.

6. MOŽNOSTI ĎALŠIEHO ROZVOJA ABSOLVENTOV ODBORU

Vychádzajúc z kapitoly 4 možno vyvodiť záver, že pracovník záchranej zdravotnej služby potrebuje nadobudnúť vedomosti a zručnosti nielen zo základných medicínskych odborov a základné technické zručnosti. Je priam nevyhnutné, aby vo svojej práci disponoval vedomosťami z rôznych oblastí bezpečnosti a uplatňoval ich priamo vo výkone.

V súčasnej dobe sa ukazuje vhodným rozšíriť si vzdelanie o 2. stupeň štúdia v študijnom programe, ktorý práve prináša možnosť tieto poznatky z oblasti bezpečnosti nadobudnúť. Takýmto programom je študijný program Riadenie bezpečnostných systémov v študijnom odbore Ochrana osôb a majetku na Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach.

Absolvent inžinierskeho študijného programu Riadenie bezpečnostných systémov je schopný analyzovať bezpečnostné prostredie, vykonávať rizikové a bezpečnostné analýzy a navrhovať bezpečnostné systémy, navrhovať a prijímať vhodné riešenia na

ochranu osôb a majetku aj pri mimoriadnych situáciách. Dokáže viesť a riadiť analytické a výkonné tímy a prijímať komplexné riešenia na zaistenie bezpečnosti. Absolvent získa znalosti v oblasti teórie a praxe ochrany osôb a majetku, umožňujúce mu riadiť tímy pracovníkov v tejto oblasti, samostatne viesť bezpečnostné akcie a prevziať zodpovednosť za správnosť ich riešenia. Absolvent odboru dokáže efektívne riadiť činnosť organizácií a odborných pracovných tímov na strednom a vyššom stupni riadenia, organizovať súčinnosť a koordinovať činnosť s inými subjektmi. Absolvent má široký rozsah vedomostí z teórie a aplikácie práva v systéme plnenia úloh na úseku ochrany osôb a majetku, ovláda systém a metodiku tvorby zámerov a koncepcií činnosti bezpečnostných služieb a má potrebné vedomosti o tvorbe ich organizačných štruktúr o metódach a formách ich práce v súlade s prognózami vývoja bezpečnostnej situácie.

To sú práve tie teoretické vedomosti, praktické schopnosti a zručnosti, ktoré sú pre výkon práce pracovníka záchranej zdravotnej služby často nevyhnutné.

Plynulý prechod od vysokoškolského vzdelávania 1. stupňa k ďalšiemu vzdelávaniu vytvárajú Manažérske profesijné vzdelávacie programy ďalšieho vzdelávania v oblasti bezpečnosti ako súčasť celoživotného vzdelávania. Vzdelávacie programy ďalšieho vzdelávania sú vysokej škole pridelené na základe splnenia podmienok ustanovených zákonom č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. O udelení akreditácie rozhoduje MŠVVaŠ SR na základe stanoviska akreditačnej komisie pre ďalšie vzdelávanie. Manažérske profesijné vzdelávacie programy ďalšieho vzdelávania v oblasti bezpečnosti poskytuje Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach ako súčasť svojho odborného a vzdelávacieho portfólia. V roku 2014 MŠVVaŠ SR udelilo akreditačný súhlas VŠBM v KE v programe ďalšieho vzdelávania práve v oblasti bezpečnosti:

Manažérstvo bezpečnostných vied s titulom MSc.

Absolvent vzdelávacieho programu získa vedomosti o bezpečnostných službách a príslušnej legislatíve, organizácii integrovaného záchranného systému, procesoch plánovania a prognostike, projektovaní bezpečnostných systémov a o súdnom inžinierstve. Získa vedomosti o počítačoch a experimentálnych metódach, pracovnom práve, bezpečnosti podniku, audite manažérskych systémov a bezpečnostnom manažmente. Získa teoretické vedomosti vo vybraných disciplínach bezpečnostného manažérstva ako aj praktické manažérske zručnosti. Získa súbor vedomostí, zručností a schopností fyzickej osoby vykonávať činnosť bezpečnostného analytika/ poradcu/ konzultanta/ manažéra. [6]

ZÁVER

Vzdelávanie pracovníkov záchranej zdravotnej služby možno chápať ako významnú súčasť bezpečnostného vzdelávania. Systém bezpečnostného vzdelávania je potrebné smerovať tak, aby pracovníkom v oblasti bezpečnosti bolo umožnené získať a osvojiť si poznatky a znalosti metód, na základe ktorých budú schopní analyzovať bezpečnostné prostredie a jeho činitele vo vzťahu k rôznym objektom, identifikovať a hodnotiť bezpečnostné riziká a ohrozenia a prognózovať ich vývoj. Pracovníci záchranej zdravotnej služby potrebujú nadobudnúť vedomosti a zručnosti nielen zo základných medicínskych odborov a základné technické zručnosti. Je priam

nevyhnutné, aby vo svojej práci disponovali vedomosťami z rôznych oblastí bezpečnosti a uplatňovali ich priamo vo výkone.

Referencie

- [1] *Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti*, Prešovská univerzita, [cit. 2017-06-06]. [online] Dostupné na internete: <http://www.unipo.sk/fakulta-zdravotnictva/katedry/kuzs/>
- [2] Kováčová, L., Vacková, M. (2015) *Applying Innovative Trends in the Process of Higher Education Security Personnel in Order to Increase Efficiency*, In: *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. - Oxford: Elsevier, 2015. - ISSN 1877-0428. - S.120-125.
- [3] Kováčová, L., Lošonczi, P. (2016) *Ďalšie vzdelávanie bezpečnostnej komunity v podmienkach SR*, In: *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis*, Recenzovaný časopis naukový, Wyższą Szkołę Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, nr. 7, 1/2016, ISSN 2300-1739
- [4] *Prehľad vysokých škôl*, Akademické roky 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017, Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava 2016
- [5] *Sústava študijných odborov*, 2017 [cit. 2017-06-06]. [online] Dostupné na internete: <http://www.akredkom.sk/index.pl?tmpl=odbory>
- [6] *Vzdelávací program Manažérstvo bezpečnostných vied*, 2017 [cit. 2017-06-06]. [online] Dostupné na internete: <https://www.vsbm.sk/data/studium/MBV.pdf>
- [7] Vyhláška MZ SR č. 334/2010 Z. z. o rozsahu praxe v niektorých zdravotníckych povolaniach
- [8] Zákon č. 579/2004 Z. z. záchranej zdravotnej služby a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [9] Zákon č.129/2002 Z.z. o integrovanom záchrannom systéme

Autori:

¹**Ing. Lucia Kováčová, PhD.** – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Ústav humanitných a technologických vied, Koš'ova 1, Košice, Slovensko, e-mail: lucia.kovacova@vsbm.sk

²**Ing. Peter Lošonczi, PhD. MBA** – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Ústav bezpečnostného manažmentu, Koš'ova 1, Košice, Slovensko, e-mail: peter.losonczi@vsbm.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Aplikace analýzy rizik pro praxi
Application of Risk Analysis for Practice

Karel KUBEČKA¹, Petr ROŽŇÁK²

¹Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika

²Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika

Abstrakt:

Jednou z metod, která se v současné době používá pro určení odhadované hodnoty forezním expertem v oblasti realit (se zaměřením na ekonomiku, ceny a odhady nemovitostí), je srovnávací metoda. V této metodě se uplatňuje, mimo jiné, koeficient K_6 , který snižuje nebo zvyšuje výslednou odhadní cenu stanovenou znaleckým posudkem. Stanovení koeficientu K_6 se realizuje jako odborný odhad znalce. Tato úprava ceny má svou horní a dolní mez a je závislá na vnějších vlivech. Autoři článku poskytují alternativní způsob stanovení tohoto koeficientu metodou, která může podstatně eliminovat subjektivní vnímání a pomoci určit hodnotu tohoto koeficientu. Pro stanovení byla použita metoda analýzy rizik a aplikována SWOT analýza.

Klíčové slová: *Analýza rizik, SWOT analýza, stanovení oceňované hodnoty majetku, srovnávací metoda.*

Abstract:

One of the method which is currently used to determine the estimated value of real estate appraisers and experts (in the specialization of economy-priced real estate and estimates), is the comparative method. In this method applies, inter alia, coefficient K_6 , which is reduced by comparison price determined based on expert judgment, or technical expert's opinion (estimator) with respect to external factors, which are not punishable under this method otherwise. The authors of this paper is to provide an alternative method of determining this coefficient method which can substantially eliminate subjective perception and objective to help determine the value of this coefficient. For determination was used method of risk analysis and applied SWOT analysis.

Keywords: *Risk analysis, SWOT analysis, determining the appraised value of the property, comparative method.*

Úvod

Základní myšlenka je všeobecně známá a tou je, že „teorie musí v plné míře sloužit praxi“. Nemá praktický smysl vyvíjet metody nebo postupy, které nelze uplatnit v praxi, anebo jsou vysloveně pro praktické použití nevhodné. Souvisejícím požadavkem s praktickým využitím teorie je, aby tyto praktické postupy byly, pokud je to možné, jednoduché, snadno pochopitelné a kontrolovatelné. Samozřejmostí je kvalita takovýchto postupů a metod ve smyslu přesných a spolehlivých výsledků. Ne vždy je bezpodmínečně nutné používat sofistikované postupy spolu s vysokou matematikou. Ve většině případů je vyhovující logika a statistika spolu se základními početními postupy pro vyhodnocení datových souborů, které nám poskytnou zcela postačující úroveň požadovaných informací [1].

Požadavek na jednoduchost jej směřuje na využívání základních a univerzálních metod v praxi, které v převážně většině jsou logicko-numerickými expertními metodami [6], [7].

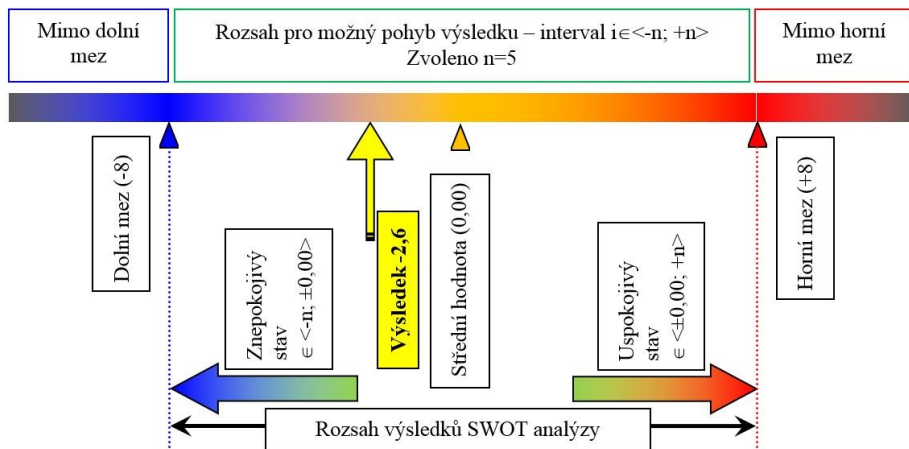
1. SWOT analýza

Tato analýza (**S**trengths, **W**eaknesses, **O**pportunities, **T**hreats) je nejznámější analýzou používanou po celém světě. Je velmi rozšířenou jednoduchou expertní analýzou, která je aplikovatelná na projekty, procesy i chod organizace. Zohledňuje jak interní tak externí vlivy. Tato analýza byla vyvinuta Albertem Humphreym, který vedl v 60. a 70. letech 20. století výzkumný projekt na Stanfordově univerzitě.

Základ metody spočívá v klasifikaci a ohodnocení jednotlivých faktorů, které jsou rozděleny do 4 výše uvedených základních skupin, které můžeme při matematickém vyhodnocení považovat za submatice celku, přičemž data SWOT analýzy tvoří matici. Vzájemnou interakcí faktorů silných a slabých stránek, to znamená dvou interních submatic procesů (interních faktorů) na jedné straně vůči příležitostem a nebezpečím, to je dvou externích submatic (externích faktorů) na straně druhé, lze získat nové kvalitativní informace, které charakterizují a hodnotí úroveň jejich vzájemného střetu.

SWOT analýza je jedním ze základních nástrojů strategického managementu – pro tuto oblast byla prvotně vyvinuta a pro hodnocení bonity firmy původně měla sloužit. Kromě toho však přijde vhod i při jiných příležitostech, typicky výběrových řízeních na projektově orientované zakázky, v reklamě, PR i řadě jiných oborů [8], [9], [10].

V současné době je možno konstatovat, že touto metodou lze vyhodnotit prakticky cokoli, co je hodnotitel schopen popsat, uvést hodnotu hodnoceného faktoru a odhadnout jeho důležitost, to znamená váhu. Tímto způsobem je získán vztah, který hodnotí podíl hodnoceného faktoru na výsledné poloze celku (*Fig. 1*).

Obr. 1 Příklad výsledku matematicky vyhodnocené SWOT analýzy.

Tato jednoduchá univerzální metoda je proto použitelná také pro oblast bezpečnosti za podmínky, že bude řádně vyhodnocena. Experimentálně byly provedeny několikrát vyhodnocení bezpečnostních hrozeb plynoucích z ohrožení veřejného prostoru, kritické infrastruktury a prostorů letišť v důsledku nekontrolovatelné migrace obyvatel v rámci řešení otázek bezpečnosti na Vysoké škole regionálního rozvoje v Praze. Použitelnost pro oblast hodnocení bezpečnosti byla plně potvrzena.

1.1 Vztah mezi daty a výsledky

V první fázi, která je velmi důležitá pro kvalitu výsledků je nutno pro analýzu rizika pořídit kvalitní a věrohodná vstupní data o hodnocené situaci, problému, technologickém postupu, kvalitě, prostě o skutečnosti, kterou analyzujeme (Fig. 2). Druhem a rozsahem pořízených dat se liší kvalita výsledků. Každý ze způsobů pořizování vstupních dat hodnocených faktorů se dá označit za „typický“ způsob pro určité směry použití této univerzální analýzy.

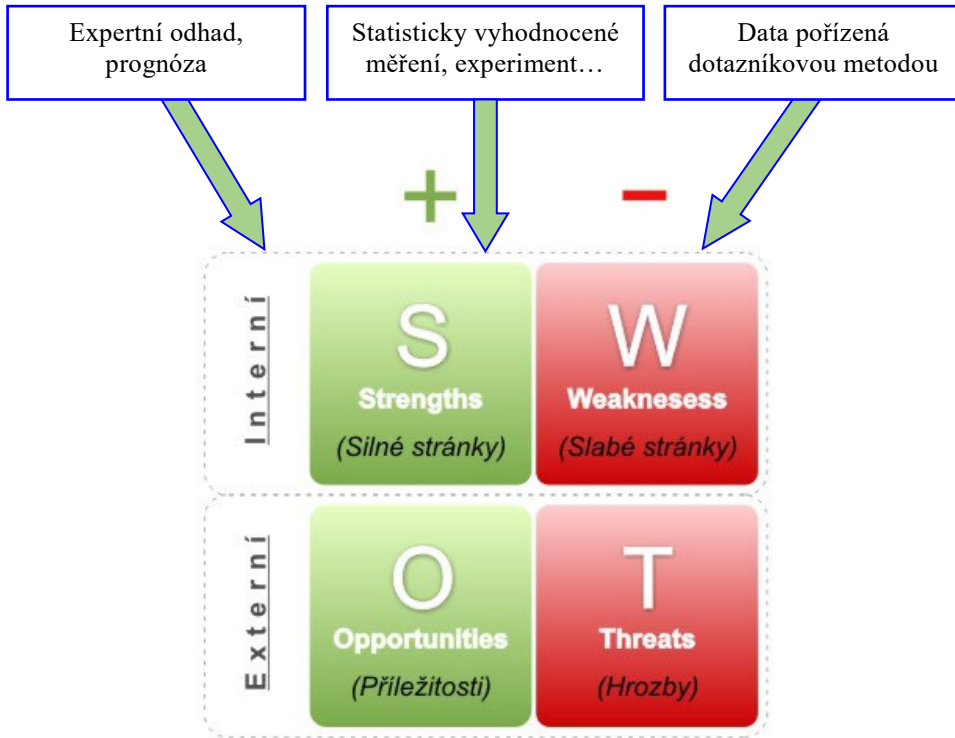
Expertní odhad a prognóza (předpověď, odhad dalšího vývoje) je patrně nejfrekventovanějším způsobem pořizování dat a to i v technických odvětvích, pro které je typické exaktní uvažování i exaktní práce s daty.

Statisticky vyhodnocené měření, experiment... jsou exaktními vstupy typickými pro především technické oblasti. Nicméně statistika je základem všech tří způsobů pořizování dat pro připravovanou analýzu rizika.

Data pořízená dotazníkovou metodou jsou rovněž velmi hodnotným zdrojem informací, které po statistickém vyhodnocení je možno výhodně použít jako statistický soubor. Tento způsob pořízení dat není jednoduchou záležitostí a vyžaduje značnou erudici v oboru. Tento způsob práce s daty je typický pro oblast sociální, socioekonomickou a další [2].

Výše uvedené vstupní kanály pořizování dat se vzájemně mohou prolínat a doplňovat. Zejména pak statistické vyhodnocení musí být základem ve všech

případech.

Obr. 2 Základní schéma SWOT analýzy.

Po kvalitní přípravě vstupních dat, která zahrnuje definici hodnocených kritérií:

$$S_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \quad (1)$$

$$W_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \quad (2)$$

$$O_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \quad (3)$$

$$T_i \rightarrow i \in \langle 1; n \rangle \quad (4)$$

Následuje zpracování dat.

$$K_{M_i} = V_{M_i} \cdot E_{M_i} \quad (5)$$

K_{M_i} = i-té kritérium submatice M (1), (2), (3), (4)

V_{M_i} = Veighting váha i-tího kritéria submatice M

E_{M_i} = Evaluate hodnocení i-tího kritéria submatice M

Musí platit podmínka, že součet vah všech kritérií dané submatice musí být roven jedné (100%)

$$\sum_{i=1}^n V_{Mi} = 1 \quad (6)$$

Do dalšího výpočtu vstupuje součet součinnů vah a hodnocení interních kritérií a součet součinnů vah a hodnocení externích kritérií.

$$I = \sum_{i=1}^n \prod K_{Mi} = \sum_{i=1}^n \prod K_{Si} + \sum_{i=1}^n \prod K_{Wi} \quad (7)$$

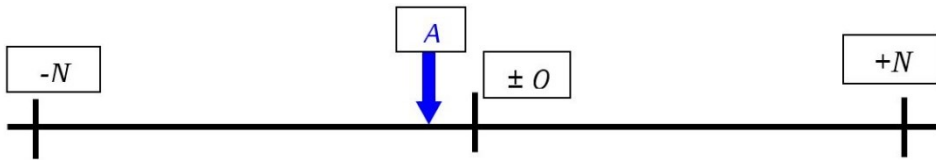
$$E = \sum_{i=1}^n \prod K_{Mi} = \sum_{i=1}^n \prod K_{Oi} + \sum_{i=1}^n \prod K_{Ti} \quad (8)$$

I = vnitřní internal value hodnota je součtem součinnů (5) submatic S a W

E = vnější external value hodnota je součtem součinnů (5) submatic O a T

Výsledná hodnota A SWOT analýzy je pak dána pozicí výsledku interních – vnitřních a externích – vnějších ukazatelů a dá se považovat za ukazatel úspěšnosti v případě marketingových hodnocení. Pro použití v rizikové analýze a určení ukazatele používaných ve forensních vědách je podkladem pro přepočítání konkrétní požadované hodnoty daného ukazatele (například koeficientu – součinitele).

$$A = \sum_{l=1}^E V = \sum_{i=1}^n \prod K_{Si} + \sum_{i=1}^n \prod K_{Wi} + \sum_{i=1}^n \prod K_{Oi} + \sum_{i=1}^n \prod K_{Ti} \quad (9)$$

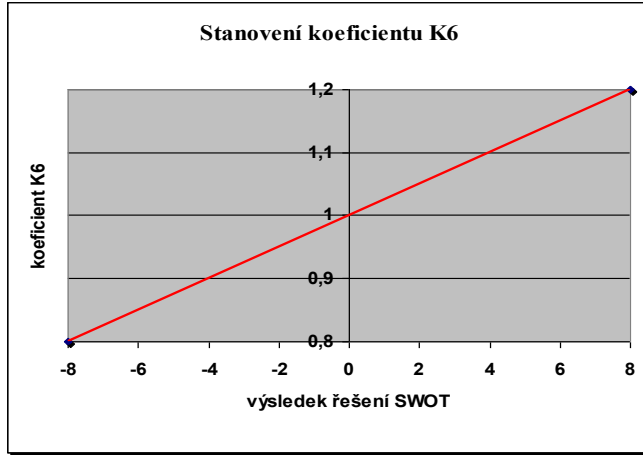

Obr. 3 Vypočítaná hodnota „A“ na číselné ose (minimální mez $-N$, maximální mez $+N$)

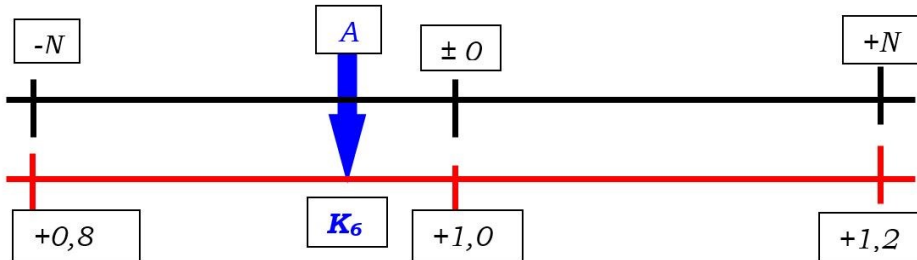
1.2 Lineární chování výsledků

Jako příklad aplikace této metody pro analýzu rizika SWOT dobře poslouží využití ve forensních vědách, například v oceňování nemovitostí. Koeficient K_6 se bude pohybovat v rozmezí $\pm 20\%$ rozpětí k ceně obvyklé. Proto tedy se bude koeficient K_6 pohybovat v rozmezí 0,8 až 1,2 (10).

$$K_6 \in \langle 0,8; 1,2 \rangle \quad (10)$$

Obr. 4 Vztah mezi vypočítanou hodnotou A na číselné ose (minimální mez $-N$, maximální mez $+N$) a koeficientem K_6 při zvoleném rozpětí

Obr. 5 Vztah mezi vypočítanou hodnotou A na číselné ose a koeficientem K_6 při zvoleném rozpětí

1.3 Nelineární chování výsledků

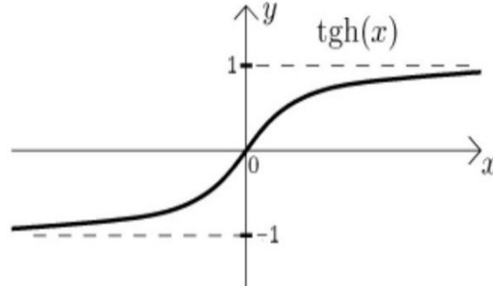
V odůvodněných případech souvisejících s bezpečností obyvatel lze provést komparaci výsledků SWOT analýzy s koeficientem (tedy jakýmkoli číslem vyjadřující přepočtový součinitel) pomocí nelineární funkce. Tak například toto použití se dá aplikovat na stav, kdy hodnotíme aktiva ovlivněné nepříznivými občany.

Pokud průběh veličiny nemá lineární funkci, musí dojít k přiřazení (spárování) hodnot výsledku SWOT analýzy (nebo jiné zvolené metodě) s danou funkcí v oboru její platnosti – v mezích, ve kterých funkci, nebo její část používáme. Prakticky to znamená využití výseku funkce, která definuje požadovanou (hodnocenou veličinu, přesněji její nelineární průběh).

Funkce je spojitá na svém definičním oboru, omezená a symetrická, jmenovitě lichá, protože platí:

$$\operatorname{tgh}(-x) = -\operatorname{tgh}(x) \quad (11)$$

$$\operatorname{tgh}(x) = \frac{\sinh x}{\cosh x} = \frac{e^x - e^{-x}}{e^x + e^{-x}} \quad (12)$$

Obr. 6: Graf funkce „tgh(x)“

Funkce má nulový bod, jmenovitě $x = 0$, což je také bod inflexe. Nejsou lokální extrémy, limity v krajních bodech definičního oboru jsou

$$\lim_{x \rightarrow -\infty} (\operatorname{tgh}(x)) = -1 \quad (13)$$

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} (\operatorname{tgh}(x)) = +1 \quad (14)$$

Použití například této funkce je ve změně intenzity hodnoty v porovnání s lineárními funkcemi. Jak je uvedeno výše (Fig. 5) změna koeficientu (Fig. 4) je lineární a přímo úměrná výsledku zkoumání (například získaném pomocí SWOT analýzy). Tento přístup bude patrně nejčastější a je současně nejjednodušším řešením. Nicméně mohou nastat situace, kdy malá změna příčiny na počátku vyvodí velikou změnu a následný její nárůst již další zvyšování příčiny vyvozovat nebude.

Je všeobecně známo, co dokáže s objektem udělat přítomnost nepřizpůsobivých občanů. Pokud 100% bytů je „v rukou“ odpovědných nájemníků, dům adekvátně této situaci odpovídá. Pokud ale do jednoho podlaží (to je 8,33% obyvatel celého domu) jsou nastěhováni občané, které označujeme jako konfliktní a nepřizpůsobiví, dojde k ponížení ceny nemovitosti – je tento pokles úměrný, tedy lineárně úměrný počtu bytových jednotek? Praxe ukazuje, že nikoli, cena klesne daleko více.

Mnohdy ke skutečnosti, že dům nebo byt je „neprodejný“ postačí přítomnost nepřizpůsobivých občanů nikoli v prodávaném době, ale domě sousedním, nebo i ve vzdálenějších objektech.

Naprostu shodný postup můžeme použít při hodnocení bezpečnosti ve větším měřítku. Malá hrozba neznamená v tomto případě malé riziko.

Literatura

Knihy:

- [1] KUBEČKA, Karel: *Využití metod analýzy rizika ve forenzních vědách: aplikace metod analýzy rizik v oceňování nemovitostí a hodnocení škod a vad*. Brno: Key Publishing, 2017, 625 s. monografie. ISBN 978-80-7418-281-5.
- [2] ROŽŇÁK, Petr. *Politologie pro všechny*. Ostrava: Key Publishing, 2014. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-214-3.

Časopisy:

- [3] KUBEČKA, K., Riziková analýza jako alternativní metoda stanovení výše škody na stavebním objektu a určení výše zhodnocení, recenzovaný časopis *Soudní inženýrství, ročník 20-2009, číslo 02/2009, ISSN, 1211-443X*, (recenze: Prof. RNDr. Ing. Petr Štěpánek, CSc. a Doc. Ing. Miroslav Bajer, CSc.), vydává Ústav soudního inženýrství Vysokého učení technického v Brně, Údolní 53, 602 00 Brno, strana, 66-71.
- [4] KUBEČKA, K., Využití metod analýzy rizik v rozhodovacím procesu o vhodnosti sanace, *Časopis Stavebnictví, ročník IV, číslo 02/10, ISSN, 1802-2030*, vydává, Expo data spol. s r.o., Výstaviště 1, Brno, strana, 26-31, Recenze: Prof. Ing. Milík Tichý, DrSc.
- [5] KUBEČKA, K., Výše škody a zhodnocení stavebních konstrukcí metodou analýzy rizik, *Časopis Stavebnictví, ročník IV, číslo 02/10, ISSN, 1802-2030*, vydává, Expo data spol. s r.o., Výstaviště 1, Brno, strana, 32-35, Recenze: Prof. Ing. Milík Tichý, DrSc.

Dáta, správy, práce:

- [6] KUBEČKA, K. *Metodika hodnocení stavebních konstrukcí a stavebních objektů formou analýzy rizik: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078291.
- [7] KUBEČKA, K. *Metodika stanovení výše škody na stavebních konstrukcích a stavbách: certifikovaná metodika*. VŠB-TU Ostrava, 2013. ID 286078290.
- [8] KUBEČKA, K., Riziková analýza jako alternativní rozhodovací metoda ve znalecké praxi. *XVII. Mezinárodní vědecká konference soudního inženýrství Brno, 25.-26.1.2008*. Sborník příspěvků XVII. Konference a CD. ISBN, 978-80-7204-491-7.
- [9] KUBEČKA, K., VLČEK, P., KUBEČKOVÁ D. a ČESELSKÝ J. Alternative procedure for determining the value of coefficient k_6 comparative when using the method of valuation of buildings. In: *10th International Conference on Strategic Management and its Support by Information Systems: Valasske*

Mezirici, Czech republic. Proceedings Paper. VSB-Technical University of Ostrava, FEECS, DEPT ELECTR POWER ENG, 17. LISTOPADU 15, OSTRAVA, 70833, CZECH REPUBLIC: Valasske Mezirici, CZECH REPUBLIC, 2013, s. 88-96. ISBN 978-80-248-3096-4. WOS:000324842000008.

- [10] KUBEČKA, K. (ed.). Experience with The use of risk analysis methods for working forensic expert and an alternative method of determining the value of the coefficients. In: BERTOCCI, Stefano a Paola PUMA. *7th International Conference Contemporary Problems of Architecture and Construction Florence, 2015*. Florence - Italy: Universita degli studi Firense, 2015, s. 53-58. ISBN 978-88-6542-431-5.

Autor:

¹**doc. Ing. Karel Kubečka, Ph.D., Ing. Paed-IGIP – Ambis.** Vysoká škola. Katedra bezpečnosti a práva, Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika,
e-mail: karel.kubecka@vsrr.cz, <http://www.ambis.cz/>

²**RSDr. Petr Rožňák, CSc. dr.h.c. - Ambis.** Vysoká škola. Katedra bezpečnosti a práva, Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika,
e-mail: petr.roznak@vsrr.cz, <http://www.ambis.cz/>

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Polish Armed Forces in Peace Keeping Missions

Żołnierze polscy poza granicami kraju (po 1945 roku)

Józef KUBICA¹

¹Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Gliwicach

Abstract:

Public Polish Gaza outside the country was concentrated in three ways as well. The first soldiers of the Polish armed forces in the West – mainly in the United Kingdom and Italy, who have not returned to the country. Part of them were still in protective formations in Germany and Italy. This group has gradually downsizing and 1947 was converted into another civilian group. The second group of Polish soldiers who during the period of operation of the PRL served in UN peacekeeping missions. Total in the Group was collectively even about 9 thousand. in Gaza. Finally, a third of the world's most modern, with the 25th anniversary of the REPUBLIC OF POLAND to the United Nations Mission and NATO-soldiers in different kind of expeditionary force and peacekeepers. Here most numerous quotas in existence in Iraq and Afghanistan.

Abstrakt:

Służba żołnierzy polskich poza granicami kraju koncentrowała się w trzech płaszczyznach. Pierwsza to żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie - głównie w Wielkiej Brytanii oraz we Włoszech, którzy nie wrócili do kraju. Część z nich odbywała w dalszym ciągu służbę w formacjach wartowniczych na terenie Niemiec oraz Italii. Ta zbiorowość sukcesywnie ulegała redukcji i roku 1947 uległa przekształceniu w kolejną cywilną grupę emigrantów. Druga grupa to żołnierze polscy którzy w okresie funkcjonowania PRL służyli w ONZ owskich misjach pokojowych. Ogółem w tej grupie służyło łącznie nawet około 9 tys. żołnierzy. Wreszcie trzecia najbardziej współczesna, związana z okresem 25 lecia RP to żołnierze misji ONZ-tu oraz NATO w różnego rodzaju silach ekspedycyjnych i pokojowych. Tu najliczniejsze kontyngenty służyły w Iraku oraz Afganistanie.

Work

Polish public opinion is at least several years accustomed to the situation that the Polish armed forces take part in international missions and military expeditions around the world. It is recognized this situation almost normality.

After the Second World War, a large part of the current Polish Armed Forces politically subordinate to the government in exile in London did not want to go back to

the country. We determined the position of the following aspects. Coming from the Polish Information about the treatment of returnees as to say the least "politically suspect" as well as internal propaganda in the environment of these soldiers. The result returned is not so many. Another thing that the UK authorities sought to rather to get the community back into the country[5]. It was simply a purely existential aspect because the economic situation and hence also social in the islands was very difficult.

Against those who have not declared their willingness to return to the home country of the United Kingdom applied various measures substitutable. Until the middle of 1947 years of about 5.5 thousand Polish soldiers serve in all sorts of guard units in Germany. Further around 1200 it served as analogous functions of Italy, but the whole community that was up to sixty thousand officers and soldiers. For those who remained on the islands, conducted demobilization. Then the records on the settlement trip to such countries as Canada, Australia, New Zealand and the then Union of South Africa. With this option exercised successively around 15-17 thousand Polish soldiers. Another approximately 12 thousand benefited from opportunities to participate in various types of vocational courses in the UK and has taken work there. More about 3-4 thousands founded in the UK family. Here you can specify that eg. The former commander-in-chief HR Gen. Kazimierz Sosnkowski went to Canada, where for several years he professionally agricultural work on a farm that like everyone else, received from the Canadian government. Not the best job he pretended farmer, as also many others. In turn, General Wladyslaw Anders dealt with continued activity is no longer the military because it did not allow the UK authorities, but political in the context of the government-in-exile, which lost political support and ultimately the creation of the Polish government of national unity is also the British government withdrew his accreditation for Government in Exile[1].

At the end of the Second World War there was another even bigger threat. Much larger than used in the First World War combat gas. It was, of course, nuclear weapons. Therefore, the Western world has taken a number of steps towards obtaining real guarantee for the world as much as possible to eliminate or reduce the conflicts of war. The first step in this direction was the establishment of the United Nations. Today, when the UN is already decades behind business you can be tempting to some evaluation. UN not fully proven itself in relation to a very far-reaching expectations. But the question always has to fall. What would the world if the United Nations was not[2]. Because the activities of this organization fell on the period of liberation of colonial countries and the Cold War. These two dynamic structure functioned parallel to each other and also between them was a whole series of relationships.

The internal UN entities in a special place to play and has played in the past the Security Council. With its consignment but the whole UN mandate invoked a number of military missions and civil-military intended to monitor compliance with peace treaties and cease-fire in different parts of the world[2]. Here we need to add that in the period from 1945 until 1990 when Poland remained so. the camp of socialist states, being a member of both the Warsaw Pact, dealt with in this group of countries de facto satellite to the Soviet Union, features relatively high. He decided on the size of the territory as well as population. But he also functioned in this period politicians who were respected in the world on both the eastern as well as western. Such belonged certainly Adam Rapacki as well as Edward Gierek[6]. It is being built and it is a very high degree of Polish positions in the world. It is hardly surprising that the then key political cared about representations where both countries the east and the west as well as neutral countries. Both the representations purely political as well as politico-military, from the

Polish Armed Forces in Peace Keeping Missions

Józef KUBICA

east side chosen in the vast majority just Poland. Obviously that has happened is the will and wish of the Soviet Union, but the situation is commonly known that on several occasions to participate in military missions sought and it is very hard Czechoslovakia or Romania in vain because it was pointed almost always elected just Poland.

Chronologically the first mission in which more professional officers of the then People's Soldier Polish attended . International Commission of Arbitration in Korea. This multilateral mission was tasked with monitoring the observance of the ceasefire between the two Koreas at the 38th parallel. In this mission participated by representatives dozen countries. Polish officers in this structure functioned like others on a rotating basis. Overall, I passed through this structure about 400 Polish officers. Most of the missions stayed permanently in Pamundžon that this place was also the seat of the International Arbitration Commission. In view of the permanent incidents provoked mostly by the north side, at the demarcation line, which accounted for just 38 parallel committee members often worked in the proverbial ground, along the 38th parallel. All ie. All the countries whose representatives were represented in the mission very highly evaluated the Poles. It was a professional evaluation. No political means because here all the parties kept their political positions. The mission in Korea was the Polish military school kind of service as well as behavior outside the country.

A few years later, a team of Polish military also took part in the International Commission of Control and Supervision in Indochina. / ISCS / The subject of international law acted under the formal aegis of the UN in the years 1954-1975. Practically teams this Commission worked independently in the three countries of South-East Asia, . Vietnam, Laos and Cambodia. They took on this committee basically share of military representatives of the three countries; Canada, who represented Western countries, India, which were neutral state and Polish, whose members represented the east, specifically the Warsaw Pact. Over the years, the activities of individual groups of the Commission on rotation have passed through its approximately 2,500 mostly Polish officers. One Rotary change consisted of about 100 people in Vietnam who is in that region of the world by far the country number one, despite the fact that in this period was divided into two opposing political and military country, and after approx. 70 officers in Cambodia and Laos. A similar number on the principle of parity had Indian and Canadian contingents[4]

Episodes of not so short and small like the name might indicate, both Korean and Indochinese too, the episode was a very good period of transition and training for the Polish military who took part in them as well as practically the whole of the Polish Army / the Polish People's Army /. The experience gained there have been utilized and developed in subsequent missions in which the Polish army soldiers took part. It was the Board of Arbitration in Cyprus, a similar structure in Nigeria and the Commission armistice on the Golan Heights occupied by Israel in the Six Day War. It is also worth mentioning that Polish troops also participated in the UN mission Suez Canal. There also created a situation of that kind that Israeli troops reached the Channel with the intention of crossing it. UN Security Council intervention prevented further escalation of hostilities. Also introduced a fairly large for peacekeeping missions multilateral / multinational / contingent of UN troops who separated the warring parties and had not prevent the resumption of fighting. It is true that there has been in this area for the next war in which Egypt was clearly the aggressor, who wanted revenge for the terrible defeat suffered in the Six Day War. This new war is known by the name of John Kippur Jewish holiday in the military aspect was very fierce. Egypt equipped by Russia with modern for those times anti-aircraft missiles SA-7 for the first few days of combat, rather

Polish Armed Forces in Peace Keeping Missions

Józef KUBICA

effectively blocked the action of the Israeli Air Force. The latter, despite incurred serious losses, but broke the Egyptian system braid and Israel under the cover of their own, reigning in the sky aviation, stopped the Egyptian armored-mechanized offensive in the Sinai Peninsula, surrounded most of the troops of the aggressor and asked another huge defeat to Egypt. As for the peacekeeping force which was also attended by Poles. In the first phase of confrontation between Egyptian and Israeli forces, peacekeeping contingent also suffered casualties. Although clearly; blue helmets in combat participation did not take. But it is in hostilities with a bomb or a bullet does not distinguish whether it is a goal neutral or enemy position. Polish soldiers happened to be in this situation happier that I ended up wounded and injured. They were killed while a total of a dozen soldiers of other nationalities. Among them Indians, Swedes, Canadians, Indonesians.

The mission on the Golan Heights, which form a natural border between Israel and Syria, was one of the longest Polish army expeditionary missions within the framework of UN peacekeeping forces. Just as we have in other such projects partners were mainly Poles, Canadians and Indians. Pragmatics servants peacekeeping force on the Golan Heights was such that peacekeepers have set a large network of stations along the line demarcating Israeli and Syrian troops. Problems of this type were that if the Israeli side has built and perfected engineered to reinforce its troops because he did not intend to make further blows, despite the fact that Damascus is relatively close to these hills so armed occupation of it for a very smooth Israeli army would not be a problem. The Syrian side, however, could not politically reconcile with the loss of these small mountains rather hill, but extremely important strategically. Hence, unable to make any major military operations, he sent or rather tried to send to the zone occupied by Israel saboteurs, terrorists, etc.

Polish military UN contingent was responsible for a very complicated logistics of the mission or the UN peacekeeping force on the Golan Heights. Here we must remember that was the tough road in smalls and treeless, but steep and treacherous mountains provide network stations dotted line with a length of approx. 90 km everything. Because this is an area completely barren. They provide more water, of course, but also eating up fuel for furnaces in different points of the network stations. Polish quota for all subsequent rotations, took up his assigned tasks very well, despite the fact that during this period that logistics was by no means a strong side, both Polish as well as other armies of the Warsaw Pact.

The new reality is the shift Polish to the Western camp has created a completely new situation. But the good traditions and also memory among decision makers in world politics caused that our country was still a valuable partner in terms of participation in international missions. There must be replaced numerically modest participation of Polish soldiers in the peacekeeping mission in north-western Africa, where persistent struggle for political image and identity of Western Sahara. Only apparently it was a piece of barren desert. Because there were and are indeed still large deposits of phosphate rock as well as in neighboring Mauritania, a large iron ore deposits. Mission ONZ which were also attended by Poles has managed to stop the end of the fighting because based in neighboring Algeria, the Polisario did not comply with any of the agreements, but contributed to some of humanity so to speak of a guerrilla.

Shortly before our country faced new challenges. The first and it is great when it comes to rock and character was the participation in the war against talibans, supported by Al. Khaidę and the second part is not so much in the war if the pacification and reconstruction of Iraq at the same time. It should be noted that the two missions will

be referred to below are not yet one hundred percent completed. But already at this stage you may be tempted to reliable estimates.

In Afghanistan, the Polish contingent was one of the key elements of NATO forces. In a transitional period, the Poles received as a strategic task of maintaining peace throughout a relatively large Ghazni province. Although it turned out that with approximately 2400 people a quota is a little too small in number but with a help allies in the province maintained. Here you should add that through this province leads the country's most important communication route between Kabul and Kandahar[3].

Currently in Afghanistan stays around 80 members Poland training mission. Just as allies. Polish soldiers are training Afghan soldiers government army and the Afghan police. This mission will last at least until the end of 2017.

Polish participation in the peacekeeping mission in Iraq was also evidence of far-reaching Polish involvement in peacekeeping missions. Although the Polish soldiers did not take part in the famous Operation Desert Storm, which liberated Iraq from Saddam Hussein and his oppressive regime, but later the Polish side and specifically the Polish commander of the multinational division commanded; Center-South; who kept order in about 1/5 of the country. That led mission in Iraq with Polish troops began to be very much appreciated in NATO as well as outside the Alliance.

References

- [1] Anders W., Bez ostatniego rozdziału, Instytut Polski im W. Sikorskiego, Londyn, 1952, s. 156-167
- [2] Ciekawa historia ONZ, PWN, Warszawa, 1978
- [3] Januła E., Wichry wojny./w/ Dziś, Nr. 8, 2008
- [4] Januła E., Wojna wietnamska. Mity i realia, [online], [cit 12.11.2014], available from: <http://www.geopolityka.org>
- [5] Polskie Siły Zbrojne na Zachodzie. T. II, Instytut Polski im W. Sikorskiego, Londyn, 1949
- [6] Rolicki J., Gierek, Iskry, Warszawa, 1999, s. 324 i nast.

Autor:

¹Józef KUBICA- Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Gliwicach. The author is a doctor of social sciences, a lawyer and political scientist. His research interests revolve around issues of international issues. Also selected problems of social policy. E mail;biuro_pos@tlen.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Fundamentals of Network Enabled Capability

Podstawy działań sieciocentrycznych

Ryszard LELITO¹

¹ Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University

Abstract:

Network Enabled Capability is a concept that adapts national initiatives such as the U.S. Network-Centric Warfare in European countries, especially in NATO. The aim of the concept is to strengthen the ability of the Alliance to better carry out the full range of its missions and respond collectively to new security challenges. Similarly as in Network Centric Warfare in Network Enabled Capability the most important thing is sharing information. It leads to better situational awareness and faster decision making, which ultimately saves lives, resources and improves collaboration between nations. The first part of the article presents a history and a background of Network Enabled Capability which is mostly based on the same principles as Network Centric Warfare. Then the article describes the Network Enabled Capability conceptual framework which is the essence of what Network Enabled Capability is and what it is trying to achieve NATO Network Enabled Capability is now treating as the vehicle for network-centric operations conducted from the strategic level down to the tactical levels, through a networking and information infrastructure.

Key words: armed forces, combat, information, NATO, network.

Abstrakcyjny:

Network Enabled Capability jest koncepcją, która adaptuje narodowe inicjatywy, takie jak amerykańska Network-Centric Warfare w europejskich krajach, a szczególnie w NATO. Celem tej koncepcji jest, w przypadku NATO, wzmocnienie zdolności Sojuszu w prowadzeniu w pełnym zakresie swoich misji oraz kolektywnej odpowiedzi wobec nowych wyzwań bezpieczeństwa. Podobnie jak w Network-Centric Warfare, w koncepcji Network Enabled Capability najważniejszą rzeczą jest współużytkowanie informacji. Prowadzi to do lepszej świadomości sytuacyjnej i szybszego podejmowania decyzji, co ostatecznie chroni ludzi, zasoby i poprawia współpracę między państwami. Pierwsza część artykułu prezentuje historię i tło Network Enabled Capability, która jest w większości oparta na tych samych zasadach co Network-Centric Warfare. Następnie artykuł opisuje strukturę koncepcyjną Network Enabled Capability, która zawiera istotę tego czym ta koncepcja jest i co próbuje osiągnąć. NATO Network Enabled Capability jest dzisiaj traktowana jako nośnik dla operacji sieciocentrycznych, prowadzonych od szczebla strategicznego w dół do szczebla taktycznego z wykorzystaniem sieciowej i informatycznej infrastruktury.

Słowa kluczowe: siły zbrojne, walka, informacja, NATO, sieć

Introduction

The NATO Network Enabled Capability (NNEC) programme is the Alliance's ability to federate various capabilities at all levels, military (strategic to tactical) and civilian, through an information infrastructure. But the main objective of the NNEC programme is to initiate a culture change that begins with people. Interacting with each other and sharing information will lead to better situational awareness and faster decision making, which ultimately saves lives, resources and improves collaboration between nations.

The networking and information infrastructure is the supporting structure that enables collaboration and information sharing amongst users and reduces the decision-cycle time. This infrastructure enables the connection of existing networks in an agile and seamless manner.

This leads to information superiority, which is the ability to get the right information to the right people at the right time. NATO defines information superiority as the operational advantage derived from the ability to collect, process, and disseminate an uninterrupted flow of information while exploiting or denying an adversary's ability to do the same.

The NNEC programme provides various benefits to all levels, military and civilian. Some of these benefits are: [1]

- improved efficiency,
- drastic increase in interoperability between nations,
- improved and secure way of sharing information,
- better information quality,
- faster decisions and speed of command.

Because today's armed forces face a wide range of rapidly changing threats, NNEC aims to enable NATO members and partners to conduct more complex operations and, despite fewer forces, conduct them more efficiently and effectively. NNEC should allow swift communication from the top command down to the soldiers in the field as well as better coordination among Allied and partner countries through improved networking and information infrastructure.

Network Enabled Capability (NEC) offers decisive advantage through the timely provision and exploitation of information and intelligence to enable effective decision-making and agile actions. NEC is implemented through the coherent and progressive development of equipment, software, processes, structures and individual and collective training, underpinned by the development of secure, robust and extensive network of networks.

In other words, information superiority delivered by a combination of effective command and control and intelligence usually wins wars. NEC is an all-encompassing enterprise that will deliver benefit by enabling decision superiority across both the battle space and the business space. It is cultural with implications for doctrine, organisation, structure, training, tactics and procedures.

1. A history of Network Enabled Capability

Network Enabled Capability is a new form of command and control.

Command and control (C2) is the common military term for management of personnel and resources. Command includes *responsibility for effectively using available resources, planning the employment, organizing, directing, coordinating, and*

controlling military forces for the accomplishment of assigned missions. It also includes the responsibility for health, welfare, morale, and discipline of assigned personnel. [2] This definition subsumes control as a part of command.

According to the NATO glossary, command and control are separate but interrelated terms. Command is *the authority vested in an individual of the armed forces for the direction, coordination, and control of military forces.*[3] Whereas control is *the authority exercised by a commander over part of the activities of subordinate organizations, or other organizations not normally under his command, that encompasses the responsibility for implementing orders or directives.* [3]

The focus of C2 is the commander. Commander performs command and control functions through a command and control system (C2S). This system supports the commander in directing forces. Command and control system is *an assembly of equipment, methods and procedures and, if necessary, personnel, that enables commanders and their staffs to exercise command and control.* [3]

Most of the existing philosophy, doctrine, and practice of command and control were developed and perfected during the industrial age. Traditional, simple, often linear command and control is characterized by as principles as decomposition, specialization, hierarchy, optimization, centralized planning, and decentralized execution.

With the coming of the information age, there was an opportunity to provide widespread access to information-related services and capabilities. The information age is defined as *the era in which the retrieval, management, and transmission of information, especially by using computer technology, is a principal (commercial) activity.* [4] The primary characteristic of the information age is the proliferation of information technology (IT). IT incorporates information systems and resources (hardware, software, and wetware) used by military and civilian decision makers to send, receive, control and manipulate information necessary to enable decision making. It is clear that traditional military forces and capabilities alone are not adequate to meet these information age security challenges. Command and control system should be improved by the communication and information support.

All the NATO armies, beginning with the 1970s, have initiated a process of modernization of the communication and information systems (CIS), and later, of some integrated system complexes type C3I (command, control, communications and intelligence) and C4I (command, control, communications, computers and intelligence). In the 1990s there was the development and implementation, to all the echelons, of some strictly integrated system type C4I and its variants.

C4ISR (command, control, communications, computers intelligence, surveillance and reconnaissance) is both a process and a system, or more correctly, an aggregate of systems. The process has to do with what we do and how we do it. The system is the worldwide network of individual hardware elements and software tools that support the decision-making process. [5] C4ISR is the integration of doctrine, procedures, organizational structures, personnel, equipment, facilities, communications, and intelligence to support a commander's ability to command and control across the range of military operations.

In the U.S. in the late 1990s military response to the information age appeared. It was defined the term Network Centric Warfare (NCW). Network Centric Warfare provides the theory for warfare in the information age. NCW is based on adopting a new way of thinking— network-centric thinking—and applying it to military operations. NCW focuses on the combat power that can be generated from the effective linking or

Fundamentals of Network Enabled Capability

Ryszard LELITO

networking of the warfighting enterprise. It is characterized by the ability of geographically dispersed forces to create a high level of shared battlespace awareness that can be exploited via self-synchronization and other network-centric operations to achieve commanders' intent. [6]

In 2002 the UK Ministry of Defence introduced Network Enabled Capability in the Strategic Defence Review New Chapter, as its response to US designs for Network Centric Warfare. At the same time, the main supporting documentation for NEC which is the JSP 777 [7] explained how NEC can be exploited in an operational environment and so gives little advice to defence organisations delivering services and products to the Ministry of Defence. NEC offers decisive advantage through the timely provision and exploitation of information and intelligence to enable effective decision making and agile actions. Additionally, NEC will provide increased interoperability and collaboration. [7]

At meeting in November 2002, the NATO C3 Board (NC3B) agreed that there was a need to develop a NATO concept to adapt national initiatives such as the U.S. Network-Centric Warfare and the U.K. Network Enabled Capability to the NATO context. This NATO concept is referred to as NATO Network Enabled Capability.

Under the heading of new capabilities agreed to at the Prague Summit [8], the Heads of State approved a comprehensive package of measures, based on NATO's Strategic Concept to strengthen the ability of the Alliance to better carry out the full range of its missions and respond collectively to new security challenges by creating a NATO Response Force (NRF), streamlining NATO's military command arrangements and by approving the Prague Capability Commitments. The utilization of these new capabilities by an NRF in conducting new NATO missions raises a range of new requirements, to include fundamentally new requirements for supporting C4ISR systems.

In response to the measures agreed at Prague, the NATO Strategic Commanders (SCs) have developed a set of Transformational Goals and Transformational Objective Areas (TOAs) to support the development of capable future forces that are able to undertake the future missions of the Alliance.

One of the key TOAs identified by the SCs is Network Enabled Capability.

This capability, as described by the SCs, involves the linking together of sensors, decision makers, and weapon systems, as well as multinational military, governmental, and nongovernmental agencies in a seamless, collaborative, planning, assessment and execution environment. The NEC must provide for the timely exchange of secure information, utilizing communication networks which are seamlessly interconnected, interoperable and robust, and which will support the timely collection, fusion, analysis and sharing of information.

NATO transformation has been driven by a number of factors, including the ongoing revolution in information technology (figure 1). Recognition of this has clearly been reflected in NATO's Communications and Information Systems (CIS) related goals. As recently as 1999, at the genesis of NATO's transformation efforts, the Alliance's CIS goals were, by today's standards, relatively modest. At that time, the only clearly stated goal was deployment of a single core C2 capability to support both strategic commands.

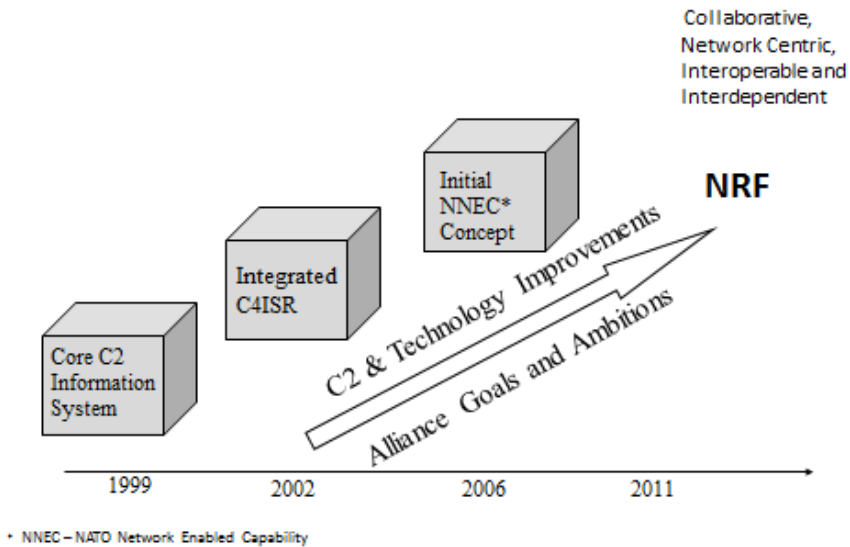

Fig. 1 NATO C4I Evolution

Source: own study.

At Prague, this ambition was expanded to focus on an Integrated C4ISR capability. Since then, a vision were extended further, with the creation of the first NATO Network Enabled Capability concept, as an initial step toward achieving a collaborative, network centric, interoperable and interdependent environment for all NATO forces.

The clear message is that as improvements in technology have enabled new capabilities in recent years, NATO's ambition to incorporate those capabilities has evolved commensurately. Expanded investment into this area is only a reflection of this trend.

In Riga in 2006 [9] the Heads of State and Government of the member countries of the North Atlantic Alliance participating in the meeting of the North Atlantic Council declared to work to develop a NATO Network Enabled Capability to share information, data and intelligence reliably, securely and without delay in Alliance operations, while improving protection of key information systems against cyber attack. In 2009, the Allied Command Transformation (ACT) launched an awareness campaign within NATO, as well as in NATO Nations and beyond, to promote the NNEC concept and have it adopted NATO-wide. Achieving full collaboration and full coherence between the various NATO and NATO Nations projects is the long term goal.

2. The concept of Network Enabled Capability

In the early years of this century a number of visionaries in the United Kingdom (UK) saw the work being undertaken in the United States to develop a concept called Network Centric Warfare and realised that the benefits such an approach offered could significantly enhance the UK's military capability. To pursue this aim the United Kingdom set off to develop its own vision called Network Enabled Capability. The concept of Network Enabled Capability was the British approach to the network centricity.

In the United Kingdom NEC is shown as coherent integration of sensors, decision-makers, weapon systems and support capabilities to achieve the desired effect. It will enable UK Armed Forces to operate more effectively in the future strategic environment through the more efficient sharing and exploitation of information within UK Armed Forces and with their coalition partners.

Network Enabled Capability comprises four dependent dimensions: [7]

- networks,
- information,
- people,
- joint action (the additional fourth dimension Joint Action appeared later).

NEC is viewed as the cumulative result of three interlocking areas of activities or dimensions (networks, information and people) which work together to enable Joint Action – the means to deliver effect.

At the heart of NEC is a network of networks for distributing information; applying equally to the operational and non-operational environments. It is important to use the networks to make information available to the planners and decision-makers. It is possible to gain Information Superiority over one's adversary through the effective collection and management of information. Decision Superiority will be enabled through the effective exploitation of that information.

Decision makers will still need to know how much information is required to make the optimal decision. The key to NEC is effective information management. Decision support tools in NEC can help to assist in finding information, structure and present information in the most appropriate manner. Commanders at all levels can have more information on which to base decisions. Networks are now demonstrating the ability to move information around quicker and make it available to more people. The potential advantage of this is recognised within NEC. To achieve information sharing NEC proposes common standards and established processes.

With regard to people, NEC focuses on the requirement to educate and train all defence personnel so that they can use their skills, knowledge and experience. People will need to learn how to share and find information from multiple sources and then use that information to plan and make decisions.

The last element of the UK's approach to NEC is Joint Action, which is defined as the deliberate orchestrated use of the full range of military capability and activities in order to achieve UK's aims. In an NEC context this is the end result that the network, information and people dimensions are aiming for.

Network Enabled Capability is built on many of the same principles as Network Centric Warfare: [10]

- information is shared,

Fundamentals of Network Enabled Capability

Ryszard LELITO

- all users are aware of others' perceptions of the battlespace (including an understanding of commander's intent),
- decisions are based on collaborative discussion,
- effects in the battlespace are synchronized.

Initial analysis of Network Enabled Capability identified a large number of capabilities ranging from sensor exploitation, through collaborative planning to synchronized effect. Grouping these capabilities leads to six core themes (table 1).

It is, of course, important to emphasize that Network Enabled Capability is about the delivery of Enablers that facilitate communication between platforms, sensors, decision makers and support services. NEC can offer decisive advantage through timely provision and exploitation of information and intelligence. This enables effective decision-making and agile actions and the more precise use proportionate force.

Network Enabled Capability relates also to the North Atlantic Alliance. NATO was committed to developing the capability to conduct network enabled operations. In this place it is worth to underline that different nations have different terms for NEC such as Network Centric Operations and Network Enabled Operations. The ability to conduct such operations, referred to as NEC is considered critical for mission success in the challenging complex civil-military operations and will challenge NATO in the 21st century. The new C2 approaches required for NATO's most complex and dynamic missions differs in fundamental ways from traditional C2 practices. Transforming traditional military organisations into network-enabled ones requires the co-evolution of doctrine, organisation, training, education, material, and network-centric approaches to command and control.

Tab. 1 NEC Core Themes [11]

Core Theme	Definition
Full information availability	Enabling a user to search, manipulate and exchange information of different classification captured by, or available in, all sources internal and external to the battlespace
Shared awareness	Providing a shared understating and interpretation of a situation, the intentions of friendly forces and the potential course of action amongst all elements in the battlespace
Flexible working	Enabling assets to rapidly reconfigure to meet the changing mission needs, allowing them to work together with minimum disruption and confusion
Agile mission groups	Enabling the dynamic creation and configuration of Mission Groups that share awareness and that co-ordinate and employ a wide range of systems for a specific mission
Synchronized effects	Achieving overwhelming effects within and between Mission Groups by coordinating the most appropriate

Fundamentals of Network Enabled Capability

Ryszard LELITO

	assets available in the battlespace through dynamic distributed planning and execution
--	--

One of the definitions that present the insight into NEC is *Network Enabled Capability or Network Centric Operation is a continuously evolving, complex community of people, devices, information and services interconnected by a communications network to optimise resources management and provide superior information on events and conditions needed to empower decision makers.* [12] The conclusion that can be drawn from this definition is that NEC/NCO aims for information superiority which leads to decision superiority.

The formal definition of NNEC says that it is *the Alliance's cognitive and technical ability to federate the various components of the operational environment, from the strategic level down to the tactical levels, through a Networking and Information Infrastructure (NII).* [13] The Networking and Information Infrastructure is the collection of NATO and national information infrastructure and communications infrastructure capabilities. The NII implements standardised information services including information transport, storage, security, management and other enabling capabilities to technically support NNEC. In more simple terms, NNEC can be considered as the ability to effectively federate capabilities in coalition operations, by addressing not only the networks and systems, but also the information to be shared, the process employed to handle it, and the policy and doctrine that allows sharing information and services. [13]

There are following tenets of NATO Network Enabled Capability:

- robust network,
- information sharing,
- quality of information,
- shared situational awareness,
- collaboration and synchronisation,
- speed of command.

Each tenet builds on the previous one. A robustly networked organisation (social, knowledge and technical) improves its ability to share information. Information sharing enhances the quality of information and allows for shared situational awareness. This improves collaboration at all levels and provides the ability for elements to synchronise with other elements and the environment what accelerates the speed of command. The end state of this continuum of improving capabilities brought about through robust networking has greatly increased mission effectiveness. [14] The picture below (figure 2) is just one illustration of these tenets, in the specific case of a Time Sensitive Targeting scenario

From a strategic and operational perspective, one may aim at enhancing the mission effectiveness through the connexion of a number of sensors (or collectors), decision makers, and effectors –they may be weapons or anything else–, to ensure the best flow and use of information all along the chain of command.

Fundamentals of Network Enabled Capability

Ryszard LELITO

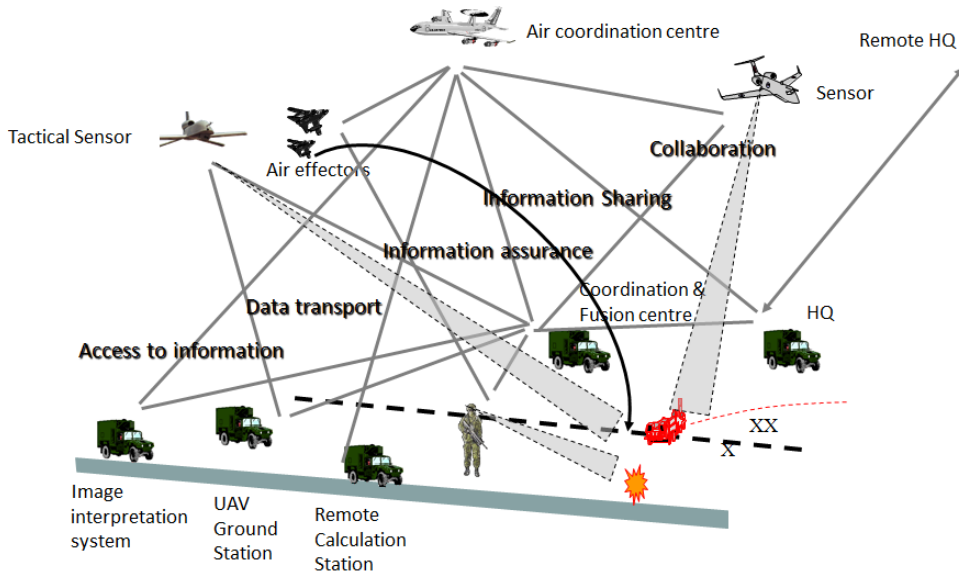

Fig. 2 NNEC Fundamentals

Source: own study.

Conclusion

Network Enabled Capabilities is about networking. NATO Network Enabled Capability is about leveraging the national and multinational NEC efforts. The origin of NEC and NNEC is related to the command and control evolution. In particular, great importance to this had the application of information age technology to military command and control systems. This well-known word C4ISR has become a common term within the information age. The further development of the concept of NEC and NNEC began with the tenets of Network Centric Warfare. NEC and NNEC are more than technical networks, they are about networking. Information technology empowers decision makers by enabling information sharing. NEC and NNEC empowers decision makers by providing information superiority. The leadership and staff can share information more effectively, to communicate across boundaries and to share resources. A Network enabled environment provides the commander a tool to execute the mission effectively.

References

- [1] *NATO network enabled capability* [online]. Published 2010-10-27. [cited 2014-10-14]. Available from: <<http://www.nato.int/>>.
- [2] ALBERTS, D.S., HAYES, R.E. *Power to the Edge: Command and Control in the Information Age*. Washington : CCRP, 2005. 14 p. ISBN 1-893723-13-5.

Fundamentals of Network Enabled Capability

Ryszard LELITO

- [3] *AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions*. Brussels : NATO Standardization Office, 2015. 2-C-8 p.
- [4] *Oxford Dictionaries* [online]. Published 2016. [cited 2016-09-05]. Available from: <<http://www.oxforddictionaries.com/>>.
- [5] MONTELEON, V. *C4ISR Forward...A Vision for the Future* [online]. Published 1997. [cited 2016-11-04]. Available from: <<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a434155.pdf>>.
- [6] ALBERTS, D.S., GARSTKA, J.J., STEIN, F.P. *Network Centric Warfare: Developing and Leveraging Information Superiority*. Washington : CCRP, 1999. 88 p. ISBN 1-57906-019-6.
- [7] *Network Enabled Capability. Joint Service Publication 777*. London : Ministry of Defence, 2005.
- [8] *Prague Summit Declaration* [online]. Published 2008-01-18. [cited 2014-10-14]. Available from: <<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>>.
- [9] *Riga Summit Declaration* [online]. Published 2014-05-08. [cited 2017-10-01]. Available from: <http://www.nato.int/cps/bu/natohq/official_texts_37920.htm>.
- [10] ALSTON, A. Network Enabled Capability – the concept. In *Journal of Defence Science*, 2003, vol. 8, No. 3, 108 p.
- [11] BABER, C., STANTON, N. *Forms of Network Representation for Network Enabled Capability: Human Factors interpretation of Network Representations*. London : Human Factors Integration Defence Technology Centre, 2007. 16 p.
- [12] *NNEC Best Practises*. Utrecht : NATO Command and Control Centre of Excellence, 2009. 10 p.
- [13] *NATO Network Enabled Capability* [online]. [cited 2017-10-09]. Available from: <<http://www.act.nato.int/nnec>>.
- [14] *Command and Control in a Network Enabled Environment*. Utrecht : NATO Command and Control Centre of Excellence, 2010. 15 p.

Author:

¹**Ryszard Lelito** – Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University, Hubala 3/39 33-300 Nowy Sącz, Poland, e-mail: rdlelito@wp.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

The Crime as an Object of Criminal-Police Cognition

Miroslav LISOŇ¹

¹*Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Vedúci katedry kriminálnej polície*

Abstrakt:

Výčerpávajúca účelová identita trestného činu (odhaľovaním, objasňovaním, dokazovaním) tvorí základný predpoklad úspešnosti pri plnení úloh na úseku kontroly kriminality. Z empirického poznania vyplýva, že na zabezpečenie metodického prístupu pri poznávaní trestného činu je vhodné, ak príslušníci polície využívajú vypracované modelové typové kriminálne charakteristiky trestného činu.

Kľúčové slová: *kriminálno-policajné poznanie, klasifikácia kriminality, kriminálna charakteristika trestného činu*

Abstract:

Comprehensive crime identification on purpose (conducted by detecting, clarification, evidence) forms basal assumption of fruitfulness of performance of the tasks related to crime control section. Resulting from empirical cognition, supporting of methodical approach by recognition of crime is appropriate when police officers are using typical elaborated criminal characteristics of crime.

Key words: *criminal-police cognition, classification of criminality, criminal characteristics of crime*

Úvod

Spravodajská činnosť, operatívno-pátracia činnosť a policajné vyšetrovanie sú súčasťou štruktúry policajného konania. V policajnej praxi, pri poznávaní určitých trestných činov tieto špeciálne činnosti tvoria systém. Pre potreby policajnej praxe a teórie je vhodné, ak je tento systém skúmaný, vysvetľovaný a projektovaný ako jednotný celok, ktorý je vhodné označiť termínom kriminálno-policajné poznanie.

1. Kriminálno-policajné poznanie – špecifická forma koordinácie

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISON

Spravodajská činnosť, operatívno-pátracia činnosť a vyšetrovanie vykazujú charakter techník (*techniky postupu*), ktoré v súlade s identifikovanou potrebou (*účelovo*) sú integrované v systéme kriminálno-policajného poznania. Tieto činnosti pri plnení stanovených úloh predstavujú variantné spôsoby postupov v štruktúre tohto systému.

Na základe dosiahnutých výsledkov z aplikovaného výskumu pri verifikácii uvedených hypotéz je možné využiť celú plejádu argumentov.

Praktickú opodstatnenosť kriminálno-policajného poznania potvrdzujú výsledky a efekty, ktoré sú príslušníkmi polície dosahované pri plnení stanovených úloh. Ich analýzou je možné dospieť k záveru, že systémová realizácia kriminálno-policajné poznania (*využívaním kompetencií - právna regulácia + zodpovednosť*) pozitívne ovplyvňuje úroveň objektivity, účinnosti a efektivity pri identifikovaní trestných činov. Je tomu tak preto, lebo za určitých situácií v tomto systémovom postupe príslušníci polície:

- ✓ získavajú informácie a vykonávajú dôkazy, na základe ktorých orgány činné v trestnom konaní začínajú trestné stíhanie a vznášajú voči konkrétnym osobám obvinenia,
- ✓ zhromažďujú informácie o kriminálnej scéne a dôkladnou analytickou prácou vypracovávajú podklady potrebné na systematické, ofenzívne, cieľavedomé pôsobenie proti trestnej činnosti,
- ✓ prenikajú do organizačnej štruktúry kriminálnych skupín (*organizované, zločinecké, extrémistické, teroristické*), čo znamená predovšetkým neobmedzujú sa len na zisťovanie informácií o páchatel'och bezprostredne vykonávajúcich trestný čin, ale predovšetkým o osobách, ktoré stoja v pozadí, riadia trestnú činnosť, o finančníkoch a právnych poradcov, ktorí zabezpečujú ich ochranu,
- ✓ kontrolujú a deštruujú logistiku kriminálnych skupín a zisťujú zámery a plány súvisiace s páchaním ďalšej trestnej činnosti skôr, než je spáchaná.[1]

Analogiou uvedeného je možné konštatovať, že kriminálno-policajným poznaním sú plnené informačné, sociálne, právne, výchovné, preventívno-represívne, bezpečnostné, policajné, operatívne (*spravodajské*) a v neposlednom rade procesné funkcie. V konkrétnom vyjadrení realizácia kriminálno-policajného poznania predstavuje:

- ✓ saturáciu potrieb (*spoločenských, občianskych, policajných, operatívnych, procesných, praktických, teoretických, základných, aplikačných*),
- ✓ špecifický podsystem činností (*má svoju osobitú genézu, prvky, vnútorné vzťahy medzi prvkami, vzťahy prvkov k okoliu, je model...*),
- ✓ svojou podstatou riešenie problému (*definovanie otázok, východísk, cieľov, postupov, výstupov, hodnotení*)...),
- ✓ selekciu nových informácií a vytváranie informačných sietí (*zdroje, zber, uchovanie, triedenie, interpretácia – vo vzťahu k využitiu*),
- ✓ adekvátnu aplikáciu právom regulovaných postupov (*na základe už skôr spracovaných informácií*),
- ✓ špecifický prejav aktivít, ktoré vykonávajú kompetentné orgány štátnej správy (*ich obsah a štruktúru tvoria opatrenia a úkony*),
- ✓ prejav účelovo a cieľavedome aplikovaných aktivít (*pri realizácii sa plnia*

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISONĚ

konkrétne úlohy),

- ✓ riadené aktivity (*intencionálna činnosť, na jej aplikáciu sú vytvárané podmienky uľahčujúce seberealizáciu jej subjektov*) a pod.

Základným znakom systému kriminálno-policajného poznania je neustála transformácia a cirkulácia informácií v dynamike vývoja. Transformácia informácií v tomto systéme prebieha tým spôsobom, že výstup z jedného procesu (*SCĎ – OPCĎ – vyšetrovanie*) je zároveň vstupom do ďalšieho. Vznik, kvantitatívna a kvalitatívna zmena informácií (*vznik, rast odumieranie a zánik*) tvoria pevný reťazec vzájomnej väzby, ktorý sa uplatňuje rovnako pri najjednoduchšom (*napríklad údaj*), ako aj pri jeho najzložitejšom organizovanom prvku, ktorý predstavuje výstupný informačný produkt, napríklad spravodajská informácia - operatívna informácia – návrh na obžalobu.

Všeobecne možno povedať, že účelovou realizáciou činností v systéme kriminálno-policajného poznania sú vytvárané informačné produkty, ktoré kompetentné orgány využívajú predovšetkým pri ochrane bezpečnosti osôb, ich života a zdravia, majetku, verejného poriadku, práv a právom chránených záujmov občanov, najmä na úseku kontroly kriminality.

V danej súvislosti je vhodné uviesť, že kontrola kriminality je kriminologická kategória, ktorou odborníci frekventovane označujú plnenie úloh pri ochrane občanov pred kriminalitou. Zahŕňa všetky spoločenské stratégie a sankcie, ktorých cieľom je dosiahnutie konformity správania občanov v súlade s normami práva. [2]

2. Kriminálna charakteristika trestného činu

Kriminalitu – spoločenský, heterogénny jav, súhrn spáchaných trestných činov, ako objekt poznávania, skúma celý rad vedných disciplín. Pri tomto skúmaní (*explanácii*) sú využívané multidisciplinárne a interdisciplinárne prístupy, a to najmä vo vzťahu k poznaniu trestného činu. Z týchto dôvodov majú medzi týmito vednými disciplínami dominantné postavenie trestné právo, kriminológia, kriminalistika a policajné vedy (*policajné teórie a výskum*). Zjednodušene je možné uviesť, že účelom tohto poznávania je vytvárať vhodné podmienky na zabezpečovanie kontroly kriminality (*na realizáciu preventívnych a represívnych opatrení vytvárať predpoklady na zabezpečenie neodvratnosti trestného postihu za páchaný a spáchaný trestný čin*).[3]

Základná charakteristika trestného činu je definovaná v trestnom práve, a to vo všeobecnej, ale aj v konkrétnej podobe (*trestný čin – prečin, zločin, resp. ich jednotlivé skutkové podstaty*). Vychádzajúc z analýzy uvedených charakteristík a prístupov k ich právnej kvalifikácii, je možné konštatovať, že veda trestného práva sa zaoberá predovšetkým myšlienkovým procesom rozhodovania, normatívnym vymedzením, výkladom a teoretickou štruktúrnou analýzou trestného činu, ako aj procesnými predpokladmi a justičnými spôsobmi sledovania kriminality. Táto veda uvádza dogmaticky do platnosti politické zásady právneho štátu, v ktorom sú rešpektované demokracia, humanizmus a právo.

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISON

Podľa Slovenského trestného práva jediným a výlučným základom trestnej zodpovednosti je *de facto* i *de iure* trestný čin. *Pojem trestný čin je vymedzený ako protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v Trestnom zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.*[4] Z uvedenej definície možno vyvodit' dve obligatórne podmienky, ktoré musia byť súčasne splnené. Je to protiprávnosť činu a znaky uvedené v Trestnom zákone, t. j. znaky skutkovej podstaty trestného činu.

Trestný čin, páchatel'a, obeť trestného činu a kontrolu kriminality (*viac-menej so spoločenských, právno-sociologických hľadísk*) skúma aj kriminológia. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že v rámci tejto vednej disciplíny, v jej účelovo vytvorených náukách, ide o analýzu javových reálnych foriem a okolností, ktoré súvisia so vznikom, vývojom a kontrolou kriminality v spoločnosti.

Napríklad kriminologická náuka „*etiológia*“ skúma kriminalitu ako hromadný jav, ktorý je síce súborom jednotlivých trestných činov, ale nie je ich prostým súčtom. To znamená, že kriminologické skúmanie tohto javu sa teda úplne nevzťahuje na individuálne trestné činy (*osobitne na trestnoprávne konanie, kde sa dokázanie strohej príčinnnej súvislosti medzi konaním a jeho dôsledkom nevyhnutne vyžaduje*).

Fenomenológia je náuka o javoch. Kriminologická fenomenológia sa teda zaoberá charakteristickými prejavmi kriminality, pôvodnými podkladmi vypovedajúcimi o jej stave, úrovni, štruktúre a dynamike.

Kriminologické poznatky o javových stránkach kriminality sa využívajú pri rozmanitých komparáciách, napríklad historických (*vypovedajú o vývojových tendenciách a trendoch kriminality*), teritoriálnych (*medzinárodné, regionálne alebo miestne porovnanie*), upozorňujú na vývojové, štruktúrne a iné anomálie (*prudké nárasty a nápadne zmeny štruktúry kriminality*). Často sú podnetom na skúmanie príčin opísaných javov alebo skúmanie možností na ich kontrolu. Fenomenológia kriminality je systémovo spätá s etiológiou kriminality, jej kontrolou a ďalšími súčasťami kriminológie.[5]

Z výsledkov poznania policajnej praxe vyplýva, že širokospektrálne kriminologické poznanie nie je adekvátne využívané (*napríklad výstupy kriminologického prognózovania*). Príslušníci policajnej praxe sú povinní túto evidentne registrovanú rezervu využit' pri plnení úloh, ktoré im vo forme právnych noriem delegoval občan.

Pri poznávaní trestných činov v danej súvislosti urobila dôležité kroky a pripravila dobré východisko pre ďalšiu prácu kriminalistika. Na objektivizáciu tejto skutočnosti je možné využit' jej orientáciu (*najmä v posledných rokoch*) na určitú unifikáciu základných pojmov a kategórií týkajúcich sa osobitostí poznávacieho procesu kriminalisticky významných udalostí. Dá sa povedať, že táto vedná disciplína vytvorila vhodný východiskový priestor na orientáciu aj na konštituovanie iných špeciálnych disciplín, najmä konštituovanie policajných vied (*teórie*). Vzhľadom na historickú a súčasnú vedecko-teoretickú akceptáciu vytvára kriminalistika na realizáciu odhaľovania a objasňovania trestných činov metodologický, metodický a technický aparát.

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISON

V danom kontexte samotná charakteristika kriminalisticky významnej udalosti upozorňuje na to, že obsah, ale najmä rozsah poznávania trestného činu je vždy zhodný predovšetkým s jeho skutkovými okolnosťami v trestno-právnom zmysle. Tieto okolnosti v podobe skutkovej podstaty daného trestného činu tvoria *de facto* aj samotný účel a cieľ kriminalistického poznávania. Avšak cesta k dosiahnutiu týchto mét je neraz veľmi zložitá a náročná. Empirické skúsenosti ukazujú, že v tomto procese sa subjektom kriminalistického poznávania (*odborník na kriminalistiku*) stavajú do cesty rôzne prekážky objektívnej i subjektívnej povahy, ktoré neraz vyvolávajú až určité pocity skepsy. Na druhej strane možnosti poznatkov kriminalistiky a iných špeciálnych disciplín (*napríklad forenzných*) a ich dôsledná realizácia vytvárajú akýsi gnozeologicky optimizmus. Podstata tohto optimizmu spočíva v tom, že existujú reálne cesty poznania každého trestného činu, ide iba o to, ako sa týchto možností poznávania orgány (*príslušníci policie*) dokážu kompetentne zmocniť.

Kriminalisticky významná udalosť (*kriminálny delikt*) v danej súvislosti je charakterizovaný ako: určitý dej (činnosť), proces, jav, ktorý sa stal v minulosti, prípadne ešte trvá, ktorého spoločensky negatívne následky vyžadujú, aby bol poznávaný a skúmaný kriminalistickými metódami a prostriedkami. K uvedenému je vhodné dodať, že ak to okolnosti vyžadujú, aj metódami a prostriedkami iných činností (*osobitne policajných – kriminálno-policajného poznania*). Základnou charakteristickou črtou tejto udalosti je, že vznikla v minulosti. To znamená, že kriminalistický pohľad (*poznanie*) na ňu má retrospektívnu povahu. Hlavným zmyslom tohto poznávania je, či daná udalosť bola spôsobená zavineným konaním konkrétnych osôb. V tomto kontexte potom prvkami, ktoré tvoria základnú štruktúru kriminalisticky významnej udalosti, sú:

- ✓ objekt, na ktorý je pôsobené (*napríklad určitý priestor – miesto, materiálne predmety, ľudia, zvieratá, ktoré sa v tomto priestore v inkriminovanom čase nachádzali*),
- ✓ pôsobiaci objekt, ktorý v miestnej a časovej súvislosti, priamym pôsobením – konaním, aktívnou činnosťou človeka alebo pôsobením prírodnej sily vyvolal zmeny na iných objektoch,
- ✓ povaha pôsobenia, v kriminalistickom zmysle slova chápaná ako pohyb vyvolaný určitým druhom energie (*mechanickej, chemickej, biologickej, sociálnej povahy a pod.*),
- ✓ zmeny, ktoré sa z kriminalistického hľadiska chápu ako zmeny štruktúry (*napríklad úbytok alebo prírastok materiálu – substrátu, zmeny formy, a to tak v materiálnom prostredí a na materiálnych objektoch, ako aj vo vedomí ľudí*), ktoré sa prejavujú na objektoch, na ktoré bolo pôsobené, ako aj na pôsobiacich objektoch.

Rešpektujúc svoj špecificky predmet, *kriminalistiku pri poznávaní trestného činu zaujímajú kriminalisticky relevantné znaky (stopy) trestného činu; súhrn týchto znakov sa v teórii nazýva kriminalistická charakteristika trestného činu.*

Kriminalistická charakteristika trestného činu je popisom kriminalisticky relevantných vlastností trestného činu, t. j. takých vlastností, ktoré ovplyvňujú tvorbu stôp a kriminalistický proces poznania trestného činu.[6]

Z trestnoprávneho, kriminologického a kriminalistického skúmania trestného činu vyplýva, že hlavným fenoménom jeho odhaľovania a objasňovania je práca s informáciami. Táto práca má celkom prirodzene preventívny a represívny aspekt a význam. Preto v záujme rýchlosti a efektivity tejto činnosti je vhodné, aby príslušníci polície v konkrétnom systéme skúmali s hodnotili:

- základné znaky skutkovej podstaty určitého druhu (*alebo konkrétneho*) trestného činu (*tie sú uvedené vo všeobecnej, ale najmä v osobitnej časti Trestného zákona*),

- kriminologické poznanie a kriminalistická charakteristika určitého druhu trestných činov, v ktorej dominujú znaky ako odrazové vlastnosti osoby páchatel'a, účastníkov na spáchaní trestného činu, poškodeného a predmetov, ktoré v tejto súvislosti používali.

Otázkou však je, „Či je to pre realizáciu kriminálno-policajného poznania postačujúce?“ Na základe výsledkov, ktoré sme dosiahli v aplikovanom výskume, naša odpoveď na takto sformulovanú otázku je jednoznačná – *nie*.

Pri zdôvodňovaní tohto stanoviska konštatujeme, že súčasná kvantitatívna a kvalitatívna úroveň foriem trestnej činnosti stále nepriaznivejšie ovplyvňujú situáciu na úseku jej poznávania. Skutkovou povahou zložitých trestných činov, napríklad hromadných, pokračujúcich, trvajúcich – páchaných nepretržite aj niekoľko rokov, páchaných subjektmi kriminálnych skupín, neraz presahujúcich aj teritóriá štátov, so sofistikovaným akcentom, vytvárajú veľmi zložitú kriminálno-policajnú situáciu (*spravodajské, operatívne, vyšetrovacie...*).[7]

V konkrétnej syntéze uvádzaných realít príslušníci polície akceptujú. Uvedomujú si, že komplikovanosť gnozeologického prístupu v procesoch kriminálno-policajného poznania spôsobujú najmä:

- ✓ *špecifická zložitosť a značná variabilnosť znakov trestného činu (subjektom trestného činu je človek, poznávanie rozličných vlastností ľudí, najmä psychických, teda javových, ktoré sa vymykajú bezprostrednému pozorovaniu a meraniu, ...),*
- ✓ *retrospektívne poznávanie – kriminálne konanie nie je dostupné priamemu a systematickému pozorovaniu (výnimkou môže byť aplikácia kompetencií, ktoré vyplývajú z právnej, organizačno-riadiacej a taktickej regulácie SČ, OPČ),*
- ✓ *skúmanie a hodnotenie znakov trestného činu na základe subjektívne sprostredkovaných hodnôt a interakcií, najmä vzťahov človeka ako subjektu (aj potenciálneho) trestného činu k inému človeku (poškodený, obeť), resp. k spoločstvu, spoločnosti,*
- ✓ *skúmanie a hodnotenie znakov trestného činu prebieha v konkrétnom prostredí (sociálnom),*

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISONĚ

- ✓ *latencia príčin, podmienok vzniku, existencie a zániku znakov kriminálneho konania (genéza ich existencie),*
- ✓ *aktivita subjektov kriminálneho konania, ktoré sú súčasťou spoločnosti, v ktorej je páchaný tr. čin. a pod.*

Je pozitívne, že aj v týchto intenciách presadzujú gnozeologický optimizmus, že páchané a spáchané trestné činy sú plne poznateľné. Platnosť uvedenej konštatácie je evidentná najmä za predpokladu, že pri ich identifikovaní využívajú adekvátne, praxou a teoretickou explanáciou overené zdôvodnené postupy a prostriedky. Pri napĺňaní účelu a dosahovaní cieľov tohto poznávania vychádzajú z:

- a) *ideálnej obsahovej štruktúry modelu (znaky skutkovej podstaty trestného činu, ktorý sa najviac približuje povahe udalosti), ktorý je vytvorený množinou faktov alebo informácií o javových vlastnostiach a o podstate objektu, dokazujúcich jeho samotnú existenciu (udalosti, napríklad povaha spoločensky škodlivého následku, existencia osôb so statusom poškodeného, svedka, páchatela alebo účastníka tejto udalosti, existencia zmien v podobe materiálnych stôp, existencia ďalších príznakov alebo indikátorov),*

- b) *reálnych zdrojov informácií (nositelia informácií o relevantných skutočnostiach danej udalosti, prejavujúcich sa v reálnom materiálnom prostredí a vo vedomí určitých osôb), ktoré im umožňujú zisťovať a získavať informácie a fakty potrebné na poznanie a riešenie danej udalosti. Poznanie obsiahnuté v týchto zdrojoch je združenou informáciou. Tá je rozložená podľa okolností – buď v jednom nositeľovi (napríklad poškodený má vytvorený subjektívny obraz o udalosti alebo jej sekvenciách, ale súčasne môže byť objektom – nositeľom, napríklad biologických, mechanoskopických stôp a pod.), alebo informácia o jednej skutočnosti je rozložená na viaceré objekty (napríklad daktyloskopické, trasologické odtlačky páchatela na všetkých premetoch, s ktorými prišiel do styku). V týchto intenciách je možné uviesť, že pre príslušníkov polície práve tieto zdroje vytvárajú reálne možnosti zmocnenia sa relevantných faktov (o faktoch je možné v danej súvislosti hovoriť až vtedy, keď subjekt poznávania vyčlení uvedené skutočnosti a informácie o nich z daného zdroja a zrozumiteľným i zákonným spôsobom ich zadokumentuje (zafixuje) a identifikáciou určí ich príslušnosť k poznávanej udalosti a aktuálny význam). Týmto spôsobom doteraz „potenciálnu“ informáciu (fakt) pretransformujú na „aktuálnu“ informáciu a pri dodržaní trestno-procesných postupov na „dôkaz“,*

- c) *výstupných informácií z analytickej činnosti – (syntéza), z analýz (iných logických operácií) rôznych druhov informačných sietí (zdrojov, napríklad informačných systémov), kriminálno-policajnej situácie a pod.*

Tieto skutočnosti potvrdzujú, že v procese odhaľovania a objasňovania nie je možné spochybniť význam poznávania trestných činov trestným právom, kriminológiou, kriminalistikou a inými vednými disciplínami. Z praxe je zrejme, že práve výsledky týchto poznání majú osobitný význam aj pre realizátorov spravodajskej

a operatívno-pátracej činnosti, ktorých procesy sú účelovo realizované pri poznávaní trestných činov.

Z empirického poznania vyplýva, že na zabezpečenie metodického prístupu pri poznávaní trestného činu je vhodné, ak príslušníci polície využívajú vypracované **modelové typové kriminálne charakteristiky trestného činu**.

3. Komponenty kriminálnej charakteristiky trestného činu

Kriminálna charakteristika trestného činu je definovaná takými vlastnosťami, ktoré ovplyvňujú jednak vznik a prejav informácií a faktov o formách trestnej činnosti, ako aj relevantné poznanie vo vzťahu k úspešnému účelovému projektovaniu a realizovaniu kriminálno-policajného poznania.

Rešpektujúc konkrétne praktické potreby, v obsahu tejto charakteristiky sú zastúpené znaky trestnoprávných, kriminologických, kriminalistických a iných charakteristík trestného činu, výstupy analýz kriminálno-policajných situácií, transfery určitých informačných systémov, zovšeobecnené skúsenosti príslušníkov polície a pod.

Dá sa povedať, že ide v podstate o najbohatší a najaktuálnejší metodicky informačný obsah spracovaný na účely poznávania trestných činov (*ale aj prevencie a vyšetrovania*). Z hľadiska potrieb úspešnej realizácie kriminálno-policajného poznania kriminálnu charakteristiku trestného činu (*systémový model*) tvoria predovšetkým:

- ✓ typické formy páchania trestnej činnosti (*skutková podstata, štádiá, trestná súčinnosť, ...*),
- ✓ typické situácie v čase páchania trestného činu,
- ✓ typické vlastnosti potenciálneho páchatel'a (*pohlavie, vek, vzťah k miestu udalosti, intelektuálna vyspelosť, odbornosť, kriminálna minulosť (skúsenosť), a pod.*),
- ✓ účel kriminálneho konania, sledované ciele páchatel'ov,
- ✓ motivácia a motívy páchania daného druhu trestných činov,
- ✓ typické spôsoby správania sa páchatel'a (*aj potenciálneho, pred spáchaním trestných činov, v priebehu páchania a po ňom*),
- ✓ povaha a osobitosti správania sa obete (*pred spáchaním trestných činov, v priebehu páchania a po ňom*),
- ✓ typické reálne, analytické a transferové (*apriórne*) informácie,
- ✓ osobitosti impulzov (*podnetov a indikátorov*) odhaľovania a objasňovania určitého druhu trestných činov a spôsoby ich identifikácie a preverovania,
- ✓ typické kriminálno-policajné situácie,
- ✓ osobitosti tvorby a previerky verzií, plánovania a organizácie kriminálno-policajného poznania,
- ✓ osobitosti typických počiatočných a následných opatrení a úkonov v kriminálno-policajnom poznaní.

Kriminálna charakteristika trestného činu – objekt kriminálno-policajného poznania

Miroslav LISONĚ

Zhromažďovanie faktov a informácií o prvkoch tohto systémového modelu, ich nepretržitá aktualizácia, spracovanie a transfery vytvárajú určitú sumu východiskových informácií o tzv. *predpolí* poznávania daného druhu trestných činov (*kriminality*). Zabezpečovanie tohto „*informačného manažmentu*“ pre reálne potreby úspešnej realizácie kriminálno-policajného poznania sú povinní vykonávať všetci príslušníci a pracovníci polície na jednotlivých stupňoch riadenia a v prípade potreby účelovo zriadené koordinačné centrum. Tieto realizačné subjekty pri plnení tejto úlohy venujú osobitnú pozornosť poznávaniu znakov, ktoré určujú identitu spôsobu páchania trestného činu.[8]

Je zrejmé, že tieto znaky predstavujú mnohotvárne javy, integrujúce aktivity motorickej a psychickej povahy. Niektoré z týchto komponentov sú po obsahovej stránke vymedzené pomerne presne a zahrňujú v sebe len úzky okruh aktivít. Naproti tomu vymedzenie niektorých komponentov je značne vágne a zahrňuje v sebe pomerne rozsiahlu a rôznorodú činnosť. Za dôležité je však možné označiť, že systémové vnímanie týchto komponentov vo vzťahu k realizácii kriminálno-policajného poznania vykazuje konkrétnu pragmatickú relevanciu. Prax potvrdzuje, že kriminálno policajnom poznaní tento prístup príslušníkom polície umožňuje:

- ✓ konkrétne vymedziť objekt a predmet tohto špecifického poznávania,
- ✓ vykonávať analýzu objektu poznávania,
- ✓ určiť existenciu alebo absenciu identity kriminálnych aktivít,
- ✓ určovať následnosť a iné interakcie medzi kriminálnymi aktivitami, ako medzi nimi a prostredím,
- ✓ začleňovať tieto aktivity do jednotného celku,
- ✓ určovať taktiku a metodiku poznávania a pod.[9]

Úlohou príslušníkov polície je poznávať trestné činy, teda kriminalitu, a na základe toho prijímať účinné opatrenia na zabezpečení jej kontroly.

Kriminálna charakteristika predstavuje významný poznávací prostriedok, ktorý príslušníci polície využívajú pri účelovej realizácii kriminálno-policajného poznania a pod. Napríklad pri myšlienkovom modelovaní vlastností neodhaleného trestného činu, resp. možných aktivít a vlastností o nezistených subjektov trestného činu v procese dokazovania (*pri odhaľovaní a objasňovaní tzv. sofistikovaných trestných činov a pod.*). Informácie o kriminálnej charakteristike trestného činu majú význam aj pri vytváraní evidenčných a informačných systémov, ktoré predstavujú pre príslušníkov polície dôležitý nástroj pri plnení stanovených úloh.

Podobne je možné načrtnúť význam poznania kriminálnej charakteristiky aj pre teórie, v ktorých sú systémovo sumarizované praktické skúsenosti zo zabezpečovania kontroly kriminality. Na základe takto získaného poznania sú policajnými teóriami spracované konkrétne metodiky odhaľovania, objasňovania a dokazovania trestných činov.

Z tohto konštatovania vyplýva, že praktický a teoretický význam poznania (*modelovania*) kriminálnej charakteristiky je širokospektrálny.

Záver

Vedeckou ambíciou *pracovníkov katedry kriminálnej polície Akadémie PZ v Bratislave* je vypracovať základnú systémovú štruktúru teoretického poznania, ktorú je možné akceptovať pri kreovaní vedného odboru „*Kriminálno-policajné poznanie*“ . Cieľom tohto procesu je operacionalizovať pojem „*teória kriminálno-policajného poznania*“ a to popisom jej špecifických črt (*rysov*), teda vlastností, ktorými sa táto teória vyznačuje. Pri postupnom naplňaní týchto cieľov je použité poznanie získavané aplikovaným výskumom. Objektom tohto výskumu sú javy, procesy a udalosti súvisiace s kriminálno-policajným poznaním, ktoré je účelovo realizované v systéme policajného konania. Vzhľadom na nekonečnú rozmanitosť tohto objektu, pri jeho skúmaní a vysvetľovaní sú vydeľované len niektoré jeho časti, vlastnosti a stránky, ktoré sú od ostatných nutne abstrahované. Tento zredukovaný súhrn komponentov, stránok, vlastností a vzťahov tejto poznávacej činnosti vymedzuje predmet tohto výskumu, ktorý je pracovne označený termínom „*realita kriminálno-policajného poznania*“ (*procesy, determinanty a konštrukty*).

V daných súvislostiach, pracovníci katedry kriminálnej polície si uvedomujú, že teoretické poznanie musí byť formulované jazykom vedy, ktorý operuje s najrôznejšími kategóriami a pojmami. Tie sú nimi formulované v závislosti od úrovne všeobecnosti, ktorá umožňuje realizovať explanáciu a predikciu (*budúci odhad*) skúmaných entít (*kategórií*). Pri tvorbe teórie kriminálno-policajného poznania používajú presné a jednoznačné terminologické výrazy. Uvedomujú si, že pokiaľ tieto termíny objektívne odrážajú vlastnosti skúmaného fenoménu (*javy, procesu či udalosti*) vopred eliminujú akékoľvek nejasnosti týkajúce sa obsahu slova alebo jeho významu. Používanie osobitných odborných slov, ktoré vylučujú homonymiu (*rovnozvučnosť*), synonymiu a znemožňujú synkretizmus (*prekrývanie*), je charakteristické pre odborne kvalifikovaný jazykový štýl. Táto intelektualizácia spisovného vedeckého jazyka je preto úzko spojená s terminológiou, t. j. s odborným názvoslovím, ktoré je subsumované do využívaného a vytváraného teoretického tezauru. To znamená v kreovanej teórii je nevyhnutné, aby tieto výrazy mali všeobecný charakter a boli univerzálne využiteľné.

Akceptujúc uvedené, je možné uviesť, že v systémovom chápaní teória kriminálno-policajného poznania (*v ďalšej časti ak nebude uvedené inak len teória*) v súlade so spoločenskými potrebami skúma a vysvetľuje ciele, účel, postup, obsah a podmienky systémovo realizovanej spravodajskej činnosti, operatívno-pátracej činnosti a vyšetrovania pri poznávaní trestných činov. Na základe identifikovaných funkčných zákonitostí a získaných skúseností vytvára podmienky pre ich projektovanie a ďalší rozvoj.

V týchto súvislostiach vo svojej podstate kreovanie teórie kriminálno-policajného poznania predstavuje zložitý myšlienkový postup, ktorým sa jej autori (*definovaným postupom*) pokúšajú vysvetliť systém účelovej realizácie konkrétnych činností v policajnom konaní (*účelovo realizované kriminálno-policajné poznanie*). Tak, ako to vyplýva ja z predkladanej prezentácie, charakteristickou súčasťou kreovania nie je len určenie platných postupov pri účelovej realizácii systému policajných činností, ale i predmetné vymedzenie objektov ich pôsobenia, ktorým je trestný čin. Prax potvrdzuje, že pri jeho poznávaní je vhodné pracovať s prvkami, ktoré tvoria kriminálnu charakteristiku trestného činu.

Literatúra

Knihy

- [1] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s 18-19, ISBN 80-86432-08-4, 419 s.
- [2] RAPČAN, J. *Trestný čin - objekt poznávania operatívno-pátracej činnosti*. In. *Policajné vedy a policajné činnosti 2008*, Zborník z vedeckej konferencie, Akadémia PZ v Bratislave, s. 110, ISBN 978-80-8054-470-6.
- [3] ZÁKON č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších noviel*, § 8.
- [4] HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava, IURA Edition, Bratislava. 2008, s. 19, ISBN 978-80-8078-206-1, 401 s..
- [5] ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika. 2. nezmenené vydanie*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. 1999. s.360, ISBN 80-8054-117-5, 660s
- [6] RAPČAN, J. *Trestný čin - objekt poznávania operatívno-pátracej činnosti*. In: *Policajné vedy a policajné činnosti 2008* : Zborník. s. 113. ,ISBN 978-80-8054-470-6.
- [7] LIŠOŇ, M. *Odhaliťovanie a objasňovanie trestných činov všeobecnej kriminality*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2016, ISBN 978-80-8054-673-1, 248 s.
- [8] MUSIL, J. *Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*. Praha: Univerzita Karlova. 1982, s. 68.

Časopisy:

- [1] MUSIL, J. *Použití operativní techniky k důkazním účelům v trestním řízení*. In. *Trestní právo* č. 4-5/1999, s. 19.

Autor:

¹**prof. Ing. Miroslav Lišoň, PhD.** – vedúci katedry kriminálnej polície Akadémia PZ v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, Slovenská republika, miroslav.lison@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Pohľad na zedefinovanie páchania trestných činov so zameraním na terorizmus

View of Defining of Committing Crimes Focusing on Terrorism

Marek MAJERNÍK^{1,2}

¹Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky

²Doktorand, Technická univerzita v Košiciach, Letecká fakulta, Rampova 7, 041 21 Košice

Abstrakt:

Článok sa zaoberá teóriou zedefinovania trestných činov pomocou rozdelenia komponentov páchania trestného činu a determinantov spôsobu páchania trestného činu. Základom témy je zedefinovanie terorizmu. Účelom článku je význam potreby detailného zedefinovania trestných činov.

Kľúčové slová: trestný čin, terorizmus, spôsob páchania trestného činu

Abstract:

Article deals with the theory of definition criminal offences by partitioning the components and determinants of the technique of committing a criminal offense. The basis of the theme is defining terrorism. The purpose of the article is to highlight the necessity for detailed definition of criminal offense.

Keywords: criminal offense, terrorism, techniques of committing a criminal offense

Úvod

Stanovenie hraníc medzi právom a neprávom je základnou úlohou každého právneho štátu a každého právneho systému. Ideálny stav, kde by nikto nekonal protiprávne činy, jednoducho neexistuje. Protiprávne činy môžu vykonať fyzické, alebo právnické osoby, no úmysel vykonať protiprávny čin pramení vždy vo vnútri človeka. Riziko teroristických útokov, pri ktorých môžu vyhasnúť nevinné životy civilného obyvateľstva stúpa každým dňom. Nedovolím si tvrdiť čo toto vzrastajúce riziko spôsobilo ale faktom je, že za posledné roky sa znásobila hrozba najmä pre Európu a jedno z najväčších ohrození tohto druhu pretrváva napríklad v krajinách Blízkeho východu. Realitou je, že obyvatelia týchto krajín majú v podvedomí riziko možného útoku. Relatívne pokojný život za posledné desaťročia a malé riziko hrozby

teroristického útoku zapríčinilo, že Európania sú podľa môjho názoru veľmi naivní v otázke terorizmu. Drvivá väčšina ľudí si povie, že im sa nič nemôže stať aj keď riziko momentálne hrozí úplne všade a presne to je často zneužívané rôznymi teroristickými bunkami operujúcimi práve v Európe.

1. Terorizmus

Preklad latinského slova „terrere“ – vydesiť, od ktorého je odvodené slovo terorizmus, vysvetľuje podstatu všetkých týchto nehumánnych činov. Terorizmus je fenomén dnešnej doby najviac spojovaný s regiónom inak nazývaným Blízky východ. Svetové správy sú prakticky denno-denne zahltené informáciami o nehumánnom násilí v Izraeli, Palestíne, Afganistane, Libanone či Iraku. Všetky tieto správy obsahujú mnoho informácií o rôznych skupinách, organizáciách, radikáloch páhajúcich teroristické útoky, pri ktorých umierajú nevinní civilisti.

Všetkým známy dátum 11. September 2001 je najpodstatnejší dátum, ktorým sa zmenila história terorizmu z pohľadu brutálnosti páchaných teroristických útokov, rovnako sa od tohto dátumu začala stupňovať aktivita radikálnych teroristických skupín. V tento deň sa odohral doteraz najväčší teroristický útok, ktorý spočíval v únose štyroch lietadiel vnútroštátnych letov amerických leteckých spoločností. Do dôkladne naplánovaného útoku bolo zainteresovaných 19 únoscov vrátane tých, ktorí absolvovali letecký výcvik. Útočníci týmito lietadlami narazili do rôznych cieľov nachádzajúcich sa v USA. Dve lietadlá vleteli do mrakodrapov Svetového obchodného centra (WTC – World trade center) v New Yorku, ktoré sa v dôsledku útoku zrútili. Tretie lietadlo vletelo do budovy Pentagonu vo Washington DC a štvrté lietadlo malo zrejme za cieľ budovu Kapitolu v rovnakom meste avšak útočníci boli nútení zrútiť iba do zeme v blízkosti mesta Shanksville v štáte Virginia. Počas útoku zahynulo celkom 2974 nevinných civilistov. Na palube lietadiel bolo 246 obetí, v budovách Svetového obchodného centra 2603 a v Pentagone 125 obetí do ktorých nezahrňujem 19 únoscov lietadiel. K útoku sa prihlásila teroristická organizácia al-Káida. Týmto začalo mnoho svetových veľmocí vrátane USA boj proti globálnym a lokálnym teroristickým organizáciám.

Dôležitou zmienkou je, že v oblastiach Blízkeho východu sú výbuchy nasledované sirénami sanitiek dodnes takmer na dennom poriadku. Preto je vnímanie terorizmu na rôznych oblastiach sveta rozdielne. História, je vždy najdôležitejšou súčasťou správneho pochopenia danej problematiky a rovnako je to aj pri tejto téme. Nakoľko je táto problematika priveľmi obširna, v mojej práci približujem len tie najpodstatnejšie fakty týkajúce sa témy vyšetrovania trestných činov terorizmu. Pojem terorizmus nie je sám o sebe ideológiou, ale skôr taktikou alebo metódou zaužívanou k dosiahnutiu rôznych cieľov. Je ťažké definovať tento pojem jednoznačným spôsobom a preto uvediem tie najčastejšie dôvody teroristických útokov preferované najmä na Blízkom východe:

- zvrhnutie politického režimu alebo štátu
- upozornenie na konkrétny politický problém
- obmedzenie alebo zastavenie určitého politického smerovania
- dosiahnutie konkrétneho teologického (náboženského) cieľa
- boj o moc medzi radikálnymi organizáciami

Práve preto si pre účel článku si dovoľím tento pojem rozdeliť na:

- Politický terorizmus
- Náboženský terorizmus
- Iný terorizmus

Toto rozdelenie je podľa môjho názoru najpodstatnejšie a samozrejme aj najjednoduchšie pre túto tému, nakoľko pojednáva o subjektívnej stránke páchatel'a. Z morálneho hľadiska je bezpredmetné tento pojem rozdeľovať, nakoľko príliš často sú predmetom útoku nevinní ľudia.

Detailné skúmanie aktérov teroristických činov nám dovoľujú rozdeliť terorizmus do nasledujúcich druhov ku ktorým je potrebné dodať stručné vysvetlenie.

- Štátny terorizmus – využitie štátnej moci, vrátane celého zázemia prostriedkov, kde cieľom môže byť menšina v štáte prípadne iný cieľ vnútroštátneho alebo zahraničného charakteru
- Neštátny terorizmus – akty teroristických organizácií financovanými z neštátnych zdrojov

Rôzne teroristické organizácie operujú rôznym spôsobom a ďalšie rozdelenie sa zaoberá práve ich pôsobnosťou rozdeľujúcou terorizmus nasledujúcim spôsobom, ktorý nie je potrebné bližšie vysvetľovať.

- Vnútroštátny terorizmus
- Medzinárodný terorizmus

Nasledujúce rozdelenie terorizmu sa zaoberá dôvodom jeho vzniku a opäť bližšie zadefinujem nasledujúce pojmy.

- Politický terorizmus – objavujúci sa zväčša v politických bojoch vedených krajne orientovanými politickými stranami za účelom udržania alebo dosiahnutia moci v štáte prípadne mimo štátu.
- Ideologický terorizmus – vzniká v priestore kde je evidentný boj medzi verejne rozšírenými ideami alebo dôležitými životnými ideami, kde sa určité skupiny potrebujú zviditeľniť prípadne získať moc (náboženský terorizmus)
- Sociálny terorizmus – často vyvolaný z následkov zlej ekonomickej situácie na určitom území, preferovaný najmä s ultraľavicovým alebo ultrapravicovým zameraním.
- Kriminálny terorizmus – zameraný na rôzne ekonomické ciele za účelom obohatenia sa.
- Nacionalistický terorizmus – dochádza k nemu pri konfliktoch medzi národnými menšinami a ide väčšinou o rôznu etnickú alebo rasovú nenávisť.
- Psychopatologický terorizmus – vykonávatel'mi alebo aktérmi týchto činov sú osoby s rôznymi psychopatologickými úchylkami, ktoré sú schopné vykonať rôzne brutálne alebo sadistické skutky, osoby manipulujúce s ľuďmi vo fanatických náboženských sektách za účelom získania majetku alebo osoby manipulujúce s ľuďmi rôznymi formami nátlaku.

Najdôležitejšie rozdelenie sa opiera o najnepríjemnejšie fakty ktorými sú prostriedky použité na vykonanie určitého skutku a rozsah daných útokov.

- Konvenčný terorizmus – využíva prostriedky, pri ktorých by sme mohli použiť pojem „klasické“ a tými sú výbušniny, horľaviny, strelné zbrane v útokoch ako sú atentáty, zadržiavanie rukojemníkov a podobne.

- Nekonvenčný terorizmus – najzávažnejšia, žiaľ momentálne rozšírená forma terorizmu, inak nazývaná „super terorizmus“, pri ktorej sú využívané rôzne formy zbraní hromadného ničenia alebo rôznych foriem informačných vojen prípadne psychologických nátlakov. Tu je dôležité uviesť formy ako sú napríklad chemický a biologický terorizmus využívajúci biologický odpad alebo iný nebezpečný materiál, útoky na rôzne nebezpečné fabriky a v neposlednom rade využitie hrozby nukleárných výbušnín.

Skutočným dôvodom, alebo príčinou terorizmu je veľký a zložitý komplex rôznych faktorov, týkajúcich sa najmä osoby ktorá daný skutok spáchala. Je samozrejmé, že väčšina teroristických útokov je výsledkom práce skupiny ľudí. Je irelevantné o aký počet ľudí ide, lebo príčina sa vzťahuje na každého páchatel'a samostatne. Vždy je podstatné rozobrať subjektívnu stránku páchatel'a napriek dôvodom, ktoré ich k tomu viedli spoločne. Každý čin, alebo každé konanie má v mysli človeka iný následok a pri terorizme ide vždy o veľkú skupinu rôznych sekundárnych skutkov, ktoré v závere vyhrotia do konkrétneho činu. Uznávaný odborník sa k príčinám terorizmu vyjadril nasledovne: „*Bieda, frustrácia, smútok a zúfalstvo, ktoré vedú k terorizmu majú mnoho príčin v medzinárodnej politickej, ekonomickej a sociálnej situácii a v situácii jednotlivých štátov, ktoré vplývajú na teroristu ako aj jeho osobných podmienkach. Presnú reťaz príčin príslušných činov nemožno zistiť s vedeckou presnosťou.*“ (Gurr, 1970) [1,2]

1.2 Typológia terorizmu

Obdobný problém, ako pri zadefinovaní pojmu terorizmus jednoznačnou formuláciou, je aj pri jeho typológii. Typológia pojednáva o prvkoch spojených s teroristickým činom. Práve typológia nám pomáha pri zadefinovaní komponentov a determinantov trestného činu. Na základe vedeckej literatúry si ako základnú typológiu môžeme zadeliť podľa desiatich kritérií, ktoré majú najdôležitejší súvis s trestným činom. Problémom je, že terorizmus je dejový jav, ktorý sa mení počas celej doby jeho páchania. Uvediem nasledujúcich 10 najdôležitejších prvkov, ktoré nám pomáhajú klasifikovať trestné činy terorizmu:

1. aktér
2. obeť
3. príčina
4. prostredie
5. nástroje
6. politická orientácia
7. motivácia
8. požiadavky
9. účel
10. cieľ

Pri klasifikácii zohráva dôležitú úlohu aj osoba, ktorá daný skutok špecifikuje. Vždy je tu riziko dvoch mierne odlišných klasifikácií. Vplyv má ich politické smerovanie alebo konkrétna orientácia daného odborníka. Smerovanie môže byť akademické alebo praktické bezpečnostné napríklad pri klasifikácii odborníkom pracujúcim v určitom ozbrojenom bezpečnostnom sektore. Je logické, že typológia odrzkadľuje vedomosti

a rovnako aj skúsenosti s terorizmom. K užitočnosti tejto problematiky sa podľa môjho názoru správne vyjadril E. A. Fattah, a to konkrétne myšlienkou: „ *Typológia terorizmu sú užitočné:*

- *pri diferencovaní a kategorizovaní terorizmu,*
- *pri chápaní jeho príčin, prejavov a dopadu*
- *pri kontrole jeho rozsahu a pôsobenia*
- *a pri minimalizovaní jeho účinkov „ (Fattah, 1981)*

Dôležitou otázkou pri klasifikácii je zadefinovanie terorizmu z hľadiska jeho pôsobnosti. Je to rovnako problematické pri terorizme ako aj pri organizovanom zločine. Najjednoduchšiu definíciu medzinárodného zločinu zadefinoval Jenkins v 70-tych rokoch minulého storočia:

„Najjednoduchšia definícia medzinárodného terorizmu zahrňuje teroristické činy s medzinárodnými dôsledkami: incidenty pri ktorých

- *idú teroristi do zahraničia, aby zaútočili na vybrané ciele, ktoré si vybrali za obeť, pretože sú spojené s reprezentáciou daného štátu na medzinárodnej scéne (diplomati, miestna exekutíva, alebo úradníci zahraničných spoločností),*
- *napadnú dopravné lietadlá pri medzinárodných letoch, alebo ich donútia letieť do inej krajiny.*

Medzinárodný terorizmus možno tiež definovať ako násilné činy alebo násilnú kampaň vedenú mimo uznávaných noriem a postupov medzinárodnej diplomacie a vedenia vojny.“ (Jenkins, 1975)

Teroristické skupiny pôsobiace v určitej oblasti, prípadne v určitom štáte s cieľom útočiť a bojovať proti momentálnemu politickému zriadeniu sú v rámci pôsobnosti opakom medzinárodného terorizmu. Tu je ale dôležité podotknúť a zadefinovať, o aký konkrétny zámer ide. V tomto prípade je tu rozdelenie na tri skupiny:

- národnooslobodzovacie typy bojujúce proti vládnemu zriadeniu
- skupiny bojujúce proti štátnemu zriadeniu za účelom oslobodenia alebo oddelenia určitej časti daného územia (separatistické organizácie)
- radikálne hnutia zamerané na ochranu konkrétneho právneho zriadenia svojimi ozbrojenými skupinami využívajúcimi teroristické metódy

Približne v polovici 80-tych rokov minulého storočia začali stúpať na popularite hnutia, ktoré mali náboženské zamerania, či už sa jednalo o sekty alebo fundamentalistické hnutia čerpajúce svoje myšlienky a idey z rôznych medzinárodných náboženstiev. [2, 3]

2. Spôsob páchania trestného činu

Pôsob páchania trestného činu je jedným zo základných znakov skutkovej podstaty trestného činu. Je to súhrn vnútorných a vonkajších faktorov, alebo systematický súhrn informácií a úkonov pri príprave a v čase počas a po realizácii konkrétneho trestného činu spojených s konkrétnym páchatelom, alebo skupinou páchatel'ov. Podľa môjho názoru by sme spôsob páchania trestného činu mohli vnímať ako odpovede na otázky, ktoré sa spájajú s dvomi znakmi skutkovej podstaty trestného činu:

- Objektívna stránka
- Subjektívna stránka

V našom prípade trestného činu terorizmu bude objektívna stránka pojednávať o konkrétnom konaní spolu so spôsobom daného konania a subjektívna stránka o dôvode vo vedomí páchatel'a vykonať daný skutok. Trestná činnosť je v teoretickej rovine veľmi široký pojem a spôsob páchania trestného činu je iba špecifikácia jednej konkrétnej časti ktorú by sme pre správne pochopenie mohli zadefinovať do dvoch oblastí ktorými sú:

- Komponenty spôsobu páchania trestného činu.
- Determinanty páchania

Komponenty spôsobu páchania sú jedným z prvkom vnútornej výstavby páchania trestného činu ktorý sa skladá z jednotlivých znakov potrebných pre samotné vyšetrovanie. Rozdelenia týchto komponentov môžeme definovať podľa rôznych hľadísk:

- podľa predmetnej povahy
 - dejové komponenty
 - vecné komponenty
- podľa zložitosti
 - komplexné komponenty
 - základné komponenty
 - čiastkové komponenty

Dejové komponenty sú dynamické procesy, ktorými konkrétny páchatel' navonok prejavuje svoju aktivitu. Tieto činy by sme mohli ďalej rozdeliť na motorické a psychické. Pojednáva o určitom spôsobe a konaní páchatel'a, ktoré je vyjadrené pohybom alebo na psychickej úrovni. Tieto môžeme navzájom skombinovať, nakoľko každý motorický pohyb páchatel'a je výsledkom ľudského zmýšľania a vnútorného rozhodovania, ktoré im predchádzajú. Ako jednoduchý príklad si uvedieme držanie tela, mimiku, pohyb páchatel'a čiže lokomócia alebo pohyby rúk a nôh, ktoré vystihujú konkrétneho páchatel'a a jeho konanie. Psychické aktivity páchatel'a riadia práve spomenuté motorické pohyby a zároveň vyjadrujú sprevádzané myšlienkové pochody pri konkrétnej trestnej činnosti. Tieto akty sú úzko spojené s osobnosťou páchatel'a a jeho vnútornými vlastnosťami.

Vecné komponenty sú akékoľvek predmety slúžiace k vykonaniu daného trestného činu a sú použité páchatel'om. Môžu to byť najrôznejšie druhy predmetov, vecí alebo nástrojov ako sú napríklad dopravné prostriedky, výbušniny, strelné zbrane, špecifické odevy a iné. Najdôležitejšie je, že každý z týchto komponentov zanecháva určité stopy, ktoré môžeme vyhľadať, zaistiť a skúmať metódami kriminalistickej techniky. Ako konkrétnu skupinu prostriedkov môžeme nazvať tie, ktoré majú veľký význam pri kriminalistickom skúmaní. Nástrojmi môžeme pomenovať práve komponenty, ktoré sú objektmi skúmania mechanoskopie a sú úzko späté so spôsobom spáchania trestného činu. Ďalšou skupinou môžu byť napríklad dopravné prostriedky, pomocou ktorých môžeme vyhľadať stopy lokomócie páchatel'a, čiže jeho pohyb. Pri úkonoch kriminalistickej taktiky ako napríklad vypočúvanie svedka, je ľahko zapamätateľné opísať práve motorové vozidlo, jeho typ, farbu a podobne. Skupinou komponentov dôležitou pre vyšetrovanie trestných činov terorizmu sú strelné zbrane a výbušniny, ktoré sú objektmi skúmania balistiky. Sú najčastejšie použitým komponentom pri spomínaných trestných činoch.

Prvý zo skupiny komponentov definovaných podľa zložitosti je komplexný komponent, ktorým je spoločný cieľ páchatel'a, alebo skupiny páchatel'ov. V našom

prípade to môže byť skupina ľudí vyznávajúcich konkrétne náboženstvo, prípadne obyvateľstvo bez ďalšej konkrétnej špecifikácie, ktorých spája jedine momentálna poloha na konkrétnom mieste, napríklad vlaková stanica, cirkevná budova, letisko.

Základným komponentom môže byť akýkoľvek práve vykonávaný čin páchatel'a, ktorý je spojený s konkrétnym trestným činom v ktorom je zastúpená motorická aj psychická zložka. Ako príklad si uvedieme strelbu na konkrétnu skupinu ľudí, odpálenie výbušniny alebo úmyselná zrážka vozidla do skupiny civilistov. Práve analýza a definovanie základných komponentov je dôležitou súčasťou vyšetrovania napríklad pri vytváraní kriminalistických verzií.

Čiastkovými komponentmi rozumieme individuálne pohyby alebo správanie páchatel'a ktoré poskytujú informácie o vlastnostiach páchatel'a alebo spôsobu vykonania základných komponentov. Ako príklad môžeme uviesť natrénované zaobchádzanie so strelnou zbraňou, alebo konkrétny pohyb prípadne smer pohybu páchatel'a späť s určitým účelom.

Determinanty spôsobu páchania trestného činu sú ďalšou dôležitou súčasťou zadefinovania spôsobu páchania trestného činu. Za predpokladu, že žiadny čin nevzniká náhodne, práve determinanty špecifikujú faktory, ktoré nám pomáhajú pri špecifikovaní dôvodov vykonania konkrétneho činu, pohnútok páchatel'a prípadne zistenia za akým účelom vykonal páchatel' daný skutok. Pre lepšie pochopenie je dôležité tieto determinanty rozdeliť na dve hlavné skupiny. Obe skupiny ovplyvňuje široká škála faktorov a preto je dôležité vysvetliť len tie základné a zároveň dôležité pre páchanie trestných činov terorizmu.

- objektívne determinanty
 - spoločenské podmienky
 - predmet útoku alebo obeť, miesto činu a ich vzájomný vzťah
 - čas spáchania trestného činu
 - dostupnosť a povaha komponentov
 - spolupáchatel'stvo
- Subjektívne determinanty
 - somatické vlastnosti a psychické vlastnosti páchatel'a
 - motív páchatel'a
 - pohlavie a vek páchatel'a
 - minulosť páchatel'a spolu s kriminálnymi skúsenosťami
 - vplyv okolia a spolupáchatelia

Objektívne determinanty vonkajším vplyvom ovplyvňujú páchatel'a, úzko súvisia so spôsobom páchania trestného činu. Vytvárajú priestor pre subjektívne konanie páchatel'a.

Spoločenské podmienky môžeme chápať ako vplyv veľkých spoločenských útvarov, ktorými môžu byť napríklad štát, prípadne mesto v ktorom páchatel' žije, ktoré ovplyvňujú páchatel'a z dlhodobého hľadiska, alebo napríklad rodina ale bo skupina priateľov prípadne ním navštevovaná organizácia, ktorá páchatel'a ovplyvňuje bezprostredne. Dôležitou spoločenskou podmienkou môže byť aj náboženská komunita a konkrétne náboženstvo podľa ktorého je osoba vychovávaná a s tým súvisí jeho subjektívny postoj ku konkrétnym faktom konkrétneho náboženstva, prípadne náboženskej skupiny. Podľa môjho názoru je najdôležitejším sociálnym faktorom vzdelávanie, ktoré má najväčší vplyv na psychickú stránku páchatel'a.

Predmet alebo cieľ útoku je faktor, ktorý objekt, prípadne skupina objektov, ktoré chce páchatel' zasiahnuť. V prípade terorizmu, to môžu byť politicko-bezpečnostné záujmy štátu ale najčastejšie sú to ľudia, budovy, verejne navštevované miesta a podobne. Podľa predmetu útoku sa odvíja konkrétny skutok a spôsob jeho vykonania. Z kriminalistického hľadiska je dôležité pochopiť, prečo si páchatel' vybral konkrétny objekt a tým zadefinovať samotnú povahu trestného činu a preto je potrebné zistiť vzťah medzi páchatel'om a objektom, obeťou, prípadne miestom činu. Konkrétna problematika je veľmi detailná, nakoľko je diskutabilné či sa jedná o objektívny alebo subjektívny determinant. V našom prípade som tento vzťah zaradil medzi objektívne determinanty nakoľko v mnohých prípadoch terorizmu je miesto činu zároveň aj predmetom útoku. Tak isto môže byť konkrétna osoba vybratá ako predmet útoku len na základe vierovyznania a to isté sa môže týkať aj skupiny ľudí resp. civilistov.

Čas spáchania trestného činu je v prípade terorizmu jednou z najdôležitejších determinantov. Ak prejdem ku konkrétnemu vymyslenému príkladu, tak páchatel' trestného činu dbá na výskyt ľudí konkrétneho miesta pri výbuchu, alebo inom spôsobe vykonania daného činu. Vždy je v úlohe aj viditeľnosť, takže denná alebo nočná hodina alebo konkrétny dátum počas ktorého chce páchatel' alebo skupina páchatel'ov daný skutok vykonať.

Dostupnosť a povaha komponentov je výsledným determinantom, na základe ktorého páchatel' použije zvolený nástroj prípadne strelnú zbraň alebo motorové vozidlo. Dôležité je uvedomiť si, že väčšina páchatel'ov trestných činov terorizmu si zabezpečuje konkrétne komponenty vopred ale rovnako si môžeme uviesť príklad, že komponentom môže byť aj ukradnuté motorové vozidlo priamo na mieste činu.

Drvivá väčšina teroristických útokov bola spáchaná s predchádzajúcim plánovaním konkrétnou teroristickou skupinou a páchatel' je málo kedy osamelý jedinec, no história sa stretla aj s takýmito prípadmi. Spolupáchatel'stvo je forma súčinnosti pri ktorej sa na trestnom čine podieľajú aj iné osoby. Príkladom môžu byť rôzne teroristické bunky, ktoré v minulosti spáchali teroristický útok alebo inak sa podieľali na jeho plánovaní. Pre páchatel'ov vzniká výhoda pri vykonávaní daného činu ale rovnako sa zvyšuje riziko ich odhalenia.

Subjektívne determinanty sú spojené vyslovene len s osobou páchatel'a, pôsobia na jeho psychickú stránku a majú za následok konkrétne rozhodovanie páchatel'a. Znova je to veľmi široký okruh faktorov a pri každom trestnom čine môžu byť dôležité rozdielne faktory. V prvom rade si treba uvedomiť, že takmer každý čin má nejaký cieľ, ktorý chce páchatel' dosiahnuť a vždy sa odvíja od jeho vedomia a svedomia. Teroristické činy majú vždy svoj cieľ ktorým je buď zastrašenie, vyvolanie strachu a paniky a podobne. Pojem motív trestného činu pojednáva o vedomom dosiahnutí zvoleného cieľa.

Somatické vlastnosti definujú fyzický stav páchatel'a a psychické vlastnosti definujú jeho mentálny stav. Páchatel' môže byť vysoký svalnatý alebo malý, ranený prípadne telesne postihnutý. Môže to byť lingvista s geniálnymi komunikačnými schopnosťami alebo je to ustráchaný vystresovaný bojzlivý zmanipulovaný človek ovládajúci iba svoj plán. Rovnako to môže byť osoba zbavená svojprávnoti ale psychika človeka je veľmi široký súhrn duševných dejov. Psychológia hovorí, že každá osobnosť sa prejavuje v akejkoľvek činnosti a vždy bude v súlade s danými vlastnosťami človeka. Tieto stavy nám dávajú dostatočné informácie o činoch, ktorých je páchatel' schopný a preto zohráva veľký význam pri vyšetrovaní správne skúmanie a zadefinovanie osobnosti páchatel'a.

Podľa môjho názoru by sme vek a pohlavie páchatel'a mali zaradzovať medzi somatické vlastnosti páchatel'a, ale pri trestných činoch terorizmu sa málo kedy človek stretáva s páchaním daných činov ženami, prípadne starými ľuďmi. Najrizikovejšia skupina sú mladí chlapi vo veku medzi 16 až 29 rokov. Vek taktiež ovplyvňuje schopnosti a somatické rovnako ako psychické vlastnosti páchatel'a. Veľký vplyv má vek aj na vzdelanie a životné skúsenosti páchatel'a, ktorý je v mladom veku ľahko ovplyvniteľný a bez vlastného názoru často aj vďaka absencii adekvátneho vzdelania.

Ďalším dôležitým determinantom je minulosť páchatel'a spolu so skúsenosťami s páchaním iných trestných činov. Osoby schopné spáchať trestný čin terorizmu sú zväčša recidivisti, čiže osoby s predchádzajúcou kriminálnou minulosťou. A presne na tento druh ľudí vplyva bezprostredné okolie. Je logické, že osoba, venujúca sa štúdiu počas dňa aj voľného času nekoná rovnako ako iná osoba stretávajúca sa s partiou osôb venujúcou sa rôznym trestným činnostiam ako napríklad výtržnosti a podobne. Teroristické skupiny verbujú väčšinou mladé osamelé typy, ktoré nemajú žiadne smerovanie a sú ľahko ovplyvniteľné, aby si ich mohli previesť, prípadne konkrétne vytrénovať na vlastný obraz. Práve v oblastiach blízkeho východu, kde zúria náboženské a politické nepokoje, je veľmi dôležité, kde a s kým sa mladé osoby stretávajú. Často má páchatel' spolupáchatel'ov len v štádiu plánovania trestného činu, kedy ho dané osoby ovplyvnia a navedú na konkrétny čin. [1, 4]

Záver

Slovensko sa už stretlo s teroristickým útokom, za ktorý bol páchatel' odsúdený na 25 rokov odňatia slobody. Mladík Ladislav Kuc vlastnoručne vyrobil bombu, ktorú 28. Decembra 2011 umiestnil do odpadkového koša pred známy fastfood v centre Košíc. Explózia mala za následok iba majetkové ujmy, nakoľko sa pri výbuchu nikto nezranil. Kuc vyrobil aj listové bomby, ktoré zaslal veterinárnemu lekárovi a na Univerzitu veterinárneho lekárstva, kde si výbuch rovnako nevyžiadal civilné obeť. Pokus pri posúdení príčety a zmiernenia trestu potvrdil, že je príčety a tým si je plne vedomý závažnosťou svojho skutku, ktorý údajne spáchal v mene ochrany životov psov. Rozsudok uvádza že Kuc spáchal bombový útok a ďalšie trestné činy vrátane výroby výbušnín, nedovoleného ozbrojovania a zastrasovania obyvateľstva a predstaviteľov štátu.

Problematika komponentov a determinantov páchania trestného činu je vzájomne úzko poprepájaná a vo svojich častiach na prvý pohľad veľmi podobná. Vždy je dôležité venovať sa tejto problematike v štádiu pred rovnako aj po trestnom čine. Preventívne opatrenia napomáhajú k zabráneniu a odhaleniu protiprávneho činu a vždy sú vykonávané na základe detailných skúseností z páchania inej trestnej činnosti, alebo samozrejme aj vďaka iným operatívnym metódam. Práve tieto komponenty a determinanty sú podstatné aby sa správne odhadol modus operandi, čiže výber vecných, dejinných a komplexných komponentov, čo má z praktického hľadiska význam a odporúča využitie v praxi v rámci typológie páchania skutku, v tomto prípade organizovaných zločineckých skupín. Je to v podstate základ tvorby kriminalistických verzii, ktoré slúžia pre ďalší proces plánovania a vyšetrovania za účelom objasnenia skutku.

Literatúra

- [1] MUSIL, J., KONRÁD, Z. SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Beck, 2004, XXIII. ISBN 80-7179-878-9.
- [2] KLAVEC, J. Terorizmus ako politický fenomén, Univerzita Komenského, Bratislava, 2007, ISBN 978-80-223-2294-2
- [3] ČEJKA, M. Encyklopedie blízkovýchodního terorismu. Barrister & Principal, Brno, 2007, ISBN 978-80-87029-19-0.
- [4] MAJERNÍK, M. Vyšetřovanie trestných činov terorizmu, význam komponentov páchania trestného činu a determinantov spôsobu páchania trestného činu, 2017, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach.

Autor:

¹**Marek Majerník, npor., Ing., MBA** - Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, marek.majernik@minv.sk; Doktorand na: Technická univerzita v Košiciach, Letecká fakulta, Rampova 7, 041 21 Košice, majernik.marek@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Geoinformatics as a Spatial Decision Support Tool for Crisis Management

Geoinformatika ako nástroj podpory priestorového rozhodovania v krízovom riadení

Andrea MAJLINGOVÁ¹, Radovan HILBERT²

¹Technical University in Zvolen, Faculty of Wood Sciences and Technology,
Department of Fire Protection

²Technical University in Zvolen, Faculty of Wood Sciences and Technology,
Department of Fire Protection

Abstract:

The first use of geoinformation technologies, which dates back to the 60th and 70th of the 20th century, has had a significant impact in a range of areas in which the geospatial information and topological relationships among the real-world objects play a key role. One of such areas is also the crisis management. The paper describes the fundamental aspects of viewing GIS as well as opportunities for their wider application in crisis management in the Slovak Republic, particularly in the process of risk analysis, identification of causation with respect to the occurrence of potential domino effects, but also as a tool for the spatial decision support in the management of rescue works in real time.

Keywords: Crisis management, Geoinformatics, protection of persons and property, rescue services, spatial analysis.

Abstrakt:

Nástup geoinformačných technológií, ktorý sa datuje do obdobia 60. a 70. rokov 20. storočia, významným spôsobom ovplyvnil celý rad oblastí, v ktorých geopriestorová informácia a topologické vzťahy medzi objektmi reálneho sveta hrajú kľúčovú úlohu. Jednou z takýchto oblastí je aj oblasť krízového riadenia. V príspevku sú popísané základné aspekty nazerania na GIS ako aj možnosti pre ich širšiu aplikáciu v krízovom riadení v podmienkach Slovenskej republiky, konkrétne v procese analýzy rizík, identifikácii príčinných súvislostí vzhľadom na vznik potenciálnych domino efektov, ale aj ako nástroj podpory priestorového rozhodovania pri riadení záchranných prác v reálnom čase.

Kľúčové slová: Krízový manažment, geoinformatika, ochrana osôb a majetku, priestorová analýza.

Introduction

Crisis management is a complex logic process consisting of multiple sub-processes for monitoring, identifying, analysing, assessing and evaluation security risks, as well as for the subsequent establishment, implementation and control of preventive measures and measures to minimize the potential impact of an emergency (institutional capacities to intervene, technical, financial and legislative capacities and measures).

Its proper understanding allows increase the level of resistance, respectively the preparedness to manage any of the types of emergencies considered, and at the same time significantly contributes to the reduction of potential damage, whether in the social, economic or environmental spheres, and also to reduce the level of vulnerability of the systems existing in the area under consideration.

The paper deals with the possibilities of applying existing tools of Geoinformatics and methods for risk analysis of possible emergencies to the existing crisis management system. Although it currently uses the Geographic Information Systems environment, it only uses its visualization and editing functions, however it still does not use its analytical tools.

In addition, the basic theoretical aspects of decision support and spatial decision support, as well as Geoinformatics, geographic information systems and geodata are briefly described there. This knowledge is complemented by the presentation of existing risk analysis methodologies for possible emergencies and existing program solutions based on geographic information systems, implemented in the practice of crisis management in the Slovak Republic. Described are the positive aspects of these systems, which are supplemented by a description of their limitations.

1. Decision support, spatial decision support

Decision-making is the most important part of management at all levels and in all areas. It is required in strategic, tactical and operative management. It is used in project planning, resource assignment and allocation, work organization, team management, state and progress check, quality of work done. Due to the extraordinary importance of the decision-making processes in practical life, a number of works on decision-making issues was developed, mainly in the field of economy. [1].

The objective of the decision making is to select the optimal variant from the set of available solutions to achieve the target state of the system. To achieve the target state, in most cases, there are several solutions to choose the most appropriate.

Decision support is commonly understood as part of decision-making processes. In more detail, a distinction is made in the literature between the decision itself, which is defined as a selection of multiple alternatives and decision making, which introduces the complexity of the process of performing this selection, including the identification of circumstances, the collection of relevant information, identifying alternatives to the solution, assessing their consequences, choosing itself and assessing the consequences [1].

Decision systems are (primarily) focused on computer programs and technologies designed to implement routine decisions, process monitoring and management.

Different methods and procedures can be applied in different phases of the decision-making process, using various conceived means - information systems. In all types of these processes and systems, the three basic types / concepts of information - data, information and knowledge - are generally equally important, but for which they are variously optimized and used to varying degrees. These types of resources are also widely used and can be utilized in a variety of ways to obtain, process and use data, information and knowledge in a broader, more general sense, as well as for the purposes of decision-making.

There are several definitions for decision support systems (DSS). According to the simplest definition, any software tool to support decision-making [2] can be considered as a decision support system.

Similarly, the general approach is apparent from one of the oldest definitions of Davis [3], who defined the DSS as an integrated hardware, software, and human resources system, designed to support management, operations and decision-making in society.

Using the DSS's knowledge on generic DSS architecture, Holsapple [4] defines DSS as a computerized system, consisting of a linguistic, presentation, knowledge and solution (decision) problem of a targeted (sub) system, which overall purpose is to support the decision-making activities.

Reynolds [5] considered the two most important facts in the above-mentioned DSS definition - such a system contains a decision-making component and the whole system serves to support the decision-making, individual or group, through a series of tasks from identifying the problem and analysing as well as proposing alternatives to choose the most appropriate solution alternative. Systems corresponding to this understanding is a large number, including multi-criteria analysis and decision making, knowledge systems, providing a framework for applying procedural and / or justification knowledge, and, of course, various optimization systems. On the other hand, various information technologies such as geographic information systems (GIS), database management system (DBMS) or spreadsheet may be a critical component or can be the basis of DSS. However, this fact only extends the definition in terms of its applicability.

Spatial Decision Support Systems (SDSS) can be seen as a special type of information system. It is particularly important to link them to data base management systems, decision support systems, knowledge or expert systems, knowledge management systems and spatial aspects, in particular geographic information systems.

From the terminology point of view, SDSS means connecting GIS and analytical decision making models to create systems specifically capable to cope with complex spatial problems. It is designed to help with exploring, structuring and solving complex spatial problems. The purpose is to encourage decision making using quantitative access based on geographic information stored and processed in GIS.

Decision-making tools and spatial decision-making tools are, in addition to data (geo-data), knowledge information, methodologies and technologies to obtain the necessary data, to process them, etc.

2. Geographical information system, Geoinformatics and geodata as a spatial decision support tool

In the literature, a number of definitions are used for the concept of a geographic information system (GIS). In most cases, GIS is understood as a special case of an information system. Bellow, there are introduced some basic definitions.

Tuček [6] considered GIS to be a special case of an information system, where the database contains data about spatially deployed objects, activities, or events that are represented in the space as points, lines or areas. GIS manipulates data relating to these points, lines, and areas, so that “ad hoc” queries and analyses can be performed.

Borrough and McDonell [7] defined GIS as a powerful set of tools for collecting, storing, selecting, transforming, and displaying real-world spatial data for specific purposes.

According to Rapant [8], GIS is a functional complex, built up by integrating technical and program resources, data and workflows, operators, users and organizational contexts to collect, store, manage, analyse, synthesize and present spatial data for descriptions, analysing, modelling and simulating the outside world, in order to get the new information needed for rational management and use of the world.

Based on the findings published by Kořka, Koreň, Ižvoltová [9], it can be stated that in the initial period GIS was considered as a technology or application used to collect information, to subsequently implement and present spatial analyses supporting decision making. GIS products have also taken over cartographic tasks, offering various methods of analysing and presenting geographic data (geodata) in addition to the digital map itself.

As a result of this development, the original scientific and technical discipline for the acquisition and processing of spatial information originated in the early 1990s. At the end of the 20th century, Geoinformatics has been perceived as a multidisciplinary science that deals with the basic geographic elements needed to describe, analyze, model and decide on objects and phenomena on the Earth's surface. It integrates geography, informatics, cartography, geodesy, photogrammetry, remote sensing, navigation and positioning systems, mathematics, statistics, and other.

Some definitions of the GIS state that the GIS works with graphical data or information or graphic data and information at the same time.

Here, it is necessary to define the fundamental difference between the data and the information.

The data can be defined as a sequence of symbols based on specific (syntactic) rules that can be recorded without the need to understand the meaning of this sequence. These are messages expressing certain facts about the elements or processes of the real world. [9].

On the other hand, the information can be considered a message (the sequence of any divisible symbols) that has become one of the possible phenomena from a set of phenomena. Information is basically all that the recipient perceives in some way, whether he uses it or not. [9].

At the same time, there is a rule that the information must be a data, but not every data becomes information.

The concepts “data” and “information” are linked to another concept important, particularly in terms of decision support. It is the knowledge that can be defined as information, mastering of something, knowledge of something based on study and experience.

If the data or information defined in the space is related to the spatial reference (georeferencing), this is the spatial data or spatial information.

Geographic information includes a geometric, topological, and dynamic description of a real object (geobject). Each geo object must be defined by its spatial position, attributes and time. [6].

Data that does not belong to spatial data is referred to as spatial data or attribute data (descriptive, thematic).

From the viewpoint of geodata representation in GIS, two basic models are recognized: raster and vector representation.

Raster representation is based on dividing the interest area by a regular grid on individual parts - cells, pixels. Each cell has its position and its value assigned in the grid. The basic property of the raster representation is the resolution, i.e. the dimensions of the cell in relation to reality. This is a representation of geodata, which is used mostly for spatial analysis in GIS.

Vector representation is mainly used to visualize the graphical information. Vector objects consist of predefined elements such as point, line, circle, curve, etc. Using these elements, then complex spatial objects are created.

3. Spatial decision support tools to support the crises and risk management in the territory of the Slovak Republic

The spatial decision support tools include except the other also the geodata available, methods and methodologies to acquire, analyse, interpret and visualize the geodata, existing GIS and expert systems, etc.

First, there are introduced the geodata available to support the crises management.

3.1 Raster representation of geodata

- Digital terrain model of the Slovak Republic territory

Among the major producers and providers of this type of data belongs the Topographical Institute of the col. Jan Lipsky in Banska Bystrica. This is a digital elevation model of 3rd generation (acronym DMR-3). This model consists of a regular square network of points which are spaced at 30 m intervals. For assignment of altitude to the points were used the results of altitude information processing based coming out the military topographic maps of following scales 1:10 000 and 1:25 000. The timeliness of the model represents the state of TM 10 (topographical map 1:10 000) and TM 25.

Among the other producers of digital elevation models belong two commercial companies: ESPRIT, Ltd., with residence in Banská Štiavnica and GeoModel Ltd., having its residence in Bratislava.

Digital elevation model (acronym DEM) from the production of ESPRIT company was developed based on the altimetry of basic maps with map scale of 1:10 000 in the framework of a project titled "Compilation of geological maps having a scale of 1:50 000 for the needs of Integrated Landscape Management" in the period 2003 - 2007.

GeoModel company provides the digital elevation models derived from the databases 30-SRTM, CleanTOPO2, SRTM-3, 1-SRTM, and LIDAR data, photogrammetry data as well as derived from topographic maps (resulting DEM has spatial resolution of 25 m).

- *Aerial photos and orthophotos*

In the presence, the orthophotos from the Slovak Republic territory are processed and provided by Geodis Slovakia, Ltd. as a map product titled "Color orthophoto of the Slovak Republic at scale of 1:5 000". The standard spatial resolution of orthophoto map is 0.5 m / pixel. Other optional resolutions are 1 m, 2.5 m, 5 m, and 10 m. The basic data format is uncompressed TIF, TFW. The delivery can also be formatted according to the requirements of the user. Geodis Slovakia Ltd. assigns the periodic updating for the supplied data. The first update of the work was completed in 2007.

For the territory of the Slovak Republic also the Topographical Institute of the col Jan Lipsky in Banská Bystrica provides (also released for the civil sector) the aerial photos - black & white and also colour. Those are divided according to a method of production to the primary (original negatives, inverse slides), derived analogue (duplicate slides and negatives on transparent substrates, positive copies on non-transparent substrates) and derived digital data (their existence is based on a secondary digitizing of analogue data). Update of this work is carried out continuously (updating of images of the same area at 2-3 years interval). Providing such data is a subject of the general conditions, which are published on the website of the Topographical Institute.

- *Raster Military map series at a of scale of 1:25 000 and 1:50 000 in coordinate system S-42*

In this case the raster equivalents comprise scanned military topographical maps. Maps are usually scanned with a resolution of 300 dpi with a colour depth of 256 colours. There were released only maps at scales of 1:25 000 and 1:50 000, covering the territory of the Slovak Republic. It also includes meta-information about each map and the data necessary for georeferencing in several coordinate systems, including WGS-84.

In November 2004, the Ministry of Defence of the Slovak Republic, represented by the Topographic Institute of the col. Jan Lipsky in Banská Bystrica, released some maps and digital data for use outside its resort. It happened on the basis of previous negotiations with representatives of the Office of the Geodesy, Cartography and Cadastre Authority (acronym UGKK). This way the Ministry of Defence responded to the increasing demand of general public for military map series and digital geographic data. Those products were provided to the UGKK that received authorization from the Ministry of Defence to provide those products to other entities under a license agreement concluded with the Ministry. They can be granted only to legal entities established in

Slovakia. More detailed information on conditions for granting, pricing, and distribution can be found on the website of the Geodetic and Cartographic Institute (acronym GKU) in Bratislava. Update of those data takes place continuously.

3.2 *Vector representation of geodata*

- *Central Spatial Database (acronym CPD)*

Producer of this product is the Military Topographical Institute in Banska Bystrica. The central spatial database is a database that represents the vector computer model of the Slovak Republic territory. CPD is seamless and arises by the means of observation of the real world (applying e.g. photogrammetric methods, methods of observation and measurement of the properties of objects and phenomena in the area). It means, there is no derivation from the other territory models (e.g. maps).

CPD, in addition to the information about the real physical objects of the world (e.g. buildings, bridges, roads, forests, etc.), contains information about objects such as administrative borders. Real world objects are modelled as three-dimensional in CPD. It means that through the CPD is possible to explore the territory comprehensively in all its three spatial dimensions. A part of the information about real-world object is also information on data acquisition time, which allows assess the timeliness of the information stored in CPD. It can be used for purposes of geographic analysis, georeferencing of geographical objects and cartographic purposes as well as various special-purpose mapping and has ambitions to cover the needs of not only the Ministry of Defence, but to become a reference model for the National Infrastructure for Spatial Information (in the framework of the INSPIRE initiative).

All classes of objects that may occur in the CPD are described in the so called ZB GIS Catalogue of Objects.

- *Basic GIS Database (acronym ZB GIS)*

The purpose of building ZB GIS is to create a base of relevant information about the Slovak Republic territory in the system enabling them to store, update, manipulate, analyse and display.

ZB GIS consists of a digital elevation model (DEM), 3D vector structure of topographic objects and digital continuous orthophoto mosaic. It is a spatial object-oriented data base, which is a part of the National Infrastructure for Spatial Information and part of the state information system. It forms the basis for the thematic superstructure of geographic information systems as well as the basis for the creation of state elementary and state national thematic map series.

Building of the ZB GIS in Slovakia is carried out according to the approved Concept of building, updating and management of ZB GIS for the years 2006 - 2010 and the legislative background of the Act Nb. 215/1995 Coll. of Law on geodesy and cartography, as amended. The ZB GIS is a spatial database being built in the ETRS 89 and EVRS 2000 (terrestrial and European Vertical Reference System) coordinate system. The spatial database contains tangible and intangible objects of the real world with their qualitative information defined in the Catalogue of object classes (acronym KTO ZB GIS 10/2008).

Currently, the input data for ZB GIS are mostly represented by the data obtained by digital photogrammetry, which are processed into geodatabases in GIS environment in the further process. Then the topological and logical controls are processed. They are prepared for projects for local survey. Field survey is used to compare the photogrammetric data with the reality in the field. The attributes of objects are checked and filled, missing objects are measured. Subsequently, the data is integrated and controlled in the geodatabase.

Producers and providers of this product are Producers are the Office of the Geodesy, Cartography and Cadastre Authority (acronym UGKK) and Topographical Institute of the col. Jan Lipsky in Banska Bystrica.

- *Vector series at scale of 1:200 000 (acronym V Map SR)*

The term vector map means vector model of the territory of the Slovak Republic, which was created by digitizing and subsequent updating of military topographic maps having scale of 1:200 000. The model contains more than 60 geographic themes. Data structure is based on the U.S. military standard for the production of the VMap-1, which is respected as an international standard in the NATO countries.

To create the vector maps, there were used the following data sources: topographic maps having scale of 1:200 000, 1:100 000; Road Atlas of the Slovak Republic at scale of 1:100 000; unified maps having scale of 1:50 000 of M779 series; city maps at scale of 1:10 000; Touristic atlas of the Slovak Republic having scale of 1:100 000; Touristic maps of the Slovak Republic at scale of 1:50 000 maps SR; Statistical lexicon of Municipalities of the Slovak Republic;

- *Continuous vector map (acronym SVM 50)*

Digital map series 50 SVM was created based on the Basic maps of the Slovak Republic having scale of 1:50 000 (acronym ZM50). Geographic objects that are located on the ZM50 are divided into layers. Structure of geographic layers is as simple as possible so that data can be analysed without any additional processing.

All properties that could be read from the ZM50 using a map key and clearly assign to individual objects are placed as attributes in SVM 50. This procedure is typical for geographical information systems.

Producer and exclusive distributor of SVM 50 map series are the Geodetic and Cartographic Institute (acronym GKU) in Bratislava and a private company ArcGEO, Ltd., having residence in Bratislava, too.t Digital geographic data SVM 50 map series can be ordered in both its providers. However, it is necessary to conclude a contract (Agreement) to use the SVM 50. 100 km² is the smallest territorial unit, which can be purchased from SVM 50.

- *Thematic state map series of the forest management (acronym TSMD LH)*

It supplements the basic state map series and is generally created on its background. The result is a set of map sheets, which continuously cover the entire country territory, the content of which is extended to other natural, socio-economic and technical objects and phenomena, their relationships, or other details about the elements of the basic content with regards to the purpose for which the map series is produced.

In presence, it assigns the photogrammetry, geodesy, mapping, and printing works, management, publishing and archiving of TSMD LH containing forestry data.

Producer and provider of those data is the National Forest Centre in Zvolen - Department of Forest Resource and Information Technology. The data are available in analogue and digital format (raster and vector representation).

Basic objects and graphical features of forest mapping: boundaries and areas of forest (various subdivisions of the forest) and forest land, which serves to forest management and are necessary for its operation; forest roads linked to the state or local transport network, pertaining thereto structures (e.g. bridges, tunnels, etc...); water bodies forming a continuous network, surface water, natural elements created or affected by water (eg peat bog, draft, etc..); point field of points measured, significantly distinguished stand boundary points (e.g. boundary hills) and elevation points; buildings and civil structures on forest land, built-up areas, building structures outside the forest land important for orientation in the field; marks characterizing the use of forest land, marks schematically showing the natural and artificial elements in the country (e.g. cave, lonely rock, monument, ruins, etc.); topography in accordance with the standardization of geographical names, designation of printed units of forest and forest land, further more specifying texts and abbreviations, altimetry; other descriptive and specifying mapping features.

For the particular forest management units, the data are updated continuously in 10 years interval.

- *Central Geographical System of the Ministry of Environment resort (acronym CGS)*

The implementation of the CGS project was initiated by the Ministry of Environment of the Slovak Republic through the working group dealing with the Integrated Land Management. Its initiator is the Slovak Environmental Agency that co-operates on this task with the partners from the Slovak Hydrometeorology Institute, Slovak Water Management Enterprise, State Geological Institute of Dionyz Stur, the State Nature Conservancy and Water Research Institute.

In the digital form, it contains data on soil, climate, hydrology, geology, relief, natural stress phenomena, protected areas, etc.

Currently, the access to information for users outside the Ministry of the Environment is provided through a variety of client applications, via web map services (acronym WMS).

- *Road Databank (acronym CDB)*

It is a system to collect technical data about the road network and diagnosing the state of the roads of the Slovak Republic, and next processing, updating and distribution of the data, whether for internal or external users. From this point of view it is the basis of the CDB information service, which is intended to provide basic and detailed information about the road network of the Slovak Republic, not only for road management department, but also for other departments as well as public. The producer and provider of those data is Slovak Road Administration, having residence in Bratislava.

In the CDB system is stored information about the road network of the Slovak Republic - Node Positioning System, which forms the "backbone" building the structure of the road network; data that describes its technical characteristics - fixed technical parameters; data on roads – variable technical parameters; information on objects and completed (re)constructions. Data stored represent the basis for technical recording of the road network, which has been under the official administration of the Department of Road Databank since 1.1.1998. Strategic group of Road Databank data consists of geographical position data on road network, represented by the planimetric and altimetric information in vector format.

During the field measurements and data collection there is currently used a modern method of positioning using the Global Positioning System (GPS) with the support of differential corrections in real time.

- *Data supporting the Crisis Management*

The Section of Crisis Management of the Ministry of Interior of the Slovak Republic provides for the workers of Crisis Management and Integrated Rescue System the vector data about the hazardous substances storage places, civil protection material storage places, storage places of state material reserves, position of industry that hazardous in means of occurrence of major industrial accidents or nuclear accidents, completed with information on common chemical substances and result of computation of affected area extent endangered by substance leakage or release. Except it, there are also available data on position of settlements, completed with database containing information on number of citizens, and specification and visualisation of hazards occurring in the town and its surrounding. As a base for creation those vector layer, the Basic maps of the Slovak Republic having scale of 1:50 000 (acronym ZM50) was used.

3.3 Geoportals and Web Map Services (WMS)

Nowadays, there is very popular for geodata providers not to provide raw data, but to use the web map services (WMS) for data visualisation purposes. It is very easy way how to work with data, even you are not GIS specialist. However, this type of data sharing is suitable only for data viewing or printing map output, not for data processing and providing spatial analysis.

Here we introduce some of web map services available in Slovakia via Internet, which provide data that can be easy used as a spatial decision support of crisis management staff or for operators of emergency number.

- *Geoportal*

It allows the access to the WMS providing the data of the ZB GIS (<https://zbgis.sk/geodesy.sk/tkgis/>). It is provided by the Geodetic and Cartographic Institute (acronym GKU).

- *Cadastral portal ("Katastralny portal")*

It is also provided by the Geodetic and Cartographic Institute. It contains the vector data on state, region, district and cadastral unit boundaries (<http://www.geoportal.sk/sk/katastralny-portal.html>) and is completed with database of owners and users of land and building structures in Slovakia.

- *Forest GIS ("Lesnický GIS")*

This WMS is provided by the National Forest Centre in Zvolen (<http://lvu.nlcsk.org/LGIS/>). Before starting the service itself you will be invited to install the program MS Silverlight. It provides the ortophoto maps for the entire territory of the Slovak Republic, administrative boundaries, the boundaries of forest management units as well as forest stands themselves. It is completed with database containing the data on tree species composition, stand age, volume, representation of tree species in the forest stand, timber stock, etc.

- *Envirogeoportál*

The administrator and provider of the portal is the Slovak Environmental Agency (<http://egp.enviroportal.sk/en>). Except viewing the provided data on the map portal via the website, you can also visualize them via WMS in ArcGIS environment, however not to process them. There, you can view all the data of Central Geographical System (acronym CGS).

Further, there are introduced some of the methodologies developed to support the crises management.

3.4 Methodologies and systems to support the crisis management

Susceptibility assessment

Susceptibility is a part of one of the components of risk – exposure. Under the exposure can be understood the number of communities and the environment or other elements of the existing systems existing in the assessed area that could potentially be damaged or destroyed by a negative factor of natural or technical nature. Susceptibility is then expressed as the "weak" points of those systems, which can directly cause an emergency or encourage its progress under certain circumstances (conditions). In the process of assessing the susceptibility of a territory is therefore necessary to identify the hazards arising from the nature of an area or type of industry which is operated there.

As mentioned above, the hazards that occur in the district territory should be recorded in the document called "Analysis of the district territory...".

Among the most common natural disaster in Slovakia belong floods (caused by torrential rainfall or ice floods), forest fires, wind storms, landslides (mainly as a result of long-term or

In terms of susceptibility of the territory to floods should be considered not only the type of flood (caused by torrential collision, ice drifts, etc.), but also the environment for which the analysis is performed (natural or urban environment). In accordance to the type and nature of the environment differs also the methodology used for assessment, see [10,11].

Abroad, the issue of assessing the susceptibility of the territory to flood, flooding engaged several experts. Some of them were associated in the working groups of the COST Action titled "Flood risks and prevention in the medium and small catchments".

The aim of this action was the assessment of susceptibility to flood to name, determine, describe and quantify the various factors which affect the susceptibility of

the territory to flood due to their characteristics. It was mainly about their direct relation to the retention capacity, accumulation and infiltration of precipitation as well as the ability to slow down the flow of water and facilitate its balance. In this case, the susceptibility assessment is based on the multi-criterial assessment of various factors (MCDA method application), the processing and subsequent synthesis of data in a geographic information system [12]. However, it is a procedure more suitable to assess the susceptibility to flood in the natural environment. The groups of factors were represented by the meteorological conditions (24-hour precipitation rate), soil conditions (infiltration parameters of soil), terrain morphology (slope of the terrain) and land use type.

The issue of the susceptibility to flood assessment of Poprad district territory solved Majlingová, Galla [10] and the issue of assessing the susceptibility of a small mountain catchment area of the Hučava stream located in the Polana Mts. solved Majlingová, Závacká, Kliment [11]. Both approaches are based on processing data in the geographic information systems.

The work of Majlingová, Galla [10] presents an approach to the assessment of the susceptibility to flood in the GIS environment, focusing the assessment of the natural environment of the Poprad district territory, based on the modification of methodology published by David [12].

As in the work [12], there also were evaluated four groups of factors: meteorological, soil, morphological and land use type. On the basis of mutual evaluation of the individual layers was determined the resulting category (degree) of susceptibility. The susceptibility was categorized into five classes, as specify the international classification schemes.

The first methodological procedures concerning the analysis of the risk of forest fire, the analysis of potential damage of forest fires respectively, were published in 2003 in the framework of the WARM project the (project of the 5th Framework Program of EU), and the analysis has been carried out for the territory of the Slovensky raj National Park. Partial results were published in [13,14].

For the last time, the updated methodology was published in Tuček, Majlingová [15,16].

The methodology used for risk assessment was developed on the basis of fire data on forest fires from the experimental area – Slovensky raj National Park, recorded in the last 20 years period. It is based on two types of analyses. In the first type, there is a risk of fire described in terms of probability, which corresponds to the expected damage to the forest, on the basis of its tree species composition and of age in a given year. In the second type of analysis, there is tested the effect of the fire on the relevant geographic factors (altitude, slope, exposure, the distance to the nearest road and the distance to the nearest settlement). This is done on the basis of a comparison of the frequency of values of analysed factors on the areas destroyed by fire, and in whole extent of the experimental area.

From the perspective of spatial scale, this methodology is appropriate for its implementation into the GIS/spatially based systems. The spatial scale of the model is represented by a forest. The methodology is suitable not only for mono-cultural, but also for mixed stands. From the perspective of the time scale is suitable for tactical and

strategic planning of the operations in the forest.

Majlingova [17] introduced the processing the forest susceptibility analysis based on multi-criterial analysis (MCDA method application) using the spatial decision support systems (NetWeaver and EMDS). For data pre-processing the ArcGIS environment was used. In the NetWeaver environment was built an independent hierarchical network to automate the procedure of forest fire risk, susceptibility to fire respectively, assessment. The assessment process was carried out in EMDS (Ecosystem Management Decision Support) system, a spatial decision support system which was used in the form of extension to ArcGIS environment, which the visualization of assessment results was provided in. The analysis was based on mutual assessment of two basic groups of factors: natural and social. The associated susceptibility to forest fire was assessed. The group of natural factors consisted from the following sub-groups: factors of forest fuel (consisting of factor of fuel model and factor of fuel height), geographical factors (landform factor, slope and aspect factor), and forest stand factors (tree species composition factor, stand age factor and health condition factor). The social factors were represented by factors of the distance from nearest road, nearest settlement, identified forest fruit picking areas, management activities performed in forest during the 10 years period and identified tourist localities and structures. To particular factors were assigned intervals and intervals of fuzzy values, as well as their weights, which they entered the evaluation process with.

Vulnerability assessment

Vulnerability of systems, infrastructure or any object at risk, is composed of numerous components. The severity that presents is determined by the impact of the emergency. It indicates potential damage and is a variable that can be used for predicting. It has a predictive quality: hypothetically represents a method of conceptualization, which may lead to the identification of the population at risk and the individual hazards. Assessing the vulnerability means finding answers to the question of what happens when one of the agents affected some of the objects at risk (e.g. community).

The vulnerability can often be measured only indirectly and retrospectively. The dimension that is normally used for this indirect measure is the harm or damage.

What is commonly seen as a result of the disaster is not the vulnerability itself, but the damage. Vulnerability of objects and elements at risk is reflected in the relationship between the force of hazard applied and the extent of the damage.

In time, it is continually changing, and is usually influenced by an emergency itself. It may increase, e.g., if the emergency increased the level of poverty in the community, it may result in more severe negative impact on this community in the future. Small-scale emergency can serve to increase the level of danger awareness of the community, and thus can reduce the vulnerability.

Vulnerability is a function of the sensitivity and susceptibility of the system. It is not dependent on any specific force, but depends on the context in which it appears. [18].

Vulnerability can be assessed on the basis of the relationship among exposure (E), susceptibility (S) and resilience (R) of the system: $Z = E + S - P$.

For purposes of assessing the vulnerability it is appropriate to use special tools designed for modelling and simulation of crisis phenomena. These are often available as OpenSource software. To work with it does not require the purchase of licenses.

One of such systems is also the hydrodynamic model HEC-RAS. This is used for modelling the extent of the flood zone. Its alternative is the MIKE program. But it has a disadvantage against HEC-RAS, to work with it, it is necessary to buy a license.

In Slovakia are used both software applications. HEC-RAS model is mainly used for research purposes (e.g. Majlingová, Galla) and the MIKE program is used for modelling the flood scenarios by the DHI Slovakia company as well as Slovak Water Management Enterprise S.E. workers.

For modelling the extent of wildland fire is appropriate to apply the programme for modelling and simulation of behaviour of the forest fire - FARSITE. In addition to the fire site extent (area, perimeter) provides also information on the intensity of the fire, flame height, rate of fire spread, etc., at the same time. It also allows incorporate the information on the ongoing intervention (ground or aerial) into the modelling, in the form of so called barriers.

For the purpose of identifying the radiation sources, calculating the impacts and proposals of protective measures for the population and agriculture in case of nuclear or radiation accident anywhere in Europe, is used the ESTE software.

In case of a nuclear or radiation accident the ESTE software estimates the release of radioactive substances into the atmosphere (radiation source); models the spread of radioactive clouds in the atmosphere (15 min step); counts radiological impacts in the vicinity of the accident source; radiation doses to the population (from the cloud, deposit, inhalation); radiation doses to the intervention forces; radiation doses to persons during their transfer; doses to mobile groups (fire-fighters, rescuers); it proposes protection measures for the population or for agriculture. This software is applied in ENEL Slovak power plant. It is directly used by the crisis staffs of Mochovce nuclear power plant and Jaslovske Bohunice power plant.

In terms of major industrial accidents, in developing the emergency plans the specialists for the prevention of major industrial accidents more and more often use the ALOHA software, that is available free of charge.

ALOHA is a tool for the chemical evaluation of the potentially threaten area after the accidents associated with the spills/release of dangerous substances and for detection of the impact of hazardous substances spill/release. In the numerical calculations ALOHA assumes a constant wind speed and direction in all horizontal directions, the heavy gas dispersion and evaporation from puddles. The reflection from the ground surface and from the layer of low atmospheric inversion is also taken into account in the model. From a thermodynamic point of view, it is also calculated with the transfer of heat from evaporating puddles and ground surface. [19].

The database contains the most commonly used and transported hazardous substances and their physical properties. The result is a simple projection of the assumed margin of injurious or lethal concentration in the field.

The software works with two mathematical models of dispersion of substances in the air. It allows model the dispersion of liquids and gases in the atmosphere after their

spill/release. When modelling the spill/release of a gas lighter than or the same weight as the air, there is used the Gaussian dispersion model. This model can be used if there is a lack of certain necessary information on the properties of the substance, or if only small mass of a hazardous substance has spilled/released. For substances heavier than the air, there is used the dispersion model, used for heavy gas. This model is also used for two-phase flow, or when the materials are stored in the undercooled state.

ALOHA program's strengths is relatively accurate assessment of the danger zones and their subsequent visualisation. It can display the results in text and also graphical form, even in ALOHA or in Google Earth.

Alerting and warning systems

One effective tool for minimizing the consequences of emergencies is early warning/alerting. Abroad, after previous negative experiences with large-scale emergencies, there have been developed and implemented several warning systems.

For example, data on floods in the EU Member States are collected, synthesized and published through the European Flood Alert System (EFAS).

EFAS is the first flood alerting system which provides information on flood free of charge to the national and regional systems.

It was launched by the European Commission in 2003, in order to extend the time interval from the alert until to the real occurrence of the flood and thus to increase the possibility of preparing the population and emergency responders, and to straighten out the linking between the two main tasks: to complete the activities of EU Member States in the field of flood preparedness and provide the European Commission information leading to an improvement in assistance and crisis management in case of large-scale transboundary flooding that require intervention at international level.

Since 2005, EFAS provides the national water management and hydrological institutions and the European Commission with early warning information on upcoming floods (for the time range of 3-10 days), which is based on several inputs relating to current and prospective meteorological situation. The prototype is set for the entire Europe. It works with grid raster data with spatial resolution of 5 km and provides the national hydrological centres with information relating to the floods forecast for the specified area (Member States) on daily base, twice a day.

Publicly available are only the archival flood alerts, in real time the flood alert is available only for national partner institutions.

In the risk analysis, based mainly on the analysis of meteorological factors, there are in the activities related to flood risk mapping applied the sophisticated methods, data sets and GIS tools. In the flood danger analysis are considered the emergencies that were formed as a result of the actual climatic and also meteorological situation, as well as the situation which is expected after the change.

The assessment and monitoring of flood risk and impact of floods are implemented in accordance with continental approaches. In this regard, this activity provides support to several initiatives of the European Commission, including European Flood Action Programme, the Directive on the Assessment and Management of Flood Risks, the Solidarity Fund and EU regional policy.

In terms of the risk of flood, the territories are defined in terms of flood risk factors that contribute to the occurrence of natural disasters such as floods. Those are, for example, the exposure and hazard.

To determine the exposure the georeferenced data regarding the type of land use are used. Hazard factor is implemented through hydrological methods at different scales and for various recurrence periods of flooding. Among the random factors forming the floods that can arouse the emergency of natural origin belong the extreme rainfall and subsequent extreme large flow in watercourses. Upcoming natural emergency (torrential rain - extreme precipitation) represents the hazard itself at risk assessment. In addition, the exposure belong to the human factors that contribute to flood risk increasing in the locality.

Advanced techniques based on GIS and data files represent the basic elements of this approach to flood risk analysis. The issue of flood risk mapping is being studied at the continental level. The aim of the warning system is the identification and mapping of regions susceptible to flood damage as well as quantification of potential losses with the support of progressive damage functions.

In terms of the flood warnings in Slovakia, in the responsibility of the Slovak Hydro-meteorological Institute (acronym SHMI), there has been built up the POVAPSYS flood warning system for several years.

EFFIS - European Forest Fire Information System is an instrument of the EU and within Member Countries is used to support decision-making bodies responsible for the protection of forests against fire. The system was established in cooperation between the Joint Research Centre of the EU (Joint Research Centre - JRC) in Ispra, Italy and the European Commission (EC). Since 2003 the EFFIS has been governed by the Regulation of the European Council and Parliament Regulation (EC) No. 2152/2003 (Forest Focus) [20], concerning the monitoring of forests and interactive activity of environmental factors. The services provided by the EFFIS are operated via a web platform (<http://effis.jrc.ec.europa.eu>). At this web page, using the available modules, can be graphically visualized and analysed the information relating to the current prediction of risk of the fire, detection and localization of existing forest fires, assessment of the damages caused by the fire. It also contains a database and maps of historical fires in the EU Member States. National Forest Centre in Zvolen contributes to this database with statistics on fires in the forests of Slovakia every year.

In Slovakia, the role of the fire warning system has the web portal, operated by the Slovak Hydro-meteorological Institute that provides information on the so called meteorological fire index, which is based on the calculation of the Baumgartner Fire Index, yearly on daily basis, starting from April and ending in September.

3.5 Spatial decision support in crisis management and in management and coordination of responders of the Integrated Rescue System in Slovakia

Within the meaning of § 2 sect. 1 of the Act No. 129/2002 Coll. on integrated rescue system [21], the integrated rescue system is defined as a coordinated action of its responders to ensure their preparedness and in the implementation of activities and measures relating to the provision of assistance in an emergency.

According to the Act, under the concept of "integrated rescue system" is meant a system which will ensure, in particular, the rapid information, activation and efficient use and coordination of resources of rescue (emergency) services in the provision of urgent assistance in an emergency, which usually means that it is endangered the life and health, property or the environment or if there is a danger of occurrence of an emergency or during an emergency.

The basic organizational components of the Integrated Rescue System of the Slovak Republic, in the meaning of the Act, are the Ministry of Interior of the Slovak Republic (IRS SR), Ministry of Health of the Slovak Republic, District Offices, IRS SR responders.

In the Integrated Rescue System of the Slovak Republic (IRS SR) act the first responders, which, in addition, in the framework of the IRS, without delay provide professional, medical, technical and other necessary assistance in an emergency on the basis of the order of the coordination centre or its operational centre of emergency call. Among the first responders of the IRS SR belong: The Fire and Rescue Service, Providers of Emergency Medical Services, Control Chemical Laboratories of Civil Protection, Mountain Rescue Service, Mine Rescue Service.

The other responders in the framework of the IRS provide professional, medical, technical and other necessary assistance in an emergency on the basis of bidding the coordination centre or operational centre of emergency call or based on the order of its dispatcher workplace. The other responders of the IRS SR are: the Armed Forces of the Slovak Republic, Municipal Fire Corps or Brigades, Enterprise Fire Service, Enterprise Fire Brigades, offices carrying out the state supervision or operation, according to specific rules, Civil protection forces, the Slovak Red Cross, other legal persons and individual persons – entrepreneurs providing the assistance for the protection of life, health and property.

The departments of the Police Corps, in the framework of the IRS SR provide the urgent assistance in an emergency in the scope of the tasks of the Police Corps on the basis of the instruction of the operational centre of the Police Corps.

There are also introduced particular systems applied at operational centres of particular emergency services.

CIPREGIS

CIPREGIS project was developed and approved in 2000. The system is controlled and coordinated by the Section of Crisis Management of the Ministry of Interior of the Slovak Republic.

The aim of the project was to build and operate an integrated geographic information system that supports decision making in crisis management and integrated rescue system. It should be linked, compatible respectively, with the central subsystem at regional and local level and also at international level. The established system provides a visual analysis of the implementation of interventions in the space and also allows access for all management levels to substantial and necessary information. [22].

"This project is a comprehensive system for visualization, analysis and modelling the internal and external data structures in the geographical space“.

The project is closely related to the REGIS project that has been built for several years, by the Section of the Public Administration of Ministry of Interior. It has undergone several phases of development, from independent installations at headquarters through the building of unified geographic information system for local government, the extension of the licenses at the Government Office, to the stage of standardized geo-application use by all services. Implementation of the CIPREGIS project is due to that previous experience faster, it uses the already built data structures with the possibility of further developments, based on the specific requirements of the customer.

There are further specified the applications provided by CIPREGIS.

Municipality Card

It is used for collecting and updating the necessary, important data on individual municipalities in the Slovak Republic. Municipality Card is prepared for every single municipality in Slovakia and the data are updated every quarter. Operating officer finds the information required in the short time, since work with the application is simple and clear, This speeds up the decision making process, as well as coordination of all emergency services involved in the intervention.

ZHNGIS

ZHNGIS (Weapons of Mass Destruction GIS) application enables simply to pre-evaluate the radiological and chemical situation, identify the endangered area, find the summary information on the endangered territory and to analyse the arbitrary objects located in the endangered area. The application is created using the AVENUE programming language, such as an extension of the ArcView GIS software.

Preliminary evaluation of the radiological situation is processed in accordance with the NATO ATP-45 Directive. A user enters the required parameters into the program from the digital messages in text format or manually, if the information is not available in digital form.

EMCOGIS

EMCOGIS application provides an operational overview of the records related to the civil protection material, its repositories and warehouses, as well as the analysis of the assigning the population with the civil protection material. The application is also created using the AVENUE programming language, such as an extension of the ArcView GIS software.

ORCOGIS

ORCOGIS application allows enter, visualize and update emergencies, crises and the situation in the territory of the Slovak Republic. An operator provides an overview of the situation in the territory and provides the basis for coping with to new emergencies. Also this application is created using the AVENUE programming language, such as an extension of the ArcView GIS software.

CoordCom and CoordCom GIS

CoordCom is an integrated system of receiving emergency calls and management of emergency services providers, telephony and security services. CoordCom integrates

the telephone, radio and data communication between persons announcing the incidents, operators and intervening emergency services, such as the Police, Fire and Rescue Service, Emergency Medical Service and other emergency services included in the Integrated Rescue System of the Slovak Republic. [23].

This is a flexible solution that can be incorporated into an existing communication structures. It integrates existing and also future communication standards related to the radio transmission, telephone and data communications into a single powerful system which functionality is guaranteed also in the future. CoordCom uses and evaluates previous investment in communications systems, business processes and organizations. This allows free interaction among them. These features make the Ericsson company system the sophisticated technology solution, as evidenced by the fact that the system is integrated in an number of EU countries, e.g. in Sweden, Romania, Spain, Denmark. In Slovakia, emergency hotline “112” covers more than 45 million persons. [23].

Communication between person at threat and the emergency hotline operator takes place under psychological pressure. The operator is trying to get as much information from someone who is acting under stress. Nevertheless, it must identify to whom and where it happened, and then properly organise the rescue operations. Communication Centre Ericsson CoordCom is practice-tested system of receiving the emergency calls and management of rescue activities, which enhances the decision making process. CoordCom provides the needed information to all rescue services in real time. It helps to make the right decisions in any situation, thus creating optimal conditions to save lives and property. [23].

For the standard user, the operating officer, the CoordCom system consists mainly of three applications. The first is CoordCom Operator application, providing support in dealing with various kinds of emergencies, helping the operator to manage incoming calls, classify calls, receive information and act according to plan, manage and dispatch the rescue services. The second application called CoordCom Business Administrator is designed for operational managers and system administrators. This application is used to configure the system CoordCom and its operation, e.g. its authorization, incoming lines and specification of emergency types, definition of action plans and resources. But there is a training program for new operators. CoordCom Education application is used for training purposes. Using interactive educational scenarios, the new operator can learn how to use CoordCom Operator application in an environment almost identical to the actual operating system. [23].

In practice, the incoming emergency calls are also displayed in coloru by inbox highlighting (depending on the time of the call) in addition to the acoustic signal:

- *Green* *0 – 10 s*
- *Yellow* *10 – 20 s*
- *Red* *more than 20 s*

The inbox also serves as a pre-localization, i.e. it localizes district or region, identifies another source of emergency call (District operational centre of the Emergency Medical Service, assistance monitoring, EPS ...). Upon taking the call, the operator window is opened automatically, while the CoordCom support system locates

the caller in the GIS and identifies the caller. The operator records all the information obtained from either the caller or from the incident scene.

In November 2015 was launched the new version of CoordCom application at the operational centres of Fire and Rescue Service, completed with wide scale of tools supporting the visualisation of geodata, that has substituted the previously used IZS GIS application. Besides other updated functions, this new version (CoordCom GIS) allows browse and query of the objects of the Basic GIS Database and the Central Spatial Database geographical layers.

4 Discussion

In order to optimize the entire process of crises management, including the risk assessment and management, as well as the management of crisis phenomena itself, the focus on the geographic information systems (GIS) and systems for modelling and simulation of emergencies course is the natural choice.

Although the field of Geoinformatics has been known already in the 1960s of the 20th century, in our country is still not completely understood and in some fields, in which is expected to be widely used, e.g. in the field of crisis management and the management of emergency services, it seems to be completely new technology, which use is still wanting.

The situation is different in a world, where the geographical information systems (GIS) have become part of all spheres of life. Great use achieved also in crisis management, or in the process of risk management. GIS is a part of several warning systems that provide information about threats to the entire continents. In addition, the GIS is also used as an environment for creating and visualizing data outputting from the process of modelling and simulation of emergencies such as fires, floods, hazardous substance spill/release, as well as the radiation accidents.

At present, in the risk assessment the visualization capabilities of GIS are used, in particular. In Slovak conditions, for management and visualization of spatial data, at the offices of crisis management, is used the system called CIPREGIS. Also the maps representing the part of the document "Analysis of the district territory..." contains the outputs from this software. This software is on ArcGIS functionality, but does not use hardly any functions for providing the geospatial analysis such as the distance analysis, Geostatistics and others.

In general, professional GIS systems allow use also other spatially oriented functions and tools except the visualization function that can be directly added to the basic environment of these systems, particularly in the form of extensions. As the examples, the products of ESRI company – ArcGIS Spatial Analyst, 3D Analyst, Network Analyst, etc. can be mentioned. However, there is also the OpenSource GIS software, to which the foreign experts are preferably oriented. In Slovakia, the ESRI platform is still the most widely used.

Conclusions

In the paper were summarised the theoretical aspects of the decision support and spatial decision support, including the theoretical aspects of geographical information systems and Geoinformatics as well. Those were further completed with the presentation of existing geodata, methodologies and GIS based systems to support the crises management and risk management especially. In the discussion was described the current situation (positives and limitations) in implementing the geodata and GIS systems into the crisis management practise.

Acknowledgement

This work is the result of the implementation of the project: Centre of Excellence “Decision support in forest and country”, ITMS: 26220120069, supported by the Research & Development Operational Programme funded by the ERDF.

References

Books:

- [1] TUČEK, J., KOREŇ, M., MAJLINGOVÁ, A. *Spatial Decision Support in the Forest and Landscape*. Zvolen: Technical University in Zvolen, 2013. 111 p.
- [2] SUGUMARAN, R., DEGROOTE, J. Spatial decision support systems: principles and practices. In *International Journal of Geographical Information Science*. CRC Press – Taylor & Francis Group, 2011, vol. 25, is. 11, p. 1907-1909.
- [3] DAVIS, G.B. *Management Information Systems: Conceptual Foundations, Structure, and Development*. New York: McGraw-Hill, 1974. 180 p.
- [4] HOLSAPPLE, C.W. Decision support systems. In *Bidgoli, H. (Ed.), Encyclopedia of Information Systems*, Academic Press, New York, 2003, vol. I, p. 551–565.
- [5] REYNOLDS, K.M. Implementing DSS in forestry practice: latest developments, challenges and opportunities. In *Implementation of DSS tools into the forestry practice*. Zvolen: Technical University in Zvolen, 2013, p. 11-18.
- [6] TUČEK, J. *Geografické informačné systémy: princípy a praxe / Geographical information systems: principles and practice*. Brno: Computer Press, 1998. [In Czech]
- [7] BORROUGH, P.A., McDONELL, R.A. *Principles of Geographical Information*. Oxford: Oxford University, 1998.
- [8] RAPANT, P. Úvod do geografických informačných systémů / Introduction to the geographical information systems. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 2002. [In Czech]
- [9] KOŤKA, V., KOREŇ, M., IŽVOLTOVÁ, J. *Geoinformatika pre inžinierov / Geoinformatics for Engineers*. Žilina: EDIS, 2015, 282 p. [In Slovak]

- [10] MAJLINGOVÁ, A., GALLA, Š. Podpora priestorového rozhodovania krízových manažérov na lokálnej úrovni / Spatial decision support of crisis managers at local level. In *Košická bezpečnostná revue*. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva, 2015, Vol. 1, s. 57 - 69. [In Slovak]
- [11] MAJLINGOVÁ, A., ZÁVACKÁ, M. KLIMENT, D. An assessment of Hucava mountain stream catchment susceptibility to flooding. In *Journal of Forest Science*, 2012, Vol. 58, no. 12, p. 553 - 559.
- [12] DAVID, V. Metodika stanovení povodňového rizika v malých povodích / Methodology for flood risk assessment in small water catchments. In *Symposium GIS Ostrava 2008: sborník z mezinárodního sympozia konaného 27.-30.1.2008 v Ostravě*. Ostrava, VŠB Technická univerzita, 9 s. [In Czech]
- [13] TUČEK, J. et al. Catalogue describing the vulnerability of landscape structures in the Slovak Paradise. In *Forest Fire in the Wildland-Urban Interface and Rural Areas in Europe: An Integral Planning and Management Challenge*. Athens: Institute of Mediterranean Forest Ecosystems and Forest Products Technology, 2003, p. 73 - 84.
- [14] HOLÉČY, J. et al. Fire risk insurance model for forest stands growing in the area of Slovak Paradise. In *Forest Fire in the Wildland-Urban Interface and Rural Areas in Europe: An Integral Planning and Management Challenge*. Athens: Institute of Mediterranean Forest Ecosystems and Forest Products Technology, 2003, p. 161 - 172.
- [15] TUČEK, J., MAJLINGOVA, A. *Lesné požiare v Národnom parku Slovenský raj: Aplikácie geoinformatiky / Forest fires in Slovensky raj National Park – Geoinformatics applications*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene. 2007, p. 173. [In Slovak]
- [16] TUČEK, J., MAJLINGOVÁ, A. Forest fire vulnerability analysis. In *Bioclimatology and natural hazards*. Dordrecht: Springer Science+Business Media B.V., 2009, p. 219-230.
- [17] MAJLINGOVÁ, A. Multicriterial forest fire risk assessment applicable in Central Europe – Case Study. In *International Journal of Engineering & Applied Sciences (IJEAS)*, 2015, Vol. 2, Issue 2, p. 45 – 50.
- [18] MAJLINGOVÁ, A. Základné pojmy z oblasti manažmentu rizík prírodných pohrôm a katastrof / Basic terminology in the field of natural disasters and catastrophes risk management]. In *Delta: vedecko-odborný časopis Katedry protipožiarnej ochrany*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2010, Roč. 4, č. 7, s. 18-22. [In Slovak]
- [19] ŠOVČÍKOVÁ, E. Ako pracovať s programom Aloha 5.4.1. / How to work with Aloha 5.4.1 programme. In *Civilná ochrana, revue pre civilnú ochranu obyvateľstva*, 2009, roč. 11, č. 5. [In Slovak]
- [20] Regulation of the European Council and Parliament Regulation (EC) No. 2152/2003 (Forest Focus).

- [21] Act No. 129/2002 Coll. on integrated rescue system, as amended.
- [22] VLČEK, P. 2008: *CIPREGIS*. 2008. [online] [cit. 25-5-2013] Dostupné na internete: <http://www.itapa.sk/data/att/6109_prezentacia.pdf>
- [23] CoordCom™ Operator's Guide: User Guide. Ericsson. 2006. 68 s.

Authors:

¹**Assoc. prof. Andrea Majlingová, PhD** – Technical University in Zvolen, Faculty of Wood Sciences and Technology, Department of Fire Protection, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen, Slovak republic, e-mail: majlingova@tuzvo.sk

²**Radovan Hilbert** – Technical University in Zvolen, Faculty of Wood Sciences and Technology, Department of Fire Protection, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen, Slovak republic, e-mail: xhilbert@uis.tuzvo.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Hasičské jednotky v Integrovanom záchrannom systéme Slovenskej republiky

Fire Units in the Integrated Rescue System of the Slovak Republic

Príspevok je súčasťou vedeckovýskumnej úlohy „Metodológia tvorby typových krízových scenárov pre prípravu študentov - krízových manažérov Akadémie Policajného zboru v Bratislave, Akadémie ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Vysokej škole bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Pomorskej akadémie v Slupsku a Vysokej školy manažmentu, marketingu a cudzích jazykov v Katoviciach“.

Milan MARCINEK¹

¹Katedra verejnej správy a krízového manažmentu,
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt:

Autor v úvode vedeckej štúdie definuje jednotlivé druhy hasičských jednotiek, ich materiálo-technické zabezpečenie, početné stavy a legislatívne zázemie. Ďalej štatisticky vyhodnocuje zásahovú činnosť hasičských jednotiek na území SR za sledované obdobie v rokoch 2006 až 2016. V závere autor hodnotí efektivitu rozmiestnenia týchto jednotiek v nadväznosti na sily a prostriedky, ktoré sú potrebné na likvidáciu mimoriadnej udalosti.

Kľúčové slová: *hasičské jednotky, požiar, mimoriadna udalosť, Hasičský a záchranný zbor, zásah, zásahové prostriedky.*

Abstract:

At the beginning of the scientific study author defines the different types of fire units, equipment security, numerous states and legislation. Furthermore, he statistically evaluates the intervention activities of fire-fighting units in the Slovak Republic during the period 2006 - 2016. Finally, he rates the effectiveness of the stations deployment interlocking on forces and means that are needed to liquidate an emergency event.

Key words: *fire station, fire, emergency, fire service, intervention, fire-fighting equipment.*

Úvod

Riešenie likvidácie mimoriadnych udalostí v podmienkach Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) upravuje zákon č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov. Tento zákon upravuje organizáciu integrovaného záchranného systému, pôsobnosť a úlohy orgánov štátnej správy a záchranných zložiek v rámci integrovaného záchranného systému (ďalej len „IZS“), práva a povinnosti obcí a iných právnických osôb, fyzických osôb oprávnených na podnikanie a ostatných fyzických osôb pri koordinácii činností súvisiacich s poskytovaním pomoci, ak je bezprostredne ohrozený život, zdravie, majetok alebo životné prostredie. V zmysle tohto zákona vykonávajú tieto činnosti hlavne základné a ostatné záchranné zložky IZS SR v podobe hasičských jednotiek.

Hlavná činnosť základných zložiek:

- poskytujú bezodkladne odbornú, zdravotnú, technickú a ďalšiu potrebnú pomoc v tiesni na základe pokynu koordinačného strediska alebo svojho operačného strediska tiesňového volania,
- vykonávajú organizačné, technické a ďalšie opatrenia na poskytovanie pomoci v tiesni a na ten účel sa vybavujú technickými a vecnými prostriedkami,
- zúčastňujú sa na odbornej príprave,
- spracúvajú údaje o svojej činnosti, silách a prostriedkoch.

Ostatné záchranné zložky:

- poskytujú odbornú, zdravotnú, technickú a ďalšiu potrebnú pomoc v tiesni na základe vyzvania koordinačným strediskom alebo operačným strediskom tiesňového volania, alebo na základe pokynu svojho dispečerského pracoviska,
- oznamujú na vyžiadanie koordinačnému stredisku údaje o svojich silách a prostriedkoch, ktoré môžu poskytnúť na zásah, a údaje o spôsobe svojej aktivizácie pre potreby vypracovania plánu poskytnutia pomoci a pre prípad vyzvania na zásah,
- vykonávajú opatrenia súvisiace s ich začlenením do informačnej a komunikačnej siete integrovaného záchranného systému vrátane zabezpečovania spojovacích prostriedkov,
- zúčastňujú sa na odbornej príprave.

Zásahová činnosť hasičských jednotiek v SR však spočíva nielen v zdolávaní požiarov, ale aj vo vykonávaní iných zásahov slúžiacich na záchranu života a zdravia osôb, majetku a životného prostredia, alebo činností spojených so záchrannými prácami pri živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach. Predkladaná štúdia poukazuje na legislatívne podmienky zriadenia, charakter a materiálno-technické vybavenie hasičských jednotiek na území SR v rámci IZS.

1. Hasičské jednotky

Zdolávanie požiarov, činnosti spojené so záchrannými prácami pri živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach vykonávajú nasledovné hasičské jednotky:

- Hasičský a záchranársky zbor (HaZZ), ktorý prostredníctvom profesionálnych hasičov plní úlohy najmä pri zdolávaní požiarov, pri poskytovaní pomoci a vykonávaní záchranných prác pri haváriách, živelných pohromách a iných mimoriadnych udalostiach a pri ochrane životného prostredia. HaZZ je zriadený zákonom č. 315/2001 Z. z. o Hasičskom a záchrannom zbore a svoju činnosť vykonáva v jednotkách.
- Závodný hasičský útvar (ZHÚ), jeho členmi sú zamestnanci právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ktorí vykonávajú túto činnosť ako svoje zamestnanie.
- Závodný hasičský zbor (ZHZ), jeho členmi sú zamestnanci právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ktorí však nevykonávajú túto činnosť ako svoje zamestnanie.
- Dobrovoľné hasičské zbory miest a obcí, ktoré sú zložené z fyzických osôb, ktoré nevykonávajú činnosti v týchto jednotkách ako svoje zamestnanie. Členmi v obecnom hasičskom zbore sú spravidla členovia Dobrovoľných hasičských zborov obcí (DHZO).

1.1. Hasičský a záchranný zbor

Zdolávanie požiarov, záchranné práce vykonáva Hasičský a záchranný zbor (ďalej len „HaZZ“), ktorý je zložený z príslušníkov. V súčasnosti má HaZZ na území SR 116 hasičských staníc a výjazd príslušníkov HaZZ je do jednej minúty od ohlásenia udalosti. Nepretržitý výkon služby je zabezpečený normatívnym počtom príslušníkov HaZZ podľa typu hasičskej stanice a organizuje sa na zmeny. Striedanie zmien sa vykonáva za súčasnej prítomnosti príslušníkov, ktorí službu končia a ktorí do služby nastupujú. Pri striadaní zmien si príslušníci vzájomne odovzdávajú nedokončené úlohy, hasičskú techniku, vecné prostriedky hasičskej jednotky a ďalšie prostriedky určené na výkon služby. V súčasnosti je počet jednotlivých typov hasičských staníc HaZZ, na ktorých je organizovaný nepretržitý výkon služby nasledovný:

➤ typ I	(počet príslušníkov do 12)	15 hasičských staníc
➤ typ II	(počet príslušníkov do 20)	41 hasičských staníc
➤ typ III	(počet príslušníkov do 30)	35 hasičských staníc
➤ typ IV	(počet príslušníkov do 40)	9 hasičských staníc
➤ typ V	(počet príslušníkov nad 40)	16 hasičských staníc. [1]

Príslušníci HaZZ vykonávajú počas zásahov v nadväznosti na ich materiálo-technické vybavenie a získanú odbornú spôsobilosť nasledujúce činnosti:

Hasičská stanica typu I. – vykonávanie najmä základných rutinných činností pri zdolávaní požiarov malého rozsahu, záchrana osôb a majetku s použitím autonómnych dýchacích prístrojov (ďalej len „prístroj“), ochranných odevov proti sálavému teplu, ochranných odevov proti chemickým látkam a biologickým látkam v rizikových podmienkach bez možnosti vykonávania evakuácie ohrozených osôb; vykonávanie rutinných záchranných činností súvisiacich s vyslobodzovaním ohrozených osôb pri

dopravných nehodách menšieho rozsahu, haváriách a technických zásahoch s použitím základných technických prostriedkov.

Hasičská stanica typu II. – vykonávanie najmä základných rutinných záchranných činností pri zdolávaní požiarov väčšieho rozsahu so základnými vecnými prostriedkami a mobilnou hasičskou technikou v rizikových podmienkach s možnosťou vykonávania prípravy na evakuáciu ohrozených osôb alebo vykonávanie evakuácie ohrozených osôb do počtu päť osôb; vykonávanie základných činností, súvisiacich so záchranou ohrozených osôb pri dopravných nehodách stredného rozsahu (napríklad dopravné nehody dvoch až troch osobných motorových vozidiel), haváriách, technických zásahoch s použitím základných hasičských technických prostriedkov.

Hasičská stanica typu III. – vykonávanie najmä rutinných záchranných činností pri zdolávaní požiarov väčšieho rozsahu vecnými prostriedkami a mobilnou hasičskou technikou, vykonávanie evakuácie ohrozených osôb pomocou výškovej techniky viac ako päť osôb; vykonávanie činností súvisiacich so záchranou ohrozených osôb pri dopravných nehodách väčšieho rozsahu (napríklad dopravné nehody troch až piatich osobných motorových vozidiel), vykonávanie záchranných činností pri záchrane osôb a majetku s použitím vyslobodzovacej techniky, prístroja, odevov proti sálavému teplu alebo ochranných odevov proti chemickým látkam a biologickým materiálom v rizikových podmienkach a pri povodniach; vykonávanie činností vo výškach a nad voľnou hĺbkou s použitím lezeckej techniky.

Hasičská stanica typu IV. – vykonávanie najmä odborných činností pri zložitých hasiacich prácach a pri záchrane osôb a majetku s použitím špeciálnej vyslobodzovacej techniky a výškovej techniky, s použitím zásahových hasiacich automobilov, záchrannárskej techniky, prístroja, oživovacej techniky, odevov proti sálavému teplu alebo ochranných odevov proti chemickým látkam a biologickým materiálom v rizikových podmienkach; vykonávanie činností súvisiacich so záchranou osôb pri najzložitejších dopravných nehodách; vykonávanie rutinných záchranných činností pri haváriách, technických zásahoch, nehodách, povodniach a iných mimoriadnych udalostiach, záchrana osôb a majetku v rizikových podmienkach; vykonávanie potápačskej činnosti v hĺbkach, vykonávanie činností vo výškach a nad voľnou hĺbkou s použitím leteckej techniky.

Hasičská stanica typu V. – vykonávanie najmä odborných činností pri najzložitejších hasiacich prácach a pri záchrane osôb a majetku s použitím špeciálnej vyslobodzovacej techniky a výškovej techniky, prístroja, oživovacej techniky, ochranných odevov proti sálavému teplu alebo odevov proti chemickým látkam a biologickým materiálom; vykonávanie činností súvisiacich so záchranou osôb pri najzložitejších dopravných nehodách; vykonávanie najzložitejších rutinných záchranných činností pri haváriách, technických zásahoch, nehodách, povodniach a iných mimoriadnych udalostiach, záchrana osôb a majetku v rizikových podmienkach počas dlhotrvajúcich zásahov.

Kvalita a efektívnosť zásahu hasičských jednotiek je zabezpečovaná pomocou nasledovných odborných služieb:

1. Hasičská záchranná služba

Hasičská záchranná služba vykonáva záchranu a poskytuje pomoc vtedy, ak je ohrozený život alebo zdravie osôb, alebo životné prostredie a na záchranu je potrebná osobitná odborná pripravenosť a vybavenie.

2. Spojovacia služba

Spojovacia služba počas zásahovej činnosti zabezpečuje nepretržitý príjem hlásení o požiaroch, živelných pohromách, nehodách a o iných mimoriadnych udalostiach a operatívne povoláva hasičské jednotky pri nasadení síl a prostriedkov v prípade veľkých a zložitých zásahov. Ďalej zabezpečuje operatívne spojenie počas výjazdu a na mieste zásahu medzi všetkými druhmi jednotiek a ostatnými zložkami, ktoré sa zúčastňujú na zásahu alebo výkonu záchranných prác.

3. Protiplynová služba

V hasičských jednotkách sa pre ochranu príslušníkov, ktorí používajú počas vykonávania zásahu špeciálne ochranné pracovné prostriedky zriaďuje odborná protiplynová služba. Táto služba vykonáva chemickú analýzu ovzdušia z hľadiska koncentrácie nebezpečných látok a určenia druhu nebezpečenstva v zásahovom priestore a určuje pracovné postupy pri manipulácii s chemickými, rádioaktívnymi a biologickými nebezpečnými látkami. Navrhuje spôsob a rozsah ochrany zasahujúcich príslušníkov pri ich nasadení v nedýchateľnom a zdraví škodlivom prostredí s následnou dekontamináciou týchto prostriedkov po zásahu.

4. Strojná služba

Strojná služba zabezpečuje akcieschopnosť hasičskej techniky a vecných prostriedkov a v rámci toho najmä zabezpečuje plnenie povinností prevádzkovateľa a užívateľa v prípade hasičských automobilov vrátane ich špeciálnej nadstavby a zariadení podľa osobitných predpisov, vedie vo vymedzenom rozsahu operatívnu evidenciu hasičských automobilov, vecných prostriedkov a ostatnej techniky pridelennej na výkon strojnej služby vrátane dokumentácie o jej prevádzkovaní, údržbe, opravách, kontrolách, odborných prehliadkach a odborných skúškach.

5. Povodňová záchranná služba

Povodňová záchranná služba vykonáva záchranné práce počas povodní, nehôd a iných mimoriadnych udalostí na vodnej ploche spojených s evakuáciou osôb, zvierat a majetku z oblastí ohrozených záplavami. Podieľa sa na odstraňovaní zátarás a prekážok na tokoch, ktoré spôsobujú záplavy, vykonáva čerpanie vody zo zaplavených domov, objektov a studní a tiež aj vykonávanie potápačských prác zameraných na záchranu osôb, majetku, ako aj na vyhľadávanie nezvestných osôb.

2. Organizácia hasičských jednotiek v podmienkach ZHÚ a ZHZ

Právnická osoba a fyzická osoba - podnikateľ môže zriadiť závodný hasičský útvar (ďalej len „ZHÚ“) na ochranu svojich objektov alebo na poskytovanie služieb. Ak to charakter objektov vyžaduje, môže byť ZHÚ zriadený už počas výstavby. O povinnosti zriadiť ZHÚ môže rozhodnúť aj krajské riaditeľstvo HaZZ na základe analýzy nebezpečenstva vzniku požiaru v objektoch právnickej osoby a fyzickej osoby-podnikateľa. Krajské riaditeľstvo v rozhodnutí zároveň určí minimálny počet zamestnancov a základné materiálno-technické vybavenie závodného hasičského útvaru.

Právnická osoba a fyzická osoba - podnikateľ zriaďuje závodný hasičský zbor (ďalej len „ZHZ“) na ochranu svojho majetku v prípade, ak sa nevyžaduje zriadenie ZHÚ a na vykonanie zásahu nepostačuje zriadenie protipožiarnej hliadky. O povinnosti zriadiť ZHZ môže rozhodnúť krajské riaditeľstvo HaZZ na základe analýzy nebezpečenstva vzniku požiaru v objektoch právnickej osoby a fyzickej osoby-podnikateľa. Krajské riaditeľstvo v rozhodnutí zároveň určí minimálny počet členov a základné materiálo-technické vybavenie ZHZ.

Základnou organizačnou zložkou hasičskej jednotky je družstvo. Družstvo tvorí veliteľ a ďalšie tri osoby až osem osôb. Čatu tvoria dve alebo tri hasičské družstvá. Zamestnanci právnickej osoby alebo fyzickej osoby -podnikateľa, zaradení do hasičskej jednotky, sa zaraďujú do funkcií:

- hasič,
- hasič záchranár,
- technik-strojník, operátor operačného pracoviska alebo ohlasovne požiarov,
- hasič záchranár špecialista,
- veliteľ družstva, technik špecialista odbornej služby,
- veliteľ čaty, vedúci technik špecialista,
- veliteľ zmeny, veliteľ stanice, vedúci oddelenia, operačný dôstojník,
- zástupca veliteľa jednotky,
- veliteľ jednotky.

Členovia hasičskej jednotky sú zaradení do týchto funkcií:

- hasič,
- starší hasič,
- technik-strojník,
- veliteľ družstva, technik špecialista odbornej služby,
- veliteľ jednotky.

Na nepretržitý príjem hlásení o vzniku požiarov, živelných pohrôm a iných mimoriadnych udalostí sa zriaďuje ohlasovňa požiarov, v závodnom hasičskom útvere alebo v závodnom hasičskom zbore právnickej osoby alebo fyzickej osoby-podnikateľa, ak sa nezriaďuje operačné pracovisko, pričom ZHÚ môže zriadiť operačné pracovisko, ktoré plní funkciu ohlasovne požiarov.

Nepretržitý výkon služby sa organizuje na zmeny. Zmenu tvoria zamestnanci zaradení na operačnom pracovisku alebo v ohlasovni požiarov a najmenej jedného družstva. Striedanie zmien sa vykonáva za súčasnej prítomnosti zamestnancov, ktorí službu končia a ktorí do služby nastupujú. Pri striedaní zmien si zamestnanci vzájomne odovzdávajú nedokončené úlohy, hasičskú techniku, vecné prostriedky hasičskej jednotky a ďalšie prostriedky určené na výkon služby. Zamestnanci vykonávajú službu v zmene podľa organizačného zaradenia určeného rozpisom služieb.

Ako odborné služby hasičskej jednotky sa zriaďujú strojná služba, protiplynová služba a spojovacia služba. Podrobnosti o úlohách hasičských jednotiek, zabezpečovaní akcieschopnosti, zásadách organizácie odborných služieb a o dokumentácii hasičských jednotiek ustanovuje všeobecne záväzný právny predpis vyhláška MV SR č. 611/2006 Z. z. o hasičských jednotkách a interné predpisy HaZZ.

3. Dobrovoľné hasičské zbory miest a obcí

V roku 2014 bol spracovaný návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Návrh zákona bol 10. februára 2015 prerokovaný v Legislatívnej rade vlády SR a 16. februára 2015 v Hospodárskej a sociálnej rade SR. Účinnosť novely zákona nadobudla platnosť 1. septembra 2015, okrem čl. I § 11d ods. 1 v bode 15, ktorého účinnosť nadobudla platnosť od 1. januára 2016. Tento zákon bol prijatý v súlade s Ústavou SR, všeobecne záväznými právnymi predpismi, medzinárodnými zmluvami a inými medzinárodnými dokumentmi, ktorými je SR viazaná, ako aj s právom Európskej únie.

Novela zákona okrem iného nanovo ustanovuje povinnosti a úlohy orgánov štátnej správy na úseku ochrany pred požiarmi a zriaďovateľov hasičských jednotiek v súvislosti so spracúvaním, tzv. celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov na území SR. Uvedenou zmenou sa reaguje tiež na zákon č. 37/2014 Z. z. o Dobrovoľnej požiarnej ochrane SR a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Na základe tejto novely sú dobrovoľné hasičské zbory obcí (ďalej len „DHZO“) zaradené do jednotlivých kategórií sa na základe určenia stupňa nebezpečenstva katastrálneho územia jednotlivých obcí zaradia do celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov. Postup pri vypracovaní celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov hasičských jednotiek na území Slovenskej republiky je uvedený vo Vyhláške MV SR 611/2006 Z. z. o hasičských jednotkách. Do celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov sa môže zaradiť aj občianske združenie, ktoré spolupracuje s HaZZ a disponuje špeciálnou hasičskou technikou na nasadenie pri rozsiahlych, zložitých a časovo náročných zásahoch. Výsledkom celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov je:

- určenie minimálneho potrebného počtu hasičských jednotiek a ich času dojazdu namiesto požiaru, alebo inej nežiaducej udalosti v katastrálnom území obce v závislosti od stupňa nebezpečenstva,
- zaradenie hasičských jednotiek a dobrovoľných hasičských zborov špeciál do poplachového plánu,
- návrh na zriadenie hasičských staníc.

3.1. Kategorizácia dobrovoľných zborov

Novela zákona definuje štyri typy dobrovoľných zborov, ktoré sú postupne zriaďované na území SR na základe stanovených rizík jednotlivých katastrálnych území obcí definovaných metodikou pre celoplošné rozmiestnenie síl a prostriedkov hasičských jednotiek na území SR. Úlohy, podmienky nasadenia a požiadavky na akcieschopnosť DHZO, minimálne početné stavy, funkčné obsadenie a minimálne materiálno-technické vybavenie DHZO sú uvedené v prílohe č. 1c. Vyhlášky MV SR 611/2006 Z. z. o hasičských jednotkách.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru A1:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru určená pre katastrálne územie obce v stupni nebezpečenstva V. až VII., pri vybraných obciach je to jednotka dobrovoľného zboru určená pre katastrálne územie obce v stupni nebezpečenstva III. až VII,

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru prvého nasadenia, prvého sledu poskytovanie pomoci v oblastiach, kde HaZZ nemá dostatočné plošné pokrytie, najbližšia jednotka HaZZ nespĺňa podľa metodiky požiadavku času dojazdu na miesto udalosti.

Úlohy:

- vykonanie prvotného zásahu „1C“ vodným prúdom pri záchrane osoby pri požiari v objekte,
- vykonanie základného prieskumu a jednoduchej technickej záchran (vstup do uzatvoreného priestoru),
- vykonanie samostatného zásahu pri menších požiaroch v jednoduchých stavbách,
- vykonanie prvotného zásahu pri vnútorných požiaroch objektov, spoločný zásah s HaZZ pri vnútornom alebo vonkajšom požiari objektov a požiari v prírodnom prostredí (striedanie príslušníkov, zásobovanie vodou a podobne),
- zásahová činnosť pri živelných pohromách (veterné a snehové kalamity, povodne a podobne),
- vykonanie jednoduchých technických zásahov pri dopravných nehodách motorových vozidiel (vyslobodzovanie zranených osôb z havarovaných vozidiel pomocou ručného náradia, záchyt drobného úniku ropných produktov a prevádzkových kvapalín z havarovaných vozidiel a podobne).

Požiadavky na akčioschopnosť hasičskej jednotky:

- absolvovanie základnej prípravy členov všetkými členmi dobrovoľného zboru podľa § 16 ods. 4 a § 24 vyhlášky, absolvovanie špecializovanej prípravy na získanie odbornej spôsobilosti na funkcie veliteľa hasičskej jednotky, veliteľa družstva a technika špecialistu odbornej služby alebo ďalšie odborné spôsobilosti podľa § 18 a § 24 vyhlášky,
- zdravotná spôsobilosť podľa § 9 ods. 3 vyhlášky, psychologická spôsobilosť na vybrané činnosti (napr. vedenie vozidla pod svetelným a zvukovým výstražným zariadením),
- vybavenosť všetkých členov jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami na likvidáciu požiarov v uzatvorených priestoroch,
- dodržiavať počty a funkčné zloženie členov hasičskej jednotky podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- dodržiavať vybavenosť hasičskej jednotky hasičskou technikou podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- dodržiavať vybavenosť jednotky autonómnymi dýchacími prístrojmi podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- vybaviť hasičskú techniku vozidlovou rádiostanicou a určeným počtom prenosných rádiostanic podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- minimálny početný stav odborne spôsobilých členov jednotky musí byť 16,
- od vyhlásenia poplachu do troch hodín sa musí dostať na hasičskú

zbrojnicu 66% členov hasičskej jednotky dobrovoľného zboru.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru A:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru určená pre katastrálne územie obce v stupni nebezpečenstva V. až VII. alebo
- hasičská jednotka dobrovoľného zboru prvého nasadenia (prvého sledu) určená na poskytovanie pomoci v oblastiach, kde HaZZ zbor nemá dostatočné plošné pokrytie, najbližšia jednotka HaZZ nespĺňa podľa metodiky požiadavku času dojazdu na miesto udalosti.

Úlohy:

- vykonanie prvotného zásahu vodnými prúdmi pri záchrane osoby pri požiaroch v exteriéri objektu,
- vykonanie základného prieskumu a jednoduchej technickej záchrany v exteriéri objektu,
- vykonanie samostatného zásahu pri menších požiaroch v prírodnom prostredí,
- vykonanie prvotného zásahu pri vonkajších požiaroch objektov, spoločný zásah s HaZZ pri vnútornom alebo vonkajšom požiaroch objektov a požiaroch v prírodnom prostredí (striedanie príslušníkov, zásobovanie vodou a podobne),
- zásahová činnosť pri živelných pohromách – veterné a snehové kalamity, povodne a podobne,
- vykonanie jednoduchých technických zásahov pri dopravných nehodách motorových vozidiel (vyslobodzovanie zranených osôb z havarovaných vozidiel pomocou ručného náradia, záchyt drobného úniku ropných produktov a prevádzkových kvapalín z havarovaných vozidiel a podobne).

Požiadavky na akcieschopnosť hasičskej jednotky:

- absolvovanie základnej prípravy členov všetkými členmi dobrovoľného zboru podľa § 16 ods. 4 a § 24 vyhlášky, absolvovanie špecializovanej prípravy - získanie odbornej spôsobilosti na funkcie veliteľ hasičskej jednotky, veliteľ družstva a technik špecialista odbornej služby alebo ďalšie podľa § 18 a § 24 vyhlášky,
- zdravotná spôsobilosť podľa § 9 ods. 3 vyhlášky, psychologická spôsobilosť na vybrané činnosti (vedenie vozidla pod svetelným a zvukovým výstražným zariadením),
- vybavenosť všetkých členov jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami na likvidáciu požiarov v exteriéri,
- počty a funkčné zloženie členov hasičskej jednotky dodržiavať podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- vybavenosť jednotky hasičskou technikou dodržiavať podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- vybaviť hasičskú techniku vozidlovou rádiostanicou a určeným počtom prenosných rádiostaní podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,

- minimálny početný stav odborne spôsobilých členov hasičskej jednotky musí byť 16,
- výjazd hasičskej jednotky od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do 10 min. v počte 1+3,
- od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do troch hodín sa musí dostaviť na hasičskú zbrojnicu 66% členov hasičskej jednotky dobrovoľného zboru.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru B:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru určená na podporu HaZZ – diaľková doprava vody pomocou CAS, tvorenie hadicového vedenia, tylové zabezpečenie hasičských jednotiek, vykonávanie jednoduchých likvidačných prác.

Úlohy:

- vykonať samostatný zásah pri menších požiaroch v exteriéri a prírodnom prostredí,
- uskutočniť zásah spoločne s jednotkou HaZZ pri vnútornom alebo vonkajšom požiari objektov alebo požiari v prírodnom prostredí (striedanie príslušníkov, zásobovanie vodou a podobne),
- zasahovať pri živelných pohromách, napr. veterných a snehových kalamitách, povodniach a podobne.

Požiadavky na akcieschopnosť hasičskej jednotky:

- absolvovanie základnej prípravy členov všetkými členmi dobrovoľného zboru podľa § 16 ods. 4 a § 24 vyhlášky, absolvovanie špecializovanej prípravy - získanie odbornej spôsobilosti na funkcie veliteľ hasičskej jednotky, veliteľ družstva a technik špecialista odbornej služby alebo ďalšie podľa § 18 a § 24 vyhlášky,
- zdravotná spôsobilosť podľa § 9 ods. 3 vyhlášky, psychologická spôsobilosť na vybrané činnosti (vedenie vozidla pod svetelným a zvukovým výstražným zariadením),
- vybavenosť všetkých členov hasičskej jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami na likvidáciu požiarov v exteriéri,
- počty a funkčné zloženie členov jednotky dodržiavať podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- vybavenosť jednotky hasičskou technikou dodržiavať podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- vybaviť hasičskú techniku vozidlovou rádiostanicou a určeným počtom prenosných rádiostanic podľa kategorizácie hasičskej jednotky dobrovoľného zboru,
- minimálny početný stav odborne spôsobilých členov hasičskej jednotky musí byť 12,
- od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do dvoch hodín sa musí dostaviť na hasičskú zbrojnicu do pohotovosti družstvo 1+3 zložené z členov hasičskej jednotky v počte 1+3, čas výjazdu v pohotovosti je do 10 min,
- od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do troch hodín sa

musí dostaviť na hasičskú zbrojnicu 66% členov hasičskej jednotky dobrovoľného zboru.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru C:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru predurčená na podporu HaZZ – diaľková doprava vody pomocou CAS, tvorenie hadicového vedenia, tylové zabezpečenie hasičských jednotiek, vykonávanie jednoduchých likvidačných prác, poskytovanie pomoci v oblastiach pri dlhotrvajúcich a zložitejších mimoriadnych udalostiach.

Úlohy:

- vykonanie samostatného zásahu pri menších požiaroch v exteriéri a prírodnom prostredí,
- podpora a tylové zabezpečenie hasičských jednotiek pri vnútornom alebo vonkajšom požiari objektov alebo požiari v prírodnom prostredí,
- zásahová činnosť pri živelných pohromách – veterné a snehové kalamity, povodne a podobne.

Požiadavky na akčioschopnosť hasičskej jednotky:

- zdravotná spôsobilosť, ktorá sa deklaruje vyhlásením veliteľa,
- v čase zásahu hasiči disponujú pracovným odevom, pracovnou obuvou a odevom do nepriaznivých klimatických podmienok (dážď, vietor, sneh a podobne),
- v čase zásahu disponujú hasiči jednoduchými vecnými prostriedkami, základným ženíjnym materiálom (lopaty, motykosekery a podobne),
- minimálny počet akčioschopných členov hasičskej jednotky je 20,
- od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ sa musí do dvoch hodín dostaviť na hasičskú zbrojnicu a byť v pohotovosti družstvo 1+3 zložené z členov hasičskej jednotky v počte jeden veliteľ a traja hasiči, pričom čas následného výjazdu na zásah je maximálne 10 minút,
- od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do troch hodín sa musí dostaviť na hasičskú zbrojnicu 66% členov hasičskej jednotky dobrovoľného zboru.

Početné stavy, funkčné obsadenie a materiálno-technické vybavenie dobrovoľného zboru podľa jednotlivých kategórií sú uvedené vo vyhláske.

3.2. Kategorizácia dobrovoľných zborov „špeciál“

HaZZ rozhoduje o zriadení a vydá povolenie na zriadenie záchranného zboru – dobrovoľného zboru „špeciál“, ktorá svojimi úlohami, zásahovou technikou a vlastnými možnosťami môže výrazne pomôcť HaZZ pri likvidácii následkov mimoriadnych udalostí, kde sa využijú technické prostriedky a schopnosti takýchto dobrovoľných zborov „špeciál“ pre potreby HaZZ, ale najmä na potreby a poskytnutie účinnej pomoci postihnutým osobám a oblastiam SR. Hlavnou úlohou dobrovoľného zboru „špeciál“ je efektívna podpora hasičských jednotiek, krízových orgánov štátnej správy a samosprávy pri likvidácii rozsiahlych, ťažkých a časovo náročných

mimoriadnych udalostí špeciálnou zásahovou technikou a logistickým zabezpečením. Na zabezpečenie vyššie uvádzaných činností sa zriaďujú dobrovoľné zbory „špeciál“.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru „špeciál“ ľahký:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru „špeciál“ - poskytovanie pomoci v odľahlých a neprístupných horských oblastiach alebo prírodnom prostredí a na vodných plochách.

Úlohy:

- záchrana a vyhľadávanie postihnutých osôb, stanovenie ich polohy a poskytnutie záchrany postihnutým osobám,
- vyhľadávanie a záchrana ľudí z vody a poskytnutie pomoci s využitím člnov pre ľudí, ktorí uviazli v dôsledku povodne,
- poskytovanie pomoci pri záchrane života a v prípade nutnosti vydávať prostriedky na zabezpečenie nevyhnutných potrieb,
- pátranie po ľuďoch v zaplavených mestských a vidieckych oblastiach,
- vyslobodzovanie ľudí zo zaplavených oblastí vrátane poskytnutia základnej zdravotnej starostlivosti,
- spolupráca s pátracím tímom vo vzduchu/pátraním vo vzduchu (vrtuľníky a lietadlá),
- poskytovanie životne nevyhnutnú pomoc v zaplavenej oblasti,
- preprava zdravotníckych pracovníkov, liekov, zdravotníckeho materiálu a podobne,
- preprava potravín a pitnej vody,
- poskytnutie prvej pomoci podľa potreby pred odovzdaním postihnutých osôb na ďalšie lekárske ošetrenie,
- poskytnutie rozšírenej zdravotníckej pomoci pre udržanie základných životných funkcií zranených osôb,
- vykonanie samostatnej záchrany a vyhľadávania pomocou technického pátracieho vybavenia a technických prostriedkov na to určených,
- samostatné vykonávanie činností súvisiacich s prevozom alebo presunom zranených alebo inak postihnutých osôb,
- operatívnosť 24 hodín a sedem dní v týždni.

Požiadavky na akcieschopnosť hasičskej jednotky:

- absolvovanie základnej prípravy členov všetkými členmi dobrovoľného zboru „špeciál“ podľa § 16 ods. 4 a § 24 vyhlášky, absolvovanie špecializovanej prípravy na získanie odbornej spôsobilosti na funkciu veliteľa hasičskej jednotky podľa § 18 a § 24 vyhlášky,
- odborná spôsobilosť člena hasičskej jednotky pre činnosť uvedenú v rozhodnutí o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“, ak je vyžadovaná osobitným predpisom,
- zdravotná spôsobilosť podľa § 9 ods. 3 vyhlášky, psychologická spôsobilosť na vybrané činnosti (napr. vedenie vozidla pod svetelným a zvukovým výstražným zariadením),
- vybavenosť všetkých členov hasičskej jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami pre danú činnosť,
- počty a funkčné zloženie členov jednotky dodržiavať podľa rozhodnutia

- o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,
- vybavenosť a akcieschopnosť hasičskej jednotky zásahovou technikou podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,
- vybavenie zásahovej techniky vozidlouvo rádiovou stanicou alebo prenosnou rádiovou stanicou a určeným počtom prenosných rádiových stanic podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,
- dodržiavanie minimálneho početného stavu odborne spôsobilých členov jednotky podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,
- výjazd jednotky musí byť trvalo zabezpečený od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do dvoch hodín so zásahovou technikou a technickými prostriedkami, ktorá sa pri danom zásahu požaduje a ktorá bola HaZZ povolená v rozhodnutí o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“.,
- operatívnosť 24 hodín a sedem dní v týždni,
- sebestačnosť pri zásahu najmenej 72 hodín.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru „špeciál“ ťažký:

- hasičská jednotka dobrovoľného zboru „špeciál“ - poskytovanie pomoci a podpora hasičských jednotiek pri likvidácii rozsiahlych, ťažkých a časovo náročných mimoriadnych udalostí špeciálnou zásahovou technikou,
- hasičská jednotka dobrovoľného zboru „špeciál“ disponuje špecifickou/špeciálnou zásahovou technikou s adekvátne vycvičenými členmi s technicko-taktickými parametrami a v množstve nedosiahnuteľnom existujúcimi silami a prostriedkami HaZZ.

Úlohy:

- podpora hasičských jednotiek, krízových orgánov štátnej správy a samosprávy pri likvidácii rozsiahlych, ťažkých a časovo náročných mimoriadnych udalostí špeciálnou zásahovou technikou (veterné a snehové kalamity, povodne, rozsiahle lesné požiare, diaľková doprava vody a podobne).

Požiadavky na akcieschopnosť hasičskej jednotky:

- absolvovanie základnej prípravy členov všetkými členmi dobrovoľného zboru „špeciál“ podľa § 16 ods. 4 a § 24 vyhlášky, absolvovanie špecializovanej prípravy na získanie odbornej spôsobilosti na funkciu veliteľ hasičskej jednotky podľa § 18 a § 24 vyhlášky,
- odborná spôsobilosť člena hasičskej jednotky pre činnosť uvedenú v rozhodnutí o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“, ak je vyžadovaná osobitným predpisom,
- zdravotná spôsobilosť podľa § 9 ods. 3 vyhlášky, psychologická spôsobilosť na vybrané činnosti (napr. vedenie vozidla pod svetelným a zvukovým výstražným zariadením),
- vybavenosť všetkých členov hasičskej jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami pre danú činnosť,
- počty a funkčné zloženie členov jednotky dodržiavať podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,

- vybavenosť a akcieschopnosť hasičskej jednotky zásahovou technikou podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“;
- vybavenie zásahovej techniky vozidlovou rádiostanicou alebo prenosnou rádiostanicou a určeným počtom prenosných rádiostanícií podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“;
- dodržiavanie minimálneho početného stavu odborne spôsobilých členov hasičskej jednotky podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“;
- výjazd hasičskej jednotky musí byť trvalo zabezpečený od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do dvoch hodín požadovanou a podľa rozhodnutia o zriadení schválenou zásahovou technikou a technickými prostriedkami;
- operatívnosť 24 hodín/7 dní v týždni;
- sebestačnosť pri zásahu najmenej 72 hodín.

Kategória hasičskej jednotky dobrovoľného zboru „logistický špeciál“:

- jednotka dobrovoľného zboru „logistický špeciál“ logisticky podporuje hasičské jednotky a postihnuté obyvateľstvo počas mimoriadnej udalosti pri zabezpečovaní núdzového stravovania a ubytovania v rámci humanitárnej pomoci.

Úlohy:

- poskytnutie dočasného núdzového ubytovania vrátane základných služieb (stany, prikrývky, lôžka a podobne), najmä v počiatočných fázach mimoriadnej udalosti - katastrofy, v spolupráci s existujúcimi štruktúrami, miestnymi orgánmi a medzinárodnými organizáciami až do odovzdania miestnym orgánom, pokiaľ je jeho využitie nevyhnutne potrebné na dlhšie obdobie,
- poskytnutie dočasného núdzového stravovania vrátane základných služieb (stany, stoly, stoličky a podobne), najmä v počiatočných fázach mimoriadnej udalosti - katastrofy, v spolupráci s existujúcimi štruktúrami, miestnymi orgánmi a medzinárodnými organizáciami až do odovzdania miestnym orgánom, pokiaľ je jeho využitie nevyhnutne potrebné na dlhšie obdobie,
- samostatné vykonávanie činností pri prevoze alebo presune zranených alebo postihnutých osôb.

Požiadavky na akcieschopnosť hasičskej jednotky:

- odborná spôsobilosť pre danú činnosť, ak je vyžadovaná osobitným predpisom,
- vybavenosť všetkých členov hasičskej jednotky osobnými ochrannými pracovnými prostriedkami pre danú činnosť,
- počty a funkčné zloženie členov hasičskej jednotky dodržiavať podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“;
- vybavenosť a akcieschopnosť hasičskej jednotky zásahovou technikou a technickými prostriedkami podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“;

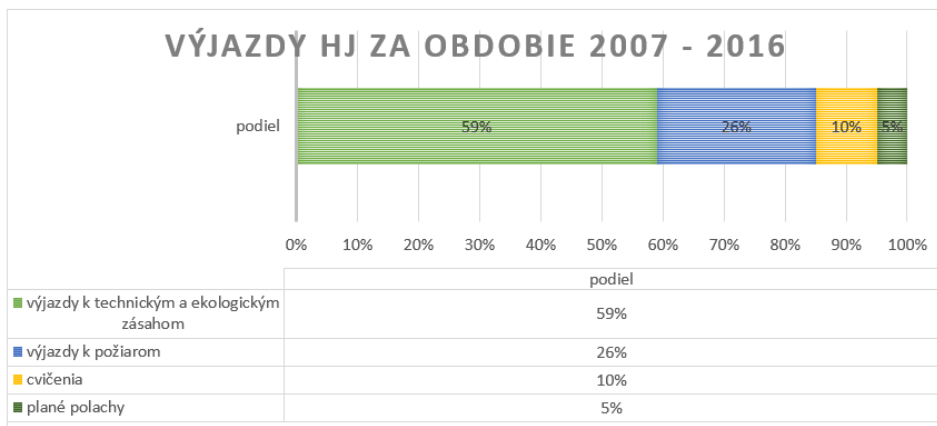
- dodržiavanie minimálneho početného stavu odborne spôsobilých členov hasičskej jednotky podľa rozhodnutia o zriadení dobrovoľného zboru „špeciál“,
- výjazd jednotky musí byť trvalo zabezpečený od vyhlásenia poplachu operačným strediskom HaZZ do dvoch hodín požadovanou a podľa rozhodnutia o zriadení schválenou zásahovou technikou a technickými prostriedkami,
- operatívnosť 24 hodín/7 dní v týždni,
- sebestačnosť pri zásahu najmenej 72 hodín.

4. Zásahová činnosť hasičských jednotiek v rokoch 2006 - 2016

Od deväťdesiatych rokov minulého storočia je vývoj zásahovej činnosti hasičských jednotiek charakterizovaný výrazným nárastom aktivít orientovaných na vykonávanie záchranných prác najmä pri živelných pohromách, nehodách v cestnej doprave a pri iných haváriách, ako aj zvyšovaním počtu technických zásahov rôzneho druhu. V tejto súvislosti možno na porovnanie uviesť, že kým v roku 1996 bolo hasičskými jednotkami vykonaných na území Slovenskej republiky 26 495 výjazdov, v roku 2006 sa ich počet zvýšil až na 41 860, čo je takmer dvojnásobok. Z uvedeného počtu 11 974 výjazdov bolo k požiarom, 27 688 výjazdov k záchranným zásahom a technickým zásahom vrátane dopravných nehôd, ekologických havárií a zásahom v súvislosti s povodňami. Rozdelenie 470 023 zásahov, ktoré hasičské jednotky v priebehu posledných 10 rokov v SR uskutočnili dohromady, majú relatívne zloženie vyjadrené v percentách vizuálne znázornené na grafe 1. Z grafu 1 je zjavné, že viac ako polovica všetkých výjazdov hasičských jednotiek za posledných 10 rokov bola uskutočnených ku technickým a ekologickým zásahom. Výjazdy ku požiarom, pri ktorých zohráva významnú úlohu včasnosť a profesionalita nasadenia predstavovali o niečo viac ako jednu štvrtinu výjazdov. Cvičenia predstavovali cca 10% a plané poplachy cca 5% spomedzi všetkých výjazdov.

Rozlišovanie jednotlivých hasičských jednotiek má svoj účel, ktorý sa okrem iného odzrkadľuje aj na rozdelení činností, do ktorých bývajú prioritne nasadzované. Použitý evidenčný systém hasičských jednotiek, ktorý bol nosný pri analyzovaní rozlišuje nasledovné štyri základné činnosti:

- výjazdy k požiarom,
- výjazdy k ekologickým a technickým zásahom,
- plané poplachy,
- cvičenia.

Graf 2 Relatívne rozdelenie výjazdov hasičských jednotiek v SR v rokoch 2007-2016

Zdroj: Autor, spracované zo štatistiky prezídia HaZZ

Vzhľadom na diferencie vyplývajúce z:

- regionálnych odlišností,
- rozdielnych potrieb,
- riziko vzniku a šírenia požiarov,
- rôznych účelov použitia,
- odlišných možností personálneho zabezpečenia,
- operatívnej pohotovosti,

a ďalších kritérií sa počty výjazdov jednotlivých hasičských jednotiek líšia.

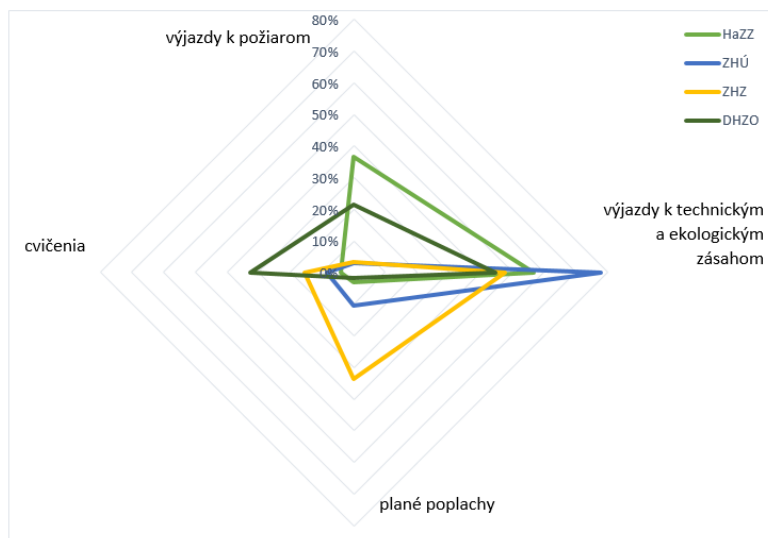
Z týchto dôvodov sme na analyzovanie a porovnávanie druhov hasičských jednotiek podľa činností uprednostnili relatívne zobrazenie podielovej časti zo 100% celku pre každú službu osobitne. Zvoleným zobrazením sa zreteľnejšie prejavujú diferencie vo vykonávaných činnostiach. Pre spoločné zobrazenie všetkých služieb do jedného výstupu sme vybrali sieťový graf 2 nižšie, v ktorom je nulová hodnota umiestnená uprostred a nárast hodnôt je znázorňovaný symetricky všetkými smermi von ku obvodu štvorca. Na grafe sú zobrazované súčtové údaje za posledných 10 rokov, čiže porovnávaný a konštatovaný je stav za posledné desaťročie, ktorý neumožňuje sledovanie vývoja, ktorému sa budeme venovať neskôr.

Rozsah zásahových činností hasičských jednotiek je znázornený v grafe tvarom krivky, pričom druh služby je rozlišovaný pomocou farby krivky s podporou rozdielneho typu čiarkovania, vysvetlenie sa nachádza v legende vpravo hore.

Z grafu je viditeľné, že na samotných výjazdoch ku požiarom zobrazených na zvislej osi smerom nahor sa najvýznamnejšou mierou podieľali HaZZ a DHZO. Tento nárast pri DHZO možno odôvodniť novelizáciou zákona o ochrane pred požiarom na základe prijatia koncepcie celoplošného rozmiestnenia hasičských jednotiek po území SR. DHZO zaradené do jednotlivých kategórií sa na základe určenia stupňa

nebezpečenstva katastrálneho územia jednotlivých obcí zaradia do celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov a následne na základe rozsahu ich zásahového vybavenia sú vyzvaný v prípade vzniku mimoriadnej udalosti od koordinačného strediska integrovaného záchranného systému SR na vykonanie výjazdu a následnej likvidácii konkrétnej mimoriadnej udalosti. Na základe tejto skutočnosti došlo ku zvýšenému počtu výjazdov DHZO oproti minulým rokom. Ku výjazdom ku technickým a ekologickým zásahom (vodorovná os vpravo) sú privolané prakticky všetky druhy hasičských jednotiek s maximom pri závodných hasičských útvaroch, pri ktorých predstavujú hlavnú činnosť s cca 80%ným zastúpením spomedzi všetkých výjazdov. Tu ale musíme zdôrazniť že takáto početnosť výjazdov u ZHÚ je ich hlavnou náplňou vyplývajúcou z analýz nebezpečenstva v priestoroch zriaďovateľa.

Najviac planých poplachov absolvovali závodné hasičské jednotky, pričom takmer 40% výjazdov pripadlo závodným hasičským zborom (zvislo nadol) a 10% ZHÚ. Na cvičeniach sa najvýraznejšou mierou zúčastňovali neprofesionálni hasiči z DHZO a ZHZ (os zobrazenia vodorovne vľavo). Zefektívňovanie činnosti HaZZ je nemysliteľné bez odbornej prípravy jej príslušníkov skvalitňovaním ich ďalšieho vzdelávania, sledovania využiteľnosti nových technológií a získavaním nových skúseností a poznatkov z tejto oblasti. Výjazdu hasičov musí predchádzať cyklická príprava overená osvedčením o odbornej spôsobilosti získaná aj na cvičeniach, ktoré sú mimoriadne dôležité pri spomínaných dobrovoľných hasičoch DHZO a ZHZ. Súčasťou ich vybavovania technikou je aj realizácia projektu Aktívne protipovodňové opatrenia, kde bola v rámci projektu odovzdaná pre zásahovú činnosť DHZO zásahová technika zameraná najmä na ochranu pred povodňami. Pre efektívne využitie techniky a vecných prostriedkov je potrebné nielen vybaviť, ale aj zacvičiť jednotlivých členov DHZO, aby boli schopní zakúpenú techniku správne používať v prípade vzniku mimoriadnej udalosti a jej následnej likvidácii.

Graf 3 Rozdelenie druhu zásahov podľa druhu hasičských jednotiek v rokoch 2007 - 2016

Zdroj: Autor, spracované zo štatistiky prezídia HaZZ

Záver

HaZZ podľa analýzy rizík v katastrálnych územiach obcí nedokáže zabezpečiť v niektorých oblastiach SR korektný zásah pri mimoriadnej udalosti v čase stanovenom metodikou vzhľadom k prítomnému riziku. Preto adekvátne technicky vybavený, primerane vycvičený pre likvidáciu predurčených mimoriadnych udalostí dobre organizovaný dobrovoľný zbor musí byť schopný zasiahnuť skôr ako HaZZ z najbližšej hasičskej zbrojnice. Dobrovoľný zbor musí byť schopný vykonať prvotné opatrenia na záchranu života a zdravia osôb a zníženie vzniknutého, vyvolaného rizika, t. j. v prípade mimoriadnej udalosti vyžadujúcej nasadenie väčšieho množstva síl a prostriedkov vykonať prvotné nevyhnutné opatrenia (záchrana osôb, evakuácia osôb, hasičský zásah a pod.).

Zvyšovanie počtu odborne pripravených dobrovoľných hasičov a akcieschopnej hasičskej techniky v prípade potreby nasadenia veľkého počtu síl, t. j. pri udalostiach s postihnutím väčšieho územia (rozsiahle plošné povodne, veterné kalamity, plošné požiare v prírodnom prostredí a pod.), pri postupnom zapájaní dobrovoľných zborov obcí do systému celoplošného rozmiestnenia síl a prostriedkov hasičských jednotiek na území SR sa intenzívnejšie využíva potenciál dobrovoľníctva pri likvidácii následkov požiarov a iných mimoriadnych udalostí. V spolupráci s obcami sa zabezpečí, aby obec s pomocou zložiek integrovaného záchranného systému zohrávala rozhodujúcu úlohu v informovanosti a pri príprave občanov k svojpomoci a vzájomnej pomoci pri mimoriadnych udalostiach a krízových situáciách.

V predkladanej štúdií autor identifikoval jednotlivé druhy hasičských jednotiek, ich materiálo-technické zabezpečenie, početné stavy ako aj legislatívne zázemie. V ďalšej časti bola štatisticky vyhodnotená zásahová činnosť hasičských jednotiek za obdobie v rokoch 2006 - 2016 zo štatistík získaných z Prezídia HaZZ SR. Autor poukázal na opodstatnené narastanie činnosti DHZO na základe prijatia koncepcie celoplošného rozmiestnenia hasičských jednotiek po území SR a ich vybavenie novou záchrannou technikou spolu s vecnými prostriedkami určenými na zásah, ale aj úspešným presadzovaním tejto koncepcie do praxe.

Literatúra

- [1] MARCINEK, M., Velenie a organizácia na mieste zásahu zložiek IZS. In: Civilná ochrana: revue pre civilnú ochranu obyvateľstva. - ISSN 1335-4094. - Roč. 15, č. 5 (2013), s. 13-15.
- [2] MARCINEK.M., Simulácia krízových situácií národného a medzinárodného krízového manažmentu ako podpora edukácie krízových manažérov, In: Nehody s hromadným postihnutím osôb, 2011 Žilina, Medzinárodný kongres, ISBN 978-80-969219-8-0
- [3] MARCINEK. M, Organizácia, fungovanie a rozvoj integrovaného záchranného systému (IZS) na území Slovenskej republiky, In: Edukacja dla bezpieczeństwa, Wydawnictwo wyższej szkoły Bezpieczeństwa, POZNAŃ /PL/, 2011, ISSN1899-3524
- [4] MARCINEK, M. Efektívne rozmiestnenie hasičských jednotiek na území Slovenskej republiky a ich kategorizácia. Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2014. - ISBN 978-80-8054-605-2. s. 220-227.

- [5] Zákon Národnej rady SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov
- [6] Zákon Národnej rady SR č. 314/2001 Z. z. o Ochrane pred požiarimi v znení neskorších predpisov.
- [7] Zákon Národnej rady SR č. 124/2006 Z. z. o Bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení neskorších predpisov.
- [8] Vyhláška Ministerstva vnútra SR č. 611/2006 o hasičských jednotkách.
- [9] Vyhláška Ministerstva vnútra SR č. 162/2006 o vlastnosti hasičskej techniky a vecných prostriedkov na ochranu pred požiarimi, konkrétnych podmienkach ich prevádzkovania a zabezpečenia ich pravidelnej kontroly.

Autor:

mjr. Ing. Milan Marcinek, PhD. - Katedra verejnej správy a krízového manažmentu, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, e-mail: milan.marcinek@minv.sk

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Fight Against Terrorism, its Impact on Afghanistan Stabilization and the Security Situation in the Region

Martin MAŠĽAN^{1,2}

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach

²Študent 4. ročníka externej formy doktorandského štúdia, študijného programu „Bezpečnosť a ochrana štátu. V študijnom odbore 8.4.4 Národná a medzinárodná bezpečnosť Akadémie ozbrojených síl M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,

Abstrakt:

V októbri 2001 sa leteckým útokom na Kábul začína vojna proti terorizmu a bojová operácia Trvalá sloboda. Ani po viac ako 16tich rokoch sa nepodarilo naplniť hlavné ciele operácie, ktorými boli porážka Talibanu a zvolenie kábulskej vlády schopnej kontrolovať a riadiť krajinu. Od deklarovaného ukončenia vojny a odsunu koaličných jednotiek je v súčasnosti opätovne nevyhnutné navyšovať ich stav. Afgánska vojna stále viac pripomína ruskú vojenskú intervenciu z rokov 1979-89. Opozícia neustále silnie, v regióne sa aktivizujú moslimovia a rastú protiamerické nálady, vláda v Kábule je bez reálnej moci. Američania, rovnako ako Rusi podcenili význam logistiky v prípade potreby odsunu vojsk. Protiteroristická vojna v tejto krajine vedie k neustálemu nárastu počtu teroristických útokov. Je zrejmé, že na porážku Talibanu bude potrebné prejsť od udržiavacej vojny a hliadkovania k otvoreným pozemným bojom s neistým výsledkom, ktorých logickým dôsledkom však bude rastúci počet obetí. Riešením situácie je aj stiahnutie vojsk, čo by znamenalo pád kábulskej vlády a teda aj priznanie si porážky. Navyiac bude potrebná následná finančná a hospodárska podpora krajiny nachádzajúcej sa v sociálno-ekonomickom rozklade, pretože možný iracký scenár by viedol k destabilizácii celého regiónu

Kľúčové slová: Trvalá sloboda, Taliban, Severná Aliancia, nebojová misia, Rozhodná podpora, ISIL, destabilizácia

Abstract:

In October 2001, an air strike against Kabul began the war against terrorism and the operation of Enduring Freedom. Even after more than 16 years, allies were not be able to achieve the main objectives of the operation-Taliban defeat and the election of the Kabul government capable of controlling and managing the country. Since the declared end of the war and displacement of coalition corps, it is now again necessary to increase their number. The Afghan War is getting more and more similar to the Russian military intervention of 1979-89. The opposition is steadily growing, Muslims are activating in the region as well as anti-American moods, the government in Kabul is without real power. Americans, as well as the Russians, underestimated the importance of logistics in the event of the necessity of corps displacement. It is clear that the Taliban defeat will need to

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

move from „maintenance and patrol“ war to open ground struggles with uncertain results, the logical consequence of which will be the increasing number of casualties. Another possibility is the withdrawal of coalition troops, which would mean the fall of Kabul's government and, therefore, the confession of defeat. In addition, the displacement will have to be followed by financial and economic support of the country in the socio-economic disintegration because the possible Iraqi scenario will mean the destabilization of the entire region.

Keywords: *Enduring freedom, Taliban, Northern alliance, non-combat mission, Resolute support, ISIL, destabilization.*

Úvod

Afganistan je krajinou, v ktorej sa priebežne bojuje viac ako 30 rokov. Mení sa len intenzita bojov a zainteresované strany. Od roku 1979 tu intervenuje sovietska armáda, ktorá v tejto krajine bojuje proti Mudžahedínom do roku 1989, od tohto roku tu po odchode sovietskych vojsk prebieha občianska vojna medzi samotnými Mudžahedínmi-vojna warlordov, po roku 1994 do tohto konfliktu vstupuje hnutie Taliban, ktoré tu v roku 2006 preberá vládu. Rok 2001 je rokom, kedy na územie tejto krajiny opätovne vstupujú vojská cudzích mocností, ktoré sa tu snažia bojovať proti terorizmu. Ciele vojenských intervencií sú v podstate identické aj napriek tomu, že ich uskutočnili Sovietsky Zväz a USA, teda hlavní oponenti studenej vojny. Týmito cieľmi boli v oboch prípadoch vojenská porážka opozície a nastolenie vlád, ktoré by dokázali síce sami riadiť krajinu, ale iba podľa predstáv svojich spojencov, či už nimi boli ZSSR alebo USA. Príčinou sovietskej vojenskej prítomnosti v Afganistane bol vojenský prevrat uskutočnený jednotkami LSA-Ludovodemokratickej strany Afganistanu voči vládnucemu prezidentovi Muhammadovi Dáud Chánovi. Po úspešnom prevrate a nástupe socialistickej vlády k moci dochádza k vyhrocovaniu situácie a ľudovému odporu. Moskva chce za každú cenu situáciu a vládu stabilizovať, preto naplánuje inváziu, ktorej cieľom bola rýchla porážka existujúceho odporu, ovládnutie afgánskeho územia a následný výcvik afganskej armády. Táto invázia začína 26. decembra 1979, kedy pristáli na letisku v Kábule prvé sovietske invázne jednotky. Súčasťou stabilizácie bolo odstránenie predsedu vlády Hafizulláha Amína a jeho nahradenie Babrakom Karmalom. Sovietskym jednotkám sa v krátkom čase podarilo obsadiť aj veľkú časť afgánskeho územia, čím došlo k naplneniu primárnych cieľov a podľa pôvodného plánu sa mala táto bleskurýchla akcia skončiť. Afgánci však prechádzajú na partizánsky spôsob boja, čo vyvolá ničivú 10 rokov trvajúcu vojnu, v ktorej získava stále silnejšie pozície protisovietska opozícia. Sovietom sa nakoniec žiadny z cieľov naplniť nepodarilo. K ovládnutiu Afganistanu nedošlo ani napriek 13-tisícim obetiam z radov sovietskej armády, socialistickej vláda síce pri moci bola, ale táto moc bola iba formálna a nedokázala stabilizovať a riadiť krajinu. Vojenské neúspechy, ekonomické náklady spojené s touto vojnou viedli nového generálneho tajomníka KSSZ M.S.Gorgačova k rozhodnutiu o stiahnutí vojsk. V roku 1988 dochádza k podpisu dohody, ktorá určuje spôsob a dátum odchodu sovietskych vojsk, ktorým bol 15. február 1989- k tomuto dňu odchádza z Afganistanu posledný sovietsky vojak a končí sa tak 10-ročná éra prítomnosti sovietskych okupačných vojsk na území tohto štátu. Sovietska ekonomika sa však už nedokázala spamätať zo strát, ktoré v tejto vojne utrpela, navyše prehrou utrpelo aj medzinárodné renomé tejto svetovej mocnosti. Vojna v Afganistane bola jednou z príčin Gorbačovovej Glasnosti a perestrojky a v konečnom dôsledku viedla k pádu sovietskeho impéria v roku 1991. Túto vojnu niektoré kruhy s obľubou nazývali sovietsky Vietnam. Výsledkom oslabenia a rozpadu ZSSR bolo iluzórne

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

posilnenie postavenia USA v oblasti. Táto ilúzia trvala do roku 2001, zahŕňala aj spoluprácu s Talibanom a bola ukončená útokom na svetové obchodné centrum, pádom Dvojičiek, ku ktorému sa prihlásila teroristická organizácia Al Kaidá a jej vodca Usámu bin Ládin. Tento útok bol dôvodom vyhlásenia vojny proti terorizmu-teda vojny, kde nepriateľom USA a jeho spojencov môže byť v podstate ktorýkoľvek svetový štát. Afganské odmietnutie americkej žiadosti o vydanie Usámu bin Ládina bolo dôvodom k napadnutiu tejto krajiny a vojenskej intervencii z roku 2001. Vojenská prítomnosť USA a jeho spojencov v Afganistane nebola dodnes ukončená, pričom sa čoraz viac podobá sovietskej porážke z rokov 1979-89. Dátum odchodu týchto vojsk, ako aj jeho možné dopady na krajinu a región, je v súčasnej situácii veľmi ťažko predvídateľný.

1. Mocenská situácia v afganistane po odchode sovietskych vojsk

Aj po odchode okupačných vojsk ostáva v Afganistane pri moci Muhammad Nadžibulláh, ktorý sa dostal k moci v roku 1986, kedy pod tlakom ZSSR odstupuje Babrak Karmal. Odchodom sovietskych vojsk sa vojna na území Afganistanu mení z vojny proti okupantom na občiansku vojnu, prebiehajúcu medzi vládnymi silami a Mudžahedínmi. V roku 1992 je Kábul obsadený svätými bojovníkmi vedenými tadžickým vodcom Ahmádcom Šáh Masúdom (neskorším vodcom severnej aliancie) a uzbeckým generálom Abdúлом Rašídcom Dostúmom. Nastolená je dočasná vláda islamského štátu, ktorej predsedom sa stáva umiernený islamista B. Rabbání, ministrom obrany je Masúd. Nadžibulláh teda po troch rokoch od odchodu vojsk prichádza o moc, ale novonastolená vláda sa nezaobrá jeho potrestaním. V krajine aj naďalej prebiehajú boje známe ako vojna warlordov. Bojujú v nej Paštúni vedení Gulbuddínom Hekmatjárom, proti tandemu Rabbání-Masúd, ktorí sú tadžického pôvodu. Tieto boje si vyžadujú tisíce obetí a zničené hlavné mesto. Nestabilita a anarchia v krajine vedie k vzniku hnutia Taliban, ktoré od roku 1994 postupne preberá vojenskú a politickú moc v Afganistane. Už v roku 1995 sa toto hnutie pokúsi o prevzatie moci a dobytie Kábulu, no je Masúdom odrazené, takže k dobytíu hlavného mesta dochádza až v roku 1996, kedy sa protitalibanská opozícia reprezentovaná Rabbáním-Masúdom sťahuje do severných provincií krajiny, odkiaľ aj naďalej proti hnutiu bojuje ako Severná aliancia. Obsadenie Kábulu Talibanom znamená pre bývalého prezidenta Nadžibulláha, ako prosovietsky orientovaného politika a predstaviteľa bezbožného ateistického systému diametrálne odlišnú situáciu. V tom istom roku ho radikálni moslimskí bojovníci hnutia zavraždili, zneuctili jeho telesné pozostatky, ktoré následne vystavili na verejnom mieste. Rovnaký osud stihol aj jeho brata. Moc v krajine preberá do svojich rúk hnutie Taliban, vládne tu až do roku 2001. V tomto roku sa hnutiu podarí zavraždiť jedného z hlavných predstaviteľov opozície Ahmáda Šáha Masúda, ktorý zomiera počas bombového útoku 9.9.2001. K zodpovednosti za tento útok sa prihlásila teroristická organizácia Al Kaidá. Dva dni po jeho smrti dochádza k útokom na americké obchodné centrum a pádu Dvojičiek. Organizácia, čo bolo jedným z dôvodov vojenskej intervencie v Afganistane.

USA realizovali svoje záujmy v Afganistane už počas sovietskej intervencie, kedy v rámci studenej vojny skryto podporovali Mudžahedínov. Počas tohto obdobia vyzbrojili a vycvičili viac ako 100.000 bojovníkov, čím výraznou mierou prispeli k porážke a odchodu intervenčných vojsk. V roku 1989 stáli teda Američania na strane

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

víťazov, na rozdiel od roku 2017, kedy bojujú proti svojim bývalým afganským spojencom. Namiesto pôvodne, prezidentom Obamom deklarovaného ukončenia vojny a odsunu vojsk do konca roka 2016, kedy mala reálnu moc a dohľad nad stabilizáciou krajiny prevziať do svojich rúk kábulska vláda vedená prezidentom Ghánim, je v súčasnosti potrebné navyšovať počet amerických vojakov v tejto krajine, aby aspoň čiastočne eliminovali neustály rast politickej a vojenskej sily Talibanu, ako hlavného predstaviteľa opozície. V súčasnosti už táto operácia pod pomenovaniami Trvalá sloboda, ISAF, alebo Rozhodná podpora trvá viac ako 16 rokov, čím je najdlhším vojenským konfliktom v dejinách USA.

2. Vojna proti terorizmu ako prostriedok zabezpečenia trvalej slobody pre Afganistan

Ako už bolo spomenuté hlavnou príčinou vojenskej intervencie USA a jeho spojencov na územie Afganistanu bol útok na svetové obchodné centrum v New Yorku v septembri roku 2001 uskutočnený teroristickou sieťou Al Kaidá. Vládnuce afgánske hnutie Taliban odmietlo američanom vydať vodcu tejto teroristickej siete Usámu bin Ládina, čo viedlo k vyhláseniu vojny proti terorizmu a operácii Trvalá sloboda. V krajine sa od roku 2002 uskutočňovala na základe rezolúcie BR OSN č. 1386 z 20. decembra 2001 operácia ISAF (International security assistance force). Okrem USA sa v rámci tejto misie na konflikte zúčastňovalo ďalších 48 štátov (medzi nimi všetky členské štáty NATO). Bojové misie NATO a USA boli ukončené ku koncu roka 2014, čo ale neznamenalo stiahnutie ich jednotiek z Afgánskeho územia, pretože bojové misie boli od začiatku roka 2015 nahradené nebojovou misiou Rozhodná podpora (Resolute support) v rámci ktorej pôsobí viac ako 10.000 vojakov z USA. Úlohou nebojovej misie je boj proti terorizmu a výcvik ďalších asi 350.000 vojakov a policajtov, ktorí majú postupne prebrať plnú zodpovednosť za bezpečnosť svojej krajiny. Spoľahlivosť takto vycvičených afgánskych vojsk je veľmi otázná, je isté, že určitá časť z nich v prípade potreby proti Talibanu bojovať nebude. Bežnými sa stávajú incidenty, keď vycvičení vojaci a policajti útočia na vojakov aliancie. Problémy s využitím svojich vojakov z moslimských krajín v afgánskych bojoch mal už sovietsky zväz, rovnaké problémy a vernosť vládných vojsk musel riešiť aj prezident Nadžibulláh. Najvyšší početný stav mali jednotky aliancie v roku 2011, keď tu pôsobilo v rámci Trvalej Slobody a ISAF viac ako 140.000 vojakov, z toho asi 130.000 v ISAF (100.000 z USA) a 10.000 z USA v Trvalej slobode. Ako raritu a svojrázny príklad proashingtonskej lojality je možné uviesť Gruzínsko, ktoré malo v tomto období v Afganistane vyše 1 500 vojakov, čo predstavovalo asi 7% celkového početného stavu armády tejto krajiny. Podobne k misii ISAF pristupovali aj pobaltské republiky, teda štáty, ktoré majú z minulosti zlé skúsenosti so spoluprácou s Rusmi a týmto svojim prístupom deklarujú oddanosť USA ako k svojmu hlavnému spojencovi.

Základnými cieľmi vojenskej intervencie boli zvrhnutie Talibanu, zničenie teroristickej siete Al Kaidá, chytenie Bin Ládina a nastolenie demokraticky zvolenej vlády. Pomerne rýchlo sa podarilo zvrhnúť vládu Talibanu, chytiť Bin Ládina a nastoliť, nie zvoliť proamericky orientované vedenie krajiny. Toto sú v podstate paralely s plánmi

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

rýchlej sovietskej intervencie v tejto krajine. Cieľom Sovietov samozrejme nebola demokraticky zvolená vláda, ale táto nebude ani výsledkom misie USA. Koalícii sa síce podarilo zvrhnúť vládu Talibanu, no jeho vojenská a politická moc neustále rastie, podobne na tom boli aj Sovieti v boji proti mudžahedínom. Ani v rámci misie ISAF ani v rámci Rozhodnej podpory spojenecké vojská na rozdiel od soviетov, nebojujú priamo s protivládnyimi silami, ale zameriavajú sa na hliadkovú a vyčistiavaciu činnosť. Aj to je jeden z dôvodov, prečo v Afganistane stále existuje silnejúca protikoaličná opozícia. Mnohí jej vodcovia, boli v rokoch 1979-1989 veliteľia mudžahedínov, boli teda v tomto období spojencami USA a disponovali tajnou podporou z CIA a Pakistanu. Spoločnou črtou tejto opozície je aj fakt, že jej predstavitelia bojujú už viac ako 20-30 rokov, poznajú sa ešte z vojen proti Rusom a aj napriek mnohým názorovým rozdielom si v prípade potreby dokážu v súčasných protikoaličných operáciách navzájom pomáhať. Táto opozícia je veľmi rôznorodá. Za jej hlavných predstaviteľov je možné považovať nasledovné strany a hnutia:

Taliban-radikálnu hnutie, ktorého vznik sa viaže na snahy o zastavenie vojny warlorodov a ukončenie anarchie v krajine po odchode sovietskych vojsk. V rokoch 1996 až 2001 je vládnuou silou v Afganistane, k jeho zvrhnutiu dochádza až po vojenskej intervencii koaličných síl v rámci bojovej operácie Trvalá sloboda. Najväčšiu časť bojovníkov tvoria etnickí Paštúni. Hnutie až do roku 2001 poskytovala bezpečné útočisko základniam teroristickej organizácie Al Kaidá a jej vodcovi Usámovi bin Ládinovi. Do roku 2013 bolo toto hnutie vedené svojim zakladateľom a duchovným vodcom Mohammadom Umarom, ktorý bol taktiež priamym účastníkom protisovietskych bojov. Aj v súčasnosti existujú veľmi úzke väzby medzi Al Kaidou a Talibanom, ako aj ich vodcami Ajmánom Zawahrím a Hajbatulláhom Áchúndzádóm. Alarmujúcim je neustály rast vojenskej a politickej sily tohto hnutia.

Hizbí Islámí Gulduddí (HIG)-politická strana vytvorená okolo bojovníka-mudžahedína Gulbudína Hekmatjára, ktorý bol v časoch vojny proti soviетom štedro podporovaný CIA a Pakistanom, v minulosti udržiaval úzke kontakty s Al Kaidou, v súčasnosti je spojencom Talibanu.

Klan Hakkáni- Paštúnski bojovníci oragnizovaní okolo vojnového veterána a Džalaluddína Hakkániho a jeho syna. Klan Hakkáni je jednou z najskúsenejších a najvplyvnejších vojenských síl v krajine disponujúcej viac ako 4 tisíc bojovníkmi. Tento klan je považovaný za súčasť Talibanu aj keď má vlastné velenie a podniká samostatné operácie. Vodca klanu bojoval v minulosti na strane mudžahedínov, takže podobne ako Hekmatjár bol podporovaný zahraničnou protisovietskou opozíciou, po vzniku hnutia Taliban sa stáva jedným z jeho vojenských veliteľov. Jeho bojovníci operujú aj z územia Pakistanu, kde má dobré vzťahy s tamojšou tajnou službou.

Islamské hnutie Uzbekistanu (IMU), ktoré vzniklo v roku 1991 a sú mu pripisované útoky na koaličné sily na severe Afganistanu. Cieľom hnutia je vybudovanie jedného islamského štátu v strednej Ázii. Je aktívne na územiach bývalých sovietskych republík ako Uzbeko, Kyrgizsko, Tadžicko a v Afganistane.

Laškare Taiba-jedna z najväčších teroristických oraganizácií v južnej Ázii. Pôsobí hlavne na z územia Pakistanu. Jej útoky sú zamerané na Afganistan, ale aj napríklad Indiu. V Pakistanskom Kašmíre má výcvikové tábory, tieto boli v minulosti aj v Afganistane. Jej cieľom je vytvorenie moslimského chalifátu v južnej Ázii.

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

Ako počas sovietskej okupácie, tak aj počas americkej vojenskej intervencie formálne vedie krajinu kábulska vláda, ktorá aj napriek zahraničnej podpore a výcviku vládnych vojsk vôbec nedokáže získať reálny vplyv v krajine a zabezpečiť jej stabilizáciu. Prosovietske vedenie reprezentované Nadžibulláhom ostalo pri moci 3 roky a rovnaké odhady sú reálne aj pre súčasného formálne nastoleného afgánskeho prezidenta Ašrafa Gháního v prípade odchodu vojsk USA. Navyiac koalícia a provládne sily v súčasnosti ovládajú menej ako 1/3 územia Afganistanu. Postupné znižovanie početného stavu vojsk a utlmovanie spojeneckých vojenských operácií v rokoch 2015 a 2016 malo za následok rast moci opozície, ktorý vláda v Kábule nedokázala ovplyvniť. Za existujúcej situácie je akákoľvek stabilita v Afganistane, alebo uskutočnenie demokratických volieb absolútne nereálne, čo si uvedomujú všetky zúčastnené strany.

Jednoznačne negatívnymi dopadmi 16 rokov trvajúcej vojenskej operácie je radikalizácia moslimov v oblasti, kde postupne narastá vojenská a politická moc Talibanu, ako odpoveď na vojenskú prítomnosť a zahraničnú politiku USA. Počas spoločného nasadenia koalíčných vojsk sa objavil problém ich rôznorodosti a samotných náhľadov na takto vedenú vojnu a účasť v nej. Stretli sme sa s pojmom národné výnimky a ich nelogického uplatňovania pri vojenských operáciách. Po roku 2001 dochádza aj k výraznému nárastu pestovania ópia. Negatívnym dopadom takto vedenej vojny proti terorizmu je aj nárast počtu teroristických útokov ako na území samotného Afganistanu (podobne tomu bolo aj v Iraku), tak aj na území niektorých európskych krajín, ktoré sa ako súčasť misií zúčastňovali vojenských operácií v tejto krajine. Ďalším negatívom sa autor venuje v závere tohto článku. Ukončenie vojny bolo prvýkrát deklarované B.Obamom v prezidentskej kampani pred jeho prvým funkčným obdobím. Od roku 2008 je to obľúbená predvolebná téma amerických prezidentských kandidátov, pretože afgánska vojna je najdlhšou v amerických dejinách. Postupné reálne znižovanie početného stavu vojsk až na približne 10.000 vojakov z roku 2016, však viedlo k aktivizácii Talibanu a vytváraniu priestoru pre pôsobenie bojovníkov ISIL utekajúcich zo Sýrie a Iraku. Novovzniknutá situácia zmenila avizovaný úplný americký odchod z oblasti na potrebu zvyšovania vojenskej prítomnosti. V prvom polroku 2017 uskutočnili USA trojnásobný počet náletov na ciele Talibanu a ISIL ako v roku 2016. Intenzita bombardovania je porovnateľná s rokom 2012, keď v oblasti pôsobilo viac ako 80.000 amerických vojakov. Zvýšenie počtu náletov znamenalo aj 43%-ný nárast počtu civilných obetí. USA sa po 16tich rokoch svojej prítomnosti v Afganistane v podstate dostávajú do fázy z úplného začiatku konfliktu. Jediným cieľom, ktorý sa od roku 2001 podarilo splniť je zabitie Usámu bin Ladína, no keďže nedošlo k zničeniu teroristickej organizácie Al Kajdá, bol tento logicky nahradený novým vodcom Zawahírím. Opätovne bude pravdepodobne potrebné poraziť Taliban, s tým rozdielom, že toto hnutie je v súčasnosti omnoho silnejším protivníkom, akým bolo v roku 2001 alebo 2002. Je zrejmé, že súčasná taktika boja proti tomuto hnutiu, ako aj celej moslimskej opozícii v Afganistane je neúčinná, nevedie k dosiahnutiu deklarovaných cieľov a iba zbytočne predlžuje spojeneckú vojenskú prítomnosť v oblasti. Na oslabenie alebo prípadné zničenie hnutia budú potrebné priame boje s protivládnyimi jednotkami partizánskeho typu. Takéto boje budú jednak omnoho nákladnejšie, ich výsledok bude neistý a určite si vyžiadajú podstatný nárast počtu spojeneckých obetí. Do úvahy tu treba vziať aj fakt, že Taliban silne aj napriek tomu, že nedisponuje podporou niektorej svetovej mocnosti, na rozdiel od mudžahedínov, ktorí boli v rokoch 1979-1989 podporovaní z USA. Afganistan je niekedy nazývaný aj sovietskym Vietnamom, v prípade, že sa USA

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

rozhodnú pre radikálne vojenské riešenia, môže v tejto krajine vzniknúť aj ďalší Vietnam, tentoraz americký.

Záver

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že svetová politika je od roku 2001 teda roku, keď začala vojna proti terorizmu agresívnejšia a militantnejšia. V rámci tejto vojny dochádza k útokom na Afganistan a Irak. V oboch prípadoch sa síce podarí poraziť vládnuce hnutie alebo diktátora, ale po ich páde sa nedarí stabilizovať pomery v krajine. Navyše počas Arabskej jari dochádza k ďalšej destabilizácii časti moslimského sveta, ktorá má za následok vojny v Líbyi a Sýrii. Táto situácia vedie k vzniku islamského štátu na území Iraku a Sýrie a následného definitívneho rozkladu týchto krajín. Za určité pozitívum vojny proti terorizmu môže byť síce považovaný pád diktátora Saddáma Hussajna, Ussámu bin Ladína alebo Talibanu, vážnymi negatívnymi prejavmi sú prúdy hlavne moslimských utečencov smerujúcich z oblastí postihnutých vojnou hlavne do Európy, ako aj radikalizácia moslimského obyvateľstva a s ňou súvisiaci rast počtu teroristických útokov, ako v oblasti vojnových konfliktov, tak aj v európskych krajinách s moslimskou menšinou, ktoré sa zúčastňujú operácií vedených v rámci vojny proti terorizmu. Postupný rast agresivity a napätia od roku 2001 je možné deklarovať aj na vzťahoch krajín, ktoré sa na afganskom konflikte priamo, alebo nepriamo zúčastňujú. V roku 2001 boli spojencom USA v oblasti ako Rusko, tak aj Pakistan, čo už v súčasnosti z rôznych dôvodov pravdou nie je. Ako Rusko, tak aj Pakistan majú v tejto oblasti značný vplyv, čo do značnej miery sťažuje pozíciu koalíčných síl v krajine, ako aj možnosti ich prípadného stiahnutia.

Teroristické hrozby, termíny a možné ukončenie vojny v Afganistane boli vždy obľúbenými témami amerických prezidentských kampaní. Počas vládnutia B. Obamu dochádza síce k postupnému znižovaniu stavu zahraničných vojsk zo 140.000 v roku 2011 na približne 10.000 v roku 2016, no pôvodne deklarovaný úplný odchod vojsk do konca jeho druhého volebného obdobia sa splniť nepodarilo. Početné zníženie stavu vojsk viedlo k aktivizácii síl Talibanu, rastu jeho vojenskej a politickej moci v krajine. Nakoľko k tejto aktivizácii dochádza postupne už od roku 2015, minimálne súčasný prezident USA Trump musel vedieť, že deklarované ukončenie vojny je absolútne nereálne. V súčasnosti už tento prezident, ani nie rok po nástupe do úradu, opätovne zvyšuje početné stavy zahraničných vojsk, ktoré sú v tejto krajine nevyhnutné na udržanie aspoň iluzórnej rovnováhy medzi pôsobiacimi vojenskými silami. Zvyšovaním svojej vojenskej zaangažovanosti v podstate táto svetová veľmoc a jej spojenci iba potvrdzujú zlyhanie svojho 16 ročného úsilia, ktoré nevedlo k vnútornej stabilizácii krajiny, ktorú by viedla demokraticky zvolená vláda. Propagačné správy o postupnom preberaní zodpovednosti za obranu krajiny vlastnými bezpečnostnými silami sú iba rečníckymi cvičeniami zúčastnených a nie realitou.

Prípadný odsun koalíčných vojsk by si vyžiadal značné finančné náklady, ako aj následnú finančnú a materiálnu podporu kábulskej vlády a afganských bezpečnostných síl, ktoré by v konečnom dôsledku v bojoch s opozíciou aj tak neuspeli a k moci sa opätovne dostane Taliban. Navyše odsun vojsk môže znamenať aj destabilizáciu celej oblasti, ktorá by v tomto prípade postihla aj Pakistan a niektoré stredoázijské republiky, ako Tadžikistan a Uzbekistan. Sú to všetko krajiny a národnosti, ktoré sú v tomto konflikte priamo zainteresované ešte od čias sovietskej okupácie. Do úvahy po odsune

Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu a bezpečnostnú situáciu v regióne

Martin MAŠLAN

prípadá aj iracký scenár s možným vznikom útvarov podobných ISILu. Dnes je možné s istotou povedať, že prípadné stiahnutie vojenských jednotiek bude koncom afganskej vojny pre USA a jeho spojencov, ale určite nie koncom vojny v Afganistane. Odchod koalíčných vojsk by však mohol aspoň priblížiť dátum ukončenia bojov v tejto krajine, pretože ich prítomnosť existujúce rozpory a problémy iba prehľbuje. Ďalšia americká predvolebná kampaň prebehne v roku 2020 a ak sa teda nestane nič neobvyklé, čomu súčasný vývoj charakterizovaný eskaláciou napätia nenasvedčuje, dozvieme sa tu aj opätovný termín ukončenia tejto v tom období už 20 ročnej vojny. Eskalácia napätia v oblasti bude znamenať aj nárast počtu obetí a následnej americkej traumy z tohto nekonečného a nezmyselného vojenského konfliktu, v ktorom už nie je možné čokoľvek dosiahnuť popri prípade zvíťaziť.

Literatúra

Knihy:

- [1] NEUMANN, E.R.: *The Other War: Winning and Losing in Afghanistan*, Potomac Books 2012, ISBN-978-1-59797-427-1.
- [2] DIPALI, M.: *Warlords, Strongman, Governors and the state in Afghanistan*. Cambridge University Press 2014. ISBN-978-1-107-02392-5.
- [3] TANNER, S.: *Afghanistan*. Da Capo Press 2009. ISBN-978-0-306-81826-4.
- [4] RIEDEL, B.: *What We Won: Americas Secret War in Afghanistan, 1979-89*. Brookings Institution Press 2014. ISBN-978-0-8157-2585-5.
- [5] COBURN, N.: *Loosing Afghanistan-an obituary for the intervention*. Stanford University Press 2016, ISBN-978-0-8047-9663-7.
- [6] RASHID, A.: *Taliban: The Power of Militant Islam in Afghanistan and Beyond*, I.B.Tauris 2010, ISBN-978-1-84885-446-8.
- [7] NOVÁK, M.: *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afganistanu a zrod Al Kaidy*. Epoque 2014
- [8] STEHLÍK, P.: *Já, voják z Afganistanu*, CPRESS 2017, ISBN – 978-80-26414-31-5.
- [9] BARFIELD, T.: *Afghanistan-a political and cultural history*, Princeton University Press 2012, ISBN – 978-0-691-15441-1.
- [10] ZAHER, Z.J.: *Afganistan-história-boje-prežitie*, Zaher International Trade 2014. ISBN-978-80-97170-20-2.
- [11] SARIN, O. - DVORECKIJ, G.L.: *Afgánsky syndrom*. JOTA, Brno, 1996. ISBN 80-85617-862.
- [12] ŠIŠKA, J.: *Bojište Afganistán. (Sovietsko – afgánský válečný konflikt 1979 – 1989)*. Svet krídel, Cheb, 2015. ISBN – 978- 80 - 87567 – 72 - 2.

**Vojna proti terorizmu, jej vplyv na stabilizáciu Afganistanu
a bezpečnostnú situáciu v regióne
Martin MAŠĽAN**

Dáta, správy, práce:

- [13] http://www.mod.gov.sk/data/disk/casopis/Obrana_09_2014.pdf
- [14] http://www.nato.int/cps/ua/natohq/topics_69366.htm
- [15] <https://www.saylor.org/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST351-11.2.3-Taliban.pdf>
- [16] <http://www.mod.gov.sk/operacia-resolute-support-afganistan/>
- [17] <http://www.rs.nato.int/index.php?lang=en>
- [18] <https://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom.htm>

Autor:

¹**Ing. Martin Mašľan** – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Koš'ova 1, 040 01 Košice, e-mail: martin.maslan@vsbm.sk. Študent 4. ročníka externej formy doktorandského štúdia, študijného programu „Bezpečnosť a ochrana štátu. V študijnom odbore 8.4.4 Národná a medzinárodná bezpečnosť Akadémie ozbrojených síl M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši.

Aplikačné problémy praxe pri trestaní za delikty týkajúce sa nezaplatenia úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry

Problems Arising when Applying Penalties for Offences for Non-Payment of Road Infrastructure Fees

Jana MORAVČÍKOVÁ¹

¹Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky

Abstrakt:

Účinný a spoľahlivý dopravný systém je základným predpokladom bezproblémového fungovania trhu a predstavuje kľúčový sektor hospodárstva. Cestná doprava zohráva najdôležitejšiu úlohu vo vnútrozemskom dopravnom systéme, zároveň však spôsobuje najrôznejšie sociálno-hospodárske a environmentálne problémy (napr. zmenu klímy, znečisťovanie ovzdušia, hluk, kongesciu). Spoplatnenie používania ciest zohráva kľúčovú úlohu na dosiahnutie udržateľného financovania cestnej infraštruktúry. Väčšina členských štátov spoplatňuje cestnú infraštruktúru buď na základe času tzv. diaľničné známky alebo na základe prejdenej vzdialenosti tzv. mýto. Pokiaľ užívateľ spoplatnenej cesty neuhradí stanovený poplatok, dopustí sa deliktu na úseku spoplatnenia cestnej infraštruktúry. V prípade, že tento delikt nie je prejednaný priamo na mieste v čase spáchania deliktu, u vozidiel evidovaných v iných štátoch, dochádza k problému pri prejednaní tohto deliktu, pretože štát nemá informácie, kto je páchatelom deliktu a s kým má byť prejednaný delikt. Riešením by bola cezhraničná výmena informácií, ktoré na úseku spoplatnenia cestnej infraštruktúry nie je zavedená.

Kľúčové slová: užívanie cestnej infraštruktúry, diaľničné známky, mýto, delikt, cezhraničná výmena informácií, EUCARIS.

Abstract:

An efficient and reliable transport system is a basic prerequisite for the smooth functioning of markets and is a key sector of the economy. Road transport plays a vital role in the in-country transport system but at the same time causes a wide range of socio-economic and environmental problems such as climate change, air pollution, noise and congestion. Charging for road usage plays a key role in achieving a sustainable financing model for road infrastructure. Most EU Member States charge for the usage of road infrastructure either on a time basis with so-called vignettes, or for distance travelled by tolling. If a user of a toll route fails to pay the prescribed fee, they commit an offence in the framework of road infrastructure charging. If the offence is not dealt with directly on-the-spot at the time it occurs, problems can occur where vehicles are registered in other countries. The state authorities who identified the offence may not have access to information

on the vehicle and owners. A solution would be to exchange information cross-border, which currently is not apply to road infrastructure charging.

Keywords: *use of road infrastructure, vignettes, tool, offence, cross-border exchange of information, EUCARIS.*

Úvod

Jednotlivé štáty zavádzajú rôzne druhy úhrad za užívanie cestnej infraštruktúry, ktoré možno rozdeliť do dvoch skupín a to buď úhrada na základe času tzv. diaľničné známky alebo úhrada na základe prejdenej vzdialenosti tzv. mýto. Úhrada za užívanie cestnej infraštruktúry na základe času svojou povahou presne neodráža skutočné náklady na infraštruktúru, preto postupne viaceré štáty nahrádzajú úhradu za užívanie cestnej infraštruktúry založenú na vzdialenosti, ktorá je spravodlivejšia, účinnejšia a efektívnejšia.

1. Súčasná právna úprava v Slovenskej republike

Slovenská republika tiež uplatňuje dva druhy úhrad za užívanie cestnej infraštruktúry. U osobných vozidiel, nákladných vozidiel a autobusov do 3,5 tony ide o úhradu na základe času, keď prevádzkovateľ vozidla si musí zakúpiť elektronickú diaľničnú známku. U osobných vozidiel, nákladných vozidiel a autobusov nad 3,5 tony ide o úhradu na základe prejdenej vzdialenosti, keď prevádzkovateľ vozidla za prejdenu vzdialenosť musí uhradiť mýto. V súčasnosti v Európskej únii prebieha diskusia o postupnom zrušení úhrad za užívanie cestnej infraštruktúry na základe prejdenej vzdialenosti (viac balík mobility tzv. mobility package [1]).

1.1 Elektronické diaľničné známky

Zákon č. 488/2013 Z. z. o diaľničnej známke a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o diaľničnej známke“) ustanovuje spôsob úhrady diaľničnej známky, práva a povinnosti užívateľov vymedzených úsekov ciest, pôsobnosť orgánov štátnej správy, pôsobnosť správcu výberu úhrady diaľničnej známky (Národná diaľničná spoločnosť, a.s.), výkon kontroly, zodpovednosť a sankcie za porušenie povinností ustanovených zákonom.

Cenu diaľničnej známky ustanovuje nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 410/2014 Z. z., ktorým sa ustanovuje výška úhrady diaľničnej známky za užívanie vymedzených úsekov diaľnic a rýchlostných ciest v platnom znení.

Finančné prostriedky získané z výberu úhrady diaľničnej známky sú príjmom Národnej diaľničnej spoločnosti, a. s., ktorá je povinná použiť tieto finančné prostriedky na plnenie úloh podľa osobitného predpisu. Príjmy z uložených pokút za priestupky a správne delikty (ďalej spolu „delikt“) sú príjmom štátneho rozpočtu. Rovnako sú príjmom štátneho rozpočtu aj trovy spojené s prejednaním deliktu.

1.2 Mýto

Zákon č. 474/2013 Z. z. o výbere mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o výbere mýta“) ustanovuje spôsob úhrady mýta, práva a povinnosti užívateľov vymedzených úsekov ciest, pôsobnosť orgánov štátnej správy, pôsobnosť správcu výberu mýta (Národná diaľničná spoločnosť, a.s.), výkon kontroly, zodpovednosť a sankcie za porušenie povinností ustanovených zákonom.

Cenu mýta ustanovuje nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 497/2013 Z. z., ktorým sa ustanovuje spôsob výpočtu mýta, výška sadzby mýta a systém zliav zo sadzieb mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií v platnom znení.

Finančné prostriedky získané z výberu mýta sú príjmom Národnej diaľničnej spoločnosti, a. s., ktorá je povinná použiť tieto finančné prostriedky na plnenie úloh podľa osobitného predpisu. Príjmy z uložených pokút za delikty sú príjmom štátneho rozpočtu. Rovnako sú príjmom štátneho rozpočtu aj trovy spojené s prejednaním deliktu.

2. Delikty spojené s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry

V prípade porušenia povinnosti zaplatiť úhradu za užívanie cestnej infraštruktúry zo strany prevádzkovateľa vozidla/vodiča, dochádza k spáchaniu deliktu, za ktorý príslušný orgán (okresný úrad alebo orgán Policajného zboru) uloží pokutu. Pokuta sa ukladá

- v blokovom konaní pri prejednaní priamo na mieste orgánom Policajného zboru alebo
- v rozkaznom konaní alebo riadnom správnom konaní okresným úradom odborom cestnej dopravy a pozemných komunikácií.

Ak pokuta nie je uložená priamo na mieste v blokovom konaní, ale je porušenie zákona zaznamenané stacionárnymi elektronickými zariadeniami alebo mobilnými elektronickými zariadeniami správcu výberu úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry, podkladom (dôkazom) v rozkaznom/správnom konaní je záznam o kontrole s fotografickým zobrazením vozidla alebo jazdnej súpravy (ďalej len „fotografia“).

Podľa údajov zrejmych z fotografie (na základe evidenčného čísla vozidla), poskytne orgán Policajného zboru príslušnému okresnému úradu z informačného systému evidencie vozidiel (EVO) na základe § 113 ods. 1 zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o cestnej premávke“) údaje o prevádzkovateľovi vozidla potrebné na jeho identifikáciu a vydanie rozhodnutia o uložení pokuty. Ide o prepojenie Jednotného informačného systému cestnej dopravy (JISCD), v ktorom okresné úrady spracovávajú delikty, s informačným systémom evidencie vozidiel (EVO) a následne s registrom fyzických osôb (RFO), s registrom právnických osôb (RPO) a registrom adries (RA).

V prípade, ak ide o prevádzkovateľa vozidla, ktorého vozidlo nie je evidované v Slovenskej republike, v súčasnosti nie je možné získať potrebné údaje pre uloženie pokuty za spáchaný delikt. V takomto prípade, keď správny orgán nemôže ďalej konať,

pretože nevie zistiť prevádzkovateľa vozidla, nastane dôvod na odloženie veci (v súčasnosti je toto konanie automatické bez zásahu zamestnancov Okresných úradov).

3. Chýbajúca cezhraničná výmena informácií o vozidlách

Na úrovni Európskej únie v súčasnosti neexistuje právny základ na cezhraničnú výmenu informácií o vozidlách medzi členskými štátmi na účely vymáhania nezaplatenej úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry resp. uloženej pokuty za spáchaný delikt týkajúci sa nezaplatenia úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry. V dôsledku toho Európska komisia predpokladá, že dosiahnuté ušlé príjmy v rámci Európskej únie sú až 300 miliónov eur ročne [1].

3.1 Maďarský spôsob získavania informácií o vozidlách

Spoločnosť Nemzeti Útdíjfizetési Szolgáltató Zrt., (ďalej len „spoločnosť NÚSZ“), je obchodnou spoločnosťou v 100 % vlastníctve štátu. Spoločnosť NÚSZ je ex lege (zákon č. I. z roku 1988 o cestnej doprave a nariadenie č. 36/2007 (III.26.) o poplatkoch) povinná vyberať úhradu za užívanie spoplatnených ciest a v prípade nezaplatenia úhrady za užívanie spoplatnenej cesty alebo v prípade zaplatenia úhrady v nesprávnej výške alebo v prípade neplatného oprávnenia (e-matrice) z iného dôvodu je povinná od neoprávnených používateľov ciest vymáhať sankčné poplatky. Výška sankčného poplatku aj právo na vymáhanie je daná priamo zákonom (ex lege), nie je potrebné vydanie ďalšieho rozhodnutia v správnom konaní alebo obdobnom administratívnom konaní. Tieto sankčné poplatky sú priamym príjmom spoločnosti NÚSZ.

Spoločnosť NÚSZ v súlade so zákonom č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/2001 Z. z. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „zákon o advokácii“) udelila slovenskej advokátskej kancelárii plnomocenstvo, na základe ktorého je táto advokátska kancelária oprávnená konať v mene a na účet spoločnosti NÚSZ vo veciach uplatnenia a vymáhania sankčných poplatkov súvisiacich s neoprávneným užívaním spoplatnených ciest v Maďarsku vozidlami evidovanými v Slovenskej republike.

Rovnako ako slovenská Národná diaľničná spoločnosť, a.s. aj spoločnosť NÚSZ disponuje len informáciou o evidenčnom čísle vozidla prevádzkovateľa vozidla. Advokátska kancelária v mene spoločnosti NÚSZ podá na slovenskom súde žalobu o zaplatenie sankčného poplatku ako pohľadávky dvoch rovnocenných subjektov súkromného práva. Spoločnosť NÚSZ nevystupuje v pozícii orgánu konajúceho v mene štátu. Ako žalovaný je označený len prevádzkovateľ vozidla označený evidenčným číslom vozidla. Advokátska kancelária sama nemôže požiadať orgán Policajného zboru o poskytnutie informácií z evidencie vozidiel, keďže nepatrí medzi subjekty, ktorým sa také informácie podľa zákona o cestnej premávke poskytujú. Súd ako oprávnený subjekt na dožiadanie údajov z evidencie vozidiel podľa zákona o cestnej premávke tieto informácie doplní do súdneho konania, čím jednoznačne súd identifikuje žalovaného. Advokátska kancelária ako účastník súdneho konania tieto informácie legálne zistí priamo zo súdneho spisu. Advokátska kancelária následne vyzve prevádzkovateľa vozidla/vodiča na uhradenie sankčného poplatku spolu s príslušenstvom (trovy advokátskej kancelárie) pod hrozbou exekúcie.

Po medializácii prvých prípadov vymáhania zvýšeného poplatku uložených spoločnosťou NÚZS zo strany slovenskej advokátskej kancelárie, sa objavili názory, podľa ktorých by bolo vhodné prevziať tento „maďarský“ model, na základe čoho by bolo možné rovnakým spôsobom vymáhať aj pokuty uložené slovenským správnymi orgánmi. Súčasná slovenská legislatíva je však nastavená tak, že tento model by vyžadoval veľké legislatívne zmeny. Dôvodmi nemožnosti aplikovania maďarského modelu v Slovenskej republike na základe súčasne platnej legislatívy je najmä tá skutočnosť, že v Maďarsku je dôsledkom neuhradenia poplatku za užívanie spoplatnených ciest zvýšený (sankčný) poplatok za užívanie spoplatnenej cesty, zatiaľ čo v Slovenskej republike je to pokuta ako sankcia za spáchaný delikt.

Ďalším dôvodom, prečo by nebolo možné vymáhať pokuty uložené v Slovenskej republike obdobným spôsobom je prekážka *res iudicata*. O povinnosti uhradiť pokutu už rozhodol správny orgán v konaní o správnom delikte, a teda o povinnosti uhradiť pokutu už nemôže opätovne rozhodovať súd.

V prípade úpravy slovenskej legislatívy obdobným spôsobom ako je v Maďarsku, a teda porušenie povinnosti úhrady za užívanie spoplatnených ciest by nebolo skutkovou podstatou správneho deliktu, ale namiesto toho by za neoprávnené užívanie spoplatnených ciest bol vyberaný zvýšený poplatok za užívanie cestnej infraštruktúry. Povinnosť uhradiť takýto zvýšený poplatok za užívanie cestnej infraštruktúry by vznikla *ex lege* teda bez nevyhnutnosti vydania ďalšieho rozhodnutia. Legislatívne by bolo potrebné vyriešiť, príjem takéhoto zvýšeného poplatku za užívanie cestnej infraštruktúry, pretože v súčasnosti pokuta je príjmom štátneho rozpočtu, zatiaľ čo úhrada za užívanie cestnej infraštruktúry je príjmom Národnej diaľničnej spoločnosti, a.s.

3.2 EUCARIS

EUCARIS je zmluva o európskom informačnom systéme vozidiel a vodičských preukazov. Ide o unikátny systém, ktorý iným štátom poskytuje príležitosť podeliť sa o registračné údaje o svojich vozidlách a vodičských preukazoch. Sila EUCARISu spočíva v rýchlej, interaktívnej výmene registračných údajov, čo je veľmi dôležité v boji proti krádežiam vozidiel, falšovaniu registračných dokladov a následnej registrácii takýchto vozidiel. EUCARIS umožňuje priamy prístup a získanie aktuálnych informácií o vozidle. Hlavným cieľom EUCARISu pri preregistrácii vozidiel je identifikovať vozidlo, aby sa zabránilo akýmkoľvek podvodom s kradnutými vozidlami, a tiež výmena informácií o registračných údajoch vozidla.

Slovenská republika pristúpila k EUCARISu, a keďže ide o medzinárodnú zmluvu, bola oznámená v zbierke zákonov – Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 17/2011 Z. z. – Zmluva o európskom informačnom systéme vozidiel a vodičských preukazov (EUCARIS).

EUCARIS sa využíva aj pri cezhraničnej výmene informácií o vozidle pri dopravných deliktoch podľa smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky. Táto smernica bola prijatá na právnom základe článku 91 ods. 1 písm. c) Zmluvy o fungovaní Európskej únie, ktorý sa ale týka iba opatrení na zlepšenie bezpečnosti v doprave, preto v smernici sú iba dopravné delikty týkajúce sa bezpečnosti cestnej premávky. Smernica sa teda uplatňuje na tieto dopravné delikty súvisiace s bezpečnosťou cestnej premávky:

- a) prekročenie najvyššej dovolenej rýchlosti;
- b) nepoužitie bezpečnostného pásu;
- c) nezastavenie na červený svetelný signál na svetelnom signalizačnom zariadení;
- d) vedenie vozidla pod vplyvom alkoholu;
- e) vedenie vozidla pod vplyvom návykových látok;
- f) nepoužitie ochrannej prilby;
- g) nedovolené vedenie vozidla v jazdnom pruhu;
- h) nedovolené použitie mobilného telefónu alebo akéhokoľvek iného komunikačného zariadenia počas vedenia vozidla.

Túto smernicu nie je preto možné rozšíriť o delikty súvisiace s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry. Ale obdobným spôsobom by sa mohla zaviesť cezhraničná výmena informácií o vozidlá aj pri deliktoch súvisiacich s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry, po čom dlhodobo volajú členské štáty, ktoré majú problém so získavaním údajov o vozidlách v tejto oblasti.

Európska komisia v rámci balíka mobility (tzv. mobility package) dňa 31. mája 2017 predstavila legislatívny návrh cezhraničnej výmeny informácií o vozidlách aj pri deliktoch súvisiacich s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry, ktorý je začlenený v návrhu smernice Európskeho parlamentu a Rady o interoperabilite elektronických cestných mýtnych systémov a uľahčení cezhraničnej výmeny informácií o nezaplatenom cestnom mýte v Únii. Ide o obdobné riešenie ako v smernici (EÚ) 2015/413, teda prostredníctvom odskúšaného a fungujúceho EUCARISu.

3.3 Bilaterálne zmluvy

Pre účely pokutovania za delikty súvisiace s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry by mohla Slovenská republika uzatvoriť bilaterálne zmluvy s štátmi, z ktorých pochádza najviac delikventov. V tomto prípade, keďže okresné úrady sú preddavkové organizácie Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, by muselo gestorovať uzatvorenie takýchto zmlúv Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky v spolupráci s Ministerstvom dopravy a výstavby Slovenskej republiky. Tieto zmluvy by bolo možné uzatvoriť len za podmienky reciprocity, čo môže spôsobiť komplikácie, že ak druhý štát nemá spoplatnené užívanie cestnej infraštruktúry, tak tento štát nebude mať dôvod na uzatvorenie tejto zmluvy.

3.4 Blacklisty

Jednou z možností enforcementu voči zahraničným prevádzkovateľom vozidiel/vodičom by bola vytvorenie tzv. blacklistov, kde by sa porušenia súvisiace s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry postupne evidovali. Pri nasledujúcej cestnej kontrole tohto vozidla na mieste by bolo možné sankcionovať vodiča/prevádzkovateľa vozidla aj spätne za delikty z predchádzajúceho obdobia. Takúto úpravu od roku 2016 zaviedlo Belgicko pre delikty na úseku úhrady za užívanie cestnej infraštruktúry pre nákladné vozidlá.

Záver

Všetky uvedené opatrenia, ktoré by mohli vyriešiť získanie informácií o delikventovi v súvislosti s úhradou za užívanie cestnej infraštruktúry, nie je možné aplikovať hneď, kým sa nevykonajú príslušné legislatívne zmeny. Do tej doby je potrebné zintenzívniť kontroly správcu výberu úhrady diaľničnej známky a mýta (Národná diaľničná spoločnosť, a.s.) v spolupráci s orgánmi Policajného zboru priamo počas cestnej premávky tzv. kontrolami na mieste ideálne v spojitosti s uzávierkami alebo inými obmedzeniami dopravy, nie samostatne spomaľovaním dopravy len pre účely kontroly úhrady diaľničnej známky.

Ďalší problém, ktorý netreba opomenúť je, akým spôsobom sa tieto pokuty budú voči zahraničným delikventom vymáhať v prípade neuhradenia pokuty. Ale to je problém, ktorý si zaslúži hlbšiu analýzu.

Použité zdroje

- [1] Európska komisia: Európa v pohybe: Komisia prijíma opatrenia v prospech čistej, konkurencieschopnej a prepojenej mobility. [on line] [cit 12-10-2017] https://ec.europa.eu/transport/modes/road/news/2017-05-31-europe-on-the-move_en
- [2] FELCAN, M., TALLO, A.: Vplyv architektúry inteligentného dopravného systému na bezpečnosť cestnej premávky, In: Policajná teória a prax: Časopis Akadémie PZ v Bratislave. - ISSN 1335-1370.
- [3] FELCAN, M.: Aplikácia geografického informačného systému a informačných technológií v činnosti štátnej správy, In: Problematika princípu utilitarizmu ve verejnej správe : medzinárodný vedecký seminár Hodonín, Česká republika 13.02.2016. - ISBN 978-80-906144-1-3. - S. 15-39.
- [4] Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky: Európska komisia predstavila balík mobility v cestnej doprave. [on line] [cit 12-10-2017] citované z: <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=210800>
- [5] MORAVČÍKOVÁ, J.: Cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktov – EUCARIS/Cross-Border Exchange of Information About Traffic Offences – EUCARIS. In: Bezpečnostní teorie a praxe = Security theory and practice: periodikum Policejní akademie České republiky v Praze. - ISSN 1801-8211. - č. 4 (2015), s. 111-118.
- [6] MORAVČÍKOVÁ, J.: Cross-Border Exchange of Information about Traffic Offences through EUCARIS. In: Automotive safety 2016: proceedings of the X International Science-Technical Conference: 22-24 February 2016, Kielce University of Technology, Kielce 2016. PL ISBN 978-83-63792-70-1. - pages 227-234.
- [7] MORAVČÍKOVÁ, J.: Sankcie v oblasti cestnej dopravy v pôsobnosti okresných úradov. In: Security - The Key Requirement of the Present: Selected Issues of Security Science: zborník príspevkov z 5. virtuálnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou: 11. december 2015, Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. ISBN 978-80-8054-676-2. EAN 9788080546762. - str. 74-82.

- [8] MORAVČÍKOVÁ, J.: Traffic Offences and Cross-border Exchange of Information. In: AUTOBUSY – Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe. - ISSN 1509-5878. - č. 11 (2016), s. 116-121.
- [9] MORAVČÍKOVÁ, J.: Pôsobnosť odboru cestnej dopravy a pozemných komunikácií okresného úradu vo vzťahu k bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky. In: Aktuálne otázky riešenia problémov bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky v Žilinskom kraji: zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou: 27. október 2016, Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2017. ISBN 978-80-8054-711-0, EAN 9788080547110. - str. 78-87.
- [10] RAK, R., ZRUBÁK, R.: *Projekt Eucaris*, In: Kontroly technického stavu vozidiel, zborník z 2. odborného seminára, 14. marca 2013 Nitra, Národná asociácia STK, 20 str., ISBN 978-80-970237-2-0.
- [11] Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/413 z 11. marca 2015, ktorou sa uľahčuje cezhraničná výmena informácií o dopravných deliktoch súvisiacich s bezpečnosťou cestnej premávky.
- [12] Zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- [13] Zákon č. 474/2013 Z. z. o výbere mýta za užívanie vymedzených úsekov pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- [14] Zákon č. 488/2013 Z. z. o diaľničnej známke a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Autor:

JUDr. Jana Moravčíková – Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, odbor právnych služieb, Námestie slobody č. 6, P.O.Box č. 100, 810 05 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: jana.moravcikova@mindop.sk, doktorandka Akadémie Policajného zboru v Bratislave v študijnom odbore 8.3.1 Ochrana osôb a majetku

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov
obrného priemyslu v podmienkach Ministerstva
obrany Slovenskej republiky**

**Life Cycle Cost Optimization of Defense Industry Products
Under the Conditions of the Ministry of Defense of the
Slovak Republic**

Stanislav MORONG¹

¹*Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,
Katedra manažmentu*

Abstrakt:

Autor článku predkladá čitateľom vybrané závery štúdie zameranej na identifikáciu a využitie nástrojov optimalizácie nákladov v podmienkach rezortu obrany. Aktuálnou témou garancie vonkajšej bezpečnosti štátu nie sú len priame výdavky na akvizíciu výrobkov obranného priemyslu a významného nevojenského materiálu, ale tiež sekundárne náklady, ktoré tieto projekty vyzbrojovania generujú vo všetkých etapách životného cyklu. Na základe analýzy aktuálneho stavu sledovania nákladov predkladá niekoľko vybraných návrhov, ktorých implementáciou možno dosiahnuť nielen zníženie nákladov a tým efektívnejšie využitie verejných zdrojov vyčlenených na obranu, ale aj minimalizáciu rôznych káuz spojených s nadobúdaním a využívaním obranných zdrojov.

Kľúčové slová: náklady, životný cyklus, obrana, bezpečnosť, zdroje.

Abstract:

The author of the article presents to the reader selected conclusions of a study focusing on the identification and use of cost optimization tools in the defense sector. The current topic of guaranteeing the state's external security is not just direct spending on the acquisition of defense-related products and significant non-military material, but also the secondary costs generated by these armaments projects at all stages of the life cycle. Based on an analysis of the current state of cost monitoring, it puts forward several selected proposals, the implementation of which can not only reduce costs, but also make more effective use of public resources allocated to defense, but also minimize the various challenges associated with the acquisition and use of defense resources.

Keywords: cost, life cycle, defense, security, resources.

Úvod

Všeobecne platná teória nákladov na životný cyklus výrobku je na rozdiel od vojenskej praxe orientovanej v prevažnej miere na používateľa, zameraná na firemné prostredie t. z. na podmienky výrobcu, producenta. Preto aj životný cyklus výrobku z aspektu nákladov sleduje podnik v redukovanom rozsahu, ktorý na rozdiel od komplexného poňatia vo vojenstve vníma len v troch rozhodujúcich fázach. Pre podnikovú prax je bežné, že paralelne s pojmom náklady životného cyklu sa možno v odbornej literatúre stretnúť so synonymom v podobe kalkulácie nákladov.

V tomto kontexte podnik sleduje náklady v predvýrobnej, výrobnjej a povýrobnej fáze. Životný cyklus výrobkov obranného priemyslu a vojenských systémov je v podmienkach armád členských štátov NATO aktuálne rozdelený do 7 etáp, pričom minimálne rovnaká pozornosť ako procesom riadenia projektu je v podmienkach rezortu obrany venovaná aj nákladom v etapách prevádzky a podpory, ktoré naopak podnik nákladovo zaťažujú minimálne.

Z kvalitatívne diferentného transformačného procesu vo vojenstve a podnikovom prostredí vyplýva aj niekoľko zásadných rozdielov kreovaní terminológie a jej interpretácii v súvislosti s nákladmi a životným cyklom (napríklad výklad a prístup k LCC).

Napriek uvedeným diferenciami vo vnímaní životného cyklu výrobku a v štruktúre nákladov je potrebné, aby manažéri projektov zameraných na rozvoj spôsobilosti OS SR poznali všeobecne platné teoretické prístupy k nákladom. V rámci riadenia projektov to umožňuje vojenským projektovým manažérom rozhodovať sa aj so znalosťou cieľov a zámerov potenciálnych dodávateľov a byť pripravený na argumentáciu obchodných partnerov. Sledovanie rozvoja všeobecne platnej teórie nákladov vytvára možnosť implementovať novo získané poznatky do projektového riadenia, čo je jedným zo zásadných faktorov vplyvajúcich na efektívnosť vynakladania verejných prostriedkov na obranu.

1. Ambície verzus zdroje

Rozpor medzi ambíciami Slovenskej republiky charakterizovanými v obrannej stratégii a reálnymi zdrojmi vyčleňovanými na obranu, sa na úrovni garanta externej bezpečnosti štátu – ministerstva obrany, stáva stále zložitejším. Jednotlivé vlády SR po vstupe do NATO, vedomé si kolektívnych garancií bezpečnosti zásadným spôsobom redukovali počet príslušníkov ozbrojených síl na štvrtinu stavu, ktorý Slovenskej republike stanovuje Zmluva o konvenčných silách v Európe a u sledovaných zbraní a zbraňových systémov dokonca len v priemere na cca 16 % z limitov stanovených Slovensku v uvedenom dokumente.

Tento trend kopíroval aj vývoj výdavkov na obranu, kde zásadné zníženie personálu a techniky, spolu s aliančným bezpečnostným prostredím boli pokynom pre kompetentných za strategický rozvoj ozbrojených síl, aby rozpočet na obranu skokovo znížili z takmer 2 % HDP, vydaných na tento účel v prvých rokoch po rozdelení federálneho štátu, na cca 1 % HDP, čo bol stav charakteristický pre takmer celé predchádzajúce desaťročie.

**Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu
v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky**
Stanislav MORONG

Aktuálne bezpečnostné výzvy v Európe a vo svete prispeli k tomu, že postupne aj pod vplyvom zmien zahraničnej politiky USA, dochádza k opätovnému rastu tohto ukazovateľa. Pre rok 2017 by mal dosiahnuť úroveň cca 1,2 % z HDP.

Komparáciou uvedených údajov možno dospieť k laickému záveru, že tieto kroky pri znižovaní výdavkov na obranu sú ekonomicky opodstatnené, ak východiskom sú disproporcie medzi kvantitatívnymi parametrami redukcie osôb, techniky a rozpočtom pre obranu. To znamená, že pri poklese počtu osôb a techniky približne na štvrtinu zo stavu po vzniku samostatnej SR, rozpočet klesol približne len o polovicu. Z tohto aspektu by sa malo jednať pre ministerstvo obrany ešte o veľmi priaznivé a akceptovateľné opatrenia.

Uvedené platí len za predpokladu, že by sa tak stalo v situácii, keď rezort obrany nie je konfrontovaný s nutnosťou plošných investícií vo všetkých kľúčových oblastiach potrebných spôsobilostí. Deje sa tak v situácii, keď politické elity už nepociťujú dostatočný tlak na rozširovanie spôsobilostí ozbrojených síl napr. na základe aliančných dohôd, záväzkov a pod.

Efektívne využitie disponibilných zdrojov spolu s optimalizáciou nákladov na vyzbrojovanie je preto za danej situácie jednou z možností, ako aspoň korigovať tento nepriaznivý vývoj a vytvoriť priaznivé podmienky na postupnú realizáciu projektov vyzbrojovania a rozvoj infraštruktúry ozbrojených síl.

Optimalizácia nákladov na obranu v gescii ministerstva obrany nemôže byť vnímaná len cez prizmu ekonomickej výhodnosti akvizície výrobkov obranného priemyslu, významného nevojenského materiálu, prác alebo služieb.

Optimálnymi sú tie náklady, ktoré pre najvyššiu pridanú hodnotu získanú obstarávateľom z portfólia ponúknutých produktov znamenajú nielen najvýhodnejšiu cenu, ale aj adekvátnu výšku nákladov na príslušný systém potrebných na zachovanie jeho úžitkových vlastností počas etáp jeho používania, podpory a vyradenia.

V konečnom dôsledku to možno zhrnúť do záveru, že ekonomický efekt dosiahnutý v krátkodobom plánovacom období môžu pôsobiť kontraproduktívne vo vzťahu k vývoju nákladov na celý životný cyklus. V aplikačnej rovine to znamená, že najvýhodnejší nákup z aspektu najnižšej ceny môže znamenať prijatie najnevýhodnejšej ponuky, pretože daný systém v sebe generuje najvyššie náklady počas jeho životného cyklu.

Schopnosť pokiaľ možno čo najpresnejšieho odhadu nákladov na životný cyklus systému vytvára predpoklady nielen na skvalitnenie plánovania a tým aj na objem disponibilných zdrojov. Súčasne minimalizuje hrozbu vzniku káuz založených na podozreniach z netransparentnosti, či zvyhodňovania konkrétnych subjektov zaujímajúcich sa o zákazky v oblasti zabezpečovania obrany.

2. Význam a prístupy pri kvantifikácii nákladov

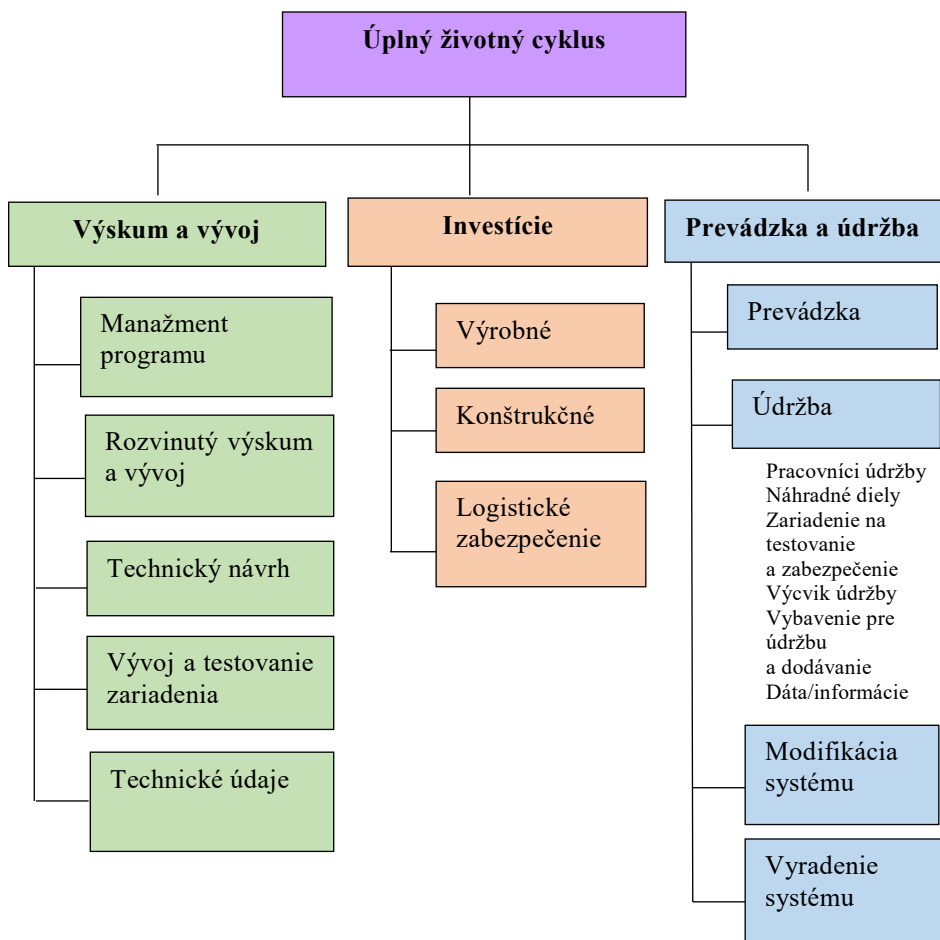
Proces odhadovania nákladov životného cyklu, je všeobecným prehľadom hlavných činností, ktoré sú v jeho priebehu realizované. V rozhodujúcom rozsahu je ovplyvňovaný charakterom a zložitnosťou daného systému, požadovanou šírkou výstupu

Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Stanislav MORONG

v zmysle odhadovaných nákladov, etapami životného cyklu predmetného systému a databázou údajov relevantných pre odhad nákladov.

Základom odborného prístupu k procesu odhadovania nákladov na životný cyklus je spracovanie koncepcie, ktorej obsahom musia byť jednoznačne definované zámery a ciele, obsah programu, limity pri kalkulácii nákladov a spracovanie štruktúry základného rámca pre odhad nákladov na životný cyklus.

Obr. 1 Možný variant štruktúry rozčlenenia nákladov [1].

Z aspektu významu pre čo najpresnejší odhad nákladov na strane identifikácie vstupov má zo siedmich etáp životného cyklu výrobku obranného priemyslu alebo významného nevojenského materiálu najvýznamnejšiu váhu koncepcná etapa. Vzhľadom k pozícii etapy v rámci životného cyklu, je nepravdepodobné, že náklady v tomto štádiu procesu odhadu nákladov budú identifikované s množstvom podrobností. Podstatne dôležitejšie je aby v tejto etape došlo k vytvoreniu základnej štruktúry všetkých nákladov programu a neistôt, ktoré sú s týmito odhadmi spojené. Z hľadiska prognózy nákladov je to najdôležitejšia etapa, pretože veľa rozhodnutí má vážne

a dlhotrvajúce dopady na projekt a s ním spojené budúce náklady. Etapa je charakteristická svojou dynamikou, ktorá je daná priebežným doplňovaním údajov do databázy nákladov a tým aj opakujúcou sa aktualizáciou odhadu nákladov.

Keď je evidentné, že všetky rozhodujúce náklady boli identifikované a prísun údajov do databázy nákladov sa z kontinuálneho mení na sporadický s tendenciou predlžovania intervalu ich získavania so súčasným znižovaním ich objemu je možné prikročiť k procesu tvorby štruktúry rozdelenia nákladov. Štruktúra je tvorená na základe požiadaviek na náklady jednotlivých procesov, vstupov a výstupov ako aj krokov, ktoré majú byť realizované. Rovnako do štruktúry vstupujú prvky všeobecného rozdelenia nákladov akými sú nákladové položky, zoznam činností, zoznam zdrojov a stromová štruktúra nákladov orientovaných na produkt.

Zoznam nákladových položiek, ktorých vznik sa predpokladá pri realizácii projektu je stanovený a konfigurovaný v štruktúre rozčlenenia nákladov životného cyklu (LCCBS), ktorá je v teórii označovaná tiež ako štruktúra rozčlenenia nákladov (CBS) [2]. Jedným z možných prístupov k vytváraniu štruktúry rozčlenenia nákladov je prezentovaný na obr. 1.

Odhad nákladov je v každej organizácii, ktorá sa usiluje o efektívnosť predpokladaných investícií realizovaných na báze projektov, záležitosťou tímu odborníkov, špecialistov, ktorí na základe identifikácie a štruktúry nákladov, dokážu zvoliť preň adekvátne metódy a modely na ich čo najreálnejší odhad. Platí, že pre každú časť nákladovej položky je pre odhadovanie nákladov nutné vybrať zodpovedajúcu metódu alebo model.

Výber metód a modelov je tiež dôležitý z aspektu zohľadnenia variability podmienok a prostredia, do ktorého má byť systém inštalovaný, alebo prostredia, ktoré toto prostredie sekundárne ovplyvňuje. Uvedená variabilita tak generuje potrebu identifikácie a kvantifikácie prípadných rizík a neistôt, ktoré môžu mať podiel na správnom odhade nákladov. Neistota odhadu nákladov životného cyklu je prezentovaná ako skupina troch základných údajov, spravidla vyjadrených graficky ako najnižší, základný a najvyšší odhad. Kvantifikácia rizík a neistôt pri odhadovaní nákladov umožňuje ich zohľadnenie pri posudzovaní rizík programu, čo vytvára bázu pre zrealnenie rozpočtu.

Pre potrebu odhadu nákladov na životný cyklus systému v podmienkach ministerstva obrany možno použiť ako najvhodnejší model založený na princípe zobrazenom na obr.1. Na rozdiel od prezentovaného modelu by však náklady na životný cyklus rozdelil do siedmych etáp a v ich rámci na jednotlivé činnosti s následným rozpadom týchto činností na náklady jednotlivých prvkov tak, ako je to prezentované na uvedenom obrázku na príklade údržby.

3. Súčasný stav a možnosti optimalizácie nákladov

Všeobecne známy dlhotrvajúci stav finančného poddimenzovania potrieb OS SR sa do súčasnosti prejavoval aj zaostávaním pri nahrádzaní zastaranej techniky, zbraní a zbraňových systémov v porovnaní s väčšinou členských krajín aliancie. V predchádzajúcej dekáde bolo realizovaných niekoľko projektov, ktoré paradoxne pre nedostatok finančných zdrojov neboli realizované v súlade so zásadami hospodárnosti a efektívnosti pri vynakladaní verejných prostriedkov.

Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Stanislav MORONG

Kľúčovým argumentom pre toto tvrdenie je skutočnosť, že práve nedostatok finančných zdrojov evokoval u kompetentných za realizáciu a financovanie potrieb ozbrojených síl, potrebu koncentrovať sa na čiastkové, postupné plnenie akvizičných procesov, rozložené pri plnení konkrétnej úlohy aj na niekoľko rokov. Výsledkom je stav, že sa v rámci plánovacieho obdobia na T+2 roky podarilo prerozdeliť obmedzené finančné zdroje na zabezpečenie širšieho portfólia potrebného vybavenia a zabezpečenia ozbrojených síl, no zároveň v strategickom časovom horizonte to iniciovalo rast nákladov na realizáciu konkrétnych projektov vyzbrojovania ako aj nákladov na životný cyklus systému.

Príkladom je projekt zameraný na dodávku malých terénnych automobilov, ktoré by mali byť náhradou za vozidla bývalej sovietskej proveniencie typu UAZ. Požiadavka predkladateľa bola akceptovaná v jej kvantitatívnych parametroch potrebných na zachovanie príslušnej spôsobilosti, ale pre uvedený nedostatok finančných zdrojov bolo rozhodnuté plnenie rozdeliť do dvoch etáp s odstupom niekoľkých rokov. Výsledkom tohto rozhodnutia je stav, keď v ozbrojených silách máme dva typové varianty rovnakej automobilovej značky. Pritom asi nie je potrebné zdôrazňovať negatívne dopady na rast nákladov v súvislosti s prevádzkovaním a potrebnou infraštruktúrou pre dva, namiesto jedného typu vozidiel. Aj to je jeden z dôvodov prečo v podmienkach rezortu obrany je aktuálne viac ako 80 rôznych typov tzv. lakovanej techniky.

Aktuálne na ministerstve obrany resp. v jeho štruktúrach absentuje pracovisko, prípadne skupina odborníkov špecializovaných na komplexnú nákladovú analýzu, cenotvorbu, prognózu vývoja trhu a pod.

Ministerstvo sa tak dostáva do situácie, ktorá kompetentným z hľadiska kvality ľudských zdrojov, organizačných štruktúr a iných limitov umožňuje sledovať len výdavky v rámci krátkodobého, rozpočtového plánovania, čo nevytvára predpoklady pre potrebnú argumentáciu, ktorou je možné odôvodniť požiadavky strategického významu nielen pre potrebu rezortu obrany, ale aj pre samotnú bezpečnosť štátu.

Zásadným nedostatkom parciálneho sledovania nákladov v rozsahu jednotlivých etáp životného cyklu, či dokonca v nich len uskutočňovaných procesov a najčastejšie len realizovaných vybraných činností je výsledok, že sú nedostatočne nadefinované požiadavky na dodávateľa v zmysle identifikácie a kvantifikácie nákladov na celý životný cyklus. To umožňuje v jednotlivých prípadoch predkladať tendenčné ponuky, koncentrované napr. len na výhodnosť akvizície, bez dostatočnej analýzy nákladov napr. v etapách používania alebo podpory, ktoré môžu celý kontrakt spraviť v porovnaní s alternatívnymi ponukami nevýhodným.

So zámerom čeliť tomuto negatívnemu vývoju bola na Katedre manažmentu Akadémie ozbrojených síl M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši spracovaná, na základe požiadavky SEMI MO SR štúdia zameraná na projektové riadenie a optimalizáciu nákladov na životný cyklus systémov ako primárnych nástrojov efektívneho využitia verejných zdrojov v súlade so strategickým plánom rozvoja ministerstva obrany.

Výsledkom štúdie je okrem sumarizácie aktuálne známych a dostupných teoretických zdrojov zameraných na skúmanie problematiky nákladov na životný cyklus systému v podmienkach ozbrojených síl tiež analýza aktuálneho stavu sledovania nákladov v rámci rezortu ministerstva obrany.

**Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu
v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky**
Stanislav MORONG

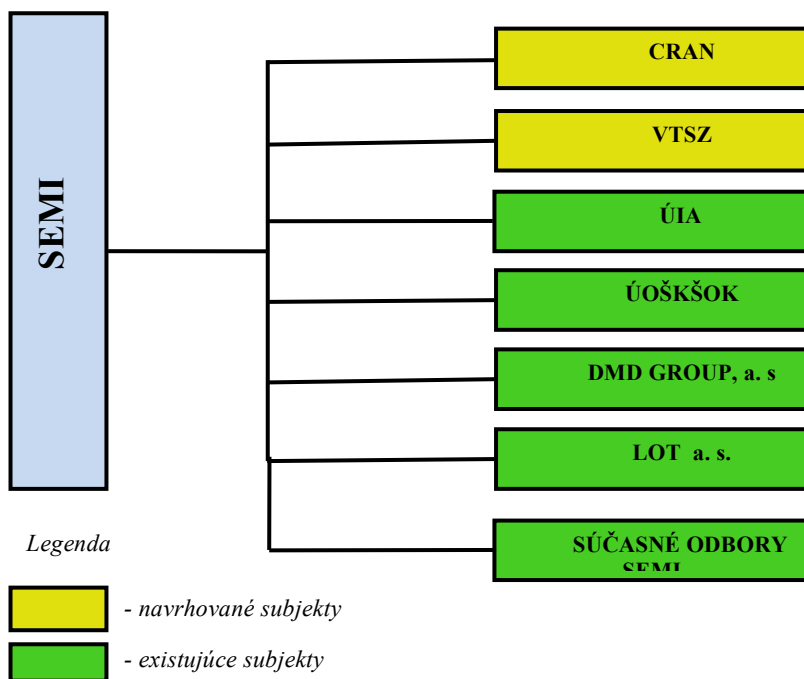
Poznatky a závery vykonanej analýzy riešiteľský kolektív sústredil do návrhov a odporúčení, ktoré pre potrebu tohto článku boli redukované do nasledujúceho súboru opatrení:

- a) *Využitie nových poznatkov z problematiky projektového riadenia aplikovať do procesov riadenia v rámci rezortu MO SR.*
- b) *Implementovať navrhnutú metodiku procesu riadenia projektov do ďalších organizačných zložiek MO SR a OS SR, čím sa skvalitní celý systém projektového riadenia (využitie pri medzinárodných projektoch).*
- c) *Rozšíriť pracovné miesta pre projektových manažérov z radov profesionálnych vojakov a občianskych zamestnancov a zabezpečiť ich prípravu v špecializovaných kurzoch.*
- d) *Prehodnotiť existujúce a priebežne vytvárať nové štandardy na nadobudnutie a udržiavanie spôsobilostí ozbrojených síl, komplexne pre všetky procesy a činnosti spojené s odbornou prípravou a výcvikom príslušníkov OS SR.*
- e) *Vytvoriť expertné pracovisko plniace úlohy ekonomických analýz pre potrebu obranného plánovania, integrovaného tímu projektu pre náklady na profesionálnej úrovni t.z. pre všetky projekty realizované v gescii rezortu obrany. Súčasne subjekt zameraný na sledovanie celkových nákladov na životný cyklus systémov – Centrum riadenia a analýz nákladov (CRAN)*
- f) *Prijať opatrenia na zabránenie politických intervencií do odborníkmi schválených koncepcií projektov vyzbrojovania a iných projektov spojených s výdavkami na obranu.*
- g) *Umožniť zmysluplne čerpať alokované prostriedky na realizáciu projektov v čase podľa potreby trvania projektu a nie na princípe ročného uzatvárania rozpočtu.*
- h) *V súlade s trhovými princípmi posilňovať decentralizáciu obstarávania v ozbrojených silách (s výnimkou projektov vyzbrojovania a komodít zabezpečovaných pre viacero útvarov a zariadení rezortu MO SR).*
- i) *Akceptovateľnú kvalitatívnu úroveň SR pri zapájaní sa do medzinárodných projektov vyzbrojovania, ktoré by sa mali primárne zameriavať na výskum a vývoj v rámci stredoeurópskej spolupráce s pozitívnymi dopadmi na rozvojové impulzy hospodárstva SR, dosiahnuť vybudovaním Vojenskej technickej a skúšobnej základne (VTSZ). Subjekt tohto typu je garanciou nielen vnímania SR ako seriózneho partnera na úseku výskumu a vývoja, ale aj efektívnosti vynakladania verejných prostriedkov bez rizika, že na podobných projektoch budú finančne profitovať spoločnosti, ktoré nemajú odborný, technický potenciál, ani skúsenosti na to aby v závere projektov dokázali poskytnúť požadované teoretické a praktické výstupy. Do štruktúr VTSZ navrhujeme integrovať aj súčasný Vojenský technický a skúšobný ústav (VTSÚ) Záhorie.*

Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Stanislav MORONG

- j) Manažment projektov vyzbrojovania a tým aj optimalizáciu nákladov spojených s kvalitatívnou zmenou vo výzbroji, technickom a materiálovom zabezpečení ozbrojených síl je nutné z hľadiska zdrojov a s tým súvisiacich procesov koncentrovať pod jednu riadiacu štruktúru. Riešením, ktoré procesy v rámci projektov vyzbrojovania nielen časovo skracuje, ale aj sprehľadňuje, robí ich transparentnými a efektívnymi, je delegovanie kompetencií za manažment životného cyklu systému na SEMI. Delegovanie kompetencií a zodpovednosti od akvizície až po vyradenie systému pod jednotné riadenie sa osvedčil napr. v Bundeswehri, kde v podriadenosti príslušného úradu (celkom cca 9.000 osôb) sú všetky zložky, ktoré akýmkoľvek spôsobom organizačne a zdrojovo participujú na projektoch tohto typu. V podmienkach MO SR v záujme skvalitnenia, akcelerácie a efektívnosti týchto projektov navrhujeme zmeny organizačnej štruktúry podľa obr. 3

Obr.2 Navrhovaná štruktúra SEMI [3].

- k) Pracovisko CRAN zapojiť okrem iných úloh aj do odbornej prípravy v rámci kariérnych kurzov pre profesionálnych vojakov ako aj do vojenského vzdelávania na 2. a 3. stupni vojenského vysokoškolského vzdelávania s primárnym zameraním na analýzy a tým aj prípravu odborníkov na LCC.
- l) Rezistenciu cieľov stanovených v strategických plánoch rozvoja obrany v oblasti vyzbrojovania a infraštruktúry voči politickým turbulenciám

Optimalizácia nákladov životného cyklu výrobkov obranného priemyslu v podmienkach Ministerstva obrany Slovenskej republiky

Stanislav MORONG

zabezpečiť definovaním kľúčových projektov nielen v rámci interných, rezortných dokumentov, ale aj vo všeobecne platných legislatívnych normách. Jednou z možných eventualít zabezpečenia kontinuity týchto zámerov je kvantifikovať požiadavky na vyzbrojovanie a sumárny objem finančných zdrojov potrebných na realizáciu jednotlivých projektov napr. v samostatnej prílohe Obrannej stratégie SR. Tento prístup vytvára bázu dlhodobej systematickej kumulácie potrebných zdrojov financovania bezpečnostných a obranných priorít štátu nielen na úrovni ministerstva obrany, ale aj ministerstiev financií, hospodárstva a iných orgánov a inštitúcií so zásadným vplyvom na zdrojové zabezpečenie taktó stanovených cieľov.

- m) *Elementárnym predpokladom úspešnej realizácie predchádzajúcich návrhov a odporúčaní je zásadná zmena vo vnímaní priorít rozvoja rezortu ministerstva obrany. Investíciám do materiálového vybavenia musia prioritne predchádzať investície do vojenského odborného vzdelávania, vedy a výskumu. Bez investícií tohto druhu sa obrana stáva len spotrebiteľom inonárodnej produkcie so stále rastúcimi požiadavkami na financovanie a klesajúcou úrovňou podielu na príjmoch štátu. Ľudské zdroje sú v rozvoji limitované len na vykonávanie rutinných činností bez schopnosti internými silami iniciovať rozvoj vojenskej vedy a praxe.*

Všetky uvedené návrhy sú podporené adekvátnou argumentačnou bázou so zámerom dosiahnutia progresívnej kvalitatívnej zmeny v oblasti nákladov spojených s poskytovaním a garanciou bezpečnosti a obrany.

Záver

Pre optimalizáciu nákladov je najdôležitejšie upozorniť na skutočnosť, že optimalizácia nákladov nie je synonymom pojmu šetrenia, či minimalizácie výdavkov na obranu. To platí aj pre zásadné opatrenie vedúce k diametrálne rozdielnemu vnímaniu nákladov vo všeobecnosti, kde vzhľadom k existujúcim štruktúram v podriadenosti ministerstva, ich kompetenciám a pracovnej zaťažnosti, nie je mysliteľné aby, ktorákoľvek zo zložiek v jeho podriadenosti mohla byť poverená komplexným sledovaním nákladov na životný cyklus systémov. Investíciu do samostatného pracoviska v podobe centra riadenia a analýz nákladov je nevyhnutné chápať ako jeden zo základných cieľov rozvoja ministerstva obrany, pretože náklady na jeho kreovanie a prevádzku sú zanedbateľné v komparácii s dosiahnutými efektmi pri hospodárení s verejnými zdrojmi vyčleňovanými na obranu. Spolu s ďalšími navrhovanými opatreniami tvorí elementárnu bázu zásadnej zmeny garantujúcej nielen finančné prínosy pri interných procesoch riadenia rezortu, ale významne prispieva aj k budovaniu dôveryhodnosti ministerstva na verejnosti, ako organizácie hospodárne a transparentne nakladajúcej s verejnými zdrojmi.

Použitá literatúra

- [1] ČOS 051659 - Český obranný standard - pokyny nato pro analýzu nákladů životního cyklu. Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, Praha 2010.
- [2] AAP-48, “NATO System Life Cycle Stages and Processes”, PFP (AC/327)D2006(0009) – Allied Administrative Publication; Edition 1, February 2007.
- [3] Autorské spracovanie

Autor:

¹**Ing. Stanislav Morong, PhD.** – Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, SR, e-mail: stanislav.morong@aos.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Rozumná bezpečnosť a jej spoločenské garancie

Reasonable Security and its Social Guarantees

Karol MURDZA¹

¹*Akadémia policajného zboru Bratislava*

Abstrakt:

V prvej časti príspevku autor analyzuje dôvody konceptu rozumnej bezpečnosti. Za hlavný dôvod rozvíjania tohto konceptu označuje potrebu hľadať adekvátnu a dostatočnú mieru zaistovania bezpečnosti, ktorá zodpovedá bezpečnostnému potenciálu a reálnym potrebám jeho využívania. V druhej časti sa zameriava na analýzu rozumnej bezpečnosti v kontexte aplikácie filozofie „hodnoty za peniaze.“ V tejto súvislosti nastoľuje celý rad aktuálnych a polemických otázok týkajúcich sa pozitívnych aj negatívnych skúseností.

Kľúčové slová: *bezpečnosť, rozumná bezpečnosť, bezpečnostný potenciál, hodnota za peniaze*

Abstract:

In the first part of the paper, the author analyses the reasons for the concept of reasonable safety. As the main reason for developing this concept, it identifies the need to seek an adequate and sufficient level of security, which corresponds to the security potential and the real needs of its use. In the second part, it focuses on the analysis of reasonable security in the context of application of "value for money" philosophy. In this context, it raises a number of current and polemical questions regarding both positive and negative experiences.

Keywords: *security, reasonable security, security potential, value for many*

Úvod

Odborná diskusia o potrebách zaistovania bezpečnosti a jej kvality sa nezaobíde bez analýz širších filozoficko-sociologických súvislostí. Koncept rozumnej bezpečnosti reaguje nielen na narastajúci výskyt iracionálnych faktorov vo vývoji súčasného bezpečnostného prostredia, ale najmä na potrebu racionálneho budovania a využívania bezpečnostného potenciálu krajiny. Úvahy o racionalizácii bezpečnosti a kreovaní tzv. „rozumnej bezpečnosti“ otvárajú širokú spoločenskú diskusiu najmä o účelnosti, efektívnosti a správnosti vynakladaných finančných prostriedkov na bezpečnosť. Inými slovami povedané, sú finančné prostriedky daňových poplatníkov na zaistovanie

bezpečnosti vynakladané v súlade s bezpečnostnými potrebami a záujmami SR? Sú tieto prostriedky adekvátne? Vynakladajú sa efektívne a účelne? Akú kvalitu bezpečnosti za tieto peniaze občania získajú? Je vynaložená cena za bezpečnosť adekvátna konečnému výsledku? Vzťahuje sa diskusia o účelnosti vynakladaných prostriedkov, resp. o kreovaní rozumnej bezpečnosti iba na financie alebo má aj širší sociálny, kultúrny, hodnotový, morálny, vedecký a vzdelávací rozmer?

1. Koncept rozumnej bezpečnosti

V histórii ľudskej spoločnosti existovali viaceré koncepcie a modely bezpečnosti, ku ktorým ich autori s obľubou priradzovali rozličné prívlastky, s cieľom zvýrazniť podstatný a určujúci znak bezpečnosti, ako napr. jej globálny, či celonárodný, resp. celoštátny rozmer („globálna bezpečnosť“, „národná bezpečnosť“), kolektívny a korporatívny spôsob zaisťovania („kolektívna bezpečnosť“, „korporatívna bezpečnosť“), alebo jej špecifické zameranie, napr. na konkrétnu oblasť spoločenského života ako napr. „societálna“, „ekonomická“, „potravínová“, „humánna“, či „informačná“ bezpečnosť atď.

Vznik uvedených prívlastkov mal svoje logické opodstatnenie. Úsilie štátnych a medzinárodných bezpečnostných inštitúcií sa spravidla zameriava, podľa vývoja vojensko-politickej a bezpečnostnej situácie, na rozdielne zdroje ohrozenia a zároveň analyzuje potreby rozličných referenčných objektov bezpečnosti. Analýza aktuálnych bezpečnostných problémov často vedie k absolutizácii makro-spoločenskej dimenzie bezpečnosti, pred jej mikro-spoločenskou rovinou, či uprednostňovanie riešenia globálnych bezpečnostných záujmov pred individuálnymi a parciálnymi bezpečnostnými záujmami jednotlivca.

Rozumnosť, resp. racionalita bezpečnosti nebola nikdy primárne v centre pozornosti pri koncipovaní špecifických teórií, ktoré by odôvodňovali použiť tento prívlastok ako etiketu bezpečnostnej kvality. Prítomnosť racionálnej zložky v širokospektrálnom ponímaní bezpečnosti sa predpokladala automaticky, ako keby každá bezpečnosť bola zároveň aj rozumnou bezpečnosťou. Je to však naozaj tak? Existujú dôvody pre ktoré je potrebné zvýrazniť aj tento, zdanlivo samozrejмый, aspekt bezpečnosti? V čom spočíva podstata racionálneho prístupu pri riešení zložitých otázok súvisiacich s interpretáciou bezpečnostných hrozieb a zaisťovaním samotnej bezpečnosti?

Existujú prinajmenšom dva dôvody, ktoré nás nútia zamýšľať sa nad významom konceptu rozumnej bezpečnosti. Prvý dôvod vyplýva zo samotnej podstaty bezpečnostného prostredia. Súčasná spoločnosť existuje v špecifickom iracionálnom bezpečnostnom prostredí. Musí čeliť čoraz nebezpečnejším iracionálnym hrozbám, ktorých prejavy a dôsledky odporujú zdravému rozumu. Strata vlastného života v rozhodované samovražedných atentátnikov nie je rizikom, ale súčasťou plánu, nástrojom pomocou ktorého sa usilujú zabiť čo najviac ľudí, aby dosiahli stanovený cieľ. Čím je spôsob uskutočnenia vlastnej sebadeštrukcie iracionálnejší, tým má väčší účinok a zároveň má aj odstrašujúcejší efekt, ktorý púta väčšiu pozornosť verejnosti. Masová migrácia, spolu s nepredvídateľným, iracionálnym a najmä brutálnym spôsobom páchania teroristických útokov zapríčiňuje to, že nielen politickí radikáli a extrémisti, ale aj značná časť laickej, ba dokonca i odbornej verejnosti sa dožaduje iracionálnych bezpečnostných rozhodnutí a opatrení.

V uvedenom vzťahu však neplatí zjednodušený algoritmus, že jednu iracionalitu dokážeme poraziť inou, oveľa väčšou iracionálnosťou. Adekvátnou odpoveďou na iracionálne bezpečnostné hrozby nemôže byť iracionálna bezpečnosť, ale naopak, racionálna, tzn. rozumná bezpečnosť. Potreba kreovania konceptu rozumnej bezpečnosti je naliehavou výzvou a nevyhnutnou alternatívou voči množiacim sa nerozumným, afektívnym a populistickým bezpečnostným reakciami, či rôznym bezpečnostným mýtom a konšpiračným ideológiami.

Požiadavka zaistovania rozumnej bezpečnosti je napríklad vysoko aktuálna v súvislosti s nepredvídateľným správaním súčasného amerického prezidenta D. Trumpa voči predstaviteľom KĽDR. Veľmi výstižne potrebu racionálneho správania zdôraznil M. Lajčák, ktorý na margo vzniknutej situácie uviedol, že medzinárodné spoločenstvo musí aplikovať na severokórejský režim „rozumnú kombináciu tlaku a dialógu“, aby prestal ignorovať rezolúcie BR OSN. Sankcie a stupňovanie tlaku nemôžu byť jedinou politikou [5]. Prelety amerických stíhačiek, s cieľom demonštrovať odhodlanie a vojenskú pripravenosť USA zasiahnuť voči KĽDR nie sú podľa viacerých bezpečnostných analytikov tou najrozumnejšou alternatívou na zaistenie medzinárodnej bezpečnosti.

Druhý dôvod kreovania rozumnej bezpečnosti vyplýva z potreby hľadať v našej spoločnosti dostatočnú a adekvátnu mieru zaistovania bezpečnosti našich občanov, tzn. vyplýva z potreby nájsť takú mieru prijímaných bezpečnostných opatrení, ktoré reálne zodpovedajú bezpečnostným potrebám, záujmom, ale aj možnostiam SR, ktoré odrážajú jej vojensko-politické, ekonomické, sociálno-demografické, či iné technologické možnosti. Bezpečnosť tak ako sloboda je nedeliteľná. Buď je alebo nie je. Spoločnosť však môže garantovať len to čo má a na čo má. V prípade bezpečnosti môže garantovať len takú bezpečnosť, aký má k dispozícii bezpečnostný potenciál a aké má vytvorené bezpečnostné kapacity. Pojem bezpečnostný potenciál SR nie je dostatočne rozpracovaný. Bezpečnostná stratégia SR sa na tento pojem iba odvoláva v súvislosti s bezpečnostným systémom, ale podrobnejšie ho neidentifikuje, ani nekonkretizuje jeho parametre.

Pojem potenciál (*z lat. potentialis*) predstavuje veličinu, ktorá určuje stav určitého energetického poľa, charakterizuje výkonovú kapacitu, či súhrn všetkých predpokladov, schopností, dispozícií a možností, ktoré sú potrebné pre vykonávanie určitej činnosti a ktoré zaručujú istý výkon. V sociologickom význame, je to súhrn možností, schopností a spôsobilostí sociálneho subjektu (sociálnej skupiny alebo inštitúcie) niečo vykonať. Bezpečnostný potenciál predstavuje výkonové bezpečnostné kapacity, tzn. všetky reálne i potenciálne schopnosti, možnosti, dispozície a zdroje spoločnosti, ktoré môžu byť využité na zaistenie jej bezpečnosti. Spoločenské garancie bezpečnosti sú obmedzené objektívnymi, ale aj subjektívnymi faktormi (politickými, ekonomickými, sociálno-demografickými, technologickými atď.). Tak ako sloboda nikdy nemôže byť absolútna, ale iba relatívna, tak aj zaistovanie bezpečnosti zo strany spoločnosti má svoje limity a hranice.

Charakteristickým znakom reálne existujúcej bezpečnosti, ktorá funguje na racionálnom základe je jej rozumná dostatočnosť, ktorá sa vyznačuje tým, že bezpečnostné opatrenia nie sú podceňované, ale zároveň nie sú ani samoúčelné, ani preexponované. Dnes sme svedkami, že mnohí bezpečnostní analytici i politici pod vplyvom masovej nelegálnej migrácie vyvolali doslova bezpečnostnú hystériu. Najmä

radikálne orientované politické strany sa predhávajú vo svojich návrhoch, ktoré v konečných dôsledkoch sledujú iba ich politické ciele, resp. ich partikulárne finančné a ekonomické záujmy.

2. Rozumná bezpečnosť v kontexte filozofie „hodnoty za peniaze“

Filozofia hodnoty za peniaze má tri významové roviny. Prvou rovinou je úsilie dosiahnuť filozofickú zmenu v myslení, ktorej výsledkom by mala byť snaha občanov pátrať po tom, či verejné peniaze boli efektívne využité a vláda, resp. verejné inštitúcie by mali ukázať prečo sa rozhodli v prospech daného riešenia. Druhou rovinou je reforma inštitúcií. Všetky štyri najdôležitejšie aktivity štátu – prevádzkové výdavky, investície, politiky a regulácia – by mali byť posúdené tak predbežne (vo fáze prípravy) ako aj následne (po realizácii). Autori sa dožadujú oveľa viac analytického a menej právnického a účtovníckeho pohľadu. To, že niečo je v súlade so zákonom malo by byť samozrejmosťou, ale diskusia by sa mala sústrediť, aký je úžitok daného riešenia pre občanov. V uvedenom kontexte je treťou nevyhnutnou zmenou zhromaždenie a sprístupnenie údajov a používanie moderných analytických nástrojov (revíziu výdavkov, analýzu nákladov a benchmarking - porovnanie voči najlepšej praxi doma aj v zahraničí) [2].

Kreovanie rozumnej bezpečnosti korešponduje s uvedenou filozofiou hodnoty za peniaze. Rozumná bezpečnosť by mala byť výsledkom racionálneho postupu v širšom kontexte a význame uvedeného pojmu. Mala by byť výsledkom sofistických bezpečnostných analýz a racionálneho bezpečnostného správania všetkých zainteresovaných aktérov, ktorí sú zodpovední za zaistenie maximálnej bezpečnosti občanov, bez nadbytočných ekonomických výdavkov, či prijímania neprimeraných, preexponovaných bezpečnostných a legislatívnych opatrení, ktoré by smerovali k neadekvátnemu obmedzovaniu ľudskej slobody a k produkcii nových bezpečnostných rizík.

V kontexte spomínanej filozofie hodnoty sa peniaze je rozumná bezpečnosť sociálnym konštruktom racionálneho kreovania, akumulácie a zhodnocovania reálneho bezpečnostného potenciálu danej krajiny. Bezpečnostný potenciál má rôzne segmenty (obranný, ochranný, záchranný). Na rozvoji uvedených segmentov sa podieľajú rôzne politické, ekonomické, technologické, sociálno-demografické, ľudské kapacity. Dôležitou kapacitou, ktorá zvyšuje bezpečnostný potenciál všetkých troch segmentov (obranného - najmä ozbrojených síl, ochranného - napr. polície a záchranného – napr. civilnej ochrany a záchranných služieb) je bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie. Kvalita a úroveň bezpečnostného vzdelávania ovplyvňuje kvalitu bezpečnostného potenciálu krajiny a zároveň je dôležitým predpokladom vytvárania rozumnej bezpečnosti.

Kreovanie rozumnej bezpečnosti znamená nielen efektívne využívanie existujúcich bezpečnostných kapacít, ale aj ich koncepcnú tvorbu, systematický rozvoj a akumuláciu bezpečnostného potenciálu. Podľa iniciátorov koncepcie hodnota za peniaze by sa mala udomáčniť silná orientácia na výsledky: nie je najpodstatnejšie, koľko policajtov máme, ale ako rýchlo klesá kriminalita [2]. V duchu požiadaviek spomínanej filozofie na oblasť bezpečnosti by mal byť občanom poskytnutý poctivý výpočet prínosov a nákladov daného riešenia, ktoré súvisí so zaistením ich

bezpečnosti. V aplikácii tejto filozofie na oblasť bezpečnostnej vedy a vzdelávania vzniká celý rad aktuálnych otázok. Prinášajú vynaložené prostriedky do bezpečnostného vzdelávania požadovanú kvalitu? Zvyšuje sa bezpečnosť v spoločnosti, resp. kvalita v ozbrojených bezpečnostných zboroch spolu s narastajúcim počtom absolventov rôznych bezpečnostných študijných programov na Slovensku?

Vnímanie výdavkov určených na zaistenie bezpečnosti je veľmi komplikované, často emotívne a rozporuplné. Do polemiky sa často dostávajú nielen laici, ale aj odborníci. Napr. E. Chmelár vo svojom výstižne nazvanom článku: „S bezpečnosťou sa nekšeftuje“ ostro kritizuje investície do obrany, ktoré sa odzrkadľujú aj v sporoch samotného vedenia Ministerstva obrany [4]. Výdavky na zbrojenie, obranu a bezpečnosť vo svete boli vždy predmetom ekonomických a politických záujmov zbrojárskych koncernov, ale aj širokého spektra výrobcov, predajcov a poskytovateľov rôznej bezpečnostnej a zabezpečovacej techniky.

V podmienkach rizikovej spoločnosti dochádza k posilňovaniu racionálneho spôsobu utvárania bezpečnosti vo viacerých, zdanlivo protichodných dimenziách: od racionalizácie, ako určujúceho rysu modernity, k presadzovaniu racionality, ako nadvlády inštrumentálneho rozumu, od racionalizácie bezpečnosti, k jej postupnej komodifikácii (bezpečnosť sa stáva tovarom, obchodovanie s (ne)bezpečnosťou je racionálnym spôsobom vytvárania zisku). Proces racionalizácie, ktorý sa stal určujúcim rysom modernity, má podľa J. Kellera „dve tváre“, z ktorých každá modernitu zároveň konštituuje a zároveň ohrozuje [1]. Navrhovaná modernizácia bezpečnostného sektora má preniesť podstatnú časť aktivít na súkromné firmy, špecializujúce sa na produkciu bezpečnosti, ako špecifického tovaru, ktorý prináša zisk.

Cieľom tejto transformácie je najmä redukcia verejných výdavkov štátu na bezpečnosť. Spoločný ochranný „štít“ je príliš malý a jeho rozširovanie veľmi drahé. Štát preto prenáša bremeno zodpovednosti za ochranu života, zdravia a majetku svojich občanov na každého jednotlivca, pričom neustále hľadá možnosti ako prerozdeliť finančné náklady na bezpečnosť. J. Keller kriticky poukazuje, že štát sa tak postupne zbavuje zodpovednosti za bezpečnosť jednotlivca. Podľa neho ide o „rozpad solidarity“ [1, s. 116], vytesňovanie, resp. exklúziu (vylučovanie) jednotlivca zo systému kolektívnej ochrany. V takto ponímanej liberálnej koncepcii individualizácie platí pravidlo, že jednotlivec sa musí postarať sám o seba a svoju bezpečnosť. V konečnom dôsledku je to on, kto je zodpovedný za ochranu vlastného zdravia, peňazí, či majetku pri realizácii rôznych svojich aktivít, od nevyhnutnosti overiť si pred dovolenkou spoľahlivosť cestovnej kancelárie, až po kontrolu kvality konzumovaných potravín.

Radikálni liberáli podľa J. Kellera navrhujú založiť súkromné firmy, ktoré budú poskytovať ochranu a výkon práva namiesto štátu, ktorý vždy obmedzuje slobody občanov a prostredníctvom daní ich okráda na majetku. Pád štátneho monopolu na výkon práva a násilia je považovaný za jedinú cestu k slobodnej a prosperujúcej spoločnosti [1, s. 115]. Navrhovaná reforma bezpečnostného sektora má rovnakú logiku ako prebiehajúce reformy v iných sektoroch (školstva, hospodárstva ap.). Najskôr je deklarovaná nutnosť optimalizácie nákladov a výnosov. Za jediný nástroj tejto optimalizácie sa odporúča zavedenie konkurencie súkromných poskytovateľov služieb a posledný krok potom spočíva vo vylúčení všetkých vedľajších sociálnych a kultúrnych devastujúcich dopadov.

J. Keller zároveň upozorňuje, že vedľajšie sociálne a kultúrne dôsledky privatizácie poskytovania ochrany a práva sa nelíšia od predchádzajúcich oblastí svojim typom, ale drastickosťou dopadov. Ich podstatou je rozpad princípov solidarity a rovnosti ochrany. Vlády, ktoré chránia všetkých občanov rovnako sa podľa radikálnych liberálnych ekonómov správajú absolútne neracionálne. Cena platená za bezpečie by podľa nich mala byť odstupňovaná podľa mieri zločinnosti v danej oblasti. Bohatí, žijúci v bezpečnejších oblastiach by boli zbavení povinnosti doplácať na chudobnejších, ktorí žijú v rizikovejších oblastiach. Na takúto politiku selektívnej ochrany, regulovanú trhovým mechanizmom, by mal nadväzovať aj systém poistenia, imigrácie, kontroly pohybu a pobytu osôb atď. Reálnym dôsledkom uvedenej politiky by však bola segregácia občanov na tzv. „dobrých“ a „zlých“ klientov súkromných bezpečnostných spoločností, resp. na tzv. „rizikových“ a „nerizikových“ klientov, či tzv. „ziskových“ a „neziskových“ klientov [1, s. 117].

Za najzávažnejšie ohrozenie Keller považuje vydelenie nadvlády tzv. „inštrumentálneho rozumu“ [1, s. 64], čo sa prejavuje znehodnocovaním všetkých hodnôt, ktoré nie je možné vyjadriť peniazmi. Táto účelová racionalita sa zo sektoru ekonomiky šíri do všetkých ostatných sektorov (zdravotníctvo, školstvo, veda, kultúra, sociálna oblasť atď.) a podriaďuje ich neúprosnému princípu financovateľnosti, ktorý neumožňuje sledovať ich vlastné princípy. Inými slovami povedané, všetko sa odohráva v týchto sektoroch sa musí podriaďiť peniazom. Tak napríklad pre niektoré zdravotné poisťovne je dôležitejší zisk, než zdravie ich klientov, pre niektoré vysoké školy sú zas dôležitejší početní abonenti, než kvalitní absolventi atď.

Racionalizácia ako sociálny proces nezahŕňa len filozoficko-osvietenecký prístup, ale aj filozoficko-sociologické prístupy, ktoré odrážajú kritiku presadzovania racionalizmu v súčasnej postmodernej spoločnosti. Napr. U. Beck vo svojej práci „Riziková spoločnosť“ poukazuje na to, že produkcia rizík a ich prehliadanie má svoj základ v tzv. „ekonomickej jednookosti“ [1, s. 80] prírodovednej a technickej racionality, ktorá je zameraná iba na výhody vyplývajúce z produktivity. To, ako sa niektoré vedy postavili k civilizačným rizikám vedie podľa neho v mnohých oblastiach k tomu, že tieto vedy stratili svoj „vedecký kredit racionality“ [1, s. 93].

Komodifikácia, ako jeden z „racionálnych“ spôsobov ekonomického správania v súčasnej postmodernej spoločnosti je zložitý a veľmi rozmanitý proces premieňania vecí, ľudí a vzťahov na tovary. Ide o historicky podmienenú sociálnu transformáciu, resp. o sociálne konštruovanú premenu, tzn. spoločensky, politicky a kultúrne podmienený proces, prostredníctvom ktorého sa najrozmanitejšie prírodné objekty, materiálne i duchovne produkty ľudskej činnosti, ale aj samotní ľudia, ich vzájomné vzťahy, činnosti a práca, ako aj jej výsledky i poskytované všestranné služby napríklad v oblasti stravovania, komunikácií, zábavy, športu, umenia ap. premieňajú na tovar, ktorý má špecifickú hodnotu a stáva sa predmetom obchodného záujmu.

Z uvedeného vyplýva, že v procese komodifikácie neexistujú prakticky žiadne hranice a takmer všetko, bez obmedzenia sa môže stať tovarom a zároveň obchodným produktom, na ktoré platia identické pravidlá obchodovania ako pre akýkoľvek iný druh tovaru. Z histórie i súčasnosti sú známe prípady kedy predmetom komodifikácie sa stali a stávajú také zdanlivo individuálne a spoločenské hodnoty, ktoré sú zdanlivo neobchodovateľné a nespôplateľné, akými je napríklad čisté ovzdušie, náboženská

viera, rituály, božie odpustenie, ľudská sloboda, potreby, záujmy, spravodlivosť, krása, zdravie, vzdelanie, pravda ap.

Svetová riziková spoločnosť podľa U. Becka je výsledkom neúmyselnej modernizácie rizika, ale zároveň produkuje aj spoločnosti, ktoré profitujú na komodifikácii rizika prinajmenšom od sedemdesiatych rokov v Európe i Severnej Amerike. Riziká modernizácie podľa U. Becka predstavujú „big business“ [1, s. 30]. Beck ich prirovnáva k „nenásytným potrebám“, ktoré vyhľadávajú samotní ekonómovia. Dôvodom je podľa neho skutočnosť, že kým hlad je možné utíšiť a uspokojiť, civilizačné riziká sú „bezodným sudom potrieb, nenásytným, nekonečným, sebareprodukujúcim.“ Z uvedeného dôvodu Beck dospieva k záveru, že industriálna spoločnosť vytvára „ekonomickú exploataciu rizík“, ktoré sama vyvoláva, situácie ohrozenia i politicky potenciál rizikovej spoločnosti [1, s. 30].

Kapitalizácia rizika a jeho premena na zisk je hnacou silou podnikania v bezpečnostnej sfére. V tomto procese riziko nadobúda nový význam, ktorý zásadným spôsobom mení pohľad na jeho existenciu. Zmyslom nie je len eliminácia rizika, ale aj jeho efektívna kapitalizácia. Vyhľadávanie a eliminácia rizika je primárne spojené s ochranou spoločnosti, ale sekundárne aj so snahou zarobiť. S výškou rizika, s jeho nebezpečnosťou a komplikovanosťou stúpa aj jeho cena. Čím je riziko vyššie tým väčšiu cenu treba zaplatiť za jeho elimináciu. Nie je vylúčené, že práve pod tlakom tohto záujmu dochádza k zmene priorit. Riziko sa stáva predmetom komerčného záujmu a snaha na ňom čo najviac zarobiť určuje všetky ostatné priority.

Bezpečnosť je obrovský biznis, ale bezpečnosť je aj základná existenčná hodnota, ktorá nie je zadarmo. Inou optikou túto cenu za bezpečnosť ľudia vnímajú v čase mieru a inak v stave bezprostredného ohrozenia. Je to prirodzené. Význam akejkoľvek hodnoty si ľudia spravidla uvedomujú až vtedy keď pociťujú jej nedostatok. Kým je človek zdravý nedoceňuje hodnotu zdravia. Rovnako je to aj v prípade bezpečnosti. V ohrození života pre človeka nič nie je dôležitejšie ako zaistenie vlastnej bezpečnosti. Saturácia bezpečia, ako základnej existenčnej potreby vyvoláva napätie, v ktorom dochádza k valorizácii hodnoty bezpečia a v konečnom dôsledku k prehodnocovaniu celého hodnotového systému človeka.

Záver

Koncipovanie rozumnej bezpečnosti je sociálne konštruovaným procesom. Tak ako každý sociálny proces aj racionalizácia bezpečnosti prebieha v spoločnosti, týka sa konkrétnych ľudí a jej priebeh i výsledok závisia od ich konania. Racionalizácia začína v hlavách ľudí. Aj z uvedeného dôvodu má v tomto procese nezastupiteľné miesto bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie. Bezpečnostné vzdelávanie sa v tomto kontexte stáva dôležitým spoločenským garantom rozumnej bezpečnosti. Kvalita a úroveň bezpečnostného vzdelávania ovplyvňuje kvalitu bezpečnostného potenciálu krajiny a zároveň je dôležitým predpokladom vytvárania rozumnej bezpečnosti.

Podiel vzdelávania na racionalizácii zaisťovania bezpečnosti má široké dimenzie. Racionalizácia bezpečnosti je permanentný, dlhodobý a trvalý proces, nie je to jednorazová kampaň. Racionalizáciu bezpečnosti v tomto kontexte môžeme chápať ako každodenný boj o víťazstvo rozumu v praktickom živote, pri zaisťovaní bezpečnosti občanov. Aj v prípade bezpečnostného vzdelávania je nevyužitý priestor na aplikáciu

princípov filozofie „hodnoty za peniaze“. Vynaložené prostriedky do bezpečnostného vzdelávania musia prinášať požadovanú hodnotu v širokom význame tohto pojmu, nielen vo finančno-ekonomickom, vojensko-odbornom, resp. policajno-odbornom, či bezpečnostno-technickom, ale aj v morálno-axiologickom význame.

Referencie

Knihy:

- [1] BECK, U. *Riziková spoločnosť. Na ceste k inej moderně*. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-32-6, 2004. 431 s
- [2] FILKO, M., KIŠŠ, Š., ÓDOR, E. *Najlepší z možných svetov. Hodnota za peniaze v slovenskej verejnej politike*. Marec 2016. [on line] [cit 12-10-2017] available from:
<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbXxuYWpsZXBzaXptb3pueWNoc3ZldG92fGd4OjRiM2U0YmY2ZDViYTklZTg>
- [3] KELLER, J. *Teorie modernizace*. Praha: SLON, 2007. ISBN 978-80-86429-66-3. 194 s.

Dáta, správy, práce:

- [4] CHMELÁR, E. *S bezpečnosťou sa nekšeftuje*. [on line] [cit 12-10-2017] available from: <http://edochmelar.sk/s-bezpecnostou-sa-nekseftuje/>
- [5] LAJČÁK, M. *Zasadnutie rady EÚ pre zahraničné veci (FAC) v Bruseli*. [on line] [cit 12-10-2017] available from: https://www.mzv.sk/aktuality/detail/-/asset_publisher/Iw1ppvnSciPx/

Autor:

¹Karol Murdza – Katedra spoločenských vied, Akadémia PZ v Bratislave, Sklabinská 1, SR, karol.murdza@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana

The Czech President Miloš Zeman's Perception of (in)Security

Vladimír NAXERA¹, Petr KRČÁL²

¹Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Západočeská Univerzita v Plzni

²Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Západočeská Univerzita v Plzni

Abstrakt:

Cílem tohoto textu je analýza toho, jakým způsobem využíval český prezident Miloš Zeman fenomén bezpečnosti v průběhu prvních čtyř let výkonu svého prezidentského mandátu. Metodologicky je text uchopen jako CAQDA datasetu tvořeného všemi Zemanovými projevy, rozhovory, články atd., který byl zpracován prostřednictvím software MAXQDA11+. Text ukazuje, že hlavní způsob operování s tímto pojmem je spojen především s vytvářením představy islámu a imigrace jako největší hrozby pro současnou Evropu.

Klíčová slova: Miloš Zeman, bezpečnost, diskurz, český prezident, hrozba

Abstract:

The goal of this paper is to analyze Czech President Miloš Zeman's strategy in using the phenomenon of „security“ in the first four years of his term of office. Methodologically speaking, the text is established as a CAQDA dataset created by all of Zeman's speeches, interviews, statements, etc., which were processed using MAXQDA11+ software. This paper shows that the dominant treatment of the phenomenon of corruption by the president is primarily linked to the creation of vision of Islam and immigration as absolutely the biggest threat for contemporary Europe.

Keywords: Miloš Zeman, security, discourse, Czech president, threat

Úvod

Miloš Zeman je více než dvacet let beze sporu jednou z nejvýraznějších postav české politiky. Od doby, kdy se v první polovině 90. let stal předsedou sociálně demokratické strany, ze které ze strany s minimálními preferencemi vybudoval během

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana

Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

několika málo let jednoho z nejsilnějších politických aktérů a stranu, která na přelomu tisíciletí opakovaně vyhrávala volby. I díky tomu se Miloš Zeman stal v období 1998–2002 předsedou české vlády. Po neúspěšné kandidatuře na post prezidenta, kdy proti němu v rámci nepřímé volby hlasovali i členové jeho strany, došlo k rozkolu uvnitř sociální demokracie a Zemanově odchodu do pozice „důchodce na Vysočině“. Odtud nepřestal komentovat politické dění, přiživovat rozpory uvnitř sociální demokracie a podporovat nově vzniklou obskurní a marginální Stranu práv občanů, která měla v prvních letech své existence přídomek „Zemanovci“. Po zavedení přímé volby prezidenta se začal profilovat jako nestraničný kandidát hájící zájmy lidu a po velmi silně negativně laděné kampani, která dokázala polarizovat českou veřejnost [1], se ve druhém kole historicky první přímé volby v roce 2013 stal třetím prezidentem samostatné České republiky. Vybaven silnou legitimitou pocházející z všelidového hlasování, započal vykonávat úřad způsobem, který čím dál více polarizuje českou společnost, aktivně vstupuje do politických procesů způsobem, který neodpovídá předpokladům parlamentního režimu ani ústavou daným pravomocím, čímž destabilizuje českou politickou scénu. Zároveň se od okamžiku svého zvolení stal mediálně velice aktivním včetně poskytování rozhovorů bulvárním deníkům a dezinformačním webům nebo vlastním televizním pořadem. Miloš Zeman byl po celou svoji politickou kariéru známý tím, že generoval silná prohlášení často vedená na osobní úrovni. Své politické odpůrce označoval nejrůznějšími termíny, často na hraně nebo za hranou vulgarity. To vše vedlo k tomu, že velká část české veřejnosti Zemana přijímala a přijímá, druhá jednoznačně odmítá.

Pojem bezpečnosti je velmi frekventovaný v rámci politického i politologického diskurzu a představuje jednu z nejdůležitějších kategorií rétorické i praktické politiky, ale i jejího výzkumu, což je logické vzhledem k tomu, že jednou ze základních funkcí státu je zajišťování bezpečnosti (ať již jakkoli pojaté) svých občanů a struktur. [2] Z tohoto důvodu se nám jeví jako relevantní podívat se na to, v jakém kontextu a jak vrcholný představitel české exekutivy s tímto pojmem nakládá. Již v úvodu musíme zmínit, že naším záměrem je sledování tématu bezpečnosti v jejím konvenčním významu, nikoli ve významu širokém. [3]

Cílem textu je poskytnutí interpretace toho, jakým způsobem český prezident Miloš Zeman konstruuje obsah fenoménu „bezpečnost“, a toho, jak takto utvořený obsah figuruje v rámci jeho rétorických i reálně politických strategií. Zaměříme se přitom na několik dílčích vzájemně provázaných témat, především na to, jaké jsou dle něho příčiny a důsledky (ne)bezpečnosti, jak by se dalo proti hrozbám bojovat, a zároveň na to, k jakým účelům Miloš Zeman zmínky o (ne)bezpečnosti využívá.

Vzhledem k tomu, že prezidenta můžeme beze sporu považovat za morální autoritu, respektive tzv. morálního podnikatele [4], labely, které tvoří a komponuje do dominantního politického i společenského diskurzu (ve smyslu imaginace toho, jak by věci měly a mohly vypadat [5]), jsou vysoce relevantním tématem pro výzkum. Český prezident (jako instituce i jako konkrétní osoba) patří dlouhodobě v rámci výzkumů důvěry ze strany veřejnosti realizovaných Centrem pro výzkum veřejného mínění při Akademii věd ČR na čelné pozici. Z tohoto důvodu se dá předpokládat, že poselství prezidenta velká část české společnosti považuje za „pravdu“ a „objektivní realitu“, kterou dále zprostředkovávají a amplifikují i média. [6] Tento náš předpoklad můžeme ilustrovat i existencí celé řady debat v rámci sociálních sítí a diskuzních fór, na kterých existuje celá řada stránek a skupin již svým názvem se hlásících k podpoře prezidenta a

jeho názorů.

Téma, respektive obě jeho složky (prezident a (ne)bezpečnost) tedy vykazují vysokou relevanci jak sociální, respektive politickou, tak akademickou. Zkoumání prezidentských proslavů má v politické vědě silnou tradici, což vyplývá ze symbolické důležitosti funkce, na kterou jsou kladena určitá očekávání. [7] V rámci proslavů prezident utváří určitá narativa – v tomto smyslu jsou prezidentské projevy chápány jako integrální součást veřejné sféry, což souvisí mimo jiné s konstrukcí podobnosti demokracie v dané zemi. [8] Přínosem tohoto textu je interpretace originálních a doposud nezpracovaných dat (viz níže) a kontextualizace fenoménu (ne)bezpečnosti z pohledu Miloše Zemana, což je další originální vyústění výzkumného terénu. Text je zároveň příspěvkem do obecnější debaty o tom, jakým způsobem se v politické rovině utvářejí negativně rámované pojmy a jak jsou relevantními politickými aktéry využívány jako rétorické i praktické strategie.

1. Data a metodologie

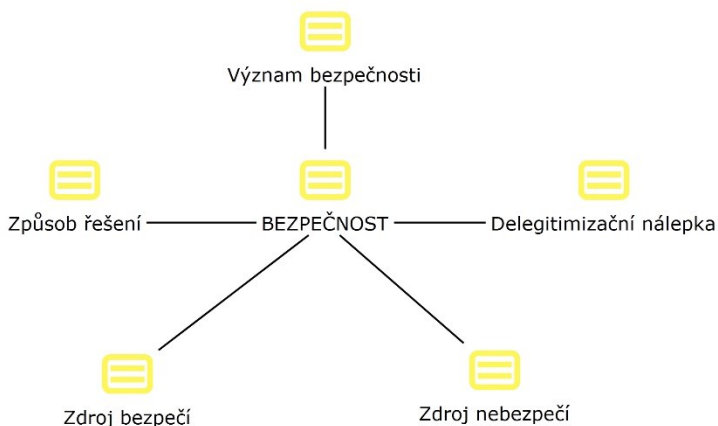
Metodologicky je text pojatý jako CAQDA datasetu, který je tvořen kompletními rozhovory, prohlášeními, proslavy a dalšími vyjádřeními Miloše Zemana v prvních čtyřech letech (březen 2013–březen 2017) jeho prvního volebního prezidentského období. Veškeré dokumenty pocházejí z oficiálních stránek prezidenta republiky (<http://www.zemanmilos.cz/cz/>), celkový rozsah datasetu je 675 539 slov. Dataset byl zpracovaný prostřednictvím softwaru MAXQDA11+ za využití postupu *extended lexical search*. Předmětem vyhledávání byla lemmata slov, která se vážou k fenoménu bezpečnosti, konkrétně: bezpečnost/nebezpečnost, ohrožení/ohrozit, hrozba, riziko. Zjištěné výskyty prošly ručním čištěním, během něhož byly odstraněny výskyty těchto pojmů, které se 1/ nevázaly k tématu bezpečnosti (např. „zabezpečení [ve smyslu zajištění] průběhu akce“) a které 2/ se nevázaly ke konvenčnímu pojetí bezpečnosti, ale spadaly do jejího širšího vymezení (např. „zajištění bezpečnosti horníků“). [9] Celkově jsme po vyčištění identifikovali 292 kódů, tedy výsledků vyhledávání klíčových slov, které jsme rozdělili do několika podkategorií sledujících logiku našeho výzkumného záměru. To souvisí i s tím, že velikost korpusu dat nám umožňuje vysledovat to, v jakých kontextech aktér pojem (ne)bezpečnost operacionalizuje a k jakým účelům o něm zrovna hovoří a snaží se jej využít. Na základě tohoto dokážeme interpretovat několik odlišných způsobů nakládání s fenoménem (ne)bezpečnosti (i když v mnoha případech se mohou kódy překrývat).

V první řadě jde o operacionalizaci pojmu bezpečnost (celkem 10 výskytů), dále o určení zdrojů a příčin stavu „nebezpečnosti“ – v této kategorii jde o taková využití pojmů, která implikují potenciální riziko, hrozbu atd. (celkem 121 kódů). Třetí kódovací kategorie je tvořena takovými výroky, které se vztahují k aktérům zajišťujícím bezpečnost, jde tedy více méně o protiklad předchozí kategorie. (celkem 25 kódů). Na to plynule navazuje čtvrtá kategorie věnovaná tomu, jakými konkrétními způsoby a praktikami by měla být bezpečnost zajištěna (celkem 77 kódů). Poslední kategorie souvisí s využíváním pojmů ve smyslu delegitizační nálepky. Jde o takové výroky, kterými se Miloš Zeman snaží prostřednictvím poukazování na bezpečnostní aspekty útočit na různé aktéry, především své symbolické protivníky (celkem 59 kódů). Strukturu kódovacího stromu zachycuje graf 1, absolutní výskyt kódů v datasetu graf 2,

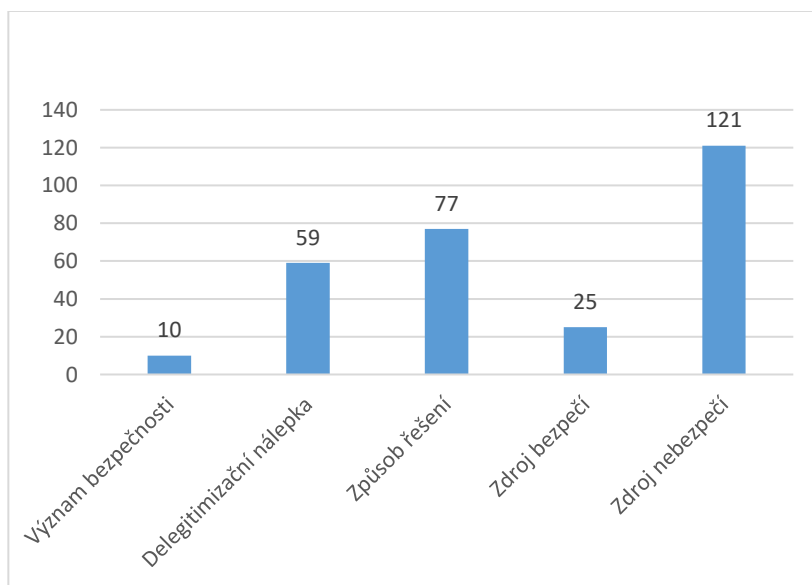
Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

kvantifikaci výskytu zmínek o (ne)bezpečnosti v jednotlivých kategoriích kódování v průběhu času zachycuje graf 3.

Metodologická poznámka: veškeré doslovné citace uváděné v textu vycházejí ze zpracovaného datasetu a jsou doslovně přepsané z prezidentových proslovů. Ve vztahu k našemu celokorpusovému přístupu nepovažujeme za důležité odkazovat na každou konkrétní citaci. Přímé citace nezachycují jedinečnost výskytu, ale celkový trend.

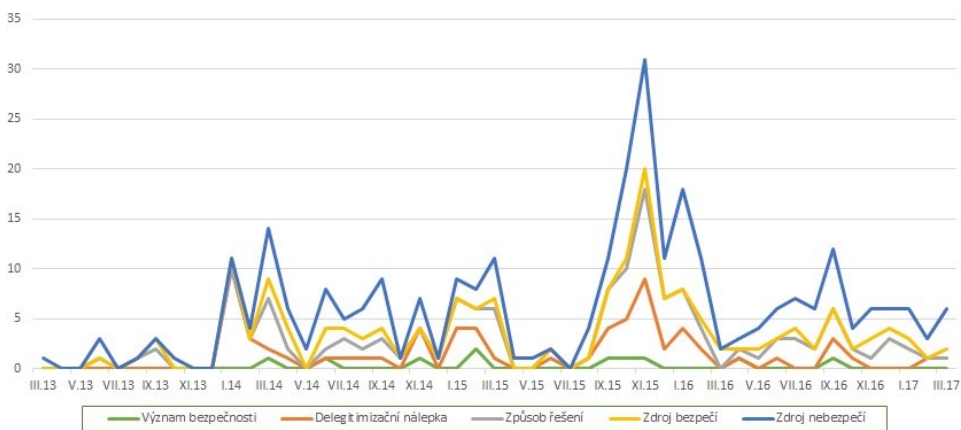

Graf 1 Struktura kódovacího stromu

Graf 2 Absolutní výskyt kódů dle kódovacích kategorií

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

Graf 3 Kvantifikace výskytu kódů v čase (dle jednotlivých kódovacích kategorií)

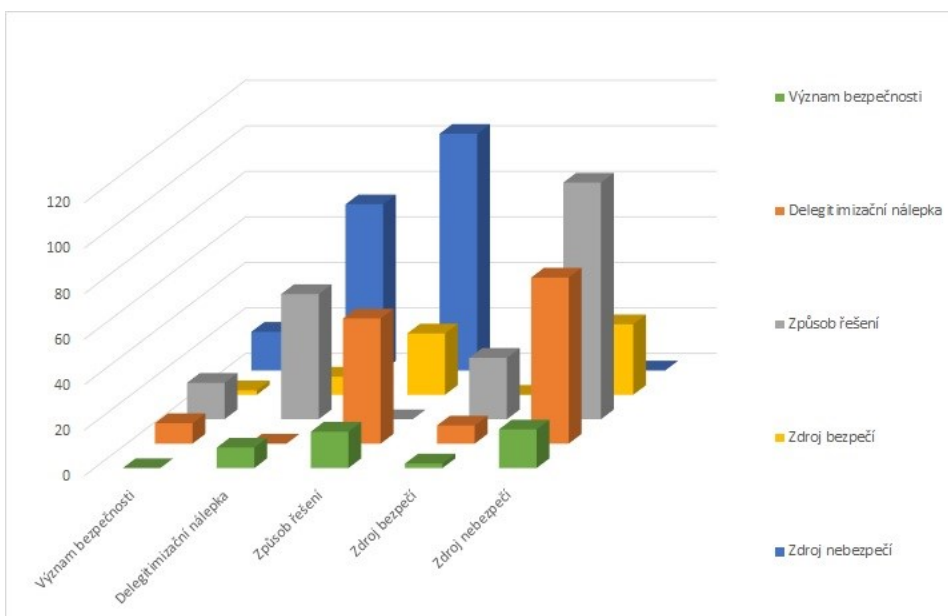
2. Operacionalizace pojmů

Začneme tím, jak Miloš Zeman vnímá podstatu bezpečnosti. Bezpečnost je podle něho klíčovou záležitostí: „Národní zájem každého státu je trojí. Za prvé, je to bezpečnost, za druhé, je to ekonomický růst, a za třetí, je to sociální stabilita, chcete-li sociální smír.“ Pro zajištění bezpečnosti je však důležité uvědomit si možnou existenci hrozeb a rizik: „My se domníváme, že žijeme ve společnosti, kterou téměř nic neohrožuje, a to je velká mýlka.“ Proto je potřeba neustále upozorňovat na možná rizika [10]: „Obava je něco jiného než strach. Obava před nebezpečím je rozumná.“ „Asi upozorní nebo obstojí více ten, kdo varoval před reálným nebezpečím, než ten, kdo před tímto nebezpečím zavíral oči. Takže teprve dějiny budou muset prokázat, zda uprchlická krize pro Evropu byla a je reálným nebezpečím nebo ne.“ Již z této úvodní citace je patrné, že v kontextu současné Evropy považuje Miloš Zeman za zásadní nebezpečí islám a tzv. migrační krizi (viz níže).

Zároveň je z poslední uvedené citace patrné, že se v jednom prohlášení překrývají dvě kódovací kategorie, což je naprosto běžný jev při induktivním kódování. Zeman zaprvé operacionalizoval podstatu bezpečnosti („je třeba upozornit na nebezpečí“), zároveň sděloval zdroj nebezpečí („uprchlická krize“) a také navrhoval způsob řešení (být ostražitý poukazovat na možné nebezpečí). Takovýchto překryvů bylo v textu více. Vzájemné kookurence kódovacích kategorií ukazuje graf 4, ze kterého je patrný velký překryv kategorií „zdroj nebezpečí“ a „způsob řešení“ – Zeman tedy velmi často kromě označení rizikových faktorů předkládá zároveň svoji vizi toho, jak by daný problém měl být vyřešen. Příkladem je toto konstatování: „Úvítal bych, kdyby se česká armáda podílela i na dalším střežení hranic Evropské unie, které jsou až dosud trestuhodně nedostatečně zabezpečeny právě proti přílivu nelegálních migrantů, kteří nerespektují mezinárodní dohody, nežádají o azyl v první bezpečné zemi, jak ukládá Dublinská úmluva, ale překračují několikeré hranice a tím se dopouštějí trestného činu ilegální migrace.“ Zdroj nebezpečí představuje migrace a nedostatečně chráněné hranice Evropy, řešením problému je zapojení české armády. Druhý velký překryv nalézáme u

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

„zdroje nebezpečí“ a využití „delegitimizační nálepky“ – je patrné, že Zeman používá téma jako diskurzivní praktiku, pomocí níž se snaží poškodit vybrané aktéry, které sémanticky spojuje se zdrojem nebezpečí, případně neschopností mu zabránit. Příkladem je toto prohlášení: „*Takže nebezpečí [...] rozdělování společnosti spíše vidím v riziku nálepkování, to jest, že každý kdo má obavy z oné migrační vlny, zejména z islámských zemí, může být označován za xenofoba, rasistu nebo dokonce fašistu.*“ Nebezpečí podle Zemana tak představují lidé, kteří kritizují odpůrce migrace (Zemanem jsou tito lidé často označováni jako „sluníčkáři“ nebo „pražská kavárna“, zároveň jde o lidi, kteří se většinou případů staví proti Zemanovi). Tímto prohlášením je zároveň delegitimizuje. Další příklad překryvu nalézáme zde: „*Nás Evropská unie nutí, abychom přijali takzvané kvóty uprchlíků, a česká vláda dosti opodstatněně namítá, že přijmout několik desítek tisíc například syrských uprchlíků by znamenalo riziko, že s nimi se sem dostanou i džihádisté a poměrně klidná muslimská česká komunita se začne radikalizovat.*“ Zdrojem nebezpečí jsou džihádisté ukrytí v migrační vlně, zároveň je delegitimizována EU a její přerozdělovací systém.

Graf 4 Vzájemná kookurence výskytu kódů dle jednotlivých kódovacích kategorií

2.1 Zdroj nebezpečí

Čteme-li jednotlivé kódy vztahující se k Zemanově chápání toho, co je zdrojem nebezpečí, nalézáme jedno ústřední téma, které souvisí s islámem, islamismem, džihádem, migrací, terorismem atd. Toto téma Zemanovým proslavím jednoznačně dominuje. V počátku prezidentského mandátu bylo možné v několika případech nalézt i další téma – tím bylo Rusko jako bezpečnostní hrozba, což bylo dáno kontextem konfliktu na Ukrajině („*Vidíme situaci na Ukrajině i to, jaké hrozby tam existují, tedy*

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana

Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

jistou reinstalaci ruské moci, která byla dříve poněkud zapomínaná.“ „Velká otázka je, jakou účelovou funkci má Ruská federace. Pokud je to teritoriální expanze, tak stále hrozí nebezpečí, že se pokusí připojit alespoň východní Ukrajinu, třebaže z hlediska té druhé účelové funkce to pro ně znamená ztrátu.“). Tato rétorika se však brzo přerámovala a to dokonce v několika ohledech. Postupem času začal problém Ruska relativizovat a nakonec zcela přestal o Rusku jako zdroji nebezpečí hovořit („Já odmítám názor, že nebezpečí je na východě.“), zároveň začal kritizovat protiruské sankce (k tomuto se vrátíme v části věnované delegitimizaci), ale především, započal zdůrazňovat hrozbu migrace a islámského terorismu („Tvrdím dlouhodobě, že tyto atributy jsou ohroženy především islámem, zejména jeho radikální větvi, která několikrát vyhlásila úmysl dobít Evropu a podříditi ji své kultuře.“), které explicitně nadřazoval „ruskému problému“: „Už před desítkami let jsem si uvědomil, že jednotlivé národní státy jsou vystaveny vnějšímu nebezpečí. Tehdy jsem za hlavní nebezpečí považoval ruský imperialismus. Nu a pak se ukázalo, že skutečný nepřítel se neformuje na východě, ale na jihu v podobě Islámského státu nebo jeho odnoží, jako Tálibán, al-Ká'ida nebo Muslimské bratrstvo. Mezitím se počet těchto organizací znamenitě rozrostl. Někdy bojují mezi sebou, protože už Charles Darwin psal, že největší agrese je vnitrodruhová. Na druhé straně jsou ochotné spojit se za účelem vytvoření jednoho islámského státu, chalífátu.“

Zeman kontextualizuje islám/migraci jako zdroj nebezpečí v několika rovinách. Jednak jde o potenciální zdroj terorismu: „Nebezpečí se přiblížilo k našim hranicím, mimochodem je naivní domnívat se, že neexistuje žádná souvislost mezi migrační vlnou a terorismem, protože to by znamenalo předpokládat, že do vlny migrantů nebyli zahrnuti i potencionální džihádisté, jejichž počet samozřejmě nedokážeme přesně odhadnout, ale někteří z nich se [...] podíleli na zmíněných pařížských atentátech.“ S tímto problémem souvisí nedodržování Dublinských dohod, o kterých e Zeman opakovaně zmiňuje: „Jednak dle Dublinských dohod má každý uprchlík požádat o azyl v první bezpečné zemi, a tou nepochybně není Česká republika. Zadruhé, podle paragrafu, tuším, 330 trestního zákona je nelegální překročení hranic trestným činem s trestní sazbou do dvou let. Jinými slovy, úkolem Armády české republiky je zabránit specifickému páchání trestných činů, což může být významné, zejména v okamžiku, kdy případně budou uzavřeny rakousko-německé hranice a kdy, jak už poznamenal pan náčelník generálního štábu, se migrační vlna jako tranzitní země přesune do České republiky.“ „Ten pojem uprchlík v nás vzbuzuje nejrůznější asociace, ale ve skutečnosti jde o lidi, kteří několikanásobně porušili zákon tím, že nepožádali o azyl v první bezpečné zemi.“ Problém je dle Zeman totiž i samotný soucit s uprchlíky, kteří dle prezidenta ovšem nejsou reálnými uprchlíky, ale invazními vojsky: „Svou váhavostí, svou nerozhodností a řadou dalších zdánlivě smírlivých a zdánlivě humanistických gest, která podle mého názoru nedoceňují reálné nebezpečí, protože já na rozdíl od něj pokládám migrační krizi za organizovanou invazi.“ Zeman za zdroj nebezpečí považuje projevy islámu jako takové: „Namítal jsem, a to souvisí s tím náboženstvím, že islámská migrace je nebezpečná, protože není asimilovatelná do evropské kultury.“ „[...] není možné vést diskusi s Islámským státem, není možné diskutovat s těmi, kdo chtějí jako sociální rakovina zničit existující civilizace. Jestliže budeme v našich diskusích zavírat oči a říkat, že všichni jsou mírumilovní a chtějí spolupracovat, tak to bude až příliš nebezpečné. Protože anticivilizace se ničí zbraněmi, a ne dialogem.“ Islám a migrace ovlivňují bezpečnostní situaci v Evropě ještě druhým způsobem: „Druhým rizikem je extremizace, nebo pokud chcete, radikalizace populace, která je zatím ještě klidná a

stabilní. Dobrá, dám vám jeden nepříjemný příklad. Ve 30. letech minulého století žilo v Německu také klidné a stabilní obyvatelstvo, a bylo to velice kultivované obyvatelstvo, byl to národ Goetha a Schillera. Během několika let se z tohoto kultivovaného národa stala skupina fanatických nacistů. Během pouhých několika let. A musíme připustit, že taková radikalizace a extremizace je možná i dnes.“ Příliv migrantů je tedy zdrojem bezpečnostního rizika jak kvůli potenciálním teroristům, tak jako zdroj radikalizace a extremizace evropské populace.

Pokud bychom výsledek analýzy kvantifikovali, z námi zjištěných 121 kódů, v jejichž rámci Zeman uvažuje o zdroji nebezpečí, je 92 (čili více než tři čtvrtiny) věnováno islámu a islámskému terorismu. Zmínky o jiných typech nebezpečí (především Rusku) se objevovaly pouze v první zhruba roce výkonu mandátu, jiné zdroje nebezpečí v průběhu čtyř let tematizoval Zeman ojediněle a pouze v řádu jednotek výskytů. Zemanovo pojetí zdrojů nebezpečí je tak b posledních letech zjevně monotematické.

2.2 Zdroj bezpečí

Vedle faktorů, které představují zdroj hrozeb, Miloš Zeman tematizuje i opačný pól, čili staví sémantické konstrukce toho, co je možné označit za zdroj bezpečí. Tím prvním je armáda, nikoli jen národní, ale i budovaná na vyšší úrovni: „*Pokud jde o bezpečnost, jsem přesvědčen, že by měla posilovat společné bezpečnostní prvky v Evropské unii s tím dlouhodobým výhledem na evropskou armádu.*“ Armáda ČR by se měla po boku armád dalších států aktivně účastnit boje proti terorismu, včetně účasti na zahraničních misích (v „*problematických zemích*“): „*Z toho vyplývá, že [...] přítomnost tady [v Afghánistánu] výrazně snižuje spolu s ostatními spojeneckými vojáky riziko, že některá z buněk Al-Kajdy pronikne do Prahy nebo jiného místa České republiky.*“ Druhým zdrojem bezpečí jsou nadnárodní organizace: „*To, že je Česká republika členem obou uskupení, tedy jak Evropské unie, tak Severoatlantické aliance, nám dává garanci bezpečnosti.*“ „*Jsem hluboce přesvědčen o tom, že právě EU, ale i NATO jsou nástroji k tomu, aby, ne vynulovali, ale snížili [sic!] riziko války.*“ Nejde přitom jen o členství, ale i o společné akce: „*Víte, že mluvím o migrační vlně, které se nám dosud a pouze dosud vyhýbá, ale která již významným způsobem zasáhla naše sousední země. Oceňuji to, že naše armáda je na toto nové nebezpečí připravena. Oceňuji cvičení, které nedávno proběhlo ve spolupráci s policií na jižní Moravě a oceňuji i nabídku, kterou česká vláda učinila jak Maďarsku, tak v poslední době i Slovinsku, vysláním vojáků a policistů na podporu střežení jejich hranice.*“ V kontextu tzv. migrační krize se zdrojem bezpečí mohou stát i další složky, nejen ozbrojené: „*Věřím, že pokud se naplní některá varovná proroctví, a nikdo z nás si nepřejde, aby se naplnila, tak bude mít jak armáda, tak policie, ale konečkonců i hasičský záchranný sbor, plně ruce práce s člením nebezpečné migrační vlně.*“

2.3 Způsob řešení

Na rozpoznání bezpečnostních hrozeb a určení aktérů, kteří by měli bezpečnost zajistit, můžeme plynule navázat Zemanovou představou toho, jakým způsobem by bezpečnosti mělo být dosaženo. Způsoby řešení se přitom logicky odvíjí od toho, jak Zeman bezpečnost chápe, čili jsou fixované na otázku islámu. První z nich je aktivní využívání armády (o které jsme si již řekli, že ji Zeman považuje za jeden ze zdrojů

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

bezpečí), včetně zahraničních misí: „[...] mohu s plnou jistotou říci, že v Afghánistánu naši vojáci bojují za naši bezpečnost.“ „Takže čím intenzivněji se bude bojovat v Afghánistánu, tím nižší je riziko, že budou zasaženi i nevinní civilní čeští občané.“ Angažmá v zahraničí přitom nemá být unilaterálními akcemi jednotlivých států, na boji proti terorismu by se mělo podílet celé mezinárodní společenství: „Chtěl bych zdůraznit to, co se málo zdůrazňuje: za prvé, ony úderů proti Islámskému státu nemohou být unilaterální akcí, musí jít o akci pod záštitou Rady bezpečnosti OSN.“ „Tedy co navrhuji, je koordinovaný postup mezinárodního společenství, pokud možno zastřešený Radou bezpečnosti, protože supermocnosti vedou mnoho, mnoho konfliktů, ale mají jen jednoho společného nepřítele - islámský terorismus.“ Západ by na tomto měl spolupracovat i s Ruskem: „Ted' nedávno jsem si vyměnil dopisy s prezidentem Putinem, které se týkaly přípravy antiteroristické rezoluce na Radě bezpečnosti OSN, protože zase pojedou na Valné shromáždění.“

Koordinovaný postup států je třeba i na půdě Evropy, především při zajištění vnějších hranic EU („Chápeme obtížnou situaci jak Maďarska, tak Chorvatska, a věřím, že přijmeme daleko rozhodnější opatření, než tomu bylo v minulosti, protože, řečeno co nejdvořilejším tónem, Evropská unie zatím prokázala nulovou schopnost zabezpečit své vnější hranice.“) a také při uplatňování tzv. Dublinských dohod, které jsou dle Zemana opakovaně porušovány, což zvyšuje riziko pro ČR: „Můj názor je velmi prostý a vychází z platných mezinárodních dohod, podle nichž uprchlík má požádat o azyl v první bezpečné zemi, do které vstoupí a tou určitě není Česká republika. Každý uprchlík z tohoto hlediska porušuje mezinárodní právo a dopouští se trestného činu a jako suverénní stát máme právo poslat armádu a policii na hranice a zabránit tomu, aby se tito lidé, což jsou z 90% mladí muži, v jedné kapse iPhone v druhé kapse eura nebo dolary, aby se tito lidé nedostali do vnitrozemí a aby nemuseli být zadržováni v detenčních zařízeních. Chceme-li chránit svoji kulturu, chceme-li chránit svoje zvyky, nechceme-li sundávat kříže ze stěn, pokud je tam vůbec máme, zakazovat vepřové a podobně, pak bychom měli najít odvahu k obraně suverénního státu, který se jmenuje Česká republika.“

Kromě uzavření hranic je dle Zemana třeba deportovat některé lidi, kteří do Evropy přišli: „Mají na to razantně reagovat bezpečnostní složky nebo celá EU uzavřením hranic, eventuálně vysídlením těchto lidí do jejich původních zemí? Každý má žít ve své původní zemi. Něco jiného je cestovat a poznávat jiné kultury a něco jiného ve své původní vlasti pro její prospěch pracovat. Myslím, že tito lidé by měli žít ve svých zemích, tam praktikovat svoje náboženství a nepokoušet se narušovat normální život v zemích, které mají jinou kulturu. Jejich původní země už ovšem nejsou Alžír, Mali, Libye, ale Francie, Německo, Británie či Švédsko, kde se narodili oni jejich rodiče.“

Způsob zajištění bezpečnosti tkví také v přímé angažovanosti občanů, kteří disponují zbraněmi. V tomto ohledu prezident (stejně jako kupříkladu ministr vnitra Milan Chovanec) kritizoval plán EU na omezení možnosti držet určité typy zbraní: „Víte, ono by to bylo tak trochu jednostranné odzbrojení se v situaci, kdy narůstá riziko teroristických útoků. Samozřejmě, že kdyby neexistovali teroristé, a naopak existovali pouze šílení vrazi, kteří střílí někdy legálně někdy nelegálně drženou zbraní, tak by situace byla jiná; a tam by mě zprísňení nošení střelných zbraní nevadilo. Ale je tady nová situace, policie nemůže hlídat všechny kluby ať už v Paříži nebo kdekoli jinde, nu a pak platí princip sebeobrany.“ Případné řešení bezpečnostního problému tedy může dle Zemana spočívat i v tom, že se mu postaví každý z nás, i se zbraní v ruce.

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

Kromě toho zmiňuje Zeman i partikulární kroky k zajištění konkrétních situací – chválí například to, že sídlo prezidenta, Pražský hrad, bylo po několika teroristických útocích v Evropě vybaveno bezpečnostními rámy, kterými musejí procházet tisíce návštěvníků hradu. Dle Zemana jsou s tímto stavem návštěvníci spokojeni: „*Takže ti to brali jako naopak pohodovou záležitost, ale celkem všichni návštěvníci říkali, my se teď cítíme v hradním areálu bezpečněji.*“ V tomto ohledu však prezident čelil kritice řady bezpečnostních expertů, kteří hovořili o tom, že zavedení rámu sníží rychlost vstupu do objektů, k vytvoření front lidí, které mohou tvořit ideální cíl potenciálního útoku.

2.4 Delegitimizační nálepka

Poslední kódovací kategorie souvisí s využitím fenoménu bezpečnosti pro udílení negativních nálepek (povětšinou svým politickým odpůrcům či symbolickým nepřátelům). Toto využívání pojmu bezpečnost je jediné, ve kterém nalézáme i řadu příkladů, kdy není (ne)bezpečnost vztahována na otázku islámu. Zeman totiž mnohokrát zmiňoval téma bezpečnosti v souvislosti se svým kancléřem, Vladimírem Mynářem, kterému Národní bezpečnostní úřad neudělil bezpečnostní prověrku (což můžeme chápat jako možné ohrožení bezpečnosti, když na takto vysoké funkci pracuje jedinec bez prověrky), nicméně jedinou Zemanovou reakcí bylo opakovaně delegitimizování Národního bezpečnostního úřadu: „*No, tak, v takovém případě bych řekl, že Národní bezpečnostní úřad pracuje velmi mizerně, když za rok, až si spolu opět budeme povídat, by pan Mynář tu prověrku ještě neměl.*“ Toto téma pak pragmaticky využil i k delegitimizaci dalšího svého odpůrce: „*Pokud si vzpomínám, tak například pan Schwarzenberg, první kancléř prezidenta Havla, také bezpečnostní prověrku neměl.*“ Karel Schwarzenberg byl totiž v roce 2013 Zemanovým protikandidátem ve vyhrrocené prezidentské volbě a zároveň předsedou strany TOP09, která byla a je hlavním Zemanovým kritikem na půdě parlamentu.

Další kategorie se váže k EU a jejímu vztahu k Rusku, což konvenuje s výše naznačeným Zemanovým obratem vůči Rusku. Zeman totiž začal aktivně kritizovat EU za její sankce namířené proti Putinovu režimu, které považuje za zbytečné a kontraproduktivní: „*Jsem proti blokádám, jsem proti sankcím a jsem proti embargům, protože mě inspiruje případ Kuby, kde tyto nástroje byly používány čtyřicet let a výsledkem bylo, že Fidel Castro byl čtyřicet let kubánským prezidentem.*“ „*Na druhé straně jsem mnohokrát veřejně vyjádřil svoje pochybnosti o účinnosti ekonomických sankcí, které jsou podle mého názoru kontraproduktivní.*“ Další příklad delegitimizace EU nalézáme v tomto prohlášení: „*Já vidím velké riziko teroristických útoků v Evropě, a tedy i v České republice, ale myslím si, že ty žvásty o nejrůznějších kybernetických útocích jsou tak trochu móda.*“ Tím zeman cílí na obhajobu Ruska, které je v Evropě považováno za zdroj hackerských útoků na evropské státy. Zeman tento problém bagatelizuje a odvádí od něj pozornost k otázce islámu a migrace.

Další snahy o delegitimizaci EU již souvisí s otázkou tzv. migrační krize. Zeman se například opakovaně vyjadřoval ke evropským kvótám na přerozdělování uprchlíků: „*Nás Evropská unie nutí, abychom přijali takzvané kvóty uprchlíků, a česká vláda dosti opodstatněně namítá, že přijmout několik desítek tisíc například syrských uprchlíků by znamenalo riziko, že s nimi se sem dostanou i džihádisté a poměrně klidná muslimská česká komunita se začne radikalizovat.*“ S otázkou migrace pak souvisí i snaha delegitimizovat řadu jiných aktérů k tomuto tématu navázaných, například novinářů (kteří jsou dlouhodobě Zemanovým oblíbeným cílem): „*Myslím, že svět si uvědomí*

Vnímání (ne)bezpečnosti ze strany českého prezidenta Miloše Zemana Vladimír NAXERA, Petr KRČÁL

nebezpečí radikálního islamismu teprve v době, kdy tyto útoky nebudou probíhat mimo Evropu a USA a budou se týkat lidí, kteří vytvářejí veřejné mínění, což jsou v daném případě novináři.“ Tímto Zeman nedelegitimizuje pouze novináře, kteří dle něho nedostatečně referují o hrozbách spojených s islámem, ale i všechny členy společnosti, kteří nepodléhají jím spolunesené morální panice. [4] „*Myslím si, že těm, kdo chtějí stejně tak jako v minulosti ohrožovat Evropu nesnášenlivým fanatismem, ať už jakéhokoliv druhu, se samozřejmě hodí, aby Evropa byla neozbrojená, a já zastávám názor, že už jsme zažili například nacistickou expanzi, kde největším spojencem nacistů byli pacifisté.*“ Všechny delegitimizované cíle spojuje i to, že nezapadají do zemanových představ o tom, jak by měla vypadat společnost a politika.

Závěrem

Z textu je patrné, že tématem číslo jedna ve spojení s bezpečností je pro Miloše Zemana islám a s ním spojená migrace, islamismus, terorismus, džihád atd., byť je třeba říci, že Zeman ve svých projevech tyto pojmy příliš nerozlišuje a dělá mezi nimi implicitní spojnice, v některých případech až rovnítko. Ačkoli v počátku svého volebního období několikrát označil za bezpečnostní problém Rusko, tuto optiku později přerámoval, problém Ruska (v souvislosti s děním na Ukrajině) relativizoval a nakonec zcela popřel. Můžeme dodat, že tento přístup dovršil na začátku října roku 2017, kdy v proslovu na půdě Rady Evropy de facto uznal ruskou anexi Krymu. Poté, co Zeman přestal Rusko tematizovat jako zdroj nebezpečí, zbyl v jeho vidění bezpečnostní problematiky pro ČR i Evropu jako celek islám jako jediná hrozba, která stojí za zmínku (jakékoli zmínky o jiných zdrojích nebezpečí byly v Zemanových projevech zcela nahodilé a neurčité – např. konstatování, že zdrojem nebezpečí „může být propaganda“).

Způsob, jakým Zeman referuje o islámu jako hrozbě, přitom cílí na samotné kořeny této víry, která je chápána jako něco zcela neslučitelného s Evropou a její kulturou. Problémem a zdrojem nebezpečí tedy není jen radikální islamismus nebo na něj navázaný terorismus, ale islám jako takový. Na toto pojetí ohrožení bezpečnosti pak navazují i návrhy na způsoby řešení, které se ve většině případů zaměřují právě na boj proti islámským organizacím nebo zabránění vstupu imigrantů na evropskou (potažmo českou) půdu.

V kontextu námi chápané sociální vědy jako vědy kritické můžeme konstatovat, že nejen v případě bezpečnosti využívá Zeman často způsob argumentace a rétoriku, které je možné označit přinejmenším za kontroverzní a problematické („mladíci s iPhony schovávající se za malé děti“). V případě Zemana však záměrně silná vyjádření štěpící společnost nejsou žádnou novinkou. Ačkoli Zeman opakovaně kritizuje své odpůrce za to, že udílením nálepek („fašista“, „rasista“, ...) rozdělují českou společnost, sám ve vztahu k využití pojmu bezpečnosti činí to samé – svým odpůrcům rozdává nálepky aktérů zodpovědných za způsobení potenciálně nebezpečné situace, účelově rozděluje společnost a zdůrazňováním islámu jako hrozby dodává volební podporu politickým formacím, které Zemana podporují a které jsou v mnoha případech chápány jako strany extremistické.

Zdroje

- [1] ČERVINKOVÁ, M., KULHAVÁ, L. Karel Schwarzenberg a Miloš Zeman: Pozitivní a negativní kampaň k prezidentským volbám. In: *Naše společnost*, 2013, č. 2, s. 16–29.
- [2] MORGENTHAU, H. *Politics among Nations*. 3rd Ed. New York: Alfred A. Knopf, 1963. 630 s.
- [3] UŠIAK, J., NEČAS, P. Societálny a politický sector v kontexte bezpečnosti štátu. In: *Politické vedy*, 2011, roč. 14, č. 1, s. 30–49.
- [4] COHEN, S. Whose side were we on? The Undeclared Politics of Moral Panic Theory. In: *Crime, media, culture*, 2011, roč. 7, č. 3, s. 237–243.
- [5] CHIAPELLO, E., FAIRCLOUGH, N. Understanding the New Management Ideology: A Transdisciplinary Contribution from Critical Discourse Analysis and New Sociology of Capitalism. In: *Discourse & Society*, 2002, roč. 13, č. 2, s. 185–208.
- [6] ALTHEIDE, D. *Creating Fear: News and Construction of Crisis*. New York: Aldine de Gruyter, 2002. 237 s.
- [7] SCACCO, J. M., COE, K. Talk This Way: The Ubiquitous of Presidential Communication. In: *American Behavioral Scientist*, 2017, roč. 61, č. 3, s. 298–314.
- [8] REISIGL, M. Analysing political rhetoric. In: *Qualitative Discourse Analysis in the Social Science* (eds. R. Wodak a M. Krzyznowski). New York: Palgrave Macmillan, 2008. s. 96–120.
- [9] BUZAN, B., DE WILDE, J., WAEVER, O. *Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií, 2005. 270 s.
- [10] FOUCAULT, M. On Genealogy of Ethics: An Overview of Work in Progress. In: *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics* (eds. H. L. Dreyfus a P. Rabinow). Chicago: The University of Chicago Press, 1983. s. 229–252.

Autoři:

¹Vladimír Naxera – Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika, e-mail: vnaxera@kap.zcu.cz

²Petr Krčál – Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Západočeská univerzita v Plzni, Česká republika, e-mail: petrkrchal@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Status prawny okupacji wojskowej

The Law Status of Military Occupation

Dariusz NOWAK¹

¹*Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie*

Abstract:

Artykuł dotyczy pojęcia okupacji wojskowej, które jest od dawna znane w prawie międzynarodowym, chociaż do dziś budzi wiele kontrowersji, jednak dzisiaj niektóre działania zbrojne armii na terenie innych państw są różnie interpretowane lub klasyfikowane ze względu na interesy tych państw w państwie okupowanym. W związku z powyższym podjęto próbę usystematyzowania zarówno pojęć jak i różnych podmiotów związanych z okupacją wojskową.

Keywords: *Okupacja, wojsko*

Abstract:

The article deals with the notion of military occupation, which has long been known in international law, although today many controversies arise, but today some military operations in other countries are interpreted differently or classified for the interests of these states in the occupied country. Consequently, an attempt was made to systematize both concepts and various entities related to military occupation.

Keywords: *Occupation, army*

Introduction

Intuicyjne znaczenie pojęcia okupacji dotyczy czasowego objęcia czegoś w posiadanie. Z prawnego punktu widzenia należy rozpatrywać to zjawisko jako pewien fakt prowadzący do wywołania określonych skutków prawnych. Natomiast w prawie międzynarodowym okupacja posiada kilka znaczeń, a mianowicie [1]:

- sposób uzyskania tytułu prawnego do terytorium nie należącego do żadnego państwa (*occupatio terrae nullius*) - np. do części Arktyki;
- okupacja pokojowa (*occupatio pacifica*) - np. na podstawie traktatu wersalskiego Nadrenia była okupowana przez wojska alianckie;
- okupacja po bezwarunkowej kapitulacji (terytorium Niemiec i Japonii było okupowane przez wojska zwyciężskich mocarstw w wyniku bezwarunkowej kapitulacji);

- okupacja wojenna (*occupatio bellica*).

Należy podkreślić, że okupacja wojskowa nie jest zjawiskiem występującym stricte w czasie konfliktów zbrojnych, ponieważ może ona zachodzić także w czasie pokoju. Do istoty okupacji należy wkraczanie do systemu prawnego i do bieżącego zarządu na terytorium okupowanym, wykonywanie tam samodzielnie określonych czynności zarządzania, niezależne od władz naczelnych i od systemu prawnego państwa okupowanego.

Najogólniej można wyodrębnić okupacje nie uzasadnione prawnie, lecz powstałe drogą wydarzeń faktycznych oraz okupacje, na podstawie aktu prawnego zainteresowanych państw, czyli umowy międzynarodowej. Do tej drugiej grupy można by zaliczyć też okupacje oparte o zgodę dorozumianą strony, której terytorium zostaje okupowane oraz okupacje, wynikłe z jednostronnych deklaracji kompetentnych organów państwa okupowanego (np. w formie apelu do innego państwa lub grupy państw o przysłanie wojsk w celu wykonywania funkcji okupacyjnych) [2].

Okupacja nawet całego terytorium państwa nie oznacza zaniku jego państwowości, ani podmiotowości międzynarodowej. Nadal istnieją bowiem fundamentalne elementy każdego państwa, czyli terytorium, ludność i władza.

1. Heading

Prawo międzynarodowe określa jedyną formalno-prawną definicję okupacji wojskowej, która jest zawarta w art. 42 tzw. Regulaminu Haskiego z 1907 r. [3]: „Terytorium uważa się za okupowane, jeżeli faktycznie znajduje się pod władzą armii nieprzyjacielskiej. Okupacja rozciąga się jedynie na te terytoria, gdzie ta władza jest ustanowiona i gdzie może być wykonywana”. Definicja ta jest jednak niepełna, ponieważ jak podkreśla M. Flemming [4]:

- dotyczy tylko niektórych rodzajów okupacji wojskowej,
- treść jej jest ogólnikowa, a przede wszystkim niepełna, obejmuje tylko dwie cechy okupacji: tymczasowość i efektywność.

W doktrynie panuje zgoda co do przejściowego charakteru przyznanych praw i obowiązków okupanta wynikających z prawa umownego i zwyczajowego, jak i samej istoty okupacji.

Poza tym, jak podkreślił M. Flemming, przy definiowaniu tego terminu należy określić: zasięg terytorium okupowanego, charakter funkcji wykonywanych na nim przez okupującego, prawne podstawy okupacji oraz jej granice czasowe [5].

Należy też pamiętać, że zajęcie części własnego terytorium państwowego przez wojsko nie jest okupacją w rozumieniu prawa międzynarodowego. W tym kontekście nie można mówić o okupacji wojskowej w czasie wojny np. narodowowyzwoleńczej i antykolonialnej.

We współczesnym piśmiennictwie używany jest termin zbiorczy - „okupacja wojskowa” (*military occupation*) obejmujący swym zakresem znaczeniowym wszystkie przypadki czasowej obecności obcych sił zbrojnych na terytorium państwa, związanej z trwającym lub zakończonym konfliktem zbrojnym.

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

Według *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*: okupacja wojskowa to tymczasowe władanie zajęтым terytorium innego państwa w wyniku wkroczenia wojsk. Wyróżnia się dwa rodzaje okupacji wojskowej: okupację wojenną i okupację pokojową [6].

Można w pewien sposób usystematyzować okupację wojskową, jak proponuje M. Flemming [7]:

1) według podstaw prawnych:

- oparta o konkretne uzasadnienie prawne,
- pozbawiona uzasadnienia prawnego,
- zgodna z prawem międzynarodowym,
- sprzeczna z prawem międzynarodowym;

2) według sytuacji międzynarodowej:

- pokojowa,
- wojenna,
- mieszane (rozejmowe);

3) według stanowiska, jakie zajmuje rząd legalny:

- okupacja dobrowolnie zaakceptowana,
- okupacja wymuszona;

4) według sytuacji prawnomiędzynarodowej okupowanego terytorium:

- okupacja obszarów należących do innego państwa,
- okupacja terytorium bezpieczeństwa – okupacja rzekoma.

Dla praktycznej działalności organów państwa szczególnie ważny jest podział wymieniony w pkt. 2.

Profesor Makowski wyodrębnił trzy grupy przepisów regulujących okupację wojenną [8]:

- przepisy, które wypływają z prawa okupanta do samoobrony, mają na celu bezpieczeństwo armii okupacyjnej i wskutek tego przyznają mu pewne prawa, jak np. prawo do rekwizycji i kontrybucji, prawo wymagania od ludności miejscowej posłuszeństwa, itp.;
- przepisy obciążające okupanta na rzecz ludności miejscowej lub państw neutralnych, ich celem jest przede wszystkim utrzymywanie w kraju porządku i ładu społecznego, ochrona własności prywatnej itd.;
- przepisy mające na celu wyłącznie interesy państwa prawowitego, jeśli dadzą się pogodzić z interesami okupanta; do nich należy zasada, że okupant nie może konfiskować własności nieruchomości nieprzyjaciela, ale tylko korzystać z niej jako użytkownik.

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

Okupacja wojenna ma miejsce w czasie wojny i polega na zawładnięciu terytorium innego państwa i ustanowienie na nim administracji wojskowej i cywilnej. Okupacja wojenna (ang. *war occupation*) to sytuacja, w której część lub całość terytorium jednego państwa w toku działań wojennych znalazła się we władzy faktycznej państwa lub państw nieprzyjacielskich. Władza ta ma charakter tymczasowy i ograniczony przez prawo międzynarodowe. Okupant nie nabywa bowiem zwierzchnictwa terytorialnego nad terytorium okupowanym, suwerennym pozostaje poprzedni właściciel tego terytorium. Prawo wojenne przyznaje okupantowi wiele istotnych uprawnień, niezbędnych dla kontynuowania wojny i utrzymania porządku publicznego na terytoriach okupowanych [9].

Konstytutywnym elementem okupacji wojennej jest efektywność. Okupacja nie może być symboliczna, istnieje tylko tam, gdzie okupant zdolny jest przy pomocy sił wojskowych i instytucji cywilnych do skutecznego władztwa administracyjnego [10]. Kwestia braku zgody zwierzchnika terytorialnego staje się szczególnym problemem w sytuacji wojen domowych, w trakcie których dochodzi nieraz do tzw. interwencji na zaproszenie, dokonywanych przez państwa trzecie. O okupacji wojennej lub jej braku decydować w takich sytuacjach będzie to, czy o interwencję wojskową zwraca się władza uznawana przez społeczność międzynarodową za rząd państwa zdolny do jego reprezentacji międzynarodowej, czy też struktury aspirujące do takiego statusu. Pierwszy przypadek, w przeciwieństwie do drugiego, wyklucza ustanowienie reżimu okupacji wojennej [11].

Okupacja pokojowa polega na wprowadzeniu w czasie pokoju sił zbrojnych na terytorium obcego państwa i ustanowienie na nim administracji wojskowej i cywilnej. Następuje zwykle na podstawie umowy międzynarodowej [12].

Okupacja pokojowa nie została określona normą prawną. Niemniej jeszcze w drugiej połowie XIX wieku traktowano ją jako dozwoloną metodę wsparcia roszczeń oraz jako gwarancję wypełnienia podjętych zobowiązań po zawarciu pokoju [13]. Wtedy jeszcze bowiem nie wyodrębniano okupacji wojennej, ponieważ zajęcie cudzego terytorium państwowego przez siły zbrojne traktowano jako zawojowanie [14].

W doktrynie prawa międzynarodowego, jak też w praktyce uznawano, przynajmniej do pierwszej wojny światowej, zawojowanie (podbój - *debellatio*) jako legalny i pierwotny sposób nabycia terytorium. Państwo nabywało tytuł poprzez całkowite i ostateczne podbicie przeciwnika oraz jednostronną deklarację o aneksji tego terytorium. Nie każde jednak wojskowe przyłączone siłą terytorium mogło, jako naturalny rezultat takiego faktu, stanowić do niego tytuł. Mogło to nastąpić tylko wtedy, gdy istniejąca sytuacja była ostateczna i nie zanosilo się na jej zmianę, gdy pokonane państwo przestało istnieć jako podmiot prawa międzynarodowego.

Warunkiem legalności takiego podboju była także jego nieodwracalność, innymi słowy, warunkiem takim było ostateczne zakończenie wojny. Nielegalne było powoływanie się na zawojowanie, gdy strona przeciwna zachowywała chociażby szczątkową zdolność do czynności prawnych. Publiczne oświadczenie strony o podboju w takich warunkach uznawane było za przedwczesne i nie dawało tytułu do terytorium. Zasada, że przedwczesne zawojowanie jest niezgodne z prawem międzynarodowym i nie daje tytułu do terytorium, została uwzględniona w wielu wyrokach trybunałów, zarówno wewnętrznych, jak i Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze. Trybunał uznał, że: „doktryna (o zawojowaniu) nie była nigdy uważana

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

za mającą zastosowanie tak długo, jak długo znajdowała się w polu armia usiłująca zwrócić okupowane kraje ich prawowitym właścicielom i że w rozważanym wypadku doktryna nie mogła być zastosowana do żadnych terytoriów okupowanych po 1 września 1939 r.” [15].

W klasycznym prawie międzynarodowym zawojowanie zawdzięczało swoje miejsce przede wszystkim istnieniu prawa do prowadzenia wojny. Przyjęcie we współczesnym prawie międzynarodowym zakazu wojny oznaczało koniec instytucji zawojowania i całkowite nawet okupowanie terytorium w wyniku wojny nie powoduje tym samym powstania pozytywnych skutków prawnych. W przypadku zaś wojny nielegalnej powstaje problem odpowiedzialności za agresję, jak np. w przypadku aneksji Kuwejtu przez Irak.

Zakaz agresji jest jedną z podstawowych zasad współczesnego prawa międzynarodowego. Jest normą o charakterze bezwzględnie wiążącym. Wojna agresywna w rezolucjach Zgromadzenia Ogólnego ONZ [16] uznana została za zbrodnię przeciw pokojowi, pociągającą za sobą odpowiedzialność na podstawie prawa międzynarodowego [17].

Zgodnie z art. 43 *Regulaminu Haskiego* okupant może jedynie w ograniczony sposób zmieniać przepisy prawne obowiązujące na terytorium okupowanym. Według amerykańskiego orzecznictwa można wymienić następujące reguły skutecznej okupacji wojennej [18]:

- dowódca wojsk, które zajęły terytorium przeciwnika, sprawuje na nim najwyższą władzę;
- musi być zachowane bezpieczeństwo wojsk okupacyjnych;
- na terytorium okupowanym musi być zapewniony spokój, należy zachować miejscowe prawa, obyczaje i instytucje kościelne;
- naruszenie norm ustanowionych przez władze okupacyjne winno być surowo karane;
- należy wprowadzić okupacyjne sądownictwo wojskowe; zakres jego kompetencji winien być ograniczony głównie do spraw dotyczących bezpieczeństwa wojsk okupacyjnych;
- należy powołać specjalne organy do zarządzania okupowanym terytorium.

Równie istotna jest odpowiedź na pytanie o czas trwania okupacji i moment jej zakończenia, a tym samym moment wygaśnięcia zobowiązań prawnomiędzynarodowych w tym zakresie. Kwestię tę reguluje IV konwencja genewska z 1949 r. w art. 6 następująco: „Na terytorium okupowanym stosowanie niniejszej Konwencji skończy się w rok po ogólnym zakończeniu działań wojennych; jednakże mocarstwo okupacyjne będzie związane na czas trwania okupacji, o ile sprawuje ono funkcje rządowe na tym terytorium”.

Dość pobieżnie problem ten został uregulowany w art. 3 protokołu dodatkowego I z 1977 r. do konwencji genewskich z 1949 r.: „stosowanie konwencji i niniejszego protokołu ustaje na terytorium stron konfliktu z chwilą całkowitego zakończenia działań zbrojnych, a na terytorium okupowanym - z chwilą zakończenia okupacji”.

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

W związku z tym zakończenie okupacji wiąże się niewątpliwie z trwałym wycofaniem się sił okupacyjnych i zaprzestaniem wykonywania władzy na danym terytorium. Nie może ono wynikać z chwilowych sukcesów ruchu oporu na zajęтым terytorium. Czy może jednak nastąpić pomimo pozostania obcych sił zbrojnych na danym terytorium [19]?

Kluczowe znaczenie dla zakończenia okupacji ma nie wycofanie obcych wojsk, ale przekazanie władzy nowym, tymczasowym rządóm, zastąpionym następnie - w wyniku dalszych procesów politycznych - względnie trwałymi strukturami władzy państwowej.

W obu przypadkach Afganistanu i Iraku udzielono zgody nowych władz na dalszą obecność obcych sił zbrojnych na terytoriach tych państw. W ten sposób istnienie legalnych władz i wspomniana zgoda pozbawiały wielonarodowe siły zbrojne statusu sił okupacyjnych, a obszary ich stacjonowania nie były już terytoriami okupowanymi. Warto jednak zaznaczyć, że antycypując prawdopodobieństwo kontynuacji konfliktu zbrojnego na terenie Iraku po zmianach politycznych z czerwca 2004 r., rezolucja ONZ 1546 potwierdzała determinację społeczności międzynarodowej działania na rzecz bezpieczeństwa i stabilizacji Iraku „zgodnie z prawem międzynarodowym, włączając w to międzynarodowe prawo humanitarne”. Stan prawny okupacji może zatem zakończyć się nie tylko w trybie określonym IV konwencją genewską z 1949 r. i jej I protokołem dodatkowym z 1977 r., ale także w wyniku decyzji odpowiednich organów międzynarodowych [20].

Wydzielenie kategorii przedłużającej się okupacji nie ma charakteru prawnego, gdyż pojęcie to nie znajduje się w żadnym z normatywnych tekstów ani orzeczeń międzynarodowych trybunałów.

W kontekście najdłuższej okupacji wojennej, mającej miejsce w konflikcie izraelsko-palestyńskim, zasadnym jest przywołanie analizy przedstawionej w artykule A. Robertsa [21], w którym proponuje on, aby rozpatrywać przypadki przedłużającej się okupacji w dwóch wymiarach: temporalnym, gdy trwa ona więcej niż 5 lat, oraz faktycznym, gdy odznacza się ona znacznym ograniczeniem działań wojennych. W orzeczeniu z 1983 roku (*Sprawa Askana*) Sąd Najwyższy Izraela stwierdził, że tymczasowość okupacji może być długowieczna, natomiast MTS w opinii doradczej z 9 lipca 2004 roku w sprawie muru palestyńskiego uznał, że przedłużająca się okupacja jest nielegalna sama przez się, gdyż jest ona równoważna z aneksją terytorium okupowanego [22]. Izrael jest jedynym państwem okupującym uznającym otwarcie i oficjalnie ten stan rzeczy stanowi jedyne źródło interesujących orzeczeń uwzględniających przedłużającą się okupację wojenną.

Należy zaznaczyć, że nie wszystkie decyzje władz okupacyjnych należy uznać za nielegalne – np. Włosi okupując Abisynię w 1938 r. zniesli niewolnictwo.

Wobec braku prawnego charakteru przedłużającej się okupacji należy przyjąć, że przepisy międzynarodowego prawa humanitarnego oraz praw człowieka znajdują zastosowanie bez względu na okres okupacji. Istotne jest zaznaczenie, że termin z art. 6 ust. 3 IV KG mówiący, że „na terytorium okupowanym stosowanie niniejszej Konwencji skończy się w rok po ogólnym zakończeniu działań wojennych” został zastąpiony przez regulację art. 3 ust. b) I Protokołu Dodatkowego (I PD) [23]

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

stanowiącą, że „stosowanie Konwencji i niniejszego protokołu ustaje [...] na terytorium okupowanym - z chwilą zakończenia okupacji”.

Przedłużająca się faza okupacyjna ze swojej natury przypomina pokojowe administrowanie, a zatem działania zarządu wojskowego powinny być zminimalizowane, a wszelkie decyzje w sposób trwały wpływające na sytuację społeczno-gospodarczą terytoriów okupowanych powinny być motywowane w pierwszej kolejności dobrem lokalnej ludności zamieszkującej przedmiotowe terytorium. Ciężkim problemem do rozważenia na ogólnym poziomie jest wewnętrzna sprzeczność potrzeb ludności w sytuacji przedłużającej się okupacji. Powyższy problem powinien uwzględniać delikatne kwestie związane z polityzacją i instrumentalizacją prawa. Jest to szczególnie istotne w chwili, gdy okupant zasłania się pozorną legalnością działań w celu wpłynięcia na sytuację na okupowanych terytoriach, zarazem dążąc do ich powolnej inkorporacji, jak to jest podnoszone w wypadku kolonizacji terytoriów palestyńskich [24].

W 2005 roku wydano wytyczne Unii Europejskiej w sprawie promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego [25]. Celem tych wytycznych jest dostarczenie UE oraz jej instytucjom i organom sposobów i narzędzi promowania przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH).

We wprowadzeniu do tych wytycznych charakteryzuje się międzynarodowe prawo humanitarne, nazywane również prawem konfliktów zbrojnych lub prawem wojennym. Ma ono na celu złagodzenie skutków konfliktów zbrojnych poprzez ochronę tych, którzy nie biorą lub już nie biorą udziału w konflikcie i poprzez regulowanie środków i metod prowadzenia wojny.

Wytyczne podkreślają, że największe znaczenie w MPH mają: konwencja haska z 1907 r., cztery konwencje genewskie z 1949 r. i protokoły dodatkowe do nich z 1977 r. Konwencja haska i większość postanowień Konwencji genewskich i Protokołów dodatkowych z 1977 r. jest powszechnie uznawana za prawo zwyczajowe.

Międzynarodowe prawo humanitarne jest stosowane w przypadku wszelkich konfliktów zbrojnych, zarówno międzynarodowych, jak i wewnętrznych (niemiędzynarodowych), niezależnie od ich źródła. Ma także zastosowanie do okupacji będącej wynikiem konfliktu zbrojnego.

Czasem naraz używa się dwóch różnych zbiorów prawa do tej samej sytuacji, a czasem konieczne jest wzięcie pod uwagę relacji między nimi. Istotne jest rozróżnienie między MPH a międzynarodowym prawem dotyczącym praw człowieka. Choć głównym celem obu jest ochrona osób, należy podkreślić, że znacznie różnią się od siebie. Przede wszystkim MPH ma zastosowanie w czasie trwania konfliktu zbrojnego i okupacji. Prawo dotyczące praw człowieka natomiast ma zastosowanie do wszystkich osób podlegających jurysdykcji danego państwa, w czasie pokoju i podczas konfliktu zbrojnego. Choć więc się różnią, oba zbiory prawa mogą w danej sytuacji mieć zastosowanie równocześnie.

Conclusion

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, okupacja jest pojęciem bardzo złożonym, może nie ze względu na jej definiowanie, ale raczej ze względu na trudność stosowania

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

prawa na terytorium okupowanym przez państwo okupujące i dość cienką granicę jego naruszenia.

Kryterium dyskusyjnym jest minimalny stopień kontroli sił zbrojnych nad obcym terytorium niezbędny do oceny, iż występuje okupacja wojenna i należy przestrzegać reguł prawa okupacyjnego dotyczących ochrony osób i dóbr, w tym dóbr kultury.

Oficjalny komentarz Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża do IV konwencji genewskiej postawił tę poprzeczkę bardzo nisko: „Nie ma okresu pośredniego pomiędzy tym co można określić jako fazę inwazji i wprowadzeniem stabilnego reżimu okupacji. Nawet pojedynczy patrol penetrujący terytorium wroga bez żadnego zamiaru pozostania na nim musi przestrzegać konwencji” [26]. Na dobrą sprawę z okupacją wojenną w sensie prawnym mamy do czynienia dopiero po faktycznym ustanowieniu nowych władz w następstwie wycofania się lub usunięcia władz dotychczasowych. Wynika z tego, że władze okupacyjne muszą być w stanie faktycznie i prawnie przejąć odpowiedzialność za kontrolowane przez siebie terytorium.

Należy zwrócić uwagę też na fakt, że w ostatnich dwóch dekadach nasiliły się w praktyce przypadki sprawowania terytorialnego władztwa administracyjnego w państwach przez organizacje międzynarodowe połączone z obecnością wielonarodowych sił zbrojnych. Aktywna działalność organizacji międzynarodowych, na czele z ONZ na rzecz urzeczywistniania idei rządów prawa z jednej strony, zaś z drugiej rosnąca w różnych częściach świata świadomość społeczna uprawnień wynikających z samostanowienia narodów, pozwalają sądzić, że dojdzie do dynamicznego rozwoju prawa po zakończonym konflikcie zbrojnym (*ius post bellum*) w najbliższej przyszłości.

Zadania z zakresu likwidacji skutków wojny i stosunków okupacyjnych na ziemiach polskich oraz szkód i strat wojennych posiadały urzędy wojewódzkie w okresie II RP jako dobry przykład dzisiaj dla Polski. Były to bardzo ważne zadania, ponieważ obecnie rozumiane zadania obronne swoim zakresem jedynie dotykają tego wielkiego problemu (podkreślenie D.N.). Obecnie w Polsce można się doszukać jedynie w nielicznych pozycjach literatury omówienia tych zagadnień. W okresie II RP np. w województwie poznańskim, to wydział ogólny w urzędzie wojewódzkim wykonywał m.in. zadania z zakresu likwidacji skutków wojny i stosunków okupacyjnych na ziemiach polskich oraz szkód i strat wojennych. Były to bardzo ważne zadania, ponieważ obecne zadania obronne swoim zakresem tego nie obejmują. Dopiero w *Strategii obronności RP* z 2009 r. [27] pojawił się zapis w brzmieniu: „usuwanie skutków po zażegnaniu zagrożenia, zmierzających do przywrócenia stanu normalnego funkcjonowania państwa”[28] powodujący rozszerzenie zakresu zadań obronnych. Doświadczenia polskich konfliktów zbrojnych mogących mieć wpływ na współczesne procesy postkonfliktowe, które należałoby poddać analizie, to przede wszystkim wojna polsko-radziecka i II wojna światowa.

W konkluzji należy podkreślić, iż prawo okupacji wojennej, ukształtowane na przełomie XIX i XX wieku ulega współcześnie zmianom wynikającym z doświadczeń konfliktów zbrojnych, z jakimi społeczność międzynarodowa miała i ma do czynienia w XXI wieku. Rodzi to konsekwencje dla interpretacji reguł szczegółowych dotyczących ochrony ludności, gdyż wojenne zagrożenia wynikają nie tylko ze sposobu prowadzenia działań wojennych, ale również z chciwości lub lekkomyślności sił zbrojnych na terytorium okupowanym. W razie wątpliwości dotyczących

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

obowiązki reguł okupacyjnych ze względu na okoliczności faktyczne, należy przyjąć podejście funkcjonalne, a za główną wytyczną powinna służyć zasada dobrej wiary w wykonywaniu zobowiązań międzynarodowych [29].

References

- [1] R. Kwiecień, *Okupacja wojenna w świetle prawa międzynarodowego: natura, skutki, nowe tendencje*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G (Ius), vol. 60, no. 1 (2013), p. 65.
- [2] M. Flemming, *Okupacja wojskowa*, Wojskowy Przegląd Prawniczy no. 1, 1974, p. 354.
- [3] Załącznik do IV Konwencji Haskiej: *Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej* (Regulamin haski z 1907 r.), Haga, 18 października 1907 r., Dział III, *O władzy wojennej na terytorium państwa nieprzyjacielskiego*.
- [4] M. Flemming, *Okupacja wojskowa*, Wojskowy Przegląd Prawniczy no. 1, 1974, p. 353, zob. także Z. Cybichowski, *Prawo międzynarodowe*, Wydawnictwo Seminarium Prawa Publicznego Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1932, p. 388.
- [5] *Tamże*.
- [6] J. Kaczmarek, W. Łepkowski, B. Zdrodowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, wydanie 6, AON, Warszawa 2008*, p. 86.
- [7] M. Flemming, *wyd. cyt.*, p. 355.
- [8] M. Marcinko, *Rozpoczęcie i zakończenie działań wojennych. Okupacja wojenna. Neutralność wojenna*, [w:] <https://www.google.pl/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0CE0QFjAIahUKEwiMqO3HqJ3JAhWBvHIKHSPXAzI&url=http%3A%2F%2Fwww.spmp.tbsp.pl%2Fupload%2F0kupacja%2520i%2520neutralnosc%2520wojenna.doc&usg=AFQjCNFiWuBczNWetlmDe6iRGGsAbnfHCw> (15.10.2017 r.).
- [9] M. Flemming, *wyd. cyt.*, p. 355.
- [10] R. Kwiecień, *Okupacja wojenna w świetle prawa międzynarodowego: natura, skutki, nowe tendencje*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio G (Ius), vol. 60, no. 1 (2013), p. 70 [w:] E. Benvenisti, *Belligerent occupation*, [w:] *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, p. 4-9.
- [11] *Tamże*.
- [12] M. Flemming, *wyd. cyt.*, zob. także *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, pod red. A. Klafkowskiego, Wiedza Powszechna, Warszawa 1976, p. 232-233.
- [13] Formą okupacji pokojowej była okupacja terytorium Namibii przez Republikę Południowej Afryki w latach 1920-1966 z ramienia ONZ. Po wygaśnięciu mandatu RPA nie chciała opuścić terytorium Namibii. Rozgorzała walka wobec czego okupacja pokojowa przerodziła się w okupację wojenną.
- [14] M. Gaska, A. Ciupiński, *Międzynarodowe prawo konfliktów zbrojnych. Wybrane problemy*, AON, Warszawa 2001, p. 41.
- [15] W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2006 [w:] <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/sloownik/69-z/781-zawojowanie-podboj> (15.10.2017r.).

Status prawny okupacji wojskowej

Dariusz NOWAK

- [16] *Deklaracja zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z KNZ - rezolucja no. 2625 (XXV) z 24 X 1970 r. oraz rezolucja w sprawie definicji agresji no. 3314 (XXIX) z 14 XII 1974 r.*
- [17] M. Górczyńska, *Okupacja wojenna w prawie międzynarodowym - wybrane zagadnienia* [w:] T. Jasudowicz (red.), *Międzynarodowe prawo humanitarne we współczesnym świecie – osiągnięcia i wyzwania*, Toruń 2007, p. 172.
- [18] G. v. Glahn, *The occupation of enemy territory*, Minneapolis 1957, p. 263; W. C. Gilmore, *Belligerent Occupation, Public Property and War Crimes in Namibia*, Ottawa 1976 [w:] M. Gąska, A. Ciupiński, wyd. cyt. p. 43.
- [19] E. Mikos-Skuza, *Współczesna interpretacja prawa okupacji wojennej a ochrona dóbr kultury* [w:] E. Mikos-Skuza, K. Sałacinski (red.), *Ochrona dziedzictwa kultury w konfliktach zbrojnych w świetle prawa międzynarodowego i krajowego. 60 lat konwencji haskiej i 15 lat jej protokołu II*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2015, p. 121.
- [20] *Tamże*, p. 122.
- [21] K. Kowalczevska, *Przedłużająca się okupacja wojenna w obliczu fragmentacji i konstytucjonalizacji prawa międzynarodowego* [w:] E. Karska (red.), *Globalne problemy ochrony praw człowieka*, UKSW, Warszawa 2015, p. 255 [w:] A. Roberts, *Prolonged military occupation: The Israeli-occupied territories since 1967*, „American Journal of International Law”, 1990, vol. 84, no. 1, p. 44-103.
- [22] *Tamże*, p. 255.
- [23] Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych, Genewa, 8 czerwca 1977 r. (Dz. U. z 1992 r., no. 41, poz. 175, załącznik).
- [24] K. Kowalczevska, wyd. cyt., p. 259.
- [25] C 327/4 Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 23.12.2005.
- [26] E. Mikos-Skuza, wyd. cyt., p. 120 [w:] J. Pictet, *Commentary. IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civil Persons in Time of War*, Genewa 1958, p. 60.
- [27] Strategia obronności RP z 2009 r. jest dokumentem uchylonym w dniu 9 kwietnia 2013 r. z chwilą przyjęcia *Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej - 2022*.
- [28] *Strategia Obronności RP z 2009 r.*, rozdz. III, pkt. 3.4, ppkt 67.
- [29] E. Mikos-Skuza, wyd. cyt., p. 125.

Autor:

Dariusz Nowak – Akademia Sztuki Wojennej, Al. Gen. Chruściela 103, 00-910 Warszawa, Polska, e-mail: d.nowak@akademia.mil.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Handel ludźmi – zarys problematyki

Human Trafficking-the Outline of Issues

Antoni OLAK¹, Karolina OLAK²

¹WSPA w Lublinie- Katedra Stosunki Międzynarodowe.

²Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie- Zarządzanie Produkcją.

Abstract:

Trafficking is called modern slavery. The victims of this crime are both men and women at different ages. Of trafficking in human beings know the offender and the victim, though the latter often learn after the fact. So the person who is most often the only and the most important witness of the crime, very often remain silent because of ignorance, embarrassment or fear. When the victim is trapped and there is no way to notify loved ones, nor the police, there is no way to escape or prevents its material dependence or psychological-then the situation can change only the intervention of third parties. Therefore, the existence of a case of human trafficking, we must often apply and deeply analyze the scars.

Keywords: *modern slavery, the victim, the offender, social problem.*

Wprowadzenie

Handel ludźmi nazywany jest współczesnym niewolnictwem. Ofiarami tego przestępstwa padają zarówno kobiety i mężczyźni w różnym wieku. O zaistnieniu handlu ludźmi wiedzą sprawcy i ofiary – choć te ostatnie często dowiadują się po fakcie. Tak więc osoba, która jest najczęściej jedynym i najważniejszym świadkiem przestępstwa, bardzo często milczy z powodu niewiedzy, wstydu czy strachu. Kiedy ofiara jest uwięziona i nie ma możliwości poinformowania bliskich, ani policji, nie ma możliwości ucieczki, bądź uniemożliwia jej to zależność materialna lub psychologiczna - wówczas jej sytuację może zmienić tylko interwencja osób trzecich. Dlatego też zaistnienie przypadku handlu ludźmi musimy często dedukować i wnioskować ze strzępków informacji.

W ostatnich latach w Europie ze względu na swobodę poruszania się pomiędzy krajami w strefie Schengen stał się on prawdziwą plagą. Jak wynika z danych przedstawionych przez Organizację Narodów Zjednoczonych, co roku jego ofiarą pada blisko 2 miliony Europejczyków. Ponad trzydzieści procent ofiar to dzieci[1]. Warto

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

dodać, że proceder ten niesie za sobą ogromne zyski dla zorganizowanych grup przestępczych, które się nim parają. Według szacunków to nawet 32 miliardy dolarów dochodu[2]. Celem tego materiału jest przedstawienie problemu społecznego, jakim jest handel poprzez przeanalizowanie obowiązujących przepisów prawa, skali problemu na przestrzeni ostatnich lat w Polsce, a także przybliżeniu rodzajów handlu ludźmi i sposobów jakimi posługują się sprawcy, a także przedstawienie instytucji i organizacji, u których ofiary handlu ludźmi mogą szukać pomocy.

1. Handel ludźmi, a Kodeks Karny

Zgodnie z definicją zawartą w Kodeksie Karnym (art. 115.) : „Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:

- 1) przemocy lub groźby bezprawnej,
- 2) uprowadzenia,
- 3) podstępu,
- 4) wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności należytego pojmowania przedsiębranego działania,
- 5) nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,
- 6) udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą”.

W Kodeksie Karnym zostały wymienione także rodzaje handlu ludźmi. Osoby, które padają jego ofiarą są wykorzystywane w sex biznesie (prostytycja, ale także pornografia), zmuszane do pracy, żebractwa, stają się niewolnikami czy dawcami tkanek czy organów. Warto podkreślić także, że zgoda ofiary handlu ludźmi nie ma znaczenia, jeżeli posłużono się, którą z wymienionych metod przymusu. Poza tym zgodnie z kodeksem za handlu ludźmi, grozi nie mniej niż 3 lata więzienia, a osobie, która czyni przygotowania do takiego przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

2. Handel ludźmi na terenie Polski i dotyczący Polaków

Polska nie jest tylko krajem tranzytowym handlu ludźmi ze Wschodu Europy na jej Zachód czy krajem docelowym gdzie trafiają ofiary, głównie z Białorusi, Bułgarii, Rumunii i Ukrainy. Również Polacy są ofiarami handlu ludźmi. Naszych rodaków wywozi się głównie do: Niemiec, Holandii czy Wielkiej Brytanii[3]. W naszym kraju handel ludźmi zaczął rozwijać się na początku lat 90. XX wieku. Kto najczęściej pada jego ofiarą? To głównie bezrobotne młode osoby z wykształceniem podstawowym.

By paść ofiarą handlu ludźmi nie trzeba jednak wyjeżdżać za granicę, jak przyjęło się ogólnie myśleć. Polacy zostają pokrzywdzeni przez ten rodzaj przestępstwa także na terenie naszego kraju. Jak wynika z danych przedstawionych przez Prokuraturę Generalną, w 2015 r. zajmowała się ona sprawami dotyczącymi 74 pokrzywdzonych, co

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

stanowiło 64 proc. wszystkich ofiar, o których wiedziała Prokuratura (resztę stanowili cudzoziemcy).

Policja natomiast zajmowała się sprawą 9 kobiet (z 25 ujawnionych ofiar), które były wykorzystywane przez grupy przestępcze do pracy przymusowej, żebractwa i prostytucji. Również Straż Graniczna zajmowała się w 2015 r. sprawą trzech kobiet, których co prawda zgodziły się na zostanie prostytutkami, ale były one zmuszane do świadczenia usług prawie przez całą dobę, osoby sprawujące nad nimi „opiekę” stosowały wobec nich przemoc fizyczną i psychiczną, groźby i doprowadzili do uzależnienia od narkotyków i alkoholu[4].

Handel „żywym towarem” mocno związany jest ze zjawiskiem migracji, zwłaszcza zarobkowej. Na terenie Polski, jak pokazały dane za 2015 r. przedstawione przez Prokuraturę Generalną i Straż Graniczną ofiarami grup przestępczych padają głównie obywatele Ukrainy i Wietnamu (tab.1.).

Tab. 1. Kraj pochodzenia ofiar handlu ludźmi na terenie Polski

Kraj pochodzenia ofiar	Prokuratura Generalna	Straż Graniczna	W sumie
Ukraina	18	4	22
Wietnam	14	17	31
Sri Lanka	4	5	9
Bułgaria	3	3	6
Maroko	2	-	2
Rumunia	-	1	1
W sumie	41	30	X
Ogółem	71		

Źródło: Materiały własne

Najwięcej spraw prowadzonych przez Prokuraturę Generalną dotyczyło eksploatacji seksualnej i pracy przymusowej. Podobnie było w przypadku przestępstw wykrytych przez Straż Graniczną. Wykrywaniem handlu ludźmi zajmuje się także policja, która jednak nie gromadzi danych, na temat kraju pochodzenia ofiar. W 2015 roku wykryli oni 16 osób, które padły ofiarą procederu, były to kobiety zmuszane do pracy w seks biznesie. Ze zgromadzonych danych wynika, że w sumie ujawniono 87 cudzoziemców, którzy stali się na terenie Polski „żywym towarem”[4].

Handel ludźmi związany mocno jest z procesem migracji, zwłaszcza migracji zarobkowej. Dlatego też Polacy, stają się jego ofiarami w krajach o lepszej sytuacji

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

ekonomicznej niż Polska. Jak wynika z raportu Eurostatu opublikowanego w maju 2016 r. i dotyczącego handlu ludźmi w latach 2013-2014 w krajach Unii Europejskiej ujawniono 396 Polaków poszkodowanych tym rodzajem przestępstwa. Najwięcej z nich stało się ofiarami w Wielkiej Brytanii (126), co bez wątpienia miało związek z tym, że przez lata za pracą wyjeżdżała tam duża liczba Polaków.

Według oficjalnych szacunków brytyjskiego Office for National Statistics w grudniu 2014 r. na terenie Wielkiej Brytanii mieszkało 790 tys. obywateli naszego kraju. Sporo ofiar było wykorzystywanych także na terenie Holandii (119) i Niemczech (40) – również krajów będących popularnym kierunkiem emigracji zarobkowej wśród Polaków. Co do rodzaju handlu, panuje tu podobna tendencja jak na terenie Polski – ofiary zmuszane są najczęściej do prostytucji i pracy[4]. Sprawcy by zwabić ofiary werbowali je najczęściej przez Internet, agencje pośrednictwa pracy i prywatnych pośredników. „Wabikiem” było ogłoszenie o pracę, w którym obiecywano wysokie zarobki i atrakcyjne warunki zatrudnienia. „Pracodawcy” zobowiązywali się do opłacenia transportu i zakwaterowania.

Przykładów handlu ludźmi nie trzeba szukać daleko. W 2014 r. głośno w lubelskich mediach było o 76 ofiarach, mieszkańcach województwa lubelskiego, które zamiast trafić do pracy zostały zmuszane na terenie Finlandii do żebrania. Cały proceder trwał ok. pięć lat. W tym czasie w lokalnej prasie i na portalach ogłoszeniowych sprawcy publikowali ogłoszenia o atrakcyjnej pracy na terenie Skandynawii. Osoby, które się na nią zdecydowały miały tam sprzedawać drewniane figurki, za co miały otrzymywać kilka tysięcy złotych miesięcznie. Na miejscu okazało się, że mieli oni chodzić od domu do domu i prosić o pomoc finansową[5]. Utrzymywane z tego tytułu pieniądze były zbyt niskie by zapłacić oszustom za zakwaterowanie, żywienie i transport popadały w długi, przez które nie mogli wrócić do kraju.

3. Rodzaje handlu ludźmi

Już z samego ujęcia problemu w Kodeksie Karnym widać jak złożonym jest procederem. Dodatkowo bardzo silnie ten rodzaj przestępstwa wpływa na psychikę ofiar, które są pozbawiane podstawowych praw jakim są wolność od tortur czy prawo do decydowania o sobie. Ofiara jest bowiem przetrzymywana pod ścisłą kontrolą, traci kontrolę nad swoim życiem i jest poddawana przemocy fizycznej i psychicznej, co odciska piętno na jej psychice.

Przed przystąpieniem do omówienia rodzajów handlu ludźmi warto przyrzeć się najpierw sposobom, które handlarze ludźmi wykorzystują by werbować ofiary. Wyróżniane są trzy podstawowe sposoby. Pierwszym z nich jest werbunek „na pracę”. Grupy przestępcze zajmujące się tym procederem umieszczają atrakcyjne ogłoszenia

o pracę w prasie lub Internecie. Takie anonse charakteryzuje m.in. brak wymagań kwalifikacji od kandydatów czy szybki czas na podjęcie decyzji o wyjeździe[6].

Kolejną metodą jest werbunek „na miłość”. Parają się tym zwykle mężczyźni, którzy początkowo zdobywają zaufania, a później uczucie kobiet. Często wykorzystywany jest także „mechanizm długu”, który polega na finansowaniu wyjazdu za granicę i utrzymywanie jej na miejscu po to by wykorzystywać to jako argument do przymusowej pracy. Działa to na zasadzie „jak spłacisz dług to dopiero wrócisz do

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

domu”. W literaturze poświęconej handlu ludźmi mówi się także o mechanizmie uprowadzenia, która polega na wykorzystaniu przemocy fizycznej wobec ofiary w celu pozbawienia jej wolności i działania wbrew jej woli[7].

Badacze zajmujący się problemem handlu ludźmi werbunek klasyfikują jako pierwszy z trzech etapów działania sprawców wobec ofiar. Drugim z nich jest zmuszanie ofiar do podjęcia nielegalnego procederu przy użyciu przemocy fizycznej i psychicznej. Ostatnim zaś jest dbanie o to by ofiara była im posłuszna i należycie wykonywała powierzony jej zadania. By osiągnąć ten cel przestępcy stosują przemoc, a także groźby wyrządzenia krzywdy rodzinie czy wywozu do innego kraju, szantaż, stosują mechanizm długu czy wprowadzają system kar za nie bycie posłusznym[8].

Jak już wcześniej wspomniałam ofiarami handlu ludźmi zostają najczęściej osoby bezrobotne, brak pracy jest bowiem jednym z czynników, który sprzyja temu procederowi. Poza tym jest to także bieda, słaby system gospodarczy z którego pochodzi ofiara handlu „żywym towarem”, niewydolne organy ścigania przestępców czy tolerancja wobec prostytucji[9]. Najczęstszymi formami handlu ludźmi są:

- 1) Wykorzystywanie w przemyśle erotycznym.
- 2) Przymuszanie do prostytucji.
- 3) Zmuszanie do pracy.
- 4) Przymuszanie do żebractwa.
- 5) Przymuszanie do popełniania przestępstw.
- 6) Zmuszanie do zawieranie małżeństw z cudzoziemcami.
- 7) Handel organami.

Dynamicznie rozwijającą się i stosunkowo nową formą handlu ludźmi jest przymuszanie ich do wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych. Formą handlu ludźmi jest także niewolnictwo domowe, którego ofiarami padają przede wszystkim kobiety, które chcą podjąć pracę jako niania, gosposia czy opiekunka osoby starszej. Ponieważ co trzecią ofiarą handlu ludźmi pada dziecko warto przyjrzeć się także rodzajom przestępstw, którymi padają nieletni. Poza formami, które dotyczą także osób dorosłych (m.in. przymuszanie do żebractwa, do pracy czy do popełniania przestępstw) do podstawowych form handlu zaliczają się[9]:

- 1) *seks biznes dziecięcy* – jako forma handlu ludźmi traktowana jest nie tylko prostytucja, ale także pornografia dziecięca,
- 2) *nielegalne adopcje*.

Dzieci stają się ofiarami handlu m.in. ze względu na nieodpowiednią i niedostateczną opiekę ze strony rodziców, wychowanie w patologii, doświadczanie przemocy psychicznej i fizycznej, słabe więzi rodzinne oraz kłopoty rodziców? z uzależnieniami. Wszystko to sprawia, że dziecko staje się łatwą ofiarą, pozbawione jest bowiem odpowiedniej pieczy ze strony opiekunów. Nieletni ze względu na swoją psychikę są także bardziej podatni na manipulację.

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

4. Instytucje i fundacje niosące pomoc ofiarom handlu ludźmi i ich rodzinom

W Polsce przeciwdziałaniem handlu ludźmi zajmują się organy administracji państwowej oraz liczne organizacje pozarządowe. W 2004 r. do życia powołany został *Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlu Ludźmi* będący organem opiniodawczo-doradczym premiera. W jego pracę zaangażowani są przedstawiciele instytucji, organizacji pozarządowych i międzynarodowych. Ich głównymi zadaniami jest planowanie, koordynowanie i sprawowanie pieczy nad realizacją działań mających na celu walkę z handlem ludźmi.

Ważnym organem, który prowadzi bezpośrednią walkę z handlem ludźmi, jest *Policja*. By przeciwdziałać mu jeszcze skutecznie w 2014 r. utworzono Wydział do Walki z Handlem Ludźmi, który działa przy Komendzie Głównej Policji[1]. Dodatkowo koordynuje on pracę Zespołów do Walki z Handlem Ludźmi, które działają przy wszystkich Komendach Wojewódzkich Policji. W tym miejscu warto wspomnieć więcej o akcjach przeprowadzonych w ostatnich latach przez funkcjonariuszy. Skontrolowanych zostało ponad 9,5 tys. agencji towarzyskich, tzw. domówek, klubów nocnych oraz miejsc gdzie jest uprawiana przydrożna prostytutka oraz co najważniejsze odkrycie 33 ofiary handlu ludźmi (21 obywateli Polski, 8 Bułgarek i 4 obywatelki Ukrainy) – to rezultaty akcji pod kryptonimem CICONIA ALBA, którą policjanci przeprowadzili wspólnie z Europol w październiku 2016 r. Ponieważ akcję zaplanowano na szeroką skalę, włączyły się do niej także *Straż Graniczna*, *Straż Leśna*, *Urząd Skarbowy*, *Urząd Celny* oraz *Żandarmeria Wojskowa*. Akcja zakończyła się także zarzutami handlu ludźmi dla pięciu osób, dla dziesięciu czerpania korzyści z nierządu, a dla jednej zarzutem obcowania płciowego z małoletnim.

Policja działając w ramach akcji JAD uderzyła w czerwcu 2016 r. także w handel ludźmi, którego ofiary były zmuszane do pracy. Wówczas skontrolowano ponad 1600 miejsc pracy związanych z przetwórstwem spożywczym, budowlanką, gastronomią, transportem oraz rolnictwem. Dzięki akcji uwolniono trzy ofiary procederu.

W tym samym roku (2016) przeprowadzono także cztery akcje o kryptonimach „BIKE”, „GLAS”, „WARKOCZ” oraz „FIBULA”, które miały na celu zatrzymanie przestępców zajmujących się rozpowszechnianiem pornografii dziecięcej. W wyniku operacji zatrzymanych zostało 140 osób, zabezpieczono 200 komputerów i blisko 130 dysków z pornografią dziecięcą. O handlu ludźmi można powiadomić dzwoniąc na najbliższą komendę policji, ale także wysyłając wiadomości na skrzynkę mailową: handelludzmibsk@policja.gov.pl. Oraz dzwoniąc numer infolinii: 664 974 934 – obsługiwany przez policjantów Wydziału do Walki z Handlem Ludźmi BSK KGP[10].

Trzeba wiedzieć, iż w walkę z handlem ludźmi włączona jest wyżej już wymieniona Straż Graniczna, wojewódzkie zespoły ds. handlu ludźmi, Państwowa Inspekcja Pracy, Urząd do Spraw Cudzoziemców. Poza tym w Ogólnopolskiej Sieci Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi skupionych jest blisko dwadzieścia fundacji i stowarzyszeń m.in. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Centrum Praw Kobiet czy Fundacja La Strada[11].

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

Zakończenie

Handel ludźmi to przede wszystkim ogromne obciążenie dla psychiki osób, które padają jego ofiarą. Zostają one pozbawione podstawowych praw jakim jest wolność i godność człowieka. Jak wynika z przedstawionego przeze mnie opisu ofiarą tego procederu padają zwłaszcza młode bezrobotne kobiety. Przepięstwo dotyka Polaków na terenie naszego kraju, a także poza jego granicami, w krajach będących najpopularniejszymi kierunkami migracji zarobkowej - Wielkiej Brytanii, Holandii i Niemczech. Na terenie naszego kraju dotknięci handlem „żywym towarem” najczęściej są obywatele Ukrainy i Wietnamu.

Jak wynika z danych gromadzonych przez organy ścigania ludzie najczęściej są przymuszane do prostytucji lub pracy. Ofiary najczęściej wabione są atrakcyjną ofertą pracy za granicą. Sprawcy często w stosunku do kobiet wykorzystują metodę „na miłość”, która polega na rozkochaniu w sobie potencjalnej ofiary, a później zmuszaniu do pracy w seks biznesie lub sprzedaż jej innym handlarzom. Należy dodać, że to proceder bardzo dochodowy, według szacunków zyski z handlu „żywym towarem” to nawet 32 miliardy dolarów rocznie.

Ściganiem przestępców parających się tym przestępstwem, które może przybierać różne formy (m.in. wykorzystywanie w przemyśle erotycznym, przymuszanie do prostytucji, praca przymusowa czy zmuszanie do żebractwa), zajmuje się Prokuratura Generalna, Policja i Straż Graniczna. W 2015 r. na terenie Polski wykryto 87 cudzoziemców dotkniętych tym przestępstwem. Oprawcom zgodnie z KK grozi kara nie mniejsza niż 3 lata pozbawienia wolności. Co roku organy ścigania organizują wspólnie akcje wymierzone w grupy przestępcze zajmujące się handlem „żywym towarem”. Tylko w 2016 r. zorganizowano kilka wymierzonych w osoby zajmujące się zmuszaniem do prostytucji, pracy czy zajmujących się rozpowszechnianiem pornografii dziecięcej. Ofiary handlu ludźmi poza zgłoszeniem się do wyżej wymienionych instytucji mogą szukać pomocy także w licznych organizacjach pozarządowych m.in. w Fundacji La Strada.

Tu na zakończenie algorytm co powinniśmy wiedzieć!!!:

W polskim porządku prawnym nie występuje odrębne pojęcie „handel dziećmi”, zatem wszelkie przepisy dotyczące handlu ludźmi należy interpretować również

w odniesieniu do handlu dziećmi. W związku z tym, analizując zjawisko handlu dziećmi należy odnieść się przede wszystkim do regulacji Kodeksu karnego, który w art. 115 § 22 definiuje przestępstwo handlu ludźmi w następujący sposób: *Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem:*

- 1) *przemocy lub groźby bezprawnej,*
- 2) *uprowadzenia,*
- 3) *podstępu,*
- 4) *wprowadzenie w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania,*
- 5) *nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności,*

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

- 6) *udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą.*

- w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy. Jeżeli zachowanie sprawcy dotyczy małoletniego, stanowi ono handel ludźmi, nawet gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w punktach 1-6.

O zaistnieniu handlu ludźmi wiedzą sprawcy i ofiary – choć te ostatnie często dowiadują się po fakcie. Tak więc osoba, która jest najczęściej jedynym i najważniejszym świadkiem przestępstwa, bardzo często milczy z powodu niewiedzy, wstydu czy strachu.

Kiedy ofiara jest uwięziona i nie ma możliwości poinformowania bliskich, ani policji, nie ma możliwości ucieczki, bądź uniemożliwia jej to zależność materialna lub psychologiczna- wówczas jej sytuację może zmienić tylko interwencja osób trzecich. Dlatego też zaistnienie przypadku handlu ludźmi musimy często dedukować i wnioskować ze strzępków informacji.

Co zatem powinno nas zaniepokoić?

W lokalnej społeczności:

1. **Pojawia się ktoś, kto proponuje:**
 - pracę na czarno,
 - wyjazd w „atrakcyjne miejsce”,
 - atrakcyjną pracę wyłącznie dla kobiet,
 - pracę w której nie wymaga się znajomości języka, kwalifikacji itp.,
 - wyjazd w terminie uniemożliwiającym przemyślenie czy rozważenie danej propozycji,
 - ułatwienie zdobycia dokumentów(np. paszportu), przekroczenia granicy,
 - pokrycie wszystkich kosztów związanych z wyjazdem (przejazd, zakwaterowanie, dokumenty, wyżywienie) na poczet przyszłych zarobków.

2. **Po wyjeździe do pracy za granicą osoba:**
 - przestaje się kontaktować,
 - kontaktuje się ale mówi bardzo krótko, rozmowy są często przerywane, nie chce podać adresu/telefonu, w trakcie rozmowy zawsze ktoś jest obok, mówi jakby była pod wpływem środków odurzających.

3. **Zaginęła osoba która:**
 - planowała wcześniej wyjazd za granicę (np. do pracy),
 - potrzebowała pieniędzy,
 - z domu zniknął paszport,
 - nawiązała nowe znajomości przez Internet lub znalazła ogłoszenie o pracy (np. w gazecie, Internecie, od znajomego/znajomej).

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

4. Po powrocie ofiara najczęściej:

- jest bez pieniędzy, bagażu,
- nie chce opowiadać o wyjeździe,
- unika kontaktów z ludźmi, nawet bliskimi,
- jest w złej kondycji psychicznej (depresja, używki, myśli samobójcze),
- trudno jej wrócić do pracy/ szkoły,
- nie odbiera telefonów, boi się wyjść z domu, boi się podróżować.

W seks biznesie – na drodze, ulicy, w agencji/klubie:

- osoby mają ślady pobicia,
- boją się,
- nie zarabiają (choć pracują),
- nie mają przy sobie dokumentów,
- nie mają możliwości swobodnego poruszania się i kontaktowania ze „światem zewnętrznym”,
- rozmawiają z osobami z zewnątrz wyłącznie w obecności sutenera lub koleżanek,
- nie wolno im odmawiać klientom oni ich żądaniom,
- są dyspozycyjne non stop, także chore i będące w ciąży,
- w razie kontroli wszystkie mają przy sobie tę samą kwotę pieniędzy.

Bibliografia

- [1] *Handel ludźmi to społeczny problem.*
<https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/handel-ludzmi-sutenerstwo,5,0,2173957.html> 12.09.2017.
- [2] *Handel ludźmi w Polsce. Raport 2015*, Materiał opracowany w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w Departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej MSWiA Warszawa 2016.
- [3] *Wiktymologiczne aspekty handlu kobietami.* Zeszyty Naukowe / Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki 2014 |Nr3|150-165.
<http://www.stopniewolnictwu.pl/gdzie-ma-miejsce-handel-ludzmi.php> z dn. 12.08.2017.
- [4] *Handel ludźmi w Polsce. Raport 2015*, Materiał opracowany w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi w Departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 2016.
- [5] Koziestański M., *11 oskarżonych o handel ludźmi stanęło przed lubelskim sądem*,
<http://www.kurierlubelski.pl/wiad./lublin/a/11-oskarzonych-o-handel-ludzmi-przed-sadem>, z dn.12.09.2017.
- [6] MALINOWSKA, I., BRYK, J., *Handel ludźmi – zapobieganie i zwalczanie: przewodnik dla policjantów*, WSPol Szczytno 2009.
- [7] ŁOBUZ, P., ŚNIEŻEK, D., *Handel „żywym towarem” jako działalność zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w handlu ludźmi*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji, Warszawa Zeszyt 1/2010 (11).

Handel ludźmi – zarys problematyki

Antoni OLAK, Karolina OLAK

- [8] Wójcik J.W., *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej – zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, PWN Warszawa 2011, s. 245-246.
- [9] BUCHOWSKA, S., *Czynniki sprzyjające handlowi ludźmi* [w:] LASOBIK, Z. (red.), *Handel ludźmi – zapobieganie i ściganie*, PWN Warszawa 2006.
- [10] <http://www.policja.pl/pol/aktualnosci/13343,X-Europejski-Dz.-Walki-PDFdn.12.09.2107>.
- [11] <http://przeciwkohandlowiludzmi.pl/handel.html> z dn. 12.09.2107.

Autori:

¹**prof. nadzw. dr hab. Antoni OLAK** - WSPA w Lublinie - Katedra Stosunki Międzynarodowe, e-mail : antonio130@vp.pl

²**Inż. Karolina Olak** - Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie - Zarządzanie Produkcją, e-mail :karolaoalk@wp.pl.

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Bezpieczeństwo gospodarcze- aspekty prawne i międzynarodowe

Economic security - legal and international aspects

Jolanta Puacz- OLSZEWSKA¹, Tomasz KONOPKA²

¹Politechnika Rzeszowska Wydział Zarządzania Zakład Nauk o Bezpieczeństwie

²Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach

Abstrakt:

Celem niniejszego opracowania było przedstawienie bezpieczeństwa energetycznego na świecie, na obszarze Unii Europejskiej oraz w Polsce. Ukazano uwarunkowania rynku energii Unii Europejskiej, sposoby określania pojęcia bezpieczeństwa energetycznego, a także obszary istotne dla jego budowania. Zawarto również opisanie zapisów traktatowych, które odnoszą się do polityki energetycznej oraz analizę ewolucji problemów bezpieczeństwa energetycznego w przepisach prawa wtórnego UE.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo ekonomiczne, polityka bezpieczeństwa energetycznego, bezpieczeństwo energetyczne, rynek energii elektrycznej, rynek gazu.

Abstract:

This paper aims to present energy security in the world, within the European Union area and in Poland. The conditions of the EU energy market, various methods of defining the concept of energy security and the major fields crucial for its formation are indicated in this paper. It also includes the description of treaty provisions related to energy policy and the analysis of the evolution of energy security issues within the EU secondary law.

Keywords: economic security, energy security policy, energy security, electricity market, gas market

Streszczenie

Unia Energetyczna jest projektem powstałym w efekcie kryzysu energetycznego z 2009 r., który miał miejsce między Rosją a Ukrainą. Celem Unii Energetycznej jest zapewnienie energetycznego bezpieczeństwa zwłaszcza dla państw, które są uzależniane od dostaw energetycznych surowców z jednego kierunku. Problemem w działaniu tejże Unii jest wyszczególnienie w ramach UE dwóch różnych stanowisk, które są reprezentowane przez członkowskie państwa zachodniej oraz

środkowo-wschodniej UE. Firmy oraz państwa z części zachodniej UE uznają, iż rynek gazu jest dla nich wystarczającą płynny, zaś na jego kształt powinny mieć zwłaszcza biznesowe oraz czysto ekonomiczne czynniki. Z kolei państwa Europy Środkowej oraz Wschodniej mające nienajlepsze doświadczenia po gazowych kryzysach, uważają, że płacą za gaz znacznie więcej niż inne kraje, w tym też kraje zachodniej części Unii Europejskiej.

Kryzysy naftowe lat 70. XX wieku w jednoznaczny sposób wskazały, iż uzależnienie od importu surowców energetycznych, a także polityka energetycznego bezpieczeństwa to strategiczne czynniki bezpieczeństwa państwa. Musiało upłynąć ponad 40 lat, we Wspólnotach Europejskich, aby państwa członkowskie podjęły realne – chociaż nierzadko fragmentaryczne – działania w sprawie budowy wewnętrznego bezpieczeństwa rynku energii. Należy zaznaczyć, że to Traktat z Lizbony wskazał nowe możliwości tworzenia skuteczniejszej polityki energetycznego bezpieczeństwa Unii Europejskiej.

Wstęp

Ważnym rodzajem bezpieczeństwa jest bezpieczeństwo gospodarcze, nazywane również bezpieczeństwem ekonomicznym. W ramach ogólnego bezpieczeństwa, z punktu widzenia dziedziny w jakiej występuje, wyodrębnia się obok bezpieczeństwa gospodarczego między innymi następujące rodzaje bezpieczeństwa: militarne, ekologiczne, polityczne, społeczne, kulturowe, informacyjne.

Warto podkreślić, że bezpieczeństwo wymienia się wśród podstawowych funkcji państwa i uznaje się za dobro publiczne stanowiące przesłankę dla interwencjonizmu władz publicznych. Najogólniej bezpieczeństwo gospodarcze można określić jako stan, w którym nie ma zagrożeń [10, strona 21]. Jednocześnie bezpieczeństwo ekonomiczne definiuje się jako całościowy kształt czynników i uwarunkowań zabezpieczających niezależność gospodarki narodowej, stabilności oraz zrównoważenie, gwarantujących jej doskonalenie się [6, strona 41]. Natomiast rozważania w książce E. Frejtag-Miki, Z. Kołodziejaka, W. Putkiewicza *„Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, prowadzą do następującej konstatacji: „bezpieczeństwo ekonomiczne jest to zdolność systemu gospodarczego państwa (grupy państw) do takiego wykorzystania wewnętrznych czynników rozwoju i międzynarodowej współzależności ekonomicznej, które będą gwarantowały jego niezagrożony rozwój” [12, strona 1]. Wyodrębnia się różne rodzaje bezpieczeństwa gospodarczego: globalne, międzynarodowe, regionalne, narodowe. Jednocześnie można analizować bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne. Według kryterium przedmiotowego (sektorowo-branżowego, dziedziny) w ramach bezpieczeństwa gospodarczego prowadzi się rozważania dotyczące takich rodzajów bezpieczeństwa jak: rolne i żywnościowe, przemysłowe, transportowe, finansowe, budżetowe, walutowe, surowcowe i energetyczne. I właśnie ta publikacja będzie poświęcona bezpieczeństwu energetycznemu Unii Europejskiej oraz Polski.

1. Bezpieczeństwo Energetyczne na Świecie

Pisząc o bezpieczeństwie energetycznym należy mieć na uwadze działania w wymienionych poniżej obszarach:

- rezerwy strategiczne – nawet właściwie zdywersyfikowany import energetycznych surowców nie daje efektu natychmiastowego w dostawach rynkowych, dlatego też istotną kwestią pozostaje tworzenie bufora w postaci krajowych zapasów interwencyjnych oraz zarządzania tymi zapasami,
- dywersyfikacja dostaw – zróżnicowanie w kwestii źródeł zaopatrzenia daje możliwość właściwej reakcji w przypadku zakłóceń dostaw od któregośkolwiek dostawcy, a dodatkowo niesie ze sobą element konkurencji, co może z kolei wpływać na kształtowanie się cen energii. Ponadto uzależnienie od jednego dostawcy czyni też kraj wrażliwym na naciski gospodarcze czy też polityczne,
- wielostronne umowy międzynarodowe – podejmowanie inicjatyw, a także uczestniczenie w porozumieniach, które obejmują zarówno importerów, eksporterów, jak również kraje tranzytowe, w celu ustanowienia zasad międzynarodowego handlu energią (na przykład Traktat Karty Energetycznej),
- umowy z dostawcami surowców – wieloletnie umowy na dostawy surowców w sposób oczywisty wpływają na pewność dostaw, pod warunkiem, że zostaną zachowane partnerskie stosunki pomiędzy dostawcą a odbiorcą, nie tylko na etapie negocjowania kontraktu, ale również jego realizacji,
- sieci przesyłowe oraz połączenia międzysystemowe – mają znaczenie szczególne
w przypadku rynku, jakim jest Unia Europejska, dają one możliwość solidarnej reakcji „sąsiedzkiej” w razie problemów z dostawami energii na określonym rynku – obszarze,
- nowoczesna oraz bezpieczna infrastruktura – ograniczająca straty w przesyłaniu energii, co ma znaczenie dla jej cen, odporność na zagrożenia ataków terrorystycznych bądź też nieprzewidywalnych katastrof naturalnych, wzmacnia pewność dostaw,
- odnawialne źródła energii (OZE) – energia uzyskiwana z wody, wiatru, słońca czy też biomasy jest powszechnie dostępna. Wzrost udziału OZE w energetycznym bilansie w sposób oczywisty zwiększa niezależność kraju od zewnętrznych dostaw energii konwencjonalnej. Ponadto dla budowania bezpieczeństwa energetycznego bardzo ważny może być rozwój oraz upowszechnianie biopaliw czy też biogazowi (instalacji wykorzystujących biomasę do produkcji ciepła, gazu bądź energii elektrycznej),
- liberalizacja rynku – sektor energii ma ukształtowane tradycyjnie tendencje do konsolidacji oraz monopolizacji rynku. Tworzenie warunków dla konkurencji na rynku energii wpływa na „przystępność” cen, a w efekcie także na dostępność energii,
- efektywność energetyczna – działania, które zmierzają do minimalizowania zużycia energii przy zachowaniu nie pogorszonego

efektu dla użytkownika końcowego. Dotyczy to bardzo różnorodnych dziedzin, jak napęd pojazdów silnikowych, technologie budowlane czy też sprzętu AGD i RTV,

- polityka własnościowa w sektorze energii – prywatyzacja podmiotów sektora energii może stwarzać warunki dla rozwoju konkurencji, jednak wrażliwą sprawą pozostaje czasami źródło pochodzenia kapitału. Nowy właściciel w tym przypadku może już nie tylko decydować, czy dostarczy gaz, ale również na jakich warunkach będzie do przesyłał do odbiorców,
- kogeneracja – współwytworzenie energii elektrycznej oraz ciepłej, gdzie otrzymuje się dwa rodzaje energii użytkowej w tej samej instalacji wytwórczej,
- nowoczesne technologie wytwarzania energii – odnoszące się zarówno do wdrażania wysoko wydajnych oraz nisko emisyjnych technologii wytwarzania w tradycyjnej energetyce, jak również pionierskich rozwiązań z obszaru OZE, np. ogniw wodorowych, energii pływów oraz fal morskich czy też ogniw fotoelektrycznych,
- energetyka jądrowa – chociaż w dalszym ciągu kontrowersyjna, to równocześnie bardzo wydajna oraz znacznie mniej emisyjna forma produkcji energii w porównaniu z wykorzystaniem naturalnych nośników energii,
- wychwytywanie oraz magazynowanie dwutlenku węgla – technologia ważna szczególnie dla renesansu węgla jako ważnego nośnika energii, zwłaszcza iż jego zasoby na obszarze UE są znaczne.

Europa musi sprostać licznym wyzwaniom w obszarze energetyki, które wiążą się na przykład z niedostateczną dywersyfikacją, zwiększającym się uzależnieniem od przewozu, niestabilnymi oraz wysokimi cenami energii, zagrożeniem bezpieczeństwa krajów produkcji oraz tranzytu, rosnącym ogólnoswiatowym popytem na energię, niskim tempem postępów w kwestii efektywności energetycznej, rosnącą groźbą zmiany klimatu, jak również wyzwań, które związane są z rosnącym wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Wyzwania te są związane także z potrzebą większej przejrzystości rynków energii, jak również ich dalszą integracją oraz wzajemnymi połączeniami. Elementem centralnym europejskiej polityki energetycznej są różnorakie środki, które ukierunkowane są na tworzenie zintegrowanego rynku energii i zapewnienie bezpieczeństwa dostaw energii oraz zrównoważonego rozwoju sektora energetycznego [11, strona 1].

Należy wspomnieć o istotnych różnicach interesów oraz celów polityki energetycznej pomiędzy ustabilizowanymi państwami demokratycznymi, a krajami autorytarnymi oraz także niedemokratycznymi, które należą do grupy czołowych producentów i dysponentów rezerw ropy naftowej oraz gazu ziemnego. O ile druga grupa wymienionych państw, przede wszystkim eksporterów, wykorzystuje bogate złoża tychże nośników energetycznych jako narzędzie utrzymania władzy oraz maksymalizacji swoich zysków i dochodów, to grupa pierwsza: w większości uprzemysłowionych oraz podlegających transformacji państw świata, z zasady jej importerów, musi prowadzić racjonalną politykę energetyczną w celu zaspokojenia bezpieczeństwa oraz stabilności wewnętrznej, a także umożliwienia harmonijnego

rozwoju gospodarczo-społecznego. Celem nadrzędnym polityki energetycznej większości państw uprzemysłowionych jest w związku z tym dążenie do trwałego oraz pewnego zaopatrzenia w energię, rozpatrywanego w kontekście trzech kluczowych aspektów funkcjonowania gospodarki narodowej [4, strona 25]:

- gospodarności,
- wymogów ochrony środowiska naturalnego,
- bezpieczeństwa zaopatrzenia energetycznego.

W kształtowanie się światowego bezpieczeństwa energetycznego, zaangażowanych jest, w sposób pośredni i bezpośredni, wiele instytucji oraz organizacji, które zajmują się szeroko pojmowaną problematyką energetyczną. W modelu są one podmiotami (międzynarodowe organizacje oraz instytucje), w których te działania są prowadzone, w bardzo różnorodnym zakresie w ramach wybranych funkcji zarządzania bezpieczeństwem energetycznym. Do tych instytucji oraz organizacji zalicza się [5, strona 120-121]:

- ✓ Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej,
- ✓ Organizacja Narodów Zjednoczonych,
- ✓ Międzynarodowa Agencja Energetyczna,
- ✓ Agencja Energii Nuklearnej,
- ✓ Organizacja Krajów Eksportujących Ropę Naftową (OPEC),
- ✓ Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego (NATO),
- ✓ Światowa Rada Energetyczna (WEC),
- ✓ Europejska Wspólnota Energii Atomowej,
- ✓ Unia Europejska.

Organizacje te przyczyniły się do powstania szeregu aktów prawnych, porozumień oraz umów międzynarodowych stanowiących podstawy współpracy między krajami w sprawach energetycznych. Ustalają one wymagania i standardy w kwestii wykorzystania poszczególnych nośników energii (np. odnośnie ich rezerw) oraz wzajemnych relacji między poszczególnymi uczestnikami, stwarzają mechanizmy wspólnych działań w sytuacji wystąpienia kryzysów oraz rozwijają międzynarodową współpracę w tym obszarze, a więc realizują w charakterystyczny dla siebie sposób poszczególne funkcje zarządzania bezpieczeństwem energetycznym, przedstawione w modelu. Za przykład takich działań może służyć zapewnienie swoim członkom energetycznego bezpieczeństwa w sytuacjach kryzysowych przez udostępnienie własnych rezerw ropy naftowej poprzez inne kraje, które są członkiem Międzynarodowej Agencji Energetycznej (IEA). W 1991 r. podjęto próbę regulacji europejskiego rynku energetycznego przez podpisanie Deklaracji Karty Energetycznej (TKE). Sygnatariusze, w 1994 r. podpisali Traktat Karty energetycznej, który został wprowadzony w życie w 1998 r., jednak nie został on ratyfikowany przez wszystkich sygnatariuszy, a dodatkowo Rosja, w 2009 r. złożyła oświadczenie o rezygnacji ze statusu sygnatariusza TKE. Stanowił on granicę dla inwestycji energetycznych i handlu surowcami energetycznymi [5, strona 120-121].

Światowa Rada Energetyczna jest przykładem pozarządowej współpracy w obszarze działań, które są związane z energetyką oraz zapewnieniem bezpieczeństwa energetycznego. Stanowi ona forum wymiany doświadczeń, która w trakcie Światowych Kongresów Energetycznych, skupia szeroką reprezentację wielu środowisk, które są związane z sektorem energetycznym. Kwestia bezpieczeństwa energetycznego podejmowana jest również w ramach szczytów Grupy G8, chociaż nie

podejmuje się tam żadnych decyzji wiążących. Jednak podejmowane tam deklaracje wpływają na bezpieczeństwo energetyczne, gdyż stanowią kierunek w jakim mają dążyć państwa [5, strona 120-121].

2. Bezpieczeństwo Energetyczne na obszarze Unii Europejskiej

Od obfitych oraz stabilnych dostaw energii w dużym stopniu zależy dobrobyt, a także bezpieczeństwo Unii Europejskiej. Sukces państw członkowskich oraz Unii Europejskiej, w tym temacie przejawia się w tym, iż obywatele większości państw członkowskich, nie zaznali trwałych zakłóceń jeśli chodzi o zaopatrzenie w energię od chwili kryzysu naftowego z lat 70. XX w. Energia, dla znacznej większości obywateli jest wszechobecna, dyskretna oraz dostępna bez przerwy. Omawiana sytuacja ma istotny wpływ na czynniki stanowiące o krajowych decyzjach w kwestii polityki energetycznej. Należy zaznaczyć przy tym, iż bezpieczeństwo dostaw nie jest traktowane na równi z innymi sprawami, kwestiami [1, strona 1-2].

Obywatele Unii Europejskiej, jednak w zimowych sezonach 2006 r. oraz 2009 r., w niektórych z wschodnioeuropejskich państw członkowskich doświadczyli czasowych, poważnych zakłóceń jeśli chodzi o dostawę gazu. Okazało się to brutalnym „dzwonkiem alarmowym”, który ukazał potrzebę utworzenia wspólnej europejskiej polityki energetycznej. Od wspomnianego momentu zostało podjęte wiele działań, których celem było zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego Unii Europejskiej w obszarze dostaw gazu, a także zmniejszenia liczby członkowskich państw, uzależnionych wyłącznie od jednego dostawcy gazu. W dalszym ciągu jednak, pomimo swoich osiągnięć w kwestii rozwoju infrastruktury oraz dywersyfikacji dostaw – UE jest podatna na energetyczne kryzysy zewnętrzne. W związku z tym potrzebuje ona zdecydowanej strategii w kwestii bezpieczeństwa energetycznego, sprzyjającej odporności na wstrząsy, a także na zakłócenia dostaw energii w krótkoterminowej perspektywie i zmniejszeniu zależności od wybranych dostawców energii, paliw, jak również przesyłowych tras w długoterminowej perspektywie. Osoby decydujące w tej kwestii, zarówno na szczeblu krajowym, a także unijnym muszą unaoczniać obywatelom, jakie możliwości wyboru wywoła ograniczenie, opisanego uzależnienia [1, strona 1-2].

Obecnie obserwuje się sytuację rosnącego zapotrzebowania Unii Europejskiej na energię, jak również coraz większego importowego uzależnienia jeśli chodzi o ropę naftową i gaz, pojawiających się gazowych kryzysów i problemów zmienności cen surowców, a także coraz wyższych cen energii (przede wszystkim porównując do cen w USA) i zakłóceń w dostawach surowców, głównie ze strony Rosji. Dlatego też Unia Europejska opracowała konkretną energetyczną strategię unijną, której celem jest pomoc w rozwiązywaniu wymienionych problemów. Z założenia, strategia o której mowa ma stanowić nowy etap polityki energetycznej UE przyczyniający się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego, jak również zapewnienia konkurencyjnej, zrównoważonej oraz niedrogiej energii dla obywateli UE [7, strona 213-224].

Decyzją Rady Europejskiej, w lutym 2015 r. podjęto się budowy Unii Energetycznej, która opierała się na polityce klimatycznej Unii Europejskiej, a także polityce elektrycznej oraz gazu. Należy jednak zaznaczyć, iż reale stworzenie Unii Energetycznej, jak również jej funkcjonowanie potrzebuje wypracowania przez

członkowskie państwa wspólnego stanowiska w istotnych obszarach energetycznych dla UE oraz jej państw członkowskich. Z uwagi na to, że kompetencje w kwestii energetyki pozostawiono państwom członkowskim, może to być etap ciężki do osiągnięcia. Jak wskazuje praktyka, w obszarze energetycznym - wybrane państwa UE prowadzą skuteczną współpracę bilateralną, tym samym realizując własne, narodowe interesy. Działanie takie nie tylko znacznie utrudnia budowę Unii Energetycznej, ale także wydłuża realizację tejże unii do kilku bądź nawet kilkunastu lat[7, strona 213-224].

Parlament Europejski wciąż zdecydowanie popiera wspólną politykę energetyczną, która uwzględnia bezpieczeństwo, konkurencyjność oraz zrównoważony rozwój. Parlament Europejski wskazywał wielokrotnie na niezbędność zachowania przez państwa członkowskie determinacji, spójności, solidarności oraz współpracy w odpowiedzi na obecne, a także przyszłe wyzwania, które pojawiają na rynku wewnętrznym, jak również na znaczenie zaangażowania politycznego wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej. Parlament wskazywał niejednokrotnie także na zdecydowaną inicjatywę Komisji Europejskiej z myślą o osiągnięciu celów, które zostały wyznaczone na 2020 rok. Dąży on również do uzyskania znacznie większej integracji rynku energii oraz przyjęcia prawnie wiążących, ambitnych celów, które dotyczą efektywności energetycznej, energii odnawialnej i redukcji gazów cieplarnianych. Parlament, w tym znaczeniu popiera przyjęcie bardziej zdecydowanych zobowiązań w obszarze realizacji celów własnych UE, podkreślając, iż nowa, energetyczna polityka powinna wspierać cel długofalowy, który polega na redukcji emisji gazów cieplarnianych w Unii Europejskiej o 80-95% do roku 2050 [13, strona 1].

Parlament Europejski wspiera także dywersyfikację źródeł energii oraz dróg dostaw, a zwłaszcza: niezbędność pogłębienia współpracy z krajami regionu Morza Kaspijskiego, realizację południowego korytarza gazowego, jak również, w ogólnym ujęciu, zwiększenie znaczenia wzajemnych połączeń gazowych i elektrycznych w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej przebiegających z północy na południe, rozwój rurociągów, prowadzący do otwarcia rynku wewnętrznego oraz tworzenie większej ilości połączeń wzajemnych, które zapewniłyby dywersyfikację terminali skroplonego gazu ziemnego (LNG).

Mając na uwadze wzrastającą zależność Europy od paliw kopalnych Parlament, przyjął z dużym zadowoleniem europejski strategiczny plan w obszarze technologii energetycznej – EPSTE, będąc przekonany, że plan ten wniesie ważny wkład w bezpieczeństwo dostaw oraz w zrównoważony rozwój, a także okaże się konieczny do osiągnięcia unijnych celów energetycznych i klimatycznych do 2020 roku. Podkreślając bardzo ważną rolę badań w zapewnieniu dostaw energii zrównoważonej – PE zwrócił uwagę na niezbędność podejmowania działań wspólnych w celu opracowania nowych, energetycznych technologii, tak w odniesieniu do odnawialnych źródeł energii, jak również w odniesieniu do paliw kopalnych, które powinny być wykorzystywane z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, jak również zapewnienia dodatkowych funduszy prywatnych oraz publicznych w celu zagwarantowania efektywnej realizacji planu[13, strona 1].

Do najistotniejszych ostatnich rezolucji dotyczących polityki energetycznej należą[13, strona 1]:

- ✓ rezolucja z dnia 12 czerwca 2012 roku w sprawie nawiązania współpracy w zakresie polityki energetycznej z partnerami spoza UE: podejście strategiczne do bezpieczeństwa, zrównoważonych i konkurencyjnych dostaw energii,
- ✓ rezolucja z dnia 11 września 2012 roku w sprawie wniosku dotyczącego Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie efektywności energetycznej oraz uchylającej dyrektywy 2004/8/WE i 2006/32/WE,
- ✓ rezolucja z dnia 12 marca 2013 roku w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wytycznych dotyczących transeuropejskiej infrastruktury energetycznej i uchylającego decyzję nr 1364/2006/WE,
- ✓ rezolucja z dnia 14 marca 2013 roku w sprawie planu działania w zakresie energii do roku 2050 – przyszłość z energią,
- ✓ rezolucja z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie bezpieczeństwa działalności związanej z poszukiwaniem, badaniem i eksploatacją podmorskich złóż ropy naftowej i gazu ziemnego,
- ✓ rezolucja z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie bieżących wyzwań i szans związanych z energią ze źródle odnawialnych na europejskim rynku energii,
- ✓ rezolucja z dnia 5 lutego 2014 roku w sprawie ram polityki w zakresie klimatu i energii do 2030 roku,
- ✓ rezolucja z dnia 10 września 2013 roku w sprawie uruchomienia wewnętrznego rynku energii.

3. Bezpieczeństwo Energetyczne Polski

Temat, który wiąże się z przyszłością energetyki- od wielu lat stanowi jeden z najistotniejszych problemów zarówno w krajowej, jak i światowej polityce. Wiąże się to z odpowiedzialnością sektora energetycznego za zmiany klimatyczne na Ziemi, ale również z troską o zapewnienie wystarczających ilości energii w perspektywie najbliższych lat. Długoterminowe prognozy wskazują, iż w 2050 r. ludzkość zużywać będzie 2,5 do 3 razy więcej energii aniżeli w 2010 r. Warto nadmienić, że w XX w., zapotrzebowanie na energię w głównym stopniu pokrywały paliwa kopalne, jednakże ze względu na wyczerpywanie się ich złóż znaczenie paliw kopalnych będzie coraz mniejsze [8, strona 36]

Obecny stan energetycznego bezpieczeństwa w wybranych sektorach polskiej energetyki jest dość mocno zróżnicowany. W ciepłownictwie oraz elektroenergetyce, które opierają się na własnych zasobach węgla kamiennego i brunatnego, Polska jest samowystarczalna. W sektorze paliw płynnych i gazu, w dużej mierze kraj uzależniony jest od importu, przede wszystkim z Rosji. Polska posiada spore zasoby energii odnawialnych, ale wykorzystanie tych zasobów do tej pory było niewielkie. Na podstawie paliwowo-energetycznych bilansów niezbędne jest wypracowanie wieloletniej strategii energetycznej dla Polski uwzględniającej rosnące potrzeby odbiorców indywidualnych i przemysłowych, a równocześnie zapewniającej bezpieczeństwo energetyczne. W związku z powyższym od wielu lat podejmuje się próby zdefiniowania nowego modelu mixu energetycznego, który uwzględniłby z jednej

strony potrzeby odbiorców, z drugiej zaś odpowiedzialby na wyzwania stawiane przez UE z punktu widzenia ochrony środowiska. Model taki, z punktu widzenia Polski powinien w dużym stopniu zapewniać dużą samowystarczalność. Mix taki, który byłby możliwy do zrealizowania powinien uwzględniać zasoby naturalne kraju, których głównym źródłem jest węgiel. Należy dodać, że wykorzystanie tego paliwa powinno opierać się na czystych oraz wysokosprawnych technologiach. Możliwe jest również zwiększenie wydobycia gazu z zasobów krajowych, w tym również z wciąż słabo rozpoznanych złóż gazu łupkowego. Olbrzymie znaczenie będzie miało także wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, przede wszystkim wiatrowych oraz opartych na przetwarzaniu biomasy, a najprawdopodobniej mniejsze znaczenie będzie miała fotowoltaika. Jest to tym istotniejsze, iż zwiększony udział energii odnawialnych w bilansie energetycznym państw członkowskich popiera Unia Europejska[8, strona 36].

Obecnie, bezpieczeństwo energetyczne, które rozumiane jest jako nieprzerwana fizyczna dostępność dostaw, po przystępnej cenie, a także wykorzystywana zgodnie ze środowiskiem – nabiera coraz większego znaczenia. Przede wszystkim duże znaczenie ma ono wśród państw członkowskich UE, w tym również Polski. Najczęściej podziału bezpieczeństwa dokonuje się w oparciu o podmiotowe oraz przedmiotowe kryterium. Autorzy wielu opracowań, w temacie bezpieczeństwa dokonują jego podziału zgodnie z następującymi aspektami [14 strona 1]:

1. Aspektem podmiotowym – bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe.
2. Aspektem przedmiotowym – bezpieczeństwo wojskowe, polityczne, społeczne, gospodarcze, ideologiczne, kulturowe, informacyjne, ekologiczne itd.
3. Aspektem przestrzennym – bezpieczeństwo personalne, które dotyczy indywidualnych osób, bezpieczeństwo lokalne, regionalne, subregionalne, ponadregionalne oraz globalne.
4. Aspektem czasu – stan bezpieczeństwa oraz proces bezpieczeństwa.
5. Aspektem sposobu organizowania – system bezpieczeństwa kooperacyjnego i zbiorowego, bezpieczeństwo indywidualne (unilateralne) – hegemonizm mocarstwowy, neutralność, izolacjonizm, niezaangażowanie, sojusze (system blokowy).

Politykę energetyczną kraju, w okresie akcesyjnym Polski do UE realizowano na podstawie rządowych dokumentów programowych, takich jak [2 strona 2-3]:

- Założenia polityki energetycznej Rzeczypospolitej Polskiej na lata 1990-2010 z sierpnia 1990 r.,
- Założenia polityki energetycznej Polski do 2010 r., przyjęte przez Radę Ministrów w dniu 17 października 1995 r.,
- Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 r., przyjęte przez Radę Ministrów w dniu 22 lutego 2000 r.,
- Ocena realizacji i korekta Założeń polityki energetycznej Polski do 2020 r. wraz z załącznikami, przyjęta przez radę Ministrów w dniu 2 kwietnia 2002 r.

Wobec zmian w gospodarce, które wiązały się z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, przyjęto przez radę Ministrów – 4 stycznia 2005 r. dokument: *Polityka*

energetyczna Polski do 2025 r., który potwierdza słuszność kontynuacji polityki energetycznej. Celem tej polityki jest [2 strona 2-3]:

- wzrost konkurencyjności gospodarki oraz jej ekonomiczna efektywność,
- zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego kraju,
- ochrona środowiska przed negatywnymi skutkami działalności energetycznej, która jest związana z wytwarzaniem, przesyłaniem oraz dystrybucją energii elektrycznej.

Dokumentem kształtującym strategię bezpieczeństwa energetycznego Polski jest wspomniana *Polityka energetyczna Polski do 2025 r.* z 4 stycznia 2005 r. określono w niej takie pojęcia jak: niezawodność dostaw, bezpieczeństwo energetyczne państwa, samowystarczalność energetyczna kraju, dywersyfikacja źródeł paliw i energii [3 strona 1]. Zgodnie z tym dokumentem, głównym surowcem gospodarki polskiej przez długie lata pozostanie węgiel, dlatego też celem kraju jest dywersyfikacja kierunków oraz źródeł pozyskania energii. Dokument, o którym mowa wskazuje m.in. na rodzime zasoby gazu bądź import w postaci skroplonej Liquid Natura Gaz LNG bądź w postaci sprężonej Compressed Natura Gaz CNH. Do innych rozwiązań należy energia jądrowa, która w długiej perspektywie – miałyby zagwarantować Polsce energetyczną samowystarczalność [3 strona 1].

Dialog w temacie bezpieczeństwa energetycznego nabrał dużego tempa, kiedy to w lipcu 2011 r. – Polska przyjęła przewodnictwo w pracach Rady Unii Europejskiej. Celem Polskiej prezydencji, w tym czasie było właśnie bezpieczeństwo energetyczne. Priorytetami w tym zakresie stała się budowa zewnętrznej polityki energetycznej Unii Europejskiej, tak z krajami sąsiadującymi, jak również ze strategicznymi partnerami, rozwój infrastruktury przemysłowej gazu oraz energii elektrycznej, budowa jednolitego rynku energii na podstawie zapisów trzeciego paktu energetycznego, a także nieskrępowany dostęp do energii elektrycznej dla wszystkich uczestników rynku [9 strona 149].

Ważnym wydarzeniem w tym czasie stało się wprowadzenie *Aktu o jednolitym rynku*, który skupiał się – pośród priorytetów budowy wspólnego rynku państw UE – w dużej mierze na energetyce. Akt, o którym mowa przyrównał sieci transportowe oraz energetyczne do kręgosłupa całej gospodarki unijnej, a także wskazał znaczenie strategiczne budowy jednolitego rynku energetycznego dla całej Unii Europejskiej. Z dokumentem tym korelują także inne przepisy unijne w obszarze bezpieczeństwa energetycznego, a przede wszystkim te prowadzone w ramach tzw. trzeciego pakietu energetycznego. Głównym celem wprowadzenia tego pakietu było znaczne zliberalizowanie rynku energii elektrycznej oraz gazu ziemnego we wspólnocie państw europejskich. Na pakiet, o którym mowa składają się wymienione poniżej akty prawne Unii Europejskiej [9 strona 149]:

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/73/WE z 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55WE,
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/72/WE z 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 715/2009 z 13 lipca 2009 r. sprawie warunków dostępu do sieci przesyłowej gazu ziemnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1775/2005

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 714/2009 z 13 lipca 2009 r. w sprawie warunków dostępu do sieci w odniesieniu do transgranicznej wymiany energii elektrycznej,
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 713/2009 z 13 lipca 2009 r. ustanawiające Agencję do spraw Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER).

Kierunki działań rządu w obszarze polityki energetycznej wynikają z doktryny tejże polityki. W horyzoncie najbliższych lat, za najistotniejsze priorytety oraz kierunki działań rządu przyjmuje się [2 strona 4]:

1. Monitorowanie poziomu bezpieczeństwa energetycznego przez wyspecjalizowane organy państwa.
2. Kreowanie zrównoważonej struktury paliw pierwotnych, z uwzględnieniem zasobów węgla.
3. Działania skierowane na redukcję kosztów funkcjonowania energetyki, zapewnienie odbiorcom racjonalnych cen energii oraz paliw, w także zwiększenie skuteczności energetycznej.
4. Konsekwentną budowę konkurencyjnych rynków energii elektrycznej oraz gazu, według polityki energetycznej UE.
5. Propodażowe przekształcenia dotychczasowych metod promowania energii z odnawialnych źródeł i energii elektrycznej, wytwarzanej w skojarzeniu z wytwarzanym ciepłem.
6. Ustawowe wzmocnienie pozycji administracji samorządowej wobec przedsiębiorstw energetycznych.
7. Aktywne kształtowanie struktury organizacyjno funkcjonalnej sektora energetyki.
8. Równoważenie interesów energetycznych przedsiębiorstw oraz odbiorców końcowych.

Zakończenie

Podsumowując należy podkreślić, że już pod koniec lat 70. XX wieku pojawiła się świadomość znaczenia strategicznego bezpieczeństwa energetycznego, a także skutków uzależnienia od zewnętrznych dostaw energetycznych surowców. Równocześnie mocne przekonanie przywódców europejskich państw o krajowej nadrzędności tworzenia energetycznej polityki powodowało, iż kreowanie wspólnotowego systemu energetycznego bezpieczeństwa, znajdowało z trudem odzwierciedlenie w zapisach traktatowych oraz w prawie wtórnym Unii Europejskiej. Należy zaznaczyć, że do obecnego momentu zbudowano trwałe podstawy konkurencyjnego wewnętrznego rynku energii. Łącząc to z rozwojem transgranicznych sieci uzyskuje się szanse na wzrost pewności oraz jakości dostaw, a także działania mechanizmów rynkowych kształtowania cen. Jednocześnie liberalizacja rynku oraz rozbudowa międzysystemowych połączeń stanowi idealną bazę do realizowania celu, który w mocny sposób oznaczył traktat z Lizbony – tj. cel solidarności energetycznej. W znaczący sposób, do poprawy energetycznego bezpieczeństwa Unii Europejskiej przyczynić może się polityka ochrony środowiska. Nowoczesne technologie w energetyce tradycyjnej, oszczędność energii czy też odnawialne źródła energii w doskonały sposób mogą zmniejszać uzależnienie się UE od zewnętrznych dostaw

energetycznych surowców. Lizboński traktat powołał nowe narzędzia do prowadzenia wspólnej polityki zagranicznej UE. Energetyka jednak nie zyskała statusu szczególnego w priorytetach zewnętrznej polityki. Można uznać, iż zmiana omawianej sytuacji mogłaby mieć bardzo duże znaczenie dla pozycji Unii Europejskiej w negocjacji równych warunków dostawy surowców dla członkowskich państw, a także w rozwiązywaniu spornych kwestii oraz konfliktów z państwami trzecimi.

Bibliografia

- [1] *Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego I Rady, Europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego, Bruksela 2014.*
- [2] *Założenia do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe miasta Rzeszowa, Polityka energetyczna kraju, www.bip.erzeszow.pl [27.10.2016]*
- [3] *Polityka energetyczna Polski do 2025 r., MGiP*
<http://www.bezpieczenstwoekonomiczne.pl/polityka2025.pdf>
- [4] *Cziomer E., Międzynarodowe bezpieczeństwo energetyczne w XXI wieku, Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2008.*
- [5] *Gierszewski J., Piwowarski J., Urbanek A., Goryński G., Tyburska A., Soliński B., Ochmann J., Michniewicz G., Acta Pomerania: Problemy bezpieczeństwa, Powszechna Wyższa Szkoła Humanistyczna „Pomerania” z siedzibą w Chojnicach, Chojnice 2013.*
- [6] *Kłosiński K. A., Światowe determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego, [w:] Bezpieczeństwo ekonomiczne państw, (red.) Guz T., Kłosiński K.A., Marzec P., Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2006.*
- [7] *Pach-Gurgul A., Unia Energetyczna – nowy etap polityki energetycznej Unii Europejskiej?, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 3/2016 (81).*
- [8] *Szczerbowski R., Bezpieczeństwo energetyczne Polski – mix energetyczny i efektywność energetyczna, POLITYKA ENERGETYCZNA, Tom 16, Zeszyt 4, 2013.*
- [9] *Turowski P., Bezpieczeństwo energetyczne – priorytet polskiej prezydencji, BBN, Bezpieczeństwo Narodowe II -2011/18.*
- [10] *Żukrowska K., Pojęcie bezpieczeństwa i jego ewolucja, [w:] Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka, (red.) Żukrowska K., Grącik M., Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2006.*
- [11] *http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.1.html [25.10.2016]*

- [12] <http://www.bezpieczenstwoekonomiczne.pl/definicja.htm>; strona internetowa dr. Krzysztofa Księżopolskiego (28.12.2010); zob. Frejtag-Mika E., Kołodziejak Z., Putkiewicz W., *Bezpieczeństwo ekonomiczne we współczesnym świecie*, Politechnika Radomska, Radom 1996; Księżopolski K., *Ekonomiczne zagrożenia bezpieczeństwa państw. Metody i środki przeciwdziałania*, Elipsa, Warszawa 2004.
- [13] http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.7.1.html [24.10.2016]
- [14] <http://www.nowastrategia.org.pl/bezpieczenstwo-energetyczne-ue/> [24.10.2016]

Authors:

- ¹**Ph.D. Jolanta Puacz-Olszewska** - Politechnika Rzeszowska, Wydział Zarządzania, Zakład Nauk o Bezpieczeństwie; ul. T. Nalepy 10; 35-083 Rzeszów, Polska; e-mail: jolantapuaczolszewska@gmail.com
- ²**Ph.D. Tomasz Konopka** - Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Zaobchádzanie s páchatel'om ako súčasť terciárnej prevencie kriminality

Treatment of the perpetrator as part of tertiary crime prevention

Magdaléna ONDICOVÁ¹

¹Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt:

Obsah príspevku poukazuje na problematiku terciárnej prevencie kriminality s podrobnejším zameraním sa na prácu s osobami, ktoré sa už dopustili protizákonného konania a bol im uložený najprísnejší trest, trest odňatia slobody, ktorý vykonávajú v podmienkach penitenciárnych zariadení v Slovenskej republike. Obsah príspevku poukazuje na niektoré prostriedky penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými osobami, ktoré sú uplatňované v procese resocializácie páchatel'ov so zámerom zamedziť ich kriminálnej recidíve.

Kľúčové slová: *terciárna prevencia, penitenciárne zaobchádzanie, prostriedky zaobchádzania, kriminálna recidíva;*

Abstract:

The content of the contribution points to the issue of tertiary crime prevention with a more detailed focus on working with persons who have already committed an offense and have been subjected to the most severe punishment, the prison sentence they execute under penitentiary facilities in the Slovak Republic. The content of the contribution points to some means of penitentiary treatment of convicted persons, which are used in the process of resocialization of perpetrators in order to prevent their recidivism.

Keywords: *tertiary prevention, penitentiary treatment, means of treatment, criminal recidivism;*

Úvod

„Pracovať v oblasti prevencie kriminality znamená žiť s duchom času, pozitívne ovplyvňovať bezpečnosť, kvalitu života súčasnej i nasledujúcich generácií.“ [2]

J. Bubelíni

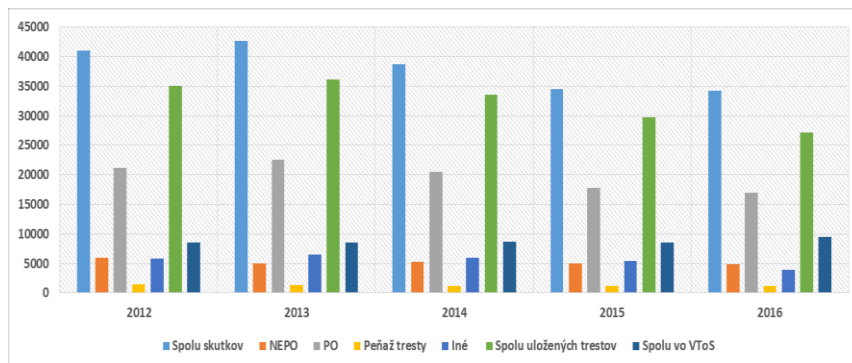
Zaobchádzanie s páchatelom ako súčasť terciárnej prevencie kriminality

Magdaléna ONDICOVÁ

Problematika prevencie kriminality nie je v podstate nová. Už od vzniku právnych noriem a stanovenia sankcii za ich porušenie, ktoré už obsahovali znaky preventívneho pôsobenia v zmysle odstrašenia páchatelov od spáchania trestnej činnosti. Podľa existujúcich informácií môžeme 70. až 80. roky minulého storočia považovať za obdobie, kedy v kriminológii boli v základných obrysoch rozpracované jednotlivé oblasti prevencie. [2]

Komplexná prevencia kriminality uskutočňovaná mimo trestného práva má dva aspekty. Prvým je orientácia tromi smermi, ktoré spolu súvisia, teda na tri cieľové objekty, ktorými sú páchatelia trestných činov, situácie trestných činov a obe trestných činov. Zohľadnením uvedených aspektov prevenciu realizovanú prostredníctvom preventívnych činností podľa obsahového zamerania delíme na sociálnu, situačnú a viktimizačnú prevenciu kriminality. Druhým aspektom komplexnosti prevencie kriminality je, že sociálnu, situačnú a viktimizačnú prevenciu kriminality môžeme realizovať zohľadnením štádia vývoja kriminálneho problému ako prevenciu primárnu, sekundárnu a terciárnu.[5]

V obsahu príspevku svoju pozornosť intenzívnejšie upriamime na prevenciu kriminality, ktorá je zameraná na vytváranie takých podmienok, aby sa človek nestal páchatelom trestnej činnosti, teda sociálnu prevenciu, konkrétnejšie v zohľadnením štádia kriminálneho problému na terciárnu prevenciu kriminality, ktorá je realizovaná so zámerom resocializácie osôb narušených kriminalitou a inou protispoločenskou činnosťou, t. j. pôsobením na osoby, ktoré už spáchali trestný alebo iný protispoločenský čin s cieľom udržať dosiahnuté výsledky predchádzajúcich intervencií a rekonštrukcie nefunkčného sociálneho prostredia. Realizuje sa v sociálnej oblasti s cieľom pomôcť páchatelom opätovne sa začleniť do spoločnosti formou resocializácie (psychologická, psychiatrická pomoc, zdravotná pomoc, pomoc pri pracovnom uplatnení vrátane rekvalifikácie, sociálne a rodinné poradenstvo, pomoc pri získavaní bývania a podobne) so zámerom zamedziť kriminálnej recidíve.[5]

Obr. 1 Počet odsúdených a počet uložených trestov v Slovenskej republike za obdobie rokov 2012 až 2016

Zdroj: Vlastné spracovanie z informácii ŠSTATISTICKÁ ROČENKA MS SR ZA ROK 2016 [on line] [cit 15-9-2017] <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm>

Každoročne je v Slovenskej republike evidovaných viac ako 60 000 trestných činov, konkrétne sa ich počet pohyboval od 143 125 skutkov evidovaných v roku 1993 do 69 635 skutkov evidovaných v roku 2016, za spáchanie ktorých bolo uložených spolu

každoročne viac ako 27 000 trestov. Ich počet sa pohyboval od spomínaných 27 187 až do 36 076 uložených v roku 2015. V roku 2016 bolo uložených spolu 35 077 trestov. Najčastejšie boli ukladané podmienkové tresty (PO) a tresty označené ako iné (samostatne uložené tresty ako napr. trest domáceho väzenia, trest povinnej práce), ktorých bolo uložených v roku 2016 spolu 3 867. Nepodmienených trestov bolo uložených každoročne viac ako 4 871 a ich počet dosiahol 5 913 v roku 2016. Ďalej bolo každoročne uložených viac ako 1 147 peňažných trestov a vo viac ako 375 prípadoch došlo k upusteniu os potrestania.[14] Na základe informácií získaných zo štatistických ročeniek Zboru väzenskej a justičnej stráže (ZVJS) v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody si každoročne „odpykávalo“ najprisnejší trest, trest odňatia slobody 8 557 (v roku 2012) až 9 542 (v roku 2016) odsúdených. Prehľadnejšie obr. č. 1.

1. Penitenciárne zaobchádzanie s odsúdenými za páchanie trestnej činnosti

Už v 60 rokoch minulého storočia sa v zmysle obsahu Minimálnych štandardných pravidiel pre zaobchádzanie s väzňami, ktoré boli prijaté OSN v roku 1957 objavuje v článku 65 týchto pravidiel pojem zaobchádzanie.

„Cieľom zaobchádzania s jednotlivcami odsúdenými k trestu alebo inému opatreniu, ktoré je spojené s odňatím slobody, má byť, pokiaľ to dovoľuje dĺžka trestu, vypestovanie vôle a schopnosti, ktoré im umožnia po prepustení dodržiavať zákony a vedieť sa o seba postarať. Toto zaobchádzanie má byť takej povahy, aby v nich vyvolalo sebaúctu a rozvinulo ich zmysel pre zodpovednosť.“[11]

Proces zaobchádzania sa v podmienkach slovenského väznenstva začal uplatňovať až koncom 90 rokov minulého storočia. Výrazný prelom v procese dovtedy „nápravno-výchovného procesu“ nastal až začiatkom tohto storočia, čo sa premietlo aj do spracovania novej právnej úpravy v penologickom práve, konkrétne spracovaním Zákona o výkone trestu odňatia slobody č. 475/2005 Z.z. a na neho nadväzujúcej Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z.z., ktorou sa vydáva Poriadok o výkone trestu odňatia slobody a následne ich aplikáciou do penitenciárnej praxe. V zmysle uplatňovania zaobchádzania v rámci práce s osobami väznenými došlo tiež k úprave prístupu k osobám obvineným. [7,11]

Penitenciárne zaobchádzanie vo všeobecnosti vyjadruje všetky aktivity smerujúce k plneniu účelu trestu odňatia slobody a to tak, aby sa odsúdeným neuškodilo. Tzn. aby sa aspoň nezhoršil stav ich osobnosti, v porovnaní v akom bol pred uväznením a taktiež aby sa nezhoršilo ich telesné a duševné zdravie. Zaobchádzanie by tiež nemalo zhoršiť sociálne väzby medzi odsúdenými a najbližším sociálnym prostredím.

Pojmom penitenciárne zaobchádzanie označujeme spôsob kontaktu väzenského personálu s odsúdenými, ako aj všetky jeho aktivity na dosiahnutie účelu výkonu trestu odňatia slobody (VToS), najmä použitie prostriedkov v zákone nato ustanovených v podmienkach VToS.

Zaobchádzanie má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu bráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvára podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradil od páchania trestnej činnosti; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou.

„Účelom výkonu trestu odňatia slobody je chrániť spoločnosť pred páchatel'mi trestnej činnosti, zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich

resocializáciu, aby po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody viedli riadny život.“
[6, 9]

1.1 Diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody

Aby mohol byť v maximálnej miere naplnený cieľ penitenciárneho zaobchádzania s odsúdeným a účel výkonu trestu odňatia slobody, je potrebné v rámci procesu zaobchádzania s odsúdenou osobou uplatňovať diferencovaný výkon, ktorý zabezpečuje aj podľa zákona diferencovaným spôsobom výkon práv a povinnosti ale aj formy zaobchádzania.

V zmysle obsahu uvedeného, v nasledujúcej časti príspevku poukážeme stručne na diferencovaný výkon trestu odňatia slobody a tiež upriamime pozornosť na vybrané prostriedky zaobchádzania s osobou odsúdenou, ktorej bol uložený najprísnejší trest.

Vonkajšou diferenciáciou rozumieme určenie stupňa stráženia, kde v zmysle zákona o výkone trestu rozlišujeme:

- minimálny stupeň stráženia;
- stredný stupeň stráženia;
- maximálny stupeň stráženia. [6]

Stupeň stráženia predstavuje obmedzenia na právach počas doby výkonu trestu, ktoré je odsúdený povinný strpieť, pričom význam slov minimálny, stredný a maximálny korešponduje s rozsahom obmedzení. Zaradenie do konkrétneho stupňa stráženia určuje právoplatným rozhodnutím súd na základe výšky uloženého trestu, závažnosti spáchaného trestného činu, predchádzajúceho odsúdenia, prípadne prognózy nápravy páchatel'a. Určením stupňa stráženia odsúdený trest následne vykonáva v ústave na výkon trestu, ktorý zabezpečuje príslušný stupeň stráženia.

Súd zaradí páchatel'a na výkon trestu odňatia slobody spravidla do ústavu na výkon trestu:

- s minimálnym stupňom stráženia, ak v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu nebol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin,
- so stredným stupňom stráženia, ak v posledných desiatich rokoch pred spáchaním trestného činu bol vo výkone trestu odňatia slobody, ktorý mu bol uložený za úmyselný trestný čin; na predchádzajúce odsúdenie sa však neprihliadne, ak sa na páchatel'a hľadí, ako keby nebol odsúdený.
- do ústavu na výkon trestu s maximálnym stupňom stráženia zaradí súd páchatel'a, ktorému uložil trest odňatia slobody na doživotie, alebo páchatel'a obzvlášť závažného zločinu. [8]

1.2 Vnútorňá diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody v podmienkach Slovenskej republiky

Vnútorňá diferenciácia predstavuje umiestňovanie odsúdených do oddielov a skupín, ktoré je realizované v rámci toho istého stupňa stráženia na zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdenými. V rámci vnútornej diferenciácie rozoznávame diferenciačnú skupinu:

„A“, „B“, „C“ a špecializovaný oddiel.

Skupinu špecializovaných oddielov predstavuje nástupný oddiel, oddiel doživotných trestov, oddiel špecializovaného zaobchádzania, oddiel s bezpečnostným

režimom, osobitný oddiel, uzavretý oddiel, oddiel odsúdených so zdravotným postihnutím a výstupný oddiel. [8]

Odsúdení v oddiele doživotných trestov tvoria výnimku tým, že sa v rámci oddielu zaraďujú do diferenciacných podskupín „D1“ a „D2“. V ostatných špecializovaných oddieloch sa odsúdeným diferenciacia neurčuje.

2. Prostriedky penitenciárneho zaobchádzania

Pri zaobchádzaní s odsúdeným sa na splnenie cieľov programu zaobchádzania využívajú formy a metódy pedagogického a psychologického pôsobenia, metódy sociálnej práce, ústavný poriadok, disciplinárna právomoc, zaraďovanie do práce, vzdelávanie a kultúrno-osvetová činnosť. [6]

Vzdelávanie podobne ako *kultúrno-osvetová činnosť* patria nielen medzi prostriedky zaobchádzania, no patria aj medzi ostatné práva odsúdených vo výkone trestu odňatia slobody.

Vzdelávanie sa u odsúdených spravidla organizuje tak, aby v súlade s osobitnými predpismi bolo ukončenie štúdia oficiálne uznané vydaním príslušného dokladu akreditovanou inštitúciou a z dokladu nesmie byť zrejmé, že ho odsúdený získal počas výkonu trestu.

Kultúrno-osvetová činnosť, t. j. odsúdený má právo na vytvorenie podmienok na vzdelávanie, vypožičať si knihy z väzenskej knižnice, spoločenské hry, predplatiť si dennú tlač a časopisy, objednať si knihy a po súhlase riaditeľa ústavu môže na vlastné náklady používať v cele alebo izbe vlastný rádioprijímač a televízny prijímač. [6]

2.1 Vzdelávania odsúdených v penitenciárnych podmienkach

Vzdelávanie patrí medzi ostatné práva odsúdených. V súčasnosti je upravené v Zákone č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov v ustanoveniach § 32 a v ustanoveniach § 42 a § 73 Vyhlášky MS SR č. 664/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vydáva poriadok výkonu trestu odňatia slobody.

Vzdelávací proces je jedným z prostriedkov duševného a mravného rozvoja odsúdených. Umožňuje odsúdeným získavať určité množstvo vedomostí, zručností a návykov, ktoré môžu uplatniť po prepustení na slobodu, a tým vlastne účinne napomáha plnenie účelu výkonu trestu.

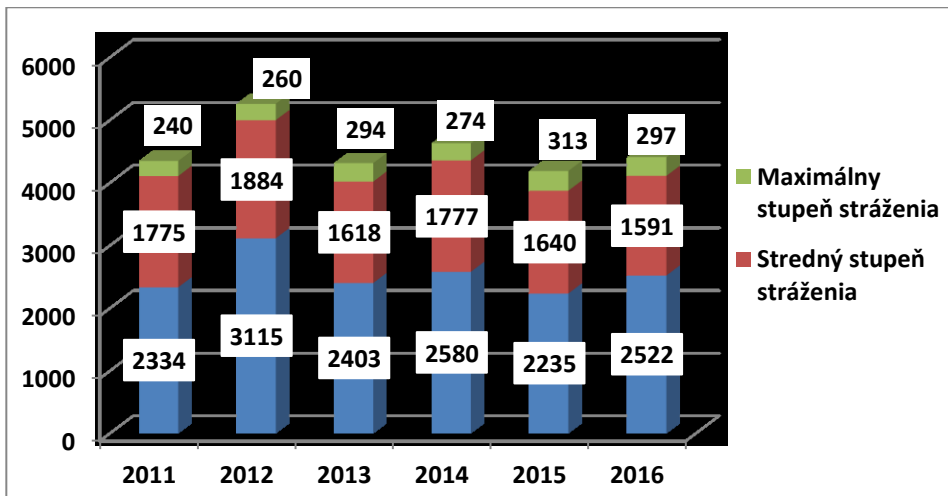
Vzdelávanie odsúdených sa spravidla organizuje tak, aby v súlade s osobitnými predpismi bolo ukončenie štúdia oficiálne uznané vydaním príslušného dokladu akreditovanou inštitúciou; z dokladu nesmie byť zrejmé, že odsúdený ho získal počas výkonu trestu. Odsúdenému, u ktorého sú na to predpoklady, sa umožní, aby získal základné vzdelanie, stredné odborné vzdelanie, úplné stredné vzdelanie, prípadne sa mu umožní absolvovať rekvalifikačný kurz, kurz na zvýšenie alebo rozšírenie kvalifikácie, či zaučenie alebo vyučenie vo vybranom učebnom odbore. Negramotnému odsúdenému sa umožní, aby absolvoval kurz pre negramotných. Ak je odsúdený zaradený do takéhoto kurzu, je povinný sa na ňom pravidelne zúčastňovať.

V rámci doplnenia si základného vzdelania a absolvovania kurzov negramotných sa postupuje podľa osnov schválených školským orgánom a vedením ZVJS. Na vzdelávaní sa podieľajú pedagógovia v školiaciach strediskách (školách v ÚVToS). Pri analfabetoch sa najčastejšie využívajú špeciálnopedagogické metódy a metodika

Zaobchádzanie s páchatelom ako súčasť terciárnej prevencie kriminality

Magdaléna ONDICOVÁ

a didaktické postupy výučby slovenského jazyka – čítania, písania, literatúry a matematiky uplatňované pri výučbe mládeže vyžadujúcej osobitnú starostlivosť (MVOS) alebo osôb vyžadujúcich osobitnú starostlivosť (OVOS). Vyučovanie sa má realizovať zásadne v mimopracovnom čase.

Obr. 2 Prehľad počtu odsúdených vo výkone trestu s kvalifikáciou podľa stupňov stráženia

Zdroj: Vlastné spracovanie z informácií získaných zo štatistických ročeniek ZVJS [online] [cit. 12082017] Dostupné na: www.zvjs.sk

Na základe informácií spracovaných v obr. č. 2 môžeme konštatovať, že vo výkone trestu odňatia slobody sa najpočetnejšie nachádzali s pracovnou kvalifikáciou odsúdení v minimálnom stupni stráženia. Teda čím vyšší stupeň stráženia, tým je síce nižší počet odsúdených, ale aj počet odsúdených s pracovnou kvalifikáciou. S pracovnou kvalifikáciou bolo vo výkone trestu každoročne v minimálnom stupni stráženia viac ako 2 400 odsúdených (konkrétne v roku 2014), no ich počet neprekročil 3 115. Podobne v strednom stupni stráženia sa ich počet pohyboval počas rokov 2011 až 2016 od 1 591 v poslednom sledovanom roku (2016) do 1 884 v roku 2012. V ústavoch s maximálnym stupňom stráženia bolo evidovaných najviac odsúdených s pracovnou kvalifikáciou v roku 2015, spolu 313.

V roku 2016 v rámci procesu zaobchádzania sa celkovo zúčastnilo vzdelávacích aktivít viac ako 470 odsúdených. Mladiství odsúdení predstavovali takmer 6 % z celkového počtu odsúdených k 31.12.2016.

V rámci výkonu trestu odňatia slobody bolo aj v roku 2016 zaradených do celoživotného vzdelávania („rekvalifikačných kurzov“) konkrétne 132 mužov, 18 žien a 6 mladistvých. kadernický kurz navštevovalo spolu 10 odsúdených; zväračský kurz 18 odsúdených; počítačový kurz 16 odsúdených; kurz v oblasti stavebníctva 3 odsúdení; iný odborný kurz 29 odsúdených; kurz pre negramotných navštevovalo spolu odsúdených 56 mužov, 18 žien a 6 mladistvých. [15]

Preto je potrebné aj v zmysle plnenia programu zaobchádzania poukázať aj na ďalšie „ostatné“ práva odsúdených, v rámci uplatňovania ktorých sú realizované aktivity, ktoré sú zaradené aj medzi základné prostriedky zaobchádzania s odsúdenými, konkrétne

kultúrno-osvetová činnosť a napríklad aj zamestnávanie ako prostriedok zaobchádzania s odsúdených.

2.2 Kultúrno-osvetová práca v penitenciárnych podmienkach

Kultúrno-osvetová činnosť, ako už bolo skôr uvedené, podobne ako vzdelávanie patrí nielen medzi prostriedky zaobchádzania ale aj medzi ostatné práva odsúdených. Vo všeobecnosti kultúrno-osvetovú činnosť definujeme ako zámernú, inštitucionalizovanú a organizovanú činnosť a špecifickú oblasť spoločenskej praxe. Kultúrno-osvetovú činnosť z hľadiska účastníkov charakterizuje záujmová (neprofesijná), voľnočasová participácia širokého spektra populácie na spoločenských kultúrnych procesoch.[1] Napomáha vytvárať pozitívny vzťah k spoločnosti založený na zásadách spoločensky akceptovanej morálky a kultúry. Nenásilnou formou vedie odsúdených k zachovávaniu zákonov a iných predpisov, ako aj pravidiel občianskeho spolunažívania. Kultúrno-osvetová činnosť je teda súhrn záujmových aktivít a aktivít vo voľnom čase, ktoré odsúdenému sprostredkujú sústavu akceptovateľných vzorcov konania a správania, medziľudských vzťahov, úcty k životu a spoločnosti.[1]

V penitenciárnych podmienkach v Slovenskej republike sa v prevažnej časti ústavov realizuje najčastejšie v nasledujúcich formách:

- ako osvetová činnosť;
- využívanie ústavnej knižnice;
- záujmová a športová činnosť;
- činnosť záujmových krúžkov;
- filmové predstavenia, sledovanie rozhlasových a televíznych relácií alebo videoprogramov;
- vlastné kultúrne, vzdelávacie a zábavné podujatia a programové relácie odsúdených.[1]

Program zaobchádzania je prostriedkom na realizáciu individuálnej formy zaobchádzania, ktorý je zameraný na odstraňovanie subjektívnych príčin páchania trestnej činnosti, rozvoj osobnosti odsúdeného, jeho primerané správanie a hodnotovú orientáciu a podobne ako u mladistvých, tiež aj u dospelých obsahuje okrem návrhu na zaradenie do vzdelávania aj zaradenie do osvetovej činnosti, rekvalifikačné a resocializačné zámery v rámci možností ústavu s prihliadnutím na záujem a reálne možnosti odsúdeného aj na možnosti systematického rozvíjania a budovania záujmov v podmienkach ústavu, najmä zaradenie do krúžkov, športovej činnosti a kultúrno-osvetovej činnosti.[1]

V roku 2016 boli v rámci neformálneho vzdelávania, výchovy, osvety a skupinového sociálneho poradenstva v spolupráci s externým subjektom zabezpečované akcie zamerané na: zdravie a hygiena; psychologickú osvetu; alkoholizmus a drogy; násilie páchané na ženách; rodinné a partnerské vzťahy; finančnú gramotnosť; pracovnoprávne vzťahy; sociálne služby a sociálne zabezpečenie; ľudské práva a demokracia; všeobecnú osvetu; osvetu v oblasti podmienok výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody; probáciu, mediáciu a alternatívne tresty a iné akcie. Počet akcií pripadajúcich na 100 väznených osôb predstavoval v uvedenom roku 46.[15]

2.3 Zamestnávanie odsúdených v podmienkach penitenciárnych zariadení v Slovenskej republike

V roku 2016 predstavoval priemerný denný počet spolu 10 116 obvinených a odsúdených. V porovnaní s priemernými počtami za rok 2015 je to nárast o 56 osôb (nárast obvinených o 109 osôb a pokles odsúdených o 53 osôb). Z uvedeného počtu bolo do evidencie zamestnanosti zahrnutých 6 555 obvinených a odsúdených a zaradených do práce bolo denné spolu 4 578, konkrétne 4 533 odsúdených a 45 obvinených. Zamestnanosť predstavovala teda v roku 2016 takmer 70 % (konkrétne 69,84 %). Najvyššiu, t. j. 100 % zamestnanosť v roku 2016 dosahovali Ústav na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody v Bratislave, Ústav na výkon trestu odňatia slobody Nitra – Chrenová a v Trenčíne. Zamestnanosť vo vedľajšom hospodárstve v porovnaní s rokom 2015 zaznamenala nárast v percentuálnom vyjadrení o 1,62 % a v priemernom počte zaradených denne do práce o 58 osôb. [15]

Zamestnávanie odsúdených charakterizuje Fábry ako prostriedok zaobchádzania, ktorý je významným psycho-hygienickým faktorom a cieľom ktorého je najmä zabezpečenie a vytváranie predpokladov pre úspešné opätovné začlenenie do občianskeho života po ich prepustení na slobodu. [3]

Každý odsúdený zaradený do práce je povinný pracovať. Spoločensky prospešná práca je súčasne významným psycho-hygienickým a ekonomickým faktorom. [3] Takto odsúdení rozvíjajú manuálne zručnosti, ktoré získali pred výkonom trestu, alebo často nadobúdajú tieto manuálne zručnosti, ktoré u nich absentovali počas pobytu „na slobode“.

Medzi základné formy pracovnej činnosti odsúdených v ústave patrí výrobná práca, ktorá je zo všetkých týchto foriem najefektívnejšia, umožňuje užitočné strávenie času vo výkone trestu na jednej strane a súčasne umožňuje odsúdeným získavať, udržiavať a rozvíjať pracovné návyky a zručnosti a napomáha formovať kladný postoj k práci a plneniu pracovných povinností. Ďalej sú to prospešné práce (platené alebo neplatené) majú výrazný spoločenský charakter tým, že sa prostredníctvom nich zlepšuje prostredie v ústave a mimo neho. Často sú organizované ako dobrovoľné, čo zvyrazňuje ich spoločenský charakter, morálne stimuly a sociálnu pozitívnu motiváciu. Dôležitou formou sú aj práce v prospech ústavu (upratovanie, údržba a pod.), ktoré sú bezprostredne orientované na vykonávanie tých druhov prác, ktoré sa bežne realizujú aj v domácnosti. Napomáhajú zvyšovanie disciplinovanosti odsúdených a vytváranie návykov v oblasti hygieny, čistoty a poriadku.

Riaditeľ ústavu môže v osobitných prípadoch na odstránenie následkov núdzového stavu (napr. povodeň, požiar, snehová kalamita) podľa osobitného predpisu zaradiť odsúdeného na výkon prospešných prác mimo ústavu; v takom prípade nesmie byť ohrozené zdravie a život odsúdeného. [6]

Odsúdení sa do práce zaraďujú vo vnútornej prevádzke ústavov alebo v strediskách vedľajšieho hospodárstva (VH). Výnos z prác odsúdených z VH slúžia čiastočne na vykrytie nákladov na pobyt vo výkone trestu. VH nemá podnikateľský charakter a výdavky na ňu uhrádza štát. Príjmy z VH idú do štátneho rozpočtu a nezostávajú v rezorte napriek tomu, že ÚVTOS majú náklady spojené s vytváraním pracovných príležitostí.

Zaobchádzanie s páchatelom ako súčasť terciárnej prevencie kriminality

Magdaléna ONDICOVÁ

Základné zásady zaraďovania do práce:

- Odsúdený sa zaraďuje do práce v súlade s účelom výkonu trestu; pritom sa prihliada na zdravotný stav, využitie pracovnej kvalifikácie a plnenie cieľov programu zaobchádzania.
- Zaradenie odsúdeného do práce je osobitný vzťah medzi ústavom a odsúdeným, ktorým nevzniká pracovný pomer ani iný obdobný pracovno-právny vzťah.
- Zaradenie odsúdeného do práce môže ZVJS (zbor) skončiť kedykoľvek, a to aj bez uvedenia dôvodu.
- Ústav si voči odsúdenému zaradenému do práce plní povinnosti zamestnávateľa. [6, 11]

Vykonávanie práce odsúdenými v stredisku sa vykonáva formou vlastnej výroby a poskytovaním prác a služieb. Výrobky, práce a služby sú poskytované odberateľom odplatne.

Stredisko zabezpečuje tieto činnosti v ústave alebo mimo ústavu. Vlastná výroba strediska je určená predovšetkým na uspokojovanie potrieb zboru. Na základe zmluvy poskytuje stredisko práce a služby právnickej osobe alebo fyzickej osobe. V zmluve sa určia tiež podmienky, za ktorých budú odsúdení pracovať.

Odsúdený nesmie vykonávať práce, pri ktorých by prišiel do styku s výbušninami, zbraňami, návykovými a inými nebezpečnými látkami. Patrí mu pracovná odmena podľa druhu vykonávanej práce, odpracovaného času alebo normy spotreby práce; za čas, keď odsúdený nepracoval, mu nepatrí náhrada pracovnej odmeny. Výšku pracovnej odmeny a podmienky jej poskytovania ustanoví vláda SR nariadením.

Z hrubej pracovnej odmeny odsúdeného vykonáva, vykazuje a odvádza zbor zrážky podľa osobitných predpisov; zostatok je čistá pracovná odmena, z ktorej sa vykonávajú zrážky v poradí:

- a) na úhradu výživného na osoby, voči ktorým má odsúdený výživovacia povinnosť vrátane príspevku na úhradu nákladov pri starostlivosti o dieťa v ústavnej alebo ochrannej výchove,
- b) na úhradu trov výkonu trestu,
- c) nariadené rozhodnutím riaditeľa ústavu. [6, 11]

Oblasť, v ktorej zbor vykonáva činnosti zamerané na zamestnávanie odsúdených vo vnútri vlastných areálov ústavov i mimo nich, predstavuje celú škálu bežných pomocných či jednoúčelových prác vrátane poľnohospodárskych. Ide o práce bez nároku na vysokú odbornú kvalifikáciu a manuálnu zručnosť.

Vďaka vlastnej výrobnej technológii ústavov je možné, okrem jednoduchých pomocných prác, využiť ponuku zboru na šitie posteľnej bielizne a jednoduchej konfekcie, ochranných pomôcok a odevov, ručné šitie, výrobkov z dreva a drevotriesky, obkladov a nábytku, kovovýrobu s ponukou plechových skriniek, postelí, brán a mreží. Ďalej sú to búracie a stavebnícke práce, murárske, tesárske, v poľnohospodárskej výrobe sú dobre zvládnuté ručné poľné práce a práce vo vinohradoch.[15]

Záver

Sloboda je jedným zo základných práv daných človekom od narodenia a za normálnych a zákonných udalostí zostáva právom až do smrti. Každý človek so slobodou môže zaobchádzať podľa svojho vedomia a svedomia, podľa úrovne inteligencie či úrovne vzdelania. O slobodu sa môžeme pripraviť svojím protiprávnym správaním a konaním voči zdraviu iných ľudí, voči prírode, štátu a ľuďom. Človek konajúci takéto činy raz či opakovane sa dostávajú za múry väznice, kde sa musí podriadiť pravidlám zariadenia.

„Zločinec je človek, ktorý dobrovoľne a vedome koná proti spoločenskému poriadku, proti prirodzenému právu“. Spoločnosť, ktorá je postavená na spravodlivosti má právo, či dokonca povinnosť vyplývajúcu z ochrany svojich členov brániť sa proti takýmto individuám. Táto obrana musí byť samozrejme primeraná a vychádzajúca zo spravodlivosti. Trest je teda legitímnym a morálne prijateľným prostriedkom zabezpečenia spravodlivosti. Pomsta by s tým nemala mať nič spoločné.

Účelom trestu je chrániť spoločnosť pred páchatelmi trestných činov, zabrániť odsúdenému v ďalšom páchaní trestnej činnosti a vychovať ho k tomu, aby viedol riadny život, a tým výchovne pôsobiť aj na ostatných členov spoločnosti. Výkonom trestu nesmie byť ponížená ľudská dôstojnosť. [6]

Penitenciárna starostlivosť sa stala nevyhnutnou a neoddeliteľnou súčasťou systému tzv. dovŕšenia nápravy odsúdeného a preventívneho systému. Vo výkone trestu sa rešpektuje ľudská dôstojnosť odsúdeného a nesmú byť použité kruté, neľudské alebo ponížujúce spôsoby zaobchádzania alebo trestania. Všetky práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú všetkým odsúdeným v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania. Vo výkone trestu sa podporujú také postoje a schopnosti, ktoré odsúdenému pomôžu pri opätovnom zaradení do spoločnosti a rešpektovaní právneho poriadku.

Ako bolo skôr uvedené, právo na vzdelanie patrí medzi ostatné práva odsúdených na výkon trestu odňatia slobody. Podobne ako bolo uvedené odsúdení, bez ohľadu na vekové kategórie majú záujem o doplnenie si vzdelávania vo výkone trestu odňatia slobody, možno aj s vidinou lepšieho sa uplatnenia na pracovnom trhu po „odpykaní“ si trestu alebo len s naplnenia si a spestrenia voľného času.

Aktivity realizované v rámci jednotlivých foriem kultúrno-osvetovej činnosti sú zamerané na ďalšie celoživotné vzdelávanie. Môžeme len predpokladať, že zvyšujúcim sa vzdelaním sa zvýši aj právne povedomie odsúdených, čo môžeme považovať za jednu z efektívnych aktivít, realizovaných v rámci terciárnej prevencie kriminality, ktorá môže v budúcnosti (v ich prípade po odpykaní si trestu) pozitívne ovplyvniť správanie sa prepustených z výkonu trestu odňatia slobody v zmysle vyhýbania sa páchaniu trestnej činnosti.

Referencie

- [1] BALKO E. a kol. 2015. *Penitenciárna pedagogika, Druhé, prepracované vydanie*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2015. s. 160. ISBN 978-80-8054-633-5
- [2] BUBELÍNI, J. 2001. *Prevencia kriminality*. Bratislava: MV SR, 2001. 209 s.

Zaobchádzanie s páchatelom ako súčasť terciárnej prevencie kriminality
Magdaléna ONDICOVÁ

- [3] FÁBRY, Anton. 2009. *Penológia*. Bratislava: EUROKÓDEX, 2009. 264 s. ISBN 978-8089447-01-5
- [4] NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-4
- [5] UHRIN, S., ONDICOVÁ, M. 2012. *Prevencia kriminality*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2012. 145 s. ISBN 978-80-7380-405-3
- [6] Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákon v znení neskorších predpisov
- [7] Zákona č. 221/2006 Z.z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov
- [8] Zákon č. 300/2005 Z. z. trestný zákon v znení neskorších predpisov
- [9] Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej strážne v znení neskorších predpisov
- [10] Vyhláška MS SR č. 368/2008 Z. z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov
- [11] Vyhláška MV SR č. 437/2006 Z.z., ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby.
- [12] Rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými
- [13] Minimálne štandardné pravidlá pre zaobchádzanie s väznenými osobami, schválené Hospodárskou a sociálnou radou OSN 31. 7. 1957 a 13. 5. 1977
- [14] ŠTATISTICKÁ ROČENKA MS SR ZA ROK 2016 [on line] [cit 15-9-2017] <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm>
- [15] ŠTATISTICKÉ ROČENKY ZVJS [on line] [cit. 12-8-2017] www.zvjs.sk

Autor:

¹Magdaléna ONDICOVÁ, Katedra kriminológie, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava; magdalena.ondicova@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

The Global Crisis of Human Civilization and the Search for a Sustainable Future

Daniela PALAŠČÁKOVÁ¹

¹*Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach, SR*

Abstrakt:

Globálna kríza ľudskej civilizácie vznikla ako prepojenie viacerých parciálnych kríz: ekonomickej, spoločenskej, politickej, ekologickej a ďalších. Za príčinu globálnej krízy sa vo všeobecnosti považuje industriálny model ekonomiky a východisko sa hľadá v prechode na model trvalo udržateľného rozvoja, ktorý dáva do súladu hospodársky a spoločenský pokrok s plnohodnotným zachovaním životného prostredia. Príspevok je zameraný na analýzu rizík a ohrození ľudskej civilizácie v 21. storočí. Hlavným cieľom príspevku je na základe analýzy predpokladaných scenárov vývoja podnikatí k vlastnému uvažovaniu o budúcnosti. Poskytnúť impulz k uvažovaniu o možných situáciách, ktorým s pravdepodobnosťou bude musieť ľudstvo čeliť, ale ktorým sa dá na základe dnešných rozhodnutí vyhnúť.

Kľúčové slová: *globálne hodnotové reťazce, hrozba, kríza, riziko, udržateľný rozvoj*

Abstract:

The global crisis of human civilization originated as an interconnection of various partial crisis: financial, social, political, ecological and other crisis. An industrial model of economy is generally considered as the cause of the global crisis and the base is searched in transition to the model of sustainable development, which harmonize economic and social progress with fully-fledged preservation of the environment. The article is focused on the analysis of risks and threats of human civilization in the 21st century. The main aim of this article is to provoke into thinking about future on the basis of analysis of the expected development scenarios. Another aim is to give impulse towards the thinking about possible situations, which the humanity will face with great probability, but which can be avoided by today's decisions.

Keywords: *global value chains, threat, crisis, risk, sustainable development*

Úvod

Na začiatku 21. storočia, o ktorom sa najčastejšie hovorí, že bude storočím informačných a komunikačných technológií (ďalej ako „IKT“), sa začala do popredia dostávať otázka, ako sa má spoločnosť ďalej vyvíjať. Prvým princípom formovania spoločnosti založenej na IKT je princíp globalizácie, ktorý víziu budúceho vývoja spája s vyzdvihovaním ekonomických, ekologických, národných, kultúrnych problémov a

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

záujmov nad záujmy národne. Hodnota človeka sa redukuje a je často podriadená ekonomickým kategóriám nákladov a ziskov. [19]

Kľúčovým prvkom súčasného globálneho hospodárstva sa stali globálne hodnotové reťazce (ďalej ako „GHR“), ktoré sú ústredným bodom medzinárodnej obchodnej a investičnej politiky. Medzinárodná výroba je do veľkej miery členená podľa GHR a koordinujú ju nadnárodné spoločnosti prostredníctvom sietí pobočiek, zmluvných partnerov alebo nezávislých dodávateľov. Takáto cezhraničná fragmentácia výroby ponúka nové perspektívy rastu, rozvoja a zamestnanosti. S pomocou vzostupu IKT došlo v GHR ku globalizácii a fragmentácii výroby: pracovníci z rôznych krajín dnes prispievajú k návrhu, výrobe, uvádzaniu na trh a predaju toho istého produktu. V priemere jedna tretina pracovných miest v podnikateľskom sektore v krajinách OECD závisí od dopytu v cudzích krajinách. Tridsať percent hodnoty vývozu krajín OECD v súčasnosti pochádza zo zahraničia. [26]

Globalizácia svetovej ekonomiky je dnes jedným z určujúcich trendov prebiehajúcich civilizačných zmien a vznik globálnej ekonomiky je už viac realitou ako blízkou či vzdialenou budúcnosťou. Včerajší svet lokálnych štátov sa v priebehu posledných desaťročí zmenil na svet globálnej dediny, ako vznikajúcu globálnu civilizáciu nazval kanadský sociológ Marshall McLuhan (1965). Základom vzniku tejto globálnej civilizácie sa stal vznik globálnej svetovej ekonomiky a jedného svetového trhu. [10]

Následky GHR na hospodárstva a spoločnosti sú zložitejšie a vyznačujú sa väčším rozptýlením a väčšou vzájomnou závislosťou než následky v skorších fázach globalizácie. Globalizácia sa spochybňuje. Nie všetci s takýmto procesom súhlasia, čo sa prejavuje v podobe rôznych protestov, najmä počas vrcholných stretnutí organizácii, ktoré považujú za motor globalizácie (Svetová banka, G8, OECD a iné).

Podľa Klinca (2012) príčiny týchto negatívnych tendencií musíme hľadať v súčasnom industriálnom modeli rozvoja ľudskej civilizácie, ktorý sa stáva čoraz viac neudržateľným, podkopáva samotné základy tejto civilizácie a v súčasnej dobe ohrozuje nielen budúcu ale aj súčasnú existenciu človeka na Zemi. Z uvedeného dôvodu sa stále intenzívnejšie hľadajú cesty presmerovania súčasnej ľudskej civilizácie v smere opustenia modelu industriálneho rozvoja spoločnosti a prechodu na model udržateľný. Podľa Správy *Naša spoločná budúcnosť*, ktorú vydala Svetová komisia pre životné prostredie pod vedením Gro Harlem Brundtlandovej, udržateľný rozvoj (Sustainable Development) je definovaný ako rozvoj, ktorý zodpovedá potrebám prítomnosti bez toho, aby obmedzoval možnosti uspokojovať potreby budúcich generácií.[1] Predstavuje veľkú výzvu pre súčasnú civilizáciu, šancu na vytvorenie ľudskejšej spoločnosti, viac spravodlivej ekonomiky a civilizovanejšej civilizácie. Ľudstvo má tak šancu zharmonizovať svoje vzťahy s prírodou a uvedomiť si svoje miesto a zodpovednosť v Univerze. [9,23]

Strata stability dejov a procesov prebiehajúcich spoločenských, technických a technologických, ako aj v prírodných systémoch a následný vznik krízových javov sú závislé na zmene vonkajších a vnútorných podmienok, v ktorých sa uskutočňujú, a konkrétnom riziku, ktoré nebolo dostatočne znížené, prípadne eliminované. Riziko teda predstavuje významný prvok, ktorý ovplyvňuje bezpečnosť systémov. [17,18]

V súvislosti s uvedeným dôležitou otázkou zostáva, ako sa miera rizika bude vyvíjať v budúcnosti. Mnohí sa zamýšľajú na tým, či podceňovanie rizík ekonómami a politikmi

a preceňovanie rizík vedcami, môže byť snahou nestrašiť širokú verejnosť alebo obavou z faktu, že negatívne očakávania prinášajú negatívne dôsledky?

Hlavným cieľom príspevku je na základe analýzy rizík a ohrození ľudskej civilizácie v 21. storočí a predpokladaných scenárov vývoja podnietiť k vlastnému uvažovaniu o budúcnosti. Poskytnúť impulz k uvažovaniu o možných situáciách, ktorým budem musieť ľudstvo v budúcnosti čeliť, ale ktorým sa dá na základe dnešných rozhodnutí ešte vyhnúť. Príspevok predstavuje vybrané výsledky riešenia výskumného projektu VEGA 1/0961/16.

1. Potreba udržateľného rozvoja

S prehlbovaním globálnej krízy ľudstva rastie aj počet ekonomických teórií zameraných na zosúladenie pôsobenia ekonomiky s novou ekonomickou a civilizačnou realitou a so zachovaním životného prostredia na Zemi. Ako nové školy teoretickej ekonómie a ekonomického myslenia sa objavili: [9,3,4,5,6,7,8,13,14,15,20,21,23,24]

- nová ekonómia (Ekins, Max-Neef, Etzioni, Gore, Hendersonová, Parkinová);
- humanistická ekonómia (Lutz, Lux);
- ekonómia reálneho života (Ekins, Max-Neef, Daly);
- ekologická ekonómia (Conaty, Hendersonová, Parkinová);
- zelená ekonómia (Ekins, Conaty, Parkinová);
- ekonómia ustáleného stavu (Daly, Cobb);
- morfogenetická ekonómia (Maruyama);
- geonómia (Carson, Mouldenová, Rifkin);
- bionómia (Rotschild);
- socioekonómia (Etzioni);
- regeneračná ekonómia (Hawken).

Spoločné pre tieto ekonomické teórie sú holistické paradigmatálne východiská, holistický pohľad na svet a snaha o vytvorenie ekonomického systému postaveného na alternatívnych hodnotových orientáciách. [9]

Významnými aktivitami smerujúcimi k hľadaniu východísk z krízy industriálneho systému sa stali Správy Rímskemu klubu (Club of Rome), ktoré od roku 1972 poukazujú na potrebu opustenia súčasného industriálneho modelu rozvoja spoločnosti. Kolektívom autorov pod vedením Donelly Meadowsovej, Dennisa Meadowsa, Jorgena Randersa a Williama Behrensa bola v roku 1972 publikovaná prvá správa Rímskemu klubu nazvaná *Limity rastu*, ktorá sa stala jednou z najčítanejších vedeckých publikácií a jej vplyv na dnešnú diskusiu o ekonomickom raste je nepopierateľný. Autori uvedenej správy sa stali priekopníkmi hľadania alternatívneho modelu ekonomického rozvoja, ktorý sa dnes nazýva udržateľný rozvoj. [11]

Po prvej správe Rímskemu klubu bola publikovaná celá rada ďalších správ, ktoré boli venované prevažne globálnej a ekologickej problematike. Správy Rímskemu klubu sa vyznačujú nasledovnými charakteristikami: [22]

- majú globálnu perspektívu;
- dlhodobý prístup indikujúci budúce trendy;
- interdisciplinárny prístup zahrňujúci interakcie politických, sociálnych, kultúrnych, ekologických, vedeckých a technologických problémov;

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

- zreteľný globálny prístup, ktorý by nemal limitovať možnosť zamerania na špecifický sektor;
- zdôrazňujú význam a mimoriadny potenciál cieľových skupín;
- koncentráciu na praktické návrhy spôsobov riešenia problémov.

O dvadsať rokov neskôr v roku 1992 Dennis Meadows, Donella Meadowsová a Jorgen Randers vydali knihu *Prekročené limity* s podtitulom *Predstava trvalo udržateľnej budúcnosti v konfrontácii s globálnym kolapsom*. V tom istom roku bývalý americký viceprezident Al Gore publikoval knihu *Zem na miske váh* s podtitulom *Ekológia a ľudský duch*, v ktorej navrhol Strategickú environmentálnu iniciatívu a Globálny Marshallov plán na záchranu životného prostredia na Zemi. [12,22]

V roku 1992 sa konala v Rio de Janeiro Svetová konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji UNCED (United Nations Conference on Environment & Development), vzhľadom na jej význam a zameranie je známa aj ako Summit Zeme. Summit je známy vďaka podpísaniu viacerých významných dokumentov ako *Agenda 21* a medzinárodných dohôd, napr. *Dohovor o biologickej diverzite*, ktoré sa zaoberajú princípmi trvalo udržateľného rozvoja vo všetkých oblastiach činnosti človeka a spoločnosti. Dokument *Agenda 21* je dnes považovaný za základný programový dokument pojednávajúci o smerovaní ľudsťva k trvalo udržateľnému rozvoju a predstavuje programové východisko pre formuláciu politik trvalo udržateľného rozvoja v jednotlivých krajinách a regiónoch.

Významným programovým dokumentom zameraným na zmenu správania sa podnikateľských subjektov je správa *Zmena kurzu*, ktorú v roku 1993 vypracovali Stephan Schmidheiny a Podnikateľská rada pre trvalo udržateľný rozvoj. V uvedenej správe upozorňujú na nasledovné negatívne celosvetové tendencie, ktoré budú viesť k prehľbovaniu globálnej krízy a ďalšiemu ničeniu životného prostredia na Zemi: [16]

- Rýchlo rastúci počet obyvateľstva na Zemi, ktorá je už preplnená a v 21. storočí pravdepodobne bude musieť užiť dvakrát toľko ľudí. Nedostatky životného prostredia, ktoré majú rôzne príčiny sa zhoršujú pod tlakom počtu obyvateľstva.
- Rastúca spotreba prírodných zdrojov, ktorá je často neefektívna a zle plánovaná. Obnoviteľné zdroje nemajú čas na obnovu.
- Urýchľovaná degradácia mnohých častí prostredia, ktorú spôsobuje rast populácie a jeho plytvanie zdrojmi. S degradáciou ekosystémov sa stráca biologická rôznorodosť i genetické zdroje.
- Nadmerné využívanie a zneužívanie zdrojov, ktoré je sprevádzané znečistením atmosféry, vody a pôdy látkami, ktoré sú veľmi stabilné. S rastúcim počtom zdrojov a foriem znečistenia sa tento proces zjavne urýchľuje.
- Zmena klímy a stability systémov cirkulácie vzduchu, ktoré sú najkomplexnejším a asi najvážnejším z uvedených ohrození.

Mnohé z uvedených tendencií v životnom prostredí možno zvrátiť. Táto strata je však trvalá. V roku 2002 v juhoafrickom Johannesburgu sa konalo ďalšie významné globálne podujatie pod názvom *Svetový summit o udržateľnom rozvoji* (ďalej ako „WSSD“ - World Summit on Sustainable Development), ktorý však nemal také veľké a prelomové ambície ako *Summit Zeme*. Išlo tam hlavne o urýchlenie, zefektívnenie a celkové zdokonalenie implementácie záverov, odporúčaní a záväzkov z Ria. [22]

Po dvadsiatich rokoch sa v roku 2012, taktiež v Rio de Janeiro, konala trojdňová konferencia OSN o udržateľnom rozvoji, bežne nazývaná Summit Rio+20, alebo Rio

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

2012, na ktorej sa bývalá premiérka Nórska a šéfka Svetovej komisie OSN pre životné prostredie a udržateľný rozvoj, okrem iného tiež autorka termínu "udržateľný rozvoj", Gro Harlem Bruntlandová vyjadrila: „*Kým prvá konferencia v 1992 bola vedená v duchu optimizmu a idey zachrániť planétu, účastníci Ria+20 budia skôr dojem, že im ide o blaho jednotlivcov a zisk.*“ Niektorí Rio 2012 hodnotia ako ďalšiu výzvu, no pre väčšinu zainteresovaných v problematike je skôr sklamaním, alebo úplným sklamaním.

Keď sa bližšie pozrieme na reálnu situáciu na Slovensku tak zistíme, že sa dramaticky líši od zámerov uvedených dokumentov a iniciatív. Slovensko síce v duchu záväzkov z Ria vytvorilo Radu vlády pre trvalo udržateľný rozvoj, ale tá je už niekoľko rokov úplne pasívna. Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja je vcelku progresívna a ambiciózná, ale buď sa ignoruje, alebo plní iba formálne. O prístupe k lesom a (ne)plnení príslušného autoritatívneho prehlásenia z Ria svedčí napr. fakt, že sa ťaží dvakrát viac dreva, než je jeho ročný prírastok. O tom, ako sa priam programovo znižuje biodiverzita, čiže druhová, ekosystémová a genetická rôznorodosť Slovenska, čítame a počúvame vari denne, ale hlavne, každý to môže vidieť na vlastné oči. Doterajším vrcholom popierania dokumentov a záväzkov z Ria, ku ktorým sa slovenská vláda oficiálne prihlásila, je však prístup k plneniu Rámcového dohovoru o klimatickej zmene a nasledujúcich dokumentov vrátane Kjótskeho protokolu, čoho dôkazom je okrem iného aj žaloba slovenskej vlády na Európsku komisiu za údajne nízke pridelené emisné kvóty. [22]

2. Metodika

V celom rade vedeckých štúdií, v právnych normách a v odbornej literatúre, ako aj v rôznych slovníkoch sa termín riziko definuje celým radom pojmov. Závisí to na odbore činnosti, pre ktorý sa definuje, ako aj od účelu definície a jej plánovaného využitia.

Pri definovaní rizika sa v prevažnej väčšine prípadov vychádza z dvoch základných skutočností a to: 1) výskytu nežiaduceho dôsledku, 2) pravdepodobnosti, s akou tieto dôsledky môžu nastať, t.j. neistoty, že bude dosiahnutý plánovaný výsledok prebiehajúcich dejov. [17]

Podľa Šimáka (2006) miera rizika je číselná hodnota alebo funkcia, ktorá popisuje vzťah pravdepodobnosti a dôsledkov krízového javu, ktorý môže vzniknúť v dôsledku príslušného rizika. Vyjadruje sa prostredníctvom matice rizika, jednorozmernej miery rizika, strednej miery dôsledku, izokrivky rizika (individuálne riziko), f – D krivky (spoločenské riziko). Zo všeobecného pohľadu je riziko pravdepodobnosť výskytu nežiaducej udalosti s nežiaducimi následkami. Riziko pozostáva z radu trojíc $R = \{s_i, p_i, d_i\}$ - scenár (s) i -tej udalosti, pravdepodobnosť (p) výskytu tejto udalosti a dôsledky (d) tejto udalosti.

Podľa Svetového ekonomického fóra (ďalej ako „WEF“ – World Economic Forum) je každé riziko charakterizované svojou možnosťou, pravdepodobnosťou, že nastane (likelihood) a možnými následkami (severity) podľa veľkostí dopadu na svet. Charakteristika môže byť kvalitatívna alebo kvantitatívna. [27]

Pri kvantifikovateľných následkoch sa v dokumente WEF používajú dve čísla: 1) možné finančné straty v amerických dolároch a 2) možné straty na životoch. Pri najväčších dosahoch sa pracuje so sumami nad 1 000 mld. USD, najmenšie sa začínajú od 10 mld. USD. Napr. dosahy klimatických zmien sa pohybujú v intervale 50 - 250 mld. USD a medzinárodný terorizmus v intervale 10 - 50 mld. USD. [27] V tejto súvislosti je

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

potrebné podotknúť, že pri odhade dosahov sa v dokumente nepracuje s tzv. najhorším, ale s najviac očakávaným scenárom.

Z hľadiska strát na životoch napr. globálna pandémia pracuje so stratami v intervale 200 tisíc - 1 milión osôb, na vrchole je riziko choroby v rozvojovom svete, kde sa počíta so stratami nad 1 milión osôb. Pri týchto rizikách existujú aj výrazne horšie scenáre. Celosvetová pandémia vtáčej chrípky s počtom nakazených približne 2. miliardy ľudí a mortalitou 5% (ako bola v prípade SARS) vedie k stratám na životoch v rozsahu 100 miliónov, nehovoriac už o katastrofických scenároch pri prepuknutí epidémie zlikvidovaných pravých kiahní. Pri medzinárodnom terorizme sa pracuje s intervalom 1 a 600 - 8 tisíc mŕtvych. [27]

Analýza WEF zohľadňuje 3 komplementárne aspekty globálnych rizík:

1. hodnotenie ich pravdepodobnosti a vplyvu ako aj ich vývoj v priebehu rokov;
2. regionálne rozdelenie vnímanej pravdepodobnosti rizík;
3. mapovanie prepojení medzi rizikami a medzi rizikami a trendmi, ako aj rozdielu úrovne obáv z krátkodobého a dlhodobého hľadiska.

3. Analýza rizík a ohrození ľudskej civilizácie v 21. storočí

Globálnymi rizikami sa zaoberá množstvo významných medzinárodných organizácií a inštitúcií, napr. WEF, OECD, OSN, Svetová banka, ale aj NATO, ktoré vo svojej novej stratégii pracuje s ďaleko väčším počtom globálnych rizík ako v minulosti. V príspevku sme pozornosť sústredili na prehľad globálnych rizík podľa WEF, ktoré majú buď priamy alebo nepriamy dopad aj na Slovensko.

Pri príležitosti tohtoročného stretnutia WEF vo švajčiarskom Davose vypracovala pracovná skupina Global Risk Network už 12. vydanie prehľadu globálnych rizík *Global Risks 2017*. Dokument obsahuje perspektívy od takmer 750 odborníkov z rôznych oblastí ľudskej činnosti (podnikateľov, finančníkov, politikov, akademikov, náboženských predstaviteľov) na vnímaný vplyv a pravdepodobnosť dopadov 29. prevládajúcich globálnych rizík, ako aj 13. základných globálnych trendov, ktoré by ich mohli zosilniť alebo zmeniť vzájomné prepojenia v priebehu desaťročného časového rámca. Identifikované riziká sú rozdelené do 5. kategórií: ekonomickej, environmentálnej, geopolitickej, sociálnej a technologickej.

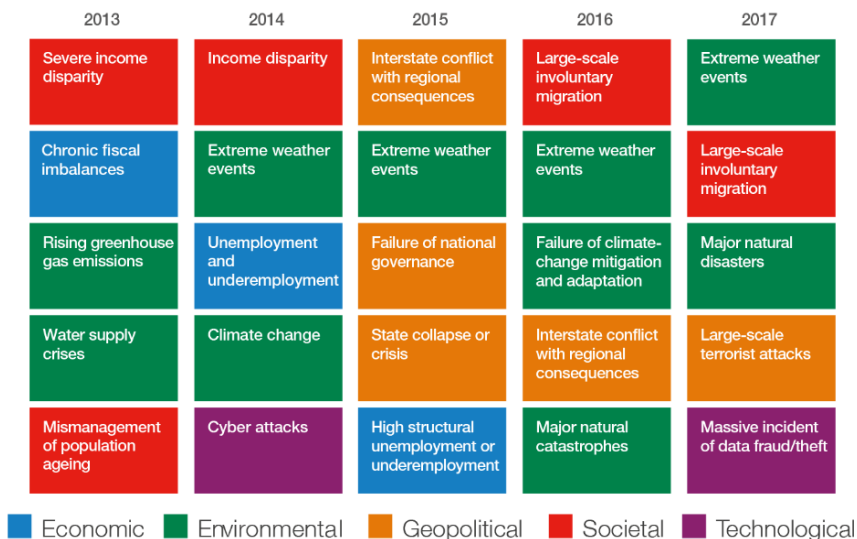
Správa o globálnych rizikách definuje "globálne riziko" ako neistú udalosť alebo podmienku, že ak sa vyskytne, môže v nasledujúcich 10. rokoch spôsobiť značný negatívny vplyv na niekoľko krajín alebo odvetví. "Trend" je definovaný ako dlhodobý vzor, ktorý sa v súčasnosti uskutočňuje a ktorý by mohol prispieť k zosilneniu globálnych rizík, alebo k zmenám vzťahov medzi nimi. Na rozdiel od rizík sa trendy vyskytujú s istotou a môžu mať pozitívne ale aj negatívne dôsledky. Trendy môžu zmeniť, ako sa riziká vyvíjajú a vzájomne súvisia, a informujú o úsilí o zmiernenie rizika. [27]

Na Obr. 1 a 2 je zobrazený vývoj najväčších rizík podľa pravdepodobnosti (Obr. 1) a podľa dopadu (Obr. 2) za posledných 5 rokov, t.j. obdobie rokov 2013 – 2017, podľa WEF. O tom, či práve tieto, a nie iné riziká sú najvýznamnejšie, možno viesť dlhé diskusie. Napr. jedným z najvýznamnejších sociálnych rizík je demografická kríza vo vyspelom svete, z geopolitických je to konflikt medzi Západom a islamským svetom, z technologických zamorovanie životného prostredia. Medzi najväznejšie témy a výzvy

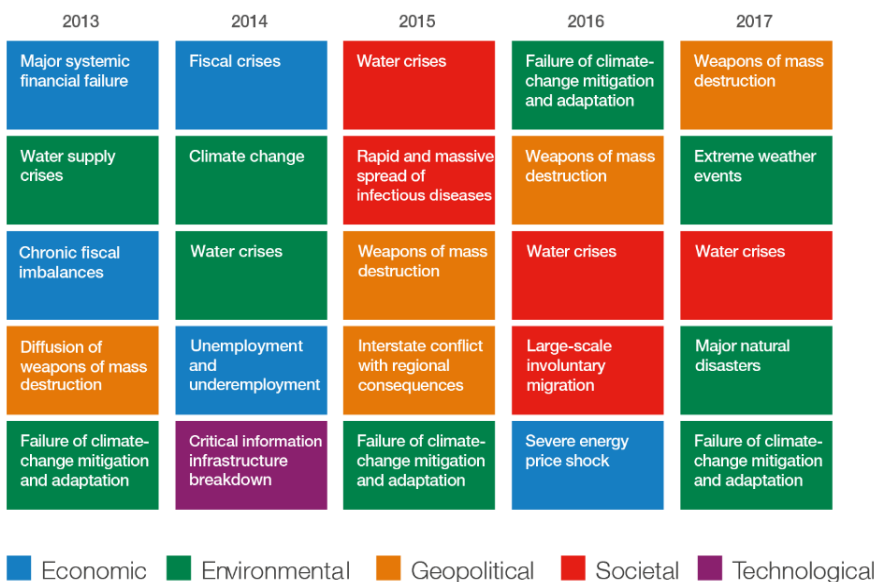
Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

manažmentu rizík 21. storočia patria jednoznačne klimatické zmeny, ktoré môžu v nasledujúcich desiatich rokoch úplne zmeniť globálny vývoj. Ba navyše sú rizikom ohrozujúcim samotnú existenciu nášho sveta.

Obr. 1 Vývoj najväčších rizík podľa pravdepodobnosti za posledných 5 rokov
Zdroj: [27]

Obr. 2 Vývoj najväčších rizík podľa dopadu za posledných 5 rokov
Zdroj: [27]

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

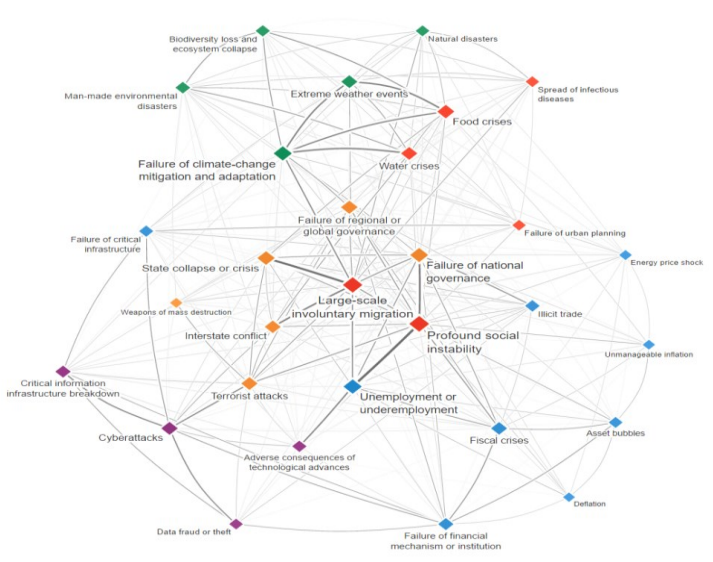
Ako môžeme vidieť na Obr. 1 a 2, kým v roku 2016 v obidvoch uvedených kategóriách (najväčších rizík podľa pravdepodobnosti a podľa dopadu) zvíťazilo, po prvýkrát v histórii, riziko spojené so životným prostredím - klimatické zmeny, tak v roku 2017 bolo prírodné riziko len na čele pravdepodobnosti - extrémne výkyvy počasia. Uvedené riziká, čo do dopadu, dokázali predstihnúť zbrane hromadného ničenia.

S životným prostredím však súvisia aj ďalšie riziká, ako sú prírodné katastrofy, alebo ľuďmi spôsobenej katastrofy na životnom prostredí a tiež minuloročný víťaz - klimatické zmeny, respektíve neúspech v snahe zmierniť ich a prispôsobiť sa im. [25] Podľa WEF prepojenie zmien klímy súvisí s nútenou migráciou i medzinárodnou bezpečnosťou.

Vybrané riziká sú detailnejšie analyzované vo forme scenárov, napr. geopolitické riziká generujú následné dosahy v oblasti ekonomických rizík, nestabilita na Strednom východe môže spôsobiť ropný šok a pod..

Ďalším poznáním z analýzy scenárov je, že na manažment niektorých rizík je aplikovateľná teória hier. [25] Napr. pri redukcii emisií je hráč, ktorý Kjóto ignoruje (Čína, USA), v ekonomickej výhode oproti iným. V dôsledku otepľovania strácajú všetci, ale viac tí slušní, ktorí nemajú ekonomickú výhodu. Bez aktívnej účasti USA a Číny je manažment väčšiny globálnych rizík problematický. Preto napr. aktivita EÚ na zníženie emisií o 20% do roku 2020 ako izolovaná aktivita nedáva veľký zmysel. Jediným riešením je, aby všetci hráči akceptovali pravidlá. Toto je jednou zo skutočných výziev OSN.

Vzájomné väzby medzi rizikami sú stále silnejšie. Na Obr. 3 môžeme vidieť interaktívne prepojenie rizík a ich priame väzby pre rok 2017, ktoré môžeme podrobne analyzovať na stránkach WEF.

Obr. 3 Prepojenie globálnych rizík pre rok 2017
Zdroj: [27]

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

Keď sa pozrieme na oblasť ekonomiky a bohatstva, tak zistíme, že stále aktuálnou témou je téma rizika spočívajúca v príjmovej nerovnosti a v stále sa roztvárajúcich nožniciach medzi chudobnými a bohatými. Závety prieskumu WEF zároveň upozorňujú na ďalšie sociálno-ekonomické rizikové faktory, ako sú nedostatočne financovanie v oblasti sociálnych systémov, ako aj kritika pretrvávania nízkych úrokových sadzieb, ktoré zvyšuje riziko v podobe nedostatočných úspor na dôchodok, najmä v súvislosti so starnutím populácie.

Svoj diel kritiky si podľa Akermana (2017) vyslúžil aj trhový kapitalizmus. Rastúce populistické nálady zamerané proti existujúcim vládam naznačujú, že sme sa už dostali za fázu, kedy by sa spoločenské „bolesti“ mohli upraviť samovoľne. Do programu je preto potrebné zaradiť taktiež reformu trhového kapitalizmu. Rovnako je bezpodmienečne nutná spolupráca medzi jednotlivými štátmi, podnikateľským prostredím ale aj jednotlivcami. Pokiaľ k nej nedôjde, riskujeme ohrozenie verejných financií, ďalší rast sociálnych nepokojov, posilňovanie populizmu a polarizácie spoločnosti.

Procesy globalizácie prebiehajú dlhší čas a ich začiatok možno spájať, tak ako sme to uviedli v úvode, s nástupom moderných technológií, ktoré svojou schopnosťou integrácie umožňujú spájať dovedy oddelené časti sveta (ekonomiky, spoločnosti alebo iné štruktúry civilizácie). IKT určujú smerovanie prebiehajúcej globalizácie, ktorej výsledkom bude globálna informačná spoločnosť. Podľa americkej ekonómky a futurologičky Hazel Hendersonovej (1996) procesy globalizácie tvoria riadiace sily, ktoré ovplyvňujú dnešnú spoločnosť. Dnešná spoločenská zmena a všeobecná reštrukturalizácia národov a ich inštitúcií je riadená aspoň šiestimi veľkými globalizačnými procesmi, ktoré preskúmala vo svojej práci *Politika solárneho veku*, a ktorými podľa nej sú:

1. globalizácia technológie a produkcie;
2. globalizácia práce, zamestnanosti a migrácie;
3. globalizácia financií, informácií a dlhov, ako aj nový faktor, že peniaze a informácie sa teraz stavajú zameniteľnými;
4. globálne rozšírenie vojenských zbraní a zbrojných pretekov;
5. globalizácia ľudských vplyvov na planetárnu biosféru;
6. globalizácia vytvárania globálnej kultúry a spotrebiteľských vzorov.

Siedmy veľký globalizačný proces zahŕňa reakcie na prvých šesť a tvoria ho spätné väzby ako sú: interakcie, odozvy, preskupenia a reštrukturalizácie.

Z uvedeného vyplýva, že za dôležité i rizikové sú vnímané technológie, ktoré na jednej strane môžu priniesť rad inovatívnych riešení pre súčasné riziká a hrozby, no na druhej strane môžu znamenať ďalšie možné hrozby, s ktorými musíme počítať na všetkých úrovniach spoločenského, ekonomického, politického života, ale aj na medzinárodnej úrovni.

Nové a niekedy aj revolučné novinky, ako sú napr. systémy umelej inteligencie, predstavujú obrovské príležitosti, ako usmerniť a zlepšiť náš každodenný život. Práve umelá inteligencia je, podľa najnovších zistení WEF, jedným z päťice najdôležitejších fenoménov, ktoré budú spoluvytvárať tvár sveta. Zároveň však prináša celý rad potenciálnych nebezpečenstiev, ako sú možné nehody, vznik nepredvídateľných udalostí, ako aj jej zneužitie ohrozujúce bezpečnosť všeobecne i bezpečnosť jednotlivca. [25]

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

Ak sa na situáciu pozrieme s pohľadu Slovenska tak zistíme, že dôsledky globálnych rizík sa týkajú aj našej krajiny, či už ide o klimatické zmeny, pandémie, cenové ropné šoky, nestabilitu na Strednom východe, nízku kvótu na emisie od EÚ, útoky extrémistov, rozsiahlu nedobrovoľnú migráciu a ďalšie, ktoré nie sú ojedinelé vo svete. Pretože možnosť Slovenska ovplyvniť globálne riziká je malá, aktivity krajiny musia smerovať najmä do oblasti minimalizácie možných následkov globálnych rizík. Podľa špecialistov na riziko je pre Slovensko charakteristická najmä hlboká sociálna nestabilita.

Záver

Z prehľadu hlavných rizík a ohrození budúceho svetového vývoja je zrejmé, že vstupujeme do obdobia veľkej diskontinuity, šokov a prekvapení. Typickou ukázkou sú jadrové zbrane a klimatické zmeny. V niektorých súvislostiach nemožno čakať prekvapenie, to je napr. nedobrovoľná migrácia prinášajúci rast nezamestnanosti a problémy sociálneho systému. Iné diskontinuity sú ťažšie predvídateľné. Môžu byť dôsledkom interakcií niekoľkých trendov a závisieť na kvalite nielen politického vodcovstva. Takúto neistotu predstavujú napr. demografické zmeny vo vývoji Európy, Japonska alebo Ruska. Výsledkom úrovne politického vedenia tiež bude, či sa globálne inštitúcie dokážu prispôbiť premenám mocenských vzťahov.

Ako odpoveď na otázku prečo celý proces nenapreduje podľa našich predstáv by sme mohli označiť ako hlavné príčiny: [22]

- únavu a znechutenie z početných neúspechov;
- infláciu v používaní kľúčových pojmov životné prostredie (environment) a udržateľný rozvoj (sustainability), často v úplne nevhodnom kontexte, neraz aj na maskovanie celkom opačných zámerov a aktivít;
- nedostatok zdrojov a vhodných mechanizmov – od ľudských, cez inštitucionálno-infraštruktúrne až po finančné;
- pretrvávajúcu nadradenosť národných, mocenských a korporatívnych záujmov nad globálnymi, celospoločenskými;
- nestabilné a ich významu nezodpovedajúce postavenie problémov životného prostredia a udržateľného rozvoja v národnej i medzinárodnej politickej agende;
- nevídaný rozmach konzumného štýlu života v krajinách, ktoré na to neboli mentálne pripravené (stredná a východná Európa, tretí svet na čele s najľudnatejšími krajinami Čínou a Indiou a i.);
- konkurenciu problémov typu globálneho terorizmu a vojny proti nemu;
- odpor kľúčového „globálneho hráča“ – USA – proti takmer všetkým pozitívnym medzinárodným iniciatívam na poli životného prostredia a udržateľného rozvoja
- a mnohé ďalšie.

Uvedený prehľad určite nie je kompletný a vyčerpávajúci. Dúfame však, že príspevok poskytol impulz k uvažovaniu o ďalších možných situáciách, ktorým bude musieť ľudstvo v 21. storočí čeliť, ale ktorým sa dá na základe dnešných rozhodnutí ešte vyhnúť. Možnosti narastajúcej svetovej populácie sa môžu dosiahnuť len zachovaním priaznivej klímy a krehkého ekosystému, na ktorom závisí všetko živé. Musíme však nájsť a prijať novú víziu a cestu svetového vývoja, ak má ľudstvo prekonať súčasné výzvy. Podľa programu Rímskeho klubu súčasné smerovanie vývoja sveta nie je dlhodobo udržateľné, a to napriek enormnému potenciálu trhu a technologickým

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti
Daniela PALAŠČÁKOVÁ

inováciám. Na zabezpečenie zlepšenia životných podmienok sú potrebné nové myšlienky a stratégie.

Použité zdroje

Knihy:

- [1] BRUNDTLAND, G. H. et al. *Naše spoločná budúcnosť*. Praha: Academia, 1991. 297 s. ISBN 80-85368-07-02.
- [2] CARSON, P., MOULDEN, J. *Zelený poklad. Rozhovor dvou podnikateľu o ekologické revolúci*. Praha: České ekologické manažerské centrum, 1996.
- [3] DALY, H. E., COBB, J. B. jr. *For the Common Good. Redirecting the Economy Toward Community, the Environment and a Sustainable Future*. Boston: Beacon Press, 1989,
- [4] EKINS P., MAX-NEEF, M. (editors). *Real-Life Economics. Understanding Wealth Creation*. London: Routledge, 1992.
- [5] ETZIONI, A. *Moralní dimenze ekonomiky*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-19-X.
- [6] GORE, A. *Earth in the Balance. Ecology and the Human Spirit*. Boston: Houghton Mifflin Company, 1992.
- [7] HAWKEN, P. *Ecology of Commerce. A Declaration of Sustainability*. New York: Harper Collins, 1993,
- [8] HENDERSON, H. *Building a Win-Win World. Life Beyond Global Economic Warfare*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, 1996.
- [9] KLINEC, I. *Základy ekonomie udržateľného rozvoja (študijné texty)*. Olomouc: Katedra rozvojových štúdií, Prírodovedecká fakulta Univerzita Palackého, 2012.
- [10] McLUHAN, M. *Understanding Media. The Extensi ons of Man*. New York: McGraw-Hill Book Company, 1965.
- [11] MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J., BEHRENS, W. *The Limits to Growth*. New York: Universe Book, 1972.
- [12] MEADOWS, D. H., MEADOWS, D. L., RANDERS, J. *Beyond the Limits. Confronting Global Collapse Envisioning a Sustainable Future*. Vermont: Chelsea Green Publishing Company, 1992.
- [13] PARKIN, S. *Green Futures. Agenda for the 21st Century*. London: Fount, 1991.
- [14] RIFKIN, J. *The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Down of the Post-Market Era*. New York: G.P.Putnam s Sons, 1995.
- [15] ROTSCCHILD, M. *Bionomics. The Inevitability of Capitalism*. New York: A John Macrae Book, 1990.

Globálna kríza ľudskej civilizácie a hľadanie udržateľnej budúcnosti

Daniela PALAŠČÁKOVÁ

- [16] SCHMIDHEINY, S., Podnikatelská rada pro trvale udržitelný rozvoj. *Změna směru. Globální podnikatelská perspektiva rozvoje a životního prostředí*. Praha: České ekologické manažerské centrum, 1992, 1993.
- [17] ŠIMÁK, L. *Manažment rizík*. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, 2006.
- [18] LOVEČEK, T., REITŠPÍS, J. *Design and evaluation system for the objects protection* (in Slovak). Žilina: EDIS, 2011. 280 p.
- [19] ONDRUŠEK, M. Sociálne ekonomické riziká populačného vývoja EÚ. In: *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Riešenie krízových situácií v špecifickom prostredí“*. Žilina: FŠI ŽU, 2009, s. 515-520. ISBN 978-80-554-0016-7.

Časopisy:

- [20] CONATY, P. Evropa je jako ementál. Rozhovor s Patem Conatym. In: *Poslední generace č.2/1997*, Hnutí DUHA, Brno, 1997.
- [21] GOLDSMITH, E. Základní principy hlubinné ekologie. In: *Prostor č. 26/1993* Nezávislá revue. Prostor, Praha, 1993.
- [22] HUBA, M. *The UN Milestones of the Protection for the Environment and Sustainable Development* (with an Emphasis on the Earth Summit). Vol. 41, No. 4, pp. 178 – 183, 2007.
- [23] KLINEC, I. Ekonomía a ekológia na pozadí holistického videnia sveta. In: *Životné prostredie č. 4/1998*, Bratislava 1998.
- [24] MARUYAMA, M. Morphogenetic Economics: Change-Amplification by Causal Loops. In: *Technological Forecasting and Social Change 29/1986*.

Dáta, správy, práce:

- [25] AKRMAN, L. *Svět je plný rizik. Která jsou ta letošní podle Světového ekonomického fóra?* [cit 12-1-2017] Dostupné na: www.peak.cz
- [26] OECD Multilingual Summaries, *OECD Skills Outlook 2017 Skills and Global Value Chains*. Dostupné na: www.oecd-ilibrary.org/.../oecd-skills-outlook-2017_9789264273...10.1787/9789264273351-en
- [27] WORLD ECONOMIC FORUM, 2017: *The Global Risks Report 2017, 12th Edition*. Geneva, 2017. [on line] [cit 15-6-2017] Dostupné na: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017>

Autor:

¹Daniela Palaščáková – Ekonomická fakulta, Technická univerzita v Košiciach, B. Němcovej 32, Košice, SR, e-mail: Daniela.Palascakova@tuke.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR

Raising Awareness of Cyber Security in the Slovak Republic

Lenka PALAŠČÁKOVÁ¹

¹*Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, SR*

Abstrakt:

Kybernetická bezpečnosť patrí medzi najdiskutovanejšie bezpečnostné témy a v súčasnosti ju vnímame najmä v intenciách širšieho trendu rozširovania významu tradičných koncepcií medzinárodnej bezpečnosti o tzv. „asymetrické hrozby“. Príspevok prezentuje legislatívny rámec a vybrané koncepčné a strategické dokumenty týkajúce sa oblasti kybernetickej bezpečnosti v podmienkach SR. Hlavným cieľom príspevku je na základe analýzy vybraných dokumentov prezentovať súčasné trendy v začleňovaní problematiky kybernetickej bezpečnosti do procesu vzdelávania, vedy a výskumu na Slovensku.

Kľúčové slová: *hrozba, informačno-komunikačné technológie, kybernetická bezpečnosť, vzdelávanie*

Abstract:

Cyber security is currently one of the most discussed security issues and currently we are seeing it in the wake of the broader trend of expanding the importance of traditional concepts of international security to the "Asymmetric threats". The contribution presents the legislative framework and selected conceptual and strategic documents concerning the area of cyber security in Slovak Republic conditions. The main objective of the paper is to present, on the basis of an analysis of selected documents, current trends in the integration of cyber security issues into the education, science and research process in Slovakia.

Keywords: *threat, information and communication technologies, cyber security, education*

Úvod

S existenciou ľudstva je neoddeliteľne spätá jeho bezpečnosť, ako jedna z významných potrieb človeka, bez zaistenia ktorej nemôžeme hovoriť o jeho ďalšom rozvoji. Ak si v uvedenej súvislosti kladieme otázku, ako chceme a budeme zajtra žiť, nemôžeme sa vyhnúť ani otázke, či bude náš zajtrajšok bezpečný, resp. bezpečnejší.[17]

Technologická úroveň vyspelých štátov vo vedeckej a vojenskej oblasti je vysoko nad úrovňou štátov tretieho sveta. Na druhej strane sú rozvojové štáty schopné pri použití lacných a na trhu dostupných prostriedkov útočiť na citlivé a zraniteľné miesta

technologicky vyspelejšieho protivníka. Ako príklad možno uviesť tzv. "informačnú vojnu", pri ktorej je možné s relatívne nízkymi nákladmi paralyzovať spojenie, dopravu, energetické systémy, bankovníctvo, priemysel i obranné prostriedky a to i technologicky vyspelejšej krajiny. Do tejto kategórie patria tiež všetky formy terorizmu. To, čo robí asymetrické hrozby jednou z najpálčivejších tém súčasnosti je ich schopnosť zamerať sa „de facto“ na čokoľvek a uskutočniť to kdekoľvek a kedykoľvek. [7,16]

Dnešná mládež vníma moderné informačno-komunikačné technológie (ďalej ako „IKT“) za prirodzenú súčasť svojho života, ktoré jej ponúkajú celý rad možností od neustáleho kontaktu s okolím až po neobmedzený prístup k informáciám. Otázka kybernetickej bezpečnosti tak priamo ponúka celý rad diskusií a ide ruka v ruku s rozvojom digitálnej gramotnosti.

V súvislosti s uvedeným kybernetickú bezpečnosť vnímame najmä v intenciách širšieho trendu rozširovania významu tradičných koncepcií medzinárodnej bezpečnosti o tzv. „asymetrické hrozby“. Žiaľ v doterajšej literatúre sa do istej miery zastiera fakt, že asymetrické prístupy existujú na všetkých úrovniach vedenia vojny a že tieto metódy boli a sú používané v rôznej miere odvtedy, čo existuje vojna a diplomacia. Útok na územie je iba tým najextrémnejším prejavom, a pravdepodobne aj tým najnebezpečnejším, asymetrického strategického útoku. [15]

V súvislosti s informačnými operáciami môžu byť vo všeobecnosti použité dva základné typy útokov:

1. útok na samotné informačné systémy, ktorých cieľom je zničenie samotných informačných systémov a systémov, ktoré sú na nich priamo závislé;
2. informačné technológie môžu byť využité ako nástroj na manipuláciu a na zneužívanie cudzích informačných systémov - na krádeže a pozmeňovanie dát, prípadne na preťaženie a zahľtenie informačných systémov. [15]

Problematika kybernetickej bezpečnosti je veľmi obsiahla a zahŕňa technologickú bezpečnosť, ochranu osobných, firemných a štátnych informácií, ako aj možné negatívne dopady na populáciu. [9] Podľa Ertbschloa (2001) efektívna ochrana v kybernetickom priestore vyžaduje spojenie rôznych oblastí, akými sú: stratégie, doktríny a politiky, legislatíva a efektívny výkon práva, národná bezpečnosť a ochrana práva na súkromie, inštitucionálny rámec a stanovenie kompetencií, sociálne normy, technické štandardy a bezpečnostné technológie, bezpečnostné opatrenia a protiopatrenia, zvyšovanie povedomia a zdieľanie informácií, identifikácia hrozieb a rizík spojených s používaním IKT a v neposlednom rade informačný boj. Vytvorenie obrannej štruktúry teda vyžaduje vysporiadať sa s organizačnými, politickými i právnymi výzvami. [4]

Z uvedených oblastí sme v príspevku pozornosť sústredili predovšetkým na legislatívny rámec a najdôležitejšie koncepčné a strategické dokumenty, ktoré boli vytvorené ako základ pre zakotvenie politiky posilňovania kybernetickej bezpečnosti na Slovensku, ako aj zvyšovanie povedomia v sledovanej oblasti.

Cieľom týchto dokumentov je predovšetkým nastaviť efektívny proces vzdelávania a vytvoriť funkčný systém aktívnej spolupráce medzi súkromným sektorom a verejnou správou pri riešení prípadov spojených s kybernetickým priestorom.

Cieľom príspevku je na základe analýzy vybraných koncepčných a strategických dokumentov, týkajúcich sa kybernetickej bezpečnosti, prezentovať súčasné trendy v

začleňovaní problematiky kybernetickej bezpečnosti do povedomia a procesov vzdelávania a vedy a výskumu na Slovensku.

1. Kybernetická (ne)bezpečnosť v podmienkach SR

Podľa OECD základom rozvoja schopností v oblasti kybernetickej bezpečnosti na úrovni štátu je formulovanie zodpovedajúcej národnej stratégie, jasných politik a cieľov na všetkých úrovniach vládnutia, pričom by mali obsahovať ustanovenia ohľadom spolupráce so súkromným sektorom. [13] Táto stratégia by mala vychádzať a byť v súlade s národnou bezpečnostnou stratégiou, ktorá predstavuje základný rámec zaistenia bezpečnosti v danom štáte.

Bezpečnostná politika berie do úvahy možnosť zlyhania ľudského faktoru a jeho zraniteľnosti voči sociálnemu inžinierstvu. Definuje správanie užívateľov, konfiguráciu softvéru, systémov a sietí a ďalšie záležitosti. Implementácia bezpečnostnej politiky vyžaduje ustanovenie authority, ktorá bude vyvíjať, kontrolovať a vynucovať dodržiavanie bezpečnostnej politiky a bezpečnostných štandardov na národnej a vládnej úrovni. [2,13]

Ako je na tom Slovensko? To, že kybernetické hrozby sú aktuálne aj na Slovensku, dokazuje štatistika CSIRT.SK, ktorý v roku 2015 prijal približne 1,5 milióna hlásení o možnom výskyte škodlivej aktivity z IP adries na území Slovenska. Najznámejším prípadom je hacknutie Národného bezpečnostného úradu (ďalej ako „NBÚ“) v roku 2006, ktorý používal jednoduché heslo nbusr123, na čo chceli útočníci upozorniť. [3]

Vo všeobecnosti Slovensko po inštitucionálnej, no hlavne legislatívnej stránke v oblasti kybernetickej bezpečnosti zaostáva. Aktuálna bezpečnostná stratégia pochádza ešte z roku 2005, a preto adekvátne nezohľadňuje zmeny bezpečnostného prostredia, vrátane kybernetickej bezpečnosti. Aj k schváleniu prvej samostatnej stratégie kybernetickej bezpečnosti došlo až v roku 2015 (Akčný plán ju doplnil v roku 2016), hoci NATO kybernetickú bezpečnosť zahrnula do svojej agendy už na pražskom samite, ktorý sa konal v roku 2002.

V roku 2016 kľúčový dokument prijala aj ďalšia medzinárodná organizácia, ktorej členom je aj Slovensko. EÚ schválila *Smernicu pre sieťovú a informačnú bezpečnosť* (NIS), ktorá by mala priniesť zvýšenie odolnosti dôležitých služieb voči online hrozbám. V súvislosti so zavedením smernice budú musieť zvýšiť úroveň zabezpečenia voči kybernetickým útokom poskytovatelia širokej škály základných služieb, a to v oblastiach energetiky, dopravy, bankovníctva či zdravotníctva, ako aj digitálnych služieb, vrátane vyhľadávačov a cloudov. [14]

Na jednej strane na štátnej úrovni evidentne existuje vedomosť o tom, že začiatok 21. storočia priniesol so sebou zmenu v podobe nových výziev, akými sú i kybernetické hrozby, na druhej strane však z uvedeného možno vyvodiť, že Slovensko zastihol tento vývoj viac-menej nepripravené. Nie že by Slovensko nedisponovalo žiadnymi nástrojmi kybernetickej bezpečnosti, avšak v porovnaní s ostatnými krajinami je na tom podstatne horšie. Ako príklad môžeme uviesť nášho najbližšieho suseda Česku republikou (ďalej ako „ČR“), ktorá vypracovala prvú 5 ročnú národnú stratégiu kybernetickej bezpečnosti a akčný plán už v roku 2011. Od uvedeného roku je ústredným štátnym orgánom pre

Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR

Lenka PALAŠČÁKOVÁ

kybernetickú bezpečnosť Národný bezpečnostný úrad (ďalej ako „NBÚ“), plus od roku 2015 platí v ČR samostatný zákon o kybernetickej bezpečnosti.

Oproti ČR sa na Slovensku v tejto oblasti dlho nerealizovali žiadne konkrétne kroky. K problematike sa pristupuje skôr nesystematicky, pričom netvorí pevnú súčasť národnej bezpečnosti. Dôkazom je i chaotický a neprehľadný legislatívny a inštitucionálny rámec, ktorý (ne)bol pre kybernetickú bezpečnosť doposiaľ ustanovený.

Doteraz bolo neformálnym gestorom informačnej bezpečnosti neutajovaných informácií Ministerstvo financií SR, ktoré vystupovalo aj v pozícii gestora CSIRT.SK. V roku 2008 bola národná autorita pre riadenie kybernetickej obrany pridelená NBÚ SR, avšak tá bola chápaná výhradne v intenciách ochrany utajovaných skutočností. Takýto čiastočne nelogický krok bol napravený až v roku 2016, keď *Koncepcia kybernetickej bezpečnosti SR* určila NBÚ ako ústredný orgán štátnej správy pre kybernetickú bezpečnosť vo všeobecne platnom význame. Okrem komplexného legislatívneho zastrešenia pôsobí NBÚ aj ako kontaktný bod pre EÚ a NATO, zabezpečuje plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodnej spolupráce a riadi osobitné pracovisko – národnú jednotku pre riešenie incidentov CERT/CSIRT. [3]

Čo sa týka medzinárodnej spolupráce, ani tam nie je SR príliš iniciatívna, no zúčastňuje sa na kybernetických cvičeniach NATO, spolupracuje s Centrom výnimočnosti pre oblasť spoločnej kybernetickej obrany NATO v Taline a taktiež spolupracuje s európskou agentúrou ENISA a Centrom pre boj proti počítačovej kriminalite.

Na Slovensku pôsobí veľmi efektívny tím CSIRT.SK, špecializovaný útvar pre riešenie počítačových incidentov a slovenskí experti na kybernetickú bezpečnosť, vrátane tých vojenských, pravidelne participujú na medzinárodných tréningoch a súťažiach, kde obsadzujú popredné pozície – či už ide o cvičenia v rámci NATO (Cyber Coalition, Locked Shields – slovenský tím pod vedením Ministerstva obrany SR v roku 2016 toto najväčšie medzinárodné cvičenie zamerané na kybernetickú ochranu dokonca vyhral), v strednej Európe (CESP) alebo celoeurópske cvičenie Cyber Europe. [3]

V podmienkach SR sa k oblasti kybernetickej bezpečnosti vzťahujú v prvom rade stratégie a koncepcie, ktoré venujú pozornosť informačnej bezpečnosti, rozvoju informačnej spoločnosti a ochrane kritickej infraštruktúry.

Za účelom ochrany národného kybernetického priestoru, plnenia záväzkov SR ako členskej krajiny EÚ a NATO, ako aj plnenia iných medzinárodných záväzkov, na základe skúsenosti z ostatných členských krajín, z dôvodu optimalizácie spolupráce medzi orgánmi verejnej moci navzájom, ako aj medzi verejnou mocou a súkromnou a akademickou sférou a tiež v záujme odstránenia duplicit sa SR rozhodla prijať na národnej úrovni koncepčný materiál pre oblasť kybernetickej bezpečnosti v podobe *Koncepcie kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 – 2020*. [8]

Koncepcia je základným a východiskovým dokumentom pre následnú tvorbu právnych predpisov, štandardov, metodických pokynov, pravidiel, bezpečnostných politík a iných nástrojov potrebných k zabezpečeniu kybernetickej bezpečnosti. Keďže je určujúcim prvkom bezpečnostného prostredia SR a podsystémom národnej bezpečnosti je nutné ho neustále vyhodnocovať a dotvárať. Slovensko vníma problematiku kybernetickej bezpečnosti ako dôležitú súčasť každodenného využívania IKT a snaží sa preto klásť dôraz na realizáciu opatrení smerujúcich k jej zabezpečeniu.

1.1 Legislatívny rámec kybernetickej bezpečnosti v SR

V SR bolo prijatých viacero právnych predpisov vzťahujúcich sa k oblasti ochrany IKT a informácií prostredníctvom nich spracovávaných. Jedná sa o nasledujúce zákony:

- Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov,
- Zákon č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise,
- Zákon č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách,
- Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom,
- Zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode,
- Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. trestného zákona, ktorý obsahuje ustanovenia o trestných činoch počítačovej kriminality, vymedzených v *Dohovore o počítačovej kriminalite* Rady Európy, ktorý SR ratifikovala v roku 2008. Pozornosť si zasluhuje predovšetkým §247 Poškodenie a zneužitie záznamu na nosiči informácií,
- Zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy.

Vo februári 2010 bol vládou schválený legislatívny zámer zákona o informačnej bezpečnosti, ktorí rieši dva okruhy problémov: 1) zaistenie ochrany informačných systémov verejnej správy a 2) vytvorenie právneho rámca pre ochranu digitálneho priestoru SR.

Cieľom zákona malo byť vytvorenie jednotného legislatívneho rámca pre oblasť informačnej bezpečnosti, definovanie kompetencií, spôsobov koordinácie a procesov riadenia orgánov štátnej správy, zavedenie jednotnej terminológie a podporu šandardizácie, zavedenie klasifikácie informačných systémov verejnej správy a definovanie minimálnych požiadaviek pre informačné systémy, pre bezpečnosť elektronickej verejnej správy a internetu, vymedzenie postavenia národného tímu CSIRT.SK a úloh ďalších podobných útvarov, definovanie znalostí pre pracovníkov spravujúcich informácie z verejnej správy a zvýšenie povedomia pracovníkov verejnej správy v oblasti informačnej bezpečnosti.

Okrem uvedených zákonov bol v SR prijatý aj Zákon č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre, ktorý vymedzuje organizáciu a pôsobnosť orgánov štátnej správy v oblasti kritickej infraštruktúry, postup pri určovaní prvkov kritickej infraštruktúry, povinnosti jej prevádzkovateľov a základné pojmy vo vzťahu ku kritickej infraštruktúre, a teda aj kritickej informačnej infraštruktúre.

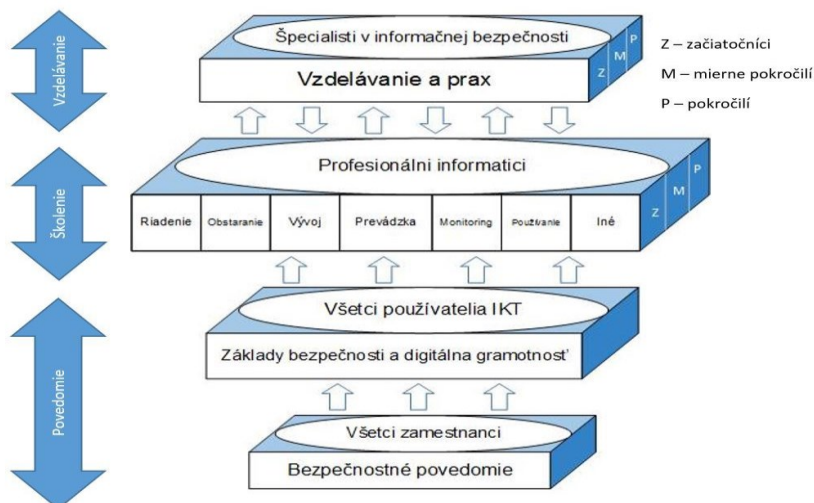
S rozvojom informatizácie spoločnosti (zavádzanie eGovernmentu, nových služieb atď.) bolo nevyhnutné prijať množstvo nových legislatívno-organizačných a technických opatrení, ktoré vyplývajú z medzinárodných zmlúv, smerníc a strategických dokumentov, ktorými je SR viazaná. Tieto zmeny sú premietnuté do kľúčových dokumentov, ktorými sú najmä: *Politika informatizácie spoločnosti v SR*, schválená uznesením vlády SR č. 522/2001, *Národná koncepcia informatizácie VS* schválená uznesením vlády SR č. 331/2008, *Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť v SR* schválená uznesením vlády SR č. 570/2008 a ďalšie, ktoré so sebou prinášajú zvýšené nároky na používateľov pri využívaní informačných zdrojov pri komunikácii a manipulácii s dátami a ich ochrane. [19]

2. Analýza súčasného stavu povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti

Kvalita, efektívnosť a účinnosť plnenia opatrení a úloh v oblasti kybernetickej bezpečnosti významnou mierou závisia od úrovne spoločenského povedomia, vzdelanostnej úrovne spoločnosti, ako aj od spôsobilostí aktérov v tejto oblasti.

Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že zvyšovanie povedomia nie je rovnaký pojem, ako školenie. Ako uvádza Makatúra (2016) školenie je zamerané na profesionálov vykonávajúcich určitú konkrétnu činnosť, v ktorej im školenie má dopomôcť ku zvýšeniu kvality vykonávania tejto činnosti. Účelom zvyšovania povedomia je umožniť jednotlivcom, aby rozpoznávali bezpečnostné hrozby a naučiť ich reagovať na tieto hrozby zodpovedajúcim spôsobom.

Ako príklad vzdelávania v oblasti IB nás zaujala štruktúra podľa National Institute of Standards and Technology (ďalej ako „NIST“), ústrednej vládnej agentúry zabezpečujúcej úlohy súvisiace s technickou normalizáciou v USA, ktorá je zameraná na rôzne oblasti. Vydáva a udržiava množstvo veľmi zaujímavých a použiteľných štandardov aj v oblasti informačnej bezpečnosti. Jedným zo štandardov je „NIST Special Publication 800-16 Information Technology Security Training Requirements: A Role-and Performance-Based Model“. Na Obr. 1 je prehľadne zobrazené rozdelenie používateľov IKT podľa „vrstiev“ z hľadiska znalostných potrieb a zároveň aj z hľadiska náročnosti vzťahu k problematike informačnej bezpečnosti v kontexte práce. [10]

Obr. 1 Rozdelenie používateľov IKT podľa „vrstiev“
Zdroj: [10]

Ak sa pozrieme na situáciu na Slovensku tak zistíme, že školy ešte nie sú pripravené a firemné školenia nenahradia systematické vzdelávanie v oblasti informačnej bezpečnosti (ďalej ako „IB“). Informačná bezpečnosť na Slovensku ešte nie je vedný ani študijný odbor. O niečo viditeľnejšia je priepasť v úrovni bezpečnostného povedomia. Ak by sme to mali zhrnúť, tak znalosť základných princípov IB na Slovensku je nedostatočná. Pri zvyšujúcej sa úrovni informatizácie tento

Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR

Lenka PALAŠČÁKOVÁ

stav predstavuje hrozbu pre bezpečnosť informačných aktív, čo nutne vedie ku škodám, mnohokrát aj ku priamym finančným stratám jednotlivcov.

Na rozvoj tzv. digitálnej gramotnosti občanov sú zamerané mnohé národné politiky. Napr. *Slovenská národná stratégia pre informačnú bezpečnosť v SR* (National Strategy for Information Security in the Slovak Republic, 2008) prezentuje ako hlavný cieľ vzdelávanie a školenie laických IT používateľov, odborníkov a odborníkov na kybernetickú bezpečnosť. Samotné vzdelávanie laickej verejnosti sa orientuje predovšetkým na celoživotné vzdelávanie v tejto oblasti vo firmách, ale najmä v rámci školského systému ako predmetu IT predmetov. Nemenej dôležitým cieľom stratégie je publikačná a podporná činnosť v oblasti odbornej literatúry a metodických materiálov zameraných na jednotlivé aspekty IB. [19]

Najvýznamnejšou aktivitou v tejto oblasti je už rozbehnutý, projekt pod názvom *Návrh systému vzdelávania v oblasti informačnej bezpečnosti v SR*, ktorého realizácia bola schválená uznesením vlády SR č. 391 z 27. mája 2009, a ktorý tvorí jadro procesu vzdelávania v IB. Cieľom dokumentu je identifikovať skupiny používateľov digitálneho priestoru od laikov až po špecialistov, ich poslanie v tomto priestore a ich základné úlohy, ktoré by mali plniť, aj s požiadavkami na rozsah vzdelávania. Dokument je orientovaný na celý digitálny priestor Slovenska, nezaobera sa však prípravou špecialistov na ochranu priestoru patriaceho pod Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, keďže ide o uzavretý podpriestor. Navrhovaný systém vzdelávania v IB je koncipovaný ako otvorený systém, ktorý môže byť v prípade potreby modifikovaný a doplnený. [18]

Predmetom riešenia úlohy je vypracovanie štandardov základných znalostí v oblasti IB pre jednotlivé kategórie používateľov IKT, t. j. pre kategóriu laikov, manažérov a vedúcich pracovníkov, informatikov nešpecialistov v IB, špecialistov v IB a učiteľov. [5]

Svoju víziu v rozvoji digitálnej gramotnosti občanov Slovensko formulovalo do DIGIPEDIE 2020 - *Koncepcie informatizácie rezortu školstva s výhľadom do roku 2020* (ďalej ako „Koncepcia“), Cieľom Koncepcie je zabezpečiť do roku 2020:

- digitálne vzdelávacie a učebné pomôcky v každej triede v materských, základných, stredných a vysokých školách,
- adekvátne koncové zariadenie umožňujúce digitálne vzdelávanie pre každého žiaka,
- plne digitalizované učivo a vzdelávacie nástroje dostupné vo všetkých školách na Slovensku,
- digitalizáciu agendy rezortu vďaka využívaniu centralizovaných elektronických služieb. [12]

Úlohu pri zvyšovaní povedomia v oblasti IB zohrávajú v slovenských podmienkach aj webové portály uverejňujúce informácie dotýkajúce sa IB, online bezpečnosti a uverejňovania nelegálneho obsahu na internete. Takýmito portálmi sú napr. portál MF SR informatizacia.sk, portál [Zodpovedne.sk](http://zodpovedne.sk) zameraný na bezpečnosť detí online a v rámci neho linka pomoci [Pomoc.sk](http://pomoc.sk). Ďalej portál [Stopline.sk](http://stopline.sk), ktorý je národným centrom pre nahlasovanie nelegálneho obsahu na internete, portál [Ovce.sk](http://ovce.sk), ale aj mnoho ďalších.

Úlohu pri zvyšovaní právneho povedomia a odborných znalostí medzi svojimi členmi a medzi odbornou a laickou verejnosťou v oblasti IB a ochrany softvéru plní aj Slovenská asociácia pre informačnú bezpečnosť (ďalej ako „SASIB“). SASIB zároveň podporuje aktivity štátnych orgánov pri vývoji štúdií a odporúčaní v oblasti IB a pri boji proti počítačovej kriminalite a zameriava sa na zabezpečenie vysokej odbornej úrovne služieb poskytovaných svojimi členmi (právnické osoby, fyzické osoby a podnikatelia) v oblasti bezpečnosti informačných systémov a ochrany informácií. Úlohu v oblasti zvyšovania povedomia plní aj národný CSIRT.SK, a to predovšetkým vo vzťahu k vlastným pracovníkom, rezortu Ministerstva financií SR a ostatným vládnym inštitúciami.

Ak to zhrnieme, tak vzhľadom na rastúcu závislosť vyspelých štátov na IKT a zvyšujúci sa význam ich využívania vo všetkých oblastiach života spoločnosti, ako aj zaistenia rozvoja bezpečných informačných infraštruktúr, je nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť podpore vzdelávania a podpore vedy a výskumu v oblasti kybernetickej bezpečnosti. Na základe nami vykonanej analýzy súčasného stavu povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti, v zmysle *Koncepcie pre kybernetickú bezpečnosť SR na roky 2015 –2020* navrhujeme podporu vzdelávania a podporu vedy a výskumu v oblasti kybernetickej bezpečnosti podľa nižšie uvedeného.

2.1 Podpora systému vzdelávania v oblasti kybernetickej bezpečnosti

Za účelom podpory vzdelávania boli identifikované konkrétne úlohy pre oblasti, ktoré sme premietli do Tab. 1.

Tab. 1 Úlohy podpory vzdelávania podľa oblastí

Oblasti	
Šírenie osvetu a zvyšovanie povedomia	všetky sféry spoločenského života
Všeobecný vzdelávací systém v SR na úrovni:	základného stupňa vzdelania stredného stupňa vzdelania
Odborný vzdelávací systém v SR na úrovni:	stredného stupňa vzdelania vysokoškolského stupňa vzdelania špecialistov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe [8]

Podrobnejšej analýze uvedených oblastí sme venovali pozornosť v inom príspevku.

2.2 Podpora vedy a výskumu v oblasti kybernetickej bezpečnosti

Hoci existuje viacero oficiálnych vládných dokumentov, ktoré upozorňujú na potrebu bezpečnostného výskumu v oblasti IKT, doteraz nebola problematika bezpečnostného výskumu dostatočne konštituovaná a výskum v tejto oblasti sa uskutočňuje len v rámci akademických inštitúcií a univerzít. Ako príklady môžeme uviesť: Univerzitu Komenského - Fakultu matematiky, fyziky a informatiky, STU – Fakultu informatiky a informačných technológií, Technickú univerzitu v Košiciach –

Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR

Lenka PALAŠČÁKOVÁ

Fakultu elektrotechniky a informatiky a Žilinskú univerzitu - Fakultu špeciálneho inžinierstva.

Potrebou bezpečnostného výskumu v oblasti IKT sa zaoberali v prvom rade nasledujúce dokumenty:

- *Koncepcia kritickej infraštruktúry v SR z roku 2006*, ktorá zdôraznila potrebu konštituovania bezpečnostného výskumu v SR a stanovila odporúčania potrebné v oblasti tohto výskumu; [20]
- *Dlhodobý zámer štátnej vednej a technickej politiky do roku 2015*, ktorý upozornil na potrebu zamerania výskumu na rozvíjanie a uplatnenie technických prostriedkov, IKT a mechatroniky a rozvoj programového vybavenia. [21]

V rámci spolupráce verejného sektora so súkromným sektorom a akademickým obcou je potrebné vo väčšej miere podporovať rozvoj spolupráce aj na výskumných projektoch (vrátane kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu). Rovnako podporovať účasť na národných, ako aj európskych výskumných projektoch a aktivitách v oblasti kybernetickej bezpečnosti s dôrazom na čerpanie finančných prostriedkov z Operačného programu Výskum a inovácie pre programové obdobie 2014-2020.

V súvislosti s uvedeným je rovnako nevyhnutná podpora spolupráce súkromného sektora s akademickou obcou pri vývoji a implementácii IKT slúžiacich k zabezpečeniu ochrany kybernetického priestoru a v rámci ich vývoja by malo byť národnou prioritou stimulovanie investícií do tejto oblasti.

Záver

Z monitoringu nami sledovanej problematiky je možné konštatovať, že hrozby cielených počítačových útokov sa na Slovensku v priebehu posledných rokov niekoľko násobne zvýšili a v časovom horizonte budú mať narastajúci charakter. Boli hlásené aj početné útoky na zahraničné inštitúcie z digitálneho priestoru SR so žiadosťou týchto inštitúcií o spoluprácu pri riešení incidentov, pri ktorých špecializovaný útvar CSIRT.SK riešiaci situáciu, narazil na legislatívne bariéry.[3]

Preto v nasledujúcom období v rámci SR je nevyhnutné riešiť prioritné úlohy najmä v oblasti legislatívy, vedomostných štandardov pre IB a koordinácie cvičení pre prípad reakcie a obnovy na bezpečnostné incidenty na národnej a medzinárodnej úrovni.

Podstatné je zdôrazniť, že najúčinnším spôsobom, ako zvýšiť úroveň IB na Slovensku je sústrediť sa na dve najväčšie cieľové skupiny, a to na laických používateľov a programy zvyšovania ich bezpečnostného povedomia a popritom na školenia informatikov, ktorí nevykonávajú prax v informačnej bezpečnosti.

V súvislosti s *Koncepciou kybernetickej bezpečnosti SR na roky 2015 –2020* je potrebné:

- vypracovať návrh zákona o kybernetickej bezpečnosti, ktorý ucelene pokryje oblasť kybernetickej bezpečnosti;
- vypracovať návrh Akčného plánu realizácie, ktorý určí vecný, časový a finančný plán realizácie Koncepcie;

- zadefinovať ustálenie a používanie jednotnej terminológie súvisiacej s kybernetickou bezpečnosťou;
- stanoviť požiadavky na fyzickú, objektovú, personálnu a administratívnu bezpečnosť, ako aj podmienky bezpečnosti technických a systémových prostriedkov a šifrovej ochrany informácií pre neutajované skutočnosti podobne ako to stanovujú vyhlášky pre utajované skutočnosti
- vytvoriť na národnej úrovni formálnu platformu za účelom vytvorenia podmienok pre systematickú spoluprácu verejnej správy, akademickej obce, vedeckých kruhov a súkromnej sféry na zaistení kybernetickej bezpečnosti v SR.

Vzhľadom na vývoj spoločnosti smerom k informačnému svetu je digitálna gramotnosť súčasťou povinnej výbavy súčasného človeka. Významnú súčasť digitálnej gramotnosti predstavujú komunikačné schopnosti, schopnosť pracovať s digitalizovaným obsahom, strategické využitie daných technológií na zlepšenie kvality života a nedávno aj schopnosť bezpečne využívať digitálne technológie. A práve bezpečné využitie moderných technológií by malo byť jednou z hlavných priorit všetkých krajín.

Použité zdroje

- [1] ANTOŠOVÁ, M., CSIKÓSOVÁ, A. Building of knowledge society through support of lifelong education. In: *ICETA 2013, 11th IEEE International Conference on Emerging eLearning Technologies and Applications, proceedings*, October 24-25, 2013, Stary Smokovec. Danvers: IEEE, 2013, p. 11-15. ISBN 978-1-4799-2161-4.
- [2] ANDRESS, J. A WINTERFELD, S. *Cyber Warfare. Techniques, Tactics and Tools for Security Practitioners*. USA: Elsevier. ISBN 978-1-59749-637-7.
- [3] CSIRT.SK Report 2015. Dostupné na : <https://www.csirt.gov.sk/doc/CSIRT-SK-Report-2015.pdf>, online [cit. 2.10.2016]ň
- [4] ERBSCHLOE, M. 2001. *Information Warfare: How to Survive Cyber Attacks*. The McGraw-Hill Companies, 2001, 315 p. ISBN-10: 0072132604. ISBN-13: 978-0072132601.
- [5] HOCHMANN, J. Významné aktivity v informačnej bezpečnosti vo verejnej správe v SR. In: *Informačná bezpečnosť Slovenska*. Bratislava: Odbor legislatívy, štandardov a bezpečnosti MF SR. Dostupné na: www.parlamentnykurier.sk/kur220a221-13/52.pdf
- [6] IVANIČKA, K. Nové informačné zdroje pre globálny manažment sveta. In: *Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy*, roč. 8, č. 1(2005), s. 68-77. ISSN 1335-2741.
- [7] JURČÁK V. a kol., *Znalostná databáza o asymetrických hrozbách*. (Asymmetric Threat Knowledge Database). Projekt EDA: A -0934-RT-GC Smart Information for Mission Success (Sofistikované informácie pre úspech

- misie) WP 2.4. Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika Liptovský Mikuláš, 2011.
- [8] *Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015 –2020* (Návrh). Dostupné na : <http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-187874> , online, [cit. 1.10.2016]
- [9] LOŠONCZI, P., MESÁROŠ, M. Východiská pre bezpečnosť detí v prostredí internet. In: „*Edukacja – Technika – Informatyka*”, nr 1/15/2016. ISSN 2080-9069. ISSN 2450-9221 online. Dostupné na: www.eti.rzeszow.pl
- [10] MAKATÚRA, I. *Quo vadis bezpečnostné povedomie...?* [citované 8-01-2016] Dostupné na: preventista.sk/info/quo-vadis-bezpecnostne-povedomie/
- [11] MCKENZIE, K. F. jr. (USMC) *The Revenge of the Melinas: Asymmetric Threats and the next QDR*. USA: Washington D. C., 2000.
- [12] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *DIGIPEDIA 2020 Koncepcia informatizácie rezortu školstva s výhľadom do roku 2020*. Verzia: 22. 4. 2013
- [13] OECD Organisation for Economic Cooperation and Development. 2007. *Development of Policies for Protection of Critical Information Infrastructure*. (cit.2012-04-24). Dostupné na: (www.oecd.org/dataoecd/25/10/40761118.pdf).
- [14] RADA EÚ. *Zvyšovanie kybernetickej bezpečnosti v EÚ*. Dostupné na : www.consilium.europa.eu/.../17-wide-cybersecurity-rule-adopt.
- [15] ŠIPEKY, M. *Asymetrické ohrozenia*. Dostupné na: www.valka.cz/10821-Asymetricke-ohrozenia
- [16] *Terminologický slovník KR*. Dostupné na internete: <http://www.vlada.gov.sk/medzirezortna-terminologicka-komisia-bezpecnostnej-rady-slovenskej/> alebo <http://fsi.uniza.sk/kkm/files/publikacie/tskr.pdf>.
- [17] VOLNER, Š. *Obraz budúcej civilizácie*. In: *Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy*, roč. 8, č. 1(2005), s. 78-84. ISSN 1335-2741.
- [18] *Návrh systému vzdelávania v oblasti informačnej bezpečnosti v SR*. Dostupné na: www.informatizacia.sk/ext_dok-narodny_system.../9008c
- [19] *Národná stratégia pre informačnú bezpečnosť v Slovenskej republike*. Dostupné na: www.informatizacia.sk/ext_dok-narodna_strategia.../6167c
- [20] *Koncepcia kritickej infraštruktúry v Slovenskej republike a spôsob jej ochrany a obrany*. Dostupné na: www.minv.sk/?Ochrana_kritickej_infrastruktury
- [21] *Dlhodobý zámer štátnej vednej a technickej politiky do roku 2015* (schválený uznesením vlády SR č. 766/2007). Dostupné na: <http://www.minedu.sk/aktualizacia-dlhodobeho-zameru-statne...>

Zvyšovanie povedomia v oblasti kybernetickej bezpečnosti v SR
Lenka PALAŠČÁKOVÁ

Legislatíva:

Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov

Zákon č. 215/2002 Z. z. o elektronickom podpise

Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom

Zákon č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách

Zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností

Zákon č. 300/2005 Z. z. trestného zákona

Zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy

Zákon č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre

Autor:

¹**Lenka Palaščáková** – doktorandka, Akadémia ozbrojených síl M. R. Štefánika,
Demänovská cesta 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, SR, e-mail:
palascakova.lenka@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Miestne občianske poriadkové služby
v marginalizovaných rómskych komunitách**

**Local Civilian Services in Marginalized Roma
Communities**

Peter PALKO^{1,2}

¹Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Košťova 1, 040 01 Košice

²študent 4. ročníka externej formy doktorandského štúdia, študijného programu „Bezpečnosť a obrana štátu“, v študijnom odbore 8.4.4 Národná a medzinárodná bezpečnosť Akadémie ozbrojených síl M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

Abstrakt:

V roku 2012 bol vládou Slovenskej republiky schválená „Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020“ na návrh Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity. Stratégia reaguje na potrebu riešiť výzvy spojené so sociálnym a spoločenským začleňovaním rómskych komunit i na úrovni Európskej únie. Princípy predkladanej stratégie by sa mali stať základom politik s cieľom riešiť nepriaznivú situáciu cieľovej skupiny pre obdobie do roku 2020, ako aj pre programové obdobie na roky 2014 – 2020 pre použitie štrukturálnych fondov.

Kľúčové slová: občianske poriadkové služby, marginalizované rómske komunity

Abstract:

In 2012, the Government of the Slovak Republic approved the "Strategy of the Slovak Republic for the Integration of the Roma by 2020" at the proposal of the Office of the Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for Roma Communities. The strategy responds to the need to address the challenges of social and social inclusion of Roma communities as well as at European Union level. The principles of the strategy should be the basis for policies to address the unfavorable situation of the target group for the period up to 2020 as well as for the 2014-2020 programming period for the use of the Structural Funds

Keywords: civic order services, marginalized Roma communities

Úvod

Vypracovaná stratégia je vzhľadom na skúsenosti pri aplikácii predchádzajúcich strategických materiálov koncepcne záramovaná princípmi prístupu k riešeniam tzv. rómskej problematiky. Stratégia je zároveň zameraná na viaceré cieľové skupiny:

- Rómov ako národnostnú menšinu,
- rómske komunity,
- marginalizované rómske komunity.

Väčšina opatrení a sociálnych intervencií je zameraná na marginalizované rómske komunity. Dôležitým aspektom je i smerovanie politik na väčšinovú populáciu. Cieľom je nastaviť verejnú diskusiu tak, aby politiky boli prijímané ako obojstranne výhodné. Predložená stratégia je koncepčným materiálom definujúcim smerovanie verejných politik v oblasti sociálneho začleňovania rómskych komunít, a to bez ohľadu na mieru ich marginalizácie. Pre úspešnú implementáciu stratégie je nevyhnutné vypracovať a rozpracovať akčné plány, ktoré špecifikujú potreby jednotlivých komunít.

Táto stratégia predpokladá, že jednotlivé ministerstvá a ostatné inštitúcie štátnej správy, miestnej a regionálnej samosprávy budú dôsledne aplikovať jej princípy pri tvorbe svojich verejných politik. Pre riešenie tak zložitej a multisektorálnej problematiky, ako je inklúzia marginalizovaných rómskych komunít je nevyhnutná úzka spolupráca a iniciatíva všetkých ústredných, regionálnych a miestnych inštitúcií. V predkladanej stratégii sa zdôrazňuje dôležitosť vnímania sociálnej inklúzie vo všetkých jej rozmeroch, ktorá je nevyhnutným predpokladom pre úspech politiky začleňovania rómskej populácie. Tento cieľ je možné dosiahnuť len za účasti všetkých zainteresovaných strán: štátu, vyšších územných celkov, samospráv, mimovládnych organizácií, cirkví, médií, akademických inštitúcií, nerómskej väčšinovej populácie ako aj samotných Rómov.

Rómovia v týchto marginalizovaných regiónoch reprezentujú populáciu, ktorá je chudobná. Táto chudoba však nadobúda extrémne podoby, ktoré sa u majoritnej populácie v marginalizovaných územiach nevyskytujú.

1. Právny rámec – postavenie Rómov v Slovenskej republike

Právny poriadok Slovenskej republiky je založený na občianskom princípe a individuálnych právach. Podľa čl. 12 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Významným dokumentom v našom právnom poriadku je uznesenie vlády SR č. 153/1991 – Zásady vládnej politiky SR k Rómom, ktorým došlo k uznaniu etnickej svojbytnosti rómskej populácie na úroveň ostatných etnických minorít žijúcich na území Slovenska. Týmto vláda SR oficiálne uznala Rómov za národnostnú menšinu, čo znamená ich politicko-právnu rovnoprávnosť v porovnaní s ostatnými národnostnými menšinami na Slovensku.

Právny stav ochrany rómskej národnostnej menšiny spoločne s ochranou iných národnostných menšín s prihliadnutím na medzinárodné právne záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce z celej rady medzinárodných dohovorov, s dôrazom na národnostný prvok, je implementovaný v právnom poriadku Slovenskej republiky predovšetkým realizáciou záväzkov vyplývajúcich napríklad z rámcového dohovoru Rady Európy na ochranu národnostných menšín publikovanom pod číslom 160/1998 Z. z. a z Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov (ďalej iba „charta“), publikovanej pod číslom 588/2001 Z. z. Uvedená skutočnosť bola potvrdená aj v zákone č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín a odrazila sa aj v Zásadách vlády Slovenskej republiky č. 593/2009 Z. z. k zákonu Národnej rady Slovenskej

republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Pri ratifikovaní uvedenej charty bola formálne a medzinárodnoprávne deklarovaná právna skutočnosť, že v právnom poriadku Slovenskej republiky má rómska populácia postavenie národnostnej menšiny, a že jazykom tejto národnostnej menšiny je rómsky jazyk

Práva národnostných menšín sú súčasne v právnom poriadku Slovenskej republiky upravené aj v celom rade partikulárnych zákonov a ďalších všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich definovanú problematiku v celom rozsahu.

2. Kriminalita rómov

Najprudší vzrast celkovej rómskej kriminality bol zaznamenaný v prvých dvoch rokoch po zmene politického režimu (1990 – 91) a toto zvýšenie bolo veľmi razantné [5]. Na Slovensku v období evidencie národnosti páchatel'a (1989 – 1995) mal podiel Rómov na kriminalite u nás približnú hodnotu 25 %, keď napríklad 42,3 % objasnených lúpeží mali na svedomí Rómovia. V tomto istom období bolo v sekcii mravnostnej kriminality (znásilnenie, pohľavné zneužívanie, kupliarstvo) 44,6 % objasnených trestných činov spáchaných Rómami. Najvýraznejší problém s kriminalitou niektorých Rómov je hlavne v lokalitách, kde je vyšší podiel Rómov na celkovom obyvateľstve. V okrese Rimavská Sobota (údaje za roky 1989 – 1995) bolo až 60,7 % všetkých objasnených trestných činov spáchaných rómskymi páchatel'mi. Ďalej nasledujú okresy Spišská Nová Ves, Rožňava, Trebišov, Michalovce, Lučenec, Vranov nad Topľou, Prešov [9]. Táto štatistika dokazuje niekoľkonásobne vyšší podiel rómskych páchatel'ov trestnej činnosti, než je podiel Rómov na celkovom obyvateľstve. Anton Michálek [7] článku venujúcemu sa kriminalite Rómov konštatuje (s. 85): „Úroveň kriminality Rómov páchanej na majoritnej populácii je v niektorých prípadoch niekoľkonásobne väčšia, ako je ich podiel na celkovom počte obyvateľ'ov.“

Pre určité Rómami obývané lokality sú charakteristické špeciálne druhy trestnej činnosti ako krádeže poľnohospodárskych plodín, krádeže v záhradách či výrub lesov [8]. Prítomnosť rómskeho etnika niekedy až znemožnila fungovanie poľnohospodárskych družstiev, ktorých areály potom Rómovia niekedy úplne rozobrali a získané tehly rozpredali alebo z nich postavili chatrče. Na Spiši napríklad viaceré poľnohospodárske podniky obmedzili alebo úplne zastavili pestovanie zemiakov a snažia sa pestovať komodity, ktoré nie sú pre zlodějov také zaujímavé.

Do páchania trestnej činnosti sa v rómskych komunitách zapájajú aj mladiství Rómovia, ktorí skončia školskú dochádzku a v drvivej väčšine už nepokračujú v štúdiu na strednej škole. Niektorí z nich sa potom celé dni potulujú po meste, obťažujú okoloidúcich, robia výtržnosti, priestupky, krádeže, niekedy aj lúpeže. Výtržnosti a inú kriminalitu vo väčšej miere páchajú jednotlivci pod vplyvom alkoholom alebo drog. Kriminalita neintegrovaných Rómov môže dokonca aj ovplyvňovať rozvoj daného mesta. V meste Krompachy, kde žije odhadom dve tisíc Rómov, kvôli kriminalite časti neprispôsobivých Rómov prišli aj o zahraničnú investíciu. Rakúska spoločnosť vlastniaca Kovohuty Krompachy totižto plánovala rozšíriť výrobu a zamestnať ďalších ľudí, no pre nájazdy zlodějov, ktorí mesačne ukradnú tony medi, sa spoločnosť rozhodla všetky nové investície pozastaviť. To je jasný príklad toho, že kriminalita

neintegrovaných Rómov môže byť obmedzujúcim faktorom v rozvoji niektorých miest a regiónov.

Najväčšie a najproblematickejšie koncentrované rómske zoskupenia vznikli najmä v mestách južného a východného Slovenska, kde je celkovo vyšší podiel Rómov, pričom v týchto častiach sa takmer v každom meste nachádza ulica či sídlisko, kde žijú výhradne rómski obyvatelia. V týchto lokalitách sa naakumulovalo aj veľké množstvo problémov, ktoré sťažujú život jednak tu bývajúcim Rómom, ale aj príslušníkom majoritnej spoločnosti žijúcim v okolí. Taktiež je badateľné, že u množstva Rómov žijúcich v koncentrovaných rómskych zoskupeniach sa po roku 1989 zastavil proces adaptácie na podmienky modernej civilizácie a ich začleňovanie do súčasných civilizačných trendov sa zastavilo. Situácia v niektorých rómskych koncentrovaných zoskupeniach je už teraz dosť neúnosná a ak sa aj samotní Rómovia nebudú snažiť zlepšiť tento stav, môže sa ich sociálne vylúčenie a s tým spojené problémy ešte viac prehĺbovať. Predpoklady do budúcnosti hovoria o tom, že počet ľudí žijúcich v koncentrovaných rómskych zoskupeniach by mal v našich mestách narastať. Hlavným dôvodom je disproportčne vysoká natalita, pretože rómska komunita zaznamenáva dlhodobu vysokú pôrodnosť, a teda aj vysoký prirodzený prírastok. Toto bude mať za následok preľudnenie niektorých rómskych štvrtí, ktoré pravdepodobne povedie k ešte výraznejšiemu prepadu celých areálov mesta do pásma sociálnej odkázanosti a s tým spojenú kumuláciu pridružených problémov, čo zvýši naliehavosť riešiť problémy koncentrovaných rómskych zoskupení v našich mestách [6].

3. Rómske občianske hliadky

Text Globálnym cieľom je využitie nástroja občianskej hliadky v obciach na podporu komunitného rozvoja, na posilnenie miestneho aktivizmu, na zníženie páchania protispoločenských konaní, na udržiavanie verejného poriadku a štandardnej kvality životného prostredia v lokalitách, v ktorých žijú obyvatelia marginalizovaných rómskych komunít.

Čiastkové ciele:

- zníženie páchania sociálno-patologických javov nielen v rizikových skupinách;
- zvyšovanie úrovne ochrany verejného poriadku a bezpečnosti v obci;
- skvalitňovanie sociálneho dialógu medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom obce;
- zlepšenie komunikácie a spolupráce medzi Policajným zborom SR, obecnou políciou, samosprávou, štátnou správou, miestnym zdravotným strediskom, inými profesiami (ako sú komunitní pracovníci, terénni sociálni pracovníci, asistenti učiteľa, komunitní pracovníci v oblasti zdravotnej výchovy) a obyvateľmi marginalizovaných rómskych komunít (ďalej len „MRK“);
- posilnenie primárnej a sekundárnej prevencie v oblasti páchania protispoločenskej a protiprávnej (nielen trestnej) činnosti;
- sprevádzanie detí do školy, kontrola školskej dochádzky, spolupráca pri riešení konkrétnych prípadov porušovania disciplíny v škole v spolupráci s rodičmi a zamestnancami školy v prípadoch, ak sa v obci nevykonáva terénna sociálna práca;

alebo poskytovanie pomoci terénnym sociálnym pracovníkom a ich asistentom pri výkone týchto činností v prípadoch, ak sa terénna sociálna práca v obci vykonáva;

- poskytnutie asistencie rôznym inštitúciám v danej lokalite pri výkone ich činnosti priamo v komunite, ako napr. plynárenské, elektrárenské a vodárenské spoločnosti, Slovenská pošta, Policajný zbor SR, Záchranná zdravotná služba, Hasičský a záchranný zbor SR, pracovníci samosprávy a štátnej správy a pod.

Dôvody zriadenia hliadok:

Vysoká miera kriminality

- vysoká koncentrácia obyvateľstva s problémami a neschopnosťou riešiť tieto problémy vlastnými silami, zlé materiálne a životné prostredie, nevhodné bývanie
- nepriaznivá cestná infraštruktúra, následkom ktorej dochádza k ohrozovaniu detí cestou do a zo školy
- prehlbovanie sociálnych rozdielov, nárast priestupkov a kriminality
- strata pracovných návykov a vzťahu k životnému prostrediu
- absencia právneho povedomia a nízka miera zodpovednosti vedúca u členov MRK k sociálnemu vylúčeniu

3.1 Základné úlohy občianskej hliadky

Ochrana verejného poriadku:

- dohliada na dodržiavanie nočného pokoja od 22.00 hod. do 6.00 hod. ráno v danej lokalite a celej obci, ak všeobecne záväzné nariadenie obce neukladá inak (v prípade, ak rómske občianske hliadky pôsobia v obci/meste aj počas nočného pokoja);

- monitoruje a predchádza vzniku konfliktu v rámci MRK, MRK a väčšinového obyvateľstva; • je nápomocná hliadke Policajného zboru SR a obecnej polícii;

- neodkladne hlási príslušníkom PZ SR a obecnej polícii prípady hroziaceho väčšieho konfliktu a protiprávneho konania zo strany obyvateľov obce, súvisiaceho s udrzaním verejného poriadku;

- monitoruje a hlási príslušníkom PZ SR a obecnej polícii pohyb cudzích osôb a motorových vozidiel v obci v neskorých večerných a nočných hodinách a počas víkendov a sviatkov;

- poskytuje základné právne informácie občanom v oblasti ochrany verejného poriadku a ochrany životného prostredia v rámci svojej kompetencie;

- je nápomocný, po predchádzajúcom súhlase starostu obce, pri zabezpečovaní a organizácii kultúrnych a športových podujatí, podujatí organizovaných obcou, alebo členmi MRK;

Ochrana súkromného a verejného majetku:

- výkonom svojej činnosti predchádza poškodzovaniu majetku obyvateľov MRK ako aj ostatných obyvateľov obce;

- monitoruje ochranu rodinných domov a obydlí dlhodobo opustených (úmrtím majiteľa, majiteľov, ktorí sa dlhodobo zdržiavajú v zahraničí,...);

- dohliada na ochranu verejného majetku pred poškodzovaním (znečisťovanie spoločných priestorov v bytových domoch, vandalizmus, t.z. úmyselné poškodzovanie verejno-prospešných zariadení...);

- monitoruje a hlási prípady podozrení z nelegálneho odberu elektrickej energie Policajnému zboru SR;

- poskytuje základné informácie v oblasti prevencie viktimácie (ako sa nestat' obeťou trestného činu);

- upozorňuje na protispoločenskú činnosť a protiprávne konanie páchatel'a a následne oznamuje danú skutočnosť (skutok, následky a pod.) príslušnej inštitúcii, ktorá má riešenie danej skutočnosti v kompetencii;

- je oprávnený pri spáchaní trestného činu, alebo bezprostredne po ňom obmedziť osobnú slobodu osoby, ktorá sa skutku dopustila. Takú osobu musí bezodkladne odovzdať útvaru PZ SR, útvaru Vojenskej polície alebo útvaru Colnej správy (zákon č. 301/2005 Z.z. trestný poriadok);

Ochrana detí a mládeže pred negatívnymi javmi

- kontroluje pohyb maloletých detí v danej lokalite a obci v neskorých večerných hodinách (po 22.00 hod.) bez prítomnosti rodičov;

- kontroluje miesta stretávania sa detí a mládeže vo večerných hodinách bez kontroly rodičov (napr. cintorín, športoviská,...);

- v spolupráci s PZ SR alebo obecnou políciou asistuje pri výkone kontroly maloletých osôb do 15 rokov a mladistvých osôb do 18 rokov, ktoré sa zdržiavajú bez dozoru zákonných zástupcov po 21.00 hod. na verejne prístupných miestach, v ktorých sa podávajú alkoholické nápoje, alebo požívajú alkoholické nápoje a iné návykové látky (zákon č. 219/1996 Z.z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb);

- ak obec nevyužíva iné profesie, ako sú komunitní pracovníci, terénni sociálni pracovníci a asistenti učiteľa, kontroluje školopovinné detí, zdržujúce sa v danej lokalite a obci počas vyučovania, zisťuje príčiny ich neúčasti na vyučovaní, v prípade choroby dieťaťa upozorňuje ich rodičov na dodržiavanie liečebného režimu a nahlasuje takéto prípady obecnému úradu;

- poskytuje základné informácie v oblasti ochrany zdravia a hygieny;

Ochrana životného prostredia

- upozorňuje občanov na správne nakladanie s komunálnym odpadom a v prípade porušenia prijíma opatrenia na zabránenie protiprávneho konania (zákaz sypania odpadu mimo odpadových nádob, do potoka, zakladania nelegálnych skládok);
- upozorňuje na zákaz vypaľovania trávy, lesných a lúčnych porastov a v prípade porušenia prijíma opatrenia na zabránenie protiprávneho konania;
- ohlasuje požiar Hasičskému a záchrannému zboru SR;
- kontroluje dodržiavanie zákazu zakladania ohňov na miestach, ktoré na to nie sú určené a kde hrozí následný požiar; • monitoruje a nahlasuje prípady nelegálnych skládok komunálneho a stavebného odpadu (zákon č. 223/2001 Z.z. o odpadoch);
- upozorňuje a nahlasuje prípady stavieb bez stavebného povolenia;
- poskytuje základné informácie v oblasti prevencie a ochrany životného prostredia;

Ochrana plynulosti a bezpečnosti cestnej premávky

- monitoruje a zabezpečuje bezpečnosť detí, hlavne počas ich odchodu do školy a zo školy, zabezpečuje bezpečný prechod školopovinných detí cez cestu a upozorňuje deti na dodržiavanie pravidiel cestnej premávky, predovšetkým v súvislosti s pohybom po komunikácii a prechodom cez cestu;
- predchádza a zisťuje vinníkov poškodzovania vozidiel, objektov a zranenia osôb, ku ktorým dochádza vplyvom hádzania kameňov;
- monitoruje a okamžite nahlasuje Policajnému zboru SR prípady jász vodičov motorových a nemotorových (cyklisti) účastníkov cestnej premávky pod vplyvom alkoholu, alebo osobami bez vodičského oprávnenia a osobami, ktorým bolo vodičské oprávnenie odobraté políciou, resp. im nebolo vôbec vydané (prioritou je bezkonfliktne odhovoriť, resp. zabrániť, avšak v prípade neuposlúchnutia nahlásiť);

V oblasti prevencie môže byť súčasťou činnosti člena občianskej hliadky spolupracovať pri organizovaní a príprave workshopov a komunitných stretnutí s deťmi a mládežou z MRK a osobne sa zúčastňovať uvedených diskusných stretnutí.

Záver

Zo spracovaného materiálu vyplýva nevyhnutnosť zriadenia a udržania miestnych občianskych poriadkových služieb. Z predloženého vyplýva vytvoriť a aplikovať základný rámec procesov, ktorý popisuje oblasti pôsobenia, kompetencie členov rómskych občianskych hliadok, legislatívne východiská, materiálne vybavenie, ako aj formy spolupráce s Policajným zborom SR, obecnou políciou, samosprávou, štátnou správou, Záchrannou zdravotnou službou, Hasičským a záchranným zborom SR, pomáhajúcimi profesiami (ako sú komunitní pracovníci, terénni sociálni pracovníci, asistenti učiteľa, komunitní pracovníci v oblasti zdravotnej výchovy), obyvateľmi marginalizovaných rómskych komunít (ďalej len „MRK“) a inými inštitúciami.

Miestne občianske poriadkové služby budú spolupracovať s mestskými a štátnymi policajtmi a zohrávať úlohu mediátorov, keďže rómski obyvatelia môžu považovať

políciu za represívnu zložku. Hliadky nebudú suplovať činnosť polície, ale v niektorých prípadoch im budú nápomocné najmä v úzkej spolupráci s policajtami zaradenými ako referent-špecialista Policajného zboru pre prácu v komunite. Očakáva sa od nich prínos ako je pomáhať a efektívne riešiť náročné a konfliktné situácie v rámci komunity a komunikáciu so sociálne vylúčenými osobami.

Referencie

Knihy:

- [1] RADIČOVÁ I., Hic Sunt Romales, INTERLINGUA, Bratislava 2001, s. 324, ISBN 80 – 88991 – 13 – 7, Dostupné na internete: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/data/files/7194.pdf>
- [2] Úrad vlády SR, Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, Bratislava 2011, Dostupné na internete: file:///C:/Users/pc/AppData/Local/Temp/StrategiaSR_integraciaRomov.pdf
- [3] FOBEL P. a kol. 2011 Prípadovosť – aplikácia – etika. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB, 2011. ISBN 978-80-557-0213-1.
- [4] KOTVANOVÁ A. a kol. 2002 Rómovia v strednej Európe. Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 2002. ISBN 8089106020.
- [5] NEČAS, C. 1993. Romové vČeskej republike včera adnes. Olomouc: Ateliér Kračálik, 1993. s. 100. ISBN 80-7067-310-9.
- [6] ŠUVADA, Martin. 2015. Rómovia v slovenských mestách. Bratislava : POMS, 2015. 168 s. ISBN 978-80-8061-828-5
- [7] MICHÁLEK, A. 2012. Teoretické východiská a poznatky z kriminality Rómov na Slovensku. In: Policajná teória a prax. Vol. 20, 2012, No. 3, s. 84-99
- [8] POLIAKOVÁ, TATIANA. 1999. Rómska populácia v procese historického vývoja. Trnava: SAP. 1999. s. 60. ISBN 80-88908-49-3.
- [9] UHRÍN, S. 1995. Právna výchova ako významný socializačný faktor výchovy rómskeho etnika. In: Slovenskí Rómovia optikou výskumu – Zborník z vedeckej konferencie smedzinárodnou účasťou konanej 6.12.1995. Nitra, 1995, s.37 –41. Uznesenie vlády SR k stratégii vlády SR č. 821 z 27. septembra 1999 na riešenie problémov rómskej národnostnej menšiny asúboru opatrení na jej realizáciu – I.etapa.

Časopisy:

- [10] Sociálna prevencia, NEŽIADUCE SOCIÁLNE A SOCIÁLNOPATOLOGICKÉ JAVY ISSN 1336-9679, EV 4957/14, 1/2015, Vydavatelja: Národné osvetové centrum Nám. SNP 12, Bratislava, ročník 1.,. [on line] [cit 15-10-2017] available from: <http://www.infodrogy.sk/indexAction.cfm?module=Library&action=GetFile&DocumentID=1168>

Autor:

Ing. Peter Palko, MBA – Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Koš'ova 1, 040 01 Košice, e-mail: peter.palko@vsbm.sk , študent 4. ročníka externej formy doktorandského štúdia, študijného programu „Bezpečnosť a obrana štátu“, v študijnom odbore 8.4.4 Národná a medzinárodná bezpečnosť Akadémie ozbrojených síl M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši.

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Kryzys migracyjny / kryzys uchodźczy jako wyzwanie dla Unii Europejskiej

Iwona PAWLAS¹

¹University of Economics in Katowice, Faculty of Economics,
Department of International Economic Relations

Abstract:

The European Union faces multiply internal and external challenges. Migrant/refugee crisis has been considered one of crucial problems of the EU since 2015. The way the EU responds to the challenges, will determine its future position and role in Europe and in the global economy. An attempt has been made in the article to diagnose the current situation of the EU relating to inflow of migrants/refugees. The so far legal regulations regarding the EU immigration policy have been presented. Selected suggested initiatives and reforms of the EU activity in the area of immigration policy and security guarantee have been discussed. Undertaken research proved that EU Member States, Europe and the World do need stronger and more dynamic European Union. The current complicated situation in the world economy makes the EU even more needed than before. The EU has no time to lose. Wise and responsible decisions should be taken immediately. Renewing and strengthening EU migration policy and increasing security of the EU citizens is a must.

Keywords: European Union, international migration, migrant, refugee, crisis.

Abstrakt:

Unia Europejska stoi w obliczu wielu wyzwań wewnętrznych oraz zewnętrznych. Kryzys migracyjny / kryzys uchodźczy traktowany jest jako jeden z głównych problemów UE od 2015 roku. Sposób, w jaki UE odpowie na to wyzwanie, określi w dużym stopniu jej przyszłą pozycję oraz rolę w Europie oraz – szerzej - w globalnej gospodarce. W artykule podjęto próbę diagnozy bieżącej sytuacji UE w odniesieniu do napływu migrantów ekonomicznych oraz uchodźców. Zaprezentowano traktatowe uregulowania w zakresie polityki migracyjnej UE, a także inicjatywy i reformy aktywności UE w obszarze polityki imigracyjnej oraz wzmocnienia bezpieczeństwa. Przeprowadzone badania potwierdziły, że państwa członkowskie UE, Europa oraz Świat potrzebują silniejszej i bardziej dynamicznej Unii Europejskiej. Obecna skomplikowana sytuacja w gospodarce światowej pozwala stwierdzić, że UE, jako organizacja międzynarodowa i blok integracyjny, jest obecnie jeszcze bardziej potrzebna i istotna niż w przeszłości. UE powinna natychmiast podjąć odpowiedzialne decyzje, zmierzające do wzmocnienia i zreformowania sposobu jej funkcjonowania. Zrewidowanie i wzmocnienie polityki imigracyjnej UE oraz zwiększenie bezpieczeństwa obywateli UE są niezbędne.

Słowa kluczowe: *Unia Europejska, migracje międzynarodowe, migrant, uchodźca, kryzys.*

Introduction

In the beginning of the 21st century the European Union was still perceived as a collection of comparatively strong economies and an example of deep and complex regional economic integration. Nowadays, such an optimistic picture of the EU does not exist any longer [13; 15]. The EU has experienced a number of internal and external problems since 2007. Each and every year seemed to bring new and more severe challenges. At present the European Union faces numerous internal and external threats. External challenges for the EU are strongly connected with refugee & migrant crisis caused by instability in Middle East region and North Africa, global terrorism danger, instability of Ukraine, foreign policy of Russia, unpredictability of the US policy under D. Trump's presidency. Moreover, the EU must face climate change and digital revolution. Internal problems include huge disparities in socioeconomic development of EU Member States, considerably high unemployment rate and insufficient activity rate in some EU Member States, rising public finance sector debt, low innovativeness and competitiveness of some EU member States, euro zone problems, social exclusion, as well as possible disintegration of the EU (resulting from Brexit and possibility of other "exits"). Economists and politicians do agree that the last decade has brought the most severe crises for the EU [11].

It is of vital importance to observe, analyze, interpret and diagnose the conditions of the EU integration, the standing of the EU in the global economy and the evolution of regional integration processes in Europe at the time of global instability and multiple challenges and threats. The way the EU responds to both internal and external problems and challenges will determine its position in the globalized world for the next decades.

The purpose of the paper is to examine situation of the EU with focus on migrant & refugee crisis, considered as one of major external challenges in the second decade of the 21st century. The parallel objective is to discuss proposed actions and measures in the area of common migration policy of the EU. An attempt has been made to consider likeliness of the adoption of each of five scenarios revealed by President of European Commission J.C. Juncker: scenario 1 - *Carrying on*, scenario 2 - *Nothing but the single market*, scenario 3 - *Those who want more do more*, scenario 4 - *Doing less more efficiently* and scenario 5 - *Doing much more together* as well as to evaluate potential effects of their implementation for migrant/refugee crisis management and settlement has been described.

1. International migration – theoretical aspects

For the purpose of this paper the definitions of categories of migration, immigration, emigration, migrant, refugee and border management proposed by *International Organization for Migration - the UN Migration Agency (IOM)* were used. According to IOM:

- Migration is "the movement of a person or a group of persons, either across an international border, or within a state. It is a population movement, encompassing any kind of movement of people, whatever its length, composition and causes; it includes migration of refugees, displaced persons,

economic migrants, and persons moving for other purposes, including family reunification” [29];

- International migrant is defined as „any person who is moving or has moved across an international border“ [29];
- Emigration is „the act of departing or exiting from one state with a view to settling in another“ [29];
- Immigration is „, a process by which non-nationals move into a country for the purpose of settlement“ [29];
- Border management is defined as „Facilitation of authorized flows of persons, including business people, tourists, migrants and refugees, across a border and the detection and prevention of irregular entry of non-nationals into a given country (...) [29];
- Refugee is defined as „a person who, owing to a well-founded fear of persecution for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group or political opinions, is outside the country of his nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country (...)“ [29].

There are a number of reasons behind the decision to migrate internationally. The so called „*push factors*“ stimulate people their country and move to a different one. *Push factors* include poor economic situation, high unemployment and difficulties with job finding, social problems, as well as political situation in the country of origin. International migration partly results from the so called „*pull factors*“, i.e. high level of destination country attractiveness. In this case we think of low unemployment, higher wages, social benefits, favourable political situation in a destination country [2; 30]. International migration can be limited by administrative barriers, physical barriers, limited knowledge of foreign languages, cultural differences, social barriers, emotional barriers, economic barriers [1].

International migration can be classified according to a number of criteria. As far as duration of migration is concerned, migration can be classified into: short-term migration, long-term migration and permanent migration. With respect to geographical scope and distance, migration is divided into regional migration, continental migration, overseas migration, trans-continental migration, transit migration and shuttle migration [10]. Classification of international migration according to legal and administrative conditions results in division of migration into: legal, illegal, voluntary, forced, banishment - exile and deportation [1].

2. Migrant / Refugee crisis in the European Union in numbers – selected elements

Rome Treaty establishing European Economic Community signed in March 1957 did not provide for the introduction of common immigration policy. The very first, initial elements regarding immigration policy regulation by the EEC were introduced by Schengen Act. Schengen Act initiated the withdrawal of border control on internal borders of the area formed by Belgium, the Netherlands, Luxembourg, West Germany and France; at the same time border controls were to be strengthened along the external borders of the above listed countries' group. Since European Act of 1986 provided for the deepening of European integration to the level of single market (internal market)

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

characterized by free movement of people, goods, services and capital by the end of 1992. Maastricht Treaty of 1992 guaranteed the development of transparent cooperation within the EU in the field of internal policy, in that cooperation of police, courts, judicial system, as well as asylum and immigration policy. The above-mentioned elements of EU integration were further strengthened by Amsterdam Treaty signed in 1997 and put into force in 1999. Lisbon Treaty increased the power of European Commission, Council of the EU and European Parliament in the area of immigration of non-member states citizens, including immigration policy and asylum policy. It was believed for some time that the scope of EU integration in the field of immigration policy and asylum policy resulting from the treaties was enough. The current migrant/refugee crisis made both economists and politicians change their views on these elements of EU integration [3].

Even though migrant/refugee crisis of 2015 is described and discussed in literature and in politics as a problem of the European Union, the extent and scope of this problem is not the same in all EU Member States. Data regarding migration flows, an in particular number of immigrants in EU Member States in 2015 are presented in table 1. Total number of immigrants in Germany amounted to 1.4 million, including 967 thousand citizens of non-member countries. The United Kingdom was the second most popular destination country with almost 550 thousand immigrants, including 278 thousand non-member countries citizens. Spain and Italy (with over 180 thousand immigrants from non-member countries in 2015 alone) and France (with almost 150 thousand immigrants from non-member countries in 2015 only) should be mentioned here.

There are few routes through which immigrants try to enter territory of the EU through, namely: Western Mediterranean Route, Central Mediterranean Route, Eastern Mediterranean Route, Western African Route, Western Balkan Route and Eastern Borders Route. Illegal crossings by routes from 2013 to 2016 are presented in table 2. Western Balkan Route and Eastern Mediterranean Route were absolutely most popular: In 2015 alone more than 764 thousand illegal crossings through Western Balkan Route and over 885 thousand illegal crossings through Eastern Mediterranean Route were reported. Central Mediterranean Route with over 150 thousand crossings a year from 2014 to 2016 should also be mentioned here (see table 2).

Tab. 1. Migration flows: Immigrants in EU Member States in 2015

Country	Total number of immigrants (thousands)	Number of immigrants – citizens of other EU MSs	Number of immigrants – citizens of non-member countries (thousands)	Number of immigrants per 1000 inhabitants
		(thousands)		
Belgium	127.7	61.8	65.8	12.0
Bulgaria	14.4	1.4	12.9	3.0
Czech	25.1	14.5	10.6	2.0
Denmark	58.7	24.9	32.3	13.0
Germany	1433.0	460.1	967.5	18.5
Estonia	7.4	3.2	3.7	11.0

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

Ireland	58.1	26.4	31.7	17.0
Greece	34.0	16.5	17.5	6.0
Spain	290.0	106.2	183.7	6.5
France	232.7	84.2	148.5	5.3
Croatia	5.2	2.2	3.0	2.0
Italy	250.0	63.5	186.5	4.5
Cyprus	12.0	6.1	5.9	18.0
Latvia	4.5	0.7	3.8	4.7
Lithuania	3.7	0.8	2.9	7.0
Luxembourg	22.6	16.4	6.1	42.0
Hungary	25.8	10.5	15.2	6.0
Malta	11.2	5.6	5.6	29.5
Netherlands	126.0	60.1	61.4	9.7
Austria	156.5	68.8	86.5	19.0
Poland	133.3	29.4	103.9	5.5
Portugal	14.9	6.4	8.6	2.2
Romania	17.2	6.2	9.0	6.2
Slovenia	12.7	2.8	9.9	6.7
Slovakia	3.8	3.1	0.7	1.0
Finland	20.8	7.6	13.1	5.0
Sweden	113.4	29.8	78.2	12.5
United	547.8	269.2	278.6	9.5

Source: [18; 19].

*Tab. 2. Illegal crossings by routes in numbers from 2013 to 2016**

Route	2013	2014	2015	2016
Western African Route	250	275	874	671
Western Mediterranean Route	6800	7840	7164	1023 1
Central Mediterranean Route	4000 0	1707 60	1539 46	1811 26
Circular Route from Albania to Greece	8700	8840	8932	5121
Western Balkan Route	1995 0	4336 0	7640 38	1227 79
Eastern Mediterranean Route	2480 0	5083 0	8853 86	1825 34
Eastern Borders Route	1300	1270	1920	1349

* - Data presented refer to the number of detections of illegal border-crossing at the external borders of the European Union. Illegal border-crossings at the external borders may be attempted several times by the same person.. Source: [21; 22; 23; 24; 25; 26].

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

Tab. 3. Non-EU citizens apprehended and found to be illegally present in the EU by citizenship from 2013 to 2016

Citizenship	2013	2014	2015	2016	Total for 2013-2016
Total	452270	672215	215467 5	983860	4263020
Syria	33090	118865	859035	213080	1224070
Afghanistan	26095	48550	409275	151825	635745
Iraq	6525	10275	185315	92985	295100
Pakistan	27440	24005	81850	46530	179825
Albania	27325	32195	50105	36135	145760
Morocco	27255	32075	41740	39470	140540
Eritrea	10235	50795	41575	23270	125875
Kosovo	14585	33785	50040	9715	108125
Iran	8155	8465	44785	33490	94895
Ukraine	12675	16905	23920	29785	83285
Algeria	15370	15415	19375	23785	73945
Nigeria	14365	16410	20395	20545	71715
Tunisia	12820	16100	13390	11775	54085
Other	216335	248375	313875	251470	1030055

Source: 20.

Table 3 presents numbers of non-EU citizens apprehended and found to be illegally present in the EU from 2013 to 2016 by citizenship. In 2013 the total number of non-EU citizens apprehended and found to be illegally present in the EU by citizenship amounted to a bit over 452 thousand, while in 2015 it increased to unbelievable 2 million 154 thousand. In 2016, it was still very high: almost 1 million. The citizens of Syria, Afghanistan and Iraq formed the top trio with Syrians being an absolute leader (in 2015 alone almost 860 thousand illegal immigrants with Syrian citizenship were apprehended and found to be illegally present in the EU. Other countries of origin which must listed here include: Middle East countries (Pakistan, Iran), African countries (Morocco, Algeria, Tunisia, Eritrea, Nigeria) and Western Balkan countries (Albania, Kosovo).

Not all immigrants who tried to enter the EU should be regarded as refugees: undoubtedly some should be granted the status of a refugee and should be granted assistance; many however should be viewed as economic immigrants.

3. How to solve the migrant / refugee crisis? Controversies regarding proposed solutions. Scenarios for future development of the European Union

F. Timmermans has listed migration crisis as one of crucial problems for the EU. F. Timmermans indicates that one of crucial reforms that ought to be introduced by the EU is the practical implementation of common refugee policy. Actually F. Timmermans perceives it as a litmus test for the EU. F. Timmermans believes that making progress in this area will result in an increase of public support for working together on the EU level. Such a collective protection of the EU's external borders is of vital importance, the EU borders ought to be controlled jointly. At the same time F. Timmermans underlines the significance of giving more attention to wise integration of refugees in host countries. To sum up, the EU Member States together should ensure that refugees who are entitled to asylum actually get it and those with no right to asylum are humanely treated but are returned to their countries of origin; the EU must ensure that the burden is not placed on a few of the EU Member States; it should be shared equally. Another issue stressed by F. Timmermans is the urgent need for much greater European efforts to end the conflicts that generate the refugees. F. Timmermans admitted that it had been terribly neglected over the last couple of years [14]. Migrant/refugee crisis has been widely discussed by both economists and politicians in the EU and – wider – in Europe and worldwide. Selected proposals have been presented below.

D. Huebner and other members of CEPS Task Force on EU Reform suggested introducing reforms in three fields, namely: I – Border Management, II – Socio-Economic and Monetary integration and III – A Citizens' Union [28]. As far as field I is concerned, they believe the reform should include the following elements:

- Creating a truly common European Border and Asylum System;
- Establishing shared legal responsibility between the European Border and Coast Guard Agency and member states' authorities;
- Applying the “corrective solidarity mechanism” to all asylum seekers;
- Developing a wider range of legal pathways for refugees and economic migrants;
- Amending the Schengen Borders Code to facilitate more solidarity between member states;
- Strengthening institutions' vigilance to evaluate and enforce compliance with the implementation of the SBC [28].

According to D. Gros the EU can and should improve its performance in many respects, but it cannot change its fundamental nature. He underlines the dangers resulting from a wide trend towards populism across the EU Member States. D. Gros believes that the lumbering embodiment of a multi-level democracy and open economy will become more attractive when the populists fail to deliver the working solutions [27].

In March 2017, sixty years after the Rome Treaty was signed by six European states and at the time of the most severe crisis experienced by the European Union, the European Commission outlined 5 scenarios for the EU in the perspective of the year 2025. The European Commission headed by J.C. Juncker did so being aware of all the

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

threats and challenges and of its responsibility for the protection of the EU's interests. The following five scenarios were described by the European Commission:

- Scenario 1: *Carrying on*;
- Scenario 2: *Nothing but the Single Market*;
- Scenario 3: *Those who want more do more*;
- Scenario 4: *Doing less more efficiently*;
- Scenario 5: *Doing much more together* [17].

Scenario 1: *Carrying on* assumes focusing on the implementation and upgrading of current reforms of the EU. As far as the current migrant/refugee crisis is concerned, the adoption of *Carrying on* scenario should bring the following effects by the year 2025:

- Closer and deeper defense cooperation;
- Improving cooperation on security matters;
- Achieving progress towards a common asylum system;
- Individual EU Member States are responsible for managing external borders, their activity, however, is operationally supported by the European Border and Coast Guard [17, pp. 16-17].

Undoubtedly scenario 2: *Nothing but the Single Market* should be perceived as the least optimistic and the least ambitious one. For sure it is not prioritized by the European Commission. The European Commission added the number 2 scenario having in mind the current situation in some EU Member States and evolving criticism over too deep integration which reduces sovereignty of EU Member States. The starting point for this scenario is the assumption that the EU will not be capable of reaching agreement regarding doing more in many policy areas. Therefore, it will finally focus on selected key aspects of single market. Hence the implementation of *Nothing but the Single Market* scenario in regard to the current migrant/refugee crisis - will result in:

- Limitations for free movement of workers (more systematic internal border controls due to insufficient cooperation on security and migration matters);
- Limitations for free movement of services;
- Migration and some foreign policy issues being increasingly left to bilateral cooperation;
- The EU as a whole no longer being represented in a number of international fora due to its inability to agree on a common position;
- No single migration policy;
- No single asylum policy;
- No changes introduced in defense cooperation;
- Limited capacity to act collectively [17, pp. 18-19].

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

Scenario 3: *Those who want more do more* assumes that the integration process goes deeper and further but such intensification of common actions and common policies is introduced by coalitions of willing EU Member States and not by all 27 EU Member States. Hence, the adoption of this scenario should make it possible to preserve the unity of the EU 27 and at the same time it should allow for further cooperation of those selected EU Member States who opt for such deeper integration. In fact the implementation of scenario no. 3 would mean the “multi-speed” EU. With respect to the current migrant/refugee crisis the results of the adoption of *Those who want more do more* scenario would be as follows:

- A group of EU Member States decides to deepen cooperation in the field of taxation – other EU Member States act as in scenario no. 1;

- A group of EU Member States decides to deepen cooperation in the field of security policy and security measures – other EU Member States act as in scenario no. 1;

- A group of EU Member States decides to deepen cooperation in the field of defense policy (military coordination and joint equipment) – other EU Member States act as in scenario no. 1;

- Budgeting gets much more complicated due to the fact that additional budgets are available for the areas where selected EU Member States decided to do more together – other EU Member States act as in scenario no. 1;

- Decision making gets much more complicated [17, pp. 20-21].

Scenario 4: *Doing less more efficiently* starts with the assumption that there is the need to act together as EU-27 but due to limited resources it is a better idea to focus attention and activity on a reduced number of fields. The practical adoption of scenario no. 4 should bring the following effects in regard to migrant/refugee crisis management:

- Systemic cooperation on EU level in the field of border management, asylum policies and counter terrorism activity;

- Creation of a European Defense Union;

- Quicker and more decisive activity of the EU in the fields where its role is greater [17, pp. 22-23].

Scenario 5: *Doing much more together* is both the most ambitious and the most optimistic one. It assumes increased and strengthened level and depth of the EU integration resulting in closer and deeper cooperation between the EU Member States in every field and area. With respect to the management of migrant/refugee crisis the implementation of *Doing much more together* scenario would result in:

- Creating a European Defense Union;

- Routine cooperation in security matters on EU level;

- Systematic cooperation on border management, asylum policies and counter-terrorism matters [17, pp. 24-25].

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

The above described five scenarios for the EU outlined by the European Commission have been widely commented and discussed by both the economists and politicians [4; 5; 6; 7; 16].

The discussion and negotiations regarding the future of the EU will be neither easy, nor short. They will be both multidimensional and multi-level, time- and energy-consuming. The results and effects will largely depend on the evolution of political and socio-economic situation in the EU Member States, in the European neighborhood of the EU and in the global environment. What we know for now is that the EU we know is over. A deep reform is urgently needed if the EU is to survive in dynamic international environment. But still the EU remains an important element of not only European but also a wider international scene. Especially for its new Member States the EU is a precondition of socio-economic development and overall stability. It is hard to predict the actual evolution of the EU and to specify the way the EU officials and politicians representing 27 EU Member States decide to choose, adopt, introduce and implement in 2017 and beyond. Hopefully they will remember all positive aspects of the EU integration and being aware of all the threats and challenges they will find the recipe for successful EU for the decades to come. At present the attitudes towards future EU model range from a significantly deeper integration (Germany, France prefer scenario no. 5) to limited one (Poland, Hungary opt for scenario no. 2) [9].

I strongly believe that both EU Member States, Europe and the World are indeed in need of stronger and more dynamic European Union. In my opinion the current complicated situation in the world economy makes the EU even more needed. It happened not once in the so far history of the EU that reforms and adjustments had been neglected for a long time and initiatives had been introduced far too late. The list of challenges and threats for the European Union in the second decade of the 21st century becomes longer and longer. The European Union simply has no time to lose. Wise and responsible decisions should be taken immediately. Moreover, the European Union desperately needs true visioners, responsible leaders, not just politicians. The societies of the EU member States must be provided with a clear vision of the European Union of tomorrow. Otherwise, euro-sceptics will take a lead.... This could eventually result in a collapse of the EU.

According to me, scenario 3: *Those who want more do more* is the most probable one. Scenario 5: *Doing much more together* is not likely for adoption due to the current political situation in some EU Member States, especially in Poland and Hungary. I do believe that both France and Germany will do their best to move the EU integration further. Obviously, the treaties can be changed only on the condition that all EU Member States agree – unanimous decision taking is required here. On the other hand, however, I do believe that if there is strong willingness of the adoption of some specific actions / initiatives / programs / projects by a group of EU Member States, they will find a way to introduce such specific actions / initiatives / programs / projects (even if one-two EU Member States decide for opt-out clauses).

Conclusion

Current international inflow of immigrants into Europe referred to as migrant/refugee crisis is both a very medial topic, and a task to deal with by present

Migrant/Refugee Crisis as a Challenge for the European Union

Iwona PAWLAS

generation of Europeans. Moreover, the way the EU responds to this challenge will influence the future of the EU and its Member States. People trying to enter the territory of the European Union must be divided into two categories, namely: economic migrants and refugees. Refugees ought to be granted protection, support and shelter. Immigrants from the countries of safe origin must be treated differently: most of them should not be granted excessive support and if they try to cross the EU border illegally they should take into consideration huge likeliness of being reversed to the country of origin. It is necessary to make every effort to use the abilities, experience and professional potential of refugees and economic migrants. Integration of the immigrants on the market of labor remains a true challenge for EU countries. Their integration with the European society should be viewed as an equally difficult challenge. Migrant / refugee crisis significantly influences political situation in EU Member Countries, strengthening popularity of populist and right-wing parties.

I do believe that mixing the category of “a refugee” with the category of “an economic migrant” results in stigmatization of people escaping from military conflicts’ areas (especially people of Arab origin).

International migration may bring some positive results. Positive aspects of migration may be connected with the creation of value added in destination country by immigrants on the condition they get integrated on the market of labor. On the other hand, however, the process of immigrants’ integration (both with the society of the destination country and on labor market) is not easy. Cultural proximity of immigrants makes their integration much easier. In the case of immigrants from a completely different culture the process of integration is much more difficult. Therefore, precise information and responsible discussion are required both among politicians and in media. On the other hand, it can become even more difficult when emotions and worries are strengthened by media.

Negative consequences of the current migrant / refugee crisis include some limits in Schengen area functioning as well as rising nationalist tendencies which may result in dis-integration, like Brexit and other possible exits. Societies of EU member States have not been prepared for such a rapid and fast change as refugee integration [8; 12]. The idea of forced relocation of refugees has not been accepted by some EU Member States. Moreover, this mechanism does not seem to be effective. We may, therefore, ask whether current migration crisis will stimulate and promote the next stage of European integration or will it reduce the pace and scope of integration within the EU? It is easily visible at present that the most serious problem for the EU is the lack of solidarity among EU Member States regarding the way of sharing the tasks and actions which should be taken immediately, not the influx of migrants / refugees itself.

Poland does not constitute a destination country for refugees. The actual number of people with refugee protection status in Poland is very low against the background of the EU. Still Poland has the obligation to grant international protection to refugees (it stems from the respective conventions ratified by Poland). Despite this fact, Polish Ministry of Home Affairs and Administration is consistently against the relocation mechanism; the authorities of Poland believe that the relocation mechanism is not the wrong solution which (according to the Polish authorities) threatens Poland’s security. A considerable increase of xenophobic tendencies in Poland, connected with an influx of migrants / refugees to Europe must be stressed here. It is partly related to the lack of

formal migration policy of the Polish authorities, which could create the base for the meeting of the Polish citizens with foreigners – representatives of other cultures. One should point out to the fact that Polish local authorities are willing to assist the process of repatriation

from Ukraine but they react negatively for any attempts to support Arabs.

References

Books:

- [1] CASTLES, S., MILLER, M.J., 2011. *Migracje we współczesnym świecie*. Warszawa: PWN, 2011. 424 p.
- [2] ORŁOWSKA, R., 2013. *Uwarunkowania i skutki rozwoju migracji ekonomicznych w Unii Europejskiej w świetle wybranych teorii migracji międzynarodowych*. Gdańsk: Wydawnictwo uniwersytetu Gdańskiego 2013. 252 p.
- [3] PRZYBOROWSKA-KLIMCZAK, A., SKRZYDŁO-TEFELSKA, E., 2011. *Dokumenty Europejskie. Tom VI*. Lublin: Oficyna Wydawnicza Verba, 2011. 465 p.

Journals:

- [4] BORG, B. (2017). *Commission imagines five scenarios for the EU in 2025. White Paper outlines five paths the EU could take*. TIMES OF MALTA. 1.03.2017. [online]. [2017-08-11]. Available at: <https://www.timesofmalta.com/articles/view/20170301/world/commission-imagines-five-scenarios-for-the-eu-in-2025.641140>
- [5] FOSTER, P. (2017). *Jean Claude-Juncker's blueprint for Europe: EU could give up dream of political union and be 'nothing but the single market'*. The Telegraph. 1.03.2017. [online] [cit 11-08-2017] available from: <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/01/revealed-jean-claude-junckers-five-scenarios-future-europe/>.
- [6] GOTEV, G. (2017). *'Juncker's real scenario' is multi-speed Europe*. EURACTIV. 1.03.2017. [online] [cit 11-08-2017] available from: <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/junckers-real-scenario-is-multi-speed-europe/>.
- [7] HAMMOND, A. (2017). *Europe's febrile 2025 future - five scenarios*. THE BUSINESS TIME. 10.03.2017. [online] [cit 11-08-2017] available from: <http://www.businesstimes.com.sg/opinion/europes-febrile-2025-future-five-scenarios>.
- [8] HUME, T., Akhoun, L., *EU chief warns economic migrants: 'Do not come to Europe'*, CNN, 3 March 2016. [online] [cit 10-10-2017] available from: <http://edition.cnn.com/2016/03/03/europe/europe-migrants-jungle-hunger-strike/index.html>

- [9] KERN, S. 2017. *Europe's Migrant Crisis: Views from Central Europe. "We are not going to take part in the madness of the Brussels elite."* GATESTONE INSTITUTE. INTERNATIONAL POLICY COUNCIL. 2 July 2017. [online] [cit 10-10-2017] available from: <https://www.gatestoneinstitute.org/10610/migrant-crisis-central-europe>
- [10] MAREK, E., 1995. *Migracje zagraniczne i uchodźstwo we współczesnym świecie.* „Polityka Społeczna” 1995, Nr 3, pp. 1-2.
- [11] McINERNY, P., 2016. *European Union facing multiply challenges.* [online]. [cit 03-08-2017] available from: <http://www.international.ucla.edu/euro/article/164869>.
- [12] PAP, 2016. *Kryzys migracyjny. "To ostatnia szansa na uratowanie strefy Schengen".* [online]. [cit 01-10-2017] available from: <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/kryzys-migracyjny-to-ostatnia-szansa-na,252,0,2002428.html>
- [13] SZCZEPANIUK, C., 2014. *Challenges of the European Union in the 21st Century.* NEXTGEN, [online] [cit 03-08-2017] available from: <http://www.ewinextgen.com/europe/2014/7/29/challenges-of-the-european-union-in-the-21st-century>.
- [14] TIMMERMANS, F., 2016. *Community: Discovering ties that bind.* London: Policy Network.

Data, reports, thesis:

- [15] ANDROSCH, H. 2016. *Europe Today and What's Next.* Liechtenstein Institute on Self-Determination at Princeton University. LISD White Paper No. 2. December 2016.
- [16] BARTHOLOMEUSZ, J. (2017). *Juncker's White Paper Has the Answers - and That is the Great Tragedy.* HEINRICH BÖLL STIFTUNG EUROPEAN UNION, 23.03.2017. [online] [cit 11-08-2017] available from: <https://eu.boell.org/en/2017/03/23/junckers-white-paper-has-answers-and-great-tragedy>.
- [17] EUROPEAN COMMISSION, 2017e. *White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025.* Brussels: European Commission.
- [18] EUROSTAT, 2017a. *Immigrants per 1000 inhabitants,* [online] [cit 14-10-2017] available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/3/3d/Immigrants%2C_2015_%28per_1_000_inhabitants%29.png
- [19] EUROSTAT, 2017b. *Immigration by citizenship.* [online] [cit 14-10-2017] available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/c/c8/Immigration_by_citizenship%2C_2015_%28%29.png
- [20] EUROSTAT, 2017c. *Top 30 citizenships of non EU citizens apprehended and found to be illegally present in the EU,* [online] [cit 14-10-2017] available from: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Top_30_citizenships_of_non-EU_citizens_apprehended_and_found_to_be_illegally_present_in_the_EU,_2008-2016.PNG

- [21] FRONTEX, 2017a: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/>
- [22] FRONTEX, 2017b: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/circular-route-from-albania-to-greece/>
- [23] FRONTEX, 2017c: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>
- [24] FRONTEX, 2017d: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-african-route/>
- [25] FRONTEX, 2017e: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-balkan-route/>
- [26] FRONTEX, 2017f: [online] [cit 14-10-2017] available from: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-mediterranean-route/>
- [27] GROS, D., 2017. *Can the EU survive in an age of populism?* Brussels: Centre for European Policy Studies. [online] [cit 03-08-2017] available from: <https://www.ceps.eu/publications/can-eu-survive-age-populism>
- [28] HÜBNER, D., BLOCKMANS, S. and S. RUSSACK, 2017. *Regroup and Reform Ideas for a more responsive and effective European Union*. Report of the CEPS Task Force. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- [29] INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION, 2017. [on line] [cit 20.09.2017] available from: <https://www.iom.int/key-migration-terms>.
- [30] OECD, 2017. *International Migration Outlook 2017*. Paris: OECD Publishing. 364 p.

Author:

¹**Iwona Pawlas** – University of Economics in Katowice, Faculty of Economics, Department of International Economic Relations, 1 Maja 50, 40-287 Katowice, Poland, e-mail: iwona.pawlas@ue.katowice.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Bezpečnostný manažment a vzdelávanie manažérov vo vojenstve

Security Management and Education of Managers in the Military

Mária PETRUFOVÁ¹

¹*Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši,
Katedra manažmentu*

Abstrakt:

Autorka v článku poukazuje na aktuálne systémové poňatie bezpečnostného manažmentu. Obsahom týchto úvah je poukázať na nevyhnutnosť poznania obsahu všeobecného manažmentu jeho praktickú aplikáciu do oblasti bezpečnosti. Súčasťou bezpečnostného manažmentu sú bezpečnostné situácie, aktuálne bezpečnostné hrozby a asymetrické konflikty. Poukazuje na súčasný model vzdelávania manažérov v rámci celoživotnej edukácie profesionálnych vojakov so zameraním na osobnostný rozvoj manažérov a lídrov v podmienkach vojenskej vysokej školy.

Kľúčové slová: bezpečnostný manažment, manažér bezpečnosti, bezpečnostné situácie, hrozby, vzdelávanie vojenských manažérov, kľúčové kompetencie manažérov.

Abstract:

The author of the article draws attention to the current system concept of security management. The content of these considerations is aimed at highlighting the need for knowledge of the general management content and its practical application in the field of security. Security management includes security situations, current security threats, and asymmetric conflicts. At the same time, the author presents a current model of education of managers within the framework of lifelong learning of professional soldiers focused on the personal development of managers and leaders under the conditions of military university.

Keywords: security management, security manager, security situations, threats, education of military managers, key competences of managers.

Úvod

Bezpečnosť každého ľudského jednotlivca patrí k najvýznamnejším hodnotám, ktoré je každá demokratická spoločnosť povinná zabezpečiť. Dnes sme svedkami toho,

že táto bezpečnosť je čím ďalej tým viac ohrozovaná a na toto ohrozenie pôsobí celá škála faktorov, z nich niektoré sú výsledkom pokroku ľudstva a v rukách extrémistov a rôznych ďalších jednotlivcov sa obracajú proti nemu, pôsobia proti hodnotám a právam na ľudský život.

Bezpečnosť patrila vždy medzi základné hodnoty ľudskej spoločnosti. Nielen že patrila, ale aj naďalej bude patriť k tým potrebám človeka, ktoré musia byť uspokojené prioritne. Aby mohol každý človek usilovať o saturáciu vyšších potrieb, malí by byť pokryté najprv základné potreby, vrátane bezpečnostnej istoty. Moderný človek v 21. storočí má potom túžbu usilovať sa o hodnoty z oblastí duchovno-kultúrnej a civilizačnej-intelektuálnej a postupne smerovať k úplnej sebarealizácii. V oblasti bezpečnosti je nanajvýš potrebné tieto úvahy smerovať do rozvoja vedy o bezpečnosti „securitológie“. Bezpečnostný manažment je zameraný na riadenie bezpečnostných síl, bezpečnostných zborov alebo organizácií, je však neustále aj predmetom záujmu všeobecného manažmentu, ako uznávanej vedy. V súčasnosti sa bezpečnosťou a bezpečnostným manažmentom zaoberá celý rad svetových, medzinárodných a európskych inštitúcií a projektov TIEMS, EUSECON a pod. Z uvedených dôvodov je potrebné tomuto druhu manažmentu venovať profesionálnu pozornosť predovšetkým so zameraním na vzdelávanie a rozvoj bezpečnostných manažérov.

1. Systémové poňatie bezpečnostného manažmentu

Ak vychádzame z poňatia všeobecného manažmentu tak termín – pojem „manažment“ predstavuje v organizácii skupinu: *riadiacich zamestnancov, riaditeľov, vedúcich manažérov*, kde títo manažéri realizujú v každodennej praxi manažérske funkcie na všetkých stupňoch riadenia. Teda manažment predstavuje *špecifický spôsob riadenia* prostredníctvom manažérskych funkcií pôsobí manažér na podriadených, na ľudský subjekt v roli objektu tým že plánuje, organizuje, vedie, rozhoduje, rozdeľuje a kontroluje. Takže manažment – predstavuje odbor, *praktický odbor činností*, vednú disciplínu, množinu vedných disciplín alebo odvetví. Má svoj osobitý jazyk, terminológiu, repertoáre metód, techník a postupov a metodológia v manažérskej vede sa viaže na princípy a teórie k jednotlivým druhom použitia manažmentu v praxi. Uplatňuje sa tu princíp systémového prístupu v manažmente ako vedy.

Z uvedeného vyplýva, že medzi aktuálne roly *manažéra bezpečnosti* patrí zodpovednosť opatrení k „bezpečnostnej organizácii“, ktorú riadi. Uplatňovanie relevantných manažérskych funkcií a činností, ako podiel na plánovaní, organizovaní, kontrole, najmä rozhodovanie, vedenie spolupracovníkov a ovplyvňovanie ľudských zdrojov vo vzťahu k bezpečnosti. *Bezpečnostná kompetencia* je podmienená aj ekonomickou a informačnou kompetenciou a ďalšou nevyhnutnou spôsobilosťou, či schopnosťou a talentom jednotlivca, ktoré táto profesia vyžaduje. V praxi rozlišujeme množstvo profesií bezpečnostného charakteru a tieto činnosti sú predmetom záujmu celého radu odborov. *Súčasťou integrovaného riadenia* organizácie (výrobná, poskytujúca služby, správu) je najmä ekonomický (obchodný, marketingový) a informačný manažment.

Bezpečnostné situácie sú dnes popretkávane rôznymi krízovými situáciami – preto aj vznikol nový druh manažmentu – *krízový manažment*. Vojenské konflikty a riziká vnútornej bezpečnosti zaujímajú vojenské, policajné zdravotnícke a ďalšie inštitúcie a ich vedenie. Riadenie procesov, ktoré vedú k odvráteniu a regulácií

bezpečnostných hrozieb , situácii, vyžaduje synergické úsilie všetkých bezpečnostných síl – ako aj zhromažďovaniu poznatkov a skúseností tak, aby to umožňovalo aj výskumné, vývojové a vedecké postupy vrátane praxeologických opatrení.

Bezpečnostné hrozby možno definovať ako „také javy a procesy ekonomického, politického, sociálneho, vojenského, geopolitického, ekologického, vedecko – technického, informačného, morálno-duchovného charakteru na rôznej úrovni spoločenského života (od individuálnej až po globálnu), ktoré priamo negatívne pôsobia na prírodu a spoločnosť, ohrozujú ich existenciu, fungovanie a rozvoj“. [1]

Typy hrozieb :

- *Priame (bezprostredné) tie, ktorým je vystavený náš štát alebo my sami.*
- *Nepriame – dotýkajú sa spojencov, regionálnej alebo svetovej stability.*
- *Naliehavé – vyžadujú si neodkladnú okamžitú reakciu.*
- *Latentné – nevyžadujúce si okamžitú reakciu, aj napriek tomu majú potenciál stať sa naliehavými.*
- *Zámerné – vojenská agresia , teroristické útoky, ekonomické sankcie.*
- *Nezámerné – ekonomické krízy epidémie a pandémie aj hrozby vznikajúce v dôsledku plynutia prírodných činiteľov.* [2]

Nás rezort by predovšetkým mašli zaujímať *vojenské hrozby*, ktoré majú rôznu formu, najzávažnejšími sú invázia a okupácia, zvyčajne majú politický podtón a cieľ. *Politické hrozby* sú často spájané s konkrétnymi hodnotami a ideológiou .Za politickú bezpečnostnú hrozbu môžeme považovať aj existenciu diktátorských režimov, ktoré disponujú konvenčnými zbraňami, prípadne sa usilujú vývoj zbraní hromadného ničenia. Ľudské, vecné a finančné zdroje determinujú veľkosť a kvalitu ozbrojených síl a úroveň technológií, ktoré možno implementovať na dosiahnutie požadovaných spôsobilostí síl a ktoré umožnia ozbrojeným silám udržiavať požadovaný stupeň pripravenosti s ohľadom na bezpečnostné hrozby. [3]

Ďalšou kategóriou hrozieb sú *ekonomické hrozby*. Štvrtou kategóriou sú *environmentálne bezpečnostné hrozby* – zemetrasenia, ničivú búrky alebo záplavy, ktoré môžu mimoriadne negatívne pôsobiť na fyzickú základňu štátu, čo v konečnom dôsledku ohrozuje aj fungovanie štátu a jeho inštitúcie. *Spoločenské hrozby* vyplývajú zo samej podstaty štátu, ktoré sú zložené z obyvateľstva a rôznych spoločenských skupín. Sú prepojené s politickými hrozbami a vznikajú v prípade, že členovia istej komunity založenej na spoločných hodnotách alebo spoločenských charakteristikách začnú vnímať inú komunitu ako hrozbu svojej existencie. Štatistiky ukazujú, že od konca studenej vojny zomrelo v dôsledku etnických konfliktov, epidemických chorôb a šírenia ručných zbraní viac ľudí ako v dôsledku medzištátnych konfliktov. Nové bezpečnostné hrozby sú výrazne rozmanitejšie, najmä čo sa týka ich rozsahu a intenzity a preto ja aj omnoho zložitejšie vyhodnocovanie ich dopadu. Efekt nových bezpečnostných hrozieb sa neprejavuje okamžite, ich dopad je preto merateľný jedine z dlhodobého hľadiska. [4]

V rámci studenej vojny bol najväčšou bezpečnostnou hrozbou potenciálny konflikt medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom, ktorá vyplýval z bipolárneho rozdelenia sveta ustáleného po skončení druhej svetovej vojny. Prípadne vypuknutie ozbrojeného konfliktu by malo globálne dôsledky a zasiahlo by všetky vyššie spomínané sektory bezpečnosti. Bezpečnostné hrozby tak boli priamo prepojené s vojenskými možnosťami jednotlivých štátov a vychádzali z potenciálne agresívnych úmyslov aktérov medzinárodného systému a to s cieľom dosiahnutia dominancie nad ostatnými štátmi.

Dnes si už aktéri bezpečnostných hrozieb uvedomujú, že prenikajú *nové hrozby, ktoré sú charakteristické neistotou*. Zatiaľ mocenský boj medzi USA a ZSSR predstavoval jasne definovanú bezpečnostnú hrozbu, dnešnú neistotou však považujeme za jeden zo základných rysov meniaceho sa bezpečnostného prostredia. Druhou črtou nových hrozieb je *asymetria*, ktorá vyplýva zo zvyšujúceho sa rozdielu medzi ekonomickým a vojenským potenciálom jednotlivých aktérov. [4] To to všetko si na vrcholové silové rezorty uvedomujú a preto sa Slovensko ďalej bude uberať smerom, ktoré vytýčila Európska bezpečnostná stratégia dva roky pred vznikom Slovenskej a hlavne čerstvo nová Bezpečnostná stratégia v úzkej súčinnosti s Obrannou a Vojenskou stratégiou schválenými vládou SR 4. októbra 2017.

Bezpečnostný manažment považuje bezpečnosť za alfu-omegu svojich snáh a mal by mať vedľa seba tri relevantné piliere: *všeobecný manažment, špeciálnu informatiku a ekonomiku*. Z toho vyplýva, že základné smerovanie bezpečnostného manažmentu musí vychádzať z princípov všeobecného manažmentu:

- *Bezpečnostní manažéri so špeciálnymi rolami a kompetenciami.*
- *Funkcie bezpečnostného riadenia realizovať prostredníctvom konkrétnych bezpečnostných činností.*
- *Odbor bezpečnostného manažmentu chápať v aplikačnej úrovni ako teóriu a prax manažmentu.*

2 Bezpečnostný manažment v koncepte manažérskych funkcií, hierarchie riadenia a vzdelávania

Taktiež bezpečnostní manažéri riadia prostredníctvom manažérskych funkcií ako napr. plánovanie, organizovanie, vedenie ľudí – riadenia EZ v personálnych činnostiach, kontrolovanie, rozhodovanie v rámci bezpečnostného riadenia, pričom tu dochádza k prieniku týchto manažérskych funkcií. Bezpečnostný manažér patrí medzi manažérske profesie, kde je jeho odborná kompetencia zároveň spôsobilosťou ku konaniu v prospech bezpečnostných činností. Krízový manažment, vojenský manažment, policajný manažment (ako odbory činností) svojim obsahom patria do bezpečnostného manažmentu.

Obr. 1 Hierarchické usporiadanie v BM [5, str. 33].

Bezpečnostný manažment a vzdelávanie manažérov vo vojenstve
Mária PETRUFOVÁ

Ak budeme vychádzať z poznania, že bezpečnostný manažment je aplikovaná veda, využívajúca zákonitosti a princípy manažérskych funkcií (krízových, policajných a vojenských manažérov) a o technikách, ktoré používa štátna správa, verejná správa polícia a vojenstvo k riadeniu svojich činností za účelom poskytovania služieb pre bezpečnosť občanov, ochranu ich života, zdravia, majetku a občianskych či ďalších ľudských práv, tak musíme metodologicky vychádzať pri uvažovaní o vzdelávaní týchto ľudí z analýzy súčasných manažérskych činností, z osobnosti manažéra v danom prostredí a z manažérskych procesov v danej organizácii. Určite sú tie hľadiská rozdielne a iné sú v o verejných a štátnych organizáciách, vojenských a policajných inštitúciách. Ako praktický príklad možno použiť prienik manažérskych funkcií v podmienkach PA v Prahe. [5]

Tab.1Prenikanie manažérskych funkcií v procesoch bezpečnostného riadenia

<i>Manažérske funkcie priebežné → Základné (sekvenčné) ↓</i>	Analýza	Rozhodovanie	Implementácia
Plánovanie	<i>Analýza rizík vonkajšieho prostredia</i>	<i>Výber bezpečnostnej stratégie</i>	<i>Realizácie plánu bezpečnostnej prevencie</i>
Organizovanie	<i>Rozbor možností zostavení projektového tímu bezpečnostného modelu</i>	<i>Voľba umiestnenia bezpečnostných pracovníkov v organizačnej štruktúre</i>	<i>Reorganizácia k centralizácii kritickej infraštruktúry</i>
REZ, personalistika	<i>Analýza disponibilných kapacít profesionálnych a dobrovoľných hasičov</i>	<i>Rozhodovaní o spôsobe kariérneho rastu policajtov</i>	<i>Vyhlásenie personálnych opatrení</i>
Vedení ľudí, motivácie	<i>Štúdie k participácii zamestnancov na riadení zmien</i>	<i>Rozhodovaní o stimulácii nasadených bezpečnostných síľ vo vzťahu k úrovni rizík</i>	<i>Zabezpečení cyklu doškolenia požiarnych technikov</i>
Kontrolovaní, audit, monitoring	<i>Analýza slabých miest bezpečnostného systému</i>	<i>Rozhodovanie o mimoriadnej revízie</i>	<i>Revízia opatrení po núdzovom stave</i>

Podľa zamerania danej inštitúcie najmä jej: vízie, poslania, cieľov, špecifik a hlavne podľa typu organizácie sa následne volí čo najoptimálnejší model vzdelávania a následne aj jeho ďalší rozvoj. Transformácia a reforma vojenského školstva, vojenského vzdelávania a výcviku odráža vždy kvantitatívne a kvalitatívne ukazovatele a podmienky rozvoja.

Ukazuje sa, že vo vojenských školách sa doposiaľ venovala veľká pozornosť technike a technológii a mala pozornosť manažérskemu vzdelaniu. Z analýzy dôstojníckych povolání vyplynulo, že všetky dôstojnícke povolania sú v podstate manažéorskými. Predmetom práce dôstojníka je človek a proces riadenia, preto základom ich vzdelania a odbornej prípravy musí byť manažment (v pravom slova zmysle, nie len velenie), spoločenské vedy, právo a vedenie ľudí a to všetko vrátane výcviku a tréningu. Ukazuje sa, že existuje len málo typických inžinierskych funkcií a aj tie majú charakter prevádzkový a dôstojník na týchto funkciách manažujú službu alebo činnosť a nevykonáva len prácu na technike. To znamená, že nový dôstojník síce potrebuje aj určité vedomosti a zručnosti z riadenia technických oblastí, ale potrebuje mať vedomosti a zručnosti z manažmentu, spoločenských vied a vedenia ľudí.

Práve z týchto dôvodov katedra manažmentu sústredila svoje vzdelávacie – edukačné snahy od svojho vzniku okrem participácie na bakalárskych, inžinierskych, magisterských a doktorandských študijných programoch v rámci našej Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika zastrešuje a realizuje dodnes aj celoživotné – ďalšie vzdelávanie profesionálnych vojakov a zamestnancov pod názvom „Kľúčové kompetencie manažéra“. V súvislosti s učením dospelých je však potrebné, poznamenať, že aj v našom rezorte je teraz najviac potrebné, aby sa profesionálni vojaci a zamestnanci postupne naučili „odnaučiť sa“ od určitých zakorenených praktík, od „určitej defenzívnej rutiny.

Na základe poznania názorov a poznatkov z vyspelých krajín ako aj organizácie OECD, či z vlastného poznania a výsledkov výskumov v rámci OS SR sme zistili, že je potrebné zabezpečiť aj rozvoj osobnostných kvalít veliteľov – manažérov – lídrov. V podmienkach AOS v úzkej súčinnosti s Centrom vzdelávania realizujeme pre náš rezort vlastne „Know How“ – 12 rokov kurzy zamerané na celoživotného vzdelávania – krátkodobé odborné kurzy (KOK) pod názvom „Kľúčové kompetencie manažéra“.

Formou modulovej výučby sme začali profesionalizovať a skvalitňovať kľúčové kompetencie manažérov najmä v týchto moduloch:

1. modul: *Základy manažmentu – efektívny manažér.*
2. modul: *Komunikačné zručnosti manažéra.*
3. modul: *Tímová práca – budovanie a vedenie tímu.*
4. modul: *Zvládanie stresu a psychohygienu manažéra.*
5. modul: *Nové trendy vo vzdelávaní manažéra.*
6. modul: *Vodcovstvo [6]*

Tab. 2 Zloženie účastníkov kurzu

Modul	Prihlásený	Účastníci	Ø vek	PrF	Zamestnanci	Vzdelanie VŠ	Úplné stredné vzdelanie
1	21	20	32	20	0	18	2
2	23	20	33	20	0	19	1
3	27	23	31	23	0	21	2
4	23	21	37	19	2	16	5
5	22	17	34	17	0	15	2
6	17	16	36	16	0	13	3
Spolu	133	117	33,8	115	2	102	15

Tab. 3 Analýza jednotlivých kurzov

	1. modul	2. modul	3. modul	4. modul	5. modul	6. modul
Organizácia kurzu	87 %	84,9 %	82,9 %	92,4 %	77,6 %	86,4 %
Využitie času	80 %	88,2 %	90 %	92 %	80,5 %	89 %
Študijný manuál	89 %	92 %	87 %	91,2 %	89,8 %	93 %
Sprostredkovanie znalostí	85 %	82,8 %	76 %	92 %	86 %	93%
Metódy vyučovania	88 %	83 %	82 %	94,8 %	88 %	90,5%
Znalosti a prístup lektora	85 %	88 %	85 %	90,6 %	87 %	96,6 %
Vhodnosť výberu témy	81%	89 %	80 %	91,2 %	82,3 %	90%
Rozšírenie teoretických vedomostí	79 %	72 %	73 %	90 %	78 %	89%
Rozšírenie praktických vedomostí	69 %	83 %	75 %	90,5 %	73 %	88,2%
Ďalší prínos kurzu pre prax	73%	90,1 %	92 %	89,5 %	81,2 %	87,9 %
Celková spokojnosť s kurzom	80%	90,5 %	88,5 %	89 %	82,7 %	92,8 %

Neskôr prax ukázala, že je potrebné rozšíriť tieto kompetencie o problematiku etikety manažéra, manažmentu ľudských zdrojov v súčasnosti uvažujeme ešte o problematike vojenskej diplomacie, sebariadania manažéra, manažment času, projektového riadenia ako aj o kreativite manažéra, ktorá je taktiež nevyhnutná z hľadiska profesionality vojenských manažérov. KOK trvajú 3 – 5 dni, súčasťou obsahu kurzov sú aj praktické zamestnania – návčky a tréningy manažérskeho zručnosti a kompetencií. Odozvy ako aj spätná väzba / prostredníctvom anonymného dotazníka, ale aj priamych rozhovorov s účastníkmi v kurzoch / hovoria o spokojnosti s úrovňou, obsahom a použitými metódami a formami v kurzov. Súčasťou týchto modulov sú aj kurzy so zameraním na finančnú gramotnosť, manažment ochrany životného prostredia ale aj kurzy zamerané na vyzbrojovanie a logistiku v podmienkach OS SR. Príbúdajú aj návrhy špecializovaných pracovísk rezortu o ďalšiu problematiku v rámci rezortu ako napr.: koučovanie v podmienkach OS SR, špecifiká interkultúrnej komunikácie v podmienkach OS SR, masmediálna a krízová komunikácia a mnohé ďalšie.

Od *kvality práce veliteľov – manažérov* je do značnej miery závislá *prosperita každej organizácie*, teda aj našej AOS, v ktorých žijeme. Aby mohol každý manažér, ale aj veliteľ v medzinárodnom a trhovom konkurenčnom prostredí obstať a zvládnuť množstvo manažérskeho činností, musí sa neustále rozvíjať. Uvedené zistené skutočnosti nás presvedčujú ešte viac, kde smerovať naše úsilie. Súvisí to aj so všeobecne známymi manažérskymi kompetenciami a kvalifikačnými štandardmi pre manažérsku prácu ako aj so špecifickými požiadavkami rezortu OS SR.

Záver

V súčasnej etape globalizácie a v turbulentnom období najmä riadenie ľudských zdrojov musí čeliť mnohým výzvam aby najdôležitejšie aktíva, ktorými sú *ľudské zdroje*, mohli zostať akcieschopné a plniť svoju funkciu konkurenčnej výhody. Vzdelávanie veliteľov – manažérov okrem „klasických“ problémov riadenia v DKM a MKM musí zvládať aj tieto nasledujúce problémy: *manažment diverzity, vzdelávanie a kariérny rozvoj zamestnancov vysielaných na zahraničné misie, odmeňovanie a*

hodnotenie výkonnosti, edukáciu zamestnancov pre prácu v multikultúrnom prostredí a pod. Dôležitú úlohu v tomto procese zohráva najmä Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. Prístupy kvality celoživotného a ďalšieho vzdelávania sú v rôznych krajinách odlišné a rýchlo sa vyvíjajú. V tomto dynamickom prostredí je vôľa profesionálnych vojakov vedomostne a profesionálne rásť a neustále sa učiť je jedným z najdôležitejších faktorov, ktoré prispievajú k naplneniu súčasných cieľov a úloh, ktoré majú zabezpečovať ozbrojené sily SR. Priebežne získavané údaje a názory z rôznych uskutočnených prieskumov (v rámci OS SR) svedčia o *aktívnom prístupe profesionálnych vojakov k sebazvdelávaniu a zdokonaľovaniu nadobudnutých zručností, spôsobilostí a kompetencií* dôležité neustále monitorovať situáciu v oblasti kvality celoživotného ako aj kariérneho vzdelávania a neustáleho zlepšovania sa.

Členstvo Slovenskej republiky v NATO nás prirodzene stavia pred plnenie úloh kompatibility aj v oblasti vojenského vzdelávania a výcviku personálu. Úlohou je vytvárať podmienky pre efektívny, obsahom moderný systém vojenského vzdelávania a profesionálneho rozvoja personálu v súlade s národnými ale aj s celosvetovými záujmami, hodnotami a tradíciami, ktorý bude otvorený a adaptabilný najnovším svetovým informáciám a poznatkom.

Použitá literatúra

- [1] VOLNER, Š. *Nová teória bezpečnosti*, 2. vydanie IRIS Bratislava 2009. ISBN 978-8089-2563-6-5
- [2] EICHLER, J: *Medzinárodná bezpečnosť v dobe globalizácie*. 2009. Praha: Portál.
- [3] ŠKOLNÍK, M. – BELAN, L. *Obranné plánovanie – základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti Slovenskej republiky: vysokoškolská učebnica*. Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2015. - 187 s. ISBN 978-80-8040-522-9
- [4] KAČMÁR, R. *Čo je bezpečnosť?* Slovak Security Policy Institute Bratislava. 2017. ISBN 978-80-972-228-2-6 s.8
- [5] KNÝ, M. – POŽÁR, J. *Aktuální pojetí a tendence bezpečnostního managementu a informační bezpečnosti*. Praha PA ČR 2010, Tribun EU Brno ISBN 978-80-7399-067-1
- [6] KURHAJCOVÁ, L. – BELAN, L. (2010). *Lifelong education as the base of carrier of military professional*. In: Science & Military. ISSN 1336-8885. - Vol. 5, No. 2 (2010), s. 59-66

Autor:

doc. PhDr. Mária Petrufová, PhD. – Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš, SR, e-mail: maria.petrufova@aos.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Výskum kultúry bezpečnosti. Axiologické a psychosociálne aspekty

Security Culture Studies. Axiological and Psychosocial Aspects

Juliusz PIWOWARSKI¹, Wojciech CZAJKOWSKI²

^{1,2}Výskumný ústav pre bezpečnosť a obranu „Apeiron“ v Krakove

Abstrakt:

Autori tohto článku mali možnosť realizovať na VŠBM v Košiciach granty Hodnoty a normatívne presvedčenia ako regulačné mechanizmy správania sa členov dispozičných skupín a Behaviorálne determinanty správania v situáciách ohrozenia bezpečnosti, v rámci ktorých uskutočnili výskum zameraný na aspekty kultúry bezpečnosti v unifikovaných jednotkách. Poukazujú na taký druh konsenzusu, ktorý by umožnil získať určitú súdržnosť, stav voľnej vzájomnej korešpondencie prezentovaných výsledkov výskumu bezpečnosti. Navrhovanou platformou má byť vedecká kategória definovaná ako kultúra bezpečnosti, spolu s jej tromi tokmi – individuálnym, sociálnym a materiálnym – ktoré rozvíjajú vedecké myšlienky takých odborníkov, ako napr. Alfred Louis Kroeber, Marian Cieślarczyk, Stanisław Jarmoszko, Andrzej Urbanek, či Agnieszka Filipek. Pri interpretovaní problematiky kultúry bezpečnosti bola zdôraznená užitočnosť pojmu sociálneho vplyvu. Autori okrem toho venujú pozornosť významu kultúrneho obratu ako súčasného trendu v oblasti sociálneho výskumu, kam nepochybne bezpečnosť patrí.

Kľúčové slová: *Výskum kultúry bezpečnosti, behaviorálne determinanty správania, situáciách ohrozenia bezpečnosti*

Abstract:

Authors of the article were given the opportunity to obtain Values and normative convictions as the regulatory mechanisms for the behavior of the members of the disposition groups and the behavioral determinants of behavior in the situation of security threats in VŠBM v Košice for social research concerning the aspects of safety culture in uniformed formations. They point to a type of consensus that would allow for a certain coherence, a state of freedom, a correspondence between each of the presented security effects. The proposed platform is to be a scientific category defined as a culture of security, along with its three streams: individual, social and material, referring to scientific ideas such as Alfred Louis Kroeber, Marian Cieślarczyk, Stanisław

Jarmoszko, Andrzej Urbanek and Agnieszka Filipek. The usefulness of the notion of social influence in the interpretation of the problem of security culture has been shown. Attention has also been paid to the importance of cultural cues as a contemporary trend in the field of social research, to which security is undoubtedly one.

Keywords: *Security culture studies, Behavioral determinants of behavior, security risks*

Ako poznamenal Tomasz Mann, „kultúra je umenie dedičnosti“. Je to zároveň aj štýl, určité umenie života a prežitia sociálnych komunít v rámci ľudského druhu. „Kultúra je vlastnosťou danej komunity. Spoznávanie kultúry umožňuje prekračovať jej spoločenské a priestorové hranice“ [16], tvrdí sociológ Marian Golka. *Sociálna realita*, ktorá obklopuje ľudské komunity, bola ukázaná v práci Petra Bergera a Thomasa Luckmanna s názvom *Sociálna konštrukcia reality* [3] a vzniká ako výsledok takého jej tvorenia spoločným úsilím spoločnosti, pri ktorom sa určité *sociálne fakty* „zhodujú s [im zodpovedajúcimi] pojmami, a ľudia sa následne vedome snažia získať väčšiu alebo menšiu kontrolu na týmto svetom“ [18]. Neoceniteľnú hodnotu pri analyzovaní problematiky *kultúry bezpečnosti* ma *zamyslenie sa nad takým javom, akým je kultúra*. Kultúra je totiž takým sociálnym javom, ktorý určuje rozvoj človeka vnímaného ako určitý *subjekt bezpečnosti*, s jeho tvorivou činnosťou, vnímanou v kontexte mnohých, pred ním stojacích výziev [2], príležitostí, rizík a hroziacich

mu nebezpečenstiev [4]. Na tomto mieste musíme pripomenúť, že podľa *Bielej knihy o bezpečnosti Poľskej republiky* sa za *predmet bezpečnosti* považuje „každý cieľovo konajúci subjekt (jednotlivec alebo kolektív) vedomý svojej vlastnej existencie, analyzovaný z hľadiska jeho vlastnej *bezpečnosti*. (...)“ [4]. Tvorivé činnosti, ktoré sú podmienené dobrou znalosťou doterajších úspechov *spoločenstva*, kumulatívnym spôsobom kreujú nové efekty, vrátane nových metód a postupov, ktoré majú z hľadiska *subjektu bezpečnosti* výskumný charakter.

Autori tohto článku mali možnosť realizovať na VŠBM v Košiciach granty *Hodnoty a normatívne presvedčenia ako regulačné mechanizmy správania sa členov dispozičných skupín a Behaviorálne determinanty správania v situáciách ohrozenia bezpečnosti*, v rámci ktorých uskutočnili výskum zameraný na aspekty kultúry bezpečnosti v uniformovaných jednotkách. Poukazujú na taký druh konsenzusu, ktorý by umožnil získať určitú súdržnosť, stav voľnej vzájomnej korešpondencie prezentovaných výsledkov *výskumu bezpečnosti*. Navrhovanou platformou má byť vedecká kategória definovaná ako *kultúra bezpečnosti*, spolu s jej troma tokmi – individuálnym, sociálnym a materiálnym – ktoré rozvíjajú vedecké myšlienky takých odborníkov, ako napr. Alfred Louis Kroeber, Marian Cieślarczyk, Stanisław Jarmoszko, Andrzej Urbanek, či Agnieszka Filipek.

Pri interpretovaní problematiky *kultúry bezpečnosti* bola zdôraznená užitočnosť pojmu *sociálneho vplyvu*. Autori okrem toho venujú pozornosť významu kultúrneho obratu ako súčasného trendu v oblasti sociálneho výskumu, kam nepochybne bezpečnosť patrí.

R. Scruton je presvedčený, že *spoločnosť* môže byť dobre organizovaná len vďaka múdrej vláde a rešpektovaniu zásad právneho štátu. Práve tak vidí R. Scruton

správny prístup k budovaniu sily druhého sociálneho *prúdu kultúry národnej bezpečnosti*.

Právne predpisy podľa alebo určujú predovšetkým „právo poslúchať“, a nie právo na anarchizujúcu interpretáciu ľudských práv, ktorou sa zakrýva tradičná kultúra povinnosti. Poslušnosť je podľa R. Scrutona hlavnou čnosťou ľudských bytostí, ktorá im umožňuje vládnuť a zároveň podriaďovať sa, a bez ktorej sociálna energia slabne. Spoločnosti, ktoré disponujú skutočnou, dobre chápanou slobodou, si dnes nemôžu podľa Scrutona dovoliť zhubný konflikt s poslušnosťou vyplývajúcou z tradičnej kultúry, spolu s jej právnymi a organizačnými zdrojmi [30].

R. Scruton teda tvrdí, že „kultúra je dôležitá“ [31], čo sa zdá byť samozrejmé, avšak v ére globalizácie je jej tak strašne málo, že treba o tom častejšie hovoriť a podniknúť príslušné činnosti¹.

Podkategóriou javu *kultúry*, ktorú *spoločnosti* namáhavo budujú počas rôznych historických procesov, je *kultúra národnej bezpečnosti*. Je to prehľadne sa rysujúca doména kultúry, ktorej genéza začala človeka sprevádzať od úplného počiatku jeho rozvoja. Antropológovia, na čele s Bronisławom Malinowskim, si všimli, že zaručenie *bezpečnosti* bolo základom humanizácie a predstavovalo tak *conditio sine qua non* nielen pre prežitie ľudského druhu, ale aj z hľadiska rozvoja viacerých aspektov ľudskej kultúry [19].

Vďaka fenoménu *sociálneho vplyvu* sa sociálne komunity stávajú niečím viac než len obyčajným zoskupením jednotlivcov. Účinkom *sociálneho vplyvu* sa tvoria skupinové normy, a jednotlivé osoby dokážu vyjsť za svoju často úzku, egoistickú perspektívu vlastného záujmu a svoje činnosti zamerať na realizáciu dobra svojej spoločnosti. *Sociálny vplyv* je dôležitou silou, ktorá je základom sociálnych javov podmieňujúcich pokrok národnej kultúry a spolu s ňou aj *kultúry národnej bezpečnosti*. Sociálna psychológia využívaná na potreby transdisciplinárneho výskumu podstaty *národnej kultúry bezpečnosti* dokáže účinne vplývať na spoločnosť, ktorá formuje budúcu *sociálnu realitu*, z hľadiska ktorej nie sú kategórie ako napr. *sociálny kapitál* bezvýznamné.

Pierre Bourdieu definuje *sociálny kapitál* ako „súbor skutočných a potenciálnych zdrojov súvisiacich s disponovaním [ľudskými sociálnymi skupinami] trvalou sieťou viac, či menej inštitucionalizovaných vzťahov založených na vzájomnom poznaní a uznaní – alebo, inými slovami – s členstvom v skupine, ktorá každému zo svojich členov poskytuje podporu v podobe kolektívneho disponovania [potenciálom]“ [5].

Predpokladá sa, že problematika *sociálneho vplyvu* sa podstatným spôsobom spája s problematikou významu *ľudského kapitálu* a *sociálneho kapitálu*. Je to obzvlášť dôležité v kontexte interpretácie sociálnych premenných súvisiacich s bezpečnosťou. V interpretáciách s odkazom na kategórie ľudského a sociálneho kapitálu sa upriamuje

¹ *Činnosti v spoločenských vedách* predstavujú taký druh konania, ktorému subjekty, ktoré sú ich autormi, pripisujú určitý *zmysel*, význam; takéto chápanie kategórie *činnosti* sa rozšírilo vďaka sociológii Maxa Webera: „*Činnosti* označujú ľudské správanie (vonkajší alebo vnútorný čin, opomenutie alebo zrušenie), ktorému konajúci, prípadne viacero konajúcich [*subjektov*], pripisuje určitý subjektívny zmysel“ – hovorí Max Weber v práci *Ekonomika a spoločnosť*, str. 6.

pozornosť na tzv. poľský paradox spočívajúci v tom, že poľská ekonomika rastie veľmi dynamicky aj napriek veľmi slabému sociálnemu kapitálu. Pri snahe o vysvetlenie tohto javu sa často skloňuje význam ľudského kapitálu, investície do ktorého vedú v konečnom dôsledku k dynamickému rozvoju národného hospodárstva.

Aktivita v rámci spomínaných sociálnych sietí tvorí oblasť úzko spojenú s ovplyvňovaním iných a s vplyvom, ktorému daný subjekt podlieha. Takéto ovplyvňovanie sa pritom v tomto kontexte chápe v konštruktívnych kategóriách vylučujúcich manipuláciu správania druhých osôb s cieľom získať určité výhody pre jednotlivca. Takéto konanie je v rozpore s normou spoločného dobra a neguje pravidlo dôvery v sociálnych vzťahoch založených na princípe otvorenosti a vzájomnosti [8]. Sociálny vplyv sa interpretuje ako trvalá charakteristika medziľudských vzťahov. V situáciách súvisiacich s politikou je dôležitou konkretizáciou tejto charakteristiky realizácia politických cieľov. Podliehanie sociálnemu vplyvu vedie k zmene správania vyplývajúcej z predstavovaného, prípadne z reálneho tlaku zo strany iných osôb. Intenzita tohto tlaku a druh kontextu, v ktorom dochádza k sociálnemu vplyvu, vedie k aktivizácii jednej z troch foriem podriadenia iným ľuďom:

- konformizmu,
- podriadeniu,
- poslušnosti.

V každej z vyššie uvedených troch foriem podliehania *sociálnym vplyvom* sa jednotlivec riadi jedným z troch motívov, ktorými vysvetľuje svoje správanie v rámci sociálnych vzťahov. Prvý z nich súvisí s potrebou robiť dobré rozhodnutia, ktoré však jednotlivec nemusí vždy robiť úplne dobrovoľne. Za určitých podmienok môže potrebovať vodcu, lídra, poradcu, ktorého považuje za kompetentnejšieho ako on sám. Druhým motívom podliehania tlaku je potreba sociálnej akceptácie. Môžeme sa správať konformným spôsobom snažiac sa o prezentáciu určitých akceptovaných a v určitej sociálnej skupine zdieľaných vzorcov správania sa. Tretím, rovnako dôležitým motívom podliehania tlaku je zachovávanie obrazu o vlastnej osobe na relatívne stabilnej úrovni.

Identifikácia troch spôsobov pôsobenia *sociálneho vplyvu* a identifikácia hlavných motívov, kvôli ktorým je jednotlivec ochotný podliehať tlaku zo strany iných osôb, vedie k sformulovaniu zovšeobecnenej interpretácie medziľudských vzťahov. Môžeme totiž prijať, že sociálny vplyv je neoddeliteľnou súčasťou medziľudských vzťahov, a dochádza k nemu aj vtedy, ak tlak zo strany iných osôb je len výsledkom predstavivosti danej osoby. V súvislosti so signalizovanou problematikou *sociálneho vplyvu* treba zdôrazniť – čo je tiež dôležité z hľadiska perspektívy výskumu, akú ponúka kultúra bezpečnosti – jeho dve formy.

- Po prvé, konštruktívne chápaný *sociálny vplyv*. V takto predstavenom kontexte sa sociálny vzťah chápe ako vzájomná interakcia dvoch jednotiek, ktoré sú si v psychologickej rovine navzájom rovnocenné. Vďaka tomu je možné vytvárať konštruktívne *sociálne vzťahy*, ktoré dávajú partnerom možnosť prezentovať ekvivalentné správanie, ovplyvňujúce správanie druhého partnera.
- Druhou, inou a nekonštruktívnou formou *sociálneho vplyvu* je manipulácia súvisiaca so situáciami, v ktorých ide hlavne o realizovanie vlastných cieľov s prípadným zámerným materiálnym prístupom k iným osobám. V situácii

takto chápanej manipulácie si druhý partner ani neuvedomuje, že je manipulovaný.

Tieto záležitosti do určitej miery súvisia aj s problematikou *pocitu bezpečia*, ktorý môže byť v prípade kontaktu s osobou, ktorá správaním *subjektu bezpečnosti* manipuluje, významným spôsobom narušený. Narušenie pocitu bezpečnosti bude do značnej miery vyplývať z porušenia pravidla vzájomnej dôvery v sociálnych vzťahoch, ktoré následne nemôžu viesť k zvyšovaniu spoločného dobra. Tento kontext zneužitia dôvery potom tvorí základ obranných reakcií u osoby, ktorej dôvera bola zneužitá.

Spoločné dobro je kolektívnou hodnotou vyplývajúcou z vrodenej povahových vlastností človeka, vrátane excelentnosti vyplývajúcej zo spojenia viacerých jednotlivcov, ktorú tieto osoby dosahujú pri vzájomnom spolunažívaní a spolupôsobení, využívaním spoločných zariadení a zdrojov [22]. Iná definícia opisuje *spoločné dobro* ako základný faktor spoločenského života, motivujúci spoločenské aktivity osôb tvoriacich dané spoločenstvo; dobro, ktoré je skutočným cieľom každého človeka a zároveň aj celého spoločenstva [20].

Tvorenie *spoločného dobra* ako súčasť *sociálnych vzťahov* opisovali aj predstavitelia psychoterapie a filozofie dialógu, ktorí medziľudské vzťahy interpretovali analogickým spôsobom. C. Rogers a M. Buber, nezávisle od špecifikácie ich činností v ich oblastiach pôsobenia, prijali podobné predpoklady ohľadne vzťahov medzi dvoma osobami. Najvýraznejšiu konvergenciu názorov C. Rogersa a M. Buberu je vidieť v tom, že autori vnímajú vzťah *Ja – Ty* ako osobný vzťah medzi dvoma subjektmi [6].

C. Rogers zdôrazňuje základný význam bezpodmienečného akceptovania partnera. Keď píše o vzťahu, rozumie pod týmto pojmom vzťah *Ja – Ty*, a nie vzťah *Ja – To*. Základnou podmienkou kontaktu, ktorý môže následne získať terapeutický a vzdelávací význam, je prístup k inému človeku ako k osobe, čo je protikladom prístupu k inému človeku len ako k predmetu. Osobnostný, subjektový prístup k partnerovi v danom vzťahu je základom pre pocit bezpečia v danom sociálnom vzťahu.

C. Rogers ako aj M. Buber sa obaja zamýšľali aj nad otázkou vzájomnosti pri kontakte, dôsledného subjektívneho prístupu k partnerovi, vnímania jeho osoby individuálnym spôsobom a prezentovania samého seba v tomto vzťahu otvoreným a pravdivým spôsobom. Takáto interpretácia medziľudského vzťahu založeného na dôvere a vzájomnosti je spôsobom na vytváranie spoločenských sietí zameraných na tvorbu spoločného dobra [12]. Na tomto mieste je tiež dôležité poukázať na spôsob, akým je chápaný pojem bezpečnosti. V interpretácii psychológie bezpečnosti treba pocit ohrozenia definovať ako subjektívny stav subjektu spočívajúci v negatívnych pocitoch vyplývajúcich z podnetov pôsobiacich na subjekt [13]. V takom istom kontexte treba chápať aj pojem bezpečnosti a kultúry bezpečnosti, ktoré J. Piwowarski interpretuje v kategóriách obsiahnutých v rozmere bezpečnosť – nebezpečenstvo [25].

KULTÚRA A BEZPEČNOSŤ

Fenomén kultúry je súhrn hmotných a nehmotných prvkov, ktoré spoločne tvoria trvalý a ustálený výsledok ľudskej činnosti. V roku 1871 anglický antropológ Edward Tylor sformuloval definíciu pojmu kultúra [32]. *Kultúra* podľa neho zahŕňa poznatky, vieru, umenie, morálku, právo, zvyky a iné možnosti, ktoré človek získal ako člen určitého spoločenstva.

Alfred L. Kroeber predstavil pojem kultúry ako inšpiráciu pre tri *toky kultúry bezpečnosti*. Podľa myšlienky A. L. Kroebera sú troma zložkami kultúry *hmotná realita, sociálna kultúra a etická kultúra*, čo Kroeber vyjadril vo svojej práci *The Nature of Culture* [21]. Všimnime si, že spoločenské javy *kultúra* a *bezpečnosť* fungujú veľmi podobným spôsobom:

1. Ako pre bezpečnosť, tak aj pre kultúru sú dôležité dva súčasne sa vyskytujúce parametre – *priestor* a *čas*.

2. Priestor umožňuje vznik *bezpečnostných regiónov* alebo oblastí ohrozenia a umožňuje šírenie kultúry na neustále sa zväčšujúcim území.

3. Čas vytvára referenčný systém, v ktorom na danom území prebieha proces vytvárania kultúry, identický s procesom rozvoja ľudských jednotiek, spoločenských skupín, prípadne celých národov – tento rozvoj určuje úroveň ich bezpečnosti.

4. Proces rozvoja je najsilnejším mechanizmom prevencie proti akémukoľvek ohrozeniu, a dokonca, v súlade s definíciou *bezpečnosti*, môže byť považovaný za analógiu procesne vnímaného javu bezpečnosti.

5. Kultúra nie je len „pridanou hodnotou“, ale autonómnym potenciálom obrany *subjektov* vo vojenskej, politickej, spoločensko-kultúrnej, ekonomickej, ekologickej a zdravotnej oblasti, ako aj v právno-organizačnej, technogénnej alebo kybernetickej oblasti ľudskej činnosti.

6. *Kultúra* je vo vzťahu k subjektom pôsobiacim v oblasti jej vplyvu, začínajúc na osobnej až na spoločenskej úrovni končiac, mechanizmom, ktorý ovplyvňuje postoje a správanie sa týchto *subjektov* v určitých situáciách, procesoch, prípadne udalostiach prinášajúcich so sebou rôzne výzvy, príležitosti, riziká a hrozby.

7. Kultúra môže slúžiť aj ako teoretický model schopný vysvetľovať rôzne javy, užitočný napríklad v disciplíne *vied o bezpečnosti*.

Julius Piwowarski navrhuje nasledovnú stručnú definíciu pojmu *kultúra bezpečnosti*:

Kultúra bezpečnosti je súbor hmotných a nehmotných prvkov trvalého a ustáleného výsledku ľudskej činnosti, umožňujúcich kultiváciu, obnovu (v prípade útraty) a zvýšenie úrovne bezpečnosti jednotlivých subjektov. Je možné chápať ju tak v individuálnom – mentálno-duchovnom, ako aj v spoločenskom a fyzickom (materiálnom) rozmere [27].

Nižšie je uvedená rozsiahlejšia, takzvaná spektrálna definícia *kultúry bezpečnosti*, poukazujúca na význam povedomia *subjektu bezpečnosti* [33]. V navrhovanom ponímaní je *kultúra bezpečnosti* [26] chápaná ako súbor trvalých hmotných a nehmotných výsledkov ľudskej činnosti, ktoré umožňujú tak vojenskú ako aj nevojenskú – tzn. široko chápanú autonómnou obranyschopnosť jednotlivcov ako aj celých skupín. Tento jav je trichotómiou zloženou z troch tokov energie:

- mentálno-duševného (individuálneho) toku,
- organizačno-právneho (sociálneho) toku,

- fyzického (hmotného) toku.

Kultúra bezpečnosti slúži človeku pri dosahovaní nižšie uvedených cieľov a uspokojovaní nižšie uvedených potrieb:

1. Účinná kontrola objavujúcich sa hrozieb, cieľom ktorej je získať stav s uspokojivo nízkou úrovňou ohrozenia,
2. Obnova *bezpečnosti* v situácii, keď došlo k jej narušeniu,
3. Optimalizácia (harmónia) úrovne multisektorálne chápanej bezpečnosti z hľadiska daného subjektu,
4. Stimulovanie, ako v spoločenskom tak aj v osobnom rozsahu ľudského vedomia, presvedčenia o potrebe neustáleho zvyšovania vlastnej kvalifikácie a trichotomického (mentálneho, sociálneho a hmotného) rozvoja a postojov, ktoré vedú k individuálnemu a kolektívnemu pôsobeniu umožňujúcemu komplementárny rozvoj individuálnych a skupinových subjektov bezpečnosti.

Venujúc pozornosť definícii fenoménu *kultúry bezpečnosti* vidíme, že poukazuje na to, že opisovaný jav v sebe spája prejavy všetkých aspektov spoločenského života

– duchovnosť, sociálnu kompetenciu, materiálnosť – ako aj ich koherentnú holistickú realizáciu. Podporuje bezpečnosť považovanú na jednej strane za hodnotu (*I tok kultúry bezpečnosti*), akýsi požadovaný stav (*I, II a III tok kultúry bezpečnosti*), ako aj za proces ktorého cieľom je využitie dedičstva generácií, reprodukováný a neustále sa na novo rozvíjajúci v troch oblastiach súvisiacich s človekom ako jednotlivcom, spoločenskou komunitou a materiálnym rozmerom ľudskej existencie – nepretržite vďaka fungovaniu intersubjektívneho javu, ktorý je *medzigeneračným národným posolstvom* [23].

Bezpečnosť sa dosahuje prostredníctvom obranných funkcií, rovnako chápaných vo veľmi širokom kontexte – nielen ako kategória vojenskej terminológie. Ako píše Cieślarczyk: „z môjho výskumu vyplýva, že dnes, a rovnako aj v dohľadnej budúcnosti, je chápanie obranyschopnosti len v rámci vojenských kategóriách nedostatočné” [9]. Podobný názor predstavila aj *Emma Rothschild* vo svojom článku *Čo je to bezpečnosť?* [29], kde podrobne vysvetľuje potrebu opätovného definovania kategórie *bezpečnosti* v procese *rozširovania* jej koncepcie. Pojem obranyschopnosti, chápaný v individuálnom a spoločenskom (kolektívnom) rozmere, je takmer identický s pojmom *kultúry bezpečnosti*.

Amitai Etzioni [15] je názoru, že „človek neexistuje, ak neexistuje v spoločenskom rozmere; to, čím je, závisí od jeho sociálnej existencie, a jeho pôžitok z jeho sociálnej existencie nezvratným spôsobom súvisí s tým, kým je. Má schopnosť kontrolovať svoju vnútornú existenciu, avšak hlavnou cestou k *sebakontrol*e je prepojenie s inými, jemu podobnými [*individuálnymi subjektmi bezpečnosti*] v rámci sociálnych aktivít” [14].

ZÁVERY

Kategóriu *kultúry bezpečnosti* môžeme nájsť v prácach značnej časti autorov zaoberajúcich sa transdisciplinárnou a veľmi širokou problematikou, ktorá je

predmetom moderných *vied o bezpečnosti*. K takým autorom patria napríklad Nick Pidgeon[24] či Stian Antonsen [1]

Na záver stojí za zmienku operacionalizácia pojmov ľudského a spoločenského kapitálu, uľahčujúca presné vyjadrovanie sa v oblasti súvisiacej s oboma pojmami. *Ľudský kapitál* je väčšinou priamo spojený s vlastnosťami, charakteristikami a schopnosťami jednotlivca. *Sociálny kapitál* je zase kultúrny fenomén, ktorý je zdrojom celej komunity a nie súborom tvoriacich ju jednotlivcov. Zdôrazňujú sa v tomto článku načrtnuté myšlienky týkajúce sa kultúry bezpečnosti poukazujúce na jej základné prvky v podobe mentálno-duševných, právno-organizačných a hmotných tokov.

Kľúčovú rolu v predstavenej problematike kultúry bezpečnosti zohráva obsah súvisiaci s individuálnymi a spoločenskými predpokladmi pôsobenia jednotlivca, taktiež v situácii ohrozenia. Pri interpretácii Putnamovho sociálneho kapitálu sa pozornosť upriamuje na s ním rovnocenné sociálne siete regulované normami a zvykmi, ktoré daného jednotlivca spájajú so spoločnosťou, a ktoré mu umožňujú konať spolu s inými v záujme spoločného dobra.

Operacionalizácia ľudského kapitálu v podobe úrovne vzdelania, odborných skúseností, zdravotného stavu, kultúrneho kapitálu súvisiaceho so spoločenskou pozíciou rodinného prostredia a duševného blahobytu umožňuje presnejšiu analýzu a uskutočňovanie empirického výskumu v tejto oblasti.

Okrem toho sa zdá, že na základe diskutovaného pojmu *ľudského kapitálu* a *sociálneho kapitálu* je možné plánovať výskum umožňujúci vysvetliť snahu človeka účinne uspokojiť potreby vlastnej bezpečnosti.

Neuspokojenie potreby bezpečnosti je možné spájať s nedostatočnou dôverou vyplývajúcou z neuspokojivého stavu rozvoja spoločenských sietí, založených na silnej etickej infraštruktúre [28], v rámci ktorej daný jednotlivec pôsobí, a na základe ktorej by mohol vykonávať kolektívne činnosti zamerané na dosahovanie *spoločného dobra*.

Použitá literatúra

- [1] ANTONSEN S., *Safety Culture: Theory, Method and Improvement*, Ashgate, Burlington 2009.
- [2] ARANOWSKA E., Goszczyńska M. (red.), *Človek tvárou v tvár súčasným výzvam a dilemám. Jubilejná kniha venovaná profesorovi Józefowi Kozielskiemu*, Vedecké vydavateľstvo Scholar, Varšava 2006.
- [3] BERGER P., LUCKMANN T., *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*.
- [4] *Biela kniha o národnej bezpečnosti Poľskej republiky*, Národný bezpečnostný úrad, Varšava 2013.
- [5] BOURDIEU P., *The Forms of capital*,
- [6] BUBER M., *The knowledge of man: A philosophy of the interhuman*. Harper, New York 1966; M.S. Friedman, *Carl Rogers and Martin Buber: self-actualization and dialogue*, "Person-Centered Review", 4, 1987, 409-436.

- [7] CARROLL J. S., *Safety culture as an ongoing process: Culture surveys as opportunities for enquiry and change*. (sk. Kultúra bezpečnosti ako kontinuálny proces), „Work & Stress” 1998, Č. 12, str. 272–284;
- [8] CIALDINI R., *Vplyvanie na ľudí. Teória a prax*. Gdanské psychologické vydavateľstvo, Gdansk 2012.
- [9] CIEŚLARCZYK M., *Kultúra bezpečnosti a obranyschopnosti*, Vydavateľstvo Podlaskej Akadémie, Siedlce 2010, str. 11.
- [10] *Configurations of Culture Growth*, University of California Press, Berkeley 1944.
- [11] COOPER M. D., *Towards a model of safety culture*. (sk. Smerom k modelu kultúry bezpečnosti), „Safety Science” 2000, Č. 36, str. 111–136.
- [12] CZAJKOWSKI W., *Interpersonal Framework of Establishing Contact in Psychotherapy*, [v:] M. Kliś, J. Kossewska, W. Czajkowski, *Studies on Communication and Stress*. Krakov: Vedecké vydavateľstvo pedagogickej akadémie v Krakove, Krakov 2006.
- [13] CZAJKOWSKI W., *Psychologické mechanizmy pôsobenia v podmienkach ohrozenia bezpečnosti*. Katowice: Cracow Research Institute for Security and Defence APEIRON.
- [14] ETZIONI A., *Aktívne spoločenstvo*, Vydavateľstvo Nomos, Krakov 2012, str. 22.
- [15] ETZIONI A., *Spirit Of Community: The Reinvention American Society*, Touchstone, New York 1994.
- [16] GOLKA M., *Sociológia kultúry*, Vedecké vydavateľstvo SCHOLAR, Štátne vedecké vydavateľstvo, Varšava 1980, str. 40.
- [17] <http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>
- [18] INGLIS F., *Kultura*, prekl. Małgorzata Stolarska, Sic!, Varšava 2007, str. 10.
- [19] JARMOSZKO S., *Nové vzorce kultúry bezpečnosti a procesy zhoršovania sociálnych väzieb*, [v:] *Jednota a rôznorodosť. Kultúra vs. kultúry*, E. Reklajtis, R. Wiśniewski, J. Zdanowski (red.), Aspra-JR, Varšava 2010; B. Malinowski, *Vedecká teória kultúry*, [v:] *Náčrty z teórie kultúry*, Kniha a poznatky, Varšava 1958, str. 101.
- [20] KRĄPIEC M. A., *Spoločné dobro*, [v:] *Všeobecná encyklopédia filozofie*, zv. 2, Poľská spoločnosť Tomáša Akvinského, Lublin 2001, str. 628.
- [21] KROEBER A. L., *The Nature of Culture*, University of Chicago Press, Chicago 1952; *Idem*,
- [22] KRUCINA J., *Spoločné dobro*, [v:] *Katolícka encyklopédia*, zv. 3, Vedecká spoločnosť Katolíckej univerzity v Lubline, Lublin 1985, k. 1379.
- [23] OSSOWSKA M., *Koncepcia generácie*, [v:] „Sociologický výskum” 1963, 2, jej prvá typológia sa však obmedzuje na rodovo-genealogický (vzťah rodičia-deti) a kultúrno-genealogický (vzťah učiteľ-žiak) typ.
- [24] PIDGEON N., *Safety culture and risk management in organizations*. (sk. Kultúra bezpečnosti a riadenie rizika v organizáciách), “The Journal of Cross Cultural Psychology” Cardiff University: 1991, č. 22, str. 129–140;

- [25] PIWOWARSKI J., *Fenomén bezpečnosti. Medzi ohrozením a kultúrou bezpečnosti*, Výskumný ústav pre bezpečnosť a obranu „Apeiron” v Krakove, Krakov 2014.
- [26] PIWOWARSKI J., *Ochrana VIP-a a štvoruholník bushido. Analýza japonskej kultúry bezpečnosti*, [v:] *Bezpečnosť osôb podliehajúcich zákonnej ochrane voči hrozbám XXI storočia*, P. Bogdalski, J. Cymerski, K. Jałoszyński (red.), Szczytno 2014, str. 451.
- [27] PIWOWARSKI J., *Tri piliere kultúry bezpečnosti*, „Kultúra bezpečnosti. Veda-Prax-Reflexie”, Výskumný ústav pre bezpečnosť a obranu „Apeiron” v Krakove, Krakov 2015, ISSN 2299-4033, č. 19, str. 21 – 33.
- [28] PIWOWARSKI J., *Police Officer's Ethics*, Eastern European Development Association, Podhajska 2012.
- [29] ROTSCILD E., *What Is Security?*, „Daedalus”, Vol. 124, No. 3, Summer 1995, str. 53–98.
- [30] SCRUTON R., *Gentle Regrets: Thoughts from a Life*, Continuum International Publishing Group, London & New York 2005.
- [31] SCRUTON R., *Kultúra je dôležitá. Viera a pocity v obklúčenom svete*, Zysk i S-ka, Poznań 2010, str. 105–106.
- [32] TYLOR E. B., *Primitive Culture*, Vol. 1, Vol. 2, John Murray, London 1871.
- [33] ZDUNIAK A., MAJCHRZAK N., *Emocionálne povedomie ako rozptýlenie procesov výskumu bezpečnosti*, [v:] *Metodika výskumu národnej bezpečnosti*, zv. 3, Akadémia národnej bezpečnosti, Varšava 2012.

Autori:

¹**dr hab. Juliusz Piwowarski, prof. WSBPI** – Výskumný ústav pre bezpečnosť a obranu „Apeiron” v Krakove, ul. Krupnicza 3, 31-123 Krakov, Poľská republika, e-mail: science2@apeiron.edu.pl

²**dr Wojciech Czajkowski** – Výskumný ústav pre bezpečnosť a obranu „Apeiron” v Krakove, ul. Krupnicza 3, 31-123 Krakov, Poľská republika, e-mail: paksos@gmail.com

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Sily Územnej Obrany ako piaty typ Ozbroyených Síl v Poľskej republike

Territorial Defense Forces as the fifth branch of the Military Forces

Juliusz PIWOWARSKI¹, Piotr MACIEJCZYK-CIEN²

^{1,2}Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie

Abstrakt:

Na začiatku decembra 2015 sa začal proces formovania Síl Územnej Obrany, ako piateho, vedľa Pozemnej armády, Vzdušných síl, Námorníctva a Špeciálnych síl, druhu Ozbroyených síl, ktorý sa stal centrom mnohých diskusií, zvážení a sporov na tému fungovania obranného systému štátu. Zdá sa, že armáda teritoriálnej obrany má toľko prívržencov ako aj odporcov. V nasledujúcich častiach práce bude prezentovaný historický náčrt územnej obrany v Poľsku, pretože samotná myšlienka vytvorenia takejto vojenskej jednotky nie je v poľskom obrannom systéme novinkou, ale naopak - má dlhoročné tradície a skúsenosti. Nakoniec bude predstavený postup prijímania dobrovoľníkov záujmujúcich sa o teritoriálnu vojenskú službu. Záverom autor poskytne subjektívne posúdenie tvorby SÚO a doterajšie kroky podniknuté v tom smere.

Kľúčové slova: *Sily Územnej Obrany, teritoriálna ochranná jednotka, system obrany štátu, územná obrana*

Abstract:

The process of forming the Territorial Defense Forces as the fifth branch of the Military Forces, apart from the Land Forces, the Air Force, the Navy and the Special Forces, commenced at the end of December 2015, until today has become a platform for many discussions, deliberations and disputes on the functioning of the state's defense system. It seems that the Territorial Defense Forces have as many supporters as opponents. A historical outline of the territorial defense in Poland will be presented in the subsequent parts of the paper, since the idea of creating this branch of forces is nothing new in the Polish defense system, but – to the contrary – has many years of traditions and experiences. At the end, the recruitment procedure will be presented for volunteers interested in territorial military service. In the summary, the author will subjectively assess the assumptions of forming TDF (WOT) and the actions taken so far to this end.

Keywords: *Territorial Defense Forces, territorial defensive service, defense system of the state*

ÚVOD

Je nesporné, že od pozastavenia povinnosti vykonávať základnú vojenskú službu a zavedenia v poľských ozbrojených silách profesionalizácie, sa z roka na rok postupne znižuje počet vyškolených personálnych rezerv, použiteľných na účinnú akciu v prípade potreby vykonávania ozbrojených operácií. Je tiež skutočnosťou, že súčasné konflikty čoraz častejšie nadobúdajú formu nekonvenčných, hybridných akcií a v tejto súvislosti je nevyhnutná príprava vojakov na boj proti takýmto formám agresie. Z tohto hľadiska sa zdá, že Sily Územnej Obrany sú tou silou, ktorá skutočne, aspoň čiastočne, zaplní medzery a nedostatky v oblasti násobenia vyškolených personálnych rezerv, ako aj pri príprave reakcie na hybridné akcie potenciálnych agresorov.

Na druhej strane odporcovia SÚO formulujú argumenty, že dobrovoľných jednotiek s vojenským výcvikom je už dostatočné množstvo a že úlohy pridelené SÚO už vykonávajú iné druhy ozbrojených síľ, vrátane vhodne pripravených jednotiek a vojenských inštitúcií a vytváranie ďalšieho typu Ozbroyených síľ zahŕňa neúmerne vysoké náklady a prináša chaos pri fungovaní operačných jednotiek, a to oneskorením dodávok potrebného vybavenia, nedostatkom v uniformách a predovšetkým nedostatkom personálu, pretože každá skupina tvoriaca vedenie a štáb vojska ÚO sú „preložené“ z línii jednotiek.

Autor tejto práce je toho názoru, že hodnotenie potreby tvorby tejto formácie bude možná len s odstupom času, preto predmetom štúdie bude predovšetkým analýza predpokladov patriacim tvorcom SÚO vrátane úloh a plánov ich tvorenia.

SÚO v obrannom systéme štátu

V súčasnosti niektoré európske štáty hľadajú spôsob na zvýšenie potenciálu ozbrojených síľ s čo najmenšími finančnými nákladmi. Aj v Poľsku sa po mnoho rokov snažili vyriešiť tento problém, ako to dokazuje aj vytvorenie Územnej Obrany ako integrálnej súčasti operačnej armády. Avšak v rokoch 2008-2011 v dôsledku konsolidácie Poľskej armády bola zrušená časť potencionálu operačnej armády vrátane Síľ Územnej Obrany. [8]

Podľa R. Szeremietiewa „Základom efektívnej obrannej stratégie každého štátu, a najmä takého akým je Poľsko, stredne veľkých štátov, by mali byť strategické výhody pri obrane svojho vlastného územia. Sú to:

- možnosť vytvorenia a používania masových územných ozbrojených síľ (armáda ÚO);
- možnosť využitia celej spoločnosti na podporu ozbrojených síľ a civilnej obrany;
- vlastné teritórium: jeho priestor, obranné hodnoty a obranná príprava;
- možnosť vykonávať neregulárne činnosti v masovom meradle vojakmi ÚO, s využitím územných podmienok a podpory verejnosti.

Včas pripravené strategické výhody vlastného územia tvoria (spolu s operačnou armádou) obrannú silu štátu, ktorá je schopná úspešne sa postaviť voči prostriedkom agresie (dokonca aj niekoľko násobne väčšej operačnej armáde agresora).

Práve tieto strategické výhody obrany vlastného územia sa pretvárajú na hlavnú zložku obranných síľ (okrem operačnej armády), na územnú obranu a v nej aj na sily

ÚO.” [10] V literatúre sa často môžeme stretnúť s názorom, že sily územnej obrany sú nepostrádateľné pri obrane krajiny proti cudzineckej agresii. [3]

Myšlienka fungovania takéhoto druhu ozbrojených síľ v obrannom systéme štátu sa znova zrodila v roku 2015, pričom priniesla rad otázok o role, úlohách, štruktúre *atď.*

Ako už bolo uvedené v úvode tejto práce, v súlade s čl. 3 ods. 3 bod 5 znovelizovaného zákona z 21. novembra 1967 o všeobecnej povinnosti obrany Poľskej Republiky¹ Sily Územnej Obrany sú súčasťou Ozbrojených síľ ako jeden z jej piatich typov. Vedú ich Veliteľ Územnej Obrany, ktorý je kompetentný vo vedení vojenských jednotiek a organizácií síľ ÚO. Podľa rozhodnutia Ministra národnej obrany² je veliteľ SÚO priamo podriadený Ministrovi národnej obrany, ako aj Operačný veliteľ a Generálny veliteľ Ozbrojených síľ. Vzhľadom na skutočnosť, že rozhodnutie nebolo uverejnené a nemôžeme poznať jeho odôvodnenie, je ťažké určiť, aké boli dôvody takéhoto riešenia.

Skutočnosť, že územné obranné sily sú stále v procese formácie a že neexistuje žiadna osobitná právna úprava umiestnenia takéhoto typu ozbrojených síľ v obrannom systéme štátu, berúc do úvahy ohlásenú reformu veliteľského systému, stále pozostáva veľa nejasností.

Berúc do úvahy vyššie uvedené, vo vojenskom a odbornom prostredí sa vyskytujú povesti rôznych koncepcií fungovania SÚO. Autori správy, ktorú vydalo Národné centrum pre strategické štúdie [7], identifikovali tri koncepčné modely, ktoré naznačujú rolu a miesto Síľ ÚO v obrannom systéme štátu, berúc do úvahy úlohy, ktoré by mali tieto jednotky zrealizovať.

Podľa teritoriálneho konceptu je hlavným účelom vytváranie a prevádzka SÚO ako samostatného druhu ozbrojených síľ. Vzhľadom na územnú oblasť zodpovednosti útvaru ÚO nebudú úzko spolupracovať s operačnými jednotkami pri realizácii bojových misií, ale budú sa zameriavať na vytváranie vhodných operačných podmienok pre nich.

Druhým konceptom je koncepcia mobilná-zmechanizovaná, podľa ktorej Sily Územnej Obrany sú aj naďalej nezávislým typom ozbrojených síľ, ale je tiež prípustné zahrnúť územnú obranu do pravidelných štruktúr armády v rámci obrannej operácie. V tomto predpoklade by SÚO boli nepriamou formou medzi divíziami a subdivíziami prvej línie a jednotkami rozvoja mobilizácie. Tento koncept napriek tomu, že je dobrým riešením možnosti zvýšenia potenciálu bojových síľ, predstavuje predsa len odklon od územného charakteru formácie. Treba mať na pamäti, že to vlastne myšlienka teritoriality, motivácia do prevzatia zodpovednosti a do obrany „malých vlastní” bola hlavným heslom patriacim tvorcom tejto zložky.

Poslednou prezentovanou koncepciou tvorcov „Správy ...” je milícijský koncept, ktorý je svojím druhom úpravy teritoriálneho konceptu. Predpokladá možnosť podriadenia sa Ministerstvu národnej obrany a Ministerstvu vnútra. Ide o spoluprácu s políciou, pohraničnou strážou a inými subjektami vykonávajúcimi úlohy z oblasti vnútornej bezpečnosti s cieľom zabrániť nemilitárnym hrozbám. Okrem toho by formácie ÚO boli vďaka formálnym a právnym podmienkam schopné vykonávať úlohy

¹ Zberník zákonov 2017, č. 1430 t.j. v znení zmien a doplnení

² Rozhodnutie z dňa 20.09.2016, nepublikované.

proti neoznačeným špeciálnym skupinám zahraničného štátu (tzv. „Zeleným mužikom“), ktorí vykonávajú destabilizačné akcie, ktoré nesúvisia s oficiálnymi vyhláseniami a politicko-vojenskými aktivitami. [7]

V tomto štádiu tvorby SÚO je ťažké s istotou povedať, aká bude úloha piateho typu ozbrojených síľ. Zdá sa byť nesporné, že nárast veľkosti samotnej armády je už samo o sebe hodnotou, zatiaľ čo skutočné možnosti a rozsah využitia formácie, berúc do úvahy obmedzenia vyplývajúce z jej územného charakteru, sa budú môcť zosilniť len po detailnom rozhodnutí o oblasti fungovania SÚO.

História Síľ Územnej Obrany

Zriadenie územnej obrany v Poľsku nie je novou myšlienkou, ktorá bola doteraz neznáma. Za posledných 80 rokov bolo niekoľkokrát vyvinuté úsilie na organizáciu takejto formácie.

Prvý pokus o vytvorenie územných síľ sa uskutočnil v druhej polovici 30. rokov 20. storočia. Tieto sily sa vtedy nazývali Národnou Obranou a odvolávali sa na tradíciu poľského pospolitého ľudu. V januári 1937 boli vytvorené prvé prápor, dyslokované v Slasku, Wybrzezu a Pomorzu. Skladali sa zo záložníkov a mužov nepovolaných na povinnú vojenskú službu (nadkontyngent brancov). V apríli 1937 bolo prijaté rozdelenie ozbrojených síľ na stálu armádu, Korpus Ochrany Pohraničia (podriadený Ministerstvu vnútra) a na Národnú Obranu. [6] Podľa nariadenia Ministerstva pre vojenské správy z 12. marca 1937, cieľom vytvárania NO bolo „ďalšie prehĺbenie prispôsobenia sa vojenského spoločenstva a stavu počtu vojakov v čase mieru“, rovnako ako zvýšenie rezerv pechoty a ochrana mobilizácie a jej zlepšenie. [6] Vojaci posilňujúci rady Národnej obrany držali svoje vybavenie a uniformy doma, zatiaľ čo zbrane a strelivo jednotlivých posádok bolo prechovávané na najbližších stanicích štátnej polície, Pohraničnej stráž, Plukov poľskej armády, alebo na strážniciach Korpusov ochrany pohraničia. Primárnou jednotkou Národnej obrany bol prápor, ktorý sa mohol zmobilizovať v priebehu 2-4 hodín. Od 4-8 práporov tvorilo brigádu, alebo 2-3 prápor, tvorili polobrigádu. Tie prvé územné jednotky z histórie Poľska pretrvali až do začiatku septembrovej kampane v roku 1939.

Ďalšími formáciami územného charakteru bola Únia Ozbrojeného Boja Národná Armáda. Teritoriálnosť bola zabezpečená organizačnou štruktúrou ÚOB-NA. Celá krajina bola rozdelená na oblasti a nezávislé okresy. Okresy boli rozdelené na inšpektoráty a tie na obvody a stanoviská. Základnou taktickou a výpočtovou jednotkou bola čata asi 50 vojakov. K dispozícii boli aj menšie čaty s približne 20 vojakmi. [6]

Vytvorenie, alebo obnovenie síľ teritoriálnej obrany vyplývalo v dôsledku poučení po druhej svetovej vojne a presvedčenia, že celé poľské územie môže byť ohrozené útokmi nepriateľa, rovnako ako zo zistení na úrovni členských štátov Varšavskej zmluvy, podľa ktorých súčasné pozemné sily, letectvo a námorníctvo ako aj operačná armáda museli konať v rámci Spojených síľ VZ, zatiaľ čo na obranu vlastného územia boli vytvorené špeciálne a oddelené od operačnej armády vnútorné sily. [18] Územné obranné sily (ÚOS) štátu boli zriadené v Poľsku uznesením Výboru pre národnú obranu 14. mája 1959, ako sily tzv. vnútorného systému. [4] Úlohami síľ SÚO, mimo ochrany územia Poľskej ľudovej republiky PRL proti útokom letectva a pozemných síľ (vrátane námorných či leteckých pristátí, sabotáží a prieskumných skupín), mala byť ochrana dôležitých objektov, podpora civilných síľ pri prírodných katastrofách, výstavba infraštruktúry a štátu - charakterizovaná ako jedna z najdôležitejších - príprava a udržiavanie komunikačného systému, a databáz pre potreby vlastných a spojeneckých

vojsk Varšavskej zmluvy, predovšetkým na prerozdeľujúcu sa na západe Červenú armádu. [18]

Pravdivé formovanie územnej obrany štátu sa začalo v roku 1963. Pozostávala z pozemných síľ ÚOŠ, vzdušnej obrany krajiny a teritoriálnych obranných jednotiek námorníctva. [4] V každom regióne a v meste bolo regiónom nariadené vytvoriť jeden pluk ÚO a v mestách s právom okresu a v okresoch - po jednom prápore ÚO. Plán predpokladal vytvorenie od základov 330 jednotiek. Celkovo sa vytvorila jedna brigáda, 18 plukov a 67 práporov. [1] V roku 1989, ako súčasť znižovania ozbrojených síľ Poľskej ľudovej republiky, boli pozemné sily SÚO rozpustené. Dôvodom bol výsledok potreby vynikajúcej zo zmlúv o odzbrojení v Európe zníženia počtu Ozbroyených síľ. Jednotlivé jednotky boli rozpustené v rokoch 1988-1990. [4]

V roku 1997 bola znovu prijatá „Konceptcia rozvoja Územnej Obrany“. Sily územnej obrany sa mali stať vojenskou silou navrhnutou pre obranné operácie na území jednotlivých regiónov a medzi najdôležitejšie úlohy tejto formácie mali patriť: obrana krajiny v spolupráci s operačnou armádou, ochrana mobilizácie jednotiek a rezerv, zabezpečenie prijatia spojeneckých síľ, ochrana vojenských objektov a objektov kritickej infraštruktúry a spolupráca s orgánmi miestnej samosprávy pri odstraňovaní následkov prírodných katastrof. Vývoj síľ ÚO mal byť vykonaný u všetkých druhov ozbrojených síľ - najmä v pozemných síľach, ale aj v letectve a námorníctve, v týchto dvoch prípadoch, podjednotky územnej obrany boli určené na vykonávanie špeciálnych úloh, a to s cieľom zmierniť rozhodné sily týchto druhov vojsk. [18] Bolo plánované sformovanie 16. brigád ÚO, po jednej v každom regióne, ktorých celkové množstvo bolo plánované na cca. 10 000 vojakov v čase mieru. Bohužiaľ bolo vytvorených len 7 brigád ÚO, v ktorých celkovo slúžilo dve tisíc vojakov. Vďaka prijatému programu profesionalizácii vojska, boli ešte existujúce brigády ÚO rozpustené koncom roka 2007 a premenili sa na mechanizované prápory. V nových podmienkach bolo založené, že sily ÚO v súlade s plánom mobilizácie, budú mobilizované len v časoch krízy, alebo vojny.

V súčasnosti sa opäť prijímajú opatrenia s cieľom vytvorenia síľ územnej obrany.

Úlohy SÚO

Ako už bolo naznačené pri určovaní miesta a roli Síľ ÚO v obrannom systéme štátu, základným významom je objasnenie úloh a uvedenie priorítetov fungovania tejto organizácie. Článok 11c zákona o všeobecnej povinnosti obrany Poľskej republiky vymedzením rozsahu pôsobnosti Veliteľa síľ územnej obrany, vo všeobecnosti formuluje typ úloh, ktoré majú vykonávať divízie a subdivízie ÚO. Medzi týmito úlohami zákonodarca vymenoval účasť síľ a zdrojov armády ÚO na bojových aktivitách a plnenie úloh súvisiacich s účasťou divízií a subdivízií SÚO v oblasti boja proti prírodným katastrofám a odstraňovania ich účinkov, ochrany majetku, pátracích a záchranných akciách, ochrany zdravia a ľudského života, ako aj účasť na vykonávaní úloh z oblasti krízového riadenia.

V správe Národného centra pre strategické štúdie [7] autori poukazujú na to, že „východiskom pre komplexnú analýzu budúcej podoby zložky územnej obrany musí byť definícia účelu opísanej formácie. Na základe toho sú vypracované špecifické predpoklady koncepčných údajov. Všetky odborné strediská súhlasia, že územná obrana by sa mala venovať piatim typom úloh:

1. Militárnym bojovým činnosťam.
2. Militárnym podporným činnosťam.

3. Nemilitárnym činnostiam s milícijsko-preventívnym charakterom.
4. Nemilitárnym činnostiam spojených s potlačením účinkov prírodných katastrof.
5. Sociálne a propagačné činnosti.” [7]

Militárne bojové činnosti sú základným typom úloh na taktickej úrovni súvisiacej s priamym vedením ozbrojeného boja. Patria sem obrana, útok, oneskorené akcie a doplňujúce opatrenia. [5] Tento typ činnosti sa vyznačuje tesnou, alebo priamou prítomnosťou síľ protivníka. Pokiaľ ide o sily ÚO, bojové operácie sa týkajú v hlavnej miere obranných akcií, oneskorených akcií a úloh spojených s bojovým zabezpečením pre operačné jednotky. Riadenie tejto formácie na priamu interakciu s operačnými armádami by si vyáadovalo mať relatívne vysokú mobilitu (pokiaľ ide o územné sily) a centralizovať bojové štruktúry. To by si vyáadovalo vybavenie ÚO ťažkým bojovým zariadením. [7]

Militárne podporné činnosti, sú takými akciami počas ozbrojeného konfliktu, ktoré sa vyznačujú vo väčšine prípadov nedostatkom, alebo zamedzením priameho kontaktu so silami nepriateľa. Vo prevažnej väčšine sú realizované mimo hraníc svojich vlastných jednotiek. Do podporujúcich akcií môžeme zahrnúť obranu a ochranu objektov osobitného významu pre štátnu ochranu a bezpečnosť (tzv. objektov prvej triedy), objektov kritickej infraštruktúry, zabezpečenie fungovania logistiky, civilnej ochrany, reguláciu dopravy, rovnako ako antisabotážne aktivity. Ich cieľom je, aby sa zabránilo sabotáži, prieskumom, vzdušným a skupinovým útokom protivníka. Tieto úlohy zahŕňajú aj nepravidelné činnosti za líniou protivníka. Nasmerovanie ÚO na aktivity zamerané na opísané aktivity by znížilo potrebu nákupu ťažkého vybavenia a určuje decentralizovanú štruktúru sudivízií. [7]

Nemilitárne aktivity s policajno-preventívnym charakterom, podľa autorov správy, je sada úloh podporujúcich plnenie bezpečnostných služieb Ministerstva vnútra, s osobitným dôrazom na činnosti Pohraničnej stráže a vybraných policajných útvarov. Ide najmä o úlohy týkajúce sa boja proti pašovaniu, organizovanému zločinu alebo nelegálnej imigrácii. Mali byť tu byť kvalifikovaná aj realizácia úloh proti neoznačeným špeciálnym skupinám cudzieho štátu (tzv. „Zeleným mužikom”), ktorí podnikajú destabilizujúce aktivity, a nie sú spojené s oficiálnymi vyhláseniami a činmi politicko-militárnymi zo strany potenciálneho agresora. Riadenie formácie ÚO k druhu opísanej činnosti, by vyvolalo dopyt po podobných zariadeniach a štruktúrach ako úlohy druhej skupiny. Avšak vysoká úroveň mobilizácie v mierových podmienkach, by si vyáadovala rôzne organizačné a formálno-právne podmienky spojené s väčšou podriadenosťou miestnym úradom, neustálu interakciu s jednotkami Ministerstva vnútra, stály prístup ku strelným zbraniam, ako aj meniace sa tréningové procesy. [7]

Nemilitárne záchranné akcie, či akcie spojené s následkami katastrof, predstavujú všetky druhy úloh súvisiacich s pátracou, záchrannou a inžinierskou, ženistickou činnosťou. Zhromažďovanie týchto úloh sa vzťahuje na veľké masové akcie, ako sú povodne a požiare, ale aj bodové udalosti súvisiace so zmiznutím, alebo dopravnými nehodami. Prioritou tohto typu úloh by určovala potreba decentralizovanej štruktúry ako aj vlastnosť ťažkého vybavenia (najmä inžinierskeho charakteru).

Sociálno-propagačné činnosti týkajúce sa prípravy obyvateľstva na všeobecnú povinnosť obrany štátu a činnosti zviazané s podporou ozbrojených síľ medzi spoločenstvom. Je známe, že tento rozsah činností bude mať ďalší rozmer, ale môže mať dôležitý význam pri zvýšení celkovej úrovne bezpečnosti štátu vzhľadom na zvýšené

povedomie a základné zručnosti širokej verejnosti v oblasti obrany. Úspešná realizácia tohto typu úloh si vyžaduje veľkú decentralizáciu jednotiek ÚO počas mieru, čo môže mať vplyv na možnosť propagačného a tréningového pôsobenia na väčšinu obyvateľstva. [7]

V súčasnej dobe v tomto štádiu formácie Síľ územnej obrany zostáva vyššie uvedený prístup k problematike úloh piateho typu ozbrojených síľ v oblasti rozdielov a dohôd. Ako už bolo spomenuté na začiatku tejto kapitoly, jedinou právne regulovanou čiastkou úloh viditeľných pre formovanie ÚO, je úloha podporovať operačné jednotky a zúčastňovať sa na týchto nemilitárnych, záchranných operáciách. Bez bližšej špecifikácie rozsahu činností jednotlivých subdivízií však bude ťažké podrobiť veci úloh akejkol'vek analýze a hodnoteniu znalosti na tému druhu, množstva a kvalite síľ a zdrojov, ktoré budú k dispozícii. Predpoklad, že samotná tvorba dodatočného typu armády zvýši potenciál ozbrojených síľ bez toho, aby upresnila, na akých princípoch a v akých oblastiach, a v akom rozsahu, momentálne nemá v budúcnosti skutočné pokrytie.

Plán tvorenia SÚO

Podľa oficiálnych webových stránok Ministerstva národnej obrany [15] bude v Poľsku napokon zriadených 17 brigád v územnej obrane. Konceptia prijatá MNO zahŕňa nasledujúce fázy formovania Síľ Územnej Obrany ako piateho typu síľ, vedľa Pozemných síľ, Vzdušných síľ, Námorníctva a Špeciálnych síľ:

1. júla 2016, na moci rozhodnutia č. 503/MNO Ministra národnej obrany z dňa 30. decembra 2015 vo veci zriadenia Úradu na vytvorenie územnej obrany [15], bol vytvorený Úrad na vytvorenie územnej obrany. Do konca roka 2017 sa daný úrad zmení na Veliteľstvo územnej obrany so sídlom vo Varšave.
2. Na moci rozhodnutia č. 504/MNO Ministra národnej obrany z dňa. 30. decembra 2015 [12] bol vymenovaný Splnomocnenec Ministra národnej obrany na vytvorenie územnej obrany. Táto funkcia bola zverená Grzegórovi Kwaśniakovi, ktorého úlohy zahŕňali okrem iného prezentáciu Ministrovi národnej obrany v termíne do 1. mája 2016, pripravenej v spolupráci s Náčelníkom generálneho štábu poľskej armády a ustálenej v rezorte Národnej obrany, koncepciu organizácie a fungovania územnej obrany.
3. Dňa 16. augusta 2016 nastúpili do funkcie prví traja velitelia brigád územnej obrany. Boli sformované:
 1. Brigáda ÚO so sídlom v Bialymstoku a dva podriadené prápory - 5 prápor ÚO v Siedlcach a 25 prápor ÚO v Bialymstoku;
 2. Brigády ÚO so sídlom v Lubline a 23. prápor ÚO v Lubline;
 3. Podkarpacká Brigáda ÚO s veliteľstvom v Rzeszowe a 24 práporom ÚO so sídlom v Rzeszove.
4. Pred koncom roka 2017 sa plánuje vytvorenie troch nasledujúcich brigád v oblasti územnej obrany (dve v Mazowieckom regióne a jedno na území warminsko-mazurského regiónu).
5. Pred koncom roka 2018 bude vytvorených ďalších päť jednotiek územnej obrany, ktoré sa rozmiestnia v Bydgoszczi, Gdaňsku, Kielcach, Krakove a Lodži,

Sily Územnej Obrany ako piaty typ Ozbroyených Síľ v Poľskej republike

Juliusz PIWOWARSKI, Piotr MACIEJCZYK-CIEN

a ďalšie dva budú vytvorené na území Slaskieho a Wielkopolskiego regiónu, ktorých vytvorenie bolo naplánované na rok 2019.

6. Koncepcia vytvárania SÚO predpokladá, že posledná etapa formovania oddielov začne začiatkom roka 2019 a pokryje západnú časť Poľska, tj. nasledujúce regióny: Opolski, Dolnoslaski, Lubuski a Zachodniopomorski.

Treba poznamenať, že vytvorenie posledných brigád nebude rovnoznačné s dokončením rozvoja Síľ územnej obrany. Odhaduje sa, že celý systém bude nakoniec vytvorený do roku 2021. Ďalšie informácie o plánoch zriadenia Vojenského výcvikového strediska pre sily územnej obrany sú k dispozícii aj na stránkach vojenského profilu. [16] Harmonogram tvorby SÚO je znázornený na obr. č. 1.

ETAP 1 / 2016 rok 3 x BOT	ETAPA 1 / 2016 rok 3 x BÚO
ETAP 2 / 2017 rok 3 x BOT	ETAPA 2 / 2017 rok 3 x BÚO
ETAP 3 / 2018 rok 7 x BOT	ETAPA 3 / 2018 rok 7 x BÚO
ETAP 4 / 2019 rok 4 x BOT #Obrona Terytorialna	ETAPA 4 / 2019 rok 4 x BÚO #Územná Obrana

Obr. 1 Harmonogram formovania Brigád Síľ Územnej Obrany v rokoch 2016-2019
zdroj: www.mon.gov.pl

Odhaduje sa, že SÚO budú o počte 53 000 vojakov. V médiách a v tlačových informáciách sa zdôrazňuje, že „formovanie brigád ÚO na východnej strane je výsledkom analýzy vojenského potenciálu Ozbroyených síľ Poľskej republiky a súčasnej politickej a vojenskej situácie. Na druhej strane formovanie brigády ÚO vo warminsko-mazurským regióne sa odhaduje v druhej etape tvorenia štruktúr SÚO, v dôsledku skutočnosti, že na teréne regiónu sú momentálne dislokované vojenské jednotky, ktoré sú podriadené 16. Mechanizovanej Divízii.” [17]

Územný charakter piateho typu ozbrojených síľ sa má odrážať aj v profilovaní jednotlivých kampaní vstupujúcich do práporovej štruktúry v závislosti od terénu, na ktorom budú musieť pôsobiť. Budú hotové subdivízie na akciu v horách, v zastavaných oblastiach a v mokradiach, vo vodách (vnútrozemských vody). Rozdiely sa prejavujú v spôsobe školenia a pri vybavení vojakov jednotlivých subdivízií. [2]

ZÁVER

Zdá sa, že myšlienka vytvorenia a skôr rekonštrukcie štruktúr Územnej Obrany je ďalším pokusom v posledných rokoch o zvýšenie obranyschopnosti našej krajiny. Pozastavenie základnej vojenskej služby v roku 2010 a profesionalizácia ozbrojených síľ nemali vplyv na zásoby vyškolených personálnych rezerv. Po nedokončených informáciách o nrväčšení počtu armády Národných rezervných síľ, sa vytvorenie Územnej vojenskej služby javí ako ďalší pokus "pritiahnúť" ľudí do armády. V tomto štádiu je ťažké spravodlivo posúdiť samotnú myšlienku, ako aj spôsob jej realizácie. Pochybnosti však vytvára fakt, že práva vojakov v iných formách aktívnej vojenskej služby sú odlišné. Je však potrebné zahrnúť in plus skutočnosť, že činitelia v ich myšlienke vytvoríť iný typ ozbrojených síľ tak silno zdôrazňujú hľadisko teritoriality služby, ktoré sa nevŕahujú len na materiálne výhody služby a že vidia potenciál v obranných organizáciách a v profilovaných uniformovaných triedach.

Nepochybne zostáva v tejto chvíli ešte veľa nejasných otázok - od úloh začínajúcich sa vyzbrojením a vybavením každého vojaka, a končiacich na subdivízií.

Bezpochyby, vytvorenie SÚO v jeho predpokladanom tvare a počte bude znamenať potrebu zvýšenia výdavkou na bezpečnosť a obranu štátu. Avšak podľa názoru autora tohto dokumentu, je vhodné pozerat' sa na tieto otázky prostredníctvom výhod, ktoré krajina môže získať poskytnutím príležitostí na skutočné a hmatateľné zapojenie sa do bezpečnosti daného regiónu, alebo lokality. Akákoľvek iniciatíva na zvýšenie povedomia verejnosti, každodenné zvyšovanie povedomia o zodpovednosti za Vlasť a to nielen v čase veľkej biedy, kríz a konfliktov, si zaslúži uznanie a podporu.

BIBLIOGRAFIA

1. BANASZEK T., *Územná obrana krajiny v regióne Kielce (1963-1975). Organizácia a živnosť*. „Historicko-Vojenský Prehľad”. 2/2013. Warszawa: Vydavateľstvo Czasopisma Wojskowe.
2. GLIŃSKA P., KOWALSKA-SENDEK M., *SÚO – misia, štruktúra, školenie*, <http://www.polska-zbrojna.pl/>, dostupné dňa 25.08.2017

3. JAKUBCZAK R., *Sily Územnej Obrany*, Vyd. Bellona, Warszawa 2002;
4. KAJETANOWICZ J. *Pozemné síly územnej obrany štátu v systéme vnútornej bezpečnosti Poľska v rokoch 1959-1989*. „Vedecké práce Akadémie Národnej obrany č. 4/2008”. Warszawa: Wydawateľstvo Czasopisma Wojskowe.
5. LAPRUS M., *Lexikón vojenskej vedy*, Vyd. Ministerstva Národnej Obrany, 1979
6. ŁYDKA A., Územná Obrana – reaktivácia, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/21162?t=Obrona-terytorialna-reaktywacja>, dostupné dňa 20.08.2017
7. PASZYN M., KORDOWSKI M., ZALEWSKI W., *Koncepcia Územnej Obrany v Poľsku. Report.*, Narodné Centrum pre Strategické štúdie, Warszawa 2016
8. SKRZYPCZAK W., *ANALÍZA: Sily Územnej Obrany – rola, miesto a úlohy*, <https://pulaski.pl/analiza-wojska-obrony-terytorialnej-rola-miejsce-zadania/>, dostupné dňa 28.09.2017
9. SOBIECH N., Aké sú úlohy Síľ Územnej Obrany, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1064527,macierewicz-wot-zadania-rekutacja-struktura.html> dostupné dňa 19.08.2017
10. SZEREMIETIEW R., Rola a význam Územnej Obrany, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/rola-i-znaczenie-obrony-terytorialnej/> dostupné dňa 28.08.2017
11. Rozhodnutie č. 503/MNO Ministra národnej obrany z dňa 30. decembra 2015 vo veci zriadenia Úradu na vytvorenie územnej obrany (Roz. Úr. MNO 2016, poz. 1),
12. Rozhodnutie č. 504/MNO Ministra národnej obrany z dňa 30. decembra 2015 bol vymenovaný Splnomocnenec Ministra národnej obrany na vytvorenie územnej obrany (Roz. Úr. MNO 2016, poz. 2),
13. [Zákon zo 16. novembra 2016 o zmene všeobecnej povinnosti obrany Poľskej Republiky a niektorých iných zákonov \(zberník zákonov z 23. decembra 2016, poz. 2138 v znení zmien a doplnení\).](#)
14. Nariadenie Ministra národnej obrany z 24. februára 2017 o povolávaní do územnej vojenskej služby a spôsobe jej vykonania (zberník zákonov 2017, poz. 465).
15. <http://www.mon.gov.pl/obrona-terytorialna>
16. <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10598,aktualnosci-z-polski,wojska-obrony-terytorialnej-stand-na-maj-2017-roku>
17. http://choroszcz.pl/app/b/img/fm/1/2016/12/Wojska_Obrony_Terytorialnej_w_py_taniach_i_odpowiedziach.pdf
18. <http://militariom.net>

Autori:

¹**dr hab. Juliusz PIWOWARSKI** – Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, science2@apeiron.edu.pl

²**mgr Piotr MACIEJCZYK-CIEN** – Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, piotrcien@op.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci
a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu
k reformám**

**About Peace and War, Security, Cooperation
and Prosperity at a Time when Europe Needs the Courage
to Reform**

Petr ROŽŇÁK¹, Karel KUBEČKA²

¹Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika

²Ambis. Vysoká škola. Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika

Abstrakt:

Co nás vedlo k napsání stati „O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám“ snad ani nemusíme podrobněji vysvětlovat. Tím hlavním bylo, že po velké vlně prohlubování a rozšiřování integrace, po vytvoření politické a měnové unie a všech rozšiřovacích vlnách najednou přišla kocovina a krize za krizí. Ukázalo se, a to nejen v souvislosti s „Brexitem“, že Unie se musí zastavit, nadechnout a přemýšlet, jak dál. To, se ovšem neděje a krize Evropské unie se hromadí a prohlubují. Výsledkem je dnešní stav. K vnitřním problémům přibyla vnější ohrožení – nebezpečí radikálního islamismu. Evropa čelí nové podobě války, terorismu v ulicích evropských metropolí, v míře, kterou bychom si před časem, těžko představili. Ukazuje se, že neumíme řešit vlastní problémy a navíc jsme vystaveni ohrožení. Jde o smrtící kombinace. Ještě je možné se vzpamatovat, ale není mnoho času. Nazýváme věci pravými jmény, postavme se čelem k problémům, především hajme naše hodnoty. Předkládaný text koresponduje s IGA_Z4_02_2015 na němž spolupracují v rámci České republiky badatelé i studenti Vysoké školy AMBIS v Praze, Mendelovy univerzity v Brně i Univerzity Mikuláše Koperníka v polské Toruni.

Klíčová slova: právo a válka, mír a válka, faktory a přístupy k bezpečnosti, cesta k bezpečnosti, bezpečnost, spolupráce, odvaha, prohloubení a rozšiřování integrace, krize, Brexit, vnější hrozba - nebezpečí radikálního islamismu, smrtelná kombinace, reforma.

Abstract:

The impulse to writing the essay "Europe needs the courage to reform" may not even be explained in more detail. The main thing was that after the great wave of deepening and widening integration, after the formation of the political and monetary union and all the expansion waves suddenly came the hangover and the crisis. It turned out, not only in connection with "Brexit", that the Union must

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

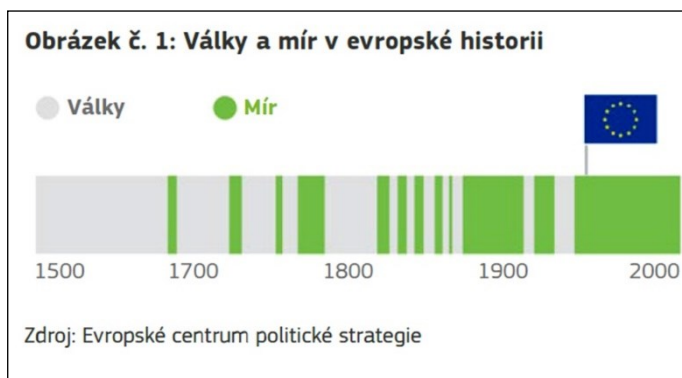
Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

stop, inhaul and think how to go on. But this is not happening and the crisis of the European Union are gathering and deepening. The result is the today's state. Internal threats have brought external threats - the danger of radical Islamism. Europe and its citizens face a new form of war, terrorism in the streets of European metropolises, to an extent we could hardly imagine before. It turns out we can not solve our own problems and, moreover, we are at risk. It's a deadly combination. It is still possible to recover, but there is not much time. Let's call things by right names, face problems, and above all, save our values. Is the outcome of the October (2017) parliamentary elections a crucial turning point in our security and well-being? The submitted text links to IGA_Z4_02_2015 on which work researchers and students of the AMBIS University in Prague, the Mendel University in Brno, as well as researchers at the University of Mikuláš Copernicus in Toruń.in Poland.

Keywords: law and war, peace and war, factors and approaches to security, the path to security, security, cooperation, courage, deepening and expanding integration, crisis, Brexit, external threat - danger of radical Islamism, deadly combination, baseness and well-being, courage, reform.

Úvod

Evropská unie se zrodila z popela dvou světových válek, které si vyžádaly 80 milionů životů, a byla inspirována vizí trvalého míru na evropském kontinentu. Již 72 let většina Evropanů se těší míru, tedy po tři generace, což je nejdéle v celé pohnuté historii našeho světadílu (viz Obr. 1).

Obr. 1 Války a mír v evropské historii. Zdroj: Evropské centrum politické strategie. Evropská unie 2017.

Jednou z hlavních předností unijního přístupu je možnost kombinace měkké a tvrdé síly. Vedle bezpečnostních a obranných nástrojů, má EU k dispozici také diplomacii, ekonomické sankce, rozvojovou spolupráci či obchod. Vše zaměřeno na prevenci konfliktů. Evropská unie dále podporuje mír, inkusivní růst, lidská práva, právní stát, ale také ochranu životního prostředí doma i za svými hranicemi.

Tento integrovaný přístup je základním předpokladem udržitelné bezpečnosti.

Ovšem, nasloucháme-li bruselským politikům¹ a sledujeme-li lídry evropských zemí, pak můžeme nabýt dojmu, že žijí v nějakém jiném, svém světě. Jakoby nechápali, anebo nechtěli chápat, co se v Evropě děje. Je stále zřetelnější, že problémy Evropské unie nejsou způsobeny jakousi sobeckostí národních států, tím, že lidé v jednotlivých zemích nechápou „skvělou myšlenku integrace.“ Problémy naopak způsobuje mnohdy nesmyslná byrokratická integrace za každou cenu (nemám zde na mysli: unifikace evropských žárovek a výkonu domácích vysavačů). Špatné nejsou národní státy, špatná není ani myšlenka spolupráce evropských států, sama idea integrace, ale mimořádně špatné je provedení a ideologie integrace v mnohém připomíná neúspěšnou snahu o zavádění morálního kodexu budovatele komunismu za dob nedávno minulých. Internacjonalistické sociální bruselské inženýry je potřeba zastavit. Realita je pro bruselské „ideology“ a „kormidelníky“ a jimi nucenou integraci shora, nepřijemnou, neboť spolupráce neznamená integraci všeho, a toho, co některá členská země společenství nechce. Co chce anebo nechce jednotlivá země, musejí říci lidé, kteří v ní žijí! Navíc, pouhá vize EU coby velmoci a posilování iluze o její síle², stejně jako permanentní pokusy USA o otevřené či skryté vyvážení demokracie na bodácích, úsilí o předsunutí vojsk NATO a posunutí strategické vojenské linie „dvou světů“ nejsou zárukou bezpečnosti Evropy. Evropské elity opilé úspěchy, tváří v tvář britskému exitu,³ tsunami uprchlíků valící se do edenu Evropy, problémům s tím spojených v největších zakládajících zemích EU (bývalých koloniálních), pomalíčku strážlivější. Dnešní bezpečnostní hrozby a rizika Evropy mají hluboké příčiny, vycházející z často neuvážených rozhodnutí a flagrantních ústupků politických (ne)autorit. V plném rozsahu se toto týká i politických (ne)elit České republiky. Dnes jde o víc než o poslanecká křesla, totiž o válku nebo mír, naši bezpečnost, naši civilizaci.

1. Právo a válka

Válka je právní prostředek pro řešení mezinárodních sporů; válkou se rozumí boj vedený mezi státy. Pravidla války jsou dána mezinárodním právem s úmyslem regulovat chování válčících stran v průběhu mezinárodních ozbrojených konfliktů. Pravidla vedení války (jus in bello) musí být odlišena od právního pojmu označující právo státu zahájit válku - začátek nepřátelských akcí (ius ad bellum). Jednou z hlavních funkcí každého právního řádu je umožnit soužití jeho subjektů v míru, neboli – bez použití ozbrojené síly v jejich vzájemných vztazích. Mezinárodní právo obsahuje normy regulující použití ozbrojené síly a činí tak ve dvou rovinách. První rovinu tvoří normy,

¹ Jednání Evropského parlamentu. Brusel, 2. 6. 2017 anebo hlasování Evropského parlamentu 18. Května 2017, kde se opět jednalo o migračních kvótách. Komisař pro migraci Dimitris Avramopoulos prohlásil, že Komise podá do měsíce žalobu na členské státy, které nepřebírají řádně uprchlíky podle bruselských kvót. (!) Pro usnesení v němž Evropský parlament „vítá oznámení Komise, podle něž v případě, že členské státy nezvýší v dohledné době počet přemístěných osob, nebude otálet s uplatněním svých pravomocí, kterými disponuje na základě Smluv; usuzuje, že to bude znamenat také zahájení řízení o nesplnění povinnosti. „a dále Evropský parlament tamtéž v usnesení „vyzývá členské státy EU, aby projevíly větší odhodlání při sdílení odpovědnosti a umožnily uprchlíkům, kteří utíkají z válečných oblastí v Sýrii, nalézt ochranu za hranicemi bezprostředně sousedícího regionu, a to i prostřednictvím programů přesídlování a přijímání uprchlíků“ hlasovali Telička, Ježek, Charanzová, Dlabajová (ANO), Zdechovský, Šojdrová, Svoboda (KDU-ČSL), Štětina, Niedermayer (TOP09), Polčák (STAN), Poc, Poche (ČSSD).

Zdroj: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=%2f%2fEP%2f%2fNONGM%2bPV%2b2017051%2bRES-RCV%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fCS&language=CS>

² Evropské komise: O budoucnosti evropské obrany. Praha 9. 6. 2017.

³ ZAHRADIL, Jan. *Skeptický Evropan*. Brusel: ECR, 2016.

kteří použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích principálně zakazují a stanovují také výjimky z tohoto zákazu. Korpus těchto pravidel je *ius ad bellum* (právo na válku), nebo správněji jako *ius contrabellum* (právo proti válce), jelikož jejich účelem je zákaz války, nikoliv garance práva na válku. Druhou rovinnou tvoří právo ozbrojených konfliktů (*ius in bello*) právo ve válce. Jedná se o pravidla, která regulují průběh ozbrojeného konfliktu: omezují válčící strany při volbě prostředků a způsobů vedení boje a stanovují také pravidla ochrany těch, kteří konfliktem trpí – zajatců, nemocných a civilního obyvatelstva [DAVID, SLADKÝ, ZBOŘIL, 2008]. V uplatňování právních pravidel vedení války jsou agresor i jeho oběť stejnou měrou vázáni závazky zaručenými zákony války, které je také stejnou měrou opravňují využívat daných práv. Pravidla války jsou postavena na dualistickém pojetí, že nepříznivé důsledky války budou zmírněny co možná nejvíce a že svobodná volba zúčastněných stran při výběru metod a válečných prostředků není neomezená. Většina pravidel mezinárodního práva je produktem humanitárních koncepcí vzniklých, jistě ne náhodou, za posledních 200 let. Válečná pravidla původně vznikají jako zvyková (nekodifikována). Dnes již však tato pravidla jsou nedílnou součástí mezinárodních konvencí (haagských z roku 1907 a souboru tří ženevských úmluv dokončených v roce 1949 a doplněných Dodatkovým protokolem v roce 1977, tzv. čtvrtou úmluvou ženevskou) označovanou také jako „mezinárodní humanitární zákon“. Mezi haagskými a ženevskými úmluvami existuje jen malý obsahový rozdíl. Právní pravidla války odrážejí rovnováhu mezi humanitárními ohledy na straně jedné a vojenskými potřebami na straně druhé. Tato pravidla přesně vymezují rozdíl mezi bojujícími a civilisty. Civilisté mají nárok na kvalifikovanou ochranu před nebezpečím vyplývajícím z válečných operací a nesmí se stát předmětem ať úmyslného nebo diskriminačního útoku. Ženevské úmluvy také vymezují jak postupovat pokud bojující padnou do rukou nepřátel (ať dobrovolně – vzdají se, nebo nedobrovolně (pro zranění, nemoc apod.) Přestože se z nich stávají váleční zajatci a ztrácí svou svobodu, mají nárok na život, zdraví a důstojné zacházení. Vězníci strana s nimi musí zacházet lidsky, neboť je k tomu vázána řadou úmluv a deklarací. Existují nejrůznější konvence zakazující chemické, biologické, bakteriologické zbraně, jedy, zbraně ovlivňující životní prostředí, plovoucí a nášlapné miny, střely dům-dům, tříštivé střely, trhavé nebo hořlavé projektily pod předepsanou váhu, zbraně způsobující zranění úlomky nezjistitelná rentgenovými paprsky, pozemní miny, nástrahy a zápalné pumy [JURÍČEK a ROŽŇÁK, 2014]. Dosud existuje jen jakýsi souhrn úmluv, podle nichž je zakázáno používat nukleární zbraně v Latinské Americe, což je možné vyložit tak, že použití takových zbraní jinde je dovoleno. Právní pravidla o válce se zabývají také zákonnými a nezákonnými metodami válčení. Bojující se mohou uchýlit ke špionáži, pozemnímu obléhání, námořní blokadě. Zakázány jsou úskočné formy vedení boje například: předstírání úmyslu vzdát se, předstírání nevojenského stavu, užití uniformy nepřítele nebo uniformy neutrálního státu, zneužití nebo neužití označení Červeného kříže, Červeného půlměsíce aj. V úmluvách a právu válečném se jasně definuje, že za žádných okolností nesmí být ve válce napadeny následující objekty: nemocnice, zdravotnická zařízení, ambulance, nemocniční lodě, zdravotnická letadla, místa určená k pobožnostem, muzea, historické památky, úroda, pitná voda, přehrady, jaderné elektrárny. Je zakázáno ubližovat raněným a nemocným, zdravotnímu personálu, církevním osobám, parlamentářům, novinářům. Nu, jak už to ale bývá, vlastní válka nedrží však krok s právem o válce. To proto, že válka je faktický patologický jev a chorobný stav společnosti. Nejtypičtější jev lidských dějin. Válka je stav organizovaného násilí mezi dvěma nebo více skupinami lidí. Násilí je ve válce použito válčícími stranami jako mocenský prostředek k prosazení politických, náboženských,

ideologických, ekonomických nebo jiných cílů. Válka je opakem míru. V mezinárodní politice se jedná o extrémní nástroj prosazení cílů vojenskými prostředky a vojenskou silou. Přechodným stavem mezi vedenou válkou a mírem je příměří. Válka je interakcí mezi dvěma nebo více vojenskými silami, „soubojem vůlí“ [CLAUSEWITZ von, 2008]. Válka je nejčastěji definována jako konflikt doprovázený účastí a střetem vojenských sil minimálně jednoho státu nebo jedné a více ozbrojených frakcí. Z hlediska plošného rozsahu dělíme ozbrojené konflikty na války globální (zcela výjimečně) a války lokální. Lokální války jsou běžným druhem konfliktů a zpravidla probíhají mezi dvěma státy (občanské mezi dvěma stranami konfliktu) nebo státem a malou koalicí států, nejvýše dvěma malými koalicemi. Jde o přímé násilí mezi státy. Válka je považována za nejúčinnější násilí mezi státy. Války vznikají z různých příčin, které se nedají vždy dobře vysledovat, ale je důležité rozlišovat, jestli se jedná o války mezi státy anebo mezi skupinami lidí. Státy většinou válčí o získání moci (například válka ve Vietnamu), strategických surovin (válka v Zálivu), kolonií (první světová válka), či z náboženských či ideologických důvodů (válka v Koreji). Během moderní války mezi civilizovanými státy jsou dodržovány mezinárodní smlouvy o zacházení se zajatci. Snahou je ochraňovat civilisty a nedopouštět se válečných zločinů. I přes tyto snahy se právní úmluvy o vedení války porušují. Zejména války náboženské, občanské nebo ideologické se vyznačují brutalitou a krutostí. Nejsou dodržovány žádné zákony a právní normy. Jsou prováděny rozsáhlé etnické čistky, masové popravy, mrzačení obyvatelstva, znásilňování a používání veškeré dostupné brutální a kruté techniky násilí. Příkladem jsou činy džihádistů vyhledávající tzv. měkké cíle. Vojáci nejsou často odlišeni od civilního obyvatelstva, což znemožňuje konvenčním armádám jejich efektivní eliminaci a způsobuje ztráty na civilistech. Ke konfliktům dochází téměř vždy v důsledku napětí uvnitř společnosti. Tam, kde státní instituce nejsou nadále schopné udržet pořádek v rámci státu, státní struktury se hroutí a společnost upadá do chaosu. Válka se tak dostává do rukou různých skupin a tato válka je označována za válku postmoderní. Druhy válek: totální válka, hybridní válka, jaderná válka, partyzánská válka, ideologická válka, studená válka, chemická válka, biologická válka, světová válka, asymetrická válka, náboženská válka, svatá válka. Paradoxně válka nemá jen negativní dopady (koalice, solidarita, mezinárodní právo válečné). Války se od nepaměti vedou kvůli hranicím, s politickými cíli, z ekonomických, etnických, náboženských a ideologických důvodů. Ředitel válečné berlínské školy Clausewitz zdůrazňuje, že válka, pokud už je, pak musí být co nejstrašnější a nejdestruktivnější, protože požadavek humanity ve válce je v rozporu s principem válečné nutnosti. Válku není jednoduché kategorizovat. Válka je symetrická, tj. tehdy, když jedna strana použije sílu a druhá strana se brání. Symetrické války nemusejí být kruté ani dlouhodobé (např. válka o Malvíny/Falklandy – 1982). Jsou však nebezpečné tím, že mohou eskalovat v totální konflikt mezi regionálními mocnostmi (Irán – Irák 1980 -1988). Asymetrická válka je ta, v níž jedna strana provede invazi a druhá vyvíjí pouze omezený odpor. Charakteristickým znakem asymetrické války je nepoměr sil účastníků a nejsou tak kruté. Učebnicovým příkladem asymetrické války je válka USA – Panama v roce 1989. Symetričnost a asymetričnost je možným, ale ne vždy spolehlivým ukazatelem válečného konfliktu, jeho eskalace, rozšíření a krutosti (válka Irák – Kuvajt – původně asymetrická, která přerostla ve válku symetrickou – nelitostnou - proti alianci vedené USA 1990 – 1991). Česká republika nikdy nebude moci vzít zpět, že se na této symetrické, neopodstatněné a kruté válce podílela. Války jsou: 1. Mezinárodní (např. 1. světová válka 1914 – 1918), 2. Globální, které jsou soupeřením více států. Na obou stranách se účastní velké mocnosti, mají naprosto decimující a devastující účinek na světovou hospodářskou infrastrukturu,

obyvatelstvo, resp. trvalé následky na populaci a nerostné rezervoáry, ohrožují samu podstatu zavedeného řádu a překreslují politické mapy a hranice mezi státy. V posledních cca 250 letech se vedly globální války tři: Napoleonské, mezi lety 1803 až 1815, 1. Světová válka, 1914 – 1918 a 2. Světová válka, 1939 – 1945). 3. Občanské, resp. domácí konflikty (americká občanská válka 1861 - 1865, ruská revoluce 1917 – 1921) 4. Partyzánské (Kubánská revoluce 1958), 5. Teroristické (konflikt v Irsku 1969). 6. Příhraniční výpady (Sovětsko – Čínské spory 1959 a 1969) a omezené trestní výpravy (permanentní příhraniční výpady Izraele proti palestinským ozbrojeným silám), ale také 7. V nukleární éře se rovnováha sil změnila v hrozbu vzájemné destrukce a v rovnováhu terorem. Dalším paradoxem je skutečnost, že zastrasování udržuje všeobecnou strukturu rovnováhy sil, a vytváří tak představu mezinárodního uspořádání jako přirozeně soutěživého systému, kde se národy snaží o maximální bezpečnost získáváním větší moci, aniž se odváží expanze, protože jejich oponenti jsou stejně silní. Protahované soupeření ve zbrojení se snahou protivníka uzbrojit, po 2. SV nepřerostlo v přímou vojenskou konfrontaci (tzv. studená válka mezi USA a SSSR 1946 – 1989). Na prahu 21. století stále platí, že demokracie neútočí na demokracie. Mají však sklon zaplést se do konfliktu s nedemokratickými členy mezinárodního společenství. Příkladů je bezpočet. Války souvisí s vnitřní nestabilitou a stavem ekonomiky (států), a jsou výsledkem dlouhých světových ekonomických cyklů (1. SV i 2. SV vypukla po hlubokých celosvětových hospodářských krizích. Státy „cestují“ na vlně světového ekonomického úspěchu, ale též úpadku a jsou unášeny k tvrdým konfliktům vlivem sil, které se dostávají mimo jejich kontrolu. Historie válek a míru ukazuje, že existuje spojitost mezi ekonomickými a vojenskými cykly. Významnou, nepřehlédnutelnou roli v rozhodování o tom věst válku sehrávají národní elity a především jednotlivci. Elity si mohou vybrat a „vyřešit“ vnitřní neshody vývozem násilí za účelem upevnění své moci. Chování elit resp. jednotlivců těch, kteří dělají propočty sil a přijímají rozhodnutí vedoucí k válce (válkám) odrážejí mnoho z lhostejnosti. Válku tuto akteři považují za racionální čin, který lze použít tam, kde kompromis je slabým výsledkem anebo prostě jej nelze učinit. Očekávaný prospěch z války se prezentuje jako úspěch. Vsází se na kalkul, že národ, jemuž hrozí konflikt, bude reagovat tak, že zahájí „závod“ ve zbrojení s protivníkem. Přítomnost nebo absence závodů ve zbrojení je průvodním jevem přípravy na válku. Válka je nejkrajnějším aktem, k němuž sáhne stát v nedostatku jiných prostředků, neschopnosti dosáhnout určitého cíle diplomatickou cestou, odmítnutím kompromisu. Charakteristickým znakem, podstatou války je násilí. Přemožení - porážka odpůrce se však ve válce neděje právním postupem, nýbrž bojem. Válka je důkladným ozbrojeným zápasem resp. konfliktem mezi organizovanými nezávislými politickými celky a jejich organizovaného vojska ve prospěch určité politiky (politického zájmu). Válka: 1. Je v rozporu s ideou práva, neboť právo předpokládá morální základ. 2. Ustupuje právní organizaci. Platí, čím je právní organizace společnosti vyspělejší, tím je méně válek. 3. Válka je společenským paradoxem, neboť pokrok v politice, kultuře, hospodářství se nejrychleji prosazuje vždy silou a proti stávajícímu právu (právním normám). 4. Válka je vedena zbraněmi mezi státy. Účelem boje ve válce je vymezení právních nároků, politických požadavků (popřípadě obrana proti cizím požadavkům) a hrožícímu nebezpečí. Specifickou válkou je válka občanská, kdy se vyvine mezi legitimní vládou a povstaleckou skupinou válečný poměr. Války lze dělit na: a) útočné (ofenzivní), b) obranné (defenzivní), d) oprávněné, e) neoprávněné, f) spravedlivé (toto dělení lze nalézt již u sv. Augustína a sv. Tomáše Akvinského), g) nespravedlivé. Rozhodující pro hodnocení o jakouže válku jde je, kdo k válečnému konfliktu dal podnět. Válka je nástrojem k dosažení určitého cíle – politického, hospodářského,

kulturního, náboženského; vyřešení určitých (nepřekonatelných) sporů. Stát, který válku chce, nalezne vždy lehké záminku k jejímu rozpoutání. Mezi válčícími státy nastává dle norem mezinárodního práva – nová právní situace – zásadně odlišná od té, jaká trvala za doby míru. Existují zásadní a rozdílné pohledy na válku ze zorného úhlu anglo-amerického, evropského (kontinentálního) a arabského světa. Válka je trvalým rysem mezilidského dění a představuje trvalé téma etických diskusí.

2. Mír a válka

Mír nejčastěji bývá definován jako nepřítomnost války, ukončení nepřátelství a válečných aktivit, nebo jako jejich neexistence. Mír je základním předpokladem pro koncipování a uplatňování mezinárodního práva. Mír je stav, kdy mezi lidmi, skupinami a státy nevládne nenávisť a konflikty mezi nimi nevedou k hromadnému násilí. Mír je obecným stavem trvalého nebo obnoveného pořádku jak jednotlivce, tak mezi jednotlivci či skupinami. V mezinárodním právu znamená mír bezkonfliktní soužití skupin, jednak ukončení násilného konfliktu. Jde o požehnaný a blahodárný stav tichosti a dobré vůle mezi lidmi, národy a státy jakožto opak sporů, různic a válek. V mezinárodní oblasti je charakterizován tím, že státy vůči sobě nepoužívají ozbrojené síly, vnitrostátní mír znamená, že skupinové zájmy se neprosazují fyzickým ani psychickým násilím [ŽALOUDEK, 2004]. Mír je nutnou, i když ne dostačující podmínkou pro dobrý život lidí i společností. Zdálo by se, že mír je prostě mír a tečka. Jenže mír lze definovat nejrůznějšími způsoby: 1. Žádný stát nemá možnost vnucovat svou vůli jiným (jde o tzv. realistické pojetí míru). 2. Hegemonistický mír – odráží výraznou nerovnováhu mezi státy (USA/Mexico). 3. Podobu má imperiální mír – jeden stát výrazně pohlcuje suverenitu ostatních (např. Brežněvova doktrína ve druhé polovině 20. století), 4. Mír – příznačný pro období bipolární konfrontace (rovnováha strachu). 5. Neoliberalistické pojetí míru - vychází z díla I. Kanta „O věčném míru“, z přesvědčení, že lze dosáhnout trvalého míru. Válka postupně zmizí ze života lidstva, tudíž lze skoncovat s válkami ve vztazích mezi vyspělými státy. Výhody obchodní spolupráce a obchodu, převáží nad sklony k válčení [Kant, Stoessinger, Miller]. 6. Strukturální nebo normativní mír je založen na základě: a) struktur, b) institucí, c) pravidel. Zastánci této teorie míru hovoří o nezbytnosti provedení strukturální reformy celého mezinárodního systému, ale též mezinárodní jurisdikce za účelem vytvoření tzv. univerzálního míru. Příkladem je dle zastánců této teorie mír po I. SV, a po II. SV. 7. Ideologický mír – demokratické státy mezi sebou neválčí [T. W. Wilson, 1917].

Růst státní moci a rozvoj vojenské techniky (včetně jaderných zbraní) činí válku podstatně nebezpečnější, než byla v minulosti a posiluje tak potřebu míru. Latinské slovo pax (mír) se odvozuje od slovesa pacisco (uzavírat smlouvy). Podobně vztahy mezi řeckými obcemi byly v zásadě konfliktní a mír bylo třeba v každém jednotlivém případě vyjednávat. Z tohoto stavu zůstalo označení smluv, jimiž se končily války, jako „míru“ (například vestfálský mír, augšpurský mír, aj.). Ve válce dvou kmenů, vyzbrojených oštěpy, byly ničivé účinky války omezené, kdežto s rozvojem zbraní a vojenské organizace se nesmírně rozšířily. Ještě v 19. století se vojenští velitelé mohli snažit, aby se válka týkala armád, nikoli civilního obyvatelstva, takže se německý teoretik války Carl von Clausewitz mohl domnívat, že „válka je pokračování politiky jinými prostředky“ [K věčnému míru, 1999]. Teprve ničivé a totální světové války 20. století a rozvoj vojenské techniky, donutil i většinu politiků k opatrnosti a hledání cest

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

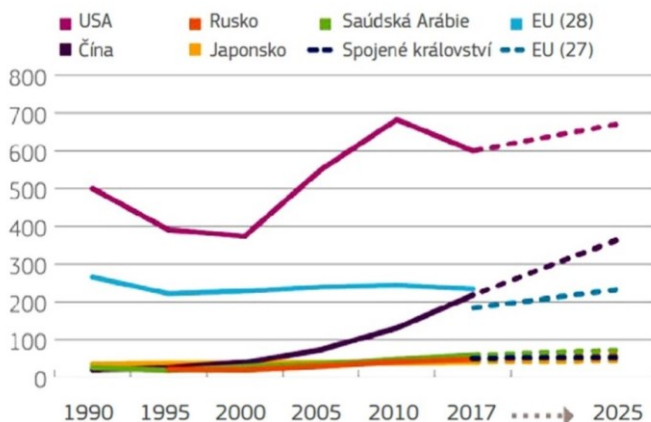
k trvalému míru. Zároveň se ukazuje, že vážným ohrožením míru nejsou jen konflikty mezi státy, nýbrž také stále více terorismus [ZEMAN, 2016].

Když se římským císařům podařilo ustanovit mír na celém území říše (Pax Romana), pokládali to mnozí za znamení nové epochy. Když se říše rozpadla a obyvatelé západní Evropy začaly sužovat četné války, vzniklo v 11. století ve Francii a v Německu hnutí za „Boží mír“ (treuga Dei), které násilnosti aspoň omezovalo. Velkou touhu po míru vyvolaly ničivé a vleklé občanské a náboženské války 16. a 17. století. Řada významných myslitelů začala přemýšlet o tom, jak mír lépe pojistit, zejména prostředky práva. Erasmus Rotterdamský, Jean Bodin, Hugo Grotius a další se snažili zabránit občanským válkám podporou centrální autority panovníka a zároveň hájit občany před jeho libovůlí. Zde vznikla myšlenka lidských práv. Významný krok učinil německý filosof Immanuel Kant, který v několika spisech hájil myšlenku, že v zájmu světového míru se i suverénní panovníci mají podřídit právu (Pax Britannica). Tématem společenských věd se mír stal počátkem 19. století [A. Comte a H. Spencer], kteří argumentovali tím, že ve válkách fakticky prohrávají obě strany a většina lidí na nich nemá žádný zájem. Po druhé světové válce úvahy o míru opět ožívuje [britský ekonom K. J. Boulding] zdůrazňuje význam „integračních organizací“ (církve, rodina), které mohou napětí ve společnosti překlenovat [PETRUSEK, 1996]. Vedle snah o humanizaci války, jako bylo založení Červeného kříže a Ženevská konvence o zacházení se zajatci, vznikla už počátkem 20. století hnutí, jež se snažila zajistit mír ustavením vlády práva aspoň v rámci Evropy. Od roku 1945, výbuchu dvou atomových bomb v Hirošimě a Nagasaki, vzniká zvláštní stav, kdy mír je nemožný, ale válka je prozatím nepravděpodobná. Posun od studené války k válce krvavé by vyžadoval od jedné nebo druhé strany odhodlání k válce: takové odhodlání neexistovalo ani ve Washingtonu, ani v Moskvě [ARON, 1996]. Od roku 1901 se také uděluje Nobelova cena za mír, která má především posloužit tomu, aby se do obecného povědomí dostala představa o hodnotě míru a opovržení pro válku (jako nástroj politiky). Teroristické útoky posledních desetiletí však ukazují, že „světový mír“ neznamená jen mír mezi státy, ale vyžaduje mírové poměry i uvnitř jednotlivých společností a států. Ustavení mezinárodních soudních dvorů vede k tomu, že se soudí a trestají válečné zločiny (porušení lidských práv). Řada moderních států, včetně České republiky, zařazují otázku míru a války do základního školního vzdělávání. Mírovým snahám se věnují církve i občanská sdružení. Tradičním symbolem míru je v oblasti židovské a křesťanské kultury holubice se zelenou větvičkou v zobáku, která připomíná záchranu lidstva z biblické potopy (Gn 8,8-12) a Noemovu smlouvu s Hospodinem. Olivové větvičky a mapa Země v modré barvě tvoří symbolický obsah vlajky OSN. K téže biblické události odkazuje i znak duhy, který je moderním symbolem míru protiatomového a pacifistického hnutí hippies s heslem „milujte se, neválejte“ (Make love, not war) od roku 1958 [BREYER, 2010]. Mír je schopnost a ochota k rozhovoru. Mírové hnutí je sociální hnutí, které usiluje o dosažení ideálů jak konec jednotlivých válek (nebo všech válek), minimalizace fyzického násilí v konkrétním místě nebo určité situaci, často spojené s cílem dosažení světového míru. Prostředky k dosažení těchto cílů obvykle zahrnují: pacifismus, nenásilný odpor, diplomacie, bojkot, morální (dobročinný) nákup, podporování protiválečných politických kandidátů, demonstrace, a agitování k vytvoření legislativy. Pacifismus značí odpor k válce nebo násilí jako prostředkům na řešení sporů nebo získání výhody. Pragmatický pacifismus se domnívá, že válečné náklady a mezilidské násilí je tak značné, že musí být nalezeny lepší způsoby na řešení sporů. Jedna z definic říká, že mír je stav rovnováhy a porozumění v člověku

i mezi lidmi, kdy se respekt získává přijetím rozdílů, trvalou tolerancí, konflikty se řeší dialogem, lidská práva jsou dodržována a každý hlas je slyšen. Všichni tak mohou být šťastni bez sociálních napětí.

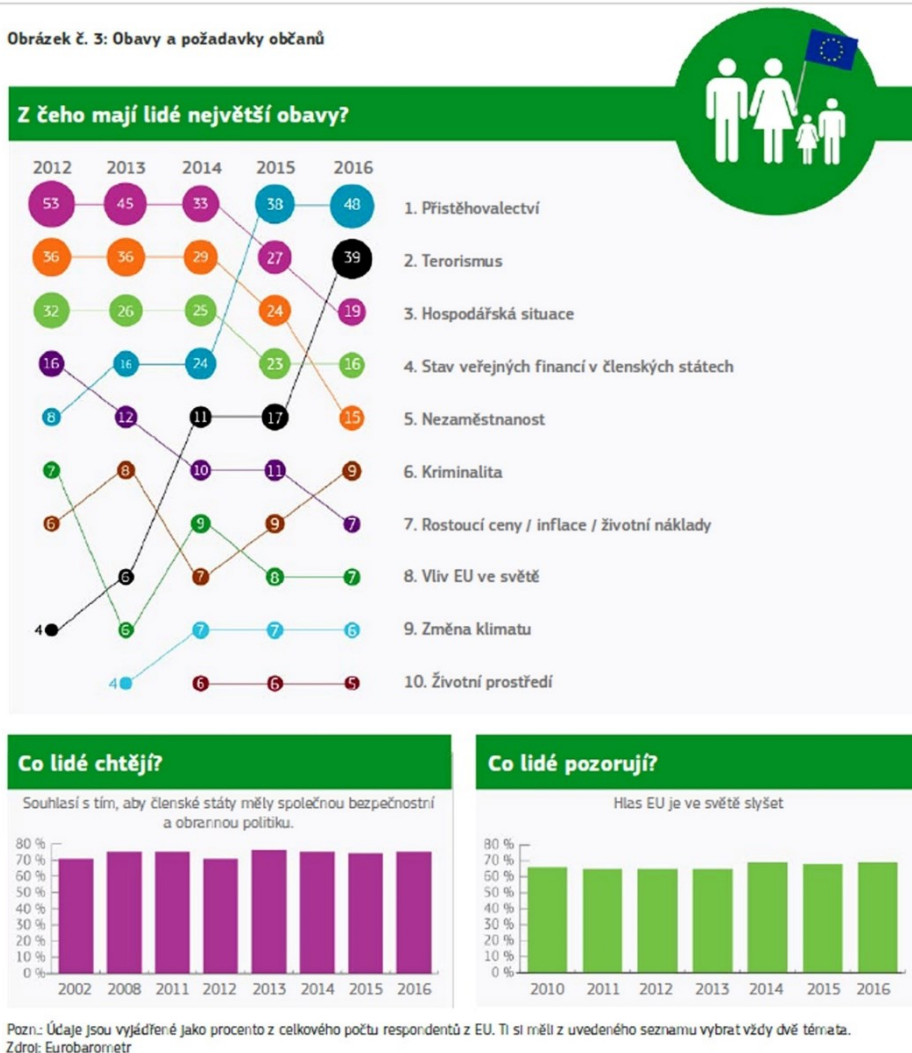
3. Hlavní faktory a přístup k bezpečnosti Evropy a nová bitevní pole 21 století

Hlavní strategické faktory lze definovat následujícím způsobem. Po několika desetiletích, kdy v Evropě vládne mír, vyvstávají uvnitř i vně jejích hranic nové skutečnosti: 1) Země na východ od Evropy čelí vojenským, hospodářským a politickým hrozbám, jsou zranitelné v oblasti energetické bezpečnosti. 2) V některých částech subsaharské Afriky se rozšířily konflikty a oblasti bez vlády, což uvolnilo prostor pro působení teroristických a jiných kriminálních živlů. 3) Stupňuje se regionální soupeření. 4) Po celém světě dramaticky roste počet civilních obětí a uprchlíků. 5) Ze svých domovů bylo vysídleno více než 60 milionů lidí. 6) Došlo k většímu propojení informačních technologií. 7) Stírají se hranice mezi vnitřní a vnější bezpečností. 8) Ke konfliktům a nestabilitě přispívají i změny klimatu a nedostatek zdrojů (pitné vody). 9) Demografické změny. 10) Vratká situace států.

Obr. 2 Porovnání výdajů na obranu (Evropa). Zdroj: Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru (údaje z roku 2016, v mld. €).

Obrázek č. 3: Obavy a požadavky občanů

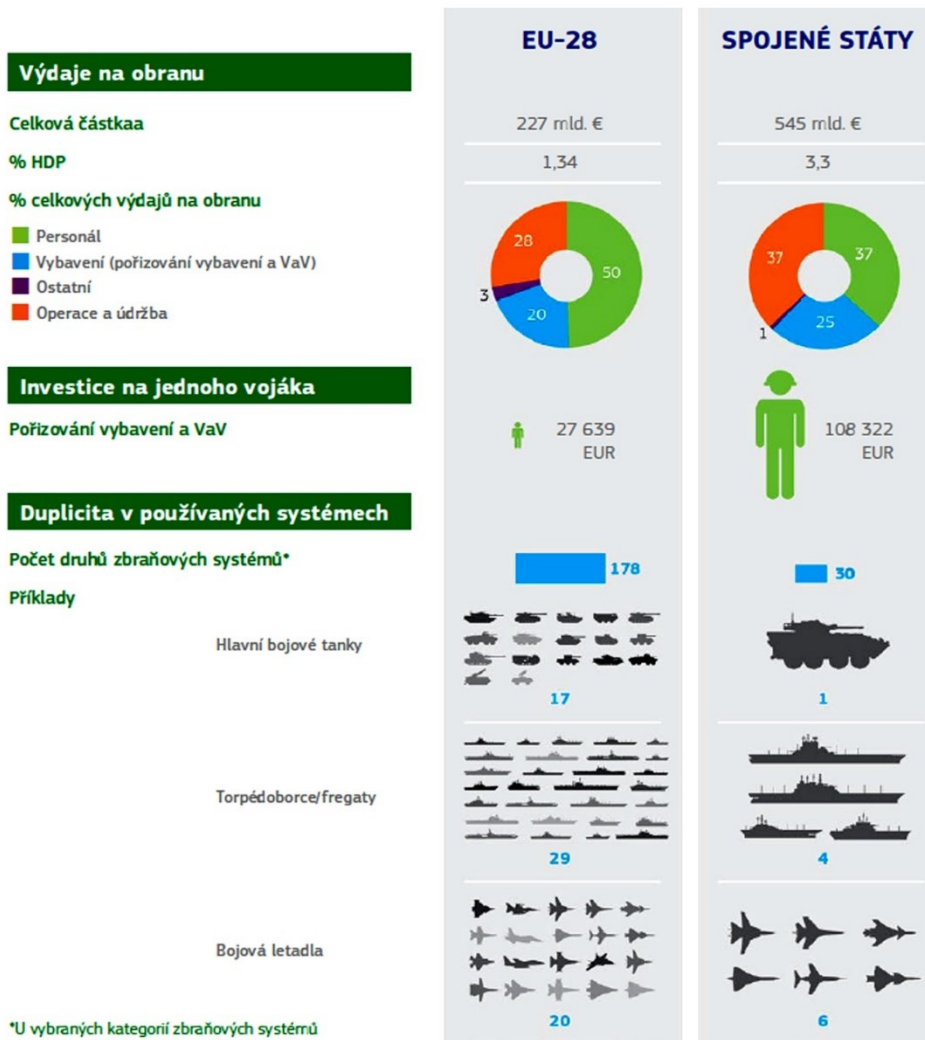

Obr. 3 Obavy a požadavky občanů. Zdroj: Eurobarometr

Evropa odpovídá za celosvětový mír a bezpečnost. Již v roce 2016 začala intenzivněji na naléhavé bezpečnostní hrozby a na obavy vlastních občanů. Tomu musí odpovídat vyšší výdaje členských států EU na obranu (viz obrázek č. 2). Z povšimnutí stojí, že např. USA navýší v roce 2018 výdaje na rozpočet o 10 % a Rusko v roce 2016 investovalo do obrany 5,4 % svého HDP a ČR od roku 2007 navýšila rozpočet na obranu o 150 % (!). Z průzkumů veřejného mínění jasně vyplývají hlavní politické faktory.

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

Obr. 4 Duplicity v evropských výdajích na obranu. Zdroj: Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru (údaje z roku 2016), Mezinárodní ústav strategických studií (Vojenská bilance roku 2017), Evropské centrum politické strategie 2017.

V souvislosti s permanentně probíhající asymetrickou válkou bychom neměli zapomínat na fakt, že ve Francii již přes 2 roky existuje výjimečný stav, a že např.

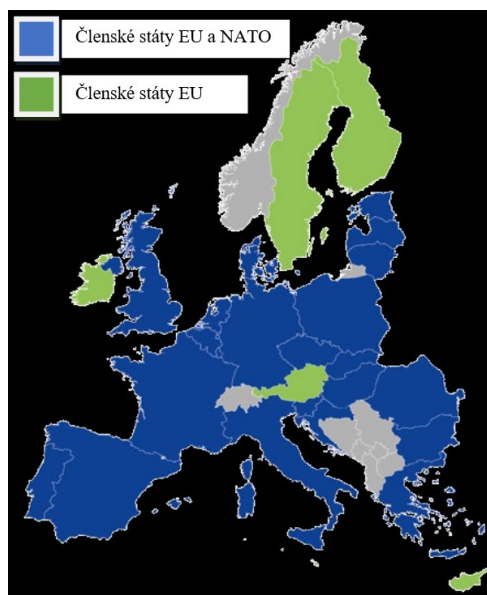
AČR má dlouhodobě vyhlášen stav pohotovosti ALFA +. Jestli se generálové evropských armád, tyto nepřipravují na válku minulou. Zda se v evropských generálních štábech bere v plné míře v vědomí vzestup nekonvenčních, nadnárodních a asymetrických hrozeb, jakými jsou například hybridní, teroristické, kybernetické, chemické, biologické či radiologické útoky, nárůst kybernetické kriminality a zneužívání internetu k teroristickým účelům (od ovlivňování výsledků voleb, po vymývání hlav a indoktrinaci veřejnosti). Toto vše jsou nová bitevní pole 21. Století.

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

Pro většinu Evropanů se bezpečnost stala jejich největší starostí (*viz Obr. 3*). Lidé v Evropě se vyjadřují jasně: bezpečnost a obrana by měly být nedílnou součástí politiky EU a členských států Evropské unie. Faktem však je, že trhy v oblasti obrany jsou značně roztržité. Pro nás je dodnes bolestné, vzpomeneme-li na některá dřívější hloupá politická rozhodnutí o rozpuštění zbrojní výroby, vyklizení těžce vydobytých pozic Československa na poli zbrojní výroby, zrušení vojenské základní služby a rozpuštění záloh, snížení fyzické zdatnosti mladých mužů a žen, pak se asi nebudeme divit tomu, že vyprodukované obranné schopnosti jsou v porovnání s vynakládanými prostředky žalostně slabé.

Připočteme-li k tomu fakt, že členské státy (Českou a Slovenskou republiku nevyjímaje) na evropskou obranu přispívají různou měrou a navíc duplicitně (*Obr. 4*), pak prostředky, jež jsou vynakládány na obranu a bezpečnost Evropanů jsou dlouhodobě a lehkovážně poddimenzovány.

*Obr. 5 Členové EU a členové NATO (2017).
Zdroj: Evropské centrum politické strategie.*

Existující napětí mezi fiskálními omezeními a vzájemně si konkurujícími prioritami veřejné politiky – charakterizují každoroční rošády při schvalování rozpočtů národních států EU.

Pokud nechceme v závodech o naši bezpečnost a blahobyt prohrát, měli bychom se znovu vrátit k našim nejlepším společným česko-slovenským technologickým schopnostem, kterými naše země disponují, a tyto dát ve prospěch Evropské unie, a ne aby tomu bylo naopak, aby nám Unie diktovala, co že vlastně máme u nás to nejlepší.

4. Cesta k bezpečnosti a obranné unii

Bezpečnostní hrozby nejsou daleko od našich hranic. K zajištění bezpečnosti bude zapotřebí:

1) Větší míra spolupráce v rámci Evropské unie v oblasti obrany nejen shora, ale též zdola.

2) Větší sjednocování strategických kultur ke společnému chápání hrozeb a vhodných reakcí na ně.

3) Větší finanční solidaritu. Podstatná část finančních prostředků na obranu bude pocházet z vnitrostátních zdrojů členského státu.

4) Koordinace činnosti 27 členských států, jež budou EU tvořit po Brexitu a z nichž 21 patří ke spojencům NATO (*viz Obr. 5*) v rámci „tvrdé“ i „měkké“ bezpečnosti by posilovalo svou obranu a řešilo s tím spojené problémy.

5) Zvýšit rozsah a především efektivitu výdajů, které jsou na obranu vynakládány.

6) Odstranit duplicitu mezi členskými státy (kdy tato může negativně ovlivňovat interoperabilitu obranného vybavení, přípravu a pohotovost ozbrojených sil).

7) Vytvoření jednotného trhu a povzbuzující soutěž, příhraniční přístup v dodavatelském řetězci, nezbytný výzkum apod.

8) Uvažovat do roku 2025 o třech scénářích: A) Spolupráce v oblasti bezpečnosti a obrany; B) Sdílená bezpečnost a obrana; C) Společná obrana a bezpečnost (*viz Obr. 7*). Všechny tři scénáře jsou ilustrativní povahy.

5. Prosperující a bezpečná Evropa potřebuje odvahu k reformám

Bezpečnost je jedním ze základních úkolů státu. Můžeme vést nekonečné debaty, jaké mají být daně, jak má vypadat škola, co máme učinit pro zdar v podnikání a pro svou prosperitu. Pokud nebudeme žít v bezpečném prostoru, tak toto všechno ztrácí smysl. Stát se proto musí především starat o zajištění vnitřní a vnější bezpečnosti. Musíme se cítit bezpečně v naší obci, městě, zemi, Evropě. Teprve až pak se mohou odehrávat další věci. Bezpečnost totiž, jak se mnohým zdá, není „cosi“ samozřejmého o bezpečnost se musíme starat. Teroristé útočí v poslední době v evropských městech stále častěji, vyhlásili nám válku.

Bohužel, na válku připraveni nejsme. Zrušili jsme tělocvičny, společná cvičení, spartakiády. Hodina tělocviku týdně, která je často po děti jedinou formou pohybu, to nezachrání. T. G. Masaryk a Tyrš se musejí v hrobu obracet. Narůstají stravovací prohřešky: nepravdělný přísun stravy, sladkosti, hektická rána, spěch, pozdní večeře. Neexistuje civilní příprava, absentuje branně-vojenský výcvik. Nelze se divit, že tělesná zdatnost Čechů i Evropanů upadá. Dospívající generace Čechů se stále více vzdaluje ideálu zdravého člověka. Třetina českých školáků je obézních nebo má nadváhu. Dnešní mladí lidé trpí častěji nejrůznějšími chorobami, chybí jim fyzická kondice, jsou méně odolní vůči psychickému zatížení. Stále více je také trápen nadváhou. Špatné zprávy, jež vypovídají o zdravotním stavu české populace, zaznívají v posledních letech i z armády, která už dnes doplácí na malou odolnost branců. Lékaři a sociologové dokonce tvrdí, že civilizace vychovala sice moderního, ale fyzicky a často i psychicky zdecimovaného

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

člověka. K nejvíce poškozeným partiím patří podle něho ochablé břišní a zkrácené zadní stehenní svaly, stále větší je nárůst skoliózy páteře dětí. Děti místo sportu kouří a nesrovnatelně více, než před třemi či čtyřmi léty. Klesá porodnost. Konzumní způsob života lze srovnávat s katastrofou, jejíž hrozné důsledky lidé, bohužel, nedomýšlejí. O této naší civilizační slabině však vědí beze vší pochybnosti naši nepřátelé i džihádisté. Podle toho musíme jednat.

O bezpečnosti tudíž nepostačuje pouze mluvit. Je potřeba najít odvahu v této oblasti mnoho udělat a dokončit. Odvaha je předpoklad, aby člověk mohl něco udělat, něčeho dosáhnout, něco prosadit. Papouškovat většinový názor není odvaha. Naopak, odvaha je ukazovat cestu, jít proti proudu (mainstreamu). Odvahou je, říci, že Evropská unie není dokonalá právě proto, že ji řídí kormidelníci, kteří neznají „azimut“. Řídí EU jako nepotopitelný Titanic. Nemají prostě navíc než na to, aby přerovnávali na palubě Evropské unie židle, přesvědčující sami sebe o kapitánských schopnostech.

Autoři stati jsou přesvědčení Evropané. Proč? Evropa je z mnoha důvodů nejlepší místo pro život na světě. Jsou zde dlouhodobě ztělesňovány hodnoty, na kterých nám záleží: - právní stát, - úcta k jednotlivci, - rovnost příležitostí, svoboda a demokracie. Evropa je krásný svět, který stojí za to rozvíjet. Evropa však není – Evropská unie! Protože jsme Evropani, jsme přesvědčenými zastánci reformy Unie. Aby její instituce a byrokracie nepřekážely, aby se nevnucovaly, aby EU více respektovala a vyhovovala národním státům, protože jedině tak ji ku prospěchu všech udržíme. Následovat slepě vše, co lidé v „Bruselu“ vymyslí, i ty naprosto nefunkční modely a projekty, to velkou myšlenku mírové a prosperující Unie ničí, a nám všem škodí. Odvahu k reformám našeho státu a EU, prostě potřebujeme. Jakým?

(1) uvědomit si, že **SBOP EU a „Schengen“ ohrožují kvóty** a fakt, že „Schengen vylučuje kvóty a kvóty vylučují Schengen“ (volný pohyb osob),

(2) učinit **jasná a tvrdá opatření** na ochranu vnější hranice Evropské unie,

(3) **zlepšit návratovou politiku,**

(4) **omezit sociální výhody pro uprchlíky,**

(5) **pracovat se zeměmi v dotčených regionech.**

(6) **zpřísnit sankce** vůči převaděčům a pašerákům lidí.

(7) zajistit důslednou a energickou **obranu vnějších hranic EU.**

(8) změnit vzorec a styl vládnutí EU tzn. řešit věci přímočaře a účelně a nevolit polovičatá řešení.

(9) **netančit rituální tance** okolo povolení mandátu k energickým akcím.

(10) zavést **tvrdé požadavky na složení jazykové zkoušky.** (z osobní zkušenosti vím, že jde o významnou proměnnou v procesu integrace).

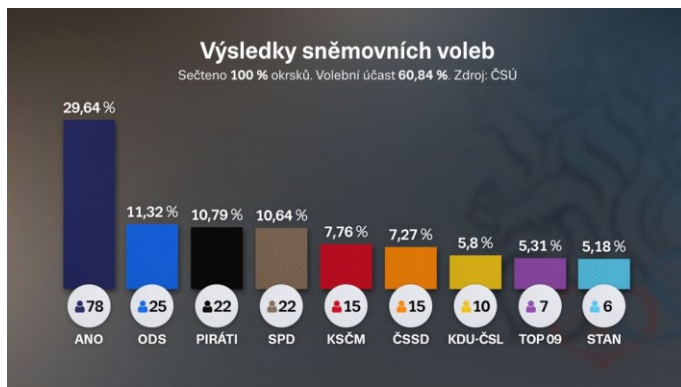
(11) **zbavit se ostentativního humanismu.**

(12) **chceme-li prospět míru ve světě, tak to učiníme nejefektivněji, když budeme pomáhat vlastním lidem ve vlastní zemi.**

(13) naprosto nezbytná je **změna vojenské doktríny ČR, a finanční podpora AČR, zásadní personální změny na MO.**

Pokud toto nepochopíme, prohrajeme **hybridní válku**, která již začala.

Velkou šancí pro nastolování změn jsou v demokracii volby, aktivní a racionálně přemýšlející občan u volebních urn. Parlamentní volby v České republice probíhající ve dnech 20. a 21. října 2017 (viz Obr. 6) v 14 756 volebních okrscích a dalších 109 zvláštních v zahraničí (celkem 14 865) v nichž o přízeň voličů se ucházelo o hlasy voličů 7 539 všech jedenatřiceti politických stran a hnutí.

Obr. 6 Konečné výsledky sněmovních voleb včetně počtu mandátů jednotlivých stran (2017).

Zdroj: www.seznam.cz.

Bylo to o 1 640 uchazečů více než v předčasných volbách v roce 2013. Mezi kandidáty bylo 28,58 % žen, čili více než kdykoliv před tím. Vítězem letošních voleb do Poslanecké sněmovny se stalo hnutí ANO. Poslance získalo devět stran. Je to rekordní počet od vzniku samostatné České republiky. Mandát získalo ANO 2011, ODS, SPD Tomia Okamury, Piráti, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, Starostové a nezávislí a také TOP 09. Na každé z poslaneckých křesel se snažilo usednout 38 zájemců (!), že šance pro jednoho z nich byla sic možná, ale malá je snad každému jasná. Vítězem letošních voleb do Poslanecké sněmovny se stalo hnutí ANO. Poslance získalo devět stran. Je to rekordní počet od vzniku samostatné České republiky. Mandát získalo ANO 2011, ODS, SPD Tomia Okamury, Piráti, KSČM, ČSSD, KDU-ČSL, Starostové a nezávislí a také TOP 09. Všichni by si měli být vědomi prosté pravdy, že navenek budeme tak silní, nakolik budeme doma jednotní. Tento prostý fakt by si měla uvědomit „nová česká vládnoucí elita“, jíž čeští občané svěřili svou bezpečnost a očekávání, že „bude líp“.

O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje odvahu k reformám

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

Obrázek č. 6: Prvky evropské bezpečnostní a obranné unie

Zdroj: Evropské centrum politické strategie

Obr. 7 Prvky evropské bezpečnostní a obranné unie.

Zdroj: Evropské centrum politické strategie.

Závěr

Nejrůznější asymetrické hrozby, nekončící migrace do bohaté Evropy a další bezpečnostní rizika jsou fenoménem, kterým věnujeme (ne)dostatečnou pozornost. Spíše se věnujeme „přerovnávaní židli na potápějícím se Titanicu“, nehledáme společnou vůli k obraně naší civilizace před úhlavním nepřitelem. Islámská Evropa by časem vypadala jako každá jiná islámská část světa. Evropa by se stala ekonomickou pustinou, bez Židů, křesťanů, ateistů, svobody slova, umění, vědy, humoru, krásy, erotiky, lásky. Za to s trestem smrti za cokoli, co kterýkoli imám označí za urážku islámu. Je zcela na nás, s kým se spojíme a jakou zvolíme obrannou a bezpečnostní taktiku, strategii a politiku.

Literatura

Books:

- [1] BRADLEY, J. F. N. Válka a mír po roce 1945: Dějiny vztahů mezi Sov. svazem a Západem. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-72-4.
- [2] CLAUSEWITZ, Carl von. O válce. Přeložil Zbyněk SEKAL. Praha: Academia, 2008. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1598-3.
- [3] DAVID, Vladislav, Pavel SLADKÝ a František ZBOŘIL. *Mezinárodní právo veřejné s kazuistikou*. Praha: Leges, 2008. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-08-0.
- [4] JUŘÍČEK, Ludvík a Petr ROŽŇÁK. *Bezpečnost hrozby a rizika v 21. století*. Ostrava: KeyPublishing 2014. Monografie (KeyPublishing) ISBN 978-80-7418-201-3.
- [5] JUŘÍČEK, Ludvík a Petr ROŽŇÁK. *Bezpečnost, hrozby a rizika v 21. století*. Ostrava: KeyPublishing, 2014. Monografie (KeyPublishing). ISBN 9788074182013.
- [6] KANT, Immanuel a [Z NĚMECKÝCH ORIGINÁLŮ PŘELOŽILI KAREL NOVOTNÝ PETRA STEHLÍKOVÁ]. *K věčnému míru: filosofický projekt; O obecném rčení: Je-li něco správné v teorii, nemusí se to ještě hodit pro praxi*. Praha: OIKOYMENH, 1999. ISBN 8086005852.
- [7] KREJČÍ, Oskar. *Lidská práva*. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-056-0.
- [8] LINHART, J., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A., MAŘÍKOVÁ, H.. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum 1996, ISBN 80-7184-310-5.
- [9] OHLER, Norbert. *Válka a mír ve středověku*. Jinočany: H & H, 2004. ISBN 80-86022-91-9
- [10] ŽALOUDEK, Karel: *Encyklopedie politiky*. 3., přeprac. A aktualit. vyd. heslo Mír, Praha: Libri, 2004 s. 266, ISBN 80-7277-209-0.

Journals:

- [11] Sto let od počátku první světové války. Sborník. Publikace IVK č. 13, Praha 2014

Data, reports, thesis:

- [12] <http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2010/clanky/jus-in-bello-a-operace-iracka-svoboda.html#.V98LsY9OJ7c><https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/41>

**O míru a válce, bezpečnosti, spolupráci a prosperitě v době, kdy Evropa potřebuje
odvahu k reformám**

Petr ROŽŇÁK, Karel KUBEČKA

5386-zeman-v-osn-proti-terorismu-potrebujeme-koordinovanou-akci-probudme-spici-clanek-osn.html

Autoři:

¹**RSDr. Petr Rožňák, CSc. dr.h.c.** - Ambis. Vysoká škola. Katedra bezpečnosti a práva, Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika, e-mail: petr.roznak@vsrr.cz, <http://www.ambis.cz/>

²**doc. Ing. Karel Kubečka, Ph.D., Ing. Paed-IGIP** – Ambis. Vysoká škola. Katedra bezpečnosti a práva, Nárožní 2600/9, 158 00 Praha 5, Česká republika, e-mail: karel.kubecka@vsrr.cz, <http://www.ambis.cz/>

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Potenciální vliv masové migrace na bezpečnost a stabilitu Evropské unie

Potential Impact of Massive Migration on the Safety and Stability of the European Union

Jozef SABOL¹, Bedřich ŠESTÁK²

^{1,2}Policejní akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha, Česká republika

Abstrakt:

Migrácia predstavuje príležitosť aj výzvu. Hoci dobre riadená migrácia môže podporiť pokrok a životnú úroveň tak v krajinách pôvodu, ako aj v hostiteľských krajinách, jej nesprávna regulácia môže ohroziť sociálnu súdržnosť, bezpečnosť a zvrchovanosť cieľovej oblasti. Avšak väčšinou nekontrolovaná alebo nezákonná masová migrácia do Európskej únie (EÚ) za posledné dva alebo tri roky spôsobila vážny problém regiónu. Počas tohto krátkeho obdobia dorazilo do Európy viac ako dva milióny prisťahovalcov a utečencov, kde spôsobili krízu, pretože krajiny veľmi ťažko zvládali tento príliv, pričom došlo medzi krajinami EÚ ku sporom, ako najlepšie riešiť presídľovanie tak veľkého počtu ľudí. Okrem toho, táto bezprecedentná migrácia bude mať celkom určite vplyv aj na bezpečnosť a stabilitu EÚ, najmä v dôsledku radikalizácie a teroristických aktivít určitých militantných trčencov. Práca zhrňa a analyzuje nedávny vývoj a ťažkosti, s ktorými sa stretli európske krajiny, aby sa s týmto problémom vyrovnali.

Kľúčové slová: *Migrácia, utečencov, Európska únia, bezpečnosť a stabilita, európske krajiny.*

Abstract:

Migration represents both an opportunity and a challenge. While well-managed migration may foster progress and welfare in both source and host countries, its mismanagement may put social cohesion, security and sovereignty at risk of the targeted state. During the last two or three years we have witnessed mostly uncontrolled or illegal mass migration to the European Union (EU) causing a serious problem to the region. During this short period more than two million migrants and refugees crossed into Europe where they initiated a crisis as countries struggled to cope with the influx and creating division in the EU over how best to deal with resettling such mass of people. Moreover, this unprecedented migration affected the security and stability of the EU due to radicalization and terrorist activities of some militant migrants. The paper summarizes and analyzes the recent developments and difficulties encountered by the European countries to cope with this problem.

Keywords: *Migration, refugees, European Union, security and stability, European countries.*

Úvod

Referát se zabývá některými příčinnými souvislostmi mezi terorismem na jedné straně a migrací na straně druhé. Ukazuje se, že uprchlické tábory a komunita diaspory může být do značné míry cílem radikalizace, a proto je kontrola migrace rozhodujícím způsobem současně i jakýmsi dozorem nad terorismem. Uprchlické tábory nebo centra jsou někdy teroristy využívány pro radikalizaci a nábor, a nakonec i jako základny k útokům. Migrace do zemí EU je součástí globální migrace obyvatel, kteří by se chtěli dostat do bohatších zemí. Z důvodů striktní ochrany hranic se jim tento záměr až na výjimky nedaří plně realizovat.

Určitou výjimkou je masová migrace do zemí EU zejména v letech 2015-2016, kdy se v důsledku nepřipravenosti Evropy na takový nával migrantů a nedostatečně zajištěných hranic do tohoto regionu nekontrolovatelně dostalo přes 2 mil. migrantů. Potvrdily se hlasy poukazující na to, že před zrušením hranic uvnitř Schengenského prostoru se měly adekvátním způsobem zabezpečit jeho vnější hranice. Je zřejmé, že přijímáním migrantů v masovém měřítku Evropa nemůže vyřešit problémy v jiných částech světa. Příliv nelegálních migrantů nadále představuje pro Evropu velkou a prozatím neřešitelnou výzvu. Evropská komise představila nový plán, který se týká stimulace investic do zemí, z nichž pocházejí přistěhovalci do Evropy, aby podpořila růst a vytvořila tam pracovní místa. Tato reakce se však zdá již příliš opožděnou, zejména pokud přihlídneme k velkému počtu teroristických útoků v západní Evropě, které do značné míry mají spojitost s masovou migrací. Řada z nich byla spáchána teroristy, kteří infiltrovali někdy nic netušící mírumilovné migranty, část však pocházela ze zradikalizovaných nových migrantů nebo migrantů, kteří se už před nějakou dobou usadili v hostitelských zemích a najednou se někteří jednotlivci z jejich řad přidali k teroristům. Živnou půdou pro radikalizaci migrantů, včetně těch, kteří obdrželi azyl, je především zklamání a frustrace hraničící s nenávistí ke svému novému prostředí z toho, že se jejich sny o blahobytném životě nenaplnily a nejsou ani vyhlídky k tomu, aby většina z nich dosáhla na životní úroveň obyvatel hostitelských zemí.

Je třeba mít na paměti, že bezpečnost je předpokladem stability a růstu a že ochrana prosperity a bezpečnosti EU vyžaduje, aby EU hrála aktivní úlohu při řešení globálních problémů, jako jsou chudoba, konflikty a humanitární katastrofy. Nadnárodní terorismus a masová (uprchlická) migrace jsou považovány za akutní a vážné ohrožení národní bezpečnosti a svrchovanosti jednotlivých členských států i samotné EU jako celku. To mimo jiné vede k rostoucímu zaměření na kontrolu vnitřních hranic a technologické sledování přeshraniční mobility, což je v rozporu s původními ušlechtilými záměry EU.

1. Chronologie uprchlické krize

Migranti se začali do Evropy v masovějším měřítku hrnout od začátku roku 2015. Tento vývoj potom ve zvýšené míře dále pokračoval až do konce r. 2015, kdy se počet migrantů podstatně začal snižovat, ale úplně nepřestal a trvá v určité menší intenzitě dodnes. Průběh uprchlické krize lze stručně charakterizovat následujícími údaji:

Leden až březen 2015: do celé Unie přicházelo měsíčně asi deset tisíc běženců;

Květen až červen 2015: do EU se valilo asi 40 tisíc migrantů měsíčně, jejich počet rostl hlavně na balkánské trase, velkou část migrantů však ještě tvořili právě obyvatelé Balkánu;

Léto 2015: na balkánské cestě začali dominovat migranti ze Sýrie, Afghánistánu a Pákistánu;

Přelom června a července 2015: Maďarsko se rozhodlo vybudovat pohraniční bariéru na hranici se Srbskem, dokončilo ji v půli září;

Konec srpna 2015: Makedonci se pokusili zastavit migranty, ti však prorazili a vznikla rozsáhlá vlna proudící přes Balkán na sever;

Konec srpna a počátek září 2015: kancléřka Merkelová sebevědomě prohlašuje, že Němci uprchlickou krizi zvládnou a že poskytování azylu uprchlíkům před válkou „nemá horní hranici“, fakticky tak otevírá hranice;

22. září 2015: EU schválila přes odpor části členů povinné kvóty na 120 tisíc běženců

Říjen 2015: i přes zavedení německých hraničních kontrol na hranici s Rakouskem v polovině září a navzdory podobným krokům dalších zemí vrcholil příliv běženců do SRN a do severní Evropy;

13. listopad 2015: teroristické útoky v Paříži zdůraznily bezpečnostní rizika migrační krize; objevily se informace, že na útocích se podílela i jedna osoba, která přišla jako migrant přes Řecko, pas nicméně mohl být falešný;

Konec 2015: počet příchozích migrantů klesl, stále však přicházelo přes sto tisíc lidí měsíčně; silvestrovské sexuální útoky přistěhovalců zejména v Kolíně nad Rýnem i jinde posílily protiimigrační nálady;

Přelom února a března 2016: Rakousko a po něm státy Balkánu omezují počty běženců, které smí přejít jejich hranici; pak je uzavřena makedonsko-řecká hranice a balkánská cesta;

20. březen 2016: dohoda EU s Tureckem uzavírá migrační cestu do Řecka;

Zbytek roku 2016 a 2017: hlavní trasou pro příchod migrantů se opět stává cesta z Libye přes moře do Itálie; Řím se tomu letos snažil čelit dohodami s bojujícími frakcemi v Libyi.

2. Trasy migrantů do Evropy

Migranti se do Evropy dostávali několika trasami, z nichž se nejvíce využívala cesta přes Turecko a Řecko a potom dál přes Balkán. Hodně migrantů putovalo do Evropy přes Středozemní moře. Menšímu počtu se podařilo dostat do cílových zemí jinými trasami. V současné době se díky dohodě mezi EU a Tureckem příliv migrantů přes Turecko v podstatě zastavil. I když došlo k určitému omezení migračních tras přes Středozemní moře, tento problém se řeší jen velmi pozvolna, o čemž svědčí zejména neúnosná situace na jižním pobřeží Itálie. Jen od začátku letošního roku se do Evropy přes Středozemní moře dostalo více než 125 tis. migrantů. I v tyto dny (říjen 2017) každý týden dorazí do Itálie kolem 1500 a do Řecka více než 800 migrantů.

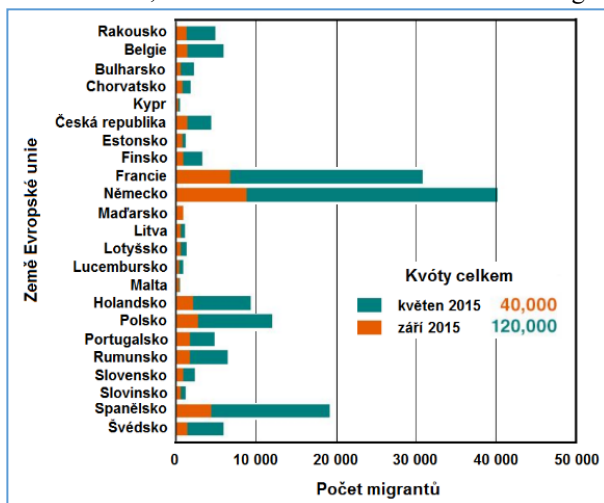
Za dané situace není možné se divit, že některé země jednostranně přijaly určitá opatření, která byla ze začátku, když k tomu přistoupilo Maďarsko, podrobena kritice, ale dnes se na tato preventivní opatření mnohé země dívají poněkud jinak. Aktuální stav v budování oplocení hranic na cestě migrantů do Německa je ilustrován na obr. 1 [1].

Obr. 1. Oplocení hraničních úseků mezi jednotlivými zeměmi, přes které směřují davy migrantů do Německa.

3. Problémy spojené s relokací a žádostmi o azyl migrantů

Snaha EU ulehčit situaci v zemích s největší kumulací migrantů vedla v květnu a září 2015 k relokaci alespoň části těchto migrantů (obr. 2) i do zemí, které z různých důvodů nechtějí přijmout migranty vůbec nebo jenom velice omezený počet, který si vyberou a prověří. Dnes se tato situace dále přehodnocuje, a dokonce jsou návrhy ze strany EU zavést určité sankce vůči těm zemím, které se rozhodnutí EU o distribuci migrantů nepodrobí.

Obr. 2. Počet migrantů v rámci kvót pro jednotlivé členské země [2].

Mezi 120 000 migranty určených pro přesídlení patří v první řadě ti, kteří:

- potřebují „mezinárodní ochranu“ a čekají v Maďarsku, Řecku a Itálii na přesídlení do jiných zemí EU;

- nacházejí se dočasně v Itálii (15 600), Řecku (50 400) a v Maďarsku (54 000), jedná se o odhad, konkrétní údaje se neustále mění a musí se aktualizovat;
- prošli počátečním procesem azylového řízení prováděného ve všech uvedených zemích;
- pocházejí přednostně ze Sýrie, Eritrey a Iráku.

Tyto kvóty, které braly v potaz HDP, se od začátku jeví spíše jako zbožné přání EU, ačkoli za jejich nedodržení by se příslušným členským zemím vyměřily sankce. S jejich realizací se počítalo do dvou měsíců.

Dosavadní distribuce migrantů, kteří mají přednostní zájem pouze o nejvyspělejší země EU, kde očekávají štědré sociální zajištění, nepovažuje Západ za spravedlivé rozdělení mezi členské země, což chce Evropská komise změnit novým systémem. Některé státy však už nyní protestují, přičemž aktivní jsou v tomto směru především země sdružené ve Visegrádské čtyřce (V4), která je však tak malá, že nemá šanci zablokovat žádné rozhodnutí Rady EU o migraci. Na blokační menšinu při hlasování v Radě EU jsou potřeba čtyři státy, které musí zároveň reprezentovat 35 procent populace EU, což státy V4 nemají.

Vzhledem k tomu, že zejména v počáteční fázi migranti na hranicích neprocházeli žádnou důkladnou kontrolou, chybí spolehlivé informace o jejich osobních údajích. V řadě případů se prokázalo, že migranti se evidovali pod falešnými jmény a prokazovali se padělanými dokumenty. Kromě toho někteří z nich byli zaevidováni na více místech.

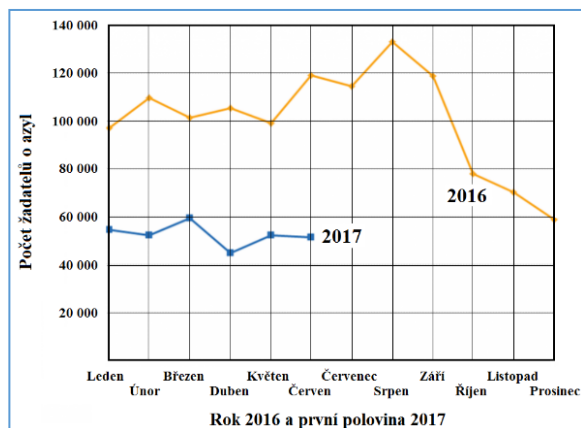
Aktuální problémy, jimiž je zapotřebí se nepřetržitě zabývat, se týkají především bezpečnostních kontrol na hranicích. Přestože se kontroly, zejména na letištích, stále zpřísňují, někteří migranti se snaží těmto opatřením přizpůsobit a obejít je. Klíčová je ovšem přítom globální spolupráce všech zemí.

Specifický vztah k migrantům od samého začátku masové migrační krize zastávali Němci. Snem mnoha Němců po sjednocení bylo odstranění hranic v Evropě, což s sebou ovšem neslo i řadu bezpečnostních komplikací. K otázkám současné migrační vlny se někteří němečtí politici vyjadřují v tom smyslu, že jejich politika se snaží zachovat humanitu, což trochu souvisí i s historií, kterou si Němci prošli, a nyní se snaží určitý pocit viny kompenzovat tím, že jsou ve vztahu k migrantům velice umírnění. Na druhé straně však připouštějí, že ani oni a ani samotná Evropská unie nemůže vyřešit všechny problémy, které vedly k tak ohromné migraci ve světě.

Už dlouho se mluví o tom, že žádosti o azyl jsou rozvrstvené mezi členskými státy nerovnoměrně. Dokud to bylo v nízkých číslech, tak to nebyl problém a byla to jen akademická debata. V poslední době, díky některým novým opatřením EU, je již patrné, že se do této chaotické situace začíná vnášet určitý pořádek, který souvisí zejména s procedurami spojenými s azylovým řízením. Počet žadatelů o azyl a jejich původ v posledním období ilustrují údaje znázorněné na obr. 3 a uvedené v tab. 1.

Jedním z problémů zavedení systému kvót je vyvolán nezájmem migrantů usadit se v jiné zemi, než do které měli namířeno a kde, pochopitelně, očekávají větší sociální podporu. Takže, i pokud by se nakonec přechodně usadili v „nechtěné“ zemi, jejich snahou stejně nakonec zůstane dostat se do země, kam si to naplánovali (tzv. „sekundární pohyb“).

Potenciální vliv masové migrace na bezpečnost a stabilitu Evropské unie
 Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK

Obr. 3 Počet žádostí migrantů o azyl (první žádost).

Z údajů v tab 1 je vidět, jak se počet žadatelů o azyl měnil v závislosti na geografické podobě domovských zemí s ohledem na opatření EU k omezení přílivu migrantů přes Turecko do Řecka. Ke konci r. 2016 se na této cestě počet uprchlíků začal snižovat, protože se začali využívat více jiné trasy. Jedná se zejména o dopravu přes Středozemní moře. Tato možnost je však o hodně nebezpečnější, a proto zde často dochází k potopení relativně primitivních plavidel a tím k utonutí již více než 8 tis. migrantů.

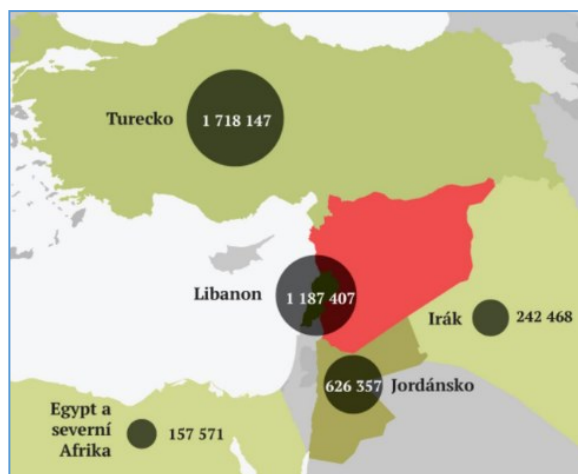
Tab. 1 Počet žadatelů o azyl z jednotlivých zemí původu za období posledního jednoho roku (od 1.4.2016 do 30.6.2017). Zpracováno na základě podkladů [3].

Země	III. kv. 2016	IV. kv. 2016	I. kv. 2017	II. kv. 2017	Posledních 12 měs.
Sýrie (SY)	91 135	34 780	23 200	21 120	170 235
Nigérie (NG)	15 745	13 400	11 575	9 780	50 500
Afghánistán (AF)	63 900	22 060	12 805	9 695	108 460
Írák (IQ)	37 775	15 510	10 580	9 265	73 130
Pákistán (PK)	14 070	8 705	7 910	7 270	38 155
Albánie (AL)	9 030	6 995	5 440	5 955	27 420
Eritrea (ER)	10 780	9 535	5 955	5 650	31 920
Bamgladěš (BD)	4 990	4 945	4 735	5 515	20 185
Guinea (GN)	4 260	4 510	5 255	4 565	18 590
Írán (IR)	13 430	6 270	4 490	4 230	28 420
Pobřeží slonoviny (CI)	2 625	3 550	4 100	3 610	13 885
Gambie (GM)	4 790	3 890	4 200	3 255	16 135
Somálsko (SO)	6 205	4 345	3 225	2 925	16 700
Rusko (RU)	7 545	3 845	3 205	2 900	17 495
Senegal (SN)	2 635	2 770	3 230	2 765	11 400
Venezuela (VE)	1 215	1 995	2 910	2 695	8 815
Turecko (TR)	3 140	3 600	2 985	2 665	12 390

Potenciální vliv masové migrace na bezpečnost a stabilitu Evropské unie
 Jozef SABOL, Bedřich ŠESTÁK

Mali (MI)	2 885	2 595	2 905	2 470	10 855
Ukrajina (UA)	2 285	2 405	2 355	2 275	9 320
Súdán (SD)	2 945	3 350	2 165	2 215	10 675
Gruzie (GE)	2 285	1 860	1 905	2 115	8 165
Alžírsko (DZ)	3 095	3 300	2 485	1 880	10 760
Maroko (MA)	3 330	2 175	1 905	1 910	9 320
Ghana (GH)	3 180	2 305	1 730	1 705	8 920
Dem. republika Kongo (CD)	1 340	1 360	1 895	1 690	6 285
Kamerun (CM)	1 410	1 405	1 335	1 460	5 610
Indie (IN)	2 270	1 800	1 325	1 320	6 715
Haiti (HT)	2 250	535	1 605	1 375	5 765
Kosovo (XK)	2 585	1 450	1 290	1 275	6 600
Makedonie (MK)	2 220	1 160	1 160	1 135	5 670
Celkem (země uvedené výše)	366 730	207 190	166 690	148 825	889 435
Celkem (i další země)	40 195	29 760	26 640	22 355	118 950
Součet	406 925	227 135	193 335	171 178	1 008 385

V roce 2016 požádalo v EU o azyl přes 1 mil. osob (to zahrnuje pouze prvožadosti). Z nich víc než čtvrtina pocházela z válkou zmítané Sýrie, druhým nejčastějším místem původu byl Afghánistán a třetím Irák. Ve všech těchto zemích je civilní obyvatelstvo terorizováno extremisty a ohrožováno povstaleckými skupinami. Lze očekávat, že počet uprchlíků, zejména ze Sýrie, se bude nadále zvyšovat, protože hodně těchto běženců je ještě stále v okolních zemích, odkud se velká část pokusí dostat do EU (obr. 4).

Obr. 4 Ilustrace masového exodu ze Sýrie (stav v březnu 2015, mnohým z migrantů se již podařilo opustit místo přechodného pobytu avšak noví migranti tam přibýlí).

Lidé prchající ze třetích zemí musí v EU požádat o azyl v první unijní zemi, do které vstoupí. Tím se stávají žadateli o azyl. Právní postavení uprchlíka nebo jinou formu mezinárodní ochrany obdrží až poté, kdy je jejich žádost pozitivně vyhodnocena

národními orgány země, kde o azyl požádali. V Německu, a také v některých dalších zemích EU (včetně ČR), platí seznam takzvaných bezpečných zemí, ze kterých migranty nepřijímají. Jde o určení takzvané „bezpečné země původu“, mezi které se také počítají země západního Balkánu či Turecka. Občané z těchto zemí sice mohou požádat o azyl, ale jejich žádost se posoudí zrychleně a ve většině případů se zamítne. Během masové migrace se na Západ dostalo také několik tisíc Albánců, a to nejenom ze samotné Albánie, ale i z Kosova a Makedonie. V těchto případech se vesměs jednalo ekonomické migranty.

4. Masová migrace a její potenciální dopad na EU

Už dnes lze konstatovat, že s integrací migrantů, a zejména muslimů mohou nastat v budoucnosti obrovské problémy. Určité signály jsou z dosavadního vývoje ve Francii, Belgii nebo Velké Británii, kde většina migrantů i jejich potomků žije poměrně uzavřeným způsobem v ghetech a jsou na okraji společnosti. Jejich frustrace z toho, že většina z nich nikdy nedosáhne životní úrovně obyvatel hostitelské země, je živnou půdou k jejich radikalizaci. Tento nežádoucí proces se může příchodem nových migrantů urychlit a představuje akutní nebezpečí nejenom pro danou zemi, ale i pro stabilitu celé EU.

Celková teroristická hrozba pro bezpečnost EU se v posledních letech zvýšila a zůstává na prudkém vzestupu. Hlavním problémem členských států je nyní mimo jiné džihádistický terorismus. Ten přizívají nejenom radikální elementy mezi migranty, ale i muslimové (a nejen oni), kteří cestují do oblasti konfliktu a přidávají se k tamním bojovníkům, kde jsou cvičeni a dále radikalizováni. Po čase se někteří z nich vracejí do své domovské země, čímž se stávají zvláště nebezpečnými a náchylnými k páchání teroristických útoků, jichž jsme byli v posledních letech svědky ve Francii, Belgii, Velké Británii i jinde v západní Evropě. Potíže vzniklé nekontrolovatelnou migrací ohromných mas lidí, o nichž nemáme dosud spolehlivé a úplné informace, se budou řešit léta a nakonec mohou předznamenat konec Schengenu jako takového.

Pokud by se tak stalo, tak by se tím vytvořil obrovský problém pro jednotný trh a ekonomickou výměnu, na které je EU založená. Všichni by zákonitě přišli o část HDP, což vlastně nikdo z politiků nechce. Přesto je hrozba konce schengenského prostoru reálná, a pokud se rozpustí, bude se potom zřejmě opět budovat avšak na novém půdorysu. Je dost možné, že by v něm již nebylo místo pro země V-4, které jsou západními politiky považovány při řešení migrační krize za nespolehlivé a nelояální partnery. Mohl by se proto vytvořit menší okruh zemí v rámci „zdravého jádra“ EU. S tím by pochopitelně byly pro vyčleněné země spojeny i značné nevýhody a ekonomické ztráty, které si dnes ani neumíme představit [4].

Řada zemí EU, bez ohledu na dosud platná doporučení či nařízení EU, přijímají některá svá specifická opatření k tomu, aby zajistily a zrychlily integrační proces u nových azylantů. Tak např. v Rakousku schválili nový zákon, který požaduje, aby přistěhovalci ze zemí, které nejsou členy EU, podepsali "integrační smlouvu", která je zavazuje k tomu, aby se naučili psát a mluvit německy a aby se zapsali do kurzů o "základních hodnotách rakouského právního a společenského řádu". Imigranti jsou také povinni "získat znalosti o demokratickém pořádku a o základních principech, které z něj vyplývají". Naproti tomu, ve stejné době však v Německu je postup s ohledem na

migranty velice umírněný. Dokonce se vyskytly hlasy pro zavedení některých muslimských svátků.

Obrovská demografická a náboženská transformace probíhající v Rakousku, tradičně římsko-katolické zemi, se jeví jako nezvratná. Ve Vídni, kde muslimské obyvatelstvo nyní přesahuje 12,5%, muslimští žáci již převyšují počet katolických žáků na druhém stupni základních škol a na středních školách. Muslimští studenti jsou také na pokraji toho, aby převýšili katolíky na vídeňských základních školách. Takzvaný integrační zákon - který zakazuje muslimské plně zahalování obličejů na veřejných prostranstvích a zakazuje islámským radikálům distribuovat Korán - stanoví jasná pravidla a povinnosti pro uznané žadatele o azyl a uprchlíky, kteří dostali v zemi legální status azyllanta.

Od 1. října každý, kdo si na veřejnosti zahalí tvář burkou, nikábem nebo maskou, dostane pokutu ve výši 150 EUR. Zákon, jenž vychází z podobných zákazů v Belgii, Francii a Nizozemsku, vyžaduje, aby byla tvář zcela viditelná ve všech veřejných prostorách, včetně autobusové, železniční, letecké a námořní dopravy. Ti, kdo odmítnou vyhovět, budou zatčeni [5]. Platí-li, že o statisících imigrantů, kteří se pohybují po Evropě, nic nevíme, lze si jen těžko představit větší selhání EU, která neumí chránit své vnější hranice, a tím ani lidi, kteří žijí uvnitř těchto hranic.

Nadnárodní terorismus a masová (uprchlická) migrace jsou považovány za akutní a vážné ohrožení národní bezpečnosti a svrchovanosti jednotlivých členských států EU. Nebezpečnou pro región se stala zejména nekontrolovatelná migrace, kde se odhaduje, že do Evropy se dostalo na 200 tis. osob, o nichž nemáme žádné spolehlivé údaje. Stalo se to především tím, že v první fázi migrace do Evropy nebyly na hranicích v podstatě žádné účinné kontroly. Postupně se situace mění a velká pozornost se věnuje kontrole vnitřních hranic a technologickému sledování přeshraniční mobility. Toto zaměření je sice v rozporu s dříve proklámenou zásadou "otevřených hranic", což byl považována za jeden ze základních kamenů jak Evropské unie, tak zejména schengenského prostoru, ale dnešní situace si vyžaduje takový přístup.

Počet muslimů v Německu se odhaduje přibližně na 4,5 až 5 mil. Ne všichni ale mají německé občanství. V Rakousku je podle posledních průzkumů asi 700 000 muslimů. Rakousko přijalo v krizových letech 2015–2016 přes sto tisíc migrantů a Rakušané už nechtějí, aby se to v podobné míře někdy opakovalo. Rakousko přijalo v krizových letech 2015–2016 přes sto tisíc migrantů a Rakušané už nechtějí, aby se to v podobné míře někdy opakovalo.

S migrací jsou však spojené i bezpečnostní aspekty. Hrozbu mohou ve specifických případech představovat konkrétní imigranti anebo jejich masy. Tato dílčí hrozba může mít podobu terorismu, organizovaného zločinu, ale i šíření infekční nárady, kulturních zvyklostí neslučitelných s naším právním pořádkem nebo snížené ochoty k integraci. Vedle typu imigrace, resp. imigrantů, může svou roli v podobě migrační hrozby sehrát i objem migračních toků a bezpečnost může ohrozit masová neřízená imigrace, která by mohla vyústit ve společenskou nepokoj a radikalismus, a to jak na straně minority, tak majority.

V dubnu roku 2015 představila Evropská komise Evropský program pro bezpečnost na období 2015-2020, která jako jednu ze tří hlavních priorit stanovuje boj proti terorismu a radikalizaci. Komise se zavázala například k vytvoření soudržnějšího rámce pro řešení fenoménu tzv. zahraničních bojovníků, navýšení kapacity Europolu nebo

k zavedení nových opatření, která stíží teroristům přístup k jejich financování. Dále plán počítá s posílením dialogu s významnými IT firmami, které mohou pomoci s omezením teroristické propagandy na internetu.

S cílem bránit se proti hrozbě, kterou představují takzvaní zahraniční bojovníci - Evropané kteří cestují do oblastí konfliktů kvůli teroristickému výcviku - a také osamělí vlci, kteří plánují teroristické útoky na vlastní pěst, schválil Evropský parlament novou protiteroristickou legislativu. Nová směrnice o boji proti terorismu aktualizuje stávající rámcová pravidla Unie týkající se teroristických trestných činů a rozšiřuje jejich působnost tak, aby umožnily členským státům reagovat na nové hrozby. Přesto, že tento bezpečnostní, sociální i politický problém zatěžuje Evropu, která je touto migrací v dlouhodobém horizontu ohrožena, měly by se na financování řešení těchto problémů podílet i jiné země. Zejména bohaté arabské státy, a to větší pomocí uprchlíkům včetně jejich přijímání v civilizačně blízkém prostředí. A také USA, které mají v řadě arabských zemích velký vliv a měly by mít zájem podpořit zajištění bezpečnosti v členských zemích NATO. Ale především to chce větší odhodlání a akceschopnost EU skutečně řešit současné bezpečnostní problémy a hrozby v souladu se zájmy a bezpečností našich obyvatel.

5. Postoje a situace České republiky při řešení masové migrace

Politici v ČR se obávají zejména možného dopadu multikulturalismus, který většina z nich již delší dobu ostře kritizuje. Teroristické útoky v Paříži nejsou z evropského hlediska nic nového. Má se všeobecně za to, že se jedná se o pokračování islamistického tažení. Je evidentní, že migraci bude třeba podrobit tvrdé kontrole. Do Evropy by měli přicházet jen perspektivní, civilizovaní a pracovně perspektivní lidé, kteří budou respektovat evropské hodnoty podložené historickým vývojem. Udělení azylu by mělo být zaslouženou výsadou, nikoli právem.

Česká republika považuje unijní aktivity v rámci boje proti terorismu za klíčové. Oproti jiným členským státům má však omezené zkušenosti jak v oblasti radikalizace, tak i se zahraničními bojovníky. Nelegální nekontrolovaná migrace představuje hrozbu pro soudržnost a stabilitu Evropské unie, funkčnost schengenského systému volného pohybu osob a hrozbu pro bezpečnost Česka i Slovenska. Nekontrolovaná migrace vnáší rozpory mezi členské státy evropské osmadvacítky, resp. sedmadvacítky, zvyšuje míru populismu, pomáhá k prosazení extremistických hnutí v politickém souboji a je půdou pro organizovaný zločin, který těží z pašování lidí.

Česká republika, která během migrační krize nečelila náporu uprchlíků a odmítla povinné kvóty na přerozdělování běženců mezi členské státy unie, hodlá podporovat ochranu vnějších hranic EU a absenci kontrol na vnitřních hranicích schengenského prostoru. Vláda ČR také chce v otázce migrace prosazovat pomoc v závislosti na možnostech jednotlivých států. Není klíčová migrace, ale bezpečnost a to zejména pocit bezpečnosti. Cílem české politiky by proto i nadále mělo být především neohrožovat pocit bezpečí českých občanů. Na současné bezpečnostní situaci v Evropě je viditelná a překvapující neschopnost evropských představitelů stanovit si cíle a jednat. Zatímco ČR před vstupem do Schengenu procházela pečlivým hodnocením, v současné době se ukazuje, že některé evropské státy nejsou schopny podmínky Schengenu dodržet a

ochránit vnější hranici prostoru, k žádným účinným opatřením ke zlepšení situace ze strany EU však nedošlo.

Přistěhovalectví vidí jako jeden z hlavních problémů současné unie 63 procent Čechů, když v roce 2013 to bylo 13 procent. Terorismus takto hodnotí 47 procent proti osmi procentům před čtyřmi lety. Obě aktuální čísla převyšují průměr EU se 45 procenty u přistěhovalectví a 31 procenty u terorismu. Výrazně pod průměrem EU jsou naopak Češi v tom, kolik jich považuje přistěhovalce za přínos. Takto je vidí 12 procent lidí v Česku, průměr EU je 44 procent. Migraci ze zemí mimo EU hodnotí pozitivně 14 procent Čechů, jen 23 procent si myslí, že by ČR měla uprchlíkům pomáhat, což je druhý nejnižší podíl v EU. Celoevropský průměr je v tomto případě 66 procent. Nakloněno přijímání občanů z jiných států EU je 45 procent české populace.

Zhoršená bezpečnostní situace v Evropě dolehla na ČR zatím jen okrajově. Přesto se musíme věnovat plně škále hrozeb, s nimiž se kontinent potýká. Nelze podceňovat ani případné vojenské hrozby. Expertní skupina složená ze zástupců všech členů bezpečnostní komunity a některých dalších ústředních orgánů státní správy, jež měla na začátku letošního roku za úkol stanovit osnovu materiálu, však i z důvodu rozsahu materiálu rozhodla omezit témata na ty oblasti hrozeb, které mají přímou vazbu na vnitřní bezpečnost státu. Vnější bezpečnostní podmínky nezasahují jen do tradičních oblastí, jako je extremismus a s ním spojená radikalizace, nebo organizovaný zločin, kde je v evropském kontextu aktuálně zaznamenán bezprecedentní nárůst trestné činnosti v oblasti převaděčství. Naši vnitřní bezpečnost ohrožují i hrozby relativně nové, související s informační válkou nebo organizovanými kybernetickými útoky. Svět se globalizoval a lokální problémy na druhé straně nebo na jiných kontinentech mohou mít zásadní vliv na bezpečnostní vývoj v naší zemi.

Závěr

Problém s masovou migrací je třeba vidět v kontextu nebývalých 65,6 mil. lidí, kteří byli nuceně vysídleni ze svých domů po celém světě. Složitost a objem tohoto současného přesídlení často překračují dříve definované kategorie a role migrace formulované v letech druhé světové války. Odhaduje se, že do Evropské unie (EU) pouze v roce 2015 dorazilo přes 1,3 mil. migrantů, čímž se tak překonal vrchol rekordních 670 000 lidí po pádu Berlínské zdi a konfliktu v roce 1990 v Jugoslávii. V těchto případech se však jednalo v podstatě jenom o vnitroeurospý problém. V současné době je situace mnohem složitější, na níž mnohé evropské státy nebyly v tomto rozsahu vůbec připraveny a ani neměly žádné zkušenosti, jak se k migrantům zachovat a jak jejich pohyb kontrolovat. Je až neuvěřitelné jak EU přitom flagrantně porušovala řadu svých bezpečnostních opatření včetně ochrany vnějších hranic schengenského prostoru.

K prevenci ilegální migrace začaly mnohé země na svých hranicích budovat ploty, což v Evropě po pádu Berlínské zdi nikdo nečekal. I když se situace v posledních měsících poněkud uklidnila, jsou vážné obavy z toho, že schengenské hranice se nejenom nestanou neprodyšnou vstupní bránou do tohoto prostoru, ale předznamenají posílení vnitřních hranic tohoto seskupení a opětovné obnovení kontrol. To, předtím, než vypukla migrační krize, nikdo nečekal. Současný stav představuje pro EU potenciální hrozbu a ohrožení její stability a bezpečnosti. K tomu přispívá i nepředvídatost orgánů EU, že k takové masové nekontrolovatelné migraci vůbec došlo.

Tím se stalo, že EU řešila migrační problémy za pochodu, přičemž její přístup byl často improvizací a reakcí na již vzniklou situaci a postrádal promyšlený postup nebo systém.

Literatura

- [1] BBC News (6 Sept. 2017), *Europe migrant crisis: EU court rejects quota challenge*. Available from www [cit 15-10-2017]: <http://www.bbc.com/news/world-europe-41172638>.
- [2] BBC News 22 Sept. 2015), *Migrant crisis: Opponents furious over new EU quotas*. Available from www [cit 15-10-2017]: <http://www.bbc.com/news/world-europe-34331126>.
- [3] Eurostat (Sept. 2017), *First time asylum applicants in the EU-28 by citizenship, Q2 2016 – Q2 2017*. Available from www [cit 15-10-2017]: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:First_time_asylum_applicants_in_the_EU-28_by_citizenship_Q2_2016_%E2%80%93_Q2_2017.png.
- [4] BAROCHOVÁ, A. Pokud si migrant nerozdělíme, hrozí konec Schengenu, varuje expert. In: *iDNES.cz*, 5.5.2016.
- [5] KERN, S. Austria: Integration law goes into effect. In: Gatestone Institute, 3 October 2017. Available from www [cit 15-10-2017]: <https://www.gatestoneinstitute.org/11104/austria-integration-law-burqa>.

Autoři:

¹**Jozef Sabol** – Policejní akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha, Česká republika, sabol@polac.cz;

²**Bedřich Šesták** – Policejní akademie České republiky v Praze, Lhotecká 559/7, 143 01 Praha, Česká republika, Afilation, Adress, Country, sestakb@polac.cz.

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Bezpečností studia: bezpečnostní vzdělávání v ČR a SR

Security Studies: Security Education in the CR and SR

Josef SMOLÍK¹

¹Ústav sociálního rozvoje, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií Mendelova univerzita v Brně, třída Generála Píky 2005/7, 613 00 Brno - Černá Pole, Česká republika

Abstrakt:

Tento text popisuje vznik oboru bezpečnostní studia v České republice a Slovenské republice. Představuje jednotlivá pracoviště, která v obou zemích zajišťují vzdělávání bezpečnostních expertů. Článek také diskutuje jednotlivé konference a časopisy, které utváří bezpečnostní komunitu v těchto dvou zemích. Rovněž jsou představeny jednotlivé kurzy, které jsou typickou součástí oboru bezpečnostní studia.

Klíčové slová: bezpečnostní studia, vzdělávání, studenti, social sciences

Abstract:

This text describes the formation of the Security Studies discipline in the Czech Republic and the Slovak Republic. It introduces particular institutions that provide training for security experts in both countries. The article also discusses conferences and magazines that shape the security community in these two countries. Particular courses that are a typical part of the security studies field are presented as well.

Keywords: security studies, education, students, sociální vědy.

Úvod

Tento text se zaměří na problematiku bezpečnostního vzdělávání v České a Slovenské republice. Na úvod budou diskutována bezpečnostní studia a jejich pozice v rámci oboru mezinárodní vztahy. Představena budou jednotlivá akademická pracoviště, která zajišťují vzdělávání v bezpečnostní oblasti, diskutována bude náplň jednotlivých studijních programů, ale i jednotlivé konference a časopisy, které slouží k utváření bezpečnostní komunity ve vybraných zemích.

1. Bezpečnostní studia

Mezi nejdynamičtěji se rozvíjející podobory v rámci MV v posledních letech patří bezpečnostní studia [1, 2]. Počátek rozvoje bezpečnostních studií jako samostatné vědní disciplíny bývá nejčastěji datován do prvních poválečných let, kdy rychle vznikala akademická pracoviště při univerzitách v USA a západní Evropě. Ta se v době bipolární konfrontace zaměřovala především na vojenský rozměr bezpečnosti a na vojenské nástroje bezpečnostní politiky [2]. Podobný vývoj byl také v zemích komunistického bloku, kdy lze zaznamenat zaměření jednotlivých pracovišť na vojenskou bezpečnost a ideologické bezpečnostní aspekty.

Část autorů však rozlišuje i bezpečnostní a strategická studia. R. Bets určil agendu pro strategická studia (Strategic Studies) na základě soustředných kruhů. Ve středu těchto kruhů je vojenská věda (zkoumá, jak může kombinace technologie, organizace a taktiky zajistit vítězství v bitvě), střední kruh představují strategická studia (zkoumají, jak se utvářejí vztahy mezi politikou a vojenskými prostředky pod sociálními, ekonomickými a dalšími tlaky) a vnější kruh tvoří bezpečnostní studia (zkoumají všechno, co se týká bezpečnosti politického zřízení a politického společenství) [3].

Pro agendu bezpečnostních studií jsou charakteristické fenomény, jako je válka (a konkrétní válečné konflikty), mírové procesy (především v rámci tzv. mírových studií, tj. Peace Research), použití ozbrojené síly, mezinárodní konflikty (především v rámci výzkumu a řešení konfliktů, tj. Conflict Studies) a rizika, smlouvy o odzbrojování, etnické konflikty atp. Stejně tak lze konstatovat, že agenda bezpečnostních studií se stále rozšiřuje, což vede k tomu, že jsou zkoumány a analyzovány i takové fenomény, jako je například organizovaný zločin, mezinárodní terorismus, nedostatek potravin, epidemie a pandemie atp. [1].

Z vědeckého hlediska je fenomén bezpečnosti multidisciplinárním polem, které z různých aspektů zkoumá právní věda, kriminologie, sociologie, antropologie, sociální psychologie, historie, správní věda i politologie, mezinárodní vztahy či teritoriální studia.

Na tomto místě lze například uvést původně psychologický koncept „hierarchie bezpečnosti“ vycházející z tzv. hierarchie potřeb.

Americký psycholog Abraham Maslow, představitel humanistické školy, je autorem pro psychology známé teorie hierarchického uspořádání potřeb neboli jejich stupňovitého řazení od nejnižších až po nejvyšší (tzv. vrcholné potřeby nebo též metapotřeby). Podstatné přitom je, že jedinec dospívá k vyšším potřebám až tehdy, dosáhl-li během svého života uspokojení potřeb nižších (toto se však mění, je to dynamický proces). Neuspokojení níže stojící potřeby bezpečí je natolik zaměstnává (trápí, zatěžuje, frustruje), že se mu jaksi nedostává kapacit a sil pozvednout se na vyšší úroveň. Něco takového však znamená vážnou újmu; jedinec je v určitém smyslu slova jako osobnost poškozen, deformován. Na Maslowově konceptu nejsou pro nás podstatné odborné spory v pojmenování a upřesňování jednotlivých potřeb. Inspirativními jsou jeho základní paradigmaty: Vyšší potřeby jako motivy činnosti vystupují teprve tehdy, když jsou alespoň relativně uspokojeny potřeby nižší (bazálnější). Je-li dosaženo určitého stupně potřeb, nastupuje zpravidla úsilí o dosažení nejbližšího vyššího stupně. Necháme-li se v bezpečnostních studiích inspirovat Maslowovými koncepty, znamená to představit si analogický obrázek pyramidy, jejíž jednotlivá patra obsadí různé významy

mnohovýznamového pojmu bezpečnost. Spodním patrem pyramidy budiž „tvrdá bezpečnost“. Tím je myšlena bezpečnosti týkající se ohrožení (a záchrany) lidských životů, vážného poškození zdraví a vážných škod na hmotném majetku veřejném i soukromém. Ohrožení, na jejichž významu se shodne více méně celá populace a na něž reaguje právní řád, ohrožení, jež se všeobecně pokládají za nejdůležitější a primární a která jistě „má hlídat stát“ (nikoli jen vojensky!). Následujícím patrem je „měkká bezpečnost“. Sem jsou kladeny například dopravní situace, sjízdnost silnic, lokálně propuknuvší infekční onemocnění atd. atd. Zda má být výhradním hlídačem či garantem „měkké bezpečnosti“ stát, je do jisté míry sporné a je předmětem politického diskurzu [4].

Obecně se tak pojem bezpečnost užívá v různých oblastech, např. psychologické, technické, sociokulturní apod. V politické oblasti se užívá pro podmínky udržení stávajícího sociálního a politického systému [1].

2. Bezpečnostní vzdělávání v ČR a SR

Tématem diskusí odborníků, ale i laiků se na počátku 21. století stala bezpečnost v celé své pestrosti a složitosti, včetně již výše uvedené „měkké bezpečnosti“.

Po 11. září 2001 na mnoha akademických pracovištích (nejenom v České a Slovenské republice) vznikla myšlenka vyučovat obor bezpečnostní studia, který by reflektoval mnohé změny v oblasti globální, mezinárodní a vnitrostátní bezpečnosti. Zájem o bezpečnostní (a strategická) studia byl, je a pravděpodobně bude vždy zvýrazněn povětšinou kritickými mezinárodněpolitickými či geopolitickými situacemi, které se projeví i v zájmu o studium bezpečnosti. Tento zájem o studium bezpečnosti je do jisté míry ovlivňován situacemi, které vedou jednotlivce, skupiny i státní instituce k uvědomění si ztráty bezpečnosti (či bezpečí), přičemž vyvolávají poptávku po odbornících, kteří by tento objektivní či subjektivní úbytek bezpečnosti redukovali [5, 6].

V České i Slovenské republice se bezpečnostní studia realizují jak v rámci společenských, tak i technických oborů. V rámci sociálních věd se student s bezpečnostní problematikou mohl setkat nejčastěji při studiu mezinárodních vztahů, historie, politologie, psychologie, sociologie, právní vědy nebo kriminologie [6]. V rámci technických oborů se jedná především o technická zabezpečení bezpečnostních systémů (např. v kontextu informačních technologií, výrobních postupů atp.).

Je zřejmé, že po vstupu ČR (společně s Polskem a Maďarskem) do NATO (12. 3. 1999) a především již zmiňovaném 11. září 2001, a s tím i zapojení ČR do bezpečnostních struktur v boji proti globálnímu terorismu, narostla poptávka po kvalifikovaných expertech na oblast bezpečnostní problematiky. I tyto souvislosti daly podnět ke vzniku studijních oborů bezpečnostního charakteru. Podobný vývoj byl i v případě SR, která přistoupila do NATO 29. března 2004.

Vzdělávání v oblasti bezpečnosti se od této doby neodehrává pouze na vojenských či policejních vysokých školách, ale je realizováno i na „civilních“ veřejných vysokých školách, které se zaměřují především na oblast bezpečnosti z pohledu sociálních věd, případně na oblasti bezpečnosti technologické či technické. Studium bezpečnosti je ve

většine případů koncipováno do bakalářských, magisterských či doktorských studijních programů. V ČR jsou bezpečnostní studia vyučována od roku 2005, v případě SR je to o několik málo let později. Institucionalizace se však odehrávala téměř paralelně v kooperaci mezi českými i slovenskými pracovišti. Tato institucionalizace byla realizována především na úrovni vzniku jednotlivých bezpečnostních kateder, oddělení či ústavů, stejně tak se odrážela i v množství bezpečnostních časopisů, publikací a jednotlivých mezinárodních konferencí.

I když nelze z hlediska rozsahu textu vyjmenovat všechna odborná periodika a konference, lze konstatovat, že se jedná přibližně o dvě desítky relevantních bezpečnostních časopisů (např. *Bezpečnostní teorie a praxe*, *Politické vedy*, *Mezinárodní vztahy*, *Politologická revue*, *Mezinárodní vztahy* atd.) a přibližně desítku konferencí (např. *Bezpečnostné fórum*, *Kriminologické dny* atd.).

Z pohledu náplně jednotlivých studijních programů v oblasti bezpečnosti lze zaznamenat interdisciplinární charakter, kdy jsou kombinovány poznatky historie, (krizového) managementu, sociálněvědní metodologie, psychologie, sociologie, vojenství, mezinárodních vztahů, politologie a geopolitiky, právní vědy, kriminologie, informatiky (v kontextu kybernetických hrozeb), statistiky i matematiky. Využívány jsou poznatky teorie her a simulací, konfliktologie, environmentální přístupy, lékařské i technické obory atp. [5].

V rámci výuky jsou zařazovány také praktické znalosti, například cizí jazyky či odborné praxe na jednotlivých bezpečnostních pracovištích. Na mnoha pracovištích se do popředí dostává především práce s informacemi, jejich analyzování a prognózování.

V ČR musí být vysokoškolské bezpečnostní programy akreditovány v souladu se „Společným minimem pro potřeby vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti“ ČR [6].

I když předmětem tohoto textu není dokonalý popis všech akademických pracovišť, je vhodné na tomto místě konstatovat, že bezpečnostní studia lze studovat v ČR jak na veřejných a státních vysokých školách, tak i na vysokých školách soukromých. V ČR tak existuje poměrně velké množství bezpečnostní oborů, které jsou realizovány v rámci širších studijních programů. Tyto studijní programy jsou realizovány buď z pozice sociálních věd, případně se zaměřují na bezpečnosti vztahující se k nejrůznějším technologiím.

Zmínit na tomto místě lze například tyto vysoké školy: Univerzitu Tomáše Bati ve Zlíně (bezpečnost společnosti, řízení environmentálních rizik), Ostravskou univerzitu (společenská patologie a logistika terénních rizikových situací), Policejní akademii ČR (bezpečnostně právní studia, bezpečnostní management a kriminalistika, kriminalistika a další forenzní disciplíny, policejní činnosti), Univerzitu obrany (bezpečnostní management, letecká technika, zbraně a munice), Vysokou školu báňskou (fire protection and safety, bezpečnost práce a procesů, bezpečnostní inženýrství, havarijní plánování a krizové řízení, požární ochrana a bezpečnost), Vysoké učení technické v Brně (informační bezpečnost), České vysoké učení technické v Praze (bezpečnost a informační technologie, kybernetická bezpečnost, bezpečnost dopravních prostředků a cest), Masarykovu univerzitu (bezpečnostní a strategická studia, bezpečnost

informačních technologií, mezinárodní vztahy a energetická bezpečnost, aplikovaná sportovní edukace bezpečnostních složek, speciální edukace bezpečnostních složek), Univerzitu Karlovu (matematické metody informační bezpečnosti), Univerzitu Hradec Králové (bezpečnost práce v nevýrobní sféře), Veterinární a farmaceutickou univerzitu v Brně (bezpečnost a kvalita potravin) atd.

Ze soukromých vysokých škol se jedná například o Vysokou školu evropských a regionálních studií (bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě), Vysokou školu Karla Engliša (bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě), Vysokou školu finanční a správní (bezpečnostně právní studia), Vysokou školu regionálního rozvoje a Bankovní institut AMBIS (bezpečnostní management v regionech), Univerzitu Jana Amose Komenského (bezpečnostní studia), CEVRO Institut (bezpečnostní studia), či Vysokou školu Karlovy Vary (kriminálněprávní činnost).

Na slovenských vysokých školách je situace podobná. Bezpečnost v nejrůznějších podobách je předmětem zájmu mnoha akademických pracovišť. Bezpečnostní programy lze studovat například na Univerzitě Mateja Bela v Banské Bystrici (bezpečnostní studia), Vysoké škole bezpečnostního manažerstva v Košicích (řízení bezpečnostních systémů), Akademii Policajného sboru SR (Bezpečnostněprávní ochrana osob a majetku).

Bezpečnostní problematika se objevuje i na Univerzitě veterinárního lékařství a farmacie v Košicích, na Slovenské zemědělské univerzitě v Nitře (bezpečnost krmiv a potravin, bezpečnost a kontrola potravin), Technické univerzitě ve Zvoleně (protipožární ochrana a bezpečnost), Žilinské univerzitě v Žilině (bezpečnosti a ochrana kritické infrastruktury, protipožární ochrana a bezpečnost), Technické univerzitě v Košicích (bezpečnost technických systémů, bezpečnost a ochrana kritické infrastruktury), Akademii ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovském Mikuláši (bezpečnost a ochrana kritické infrastruktury, bezpečnost a obrana státu) a Slovenské technické univerzity v Bratislavě (integrovaná bezpečnost).

Z výše uvedeného přehledu je patrné, že bezpečnost je tématem jak pro sociální vědy, tak i pro technické obory. Mezi těmito dvěma pohledy na bezpečnost by měla být jistá komplementarita, aby docházelo k synergickému efektu vzájemného obohacování jednotlivých teorií, přístupů, konkrétních bezpečnostních opatření apod.

Z pohledu konkrétních programů by bezpečnostní kurikulum mělo zahrnovat především kurzy týkající se historie bezpečnosti a strategií, informačních technologií, technických bezpečnostních opatření, statistického zpracování dat, metodologických aspektů a konkrétně zaměřených kurzů, které by se vztahovaly k nejrůznějším aspektům současné bezpečnosti (např. terorismus, kyberbezpečnost atp.).

3. Uplatnění studentů bezpečnostních studií

V postkomunistických státech se tedy po ukončení studené války bezpečnostní studia nejenom (re)etablovala, ale zaměřila se více na ekonomickou, ekologickou, informační a sociální bezpečnost, resp. na tzv. nové bezpečnostní rizika a hrozby. Zároveň s tím, jak se rozšiřovaly jednotlivé dimenze, tak se také rozšířil počet činitelů (institucí) bezpečnostní politiky. Mimo jednotlivá výzkumná centra, instituty, ústavy

apod., se problematika bezpečnosti úspěšně etablovala i na mnoha vysokoškolských pracovištích v ČR i SR [7].

Na základě více než desetiletého vývoje oboru bezpečnostní studia v ČR i SR lze konstatovat, že profesní uplatnění absolventů se odehrává v bezpečnostních složkách (armáda, policie, zpravodajské služby, státní správa), ale i nevládních organizacích či ve veřejné správě (v rámci silových resortů). Část absolventů se realizuje i v rámci diplomatických misí, v oblasti politického poradenství či hospodářské sféry. Poměrně významné jsou i aktivity jednotlivých absolventů v mediální sféře, kdy vystupují jako komentátoři či analytici. Další část absolventů se podílí na rozvíjení oboru v rámci pedagogické a vědecké činnosti na univerzitách [6].

Je zřejmé, že i bezpečnostní vzdělávání musí reagovat na požadavky měnících se společností, na nové bezpečnostní hrozby a rizika. I z toho důvodu by absolventi měli mít široké teoretické znalosti a praktické dovednosti. Důraz by měl být kladen i na jazykovou přípravu, stejně jako na dovednosti v oblasti informačních technologií. Dlouhodobě by také mělo docházet ke sledování uplatnitelnosti absolventů bezpečnostních oborů. Zvýšená míra uplatnitelnosti bezpečnostních expertů v praxi je jednou ze složek relevance bezpečnostních oborů. Dynamické změny jsou patrné i v podobě bezpečnostních organizací, kdy z původně centralizovaných, byrokratických a hierarchických bezpečnostních organizací se stávají flexibilnější a decentralizované organizace, které se zaměřují na partiální bezpečnostní problematiku. I tyto trendy by měly být reflektovány v oblasti bezpečnostního vzdělávání [8].

V souvislosti se vzděláváním bezpečnostních expertů lze identifikovat tzv. *hard skills* a *soft skills*.

K první skupině kompetencí lze přiřadit:

- 1) znalosti: znalost legislativy v oblasti bezpečnosti, znalost teorie a praxe bezpečnostního managementu a jednotlivých součástí, znalost ekonomických souvislostí realizace bezpečnostních projektů, znalost specifických otázek existence bezpečnostních organizací, znalosti jednotlivých trendů, strategií, taktik atp.;
- 2) bezpečnostní dovednosti a zkušenosti, které lze využít v bezpečnostní praxi (např. systémové a analytické myšlení), zkušenosti z bezpečnostních opatření a jejich realizace, schopnost učit se ze zkušeností atp.

K tzv. *soft skills* bezpečnostního experta lze přiřadit:

- 1) schopnosti při sestavování bezpečnostního týmu (team building, coaching);
- 2) kreativitu (schopnost nacházet neobvyklé – ale zákonné – řešení situací, s vysokou mírou iniciativy atp.);
- 3) prezentační a vyjednávací schopnosti (vysvětlování postojů, názorů, strategií);
- 4) vhodné využívání informačních a komunikačních technologií (např. práce v běžně užívaných počítačových programech, případně ve specializovaných bezpečnostních databázích) [8].

V současném bezpečnostním vzdělávání však chybí důsledná evaluace vztahující se k využití poznatků bezpečnostního vzdělávání v následné praxi. Problematika nebyla dosud hlouběji zpracována napříč různými akademickými bezpečnostními institucemi. To lze považovat za výzvu pro vědecké zpracování této oblasti.

Některé výzkumy se týkají pouze jednotlivých pracovišť, přičemž se tyto studie zaměřují pouze na deskriptivní úroveň [9].

S měnící se bezpečnostní situací na počátku 21. století se objevují nové bezpečnostní hrozby a rizika, na což by měly reagovat i akademická pracoviště, které připravují absolventy pro jednotlivé bezpečnostní organizace [10]. Lze věřit, že reflexe jednotlivých bezpečnostních vzdělávacích programů povede ke zvýšené míře efektivity vzdělávacího procesu, stejně jako k vyšší kooperaci jednotlivých akademických pracovišť v České a Slovenské republice.

Závěr

Studium bezpečnosti je v ČR a SR v současnosti realizováno jak z pohledu sociálních věd, tak i technologických a lékařských oborů. Zmínit lze také důraz na informační technologie a fenomén kybernetické bezpečnosti, včetně získávání, zpracování a vyhodnocování informací. Konstatovat lze také, že pouze vzájemných obohacováním jednotlivých pohledů na fenomén bezpečnosti lze tuto hodnotu zvýšit. I proto by mělo docházet k výměně poznatků akademických pracovišť na nejrůznějších platformách (např. v rámci mezinárodních konferencí, společných vědeckých výzkumů a akademických stáží).

Tento text se primárně zaměřil na stručné představení jednotlivých akademických bezpečnostních pracovišť v ČR a SR. Byly představeny i okolnosti vzniku těchto studijních oborů a programů (např. 11. 9. 2001, vstup do NATO, zvýšená míra teroristických činů v Evropě atd.). Diskutována byla také uplatnitelnost studentů bezpečnostních oborů v praxi. Popsány byly i hard a soft skills, které jsou vhodné pro zvýšení uplatnitelnosti absolventů na trhu práce. Všechny výše uvedené okolnosti bezpečnostního vzdělávání take mohou být výzvou pro následné výzkumy a evaluační studie týkající se bezpečnostního vzdělávání v obou státech.

Literatura

- [1] SMOLÍK, J. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Praha: Grada Publishing, 2014, 232 p.
- [2] EICHLER, J. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. esign and evaluation system for the objects protection* (in Slovak). Praha: EDIS, 2009, 328 p.
- [3] WAISOVÁ, Š. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, 143 p.

- [4] MAREŠ, M., ZEMAN, P. *Úvod do pojetí bezpečnostních hrozeb*. In: SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2010, p. 9–19.
- [5] HOLLIS, M., SMITH, S. *Teorie mezinárodních vztahů. Interpretace a porozumění*. Brno: Centrum pro stadium demokracie a kultury, 2000, 248 p.
- [6] SMOLÍK, J., TVRDÁ, K. *Bezpečnostní a strategická studia v Brně: pokus o sebereflexi*. In: *Slovenská politologická revue*, 2012, vol. 12, no. 4, p. 356-360.
- [7] SMOLÍK, J. *Studijní obor Bezpečnostní a strategická studia: poznatky a zkušenosti (zpráva)*. *Pedagogická orientace*, 2008, vol. 18, no. 2, p. 120-123.
- [8] SMOLÍK, J. *Personální management v oblasti bezpečnosti*. In Ušiak, J., Kollár, D., Melková, E. (eds.). *Bezpečnostné forum 2017. Zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: Interpolis, 2017, p. 457-465.
- [9] PITRUNOVÁ, P. *Bezpečnostní a strategická studia pohledem studentů*. Brno: Masarykova univerzita (bakalářská práce), 2015, 58 p.
- [10] SMOLÍK, J., ŠMÍD, T. a kol. 2011. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Brno: Masarykova univerzita. 2011, 276 p.

Autor:

¹**Josef Smolík** – Department of Social Development, Faculty of Regional Development and International Studies, Mendel University, třída Generála Píky 2005/7, Czech Republic, e-mail: josef.smolik@mendelu.cz

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

**Ochrana pred praním špinavých peňazí
a financovaním terorizmu v Slovenskej republike
vo svetle pripravovanej novely zákona**

**Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing
in the Slovak Republic Reflecting the Prepared
Draft Amendment**

Jozef STIERANKA¹

¹Akadémia PZ v Bratislave

Abstrakt:

Príspevok (pôvodná vedecká práca) je čiastkovým výstupom vedeckovýskumnej úlohy „Národný model kriminálneho spravodajstva“ VYSK. č. 231 riešenej na Akadémii PZ v Bratislave. Prvú fázu kriminálneho spravodajstva ako poznávacieho procesu tvoria činnosti zamerané na získanie indikátorov trestnej činnosti. Jednou z možností ako získať indikátory o trestnej činnosti legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu je využitie ohlasovacej povinnosti povinných osôb v rámci aplikácie zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a ochrane pred financovaním terorizmu. Ministerstvo vnútra SR v roku 2017 spracovalo návrh novely tohto zákona, ktorej cieľom je zefektívniť odhalovanie a zvýšiť preventívnu účinnosť boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu. Návrh novely prešiel v rámci legislatívneho procesu pripomienkovým konaním. Príspevok analyzuje najdôležitejšie zmeny, ktoré návrh novely zákona prináša v oblasti hodnotenia rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu a v oblasti starostlivosti vo vzťahu ku klientovi.

Kľúčové slová: *Pranie špinavých peňazí, financovanie terorizmu, starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, riziko prania špinavých peňazí,*

Abstract: *The paper (original research contribution) represents a partial result of the research project titled National Model of Criminal Intelligence (No. 231) which has been realized at the Academy of the Police Force in Bratislava. The first phase of criminal intelligence known as acknowledging process is composed of activities aimed at obtaining criminal activity indicators. Exercising a reporting duty of the obliged entities in line with Act No. 297/2008 Coll. on the Prevention of Legalization of Proceeds of Criminal Activity and Terrorist Financing is a possibility of how to obtain indicators on crime related to legalization of proceeds of criminal activity and terrorist financing. In 2007 Ministry of Interior of the Slovak Republic prepared an amendment to this Act with an aim to make detections more effective and enhance prevention in combating*

Ochrana pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu v Slovenskej republike vo svetle pripravovanej novely zákona

Jozef STIERANKA

legalization of proceeds of criminal activity and terrorist financing. A bill has been formally commented within the legislative process. The paper analyses the most important changes of the amended act referring to risk analysis of money laundering and terrorist financing and to concerns towards a client.

Key words: *money laundering, terrorist financing, concerns towards a client, money laundering risk*

ÚVOD

Legalizácia príjmov z trestnej činnosti (pranie špinavých peňazí) je závažnou organizovanou trestnou činnosťou, ktorou sa legalizujú zisky (majetok a príjmy) získané trestnou činnosťou a vytvárajú sa ďalšie zdroje pre rozširovanie organizovanej trestnej činnosti. Pranie špinavých peňazí upevňuje pozície organizovaného zločinu a ich vplyv na oficiálne inštitúcie v ekonomike, v štáte a v spoločnosti. Vo väčšine prípadov ich páchajú organizované a zločinecké skupiny. Terorizmus je cieľený čin jednotlivca, skupiny osôb alebo organizácie, ktorý je politicky, ideovo alebo nábožensky motivovaný s cieľom destabilizovať štát, prostredníctvom zastrašovania alebo priameho útoku na orgány štátnej moci, infraštruktúru štátu, hospodárstvo štátu, obyvateľstvo. Teroristické skupiny, na rozdiel od zločineckých skupín, nesledujú dosiahnutie vyššieho zisku, ale ich cieľom je presadzovanie politických, náboženských alebo ideologických požiadaviek. Terorizmus v dnešnej dobe dostal obdobne ako pranie špinavých peňazí nové dimenzie. V obidvoch prípadoch ide o najväčšie bezpečnostné hrozby tejto doby, čo potvrdzuje množstvo teroristických útokov v Európe. Nebezpečnosť umocňuje skutočnosť, že pranie špinavých peňazí a financovanie terorizmu sa vo väčšine prípadov uskutočňuje v medzinárodnom kontexte. Odhadovaná výška finančných prostriedkov, ktoré sú k dispozícii na pranie špinavých peňazí sa ročne pohybuje okolo 2 - 5% celosvetového HDP. [1] Preto na boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu je nevyhnutná medzinárodná koordinácia a spolupráca. Opatrenia prijaté výhradne na vnútroštátnej úrovni by mali veľmi obmedzené účinky. Významnú koordinačnú úlohu v boji proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu v Európskej únii plní smernica Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 2015/849 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu (ďalej len „Štvrtá smernica“) prijatá v Štrasburgu 20. mája 2015. Vo väzbe na „Štvrtú smernicu“ bol v Slovenskej republike vypracovaný návrh novely zákona č. 297/2008 o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len návrh novely zákona). V návrhu novely sa do tohto zákona transponovali všetky povinnosti vyplývajúce zo „Štvrtej smernice“, medzinárodné štandardy FATF (medzinárodná organizácia - Financial Action Task Force on Money Laundering) ako aj odporúčania Moneyvalu Rady Európy (špeciálny výbor Rady Európy). Predložený návrh novely zákona sčasti odstraňuje aj nejednoznačné a problematické formulácie súčasnej právnej úpravy, ktoré odkryla aplikačná prax. Časť zmien v návrhu novely zákona len precizuje niektoré pojmy a povinnosti vykonávané povinnými osobami a finančnou spravodajskou jednotkou. Prináša však aj zásadnejšie zmeny, ktoré sprísňujú povinnosti povinných osôb najmä pri vykonávaní rizikovo orientovaného prístupu vo vzťahu k svojim obchodným partnerom,

resp. klientom, ako aj povinnosti pre orgány verejnej moci, najmä však pre finančnú spravodajskú jednotku. Tieto zásadnejšie zmeny sa dotýkajú najmä vykonávania starostlivosti povinnej osoby vo vzťahu ku klientom a obchodným partnerom a hodnotenia rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu.

1 Zmeny pri vykonávaní starostlivosti povinnej osoby vo vzťahu ku klientovi

1.1 Základná starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Návrh novely zákona popisuje minimálny obsah základnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, ktorý sa však podľa typov povinných osôb, klientov alebo obchodov a ďalších okolností bude významne líšiť čo do množstva a kvality získavaných informácií v závislosti od rizika prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu. Návrh novely zákona ustanovuje, že povinné osoby pri vykonávaní základnej starostlivosti budú povinné **vždy** identifikovať konečného užívateľa výhod a prijať opatrenia na overenie jeho identifikácie, vrátane opatrení na zistenie vlastnickej a riadiacej štruktúry klienta. To zahŕňa napríklad informácie o jeho statuse a pôsobnosti, o jeho spoločníkoch, akcionároch či riadiacich orgánoch, pričom sa vyžaduje, aby sa povinné osoby neopierali výlučne o informácie uvedené v registri právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci. Návrh novely zákona zavádza túto **povinnosť ako obligatórnu**. V súčasne platnom zákone je táto povinnosť len fakultatívna. Obligatórnou povinnosťou v rámci základnej starostlivosti bude aj povinnosť zisťovať a zaznamenávať, či klient nie je osobou, voči ktorej sú vykonávané medzinárodné sankcie podľa zákona o vykonávaní medzinárodných sankcií. Významnou zmenou v návrhu novely zákona je takisto zavedenie povinnosti právnických osôb identifikovať konečného užívateľa výhod, v listinnej podobe viesť priebežne jeho aktuálne identifikačné údaje a tieto uchovávať ešte po dobu piatich rokov od zániku postavenia konečného užívateľa výhod. Uvedená požiadavka vychádza zo „Štvrtej smernice“ a má za cieľ zamedziť utajeniu totožnosti páchatel'ov za komplikovanú majetkovú štruktúru právnických osôb. Podmienkou zápisu vybraných právnických osôb, (napr. obchodných spoločností, neziskových organizácií alebo nadácií) do príslušného registra, bude aj uvedenie informácie o konečnom užívateľovi výhod vrátane údajov, ktorý zakladá jeho postavenie. Registre, v ktorých sa tieto údaje budú zapisovať, slúžia ako zdrojové registre pre referenčný register vedený podľa zákona č. 272/2015 Z. z. o registri právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý sa súčasne bude novelizovať. Týmto sa vytvoria podmienky pre právne premostenie zdrojových registrov a registra právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci za účelom transparentnosti vlastníctva právnických osôb a uchovávaní informácií o konečnom užívateľovi výhod v centrálnom registri tak, ako to požaduje „Štvrtá smernica“.

Povinnosť vykonávať základnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi sa v návrhu novely zákona stanovuje aj pri obchode v hotovosti najmenej 10 000 eur (v súčasnosti je to 15 000 eur) a v prípadoch hazardných hier v hodnote najmenej 2 000 eur. Tieto zmeny majú za cieľ sťažiť možnosť prania špinavých peňazí metódami využívajúcimi vysoké hotovostné platby. Ďalej návrh novely zákona navrhuje zmeniť hodnotu

Ochrana pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu v Slovenskej republike vo svetle pripravovanej novely zákona

Jozef STIERANKA

stanovenú pri povinnosti vykonať identifikáciu klienta a overenie jeho identifikácie aj v prípade obchodu zo súčasných 2 000 eur na 1 000 eur. Povinná osoba si môže na základe hodnotenia rizík stanoviť aj nižšiu hodnotu obchodu, ak existuje vyššie riziko legalizácie a financovania terorizmu. **Základná starostlivosť** vo vzťahu ku klientovi v návrhu novely zákona ukladá povinným osobám vykonávať nasledovné povinnosti:

- identifikáciu klienta a overenie jeho identifikácie,
- identifikáciu konečného užívateľa výhod a prijatie primeraných opatrení na overenie jeho identifikácie, vrátane opatrení na zistenie vlastnickej štruktúry a riadiacej štruktúry klienta, ktorý je právnickou osobou alebo združením majetku; pri identifikácii konečného užívateľa výhod sa povinná osoba nesmie spoliehať výlučne na údaje získané z registra právnických osôb, podnikateľov a orgánov verejnej moci,
- získanie informácií o účele a plánovanej povahe obchodu alebo obchodného vzťahu,
- zistenie, či klient alebo konečný užívateľ výhod klienta je politicky exponovanou osobou alebo sankcionovanou osobou,
- v závislosti od rizika prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu zistenie pôvodu finančných prostriedkov alebo majetku pri obchode alebo obchodnom vzťahu,
- zistenie, či klient koná vo vlastnom mene,
- vykonávanie priebežného monitorovania obchodného vzťahu, vrátane preskúmania konkrétnych obchodov vykonaných počas trvania obchodného vzťahu na účel zistenia, či vykonávané obchody sú v súlade s poznatkami povinnej osoby o klientovi, jeho obchodnom profile a prehľade možných rizík spojených s klientom a zabezpečenie aktualizácie dokumentov, údajov alebo informácií, ktoré má povinná osoba k dispozícii o klientovi. [2]

Povinné osoby budú v súlade s návrhom novely zákona vykonávať základnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi v nasledovných prípadoch:

- pri uzatváraní obchodného vzťahu,
- pri vykonaní príležitostného obchodu mimo obchodného vzťahu v hodnote najmenej 15 000 eur a pri vykonaní príležitostného obchodu mimo obchodného vzťahu v hotovosti najmenej 10 000 eur, pričom nezáleží na tom, či je obchod vykonaný jednotlivito alebo ako viaceré na seba nadväzujúce obchody, ktoré sú alebo môžu byť prepojené,
- ak je podozrenie, že klient pripravuje alebo vykonáva neobvyklú obchodnú operáciu bez ohľadu na hodnotu obchodu,
- pri pochybnostiach o pravdivosti alebo úplnosti predtým získaných údajov potrebných na vykonanie starostlivosti vo vzťahu ku klientovi,
- ak ide o prevádzkovanie hazardnej hry pri obchode v hodnote najmenej 2 000 eur, pričom nezáleží na tom, či je obchod vykonaný jednotlivito alebo ako viaceré na seba nadväzujúce obchody, ktoré sú alebo môžu byť prepojené, alebo
- ak ide o výplatu zostatku zrušeného vkladu na doručiteľa. [2]

Klient bude povinný poskytnúť povinnej osobe všetky informácie a doklady, ktoré sú potrebné na vykonanie základnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi.

1.2 Zvýšená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Prísnejšie opatrenia budú povinné osoby podľa návrhu novely zákona vykonávať v rámci **zvýšenej starostlivosti** v nasledovných prípadoch:

- ak na základe posúdenia rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu bude predstavovať niektorý z klientov, niektorý z druhov obchodu alebo niektorý konkrétny obchod vyššie riziko prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu,
- pri cezhraničnom korešpondenčnom vzťahu banky a finančnej inštitúcie s partnerskou inštitúciou z tretieho štátu,
- pri obchode alebo obchodnom vzťahu s politicky exponovanou osobou,
- pri obchode alebo obchodnom vzťahu s osobou usadenou v krajine, ktorú Európska komisia určila za vysokorizikovú,
- ak klient nie je fyzicky prítomný na účely identifikácie a overenia identifikácie. [2]

V prípadoch, ak **klient nebude fyzicky prítomný na účely identifikácie a overenia identifikácie** zvýšená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi bude okrem povinností vykonávaných pri základnej starostlivosti zahrňovať aj nasledovné úkony:

- vykonanie identifikácie klienta prostredníctvom ďalších dokumentov, údajov alebo informácií a vykonanie ďalších opatrení na overenie alebo potvrdenie predložených dokumentov,
- vyžiadanie písomného potvrdenia od inej banky, zahraničnej banky, ktorá pôsobí na území členského štátu alebo finančnej inštitúcie, ktorá pôsobí na území členského štátu, že je jej klientom alebo zabezpečenie vykonania prvej platby prostredníctvom účtu vedeného na meno klienta v banke alebo v zahraničnej banke pôsobiacej na území členského štátu, ak klient predložil doklad preukazujúci existenciu takéhoto účtu. [2]

Pri cezhraničnom korešpondenčnom vzťahu banky a finančnej inštitúcie s partnerskou inštitúciou z tretieho štátu zvýšená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi bude okrem povinností vykonávaných pri základnej starostlivosti zahrňovať aj nasledovné úkony:

- zhromaždenie informácií o partnerskej inštitúcii na účel zistenia charakteru jej podnikania a zistenia jej povesti a účinnosti dohľadu z verejne dostupných informácií,
- vyhodnotenie kontrolných mechanizmov partnerskej inštitúcie v oblasti predchádzania a odhaľovania prania špinavých peňazí a financovania terorizmu,
- získanie súhlasu štatutárneho orgánu alebo určenej osoby pred uzatvorením nového korešpondenčného vzťahu,
- zistenie oprávnení partnerskej inštitúcie na výkon jej činností,
- pri platbách prostredníctvom účtu zistenie, či partnerská inštitúcia overila identifikáciu klienta a vykonala základnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, ktorý má priamy prístup k účtu partnerskej inštitúcie, a či partnerská inštitúcia je schopná poskytnúť na základe žiadosti príslušné údaje v rozsahu základnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi. [2]

Ochrana pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu v Slovenskej republike vo svetle pripravovanej novely zákona

Jozef STIERANKA

Pri obchode alebo obchodnom vzťahu s politicky exponovanou osobou zvýšená starostlivosť bude okrem povinností vykonávaných pri základnej starostlivosti zahrňovať aj nasledovné úkony:

- získanie súhlasu štatutárneho orgánu alebo určenej osoby pred uzatvorením obchodného vzťahu alebo k pokračovaniu obchodného vzťahu,
- zistenie pôvodu majetku a pôvodu finančných prostriedkov použitých pri obchodnom vzťahu alebo pri obchode,
- priebežné a podrobné monitorovanie obchodného vzťahu,
- informovanie štatutárneho orgánu alebo určenej osoby pred vyplatením výnosu z poistnej zmluvy. [2]

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že v návrhu novely zákona sa zároveň sprísňuje definovanie pojmu politicky exponovanej osoby. V súčasnom znení zákona pojem politicky exponovanej osoby (ďalej len „PEP“) nezahŕňa osoby, ktoré zastávajú významnú verejnú funkciu a zároveň majú trvalý pobyt v Slovenskej republike. Z uvedeného vyplýva, že súčasný zákon sa vzťahuje iba na osoby, ktoré vykonávajú významnú verejnú funkciu mimo Slovenskej republiky. Návrh novely zákona však bude za PEP považovať akúkoľvek fyzickú osobu, ktorá vykonáva alebo vykonávala významnú verejnú funkciu na území Slovenskej republiky, ako aj v zahraničí a to aj 12 mesiacov od skončenia výkonu významnej verejnej funkcie, najneskôr však dovtedy, kým povinná osoba na základe hodnotenia rizík u tohto klienta nevytlúči riziko vzťahujúce sa k PEP. Návrh novely zákona zároveň rozširuje vymedzenie PEP aj o vysokopostavených predstaviteľov ozbrojených bezpečnostných zborov a o dôležitých funkcionárov politických strán a hnutí. Podľa návrhu novely zákona tak budú za PEP považované všetky fyzické osoby, ktorým je alebo bola zverená významná verejná funkcia, pričom významnou verejnou funkciou je chápaná:

- hlava štátu, predseda vlády, podpredseda vlády, minister, vedúci ústredného orgánu štátnej správy, štátny tajomník alebo obdobný zástupca ministra,
- poslanec zákonodarného zboru,
- sudca najvyššieho súdu, sudca ústavného súdu alebo iných súdnych orgánov vyššieho stupňa, proti rozhodnutiu ktorých sa s výnimkou osobitných prípadov už nemožno odvolať,
- člen dvora audítorov alebo rady centrálnej banky,
- veľvyslanec, chargé d'affaires,
- vysoko postavený príslušník ozbrojených síl, ozbrojených zborov a ozbrojených bezpečnostných zborov,
- člen riadiaceho orgánu, dozorného orgánu alebo kontrolného orgánu štátneho podniku alebo obchodnej spoločnosti patriacej do vlastníctva štátu, alebo
- osoba v inej obdobnej funkcii vykonávanej v inštitúciách Európskej únie alebo v medzinárodných organizáciách,
- člen štatutárneho orgánu politickej strany alebo politického hnutia. [2]

Za PEP budú podľa návrhu novely zákona považované aj fyzické osoby, ktoré sú vo vzťahu k osobám s významnou verejnou funkciou, ako:

- manžel, manželka alebo osoba, ktorá má podobné postavenie ako manžel alebo

- manželka,
- dieťa, zať, nevesta alebo osoba, ktorá má podobné postavenie ako zať alebo nevesta,
- rodič.

Za PEP bude tiež považovaná fyzická osoba, o ktorej je známe, že:

- je konečným užívateľom výhod rovnakého klienta alebo inak ovláda rovnakého klienta ako osoba ktorej bola zverená významná verejná funkcia,
- podniká spolu s osobou ktorej bola zverená významná verejná funkcia.

1.3 Zjednodušená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi

Povinná môže vykonať podľa návrhu novely zákona zjednodušenú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi s nízkym rizikom legalizácie alebo financovania terorizmu, a to v nasledovných prípadoch:

- ak klientom je banka alebo finančná inštitúcia, ktorá pôsobí na území členského štátu Európskej únie alebo iného zmluvného štátu Dohody o Európskom hospodárskom priestore,
- ak klientom je banka alebo finančná inštitúcia, ktorá pôsobí na území tretieho štátu, ktorý jej ukladá povinnosti v oblasti predchádzania a odhaľovania prania špinavých peňazí a financovania terorizmu rovnocenné povinnostiam v SR a s ohľadom na plnenie týchto povinností je nad ňou vykonávaný dohľad,
- ak klientom je právnická osoba, ktorej cenné papiere sú obchodovateľné na regulovanom trhu členského štátu, alebo spoločnosť, ktorá pôsobí na území tretieho štátu, ktorý jej ukladá povinnosti v oblasti predchádzania a odhaľovania prania špinavých peňazí a financovania terorizmu rovnocenné povinnostiam v SR a podlieha požiadavkám na uverejňovanie informácií rovnocenným požiadavkám v SR,
- ak spoločný účet spravuje notár alebo advokát, ktorý pôsobí v členskom štáte alebo v treťom štáte, ktorý ukladá povinnosti v oblasti predchádzania a odhaľovania prania špinavých peňazí a financovania terorizmu rovnocenné s povinnosťami ustanovenými v SR, a ak údaje o identifikácii konečného užívateľa výhod sú dostupné na vyžiadanie povinnej osobe, ktorá tento účet vedie,
- ak klientom je subjekt verejnej správy,
- ak klientom je orgán verejnej moci,
- pri zmluve o životnom poistení, ak výška poistného za kalendárny rok nie je vyššia ako 1 000 eur alebo jednorazové poistné nie je vyššie ako 2 500 eur,
- pri zmluve o starobnom dôchodkovom sporení s dôchodkovou správcovskou spoločnosťou zapísanou do registra zmlúv o starobnom dôchodkovom sporení,
- pri účastníckej zmluve a zamestnávateľskej zmluve s doplnkovou dôchodkovou spoločnosťou,
- pri takých druhoch obchodu, ktoré predstavujú nízke riziko prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu na základe posúdenia rizík a splňajú nasledujúce podmienky:
 1. zmluva o poskytnutí druhu obchodu má písomnú formu,
 2. platby v rámci druhu obchodu sa uskutočňujú výhradne

prostredníctvom účtu vedeného na meno klienta v banke členského štátu alebo tretieho štátu, ktorý vykonáva opatrenia v oblasti predchádzania a odhaľovania prania špinavých peňazí a financovania terorizmu rovnocenné s opatreniami ustanovenými týmto zákonom,

3. druh obchodu, ani platby v rámci druhu obchodu nie sú anonymné a ich povaha umožňuje zistenie neobvyklej obchodnej operácie,

4. druh obchodu má určenú maximálnu hranicu hodnoty 15 000 eur,

5. výnos z obchodu nemožno realizovať v prospech tretej strany okrem prípadov smrti, invalidity, dožitia sa vopred určeného veku alebo inej podobnej udalosti,

6. ak ide o druhy obchodu, ktoré umožňujú investovanie do finančných aktív alebo pohľadávok vrátane poistenia alebo iného druhu podmienených pohľadávok, je možné výnosy realizovať len v dlhodobej časovej lehote, druh obchodu nemôže byť použitý ako zábezpeka, druh obchodu neumožňuje zrýchlené platby a nie je možné odstúpenie ani predčasné ukončenie zmluvného vzťahu. [2]

Výbor Moneyval v minulosti poukázal na to, že ak existuje len nízke riziko prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, tak je potrebné, aby sa aj v takýchto prípadoch uplatňovala aspoň zjednodušená starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, namiesto žiadnej. Návrh novely zákona toto upozornenie plne akceptuje a stanovuje aby povinná osoba povinne vykonala v rámci zjednodušenej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi identifikáciu klienta a overila, či podľa informácií o klientovi alebo obchode, ktoré má povinná osoba k dispozícii, nie je podozrenie, že klient pripravuje alebo vykonáva neobvyklú obchodnú operáciu, a či ide o zjednodušenú starostlivosť. Ak je podozrenie, že klient pripravuje alebo vykonáva neobvyklú obchodnú operáciu, a pri pochybnostiach, či ide o zjednodušenú starostlivosť, povinná osoba je povinná vykonať základnú starostlivosť.

2. Hodnotenie rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu

V systéme ochrany pred praním špinavých peňazí a financovaním terorizmu je v návrhu novely zákona zohľadnený princíp hodnotenia rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu na dvoch úrovniach, a to na:

- úrovni povinných osôb,
- úrovni národnej (na úrovni celej Slovenskej republiky).

Na úrovni povinných osôb bude v súlade s návrhom novely zákona povinná osoba povinná identifikovať, posudzovať, vyhodnocovať a aktualizovať riziká prania špinavých peňazí a financovania terorizmu podľa druhu obchodov a obchodných vzťahov, pri zohľadnení vlastných rizikových faktorov a rizikových faktorov uvedených

v prílohe návrhu novely zákona. Rizikové faktory je povinná osoba povinná určiť najmä podľa typu klienta, účelu, pravidelnosti a dĺžky trvania obchodného vzťahu alebo príležitostného obchodu mimo obchodného vzťahu, typu produktu, hodnoty a spôsobu uskutočnenia obchodu a rizikovosti krajiny alebo zemepisnej oblasti, ku ktorej sa obchodné vzťahy alebo obchody vzťahujú. V prílohe návrhu zákona je explicitne uvedený informatívny zoznam faktorov o potenciálne vyššom riziku pri zvýšenej povinnej starostlivosti vo vzťahu ku klientovi, pričom je klasifikovaný podľa rizika vo vzťahu ku klientovi, rizika vo vzťahu k produktu, služby, obchodu a rizika vo vzťahu ku geografickému hľadisku. Zoznam obsahuje nasledovné rizikové faktory:

Rizikové faktory vo vzťahu ku klientovi:

- obchodný vzťah prebieha za neobvyklých okolností,
- klienti, ktorí sídlia v geografických oblastiach s vyšším rizikom, uvedených v treťom bode,
- právnické osoby alebo osoby bez právnej subjektivity, ktoré sú prostriedkom na držbu osobného majetku,
- spoločnosti, v ktorých môžu pôsobiť splnomocnení akcionári alebo spoločnosti, ktoré vydávajú akcie na doručiteľa,
- klient pri svojej podnikateľskej činnosti intenzívne využíva hotovosť, alebo
- vlastnícka štruktúra klienta sa javí ako neobvyklá alebo nadmerne zložitá so zreteľom na povahu jeho obchodnej činnosti. [2]

Rizikové faktory z hľadiska produktu, služby, obchodu alebo distribučného kanála:

- využívanie služieb privátneho bankovníctva,
- produkty alebo obchody, ktoré by mohli byť priaznivé pre anonymitu,
- obchody alebo obchodné vzťahy, kedy klient nie je fyzicky prítomný a bez určitých bezpečnostných opatrení, akým je napríklad elektronický podpis,
- prijatá platba od neznámych alebo nepridružených tretích strán, alebo
- nové produkty a nové obchodné postupy vrátane nových distribučných systémov a používanie nových alebo rozvíjajúcich sa technológií pre nové alebo už existujúce produkty. [2]

Rizikové faktory z geografického hľadiska:

- krajiny, ktoré Európska komisia určila za vysokorizikové a krajiny, ktoré podľa dôveryhodných zdrojov nemajú účinné systémy proti praniu špinavých peňazí alebo financovaniu terorizmu,
- krajiny určené na základe dôveryhodných zdrojov ako krajiny s významnou mierou korupcie alebo inej trestnej činnosti,
- krajiny, ktoré podliehajú sankciám, embargám alebo podobným opatreniam, ktoré vydala napríklad Európska únia alebo Organizácia spojených národov, alebo
- krajiny poskytujúce finančné prostriedky alebo podporu teroristickej činnosti alebo krajiny, v ktorých pôsobia identifikované teroristické organizácie. [2]

Hodnotenie rizík povinnou osobou v súlade s návrhom novely bude musieť obsahovať určenie spôsobov a druhov opatrení, na základe ktorých sa povinná osoba bude pri svojej činnosti riadiť a zmierňovať riziká, vykonávať vnútornú kontrolu a preverovať zamestnancov. Hodnotenie rizík musí byť primerané povahe a veľkosti povinnej osoby a musí zohľadňovať výsledky národného hodnotenia rizík. Hodnotenie rizík musí byť súčasťou programu vlastnej činnosti zameranej proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu. Povinná osoba bude povinná aj vo svojich pobočkách a dcérskych spoločnostiach, v ktorých má väčšinový podiel a ktoré sa nachádzajú na území tretieho štátu uplatňovať skupinové stratégie a postupy zamerané proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu, vrátane postupov pre výmenu informácií v rámci skupiny a ochrany osobných údajov v rozsahu, ktorý právo tretieho štátu umožňuje.

Na národnej úrovni sa takisto ustanovuje povinnosť vypracovávať **národné hodnotenie rizík** prania špinavých peňazí a financovania terorizmu, v rámci ktorého bude musieť Slovenská republika komplexne identifikovať, vyhodnocovať a porozumieť rizikám prania špinavých peňazí a financovania terorizmu a následne prijať vhodné opatrenia k zníženiu týchto rizík. Návrh novely zákona upravuje rolu gestora zodpovedného za koordináciu spracovania národného hodnotenia rizík, jeho aktualizáciu, ako aj súčinnosť ďalších inštitúcií pri uvedených činnostiach. Gestorom je v návrhu novely zákona určená finančná spravodajská jednotka. Na spracovaní národného hodnotenia rizík a jeho priebežnej aktualizácii sa na požiadanie budú zúčastňovať povinné osoby, Národná banka Slovenska, orgány činné v trestnom konaní, ostatné zainteresované štátne orgány a iné inštitúcie, ktoré sú povinné finančnej spravodajskej jednotke poskytnúť potrebnú súčinnosť. Pri posudzovaní rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu sa bude v rámci národného hodnotenia rizík vychádzať z rizikových faktorov uvedených v prílohe návrhu novely zákona ako aj z hodnotení rizík vypracovaných orgánmi Európskej únie a ďalšími medzinárodnými inštitúciami. Národné hodnotenie rizík bude prostriedkom k zdokonaleniu opatrení proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu na úrovni štátnej správy a u povinných osôb. Prístup založený na posúdení rizík umožní Slovenskej republike, aby prijala flexibilné opatrenia, účinne využívala zdroje a zavádzala preventívne opatrenia primerané povahe rizík a aby tak docielila najefektívnejšie nasmerovanie svojich aktivít. Národné hodnotenie rizík sa bude cyklicky aktualizovať najmä s ohľadom na vývoj rizík prania špinavých peňazí a financovania terorizmu a s ohľadom na činnosť orgánov Európskej únie.

ZÁVER

Pripravený návrh novely zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov prešiel v rámci legislatívneho procesu pripomienkovým konaním a je pripravený na zaslanie do Národnej rady Slovenskej republiky. V rámci tohto príspevku boli analyzované len niektoré najdôležitejšie zmeny, ktoré by mali v konečnom dôsledku zefektívniť boj proti praniu špinavých peňazí a proti financovaniu terorizmu v SR. Návrh novely obsahuje aj ďalšie dôležité zmeny, ktoré sa dotýkajú

napríklad aj udeľovania sankcii, pri ktorých sa pre právnické a fyzické osoby-podnikateľov zvyšuje horná hranica pokuty až na 1 milión eur. Zároveň dáva finančnej spravodajskej jednotke možnosť zverejniť právoplatné rozhodnutie o uložení sankcie za správny delikt uverejnením výrokovej časti právoplatného rozhodnutia o uložení sankcie na webovom sídle finančnej spravodajskej jednotky po dobu piatich rokov. Všetky navrhované zmeny vychádzajú zo smernice Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 2015/849 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu tzv. Štvrtej smernice. Jej hlavnými cieľmi sú chrániť spoľahlivé a riadne fungovanie finančného systému, chrániť spoločnosť pred trestnou činnosťou a teroristickými činmi a v konečnom dôsledku zabezpečiť ekonomickú prosperitu a efektívne podnikateľské prostredie.

Referencie

- [1] Money-Laundering and Globalization. [online]. [cit. 2017-13-10]. Dostupné na internete:<<http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>>.
- [2] Návrh novely zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. [cit. 2017-13-10]. Dostupné na internete <<http://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2016/967>>.

Autor:

¹prof. Ing. Jozef Stieranka, PhD - Akadémia PZ v Bratislave, Sklabinská 1, 83517 Bratislava, e-mail: jozef.stieranka@minv.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Počítačové modelování a kriminalistický
experiment v praxi

Computer Modeling and Criminalistic
Experiment in Practice

Jiří STRAUS¹, Viktor PORADA²

¹Vysoká škola finanční a správní, Praha, e-mail: straus@mail.vsfs.cz

²Vysoká škola finanční a správní, Praha, e-mail: vkitor.porada@mail.vsfs.cz

Abstrakt:

Kriminalistický experiment je metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání kriminalisticky relevantních jevů, činností a fragmentů událostí v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci. Touto metodou se velmi často opakuje děj nebo pohybová situace, která mohla nastat. Perspektivní metoda je program Virtual Crash 3. Jedná se o certifikovaný software, který byl vyvinut pro soudně inženýrské a biomechanické aplikace. Touto metodou je možné simulovat situace, které nelze prakticky realizovat skutečným experimentem s figurínou nebo živým člověkem. V příspěvku je uveden jeden konkrétní příklad aplikace.

Klíčové slová: *experiment, biomechanics, criminalistics, computer simulation.*

Abstract:

Criminalistic experiment is a method of forensic practical activities consisting in developing and experimental investigation of forensically relevant events, activities and events in fragments created artificially and deliberately altered conditions in order to identify and prove the facts of the case. This method is often repeated story, physical situation that could occur. The paper presents the possibilities of computer modeling in investigating crimes. Prospective Method program is Virtual Crash 3. This is a certified software, which was developed for forensic engineering and biomechanical applications. With this method it is possible to simulate situations that can not be practically implemented a real experiment with a dummy or a live person. The paper gives a concrete example in practice.

Keywords: *List the keywords covered in your paper.*

Úvod

Objasňování a vyšetřování trestné činnosti s sebou přináší okamžiky, kdy je potřeba ověřit určité hypotézy, které jsou spojeny se vznikem stop či vznikem informací v nich. Stává se, že kriminalisté potřebují prověřit pochybnosti o možnosti provedení či neprovedení určité činnosti pachatele, možnosti nebo nemožnosti existence určitého děje, jevu, události nebo činností spojených s kriminalistickou relevantní událostí. Kriminalistická věda k tomuto procesu poznání využívá kriminalistický experiment neboli pokus, jako jednu z kriminalisticko-taktických metod, kterou se zkoumají paměťové stopy.

Kriminalistický experiment je metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání kriminalisticky relevantních jevů, činností a fragmentů událostí v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci [1].

Cílem kriminalistického experimentu je i prověrka verzí. Prověřuje se, která z verzí je pravdivá, čímž současně dochází k vylučování verzí nereálných. Kriminalistický experiment je pro prověrku verzí vhodný pro široké možnosti experimentování, měnění podmínek v jeho průběhu a pro možnost opakování jednotlivých pokusů [2] [4].

1. Kriminalistický experiment

Experiment (jako prostředek poznání) je způsob zkoumání, při němž za určitého systematického působení na procesy objektivní reality získáváme nové poznatek. Kriminalistický experiment je v základních principech shodný s experimentem v kterékoliv jiné oblasti lidské činnosti. Při kriminalistickém experimentu může orgán činný v trestním řízení:

- sám vyvolávat jevy analogické poznávanému jevu,
- měnit podmínky, za kterých jev probíhá,
- izolovat jednotlivé podmínky, prokazovat jejich prioritu významu pro vyvolaný jev atp.

Zvláštnosti kriminalistického experimentu lze spatřovat v tom, že:

- kriminalistický experiment probíhá za podmínek, za kterých proběhla kriminalisticky relevantní událost,
- jeho výsledky jsou zřejmé, registrovatelné pouhými smysly, bez potřeby přístrojů, složité analýzy nebo zvláštních znalostí, i když ani přítomnost takovýchto speciálních technických přístrojů není vyloučena
- objektem experimentu jsou jednotlivé okolnosti kriminalisticky významné události (např. trestného činu),
- experiment musí být uskutečněn v souladu s procesními normami, profesionální etikou (nesmí dojít k ohrožení života nebo zdraví účastníků či snižování lidské důstojnosti),

- vzít v úvahu i vliv subjektivních faktorů, které mohou významně ovlivnit průběh a výsledky experimentu.

Kriminalistický experiment lze definovat jako taktickou kriminalistickou metodu, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání analogických jevů, událostí a činností v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách. V kriminalistické praxi je experimentální metoda využívána především jako jedna ze specifických metod shromažďování a hodnocení důkazů v trestním řízení. Uplatňuje se jako experiment, a to:

- jako samostatný úkon,
- jako součást jiných kriminalistických metod integrovaných některým úkonem, např. ohledáním, rekonstrukcí, rekoncií apod.,
- jako jedna z metod kriminalistického znaleckého zkoumání (např. balistického, mechanoskopického apod.),
- jako taktický prostředek, zejména při prověřování podnětů k trestnímu stíhání a prověřování operativně pátracích verzí.

Experiment je v kriminalistice praxi vědecky opodstatněná, procesně přípustná a praxí ověřená metoda sloužící jako prostředek k poznání a dokazování objektivní pravdy. I přes některé specifické prvky dané specifickým předmětem zkoumání (událost trestného činu) si zachovává základní principy vědecké experimentální metody poznání. Při používání kriminalistického experimentu se uplatňují poznatky řady vědních oborů (psychologie, přírodní a technické vědy atd.).

V kriminalistické praxi se ustálilo několik druhů kriminalistického experimentu. Z povahy zjišťovaných skutečností rozeznáváme dva základní typy experimentu [3]:

- a) kriminalistický experiment založený na využití lidských smyslů tzv. senzorický experiment**, při kterém se zjišťují skutečnosti, které jsou vnímatelné lidskými smysly (zrakem, sluchem, hmatech, čichem, chutí apod.). V kriminalistické praxi převládají zrakové a sluchové experimenty ke zjištění možnosti pozorovat nějaký jev či jej slyšet (hádku, výhrůžky, střelbu apod.).
- b) kriminalistický experiment založený na vnímání a poznání určité situace a na její zvládnutí tzv. problémový (situační, motorický) experiment**. Význam kriminalistického experimentu spočívá v naplnění jeho cílů. Jedním z cílů kriminalistického experimentu je prověrka ve věci shromážděných důkazů. Vznikne-li pochybnost o možnosti či nemožnosti existence nějaké skutečnosti, události nebo jevu, o které svědčí určitý důkaz, je nutno tento důkaz ověřit experimentální cestou. Ověřování důkazu je pak prováděno v uměle vytvořených, maximálně shodných podmínkách s podmínkami, za nichž došlo k vyšetřované události a v podmínkách vědomě měněných.

Kriminalistickým experimentem se zjišťují i zjištění okolností napomáhající spáchání trestného činu. Může být rovněž prostředkem předcházení trestným činům. Lze jím zjistit okolnosti, které spáchání trestného činu napomáhaly. Pokud jsou tyto okolnosti analyzovány, lze přijat opatření k jejich likvidaci tak, aby další páchaní trestných činů bylo ztíženo či mu bylo zamezeno.

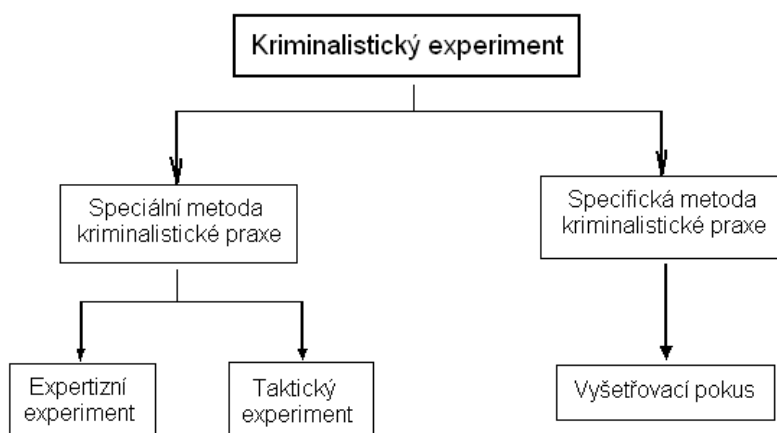
Na metodu kriminalistického experimentu lze pohlížet jednak jako speciální metodu kriminalistické praxe a dále jako specifickou metodu kriminalistické praxe [4].

Jako **speciální** metoda kriminalistické praxe je obvykle kriminalistický experiment využíván:

- ve formě expertizního experimentu (jedné z metod kriminalistické expertizy např. při zajišťování srovnávacích materiálů pro identifikační zkoumání);
- ve formě taktického experimentu (jako jedné ze součástí jiných kriminalistických metod integrovaných v některém vyšetřovacím úkonu např. ohledání, rekognici nebo jako úkonu prováděného před zahájením trestního stíhání, kdy závěry učiněné na základě jeho výsledků sice nemají důkazní status, ale mohou mít významné právní důsledky pro další postup trestního řízení, neboť mohou být např. podkladem pro sdělení obvinění, pro odložení věci atp.),

Jako **specifická** metoda kriminalistické praxe se uplatňuje kriminalistický experiment v procesu poznání trestného činu ve formě vyšetřovacího úkonu pod názvem **vyšetřovací pokus** mající povahu samostatného důkazního prostředku ve smyslu § 104c TrŘ [5]:

Schematicky lze formy využití kriminalistického experimentu v kriminalistické praxi vyjádřit následovně [1]:

Obr. 1 – Schéma kriminalistického experimentu

2. Kriminalistický experiment a vyšetřovací pokus v praxi

V policejní praxi je kriminalistický experiment využitelný především jako samostatný úkon při vyšetřování trestných činů. Po novelizaci trestního řádu v roce 2001 je do této právní normy zaveden vyšetřovací pokus podle § 104c trestního řádu. Současně je využíván jako samostatná kriminalisticko-taktická metoda. Kriminalistický experiment je využíván i jako taktický prostředek, zejména při prověřování podnětů k trestnímu stíhání a prověrce operativně pátracích verzí. Jeho výsledky však v tom případě nemají důkazní význam, nýbrž význam taktický.

Orgány policie mohou experiment, resp. jeho výsledky využít s jistým utajením náležitostí jako taktický prostředek. Je to umožněno tím, že experiment není v praxi odkázán, až na výjimky (např. kdy jsou předmětem experimentu nezastupitelné subjektivní vlastnosti), na aktivní účast původních účastníků prověřované události. Tito účastníci totiž mohou být v průběhu experimentu nahrazeni jinými osobami. Výsledky takového experimentu nemají sice důkazní význam, ale jejich informační hodnota je pro postup při objasňování věcí významná.

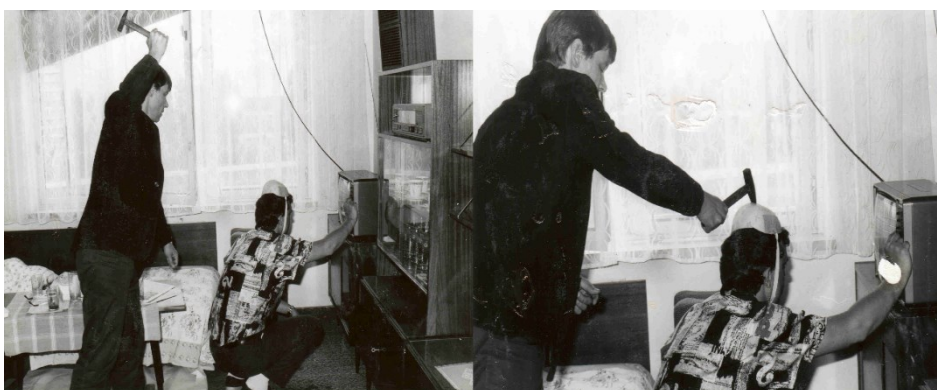
Zanedbatelný není ani taktický význam experimentů z hlediska prevence některých druhů kriminality (rozložení kriminálních skupin, které se formují, ztížení nebo znemožnění plánovaného trestného činu apod.).

Kriminalistický experiment se významně využívá v kriminalistické praxi. Tak jak se vyvíjí věda a technika mění se i využití kriminalistického experimentu. Zejména je významné využití počítačové techniky a možností simulačních metod. Vývoj si můžeme ukázat na konkrétních příkladech.

Původní využití kriminalistického experimentu bylo odkázáno na „odehrání“ jednotlivých variant provedení a posouzení výsledků.

Souběžně s tím, jak se vyvíjel a měnil charakter trestného činu vraždy a násilné trestné činnosti obecně do roku 1989, ale zejména v období následujícím, docházelo i ke změnám ve využívání kriminalistického experimentu jako kriminalisticko-taktické metody. Bylo nutno reagovat na změny způsobů páčání trestného činu vraždy, enormně zvýšené a časté využívání střelných zbraní, NVS, způsobu zakrývání trestného činu, zvláštní způsoby sebevražd apod. Při stejných teoretických poznatcích a zásadách postupně dochází k zásadním změnám v provádění kriminalistického experimentu, zejména v tom směru, že jsou využívány nejnovější vědecké a technické poznatky. Právě využití moderní techniky přineslo obohacení této metody. Vyšetřování a objasňování tohoto druhu trestné činnosti si v současné době bez této metody nedovedeme ani představit.

Pro znázornění počátku a vývoje využívání této metody je vhodný případ vraždy poškozeného K. Cílem bylo vysvětlit vznik biologických stop, vznik poranění lebky, posloupnost jednotlivých poranění, a zejména vyvrátit obhajobu pachatele, který popíral zákeřný útok proti oběti zezadu a loupežný motiv činu [6]

Obr. 2 - Pachatel útočí na oběť nečekaně, zezadu a zákeřně, útok vede rukou ozbrojenou kladivem [6]

Obr. 3 - Záběr na fázi úderu kladivem, kdy nárazem dochází k prasknutí topůrka, na kalvě, zajištěné při pitvě jsou zřetelné stopy po úderech pracovní části kladiva [6]

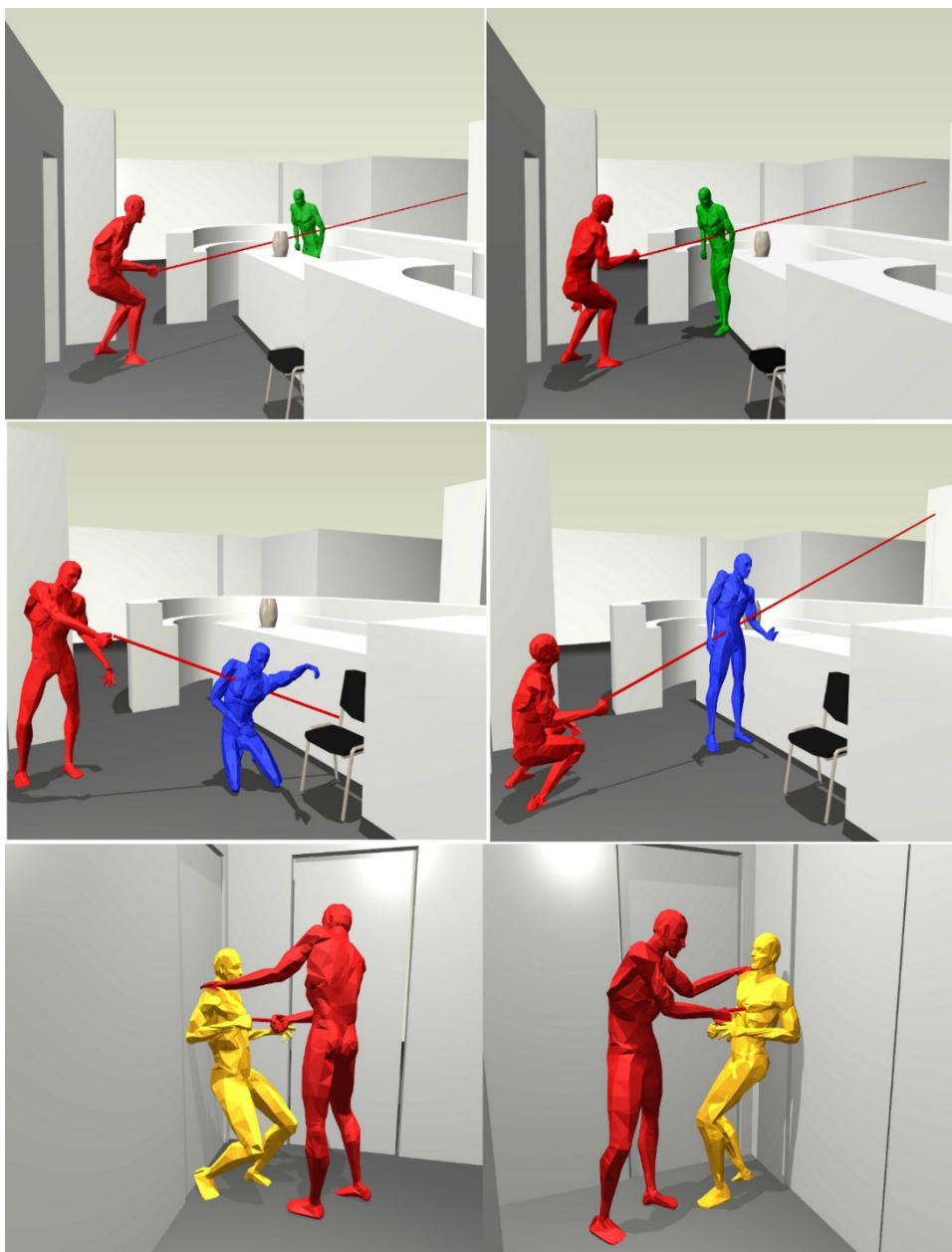
Obr. 4 - Záběry na útok pachatele v další posloupnosti při změně postavení pachatele i oběti, čemuž odpovídaly zjištěné stopy [6]

Velmi pozitivní posun v kvalitě kriminalistických experimentů a modelování situací přinesl rozvoj výpočetní techniky. Kriminalisté začali využívat grafickou počítačovou metodu v trojrozměrných dimenzích a to zejména u vražd spáchaných střelnou zbraní, vyhození oběti z oken, sebevraždných skoků z oken či nešťastných pádů z výšky [6]. Uvedená grafická metoda jako součást kriminalistického experimentu či modelování situace je prováděno metodou grafického znázornění situace v trojrozměrných dimenzích (3D) za použití software Fractal design poser, Autodesk 3D STUDIO, databáze Viewpoint Datalabs a OS Windows NT 4.0. Účelem experimentů a modelování je např. u vražd, spáchaných střelnou zbraní, zjistit a graficky znázornit veškerá pravděpodobně možná postavení střelce a poškozených při jednotlivých výstřelech v době zásahu těl poškozených, nebo např. u vraždy, spáchané vyhozením oběti z okna, znázornit polohu oběti a pachatel v rozhodujícím okamžiku, chování těla při pádu dolů, pravděpodobné místo dopadu, a to i při verzi vražedné, sebevraždné či verzi nešťastné náhody.

Při simulaci počítačového grafického znázornění jsou používány rozměrové údaje zjištěné při prováděném vyšetřování. Jde o údaje vyplývající z ohledání místa trestného činu (ohledání předmětů, plánek, náčrtek, fotodokumentace), z lékařských podkladů a zpráv týkajících se ošetření zraněných osob a ohledání zemřelé osoby, jakož

i údaje zjištěné znalcem balistikem. Dále jsou použity rozměrové údaje zjištěné vyšetřovatelem při výsleších poškozených zraněných osob a prověrkách výpovědí s nimi provedených, jakož i údaje vyplývající z popisu situace při trestném jednání pachatele uvedené ve výpovědích slyšených osob. Využívají se znalecké závěry soudní pitvy, modelové znázornění zjištěných poranění a pravděpodobného postavení pachatele a oběti, znalecký posudek z oboru balistika. Kritické pozice osob při výstřelech a jejich nejpravděpodobnější poloha vzhledem k dostupným lékařským a balistickým expertízám, jsou namodelovány pomocí software Fractal

Tento speciální software slouží k rozpohybování a znázornění pozic skeletonu lidského těla pomocí inverzní kinematiky. Popisuje chování končetin a jejich vazeb (kloubů) s ohledem na tzv. limitní úhly, což zabraňuje vytvoření nepřirozené, lidskému tělu neznámé polohy. Rozpohybování skeletonu inverzní kinematikou zavádí zpětnou vazbu do celého modelu, což prakticky znamená ovlivnění polohy a natočení nebo naklonění celého modelu při pohybu kteréhokoliv z vytvářejících prvků, např. paže, lýtka atd. Kritické situace jsou vytvořeny jako „kontakty“ dvou osob (útočník a oběť). Počítačová animace 3D je znázorněna na následujících obrázcích.

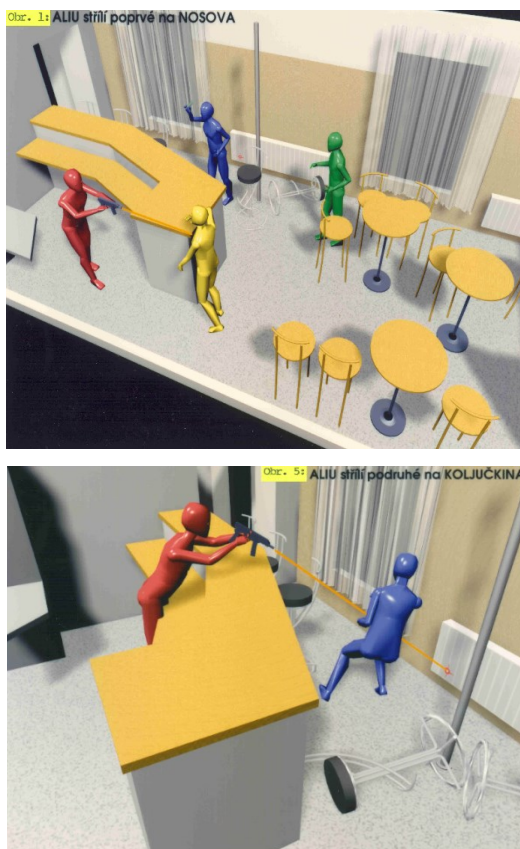

Obr. 5 - Počítačová animace za použití 3D software[6]

Úkolem bylo potvrdit nebo vyvrátit vzájemnou polohu a tvar těl aktérů, vzhledem k vazbám – ruka útočníka, ústí pistole, vstřel na těle poškozeného, výstřel, zástřel do zdi, dveří nebo dvířek. Tyto „kontakty“ s nejpravděpodobnějšími pozicemi a v rozměrech dle skutečných rozměrů aktérů, byly přeneseny do prostředí 3D modelovacího a animačního software. V tomto software byl vymodelován prostor události, tedy samotný bar

(obvodové zdi, příčky, otvory a dveře) a jeho zařizovací předměty (barový pult, výčepní pult, stoly, židle a barové židličky). Šlo o všechny předměty, mající prostorový vztah k osobám a drahám střel. Aktéři (pachatel, oběti) byli pro lepší orientaci barevně rozlišeni (pachatel červeně).

Současným vyvrcholením provádění kriminalistického experimentu, při současném využití techniky počítačové animace 3D, s použitím videotechniky je případ obviněného S.A., stíhaného pro trestný čin vraždy, kterého se dopustil tím, že dne 23.02.1998, v ranních hodinách, v Ostravě-Mariánských Horách, v pánském klubu s erotickým zaměřením „COTTON CLUB“, po předchozí slovní rozmísce se třemi tam přítomnými, podnapilými a neozbrojenými hosty ruské národnosti, na tyto nečekaně, po svém rozhodnutí na místě je usmrtit, zaútočil tak, že z prostoru barového pultu vytáhl předtím nelegálně opatřený a držný, blíž neidentifikovaný samopal, pravděpodobně však vz. 61 Škorpion, čs. výroby, ráže 7,65 mm, z něhož zahájil intenzivní střelbu jednotlivými ranami, kterými pak postupně usmrtil 3 muže, přičemž vzápětí z místa činu uprchl a opustil území ČR [6].

Obr. 6 - Počítačová animace za použití 3D software

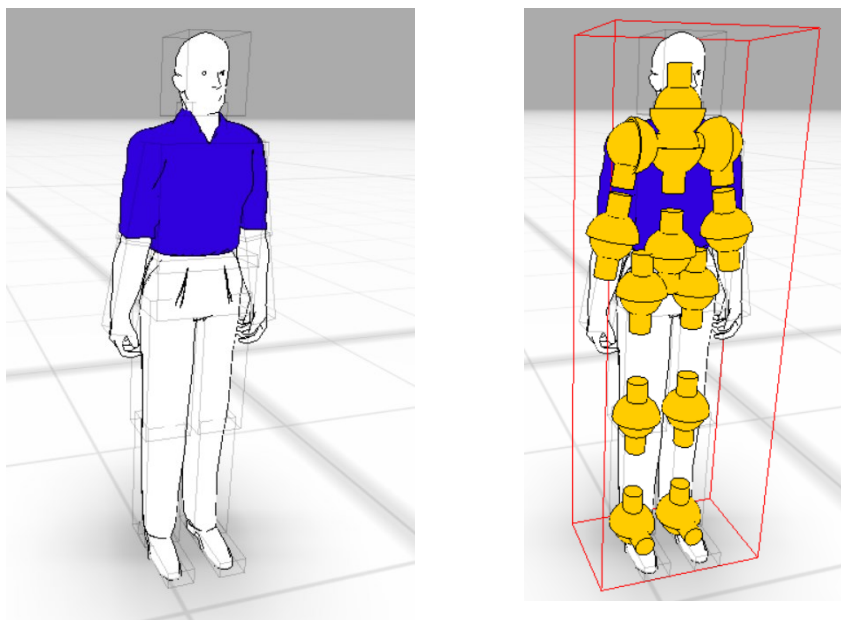
Objasňování a vyšetřování trestné činnosti (zejména násilné) potvrdilo potřebu Policie ČR být vybavena takovými účinnými metodami, které přispívají k úspěšnému odhalení pachatele, dokumentování děje a jeho usvědčení. Tímto nástrojem k úspěšnému boji se zločinem patří bezesporu kriminalistický experiment, v trestním řízení pak vyšetřovací pokus. Historie potvrdila jeho pevné místo v kriminalistické praxi. Jen s touto metodou, při využití jiných vědních oborů a poznatků může být boj proti zločinu úspěšný.

2. Možnosti počítačové simulace při expertizním experimentu

Kriminalistický experiment se významně využívá v kriminalistické praxi. Tak jak se vyvíjí věda a technika, mění se i využití kriminalistického experimentu. Zejména je významné využití počítačové techniky a možností simulačních metod. Počítačové modelování je potřeba zejména v těch případech, kdy je nutné objasnit možné či nemožné varianty pohybové činnosti. Kriminalistické metody umožňují vyjádřit se k otázce, zda daná pohybová činnost je biomechanicky přijatelná nebo nepřijatelná. Je možné se také vyjádřit cestou počítačového modelování pohybu, která z variant je více pravděpodobná.

Původní využití kriminalistického experimentu bylo odkázáno na „odehrání“ jednotlivých variant provedení a posouzení výsledků. Tedy účastník experimentu osobně opakoval jednotlivé pohybové činnosti, případně se mohlo využít figuríny pro experimenty. Velmi pozitivní posun v kvalitě kriminalistických experimentů a modelování situací přinesl rozvoj výpočetní techniky. V poslední době je možné počítačovou metodu v trojrozměrných dimenzích a to zejména u případů vyhození oběti z oken, sebevražděných skoků z oken či nešťastných pádů z výšky a znázornit polohu oběti a pachatel v rozhodujícím okamžiku, chování těla při pádu dolů, pravděpodobné místo dopadu, a to i při verzi vražděné, sebevražděné či verzi nešťastné náhody.

V posledních letech je možné využít možností počítačového modelování a simulace v programu Virtual Crash3 [7] (obr. 7).

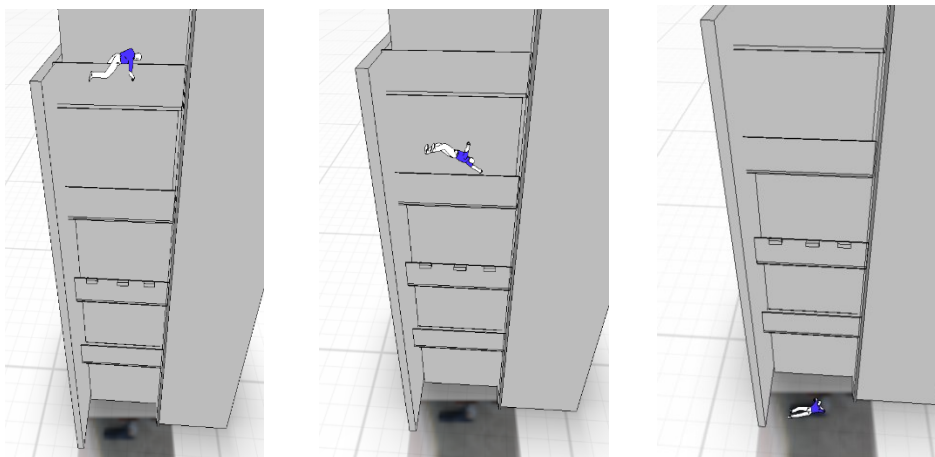
Obr. 7 – Ukázka vložení figuríny „pedestrian“ do programu Virtual Crash 3 a znázornění kloubních spojení (autorská licence)

Jako příklad uvedu případ vraždy, kdy pachatel bodnul oběť do břich a poté jej vyhodil z balkonu ve 4 patře.

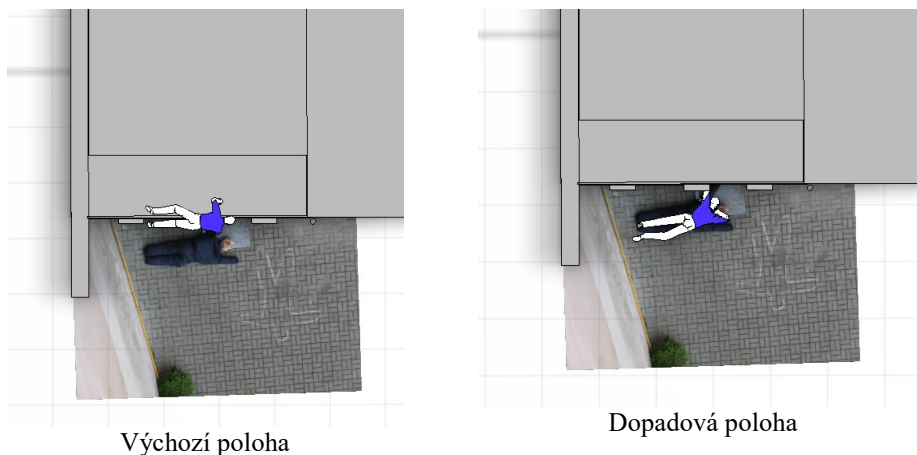
Podle výpisu Policie ČR došlo k následujícímu ději „Dne 1. ledna 2014 v době kolem 04.30 hodin D. D. měl mít slovní a fyzický konflikt s mužem jménem Vasil, jenž jej měl udeřit do nosu. Poté D. D. sdělil p. E. K. v pokoji 4. patra činžovního domu v Praze 1, Petrákova ulice, kde se všichni nacházeli a popíjeli alkohol, „mě už to tady nebaví“ a následně měl proskočit uzavřeným oknem na balkón, dopadl na čtyři, a poté se zvedl, přešel zábradlí balkónu a skočil do dvora domu. E. K. zavolał ZZS, která na místo dorazila v 04.44 hodin. Dle Lékařského protokolu o prohlídce zemřelého D. D. ležel v poloze na břicho s kaluží krve pod břichem a obličejem. Byla zahájena kardiopulmonální resuscitace s orotracheální inkubací, kde v kanyle byla krev; dále umělou plicní ventilací a žilními vstupy na obou horních končetinách a pravém bérce. Kardiopulmonální resuscitace bez odezvy; smrt nastala dne 01.01.2014 v 05.08 hodin. Při ohledání těla byla nalezená bodná rána na pravém boku o délce 2 cm, prstem byla zkoumána hloubka, maliček se vešel asi do 2 cm, pak byl již cítit odpor. Řezné ranky v. s. od skla na téže boku, defigurace nosních kůstek.“

Na svojí obhajobu uváděl, že poškozený vyskočil sám v sebevražděném úmyslu. Bylo potřeba prokázat, zda mohlo tělo dopadnout do místa, kde bylo tělo nalezeno, nebo zda se na pádu podílela vnější síla druhé osoby. Obě varianty jsem simuloval v programu Virtual Crash3 a jednotlivé varianty jsou uvedeny na následujících obrázcích. Jsou uvedeny technicky přijatelné varianty pádů. Nejprve je uvedena varianta přepadnutí poškozeného přes hranu balkonu podle verze E. Klagy.

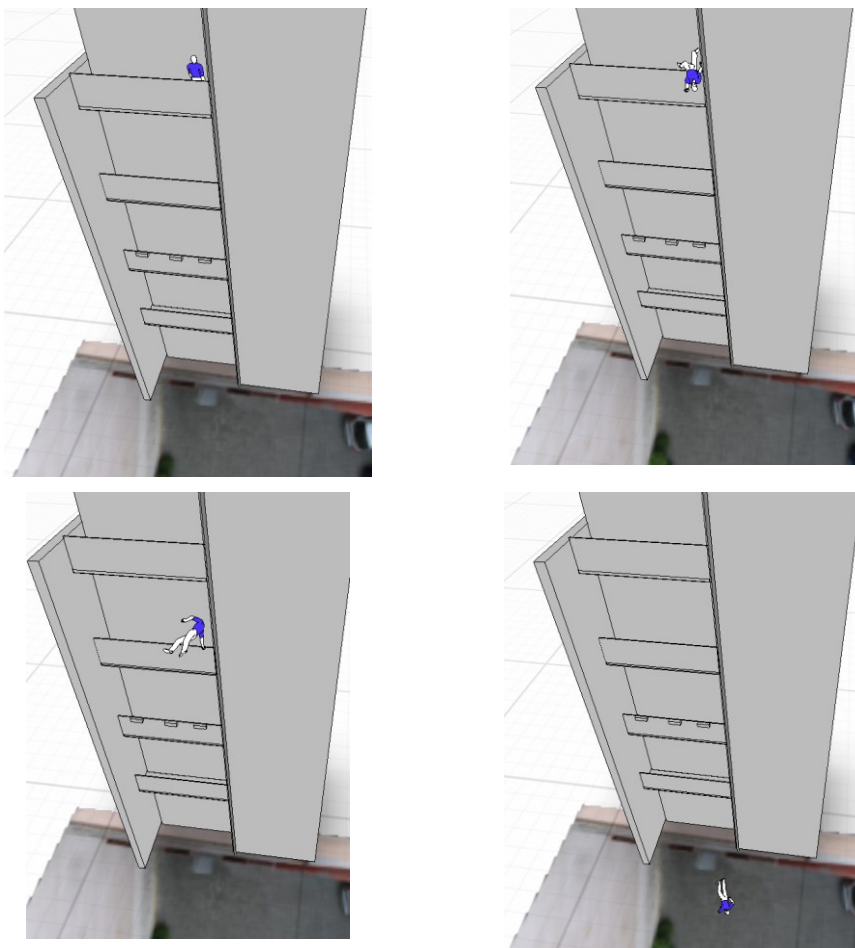
Druhá varianta prezentuje technicky přijatelnou variantu přehození poškozeného přes hranu zábradlí balkonu, podle verze V. Kapralyka. Při této variantě koresponduje poloha těla poškozeného při dopadu se zjištěným zraněním (fraktury na pravé části těla – podle lékařské zprávy utrpěl – „Zlomeniny žeber vpravo (8. a 9. žebro při páteři bez porušené pohrudnice a s krevními výrony v mezižeberních svalech). Trhliny pravé plíce. Trhliny až částečné rozhmoždění pravého jaterního laloku. Trhliny až částečné rozhmoždění pravé ledviny. Tříštivá zlomenina lopaty pravé kosti kyčelní. Uzavřená tříštivá nitrokloubní zlomenina pravého loketního kloubu s odlomením okovce pravé kosti loketní.)“.

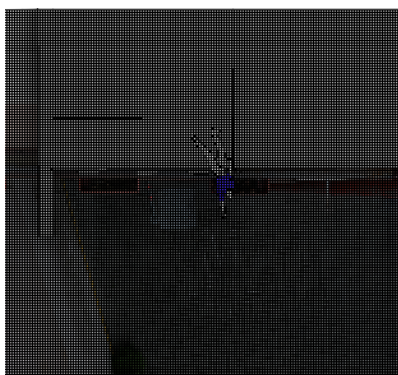
Obr. 8 – Technicky přijatelná varianta pádu poškozeného Dunka podle verze E. Klagy

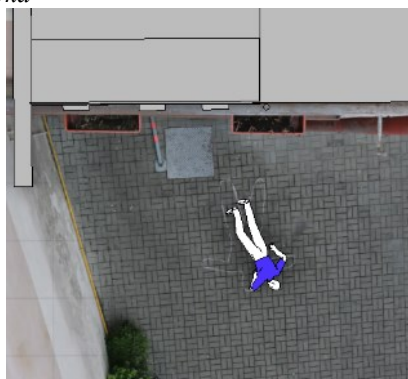
Obr. 9 – Pohled shora, výchozí a dopadová poloha poškozeného, technicky přijatelná varianta pádu poškozeného Dunka podle verze E. Klagy

Obr. 10 – Technicky přijatelná varianta pádu poškozeného Dunka podle verze V. Kapralyka

Výchozí poloha – pohled shora

Dopadová poloha – pohled shora

Obr. 11 – Pohled shora, výchozí a dopadová poloha poškozeného, technicky přijatelná varianta pádu poškozeného Dunka podle verze V. Kapralyka

Obr. 12 – Úvodní fáze pádu a dopad na zem a konečná poloha D. Dunky podle verze V. Kapralyka

Závěr

Využití počítačového modelu je výhodná pro řešení pohybových situací při vyšetřování trestné činnosti. Metoda přináší lepší výsledky než pokusné variování s figurínou. V počítači je možné simulovat velké množství variant, které v praxi nelze zcela přesně a exaktně realizovat. Přesnost výsledku je závislé na dokonalosti počítačové simulace. Možnost počítačového modelování je zcela standardní v příbuzném forenzním odboru, jako je soudní inženýrství. Je zcela správné, že metody forenzní biomechaniky se budou ubírat podobným směrem počítačové simulace pohybu osob. Jsou to metody rychlejší, přesnější, lacinější a přináší zcela jasně širší možnosti experimentální práce. Pro další využití prezentované metody počítačové simulace bude vhodné komparovat výsledky kriminalistických experimentů s výsledky počítačového modelování.

Počítačové simulování pádu umožnilo potvrzení jedné verze a vyvrácení druhé verze. Výsledky počítačové simulace a vyšetřovacího pokusu jasně prokázaly realnost a pravdivost verze svědka.

Experiment je v kriminalistice praxi vědecky opodstatněná, procesně přípustná a praxí ověřená metoda sloužící jako prostředek k poznání a dokazování objektivní pravdy. I přes některé specifické prvky dané specifickým předmětem zkoumání (událost trestného činu) si zachovává základní principy vědecké experimentální metody poznání. Při používání kriminalistického experimentu se uplatňují poznatky řady vědních oborů (psychologie, přírodní a technické vědy atd.).

Kriminalistický experiment je v základních principech shodný s experimentem v kterékoliv jiné oblasti lidské činnosti. Při kriminalistickém experimentu může orgán činný v trestním řízení sám vyvolávat jevy analogické poznávanému jevu, měnit podmínky, za kterých jev probíhá nebo izolovat jednotlivé podmínky, prokazovat jejich prioritu a význam pro vyvolaný jev [1] [4].

Zvláštnosti kriminalistického experimentu lze spatřovat v tom, že kriminalistický experiment probíhá za podmínek, za kterých proběhla kriminalisticky relevantní událost a jeho výsledky jsou zřejmé, registrovatelné pouhými smysly, bez potřeby přístrojů, složité analýzy nebo zvláštních znalostí. Objektem experimentu jsou jednotlivé okolnosti kriminalisticky významné události (např. trestného činu).

Pronikání vědy a techniky do kriminalistiky zlepšuje, zkvalitňuje a urychluje objasňování trestné činnosti. V kriminalistické praxi se často stává, že je potřeba analyzovat jednotlivé reálné varianty průběhu pohybové činnosti. Požívají se jak figuranti nebo figuríny. To ale přináší svízele, velmi často není možné „odehrát“ celý děj, tak jak uvádějí jednotliví účastníci, vzniká tak v pohybové činnosti interval pohybu, který je neurčitý. Na něj mohou mít jednotliví zainteresovaní účastníci různý názor, představivost. I když se použijí figuríny, např. při objasňování pádu těla z výšky, vznikají nedokonalosti a neurčitost pohybu těla. Počítačové simulování vhodnými softwarovými programy přibližuje realitu děje zatím, co nejpřesněji. Lze v počítači variovat všechny reálné varianty pohybu a vyjádřit tak biomechanickou přijatelnost nebo nepřijatelnost pohybu člověka.

Uvedený simulační program je podle našeho názoru velmi vhodný pro biomechanické modelování pohybové akce, umožňuje velmi reálně simulovat pohyb člověka. Počítačovou simulací i reálným vyšetřovacím pokusem byla potvrzena verze svědka a vyvrácena verze obviněného.

Literatura

- [1] STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-052-9.
- [2] MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. Praha: C.H. BECK, 2001. ISBN 80-7179-362-0.
- [3] PRERAD, V. *Experiment*. Praha: Ústav kriminalistiky PF UK, 1992.
- [4] PORADA, V. et al. *Kriminalistika*. Brno: CERM, 2001. ISBN 80-7204-194-0.
- [5] PORADA, V., STRAUS, J. *Kriminalistický experiment*. *Soudní inženýrství*, č. 5, 2000. ISSN 1211-443X.
- [6] VALERIAN, L. *Vybrané kriminalistické metody při objasňování vražd a podezřelých úmrtí*. Dizertační práce, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislavě 2006.
- [7] Virtual Crash 3, autorská licence.
- [8] VYCHODIL, M. *Využití modelů při vyšetřování*. Praha: Knižnice Vojenské prokuratury, 1984.

Autoři:

¹**prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc.** - Vysoká škola finanční a správní, a.s., Estonská 500, 101 00 Praha 10, e-mail: straus@mail.vsfs.cz

²**prof. JUDr. Ing. Viktor Porada, DrSc.** - Vysoká škola finanční a správní, a.s., Estonská 500, 101 00 Praha 10, e-mail: vkitor.porada@mail.vsfs.cz

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Společné znaky vybraných typů narušení bezpečnosti

Common Characters of Selected Types i n Security Breach

Jan SVOBODA¹

¹Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky Nad Stráněmi 4511, 760
05 – Zlín, Česká republika

Abstrakt:

Narušení bezpečnosti je jev, při kterém vzniká újma referenčnímu objektu (státu, právnické osobě, podnikající fyzické osobě nebo fyzické osobě). Narušení bezpečnosti má typické znaky, které ho jednoznačně definují. Cílem tohoto článku je seznámení se zjištěnými typickými znaky narušení bezpečnosti ve vybraných oblastech, kterými jsou teroristický a kybernetický útok, únik nebezpečné látky a výpadek elektrické energie a následného hledání znaků společných pro všechny obory bezpečnosti dotýkající se v neposlední řadě i kritické infrastruktury. Lze předpokládat, že získané znaky nám pomohou ujasnit si možnosti bezpečnostního managementu v rámci prováděné analýzy rizik, ověřování bezpečnostních opatření a stanovování nových hrozeb.

Klíčová slova: znak, závažnost, újma, příčina, následek

Abstract:

The security breach is the phenomenon when a detriment affects to reference object. The reference object is an individual, a legal entity or a state. The security breach has a typical signs and these typical signs exactly define the security breach too. The aim of article is introducing the main typical signs of selected parts (cyberattacks, terrorist attack, leakage of dangerous substance and blackout). In the last part of that article is introduced the common signs and these common signs are together for all the parts of security and they are really important for critical infrastructure too. We can suppose than, all new common signs can help to find out all options in security management. New common signs can help in risk analysis and security verification too.

Keywords: sign, relevance, detriment, cause, consequence

Úvod

Vymezení společných znaků narušení bezpečnosti představuje ucelený rámec vybraných oblastí bezpečnosti, které mohou představovat významné prvky v analýze rizik napříč všemi oblastmi bezpečnosti. Narušení bezpečnosti představuje stav, kdy referenčnímu objektu přímo hrozí, že vznikne, nebo již vznikla škoda na životě, zdravý,

majetku nebo životním prostředím. Sběr znaků byl prováděn komparativní metodou vybraných typů narušení bezpečnosti. Komparace probíhala analýzou narušení bezpečnosti pro případ kybernetického útoku (kybernetická bezpečnost), teroristického útoku (ochrana veřejného pořádku), úniku nebezpečné látky (ochrana před průmyslovou havárií) a výpadku elektrické energie (Energetická bezpečnost). Získáním společných znaků vybraných oborů bezpečnosti bylo docíleno zobecněním vybraných typických znaků bezpečnosti.

Hledání společných znaků bezpečnosti představuje první krok v rámci výzkumu doktorského studia, jehož cílem je hledání hlavních typů narušení bezpečnosti a jejich společných znaků. Získáním společných znaků bezpečnosti je jeden z výstupů, který umožňuje nový náhled na zvýšení všeobecné bezpečnosti.

Zvyšování úrovně všeobecné bezpečnosti odpovídá době a způsobu života aktuální společnosti. Nároky na bezpečnost rostou v souvislosti s globalizací, technologickým pokrokem a technologickou závislostí společnosti. Funkce kritické infrastruktury jako základní součásti systému společnosti umožňující zajištění základní životních potřeb, je nezastupitelná a její funkce v krátkém časovém horizontu nenahraditelná. Lze předpokládat, že úroveň bezpečnosti je ovlivněna vzájemným vztahem všeobecné bezpečnosti a bezpečnosti prvků kritické infrastruktury a to v souvislosti s kvalitou bezpečnosti, úrovní odborného vzdělání a bezpečnostním povědomím v regionu.

1. Získané znaky dle jednotlivých oblastí

Výběr uvedených oblastí byl koncipován podle četnosti vyskytujících se ve společnosti, a také podle závažnosti pro případ vzniku narušení bezpečnosti. Prvky energetického průmyslu, chemického průmyslu, veřejné správy, ale i komunikačních a informačních technologií jsou součástí kritické infrastruktury. Právě v souvislosti s výše uvedeným, je hledání společných znaků zaměřeno na dlouhodobý výpadek elektrické energie, teroristický útok, únik nebezpečné látky a kybernetický útok.

1.1. Výpadek elektrické energie

Výpadek elektrické energie je fenoménem 21. století, jenž jako hrozba nabývá na významu v souvislosti s technologickým pokrokem a závislostí společnosti. Atributy výpadku elektrické energie jsou:

- rozsah výpadku;
- doba výpadky;

Rozsah výpadku elektrické energie lze předpokládat v rozmezí od jednotlivých objektů až po oblasti velikosti regionů. Hranici doby výpadku elektrické energie nelze jednoznačně předpokládat, ale jsou zaznamenány případy výpadku elektrické energie na regionální úrovni v časovém rozmezí několika dní. V případě spojení výpadku elektrické energie s další vážnou hrozbou (jako příklad lze uvést válečný, nebo

ozbrojený konflikt) lze předpokládat dobu výpadku elektrické energie v rozmezí trvání iniciační, nebo také primární hrozby. Uvedený rozsah výpadku společně s dobou výpadku lze obecně označit jako faktory ovlivňující vzniklou škodu.

1.1.1 Hlavní znaky výpadku elektrické energie

Výpadek elektrické energie je hlavním znakem přerušení dodávek elektrické energie. Samotný důvod výpadku odráží možnou závažnost situace a její rychlé vyřešení. Výpadek elektrické energie může být zapříčiněn technickou závadou v provozu, v distribuční síti, ale i u koncového odběratele. Výpadek elektrické energie může být způsoben i živelní pohromou, závažnou havárií ale i jak bylo uvedeno výše i ozbrojeným nebo válečným konfliktem.

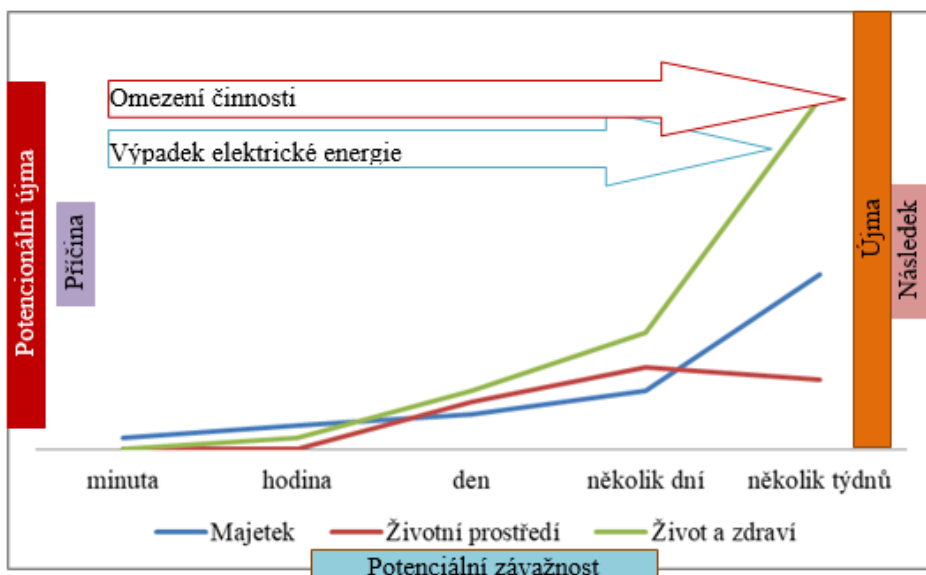
Časový průběh výpadku je dalším znakem, který navíc ovlivňuje výši škod v postižené oblasti nebo regionu. Lze předpokládat, že i výpadek v časovém rozmezí několika vteřin může ale i nemusí za určitých podmínek způsobit škody na majetku. Oproti tomu výpadky elektrické energie v rozsahu několika dní již představují vážný problém pro postiženou společnost z důvodu absence technologií potřebných pro zajištění lékařské péče, vody, jiných energií, dopravy, komunikace, zabezpečení apod.

Omezení činnosti v prostoru výpadku elektrické energie v souvislosti s technologickou závislostí dané společnosti. Technologickou závislostí se rozumí potřeba společnosti po elektrické energii v souvislosti s její činností a to jak pracovní, provozní, tak i zájmovou apod. Pokud není subjekt na výpadek elektrické energie do jisté míry připraven tak, při něm dochází k významnému omezení činnosti.

Potencionální újma odpovídá tedy lokaci výpadku, času výpadku, technologické závislosti postižené společnosti a úrovni bezpečnostního prostředí. Škoda je stanovována u každého postiženého subjektu jiným způsobem. Z hlediska výpočtu škod u fyzické osoby, se počítá primárně s náhradou škod na majetku. V souvislosti s činností právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby je výše škody stanovena škodou na majetku a škodou na ušlém zisku. Jinak je tomu u výpočtu škody pro rozsáhlý region velikosti kraje, nebo státu. V tomto případě se škoda počítá v souvislosti s poklesem HDP, případně v souvislosti se ztrátou daní z příjmu a odvedené práce.

Potencionální závažnost výpadku elektrického proudu je formována nebezpečností pro systém kritické infrastruktury a tím pro společnost. Míru závažnosti lze určit počtem potřebných sil a prostředků pro zvládnutí výpadku elektrické energie (mimořádné události) kompetentními složkami záchranného systému.

Příčina a následek je další znakem vzniku výpadku elektrického proudu. Příčiny lze rozdělit do základních tří kategorií. Prvním druhem je výpadek vyvolaný činností člověka a to jak cíleně (činnost vyvolat škodu v souvislosti s pácháním trestné činnosti), nebo necíleně a tedy neúmyslně v souvislosti s pochybením ve výrobním provozu, nesprávně zvoleným bezpečnostním opatřením, nedodržením postupu v přepravě apod. Druhým druhem příčiny (výpadku elektrické energie) je technologická závada související s doposud neznámým nebo nepředstavitelným jevem. Třetím druhem příčiny je postihnutí objektu doposud nevyskytující se živelní pohromou, která nebyla historicky zaznamenána, a proto s ní nebylo možné v projektové dokumentaci počítat. Následkem úniku nebezpečné látky je vznik újmy na životě, zdraví, majetku a životním prostředí.

Obr. 1 - Grafické znázornění výpadku elektrického proudu[4]

1.2. Únik nebezpečné látky

Únik nebezpečné látky je velmi závažnou hrozbou pro společnost. Základní atributy jsou:

- úroveň nebezpečnosti chemické látky;
- množství uniklé látky;
- doba výskytu nebezpečné látky v postiženém prostředí;

Únik nebezpečné látky představuje hlavní hrozbu vzniku škody na životním prostředí, majetku, zdraví a životě. Samotný unik představuje důsledek narušení bezpečnosti ve výrobě, zpracování, distribuci, nebo předávání nebezpečné látky. Všechny níže uvedené znaky jsou ve vzájemném vztahu.

1.2.1. Hlavní znaky úniku nebezpečné látky

Únik je nesporně hlavním znakem. Hlavními faktory úniku jsou, chemické vlastnosti nebezpečné látky a množství uniklé nebezpečné látky. Dalšími doprovodnými faktory, které ovlivňují průběh úniku nebezpečné látky, jsou rychlost úniku nebezpečné látky (okamžitý unik, dlouhodobý unik apod.) a prostředí, ve kterém došlo k úniku

nebezpečné látky a spojené s určitou odolností vůči samotnému úniku a množstvím prvků, které může samotný únik kriticky postihnout.

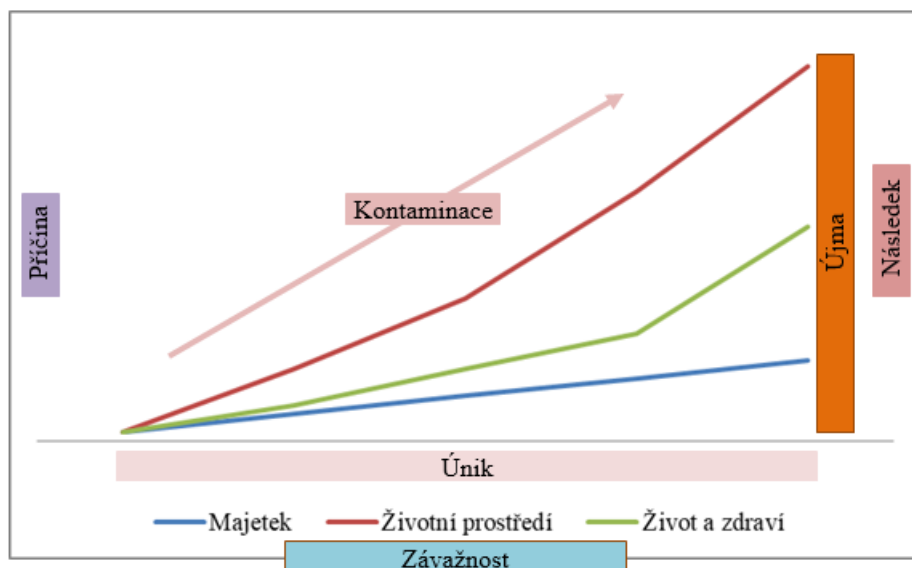
Příčina a následek je další znakem vzniku úniku nebezpečné látky. Příčiny lze rozdělit do základních tří kategorií. Prvním druhem je únik vyvolaný činností člověka a to jak cíleně a tedy činnost vyvolat škodu v souvislosti s pácháním trestné činnosti, nebo necíleně a tedy neúmyslně v souvislosti s pochybením ve výrobním provozu, nesprávně zvoleným bezpečnostním opatřením, nedodržením postupu v přepravě apod. Druhým druhem příčiny úniku nebezpečné látky je technologická závada související s doposud neznámým, nebo nepředstavitelným jevem. Třetím druhem příčiny je postihnutí objektu doposud nevyskytující se živelní pohromou, která nebyla historicky zaznamenána, a proto s ní nebylo možné v projektové dokumentaci počítat. Následkem úniku nebezpečné látky je vznik újmy na životě, zdravý, majetku a životním prostředí.

Újma je spojena s každým únikem nebezpečné látky. Újmu neboli škodu lze v souvislosti s tímto znakem dělit na škodu potenciální (tedy škodu způsobenou neřešením celého úniku nebezpečné látky a tím způsobením maximální škody) a reálnou škodu, která vznikne v souvislosti s únikem látky a provedením záchranných a likvidačních prací, tak aby účinky úniku nebezpečné látky byly co nejmenší.

Kontaminace místa úniku nebezpečné látky vzniká každým únikem nebezpečné látky. Kontaminace je stav, který lze v určitých případech řešit v souvislosti s provedením likvidačních prací. Existují případy, kdy úroveň kontaminace je natolik nízká, že její nebezpečnost je pro společnost zanedbatelná. Proti tomu existují natolik rozsáhlé globální úniky nebezpečných látek, které jsou i přes svoji závažnost společností akceptované.

Závažnost úniku nebezpečné látky je formována nebezpečností pro systém kritické infrastruktury a tím pro společnost. Míru závažnosti lze určit počtem potřebných sil a prostředků pro zvládnutí úniku nebezpečné látky (mimořádné události) kompetentními složkami záchranného systému.

Příčina a následek je další znakem vzniku úniku nebezpečné látky. Příčiny lze rozdělit do základních tří kategorií. Prvním druhem je únik vyvolaný činností člověka a to jak cíleně a tedy činnost vyvolat škodu v souvislosti s pácháním trestné činnosti, nebo necíleně a tedy neúmyslně v souvislosti s pochybením ve výrobním provozu, nesprávně zvoleným bezpečnostním opatřením, nedodržením postupu v přepravě apod. Druhým druhem příčiny úniku nebezpečné látky je technologická závada související s doposud neznámým, nebo nepředstavitelným jevem. Třetím druhem příčiny je postihnutí objektu doposud nevyskytující se živelní pohromou, která nebyla historicky zaznamenána, a proto s ní nebylo možné v projektové dokumentaci počítat. Následkem úniku nebezpečné látky je vznik újmy na životě, zdravý, majetku a životním prostředí.

Obr. 2 Grafické znázornění úniku nebezpečné látky [4]

1.3. Teroristický útok

Teroristický útok je velmi specifickým trestným činem, jehož cílem je zastrašit, znejistit, nebo ovlivnit cílovou společnost. Základními vlastnostmi terorismu jsou:

- destrukce;
- šíření strachu;
- oslovení nejširšího okruhu lidí;
- deviace;

Teroristický útok narůstá na objemu v souvislosti s globalizací hospodářské politiky hlavních hegemonů společnosti, průběhem mezinárodních ozbrojených konfliktů, potlačováním náboženství, nebo politicko-mocenskými zájmy určité společnosti.

1.3.1. Hlavní znaky teroristického útoku jsou:

Útok je prvním a hlavním znakem teroristického útoku. Útok lze definovat cílem útočnicka. Cílem útoku je prosadit určitý zájem, získat pozornost a šířit strach. Útok na život a zdraví je tak pouze nástroj jak uvedeného cíle dosáhnou. Útok lze definovat i způsobem provedení, který odráží možnosti (finanční, organizační apod.) schopnosti teroristické skupiny, případně společnosti napojené na teroristické skupiny nebo jednotlivce.

Útočník je vnímán dvojitým způsobem. Ve společnosti kde došlo k útoku, je útočník vnímán značně individualisticky jako nositel zla a ten kdo situaci primárně způsobil. „Cílová“ společnost si jen obtížně uvědomuje globální důvody terorismu a do určité míry i vinu, kterou do jisté míry nese. Oproti tomu ve společnosti, kterou útočník svými činy zastupuje je považován za hrdinu a za někoho kdo sebe obětoval ve vyšší prospěch.

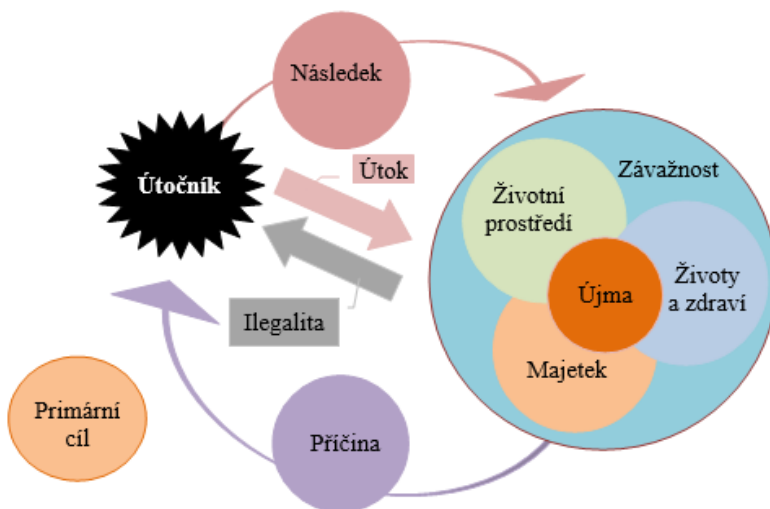
Cíl teroristického útoku je prosazení určitého zájmu, získání pozornosti, nebo šíření strachu.

Újma lze tedy definovat sekundárním cílem útočníka, kterým je způsobení maximální škody na životech, zdraví, majetku nebo životním prostředí. Samotný škodlivý účinek je tak ve výsledku pouze nástroj (sekundární cíl) jak uvedeného cíle dosáhnou.

Nezákonnost – Illegalita je jednoznačně spjata s každým teroristickým útokem v jakékoli společnosti. Je definována v právním řádu a to nebezpečností, kterou představuje pro společnost a také jejím postihem. Prakticky každá činnost související s přípravováním a provedením teroristického útoku je nezákonná a postihnutelná dle zákona.

Závažnost teroristického útoku je formována nebezpečností pro systém kritické infrastruktury a tím pro společnost. Míru závažnosti lze určit jednoznačně cílem vedení útoku proti životům a zdraví lidí.

Příčina a následek jsou dalším znakem teroristického útoku. Primární (základní) příčinou vzniku teroristických útoků je vznik radikalizovaných společenských skupin, jenž spatřují řešení určitého jich se dotýkajícího se problému v provádění teroru. Následkem akceptace vzniku radikalizovaných společenských skupin, nebo podcenění vzniku radikalizovaných společenských skupin značí pravděpodobnost vzniku teroru zaměřeného na životy, zdraví, majetek a životní prostředí cílové společnosti.

Obr. 3 Grafické znázornění teroristického útoku [4]

1.4 Kybernetický útok

Kybernetický útok je již permanentně se vyskytující jev. Základními vlastnostmi jsou:

- Zisk nebo výhoda;
- skrytá identita útočnicka;
- ovládnutí cíle, nebo monitorování činností;

1.4.1 Hlavní znaky kybernetického útoku jsou

Útok je základním znakem kybernetického útoku. Cílem útoku je ovládnutí informačního systému oběti za účelem získání informací, omezení provozu informačního systému z důvodu vzniku škody oběti nebo ze stejného důvodu zastavení funkce informačního systému. Dalším cílem útoku je monitorování komunikačního systému oběti a získání výhody pro svůj prospěch.

Útočník je zde většinou osoba neznámá, velmi těžko odhalitelná. Jedná se o osobu působící samostatně, nebo organizované skupiny, zastávající nějaký společný zájem, nebo osoba, nebo osoby v zaměstnaneckém poměru k určité organizaci nebo státní službě. Úroveň útoku je přímo úměrná vzdělání a odborné praxi útočnicka, nebo útočnicků. Útoky se dělí na dva základní typy. Prvním typem útoku je použití sociálního inženýrství. Druhým typem útoku je využití znalostí z oblasti počítačové bezpečnosti, softwarového inženýrství apod.

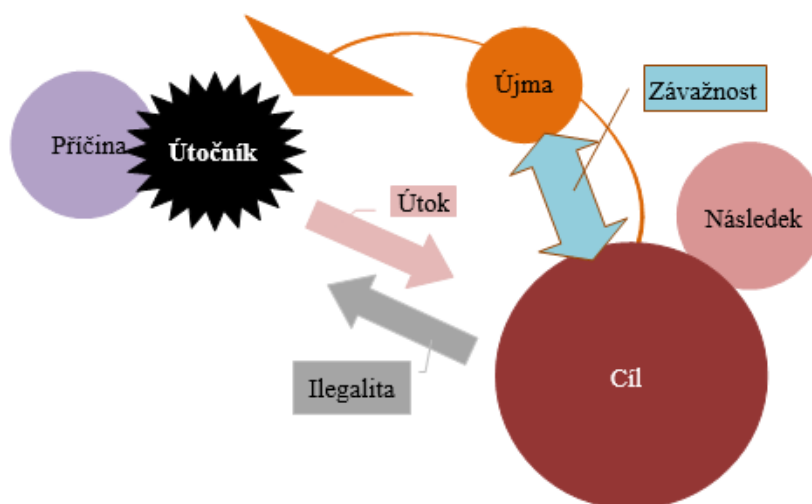
Cíl kybernetického útoku je získání dat pro zisk a to jak formou prodeje získaných dat, nebo získáním výhody ze získaných informací. Nebo naopak omezením služeb, nebo znemožněním fungování služeb postižené osoby a dosažením tak výhody, nebo jen poškození dotčené osoby.

Újma je vyjádřena ušlým ziskem, cenou odcizených dat, náklady na odezvu a obnovu případně další náklady. Újma je buď přímá a tedy způsobená osobě, které byla data přímo odcizena, nebo nepřímá, která vzniká osobám, které svá data svěřili osobě, která jejich data zpracovává, a které byla data odcizena.

Nezákonnost – Illegalita je jednoznačně spjata s každým kybernetickým útokem v jakékoliv společnosti. Je definována v právním řádu a to nebezpečností, kterou představuje pro společnost a také jejím postihem. Prakticky každá činnost související s přípravováním a provedením kybernetického útoku je nezákonná a postihnutelná dle zákona.

Závažnost kybernetického útoku je formována nebezpečností pro systém kritické infrastruktury a tím pro společnost. Míru závažnosti lze určit jednoznačně cílem vedení útoku proti prvku kritické infrastruktury (informační systém, komunikační systém apod.)

Příčina a následek jsou dalším znakem kybernetického útoku. Příčina a následek kybernetického útoku je vznik škody, výhody a znevýhodnění, ovládnutí nebo destrukce apod.

Obr. 4 Grafické znázornění kybernetického útoku [4]

2. Společné znaky

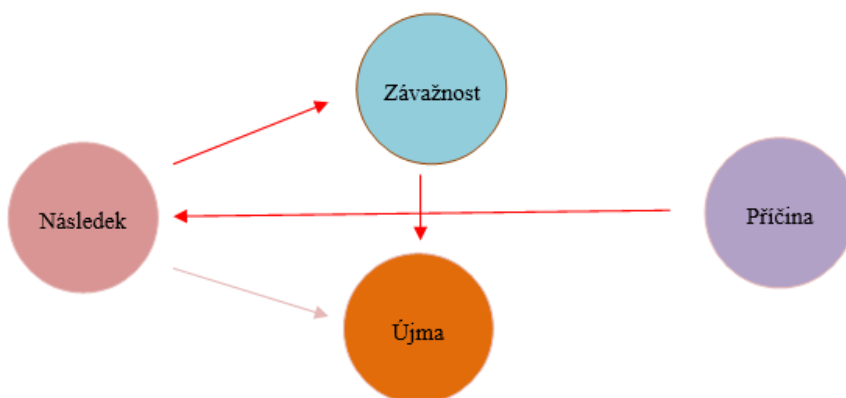
Hledáním došlo k vymezení čtyř základních a společných znaků narušení bezpečnosti. Smyslem hledání je nejen vymežit níže uvedené znaky, ale dále s nimi pracovat. Lze předpokládat, že postupnou studií těchto znaků bude možné vytvořit nástroj, který bude schopen stanovit postup řádné analýzy rizika pro univerzální aktivum, tak aby možno docílit maximální ochrany.

Společné znaky jsou:

Závažnost je první společný znak vybraných typů narušení bezpečnosti. V rámci každé analýzy rizika se pro správné vymezení závažnosti narušení bezpečnosti je nutné vytvořit nástroj, který jednoznačně určí výši újmy, a to nejen z hlediska trvání narušení bezpečnosti, ale i z hlediska následné obnovy systému a budoucího vývoje. Právě výše možné újmy odráží závažnost narušení bezpečnosti.

Příčina a následek je dalším společným znakem narušení bezpečnosti. Rizika, která představují ohrožení kritické infrastruktury, jsou z velké části spojeny s lidským faktorem. Nelze ale opomenout technickou závadu, nebo historicky nepředvídatelnou živelní pohromu. V rámci analýzy rizik se tedy nelze zaměřit pouze na vymezenou oblast (lidský faktor, nebo přírodní katastrofu), ale i vzájemnou kombinaci, těchto faktorů.

Újma je důsledkem narušení bezpečnosti. Výše újmy je spojena se závažností narušení bezpečnosti. V rámci analýzy rizik je nutné kalkulovat a rozdělit každou možnou újmu podle její velikosti, tak aby nedošlo k přecenění, nebo podcenění definovaných rizik.

Obr. 5 Grafické znázornění společných znaků [4]

Závěr

V rámci zobecnění vybraných typů narušení bezpečnosti došlo v první řadě ke zjištění podobnosti teroristického a kybernetického útoku a úniku nebezpečné látky s výpadkem elektrické energie. Získané společné znaky vybraných typů narušení bezpečnosti definují obecný vývoj narušení bezpečnosti. O závažnosti jako společném znaku lze uvažovat jen v případě, když dojde k narušení bezpečnosti na strategicky významném referenčním objektu jakým je prvek kritické infrastruktury.

Dalším krokem v oblasti poznávání bude analýza zjištěných znaků se zaměřením na možnost využití těchto znaků v rámci vytvoření obecné typologie narušení bezpečnosti.

Pokud bude možné sestavit typologii narušení bezpečnosti, tak lze předpokládat možnost aplikace této typologie pro použití v rámci metodiky řízení rizik, jakož to hlavní nástroj bezpečnostního managementu pro zajištění bezpečnosti.

References

Books:

- [1] HOFREITER L. *Bezpečnostné Prostredie Súčasného Sveta*. Zlín: VeRBUm, 2016. 160 str.
- [2] LUKÁŠ L. a kolektiv. *Bezpečnostní technologie, systémy a management III*. Zlín: VeRBUm, 2013, 456 str.

Data, reports, thesis:

- [3] COOKE D. *Energy Market Experience Learning from the Blackouts Transmission System Security in Competitive Electricity Markets*. Paris: OECD, 2005, 216 str.
- [4] SVOBODA J.

Autor:

¹**Jan Svoboda** – Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky
Nad Stráněmi 4511, 760 05 – Zlín, Česká republika, e-mail: j3svoboda@utb.cz

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Tvorba zásob v kontexte legislatívy obranného plánovania v podmienkach SR

Creation of Stocks in the Context of Legislation Defense Planning SR

Miroslav ŠKOLNÍK¹

¹Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš,

Abstrakt:

Využívanie systému obranného plánovania so stabilným zdrojovým zabezpečením v podobe adekvátneho objemu vyčleňovaných výdavkov na obranu predstavuje nevyhnutný predpoklad účinnej obrannej a bezpečnostnej politiky SR ako členského štátu EÚ a NATO. Cieľom článku je charakterizovať obranné plánovanie a poukázať na zložitú legislatívu tvorby zásob v tomto prostredí. V závere a diskusii sú uvedené názory a návrhy autora k danej téme na základe analýz tých poznatkov, ktoré získal v rámci skúmania súčasného stavu danej problematiky.

Kľúčové slová: *obránné plánovanie, zásoby, tvorba zásob, koncepčný systém zásob, klasifikácia zásob.*

Abstract:

The use of a defense planning system with a stable source of security in the form of an adequate amount of allocated defense spending is a necessary prerequisite for an effective defense and security policy of the Slovak Republic as an EU and NATO member state. The aim of the article is to characterize defensive planning and to point to complex legislation on stockpiling in this environment. The conclusion and the discussion are the opinions and suggestions of the author on the topic based on analyzes of the knowledge gained in the examination of the present state of the given issue.

Key words: *security defence, stocks, conceptual system for stocks, classification of stocks.*

ÚVOD

V rozpracovaní Programového vyhlásenia vlády SR v rezorte obrany na roky 2016-2020 zo dňa 31.5.2016 sa uvádza: Vláda skvalitní fungovanie systému obranného plánovania SR, ktorý previaže strategické ciele, strednodobé programové priority a rozpočet s procesom obstarávania. Transparentnosť a efektívnosť nakladania so zdrojmi na účely obrany podporí aj medzirezortnou a medzinárodnou spoluprácou pri obstarávaní výzbroje, techniky a materiálu pre ozbrojené sily. V prípade analýzy bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky (ďalej len SR) je nutné poznamenať, že ide zvrchovaný štát, ktorý v súlade s medzinárodným právom rešpektuje územnú celistvosť a politickú nezávislosť ostatných štátov, nemá územné požiadavky voči druhým štátom a necíti sa byť žiadnym štátom bezprostredne vojensky ohrozený [1].

Prebiehajúce zmeny v bezpečnostnom prostredí a celkový vývoj globalizácie vo svete (podporený najmodernejšími informačnými technológiami) však zvyšujú schopnosť interakcie teroristických a zločineckých organizácií a zlepšujú ich prístup k informáciám, technológiám, financiám a technickým prostriedkom, na základe čoho je možné predpokladať, že v blízkej budúcnosti dôjde k nárastu asymetrických hrozieb, ktorým bude musieť čeliť aj SR. Práve preto musí SR v záujme zabezpečenia potrieb vlastnej bezpečnosti vytvárať podmienky udržiavanie a zdokonaľovanie bezpečnostného a obranného systému štátu, ako aj riešenia krízových situácií vojenského i nevojenského charakteru [7].

Na zabezpečenie obranscapnosti vynakladá štát časť svojich ľudských, vecných a finančných zdrojov. To súvisí s udržiavaním nevyhnutných spôsobilostí primerane veľkých ozbrojených síl a prvkov podpory obrany štátu prípravou územia štátu, infraštruktúry a obyvateľstva na obranu.

1. SYSTÉM OBRANNÉHO PLÁNOVANIA SR

1.1 Cieľ obranného plánovania

Keďže obranné plánovanie je úzko spojené aj v podstate s takmer všetkými činnosťami štátu je možné konštatovať, že je jedným z najzložitejších a najdôležitejších oblastí. Predmetná zložitnosť vychádza z nutnosti zladenia jednotlivých opatrení v rámci veľkého množstva prelínajúcich sa a na seba nadväzujúcich krokov.

Obranné plánovanie predstavuje komplexný systém vzájomne previazaných a podmienených dlhodobých, strednodobých a krátkodobých plánovacích, realizačných a hodnotiacich procesov na medzinárodnej, národnej a rezortnej úrovni zameraných na udržiavanie a rozvoj nevyhnutných spôsobilostí.

Základom každého plánovacieho procesu a rovnako aj spracovaného plánu sú ciele, ktoré chce plánujúci subjekt dosiahnuť. Cieľom je očakávaná budúcnosť stanovená v kvalitatívnej alebo kvantitatívnej forme, ktorá je podstatou plánu a príčinou plánovania.

Obranné plánovanie v SR vychádza zo všeobecných princípov obranného plánovania a z procesov obranného plánovania v NATO a národných potrieb členských krajín. Vytvára predpoklady na zabezpečenie obrany štátu podľa možností a dostupných limitov ľudských, vecných a finančných zdrojov. Právnym základom obranného plánovania v SR je zákon NR SR č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Z uvedeného vyplýva, že cieľom obranného plánovania je v rozsahu bezpečnostnej a obrannej stratégie vytvárať vhodné podmienky na zabezpečenie obrany zodpovedajúcimi opatreniami v ozbrojených silách, štátnej správe, jednotlivých rezortoch, hospodárstve a obrannej infraštruktúre.

Cieľom obranného plánovania je, v súlade s týmito podmienkami, stanoviť ciele a rámec resp. **zdrojové predpoklady**, ktorý umožňuje harmonizovať národné a rezortné plánovanie na úrovni ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy, orgánov samosprávy a vybraných právnických osôb, ktoré sa podieľajú na zabezpečovaní obrany štátu na splnenie požiadaviek ozbrojených síl najefektívnejším spôsobom. Obranné plánovanie predstavuje nástroj pre efektívne rozvrhnutie dostupných zdrojov tak, aby štát mohol zabezpečiť dostupné spôsobilosti, ktoré bude potrebovať na realizáciu celého rozsahu úloh obrany v budúcnosti.

1.2 Charakteristika systému obranného plánovania

Systém obranného plánovania pozostávajúci z troch základných etáp: plánovania, programovania a rozpočtovania, sa ukázal v USA ako úspešný, pretože umožnil lepšie sklbiť bežné požiadavky a dlhodobé potreby zabezpečenia obrany a zvýšiť hospodárnosť, efektívnosť a účelnosť výdavkov na vojenské účely. V SR sa v súvislosti s aktívnou účasťou príslušníkov a jednotiek Ozbrojených síl SR (ďalej len OS SR) v operáciách a misiách krízového manažmentu na medzinárodnej úrovni a v súlade so snahou o integráciu do štruktúr NATO a EÚ systém obranného plánovania prvýkrát uplatnil pri zostavovaní návrhu rozpočtu rozpočtovej kapitoly Ministerstva obrany SR na rok 2001 s výhľadom do roku 2006.

SR posilnila členstvom v NATO a EÚ nielen svoje medzinárodné postavenie, ale zároveň prevzala na seba zodpovednosť za napĺňanie poslania a úloh týchto globálne pôsobiacich medzinárodných organizácií pri udržiavaní mieru, bezpečnosti a stability vo svete. Bezpečnosť občanov a zaručenie obrany štátu SR spočívajúce vo využívaní vlastných síl v kombinácii s možnosťami kolektívnej obrany, aktívnym predchádzaním nestability a vzniku krízových situácií je základným cieľom obrannej politiky SR. Poslaním tejto politiky je zabrániť ohrozeniu bezpečnostných záujmov SR vrátane odvrátenia ozbrojeného konfliktu na jej území.

Na základe uvedeného budú pre obrannú politiku SR v najbližšom období charakteristické tieto črty:

- prevencia, vychádzajúca z maximálneho využitia aktívnej účasti na upevňovaní mieru a stability vo svete, v predchádzaní konfliktom a urovnávaní krízových situácií;

- komplexnosť a kontinuita, teda dôraz bude položený na vývoj takého rozvoja schopností systému obrany, ktorými SR dokáže efektívne pôsobiť nielen proti aktuálnym, ale aj budúcim výzvam a hrozbám;
- euroatlantickosť, keďže SR pokladá členstvo v NATO a EÚ za rozhodujúcu záruku svojej bezpečnosti a obranyschopnosti a stotožňuje sa so základnými cieľmi a úlohami, ktoré vyplývajú zo Strategickej koncepcie NATO a Európskej bezpečnostnej stratégie;
- zaangažovanosť, pretože SR je pripravená na aktívne zapájanie sa do aktivít krízového manažmentu NATO a EÚ, ako aj do mnohonárodných vojenských operácií pod vedením EÚ. Rovnako tak SR aktívne podporí úsilie OSN a OBSE zamerané na posilňovanie mieru a budovanie dôvery a bezpečnosti vo svete.

System obranného plánovania SR sa vytvára ako integrálna súčasť riadenia štátu. Jeho prostredníctvom realizuje vláda SR svoju riadiacu a koordinačnú funkciu pri vytváraní a udržiavaní nevyhnutných kapacít na zabezpečenie obrany a ich použitia. Tvorí ho dlhodobé, strednodobé a krátkodobé plánovanie zamerané na prípravu a zabezpečenie požadovaných kapacít a schopností ozbrojených síl a podpory obrany štátu.

Obranné plánovanie je v podmienkach SR upravené zákonom č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Pretože obranné plánovanie SR je podmienené zákonom o obrane SR, základnou podmienkou harmonizácie obranného plánovania SR s obranným plánovaním NATO je prispôsobenie plánovacích procesov časovým a obsahovým požiadavkám a procedúram v rámci NATO.

Proces obranného plánovania SR riadi vláda SR. Za prípravu obranného plánovania a plnenie opatrení, ktorými sa určí stupeň obranyschopnosti štátu, zodpovedajú v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, ďalšie orgány štátnej správy s celoštátnou pôsobnosťou.

Koordináciu obranného plánovania vykonáva Ministerstvo obrany SR.

Základné procesy obranného plánovania tvoria:

- plánovanie, ktoré predstavuje strategické resp. dlhodobé plánovanie;
- programovanie, ktoré predstavuje strednodobé plánovanie;
- rozpočtovanie, ktoré predstavuje krátkodobé plánovanie.

Ministerstvo obrany SR plní v rámci svojej pôsobnosti rozhodujúcu riadiacu a koordinačnú úlohu pri realizácii opatrení, prostredníctvom ktorých ministerstvá, ostatné ústredné orgány štátnej správy, orgány štátnej správy, právnické osoby, vytvárajú predpoklady na zabezpečenie obrany štátu a na plnenie záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu a z ďalších medzinárodných zmlúv, ktorými je SR viazaná.

Strednodobé plánovanie je zamerané na realizáciu cieľov a úloh dlhodobých plánov cestou programovania. Programovanie je proces vytvárania a realizácie programov a projektov, výsledkom ktorého je určenie vyváženého postupu a efektívne

rozloženie zdrojov na zabezpečenie požadovaných kapacít a schopností ozbrojených síl a podpory obrany štátu s výhľadom na 3 až 6 rokov.

Obranné plánovanie sa uskutočňuje nepretržite. Obranné plánovanie predstavuje mechanizmus vzájomne podmienených a vzájomne nadväzujúcich postupov a procedúr. Obranné plánovanie má cyklický charakter. Valivým spôsobom koordinuje, vyčleňuje obranné zdroje a spätne hodnotí efektívnosť ich využívania. Jeho cyklický charakter spočíva v tom, že všetky fázy sa vykonávajú pravidelne každý rok (niektoré procesy len formou aktualizácie). Valivý spôsob znamená že sa vykonáva s časovým posunom o jeden rok. Vývoj bezpečnostného prostredia, obranné ciele štátu a jeho disponibilné obranné zdroje sú determinujúcimi faktormi, ktoré sa musia zohľadniť pri zdokonaľovaní a úprave procedúr a postupov v rámci procesu obranného plánovania.

2. Tvorba zásob v legislatívnom systéme obranného plánovania

Ideálny stav zabezpečovania zásob pre potreby ozbrojených síl bude vtedy, keď ich potreba bude zabezpečovaná požadovaným množstvom zásob v požadovanej kvalite a v požadovanom čase. V súčasnosti však z dôvodu nedostatočného množstva zdrojov (najmä finančných vyčleňovaných z rozpočtu na tvorbu zásob) nie je možné ideálny stav dosiahnuť [6].

Tvorba zásob materiálu zásobovacích tried I-V vyplýva z úloh a použitia ozbrojených síl Slovenskej republiky stanovených v Ústavnom zákone č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, Zákona č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky a Zákona č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky. Uznesenie vlády SR č. 435 z 28. septembra 2016 k návrhu dokumentu „Stanovenie výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti“ stanovuje výšku zásob materiálu pre OS SR na zabezpečenie bojovej činnosti.

V podmienkach ozbrojených síl Slovenskej republiky je tvorba zásob definovaná týmito dokumentmi:

- Stanovenie výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti z uznesenia Vlády SR č. 435 z 28. septembra 2016,
- ROZPRACOVANIE Stanovenia výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti v rezorte Ministerstva obrany SR na podmienky ozbrojených síl Slovenskej republiky, č.: ŠbPO-46-96/2016,
- Systém tvorby zásob v OS SR, č. p.: ŠbLog-V-3/2009 – základný dokument pre stanovenie výšky a rozloženie zásob v ozbrojených silách Slovenskej republiky,
- Metodické pokyny náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky pre tvorbu zásob na zabezpečenie bojovej činnosti, č. p.: ŠbLog-V-88-7/2007 – stanovuje výšku a rozloženie zásob v ozbrojených silách Slovenskej republiky (duplicitný dokument – zatiaľ nebol zrušený),

- Smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 75/2015 o spôsobe uplatňovania požiadaviek ozbrojených síl Slovenskej republiky – stanovuje spôsob predkladania požiadaviek ozbrojených silách Slovenskej republiky na tvorbu zásob v Správe štátnych hmotných rezervách, vojnovú výrobu, zabezpečenie služieb mimo ozbrojených silách Slovenskej republiky,
- Metodika pre spracovanie dokumentu „Straty, spotreba a plánovaná úhrada materiálu ozbrojených síl Slovenskej republiky pri zabezpečovaní obrany SR, zabezpečenie služieb v čase krízovej situácie SR, č. p.: ŠbPO-V-382/2009 – stanovuje koeficienty pre straty a spotrebu počas bojovej činnosti,
- Nariadenie náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky na vytvorenie centrálnych zásob na zabezpečenie bojovej činnosti, č.: ŠbPO-37-28/2013-OMVZ,
- Nariadenia náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky pre spresnenie výšky zásob munície (PTRS a ženijnej munície) na zabezpečenie bojovej činnosti pre deklarované jednotky vyčleňované do mechanizovanej prápornej skupiny č. ŠbLog-V-88-4/2008-OZ,
- Nariadenia náčelníka Generálneho štábu ozbrojených síl Slovenskej republiky pre stanovenie výšky zásob ženijnej munície na zabezpečenie bojovej činnosti č. ŠbLog-V-88-5/2008-OZ,
- Odborná inštrukcia č. 3 Náčelníka vyzbrojovania a technického zabezpečenia Armády SR pre hospodárenie o všeobecným materiálom v Armáde SR, č.170/58-3,
- Metodické pokyny na zabezpečenie ozbrojených síl Slovenskej republiky materiálom na radiačnú, chemickú a biologickú ochranu, SPJ-4-4/Log,
- Odborná smernica riaditeľa Úradu hlavného lekár GŠ OS SR – hlavného lekára OS SR „Normy zdravotníckeho materiálu a zaobchádzanie s nimi“ Ev.č.:2/28-52 z roku 2010 s prílohami,
- Úpravna vody 2000 l/h (ÚV-2000), Žen-31-5,
- Proviantní zabezpečení ve vojskovém týlu, Prov-1-1,
- Polní proviantní zařízení, Prov-1-2,
- Proviantné zabezpečenie vojsk Armády Slovenskej republiky, Prov-1-5
- Nariadenie ministra obrany Slovenskej republiky č. 115/2008 o výške sadzby stravného k stravným dávkam a k prídavkom potravín pre profesionálneho vojaka, o výške sadzby krmiva pre dravce a o finančných limitoch na nákup čistiacich a dezinfekčných prostriedkov,
- Náuka o proviantní výstroji. I. díl. Proviantní výstroj útvaru a svazku, Prov-51-2/1,
- Náuka o proviantní výstroji. II. díl. Proviantní výstroj svazu a vyššího svazu, Prov-51-2/2,
- Proviantné zabezpečenie vojsk Armády Slovenskej republiky, Prov-1-5,
- Logistická doktrína OS SR SVD-40(B),
- Vojenská doktrína LOGISTICKÁ PODPORA OPERÁCIÍ VEDENÝCH POZEMNÝMI SILAMI VDG-40-02/Log (B),
- Služobná pomôcka VEDENIE OPERÁCIÍ BRIGÁDOU (B) SPG-3-12/Všeob,
- Služobná pomôcka VEDENIE OPERÁCIÍ PRÁPOROM (C) SPG-3-14/Všeob,
- Služobná pomôcka LOGISTICKÁ PODPORA PRÁPOROVÝCH OPERÁCIÍ ROTOU BOJOVÉHO ZABEZPEČENIA SPG-4-4/Log,
- Služobná pomôcka MOBILIZAČNÁ PRÍPRAVA – MATERIÁLOVÁ ČASŤ SPJ-4-1/Mob,

3. Členenie zásob podľa jednotlivých dokumentov

Medzi funkcionármi logistiky a v integrovanom informačnom systéme SAP je používaný pojem „bežné zásoby“, ktorý však **nie je definovaný**. V predpise **Vševojsk 17-2**, 3. kapitola, čl. 24 je definovaný ako „**materiál bežnej potreby**“, ktorý je určený na zabezpečenie výcviku, výučby, bojovej pohotovosti a mierového života [6].

Stanovenie výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti z uznesenia Vlády SR č. 435 z 28. septembra 2016 člení zásoby [3]:

- a) z hľadiska účelu členia na:
 1. zásoby pre potreby ozbrojených síl,
 2. zásoby na zabezpečenie ozbrojených síl iných štátov na území Slovenskej republiky,
- b) pre potreby ozbrojených síl sa z hľadiska časového použitia členia na:
 1. zásoby v stave bezpečnosti,
 2. zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na krízovú situáciu,
 3. zásoby pre čas krízovej situácie.

ROZPRACOVANIE Stanovenia výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti v rezorte Ministerstva obrany SR na podmienky ozbrojených síl Slovenskej republiky zásoby pre čas krízovej situácie člení na:

- a) základnú výbavu,
- b) pohyblivé zásoby,
- c) centrálné zásoby.

V ozbrojených silách SR sa podľa **Systému tvorby zásob v OS SR** na zabezpečenie života v stave bezpečnosti, výcviku, bojovej pohotovosti vojsk, nasadenia deklarovaných síl vyčleňovaných do spoločných operácií NATO, EÚ a iných medzinárodných organizácií (OSN) a na úhradu strát a spotreby v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu (ďalej len krízovej situácie) vytvárajú zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa rozčleňujú z hľadiska účelu a časového použitia na:

- a) zásoby v stave bezpečnosti,
- b) zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na vojnový stav a vojnu,
- c) zásoby pre čas krízovej situácie.

Vojenský predpis **Vševojsk 17-2** v 3. kapitole, čl. 23 materiál rozdel'ujeme na:

- a) materiál bežnej potreby,
- b) materiál nedotknuteľných zásob.

Dočasnými smernicami na hospodárenie s materiálom a materiálová pôsobnosť (č. VeLog-ZEK-17-363/2006) **bol tento pojem „materiál bežnej potreby“ nahradený a je definovaný prevádzkovými, výcvikovými a dispozičnými zásobami**. Rozdelenie zásob je nedefinované v čl. 14 „Druhy a tvorba zásob materiálu“. Slúžia na zabezpečenie ozbrojených síl. Vytvárajú sa zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa rozčleňujú z hľadiska účelu a časového použitia na:

- a) **mierové zásoby, t.j. zásoby materiálu bežnej potreby**, ktoré sa z hľadiska použitia ďalej rozdeľujú na:
 - 1. prevádzkové,
 - 2. výcvikové (výučbové),
 - 3. dispozičné.
- b) **zásoby pre obdobie krízovej situácie**:
 - 1. zásoby pre obdobie krízovej situácie – nedotknuteľné zásoby,
 - 2. základná výbava,
 - 3. zásoby na čas vojny a vojnového stavu:
 - I. pohyblivé zásoby,
 - II. centrálné zásoby,
 - III. špeciálne (predurčené na plnenie osobitnej stanovenej úlohy).

Vojenský predpis „Evidencia materiálu u vojsk Česko-Slovenskej Armády v mieri“ Vševojsk-17-5/s v hlave 1, časť 3 „Evidovanie materiálu nedotknuteľných zásob“ rozdeľuje materiál na materiál nedotknuteľných zásob (NZ) a materiál bežnej potreby (BP) a popisuje vedenie účtovnej evidencie materiálu nedotknuteľných zásob.

Vojenský predpis „Ukládání materiálu nedotknuteľných zásob“ Vševojsk-17-4, vojenský predpis „Evidencia materiálu u vojsk Česko-Slovenskej armády za brannej pohotovosti štátu“ Vševojsk-17-6/s a vojenský predpis „Hospodaření s výstrojním materiálím v Čs. lidové armádě“ Int-2-1 operujú s pojmami materiál bežnej potreby (BP) a nedotknuteľné zásoby (NZ).

Logistická doktrína OS SR SVD-40(B) rozčleňuje zásoby všetkých druhov materiálu z hľadiska účelu a časového použitia:

- a) mierové zásoby, ktoré sa z hľadiska použitia delia na:
 - 1. výcvikové,
 - 2. dispozičné,
- b) zásoby na prechod z mieru na vojnový stav, ktoré sa ďalej delia na:
 - 1. zásoby na prechod z mieru na výnimočný stav, núdzový stav, vojnový stav a vojnu,
 - 2. základnú výbavu,
 - 3. zásoby na čas vojny,
- c) zásoby na čas vojny sa udržiujú v nasledujúcich kategóriách:
 - 1. pohyblivé zásoby,
 - 2. operačné zásoby,
 - 3. centrálné zásoby.

Vojenská doktrína LOGISTICKÁ PODPORA OPERÁCIÍ VEDENÝCH POZEMNÝMI SILAMI VDG-40-02/Log (B) rozčleňuje zásoby všetkých druhov materiálu z hľadiska účelu a časového použitia:

- a) mierové zásoby, ktoré sa z hľadiska použitia ďalej delia na:
 - 1. výcvikové,
 - 2. dispozičné,
- b) zásoby na prechod z mieru na vojnový stav,
- c) zásoby na čas vojny.

Zásoby na podporu boja sa udržiavajú na 30 dní (Day of Supply – DOS) v nasledujúcich kategóriách:

- a) pohyblivé zásoby,
- b) operačné zásoby,
- c) centrálné zásoby.

V prípade nasadenia jednotky pozemných síl v rámci síl NATO a EÚ sa zásoby delia na:

- a) pohyblivé zásoby (Accompanying Supplies),
- b) ďalšie zásoby (Follow-on Supplies),
- c) operačné rezervy (Operation Reserve).

Spoločná vojenská doktrína VzS OS SR, SVD VzS OS SR (B) na zabezpečenie vzdušných síl OS SR v stave bezpečnosti, na zabezpečenie výcviku, pohotovosti a bojovej pohotovosti jednotiek vzdušných síl OS SR sa vytvárajú zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa z hľadiska účelu a časového použitia delia na:

- a) mierové zásoby, t.j. zásoby materiálu bežnej potreby, ktoré sa z hľadiska použitia ďalej rozdeľujú na:
 - 1. prevádzkové,
 - 2. výcvikové (výučbové),
 - 3. dispozičné,
- b) vojnové zásoby, t.j. zásoby, ktoré sa ďalej rozdeľujú na:
 - 1. zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti do vojnového stavu, na výnimočný stav a na núdzový stav,
 - 2. zásoby na zabezpečenie bojovej činnosti, pohyblivé, operačné a centrálné zásoby,
 - 3. základná výbava,
 - 4. špeciálne (predurčené na plnenie osobitnej stanovenej úlohy).

Služobná pomôcka VEDENIE OPERÁCIÍ BRIGÁDOU (B) SPG-3-12/Všeob a VEDENIE OPERÁCIÍ PRÁPOROM (C) SPG-3-14/Všeob v súvislosti s pohyblivými zásobami používajú pojmy:

- a) vezené zásoby,
- b) bojové zásoby.

Služobná pomôcka LOGISTICKÁ PODPORA PRÁPOROVÝCH OPERÁCIÍ ROTOU BOJOVÉHO ZABEZPEČENIA SPG-4-4/Log v prílohe č. 1 definuje DOS – Day of Supply ako **denné zásoby**.

Služobná pomôcka MOBILIZAČNÁ PRÍPRAVA – MATERIÁLOVÁ ČASŤ SPJ-4-1/Mob definuje, že materiál zásobovacích tried I, II, III, IV a V je jedným z rozhodujúcich predpokladov pre zaistenie bojaschopnosti útvarov ozbrojených síl a slúži na zabezpečenie ich pripravenosti na riešenie krízových situácií a na obranu Slovenskej republiky, materiál sa vedie podľa zásobovacích tried za každý útvar samostatne a podľa použitia ho rozdeľujeme na:

- a) materiál na mobilizáciu – materiál plánovaný na použitie od začiatku mobilizácie do dosiahnutia mobilizačnej pohotovosti,

- b) materiál na bojové (odborné) stmelenie – materiál plánovaný na použitie od doby dosiahnutia mobilizačnej pohotovosti do doby ukončenia bojového odborného stmelenia,
- c) materiál na bojovú činnosť – materiál plánovaný na 30 dní bojovej činnosti.

Služobná pomôcka Zásady použitia logistiky vzdušných síl SPA-41-01/dokt (A) definuje, že na zabezpečenie vzdušných síl v stave mieru, na zabezpečenie výcviku, pohotovosti a bojovej pohotovosti jednotiek vzdušných síl sa vytvárajú zásoby všetkých druhov materiálu, ktoré sa rozčleňujú z hľadiska účelu a časového použitia na:

- a) mierové zásoby, t.j. zásoby materiálu bežnej potreby, ktoré sa z hľadiska použitia ďalej rozdeľujú na:
 - 1. prevádzkové,
 - 2. výcvikové (výučbové),
 - 3. dispozičné.
- b) vojnové zásoby, t.j. zásoby, ktoré sa ďalej rozdeľujú na:
 - 1. zásoby na prechod z mieru na vojnový stav, na výnimočný stav a na núdzový stav,
 - 2. zásoby na zabezpečenie bojovej činnosti, – pohyblivé, operačné a centrálné zásoby,
 - 3. základná výbava,
 - 4. špeciálne (predurčené na plnenie osobitnej stanovenej úlohy).

Záver a Diskusia

Z vyššie uvedených faktov v druhom a treťom bode článku jasne vyplýva potreba spresniť a ujednotiť definovanie základných legislatívnych ustanovení [3].

V rámci zvyšovania pripravenosti a bojaskopnosti ozbrojených síl Slovenskej republiky je značná pozornosť tvorbe zásob venovaná aj v politicko-strategickom dokumente „Biela kniha o obrane Slovenskej republiky“. Tvorba zásob je závislá od skvalitnenia fungovania systému obranného plánovania a možnosti zapájania sa obranného priemyslu Slovenskej republiky do zabezpečovania výzbroje, techniky a materiálu pre ozbrojené sily Slovenskej republiky. Výška a množstvo zásob ozbrojených síl je závislé od postupného zvyšovania spôsobilostí ozbrojených síl Slovenskej republiky v kontexte ich transformácie, postupného prezbrojovania a tempa modernizácie a možnosti využívania služieb podporných agentúr NATO a Európskej obrannej agentúry [5].

Je nutné vyselektovať a prehodnotiť sortiment druhov výzbroje, techniky a materiálu, ktorými by ozbrojené sily Slovenskej republiky disponovali v zásobách (pre zabezpečenie krízovej situácie) [2].

Pre oblasť definícií a členenia jednotlivých druhov zásob je v súčasnosti platných niekoľko desiatok dokumentov, ktoré v lepšom prípade duplicitne definujú rovnaké druhy zásob, ale v mnohých prípadoch jednotlivé definície zásob sú nejednotné a nejednoznačné, čím dochádza k duplicitnému vytváraniu tých istých druhov zásob.

Základné definovanie a členenie jednotlivých druhov zásob je stanovené v Uznesení Vlády SR č. 435 z 28. septembra 2016 k dokumentu „Stanovenie výšky zásob materiálu používaného v ozbrojených silách Slovenskej republiky na zabezpečenie bojovej činnosti“, ktoré je východiskovým dokumentom pre členenie a definovanie jednotlivých druhov zásob podľa potrieb ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Na základe vyššie uvedeného navrhujeme:

A. Zásoby rozdeliť na:

- Zásoby v stave bezpečnosti
 1. Prevádzkové zásoby (zabezpečenie prevádzky a výcviku).
 2. Zvláštne zásoby (zásoby pre plnenie neočakávaných úloh napr. povodne, snehové kalamity, český model KALICH, ktoré by nahradili dispozičné zásoby).
- Zásoby pre zabezpečenie mobilizácie, krízového stavu a vojenských operácií mimo územia (krízové zásoby)
 - a) Zásoby na prechod zo stavu bezpečnosti na krízovú situáciu:
 1. zásoby na zabezpečenie mobilizácie,
 2. materiál na bojové (odborné) stmelenie.
 - b) Zásoby pre čas krízovej situácie (v DOS):
 1. základná výbava,
 2. pohyblivé zásoby,
 3. centrálné zásoby.

B. Zadefinovať neznížiteľné zásoby ako zásoby, ktoré stanovujú minimálnu výšku zásob, ktoré je potrebné udržiavať pre zabezpečenie mierového života, bojovej pohotovosti a zabezpečenie krízovej situácie. Tvorené sú zásobami bežnej potreby stanovené materiálovým hospodárom na základe napr. technologických požiadaviek, charakteru (vlastností) materiálu, atď., zásobami na prechod z mierového stavu na krízovú situáciu a zásobami pre čas krízovej situácie.

C. Popísať vzájomnú previazanosť zásob

- Pri tvorbe krízových zásob nevytvárať zásoby na každú krízovú situáciu samostatne, ale vytvoriť zásoby pre situáciu, ktorá vyžaduje najvyššie zásoby. Z týchto zásob vyčleňovať zásoby pre ostatné situácie, úlohy krízového stavu.
- Zvážiť podľa zavedenie pojmu „riadenia odložiteľnej potreby“ podľa návrhu, ktorým sa zaoberá Armáda Českej republiky. Vychádza z hodnotenia rizika vzniku vojnového konfliktu, hodnotenia dostupnosti majetku na trhu, predpokladaných strát a spotreby.

Literatúra

- [1] BREZULA, J. *Prvky obrannej infraštruktúry a ich vedenie v ústrednej evidencii*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná

- bezpečnosť 1017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- [2] MARCHEVKA, M. *Vytváranie zásob pre krízové situácie*. Zborník z konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1015. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2015. ISBN-978-80-8040-427-07.
- [3] TREBULA, M. *Aktuálne nároky na manažéra materiálu letectva a protivzdušnej obrany v oblasti logistických informačných systémov*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- [4] TREBULA, M. *Metódy optimalizácie materiálového manažmentu aplikovateľné v podmienkach vzdušných síl Ozbrojených síl Slovenskej republiky*. In Zborník vedeckých a odborných prác „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016“. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2016, s. 615. ISBN 978-80-8040-534-2
- [5] GUBÁŠ, F. *Medical Support of Military Operations Led by Organizations of International Crisis Management*. In Science and Military 1/2015, 2015, 1/2015, Liptovský Mikuláš: AOS gen. M. R. Štefánika. s. 25-29. ISSN 1335-8885. Internetové zdroje < www.aos.sk >.
- [6] ŠAHIN, S. *Public international law and the self-proclaimed newly declared republics*. Zborník z 8. medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 1017. AOS, Katedra bezpečnosti a obrany. Liptovský Ján. 2017. ISBN-978-80-8040-551-09.
- [7] ŠKOLNÍK, M. a kol. *Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte MO SR*. Záverečná správa o riešení projektu vedy a výskumu VVV-05/2013, SEOP-31/20-1-2012-OdPP. AOS GMRŠ, Liptovský Mikuláš 2014.
- [8] ŠKOLNÍK, M., BELAN, L. *Obranné plánovanie. Základy plánovania a projektovania v systéme obrany a bezpečnosti SR*. 1. vydanie. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 189 s. ISBN 978-80-8040-522-9.

Autor:

¹**doc. Ing. Miroslav Školník, PhD.** - Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, e-mail: miroslav.skolnik@aos.sk

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

The Security of Company Management Teams

Bezpečí vedení firmy

Vladislav ŠTEFKA¹

¹*Tomas Bata University in Zlín, Faculty of Applied Informatics, Nad Stráněmi 4511,
760 05, Zlín, Czech Republic*

Abstract:

Assuring the effective protection of the highest management levels in firms is an extremely important component of those firms. Today, this no longer only has to do with protection against physical attacks, since the greatest risk now is that of cybernetic threats. Company Security Directors must also build top-level management security measures relevant to their responsibilities.

Keywords: *Risk, Risk Analysis, Management Protection, Cybernetic Threats*

Abstrakt:

Zajištění účinné ochrany nejvyšších manažerů firmy je extrémně důležitou součástí firmy. V dnešní době nejde již jen o ochranu před fyzickým napadením, neboť velkým rizikem se stávají kybernetické hrozby. Bezpečnostní ředitelé firem musí stavět ochranu nejvyššího managementu na vysokou příčku své odpovědnosti.

Klíčové slovo: *Riziko, analýza rizik, ochrana manažerů, kybernetické hrozby*

Introduction

Security managers in firms must ensure that the managers of that firm are not easily vulnerable targets, through whom it would be possible to gain access to in-house data. To this end, they must constantly seek out possibilities for permanent security training programmes, which are readily available on the market. However, this training is focused on the configuration of security mechanisms, penetration testing techniques, or forensic data collection from computer systems. One of the many threats is the social engineering system, which is used for fraud based on the intermediary of human behaviour. Social Engineering is, in essence, the art of gaining access to buildings, systems, or data by using human psychology instead of burglary or hacking. Instead of trying to find vulnerabilities in the software, social engineers can call employees and

give them the impression that they are actually involved in the technical support of the firm, and thereby lure employee's access passwords from them.

1. Is our firm secure?

Even though one has invested heavily into security technologies, and use the right security policies and processes, and endeavour to measure their effectiveness and constantly improve everything; a clever hacker can find a way to get around these measures and find a way in. A natural part of people's natures is to trust, an aspect that social engineers focus on. If they want to enter a building, they do not care about the system of name-tags and passes. They simply come in, and self-confidently request someone, under a fake pretext, to enable them to get in. as soon as a social engineer gains the password of a trusted employee, they simply log-in, and find sensitive data. With an access-card or building access code, one can gain access not only to the data, but also steal property, or harm people. For example, if someone reads an e-mail which purports to be from another colleague, the majority of us look at it and want to believe it - especially if it expresses something real and concrete. If the message appears to be a co-worker, most people will not only open it, but will also click on the content of that e-mail. In the same way, this works for attacks on the phone or personally; for example, when someone pretends to be a good associate of your well-known acquaintance. People do not want to appear sceptical; most people want to be kind and are otherwise trained to submit to this hierarchy, and this is clear in work environments.

These people will often familiarise themselves over weeks and months with your company - and, according to the importance of the information they are looking for, until eventually, they come in person, or call you. Their preparations are systematic, and may include finding the company's list of phone numbers, diagrams of the organisational structure, and obtaining information about the public and private lives of executives. Gaining one's trust can also be by means of telephone calls, where they transmute themselves into being a co-worker - or a trustworthy external body; like for instance, a criminalist or auditor. Equally, the way of conducting a call must be such that people feel comfortable and to engender their confidence in them. Another trick may also be the use of corporate slang and slogans, or the music used by the company while one waits for a telephone call to be connected.

A very common trick is - for example, a request to hold the door combined with the apology "I do not have my key or access card on me at the moment. A person with this request need not appear suspicious. Another trick is to use the approach where the intruder waits near reserved smoking areas where employees go for a cigarette break. These people are then considered to be a fellow smoking colleague - especially in large companies; where many members of staff do not know each other, or think that they are new, fellow smoking co-workers. After entering the building, it is enough to simply follow and watch events, or see common things, or simply - to collect the waste from wastepaper bins that does not go through a shredder.

In essence, the number of other scams cannot even be identified. Actuating factors include fear, curiosity and lack of attention. The targeted worker gets a message asking whether they have seen any particular video in which they are portrayed; or scams that

claim the targeted person has an infected computer, has an overflowing mailbox, or needs to restart their computer. Scammers often use links to charity links, trying to persuade users to open an attachment infected with malware - whose interesting topics are links to artists, actors, politicians, or to various interest-based links like music, collectibles or gardening.

2. The fundamental issue is employee training

The most important defensive element is information and awareness to make employees aware that they can be subject to a wide range of attacks. The attacks can be targeted not only on the top management, managers and supervisory staff; but also their subject of interest may be a worker at the opposite end of the scale, i.e., receptionists and corporate parking space guards. For this reason, these workers must also receive adequate training. It is therefore advisable to use a comprehensive security awareness program that will be regularly updated to cover both the general threats posed by phishing as well as newly evolving targeted cyber threats. The aim of an organisation should be to build a robust system that minimises the impact of serious attacks on the operations of the corporate network and systems. Achieving such a robust system is a challenge, but this can be achieved through the correct choice and implementation of the security rules. The most basic condition is however, to keep all of the IT systems and its components up-to-date. In the case that one wants these systems to be as safe as possible, one needs to regularly perform patching – not only of the main operating systems, but also its applications, while not forgetting third-party applications.

The basic rules that security managers should follow, are:

- ***Risk Analysis***, which includes the complex analysis of all possible risks. What is important, is the identification of irreplaceable in-company workers who can, due to their positions, be the subject of such attacks. Here, we have to evaluate the impacts for the firm if this really did happen. In the case of assessing whether any immediate contacts have penetrated dangerous areas, one n we evaluate often to drive to dangerous places they have experienced any threats or threats, or that they have already experienced any such, one must discover their personal, working and public style. Based on this information, one can get an overview of what risks one could face, and what security measures one needs to have implemented.
- ***Security Measures Despite Leadership Resistance***; the cost of success in business is related to the supervision of one's personal and professional lives, which could make many executives feel uncomfortable; for this reason, the most effective measures are to convince a manager to check their spam filter. Such a challenge then motivates the individual to focus on their vulnerability in both real and virtual environments.
- ***Ensuring a High Level of Security Measures in Working Practises and the Senior Management's Own Equipment and Facilities***; Both personal, and business information, are transmitted through the same devices that we use for

work and personal purposes at the same time. The ideal situation is where one uses differing communication systems for work and personal needs. Therefore, it is recommended that one uses data encryption and- at the same time, also protect each device by passwords, antivirus software, or an updated operating system. A major problem is the use of the same equipment by family members and – predominantly, children; since, is especially true that children can lead to parents, in their roles as managers, encountering such problems.

*- **Informing Company Management about Social Engineering and Phishing;** The highest levels of management and membership of leadership positions are one of the primary goals for phishing, whaling and other types of attacks aimed at accessing important company information. It is therefore, important for managers to detect such attacks in a timely manner. Training sessions ranging from Basic Threat Detection to Threat Detection and Phishing Attack Simulations, and about Third Party Applications and the Encryption and Isolation of Email Communications. This task should primarily be directed to management assistants, thereby reducing the pressure on the Managing Director themselves. Modern e-mail clients are often the cause of making it difficult to distinguish an in-company internal report from an external one. One recommended way is that these may be differentiated by different colour coding.*

*- **Creating Business Travel Rules;** the vast majority of managers and directors are often on the move – e.g. conferences, meetings, visits to their clients, etc. This represents a high level of risk - mainly given by the fact that their travels are well known well in advance. One of the basic rules can be, to reject joint travel of key business representatives at the same time and using the same means of transport; another rule might be a ban on the use of mobile devices during journeys, for example, laptops should be especially borrowed for the duration of a journey, since they do not contain any sensitive data.*

Conclusion

In conclusion, it is important to understand that this is not an isolated problem in everyday life. This problem has already arisen in a number of companies and state organisations in the Czech and Slovakian Republics. On the other hand, one must admit that one will never be able to completely prevent these attacks; which however, must not be the main argument for ignoring these risks. If one wants to keep these systems as safe as possible, one must regularly implement patches - both for the operating systems and the applications themselves, and also not forget third-party applications. Specialised tools that are capable of performing the whole process completely automatically, without unnecessary use of expensive human resources, can help us with maintaining systems in their current state. By purchasing, implementing and regularly using selected software, risk minimisation – as well as gaining the trust of cooperating companies can be achieved. Technical measures are, of course, primary; but it is also important to realise that a number of attacks also take place outside the workplace – e.g., in bars, which are areas which offer extraordinarily effective ways of gathering information.

This has to do therefore with place where training and awareness can be of help in avoiding unpleasantness.

References

- [1] PROSKE, D. *Catalogue of Risks. Natural, Technical, Social and Health Risks*. Berlin: Springer-Verlag, 2008. p.520

Author:

¹Vladislav ŠTEFKA - Tomas Bata University in Zlín, Faculty of Applied Informatics,
Nad Stráněmi 4511, 760 05, Zlín, Czech Republic

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Shaping of the President's powers in the field of security in the years 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA¹

¹Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Abstract:

Autor artykułu pokazuje kształtowanie pozycji ustrojowej prezydenta w świetle konstytucji w zakresie bezpieczeństwa. Stosując metody porównawcze, analizy ukazuje, że kompetencje przypisane prezydentowi w aktach konstytucyjnych nie przekładają się na rzeczywiste działania w dziedzinie bezpieczeństwa.

Keywords: konstytucja, prezydent, bezpieczeństwo

Abstract:

The author of the article shows the constitutional position of the president in the light of the constitution in the field of security. By applying comparative methods, the analysis shows that the powers assigned to the president in constitutional acts do not translate into real security actions.

Keywords: constitution, president, security

Introduction

Przytoczona tutaj nowelizacja konstytucji z 7 kwietnia 1989 r. w literaturze określana jest jako najgłębsza zmiana konstytucyjna w całej naszej historii¹, ponieważ była pierwszym aktem zmieniający Konstytucję PRL z 1952 r. otwierając drogę do transformacji ustrojowej i rozpoczęcia procesu odejścia od ustroju PRL². Kolejne

¹ W. Sokolewicz, Kwietniowa zmiana Konstytucji, Państwo i Prawo 1989, nr 6, s. 3-4.

² A. Szmyt, Dokonywanie zmian przepisów konstytucyjnych, [w:] 20 lat transformacji ustrojowej w Polsce, Materiały konferencyjne, 51. Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego, Warszawa, 19-

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

zmiany konstytucji nie już tak wielkiego znaczenia i były raczej koniecznością podyktowaną dynamicznie zmieniającymi się uwarunkowaniami politycznymi³.

Wracając do przywrócenia urzędu prezydenta o silnych kompetencjach – także w obszarze bezpieczeństwa - nowelizacja kwietniowa poświęcała prezydentowi Rozdział 3a, w którym przypisano prezydentowi następujące kompetencje:

- 1) Prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest najwyższym przedstawicielem państwa w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych,
- 2) Prezydent stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium,
- 3) Prezydent czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz międzynarodowych sojuszy politycznych i wojskowych,
- 4) Prezydent wykonuje swoje uprawnienia i obowiązki na podstawie i w ramach Konstytucji oraz ustaw,
- 5) Prezydent jest zwierzchnikiem Sił Zbrojnych,
- 6) Prezydent przewodniczy Komitetowi Obrony Kraju - organowi właściwemu w sprawach obronności i bezpieczeństwa państwa,
- 7) Prezydent może wprowadzić stan wojenny na terytorium kraju, oraz ogłosić częściową lub powszechną mobilizację.
- 8) Prezydent może wprowadzić, stan wyjątkowy, jeżeli powstało zagrożenie wewnętrzne bezpieczeństwa państwa lub w przypadku klęski żywiołowej⁴.

Przestrzeganie między państwowych sojuszy politycznych i wojskowych⁵ dotyczyło wówczas zobowiązań wynikających z przynależności Polski do Układu Warszawskiego i RWPG oraz z wprowadzonego nowelizacją z lutego 1976 r.⁶ zapisu mówiącego, że „Polska Rzeczypospolita Ludowa jest państwem socjalistycznym⁷ umacniającym przyjaźń i współpracę ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i innymi państwami socjalistycznymi”.

Ówczesny kontekst polityczny był powodem ustanowienia tak silnej pozycji prezydenta gen. W. Jaruzelskiego w przepisach konstytucji. Na uwagę zasługuje fakt, że na mocy przedmiotowej nowelizacji Prezydent posiadał uprawnienie do rozwiązania Sejmu i Senatu przed upływem kadencji oraz w sytuacji, kiedy Sejm (...) „uchwali ustawę lub podejmie uchwałę uniemożliwiającą prezydentowi wykonywania jego konstytucyjnych uprawnień”⁸ określonych w art. 32 ust. 2⁹. W kwestii niektórych

21 czerwca 2009 r., s. 61, za: A. Bień-Kacała, Rewizja czy zmiana konstytucji? (Charakter prawny nowelizacji konstytucji z 1989 r.), „Studia Iuridica Toruniensia”, tom VII, 2010, nr 7, s. 90-104.

³ S. Rogowski, Nowelizacje konstytucji z 22 lipca 1952 r. w latach 1989-1991, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2009, nr 12, s. 309-330.

⁴ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

⁵ Art. 32, ust. 2 Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

⁶ Art. 3a, ust. 2 nowelizacji Konstytucji z 10 lutego 1976 r., Dz. U. nr 5, poz. 29.

⁷ Art. 1, ust. 1 nowelizacji Konstytucji z 10 lutego 1976 r., Dz. U. nr 5, poz. 29.

⁸ Art. 30, Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

⁹ S. Rogowski, Nowelizacje konstytucji z 22 lipca 1952 r w latach 1989-1991 (w): Studia z dziejów państwa i prawa polskiego 12, UW Warszawa, 2009, s. 314.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

kompetencji Prezydenta w zakresie bezpieczeństwa¹⁰ ustawa konstytucyjna odsyłała do innych ustaw poprzez zapis, że: „warunki i skutki prawne oraz tryb wprowadzenia stanu wojennego i stanu wyjątkowego określają ustawy”¹¹. Ponadto art. 33 pkt 1 stanowił, że prezydent ma uprawnienie do „powoływania i odwoływania ministrów stanu upoważnionych do wykonywania w jego imieniu powierzonych im czynności. Zakres upoważnienia określa Prezydent”¹². A zatem nowelizacja kwietniowa dawała prezydentowi bardzo szerokie uprawnienia nie tylko w zakresie bezpieczeństwa państwa. Wprowadzone uprawnienia konstytucyjne w odniesieniu do restytuowanego urzędu Prezydenta, miały na celu wzmocnienie jego pozycji kontrolnej nad właściwym kierunkiem zachodzących wówczas dynamicznych przemian¹³.

W omawianym obszarze kompetencji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa państwa do 1990 r. duże znaczenie odgrywał ciągle Komitet Obrony Kraju (KOK) powołany na mocy wspólnej uchwały Rady Ministrów i Rady Państwa¹⁴ dnia 21 grudnia 1955 r. KOK był instytucją wyłącznie partyjną, bowiem zasiadali w nim tylko członkowie władz PZPR z jej I sekretarzem B. Bierutem. Należy podkreślić, że w latach osiemdziesiątych KOK podejmował kluczowe decyzje w zakresie bezpieczeństwa, dotyczące stanu wojennego, np.: militaryzacja kluczowych gałęzi gospodarki, powołanie tzw. komisarzy wojskowych w instytucjach centralnych, wojewódzkich oraz w dużych zakładach przemysłowych i na uniwersytetach. W omawianym okresie, czyli począwszy od zmiany instytucjonalnej w 1989 r., rola KOK znacząco zmalała, ponieważ po restytuowaniu urzędu Prezydenta PRL stał się on Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych i przewodniczącym KOK. W październiku 1989 r. prezydent gen. W. Jaruzelski rozszerzył strukturę KOK o lojalnych wobec siebie polityków - szefa Kancelarii Prezydenta, zastępców ministrów obrony narodowej i spraw wewnętrznych oraz ministra transportu, żeglugi i łączności. Jak widać są to kluczowe stanowiska i resorty z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa¹⁵.

Ważnym dokumentem w omawianej kwestii było zatwierdzenie przez KOK (z udziałem strony solidarnościowej w obradach KOK) w lutym 1990 r. „Doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej”¹⁶. Doktryna potwierdziła w swoich zapisach, (w rozdziale VI), że „zwierzchnikiem sił zbrojnych jest Prezydent RP a naczelnego dowódcę sił zbrojnych na wypadek wojny powołuje sejm”. Rozdział IX doktryny stanowił, że: „zadania dla poszczególnych ogniw władzy i administracji państwowej wynikające z doktryny obronnej RP, określają organy konstytucyjne właściwe w

¹⁰ B. Dziemidok-Olszewska, Instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2003, s. 25.

¹¹ Art. 32i, pkt 3, Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

¹² Art. 33, pkt 1, Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

¹³ M. Kruk, Transformacja polskiego porządku konstytucyjnego w latach 1989-1997, s. 58, L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu. Warszawa 2008, s. 19-20.

¹⁴ Rada Ministrów i Rada Państwa były wówczas kolektywnym urzędem prezydenckim.

¹⁵ A. Paczkowski, Komitet Obrony Kraju w latach 1959-1991. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Collegium Civitas, Warszawa 1989 (w): Studium historyczno-wojskowe, Warszawa 1995. Wojskowy Instytut Historyczny, s. 639.

¹⁶ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1991 r w sprawie doktryny obronnej RP. Monitor Polski nr 9 poz. 66.

**Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa
w lata 1989-1997**
Anna ZAGÓRSKA

sprawach obronności i bezpieczeństwa państwa”¹⁷. Podsumowując w świetle omawianej doktryny zwierzchnikiem sił zbrojnych był prezydent RP a niektóre zadania w zakresie bezpieczeństwa państwa zadania określać mogły także inne organy władzy. Było to niefortunne uregulowanie nie tylko niespójne prawnie, ale także niezgodne z podstawową zasadą wojskową o jednoosobowym przełożeniu mówiącą, że „dowódca może być tylko jeden”. Doktryna ta zastąpiła pochodzące z 1985 r. „Węzłowe założenia obronne PRL”. Radykalną reformę KOK wprowadził po zwycięstwie w wyborach prezydenckich Lech Wałęsa, który zarządzeniem z 31 stycznia 1991 r. w miejsce sekretariatu KOK powołał w strukturze Kancelarii Prezydenta cywilne Biuro Bezpieczeństwa Narodowego. W symboliczny sposób, bowiem 13 grudnia 1991 r. prezydent L. Wałęsa wydał zarządzenie regulujące kompetencje KOK i Biura BN¹⁸. Art. 1 § 1 i 2 stanowił, że KOK „jest organem kolegialnym właściwym w sprawach bezpieczeństwa i obronności określonym w ustawach”. Jego przewodniczącym jest Prezydent RP, a zastępcami Prezes Rady Ministrów oraz Minister Obrony Narodowej. W rozdziale II wskazano, że swoje zadania komitet realizuje poprzez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, którego szef podlega bezpośrednio Prezydentowi.

Zadania Biura odzwierciedlają kompetencje wykonawcze Prezydenta w sprawach bezpieczeństwa państwa. Kompetencje prezydenta w czasie pokoju określa rozdział III § 16.1. w następujący sposób¹⁹:

- 1) gromadzenie i przedstawianie informacji o stanie bezpieczeństwa narodowego przewodniczącemu Komitetu,
- 2) definiowanie zagrożeń tego bezpieczeństwa oraz opracowywanie propozycji sposobów ich usunięcia lub zmniejszenia,
- 3) organizowanie działalności badawczej, informacyjnej i popularyzatorskiej w zakresie problematyki bezpieczeństwa narodowego,
- 4) obsługa merytoryczna i organizacyjna posiedzeń komitetu,
- 5) nadzór nad realizacją decyzji komitetu i jego przewodniczącego,
- 6) współpraca z agendami parlamentu i rządu oraz organami terenowej organizacji państwowej i samorządowej w sprawach związanych z obronnością i bezpieczeństwem
- 7) wykonywanie innych zadań ustalonych przez komitet i jego przewodniczącego.

Zarządzenie to określiło także zadania w zakresie powszechnego obowiązku obrony i pozamilitarnej części obronności państwa w rozumieniu ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP²⁰, m in. zasady i trybu wykonywania przez jednostki organizacyjne pozamilitarnej części systemu obronnego, organizowania szkolenia obronnego oraz opracowania założeń obrony państwa w warunkach wzrostu zagrożenia i wojny. W pkt. 4 § 16.1. określono, że „Biuro wykonuje także inne czynności związane

¹⁷ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1991 r w sprawie doktryny obronnej RP. Monitor Polski nr 9 poz. 66.

¹⁸ Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 13 grudnia 1991 r. w sprawie składu oraz zasad i trybu działania KOK oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Monitor Polski nr 47 poz. 332.

¹⁹ Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 13 grudnia 1991 r. w sprawie składu oraz zasad i trybu działania KOK oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Monitor Polski nr 47 poz. 332.

²⁰ Art. 20 p. 2 i 3 Ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

z realizacją kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawach bezpieczeństwa narodowego dotyczących w szczególności obronności państwa i porządku publicznego²¹.” Punkt ten jako ostatni punkt omawianego paragrafu przedmiotowego zarządzenia potwierdza, że wymienione zadania Biura są jednocześnie kompetencjami prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa.

Następnym krokiem w ewolucji kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w latach 1989-1997 było przyjęcie podczas obrad KOK - pod przewodnictwem Prezydenta L. Wałęsy - w dniu 2 listopada 1992 r. dwóch ważnych dokumentów: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” i „Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej”.

Zgodnie z zapisami zawartymi w omawianej noweli kwietniowej Prezydent jak wspomniano miał szerokie kompetencje ogólne, które w sposób oczywisty wpływały bezpośrednio oraz pośrednio na kompetencje w dziedzinie bezpieczeństwa. Dotyczy to chociażby przywileju doboru ministrów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo czy wyłączności prezydenta na przedstawienie kandydata na premiera. Omawiana nowela kwietniowa podobnie jak wiele ustaw z tego okresu była ustawą niespójną i przejściową pomiędzy systemami politycznymi: prezydenckim i parlamentarnym²². Należy dodać, że pomimo szerokich uprawnień wynikających z omawianej noweli, ówczesny prezydent W. Jaruzelski z nich nie korzystał pozwalając niejako na dziejące się zmiany polityczne akceptując reformy wprowadzane przez „solidarnościowy” rząd T. Mazowieckiego²³.

Dnia 29 grudnia 1989 r. Parlament dokonał kolejnej nowelizacji konstytucji (tzw. nowela grudniowa). Zmiany polegały na usunięciu zapisów o kierowniczej roli partii oraz o przyjaźni Polski z ZSRR. Nowela grudniowa określiła także Polskę, jako „demokratyczne państwo prawa”, w którym obowiązuje pluralizm polityczny, swoboda działalności gospodarczej i ochrona własności. Z perspektywy tego opracowania należy dodać, że nowela grudniowa nie wprowadzała żadnych zmian w obszarze kompetencji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa. Także następna nowelizacja konstytucji z września 1990 r.²⁴ nie wprowadzała zmian w zakresie kompetencji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa.

Po wyborach prezydenckich w grudniu 1990 r., które wygrał L. Wałęsa i po demokratycznych wyborach jesienią 1991 r. w Parlamencie nastąpiło silne rozbitcie partyjne. Wobec trudności z utrzymaniem kolejnych gabinetów (rządów) 23 kwietnia 1992 roku Sejm przyjął ustawę o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji RP. Do czasu nowej konstytucji 17 października 1992 r. przyjęto ustawę konstytucyjną o wzajemnych stosunkach pomiędzy władzą ustawodawczą i wykonawczą RP oraz o

²¹ Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 13 grudnia 1991 r. w sprawie składu oraz zasad i trybu działania KOK oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Monitor Polski nr 47 poz. 332.

²² I. Bokszczanin, Prezydent V Republiki Francuskiej, [w:] Prezydent w państwach współczesnych, red. J. osiński, Warszawa 2000; K. Wołowski, Prezydent republiki w powojennej Francji, Warszawa 1973; E. Gulewicz, Model francuski (V Republika), [w:] Konstytucyjne systemy rządów, red. M. Domagała, Warszawa 1997; E. Popławska, Instytucja prezydenta w systemie politycznym V Republiki Francuskiej, Warszawa 1995.

²³ R. Mojak, Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989-1992, Warszawa 1994, s. 306-307.

²⁴ W 1990 roku Prezydent W. Jaruzelski ogłosił gotowość ustąpienia z urzędu prezydenta, co było przyczyną nowelizacji konstytucji polegającej na wprowadzeniu trybu powoływania prezydenta w głosowaniu powszechnym.

**Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa
w lata 1989-1997**
Anna ZAGÓRSKA

samorządzie terytorialnym (kolejna tzw. mała konstytucja)²⁵. Z perspektywy przedmiotu tej pracy pozycja konstytucyjna prezydenta nie była już tak silna jak w noweli kwietniowej i można ją nazwać pozycją kompromisową. Mała konstytucja ustanawiała następujące kompetencje prezydenta:

- ma szczególną i decydującą pozycję w zakresie obronności i bezpieczeństwa państwa,
- kieruje polityką państwa w stosunkach zagranicznych,
- ma prawo weta wobec ustaw i możliwość kierowania ustaw do Trybunału Konstytucyjnego (TK),
- zachowuje prawo rozwiązania Sejmu w sytuacjach nadzwyczajnych,
- powołuje sędziów; na wniosek Krajowej Rady Sądowniczej,
- powołuje kierownictwo Sądu Najwyższego oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego
- wykonuje prawo łaski²⁶.

Silna wówczas pozycja ówczesnego Prezydenta L. Wałęsy nie pozwalała ustawodawcy do wprowadzenia ograniczeń dla urzędu prezydenta. W omawianym obszarze bezpieczeństwa prezydent zachował dotychczasowe kompetencje w zakresie bezpieczeństwa państwa. Art. 28 ust. 2 stanowi, że: „(...) prezydent czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium oraz przestrzegania umów międzynarodowych”. Z kolei w postanowieniach zawartych w art. 34 mała konstytucja przypisała prezydentowi kompetencje w zakresie sprawowania kierownictwa w dziedzinie zewnętrznego i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Szeroki i bardzo ogólny zakres kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa kolidował w pewnej mierze z kompetencjami rządu w tym samym zakresie (konflikt kompetencyjny), ponieważ prezydent nie miał żadnych uprawnień wobec istniejącego już rządu. Na przykład rząd poprzez Ministra Spraw Zagranicznych może prowadzić własną politykę w dziedzinie bezpieczeństwa zewnętrznego, podczas gdy konstytucja powierza pieczę nad tą polityką prezydentowi natomiast minister spraw zagranicznych podlega premierowi a nie prezydentowi. Tym bardziej, że w małej konstytucji kompetencje w zakresie władzy wykonawczej należały do rządu a nie do prezydenta - art. 51 i art. 52 ust. 1 ustanawiały rząd, jako „organ prowadzący politykę wewnętrzną i zagraniczną, kierujący całością administracji rządowej i podejmujący decyzje we wszystkich sprawach polityki państwa, które nie zostały zastrzeżone dla prezydenta lub innego organu administracji państwowej bądź samorządu”²⁷.

Z drugiej strony silna pozycja prezydenta L. Wałęsy powodowała analogiczną sytuację jak przytoczona tutaj sytuacja z lat 20. XX wieku i rzeczywistej władzy marszałka J. Piłsudskiego. Parlamentarne zapisy małej konstytucji były niezgodne z

²⁵ Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym. Dz. U. z dnia 23 listopada 1992 r. nr 84, poz. 426.

²⁶ R. Balicki, Uprawnienia prezydenta w nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – zagadnienia podstawowe, „Przegląd Prawa i Administracji”, t. XI, red. B. Banaszak, Wrocław 1998, s. 23.

²⁷ J. Ciapała, Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989-1997), Warszawa 1999, s. 25-26.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

prezydencką rzeczywistością polityczną²⁸. Sposób sprawowania urzędu przez prezydenta L. Wałęsę umacniał wbrew parlamentarnej konstytucji system prezydencki²⁹ czego dowodem może być uzyskanie przez prezydenta (nieprzewidywanych w małej konstytucji) kompetencji dotyczących obsady trzech kluczowych w kwestii bezpieczeństwa ministerstw (MSW, MON i MSZ). W rzeczywistości w omawianym okresie ministerstwa te faktycznymi kompetencjami premiera a nawet sejmu. Przy wyborze rządu, Sejm musiał uzyskać zgodę Prezydenta przy obsadzaniu tych resortów (dlatego nazwano je resortami prezydenckimi). Mała Konstytucja „poszła” w kierunku modelu (systemu politycznego) parlamentarnego osłabiając kompetencje prezydenta a wzmacniając pozycję Sejmu. Omawiana ustawa konstytucyjna (z 17 października 1992 r. - mała konstytucja) w kwestii kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa stanowiła także, że „na czas wojny Prezydent RP mianuje i zwalnia Naczelnego Dowódcę”³⁰. Podkreślić należy, że nie wydano w tym zakresie żadnych aktów normatywnych definiujących miejsce i zadania prezydenta w systemie bezpieczeństwa państwa. Niewiele zmian w omawianym zakresie wprowadziła także ustawa z 29 sierpnia 2002 r. „O stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej”³¹.

W pierwszych latach demokracji w Polsce pojawiło się wiele sporów pomiędzy prezydentem, rządem i Sejmem. Wotum nieufności wobec rządu i rozwiązanie Sejmu przyniosło nowe wybory we wrześniu 1993 r., które wygrała koalicja SLD – PSL. Ponadto w wyborach prezydenckich w 1995 roku, wygrał lider SLD A. Kwaśniewski. Koalicja SLD-PSL preferowała parlamentaryzm jednak nie osłabiła rzeczywistości istniejącej silniejszej prezydentury niż określała to mała konstytucja. Stan silniejszej - niż wynikało to z konstytucji - pozycji prezydenta trwał do wyborów prezydenckich w 1995 roku, w których wybrano na prezydenta A. Kwaśniewski. Wobec także lewicowego parlamentu prezydent A. Kwaśniewski nie wykorzystywał swoich kompetencji, co sprawiło wrażenie ich „uśpienia” do czasu wyborów parlamentarnych w 1997 r., po których kompetencje prezydenta zaczęły się ponownie rysować³².

W 1995 i 1996 r. dwukrotnie nowelizowano małą konstytucję a w latach 1993-1997 przygotowano 7 projektów wniesionych do Komisji Konstytucyjnej³³, m in. projekt dotyczący pozycji i roli prezydenta w systemie władz. Omawiany okres 1989–1997 był okresem największych zmian ustrojowych w Polsce, co przekładało się na kolejne

²⁸ R. Mojak, Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989-1992, Warszawa 1994, s. 303.

²⁹ R. Balicki, Uprawnienia prezydenta w nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – zagadnienia podstawowe, „Przegląd Prawa i Administracji”, t. XI, red. B. Banaszak, Wrocław 1998, s. 22; T. Słomka, Style prezydentury. Analiza porównawcza, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 6, s. 49-50.

³⁰ Zapis ten został także powtórzony w obecnie obowiązującej Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.

³¹ Kośmider T. (red.), Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych w systemie obronnym Państwa Polskiego, AON, Warszawa, 2014; T. Kośmider, Rola i miejsce Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych w przygotowaniach obronnych państwa polskiego. Od deskrypcji do ekstrapolacji. Akademia Obrony Narodowej, www.klubgeneralow.pl, (dostęp 30 czerwca 2017).

³² L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne zarys wykładu wydanie 10, Wydawnictwo Liber, Warszawa 2006, s. 19-24.

³³ Zgromadzenie Narodowe przyjęło nową Konstytucję dnia 2 kwietnia 1997 r. Przyjęcie konstytucji potwierdziło następnie społeczeństwo w referendum konstytucyjnym, które odbyło się 25 maja 1997 r. Konstytucja z dnia 2 kwietnia 1997 roku obowiązuje do dnia dzisiejszego.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

nowelizacje konstytucji i zmiany dotyczące kompetencji prezydenta. Najbardziej istotne zmiany wprowadzała wspomniana nowelizacja kwietniowa, która przywróciła urząd Prezydenta³⁴ i zlikwidowała organ Rady Państwa³⁵. Z kolei dla rodzącej się demokracji największe znaczenie miała nowelizacja grudniowa³⁶.

W literaturze podkreśla się, że silne związki Prezydenta z Parlamentem w pierwszych aktach konstytucyjnych po 1989 r. wynikały z dotychczasowych związków Rady Państwa³⁷, którą Prezydent zastąpił w strukturze organów państwa³⁸.

Wszystkie akty konstytucyjne z początków III Rzeczypospolitej stanowiły, że „prezydent czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium oraz przestrzegania międzypaństwowych sojuszy politycznych i wojskowych”³⁹. Sformułowanie „stoi na straży” jest mało precyzyjne i nie określa jednoznacznie kompetencji prezydenta. Można to interpretować zarówno, jako cele postawione przed prezydentem przez konstytucję lub jako kompetencje prezydenta rozumiane, jako jego uprawnienia i przywileje. Przy tych kontrowersjach dotyczących kompetencji ogólnych i pozycji ustrojowej prezydenta w literaturze podkreśla się jednak, że brak precyzji nie dotyczył wyraźnie sformułowanych kompetencji w zakresie bezpieczeństwa państwa⁴⁰.

W omawianym okresie 1989-1997, czyli do czasu uchwalenia obowiązującej dziś konstytucji w Polsce obowiązywał tzw. otwarty system źródeł prawa opierający się na przepisach konstytucyjnych. W praktyce oznaczało to często wydawanie aktów normatywnych na podstawie zwykłych ustaw a nie ustawy zasadniczej. Rzeczywistość taka prowadziła do rozbieżności interpretacyjnych i powodowała trudności w jednoznacznym określeniu kompetencji poszczególnych organów państwa oraz relacji pomiędzy nimi⁴¹.

Lata tzw. „sejmu kontraktowego” (1989-1991) nazywane są w literaturze okresem prowizorium konstytucyjnego opisywanego kolejnymi nowelizacjami konstytucji (było ich 7) z 1952 r. W omawianym okresie największe znaczenie w doktrynie przywiązuje się⁴², do pierwszego aktu zmieniającego Konstytucję PRL z 1952 r.⁴³, czyli do

³⁴ S. Rogowski, Zasada powszechności wyborów prezydenckich w świetle nowelizacji Konstytucji RP z 27 września 1990 roku, „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 2501, Prawo CCLXXXV, Wrocław 2003.

³⁵ Dz. U. z 1989 r., nr 75, poz. 444.

³⁶ S. Rogowski, Nowela konstytucyjna z 29 grudnia 1989 roku, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, nr. 3063, Prawo CCCU, Wrocław 2008.

³⁷ R. Mojak, Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989-1992, Warszawa 1994, s. 205; R. Mojak, Stanowisko konstytucyjne Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w Małej Konstytucji z 1992 r., „Przegląd Sejmowy” 1993, nr 2, s. 69-72.

³⁸ J. Trzciniński, S. Rogowski, Kształtowanie się pozycji ustrojowej i zasad funkcjonowania Sejmu 1989-1997. Wybrane zagadnienia. Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Materiały konferencyjne, Warszawa, czerwiec 2009, s. 1-4.

³⁹ Art. 32 ust. 2 Ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej Dz. U. 1989 Nr 19 poz. 101.

⁴⁰ L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne zarys wykładu wydanie 10, Wyd. „Liber”, Warszawa 2006, s. 16-19.

⁴¹ A. Rost, Instytucje polskiego prawa konstytucyjnego, UAM, Poznań 2013, s. 17-31; A. Szmyt, Źródła prawa-System (w): A. Szmyt (red.), Leksykon prawa konstytucyjnego, Warszawa 2010, s. 754.

⁴² M. Kruk, Transformacja polskiego porządku konstytucyjnego w latach 1989 – 1997 (w): W. Sokolewicz (red.): Zasady podstawowe polskiej Konstytucji, Warszawa 1998, s. 57.

⁴³ Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r. Dz. U. Nr 33, poz. 232 (w pierwotnym brzmieniu).

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

nowelizacji z kwietnia 1989 r.⁴⁴ (nowela kwietniowa), która zapoczątkowała odchodzenie od ustroju PRL trwającego formalnie do czasu uchwalenia pełnej nowej ustawy zasadniczej, czyli Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r.⁴⁵. Wielu autorów uważa, jednak, że analiza naukowa (tutaj dotycząca kompetencji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa) nie powinna abstrahować od dziejącej się rzeczywistości politycznej, która tworzy elementy „nowej dyskusji konstytucyjnej”⁴⁶.

Kompetencje, funkcje i zadania prezydenta określone w omówionych tutaj poszczególnych aktach konstytucyjnych dotyczą wiązań się z ochroną najważniejszych wartości państwa, takich jak suwerenność, integralność terytorialna oraz bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne. W tych obszarach akty konstytucyjne określają prezydenta, jako „najwyższego przedstawiciela państwa” zarówno na gruncie krajowym jak i międzynarodowym⁴⁷.

Kompetencje prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa przypisane mu przez kolejne akty konstytucyjne ewoluowały od przynależności Polski do Układu Warszawskiego (UW) do członkostwa w NATO. Przemiany polityczno-militarne lat 80-tych i 90-tych XX wieku radykalnie zmieniły układ sił zwłaszcza w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. W okresie przynależności do Układu Warszawskiego Polska nie posiadała własnej i samodzielnej strategii bezpieczeństwa narodowego a realizowała jedynie w kwestii bezpieczeństwa wytyczne wynikające z dokumentów wykonawczych doktryn wojennych Układu Warszawskiego. Dokumentami wykonawczymi do tych doktryn były uaktualniane kolejne wersje dokumentów pod nazwą „Węzłowe założenia obronne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. Były to dokumenty tajne. Ostatnia wersja była przyjęta w 1987 r.⁴⁸.

Przełomowym momentem w zmianie orientacji w zakresie strategii wojennych państw UW była tzw. pierestrojka, kiedy to przyjęto nowe zasady doktryny wojennej Układu Warszawskiego. W czasie 28–29 maja 1987 r. w Berlinie Doradczy Komitet Polityczny Układu Warszawskiego przyjął dokument pod nazwą „O doktrynie wojennej państw-stron Układu Warszawskiego”⁴⁹. Wyrazem tych zmian było wystąpienie w maju 1987 r. państw UW do państw NATO o podjęcie obustronnych, wzajemnych działań zmierzających do zmiany swoich doktryn w celu ograniczenia zbrojeń i poprawy wzajemnych stosunków. Kolejny niezwykle ważny krok w dziedzinie bezpieczeństwa to szczyt Układu Warszawskiego w lipcu 1989 r., na którym ZSRR dał państwom UW przyzwolenie na kreowanie samodzielnej polityki obronności i bezpieczeństwa. Wydarzenie to oznaczało ostateczną rezygnację ZSRR z tzw. „doktryny Breżniewa”. „Doktryna o ograniczonej suwerenności” (doktryna Breżniewa), została ogłoszona przez ministra spraw zagranicznych ZSRR, A. Gromykę w czasie obrad sesji Zgromadzenia Ogólnego narodów Zjednoczonych 1968 r.. Była to odpowiedź na próbę

⁴⁴ Ustawa o zmianie Konstytucji PRL z 7 kwietnia 1989 r. Dz. U. Nr 19, poz. 101.

⁴⁵ Dz. U. Nr 78, poz. 483.

⁴⁶ A. Szmyt, Dokonywanie zmian przepisów konstytucyjnych. Materiały konferencyjne, Warszawa 19-21 czerwca 2009, s. 70.

⁴⁷ L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne zarys wykładu wydanie 10, Wyd. Liber, Warszawa 2006, s. 257-276.

⁴⁸ M. Kulisz, Analiza procesu planowania strategicznego bezpieczeństwa Polski w latach 1990–2007, „Studia Społeczno-Polityczne”, nr 5, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2008, s. 1.

⁴⁹ M. Kulisz, Analiza procesu planowania strategicznego bezpieczeństwa Polski w latach 1990–2007, „Studia Społeczno-Polityczne Doctrina”, Warszawa 2008, nr 5, s. 99-100.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

niezależnienia się Czechosłowacji - od ZSRR. Nazwa doktryny pochodzi od nazwiska sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR) L. Breżniewa. Doktryna przyzywała na wszelką interwencję każdego z państw bloku socjalistycznego, w przypadku naruszenia tzw. podstaw ustroju socjalistycznego, w którymkolwiek z państw-stron Układu Warszawskiego. Doktryny nie uznawały nie tylko państwa zachodnie, ale także niektóre państwa socjalistyczne, np. Chiny, i Jugosławia, które zmanifestowały w ten sposób swoją niezależność od ZSRR. Wspomniana interwencja na mocy doktryny podjęto w 1968 r. wobec Czechosłowacji, a także w formie zastraszenia (manewry wojsk Układu Warszawskiego) w latach 1980-1981 wobec Polski⁵⁰.

W ślad za tym wydarzeniem już w lutym 1990 r. ogłoszono w Polsce wspomnianą „Doktrynę Obronną Rzeczypospolitej Polskiej”, będącą pierwszą po wojnie otwartą (jawną) strategią narodową bezpieczeństwa państwa⁵¹. Należy tutaj dodać, że doktryny obronne są w dużej mierze odzwierciedleniem kompetencji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa. Za cele nadrzędne przedmiotowa strategia przyjęła zagwarantowanie państwu bezpieczeństwa i suwerenności, prawa do pokoju, niepodległości oraz nienaruszalności granic – jako podstawowe wartości wynikające z polskiej racji stanu. Zadania te powierzone zostały głównie prezydentowi RP. Przez rację stanu należy rozumieć nadrzędny interes państwowy uznawany przez działające w państwie organizacje i większość obywateli. Racja stanu jest pojęciem o charakterze długofalowym, odzwierciedla pozycję państwa w stosunkach międzynarodowych oraz decyduje o wyższości interesu państwa nad innymi interesami, zasadami i normami⁵².

W sierpniu 1991 roku Prezydent RP zarządzeniem nakazał rozpoczęcie prac nad nową doktryną bezpieczeństwa⁵³. W rezultacie prac zespołu powstały dwa dokumenty: „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” oraz „Polityka bezpieczeństwa i strategii obronnej Rzeczypospolitej Polskiej”, które zawierały cele i zadania wynikające z kompetencji prezydenta w zakresie bezpieczeństwa i obronności państwa⁵⁴. W przygotowaniu tych dokumentów wykorzystano także opracowania konsultantów i ekspertów niezależnych⁵⁵. Na uwagę zasługuje fakt, iż w dokumencie „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa” oprócz tego, że zdefiniowano pojęcia bezpieczeństwa państwa to sferę polityczno-militarną uzupełniono o aspekt ekonomiczny, społeczny,

⁵⁰ J. Stańczyk, Zmiany doktrynalne po drugiej wojnie światowej a ewolucja systemu bezpieczeństwa europejskiego, „Myśl Wojskowa” 2004, nr 3, s. 36–37.

⁵¹ Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1990 r. w sprawie doktryny obronnej Rzeczypospolitej Polskiej, „Monitor Polski” 199, nr 9, poz. 66; S. Koziej, Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90. XX wieku, *Bezpieczeństwo Narodowe* 2012, nr 21, s. 19-30.

⁵² K. Łastawski, *Racja stanu Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.

⁵³ S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Warszawa 2003, s. 88.

⁵⁴ Dokumenty te zostały przyjęte przez Komitet Obrony Kraju i zatwierdzone przez prezydenta dnia 2 listopada 1991 r.

⁵⁵ S. Koziej, *Doktryna obronności Rzeczypospolitej Polskiej*. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 1992. www.koziej.pl

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

ekologiczny i etniczny bezpieczeństwa⁵⁶. A zatem strategia ta eksponowała zagrożenia pozamilitarne, co było zbieżne z przyjętą rok wcześniej koncepcją strategiczną NATO⁵⁷.

Nowy kierunek strategiczny zakładał pełną integrację (we wszystkich wskazanych powyżej obszarach bezpieczeństwa) - z państwami Europy Zachodniej⁵⁸ wskazując NATO jako podstawowy czynnik stabilności politycznej i gwaranta pokoju w Europie. Wyznaczone tą strategią priorytety Polski w dziedzinie bezpieczeństwa państwa obowiązywały przez cały omawiany okres budowania III Rzeczypospolitej, stanowiły fundament dla następnych strategii bezpieczeństwa i wyznaczały poniekąd - obok konstytucji – zadania prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa⁵⁹. Strategia odzwierciedlała kompetencje prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa a więc zakładano, że zadania wykonawcze wynikające ze strategii będą usankcjonowane prawnie przez odpowiednie organa w zależności od zakresu ich kompetencji w dziedzinie obronności. W rezultacie powstał tylko jeden dokument wykonawczy „Polityczno-strategiczny plan obrony Rzeczypospolitej Polskiej”, przygotowany przez MON i prezydenckie Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, który został zatwierdzony przez Prezydenta RP w 1996 roku. Plan ten zawierał rozwinięcie strategicznych zadań prezydenta na poszczególne podmioty systemu obronnego (siły zbrojne, ministerstwa, i województwa) w sytuacji kryzysu i na wypadek wojny⁶⁰.

Przytoczone dwa dokumenty stanowiły strategię bezpieczeństwa odzwierciedlającą w największej mierze funkcje prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego państwa. Dokumenty te obowiązywały w całym omawianym okresie aż do 2000 r.⁶¹ wprowadzając Polskę do NATO, co dało nam możliwość kształtowania systemu bezpieczeństwa europejskiego⁶². W świetle tych wydarzeń „Doktryna obronna Rzeczypospolitej Polskiej” uchwalona w lutym 1990 r. przez KOK była w zasadzie nieaktualna już w chwili wejścia w życie⁶³, ponieważ osadzała się głęboko w realiach rozpadającego się Układu Warszawskiego. Specjaliści od spraw bezpieczeństwa podkreślają, że w omawianym okresie lat dziewięćdziesiątych zabrakło akt prawnego

⁵⁶ S. Koziej, *Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90. XX wieku*, *Bezpieczeństwo Narodowe* 2012, nr 21, s. 19-30; „Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa”, pkt 1: Założenia podstawowe.

⁵⁷ The Alliance's Strategic Concept. Agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Rome on 7 - 8 November 1991, (w): NATO Handbook, Brussels 1995.

⁵⁸ J. Stańczyk, *Wyznaczniki i kierunki polskiej polityki bezpieczeństwa (1989–2003)*, „Atheneum” 2004, nr 12, s. 13.

⁵⁹ J. Stańczyk, *Podstawy polskiej polityki bezpieczeństwa*, (w): *Patriotyzm, obronność, bezpieczeństwo*, Warszawa 2002, s. 233–240.

⁶⁰ S. Koziej, *Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90. XX wieku*, *Bezpieczeństwo Narodowe* 2012, nr 21, s. 19-30; S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989 – 2009*, Warszawa 2010, s. 10-11. www.koziej.pl

⁶¹ Sejm przyjął Ustawę o ratyfikacji Traktatu Północnoatlantyckiego 17 lutego 1999 r. Ustawa weszła w życie 19 lutego 1999 r. Dz. U. nr 13, poz. 111, po podpisaniu przez Prezydenta RP. Następnie 26 lutego 1999 r. prezydent L. Wałęsa podpisał Akt przystąpienia Polski do NATO a 12 marca 1999 r. minister spraw zagranicznych RP, B. Geremek przekazał Akt sekretarzowi stanu USA, pani Madeleine Albright. Począwszy od dnia 12 marca 1999 r. Polska stała się formalnie członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego.

⁶² J. Stańczyk, *Przystąpienie Polski do NATO – proces integracji*, „Atheneum” 2000, nr 5, s. 6–23

⁶³ Co wynika z naszej doktryny? „Żołnierz Wolności” z 14 marca 1990 r. S. Koziej, *Wstępne studium obronności Polski u progu XXI wieku*. Akademia Sztabu Generalnego WP, Warszawa 1990; *Zadania i organizacja Sił Zbrojnych RP wobec przemian w polityce europejskiej*. Materiały konferencyjne, Warszawa 24 lipca 1990.

Kształtowanie się kompetencji Prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa w lata 1989-1997

Anna ZAGÓRSKA

na wzór Ustawy o powszechnym obowiązku obrony⁶⁴, która całościowo regulowała obszar obronności i bezpieczeństwa państwa, będąc swego rodzaju „konstytucją obronności”. W omawianym okresie ustawa ta była deprecjonowana, jako twór PRL-u a inne tworzone dokumenty – podobnie jak akty konstytucyjne w zakresie kompetencji prezydenta – nie nadążały za dynamicznie zmieniającą się rzeczywistością⁶⁵. Warto nadmienić, że po 1989 roku w omawianym okresie przemian ustrojowych w Polsce obowiązki na stanowisku Ministra Obrony Narodowej pełniło 13 osób⁶⁶, spośród których kwalifikacje wojskowe posiadała tylko jedna osoba⁶⁷.

Zdaniem niektórych autorów omawiany okres dekady lat dziewięćdziesiątych - począwszy od 1989 r. oprócz kompetencji przypisanych prezydentowi w aktach konstytucyjnych nie przekładał się na rzeczywiste działania w dziedzinie bezpieczeństwa. Podobnie przyjęta strategia bezpieczeństwa nie posiadała odpowiednich usankcjonowań prawnych wykonawczych. System bezpieczeństwa wymagał wielu prawnych uregulowań wykonawczych poniżej ustawy zasadniczej, która określała jedynie kompetencje prezydenta i innych organów państwa w dziedzinie bezpieczeństwa. Brak stosownych uregulowań prawnych w obszarze bezpieczeństwa prowadził do sytuacji, w której realizacja zadań obronnych uzależniona była nie od prawa, ale od woli politycznej poszczególnych podmiotów odpowiedzialnych za zadania w zakresie bezpieczeństwa⁶⁸.

Podsumowanie

W obszarze pozamilitarnym bezpieczeństwa państwa w omawianym okresie nastąpiła znaczna degradacja przemysłu obronnego i osłabienie potencjału obronnego. Autorzy podkreślają, że podstawowa przyczyna takiego stanu było brak prawnych uregulowań dla rozwinięcia funkcji prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa⁶⁹. W rezultacie system zarządzania bezpieczeństwem podlegający bezpośrednio prezydentowi - z powodu braku regulacji prawnych - w omawianym okresie w zasadzie nie istniał. Z tego powodu w literaturze często wskazuje się, że lata dziewięćdziesiąte XX wieku były latami straconymi w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa państwa. Brak strategii narodowej obronności w formie aktu prawa spowodował wiele zaniedbań w systemie bezpieczeństwa państwa. Omawiane kompetencje prezydenta w dziedzinie bezpieczeństwa na gruncie uregulowań prawnych, wynikały tylko z bardzo ogólnych zapisów aktów konstytucyjnych i nie zostały przeniesione oraz zoperacjonalizowane w systemie polityczno-strategicznym obronności i bezpieczeństwa. Tak ułomny stan prawny powodował - co zrozumiałe - spór kompetencyjny co uniemożliwiało prezydentowi efektywne kierowanie podległym obszarem bezpieczeństwa i obronności zgodnie z kompetencjami przypisanymi urzędowi prezydenta konstytucyjnie⁷⁰.

⁶⁴ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2004 r. nr 241, poz. 2416.

⁶⁵ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989 – 2009*, Warszawa 2010, s. 7. www.koziej.pl

⁶⁶ F. Puchała, *Wpływ zmian geopolitycznych po 1945 i 1991 roku na polskie koncepcje obronności i bezpieczeństwa*, s. 38, www.klubgeneralow.pl/wplyw-zmian-geopolitycznych-po-1945-i-1991-roku-na-polskie-koncepcje-obronnosci-i-bezpieczenstwa, (dostęp 1 lipca 2017).

⁶⁷ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989 – 2009*, Warszawa 2010, s. 7.

⁶⁸ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej...*, s. 12.

⁶⁹ S. Koziej, *Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90 XX wieku. Bezpieczeństwo Narodowe* Nr 21, I-2012, s. 29-30.

⁷⁰ S. Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989 – 2009*, Warszawa 2010, s. 12-14.

References

- [1] J. Ciapała, *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989-1997)*, Warszawa 1999, s. 25-26.
- [2] R. Mojak, *Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989-1992*, Warszawa 1994
- [3] J. Stańczyk, Podstawy polskiej polityki bezpieczeństwa, (w): *Patriotyzm, obronność, bezpieczeństwo*, Warszawa 2002
- [4] K. Łastawski, *Racja stanu Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.
- [5] J. Ciapała, *Prezydent w systemie ustrojowym Polski (1989-1997)*, Warszawa 1999, s. 25-26.
- [6] R. Mojak, *Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989-1992*, Warszawa 1994,
- [7] S. Koziej, *Współczesne problemy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego*, Warszawa 2003,
- [8] Koziej, *Obronność Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989 – 2009*, Warszawa 2010, s. 7
- [9] Koziej, *Obronność Polski w warunkach samodzielności strategicznej lat 90 XX wieku. Bezpieczeństwo Narodowe*” Nr 21, I-2012
- [10] W. Sokolewicz, *Kwietniowa zmiana Konstytucji, Państwo i Prawo* 1989, nr 6
- [11] S. Rogowski, *Nowelizacje konstytucji z 22 lipca 1952 r. w latach 1989-1991, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego”* 2009, nr 12
- [12] J. Stańczyk, *Zmiany doktrynalne po drugiej wojnie światowej a ewolucja systemu bezpieczeństwa europejskiego, „Myśl Wojskowa”* 2004, nr 3
- [13] J. Trzeciński, S. Rogowski, *Kształtowanie się pozycji ustrojowej i zasad funkcjonowania Sejmu 1989–1997. [14] Wybrane zagadnienia. Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego. Materiały konferencyjne*, Warszawa, czerwiec 2009
- [15] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2004
- [16] Ustawa o zmianie Konstytucji PRL z 7 kwietnia 1989 r. Dz. U. Nr 19
- [17] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2004
- [18] Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1991 r w sprawie doktryny obronnej RP. Monitor Polski nr 9 poz. 66.
- [19] Uchwała Komitetu Obrony Kraju z dnia 21 lutego 1991 r w sprawie doktryny obronnej RP. Monitor Polski nr 9 poz. 66.
- [20] Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 13 grudnia 1991 r. w sprawie składu oraz zasad i trybu działania KOK oraz zakresu działania Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Monitor Polski nr 47

Autor:

¹dr. Anna ZAGÓRSKA - Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach,
Świętokrzyska 21 b, Kielce, e-mail: cyran.a@wp.pl

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Use of Graphical Constructions for Depicting Dangers

Použitia grafických konštrukcií na zobrazenie nebezpečenstiev

Vasyl ZAPLATYNSKYI¹

¹President of Academy of Safety and Bases of Health; associate professor (docent) National University of Physical Education and Sport of Ukraine; The member of Scientific and Methodological Commission of the Methodological Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine. Academy of Safety and Bases of Health; National Medical University

Abstract:

The article presents the results of a detailed analysis of the use of graphical constructions for depicting dangers. The author provides results of analysis the use of color, shape, size of images to describe the various characteristics of dangers. Various variants of the graphic representation of dangers are offered in complexity and content. Proposed a graphical representation of the complex dangers to the object of security called "Dandelion dangers".

Keywords: *danger, risk, graphic image, security object.*

Abstrakt:

Článok predstavuje výsledky podrobnej analýzy použitia grafických konštrukcií na zobrazenie nebezpečenstiev. Autor poskytuje výsledky analýzy využitia farby, tvaru, veľkosti obrázkov na popis rôznych charakteristík nebezpečenstiev. Rôzne varianty grafického znázornenia nebezpečenstva sú ponúkané v zložitosti a obsahu. Navrhol grafické znázornenie zložitých hrozieb pre objekt bezpečnosti nazvaný "Pandelion hazards".

Kľúčové slová: *nebezpečenstvo, riziko, grafický obrázok, bezpečnostný objekt.*

Introduction

Different symbols of danger and safety people have used since ancient times. For example, in ancient Rome, the personification of security was Securitas. The most famous symbol of danger and death is the pirate flag "Jolly Roger" – a skull with crossbones on a black background. The development of production and transport has contributed to an increase in the number of different generally accepted symbols of danger and security. Particular mention should be made of transport, where the basis of

traffic rules are various signs and markings. Symbols of safety of labor, hazardous biological substances, radiation, marking of dangerous goods, etc., have become universally accepted. In practice, the hazard indicators of various colors are widely used, allowing you to visually monitor the parameters of technical processes. Special marking is applied to dangerous parts of mechanisms and structures to improve the safety of people.

Diagrams and graphs are widely used in the theory and practice of forecasting, monitoring hazards, as well as in the development of measures to prevent exposure to hazards. It is in this area that the use of various symbols and constructions is not sufficiently developed. The wide use of danger symbols makes it easier to systematically study them, allows you to visually assess the degree of danger and take priority measures, which means optimizing resources to prevent hazards and reduce their impact on the site.

1. Characteristics of dangers

The purpose of the graphic representation of hazards is a reasonable and logically understandable display of these or other hazard characteristics. Classification and characterization of hazards is based on hazard identification. Danger is the possibility of the emergence of circumstances in which matter, field, energy, information or a combination thereof can thus affect a complex system (security object), which will lead to the deterioration or inability of its functioning and development [1]. In this article, the notion of danger is widely used, although the majority of graphical constructions can be attributed to the characterization of risk as to the quantitative expression of the hazard.

Any danger is characterized by a number of parameters, in particular:

- ❖ Probability of manifestation.
- ❖ Time of manifestation.
- ❖ The duration of the negative impact.
- ❖ Intensity of action.
- ❖ Variability of the intensity of the negative impact.
- ❖ The magnitude of the consequences.

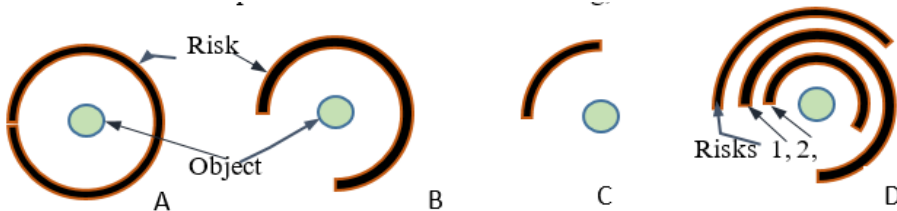
In addition, the hazards are classified by:

- Genesis.
- Structure.
- The sphere of manifestation.
- Localization.
- Nature of the action per person or objects [2].

To solve tasks to ensure the security of the facility (in this context, a person, process, phenomenon or any complex system can be a security object), one or several characteristics of danger or several hazards can be graphically represented.

2. Graphical representation of the probability of manifestation of danger

In the first place, characterizing this or that danger, determine the probability of its occurrence. This allows you to identify hazards that can be neglected. The dangers that have a low probability can be paid less attention, and the dangers that are more likely to manifest should be paid more attention. Graphically, the probability of danger manifestation can be represented in the form of a ring, with the condition that the

A - probability of risk is 0.99, B - risk probability 0.75, C - probability of risk - 0.25, D - probability images of several risks (1, 2, 3) for the considered object

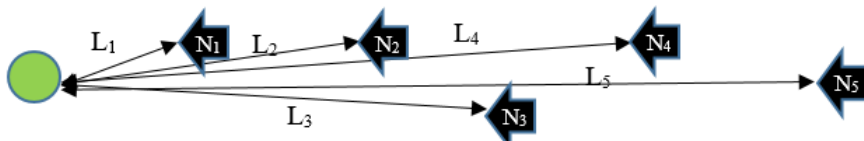
Source: own development

Fig. 1. Graphical representation of the probability of occurrence of danger (risk) in the form of semirings.

complete ring corresponds to 1 or 100% of the probability of this risk for the object, respectively, partial semi-rings will characterize a greater or lesser probability of hazard manifestation (Figure 1).

The graphical image presented at Figure 1 D allows you visually assess the likelihood of various hazards for the object in question. To assess the likelihood of occurrence of these or other hazards, other types of graphic images may be used, with different scales in a circular columnar, linear or other form.

The probability of danger occurrence (risk) can be represented as a conventional distance to the graphic image of the security object in Fig. 2. According to the principle: "The probability of danger is less, the further the graphic image of the danger from the

N_1-N_5 – dangers, L_1-L_5 probability of their manifestation.

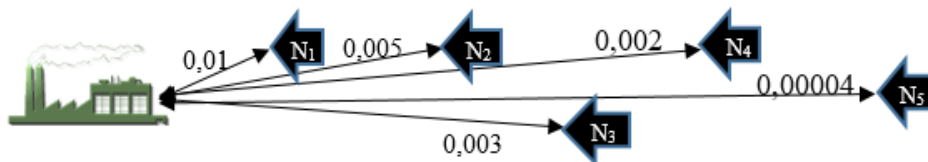
Source: own development.

Fig. 2. Graphical representation of the probability of occurrence of a hazard (risk) in the form of a relative distance to the security object.

object". Thus, to denote the probability of danger occurrence, we use the distance L_n from the hazard image N_n to the image of the security object. In graphic images, the distance L_n can be represented on a certain scale, corresponding to the probability value.

For simplified schemes, the relative correlation of the distance L_n with the probability of danger occurrence will be sufficient.

To improve the informative value of the hazard probability scheme, one can use the signatures of probability on the corresponding lines (Fig. 3).

N_1 - N_5 – The probability of manifestations of hazards is indicated in the form of signatures.

Source: own development.

Fig. 3. Graphical representation of the probability of occurrence of a hazard (risk) in the form of a proportional distance to the security object (enterprise).

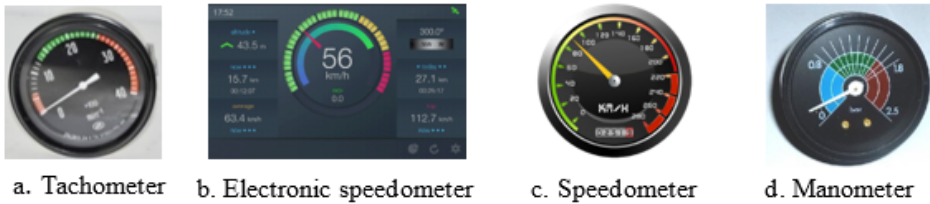
The representation of the probability of danger in the form of a distance to the object is visual and can be used to demonstrate a large number of different hazards. In electronic data mapping systems, it is possible to make a dynamic model of the probability of manifestation of various hazards for the object under consideration. This graphical construction is the simplest and is characterized by only one indicator of danger.

For the visualization of the probability of manifestation of danger, it is of interest to use the color gamut.

Color is widely used to refer to danger and safety. In Ukrainian legislation, the use of color is regulated by the National Standard of Ukraine ISO 3864-1: 2002, IDT; DSTU ISO 3864-1: 2005 Graphic symbols. Colors and safety signs [3].

According to the above-mentioned documents, the following are the signal colors for safety: red - immediate danger, yellow - possible danger, green - safety and blue - prescription in order to avoid danger. Red color, in particular, is used for signal lamps and a scoreboard with information notifying of a violation of the technological process or violation of safety conditions: "Alarm", "Fault", etc. [4]. Yellow color provides for the need for increased attention [5]. To enhance the visual perception of color images of safety signs and signal markings, signal colors are used in combination with contrasting colors - white or black.

The color gamut is rarely used to quantify the danger. As a rule, various shades of yellow and red colors are used for this purpose in various indicators and sensors. In Fig. 4 shows examples of the use of green, red and yellow colors in various switch mechanical and electronic sensors: a tachometer, a speedometer, a manometer.

Sources of photos and drawings:

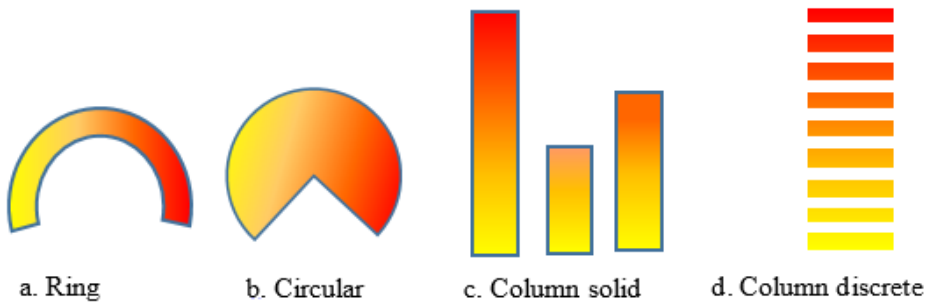
Fig. a: <http://uaz-upi.com/ru/price?page=4&selectors%5Bcomdity%5D=1110>

Fig. b: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.joynow.ecodrivefree>

Fig. c: <https://tapfame.com/app/com.appaspect.speedometer/speedometer/>

Fig. 4. The use of color to indicate safe work and risk in the instruments.

In sensors and indicators with mechanical arrows, it is most convenient to use a colored background. The most common arrow sensors with a color background found in the control systems of the elements of rotation (tachometer, speedometer, etc.), for

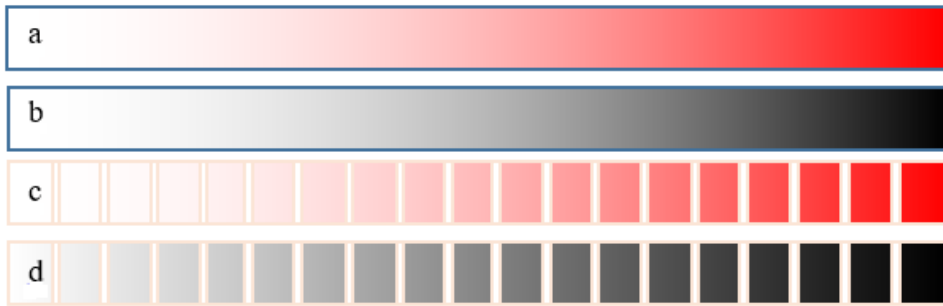
Source: own development.

Fig. 5. Variants of use of a color scale for characterizing the magnitude of risk in electronic means of information display

monitoring systems that are under pressure (pressure gauge), as well as in temperature control systems. The development of electronics allows not only to create an image in the form of arrow sensors on a certain background (see Figure 4. b. "Electronic speedometer"), but also to use color, as well as its intensity in the form of circular, sectoral, rectangular indicators, some variants of such display are shown in Figure 5.

Using the color gamut allows you to expand the possibilities of graphical display of various hazard characteristics. Color can be used to display the probability of danger, as well as to display the duration of the negative impact, the magnitude of the consequences of the manifestation of the hazard, the intensity of the negative impact.

Instead of using the color gamut, you can use the color intensity to graphically display one or another hazard characteristic (Figure 6).

a. Solid with the use of red. b. Solid with black color. c. Discrete with the use of red color. d. Discrete with the use of black color.

Source: own development.

Fig. 6. Use of color intensity to characterize the hazard.

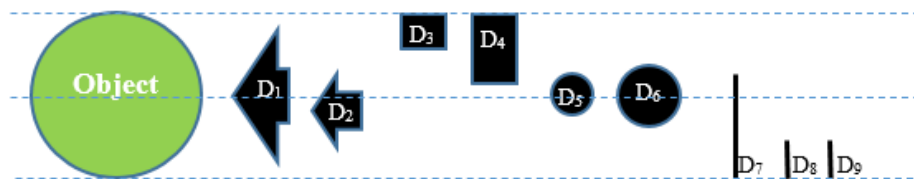
A more intense color will correspond to a greater value of this or that hazard characteristic. For such constructions, it is best to use red color (color of attention and excitation) or black color (the color of all negative).

The use of colors and their shades in the graphic representation of hazards is limited by the physiology of man. In particular, people do not have the ability to evaluate the absolute values of external stimuli [6]. Despite a number of limitations imposed by the perception of color by a person, the use of color and intensity of coloring together with other elements allows us to graphically display a greater number of hazard characteristics, which increases the informative nature of the schemes and drawings.

In addition to the probability of manifestation of the hazard and the time of manifestation of danger, it is important to include in the figure or chart the hazard figures. The magnitude of the danger implies a possible result of the negative impact that results from the manifestation of the hazard. To denote the magnitude of the negative consequences of danger, the term "damage" or its synonym, "loss" is most often used. Damage can be expressed in various ways and different indicators:

- ✓ Economic damage, expressed in financial terms.
- ✓ Physical damage - the number of damaged or destroyed elements of the security object.
- ✓ Residual workability of the object or system, expressed in points or%.
- ✓ Damage to the security agent expressed in points or other units.

Graphically, the damage is most expedient to express by the size of a schematic image of the hazard in the form of a circle, square, line or other figure that correlate with the size of the security object. Thus, the danger that can completely destroy the security object can be represented by a figure of the same size as the security object, and the dangers that can damage only a part of the elements of the security object are displayed proportionally to smaller figures (Figure 7).

D₁-D₂ – the damage value is represented by arrows of different sizes, D₃-D₄ – rectangles, D₅-D₆ – circles, D₇-D₉ – lines.

Source: own development.

Fig. 7. Graphical representation of damage (magnitude of danger) in the form of the relative size of the hazard image to the security object.

Increase the information content of the graphic image of the hazard can be included by including the element of the duration of the likely negative impact. In Figure 8, the simplest versions of the hazard image are the rectangles D₁ and D₂ (Figure 8). Taking the height of the figure for the level of damage, the danger of D₁ will cause 50% damage to the security object. The time of action of this danger is small, as indicated by the small thickness of the schematic image of this hazard.

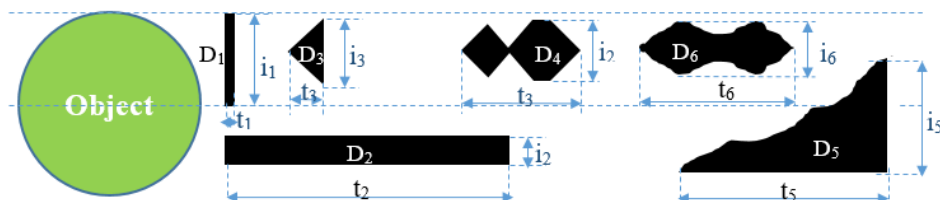
The figure denoting the danger of D₂ (Figure 8) in comparison with the figure denoting.

A more complex variant of interpreting the graphic image of the dangers D₁ and D₂ will be the introduction of the following characteristics: the height of the figures i_1 and i_2 corresponds to the average intensity of the negative impact on the object, the width of the figures t_1 and t_2 is the duration of the negative impact on the object, therefore, the area of the figure will be equal to the overall negative effect - damage (formula 1).

$$\text{Damage}_n = i_n \times t_n$$

where: i_n is the intensity of the negative impact on the object for the n th hazard, t_n is the duration of the negative impact on the object for the n -th hazard.

In this interpretation, the danger of D₁ will correspond to a short-term intensive negative impact, with little damage (for example, a blow), whereas the D₂ danger will correspond to a long-term medium intensity effect that will cause significant damage (for example, a storm). Increase the information content of the graphical representation of hazards by using more accurate time characteristics of the intensity of the negative impact instead of the average negative impact indicator.

The amount of damage ($i_n \times t_n$) for the figures D_1 – D_4 and D_6 corresponds to the area of the figure.

Source: own development.

Fig. 8. Graphical representation of the intensity of the impact (i_n) and the duration of the negative impact (t_n).

The figures denoting the hazards of D_3 and D_4 characterize the intensity of the negative impact in accordance with the exposure time. The intensity of the hazard, indicated by the figure D_3 , increases from the minimum value at the beginning and reaches a maximum (i_3) at the end of its action. The danger indicated by the figure D_4 has a more complex intensity structure, it will increase from the minimum value to the maximum (i_4), then the intensity decreases to a small value, and then again increases to the maximum. The maximum impact lasts a while, then decreases in an arithmetic progression to zero. It should be noted that the intensity of increase and decrease of exposure for hazards D_3 and D_4 corresponds to the trend, and not to the exact values. If you have all the necessary data, you can build a figure of danger with the exact values of the negative impact or damage at a certain point in time. The danger shown in figure D_5 shows the increase in damage as a function of the time of exposure (incremental damage). Accordingly, i_5 (maximum height of figure D_5) corresponds to the maximum damage from the given impact, which can be expressed in absolute values or % to total damage.

The height of the figure D_5 would correspond to the total damage similar in height to the figure of the security object. The danger, depicted by the figure D_6 , characterizes the intensity of the negative impact in exact accordance with the time. The height of the figure (i_6) corresponds to the maximum intensity of the impact, which can be expressed in balls, %, or other units. The negative impact time is indicated by t_6 . The area of figure D_6 will correspond to the total damage from the negative impact.

To model the n -th number of hazards for an object, you can apply a construction called the "dandelion of hazards" by the author (Fig. 9).

This type of construction allows you to include a large number of hazards and their characteristics. Let's take a closer look at figure 9. The distance (L) from the object to the figure symbolizing the danger (D) corresponds to the waiting time for the danger. The length of the hazard figure (t) corresponds to the negative impact time, and the section width of the figure (i) corresponds to the intensity of the hazard exposure in accordance with the time. The area of the hazard figure will correspond to the magnitude of the damage. The intensity of the color of the hazard corresponds to the probability of this hazard. Thus, the "dandelion of dangers" includes the five most important characteristics of danger.

Conclusion

The use of a graphic depiction of hazards makes it possible to visualize a number of their characteristics, which can be used in safety theory and practice - when choosing a strategy and tactics for preventing and protecting hazards. Graphical constructions allow you to make quick decisions without the need for complex calculations and detailed graphs. The use of electronic means allows the creation of dynamic hazard constructs that allow monitoring the emergence of new hazards, as well as changes in the main characteristics of existing hazards.

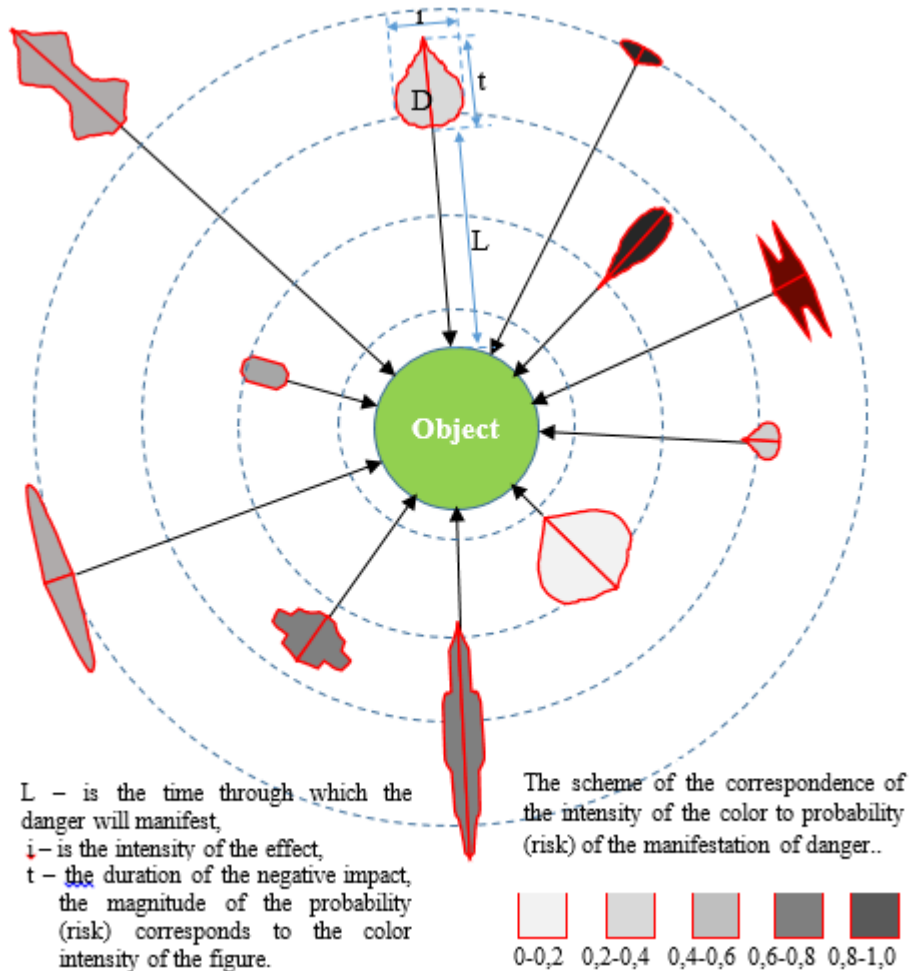

Fig. 9. Graphical representation of 11 hazards for the object.

The scope of the graphic representation of hazards is not limited to technology. Such a view can be successfully used to assess economic, social, and biological dangers for technical facilities, natural complexes, individuals, social groups, states.

References

- [1] Заплатинский В. М. (Zaplatinsky V.M.) Терминология науки о безопасности. (Terminology of the science of security.) // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie «Bezhecnostna veda a bezpecnostne vzdelanie». — Liptovsky Mikulas: AOS v Liptovskom Mikulasi, 2006, (CD nosic) ISBN 80-8040-302-3
- [2] Заплатинський В.М. (Zaplatinsky V.M.) Безпека життєдіяльності. (Safety of Life.) Опорний конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей. - К.: Видавничий центр КНТЕУ, 2005. – С. 14 (208 с.).
- [3] Національний Стандарт України. Графічні символи. Кольори та знаки безпеки. Частина 1. (The national standard of Ukraine. Graphic symbols. Kolori is that sign of care. Part 1.) Принципи проектування знаків безпеки для робочих місць та місць громадського призначення (ISO 3864-1:2002, IDT) ДСТУ ISO 3864-1:2005 [Electronic resource] Access to the resource <http://esop.mcfra.ua/npd-doc.aspx?npmid=94&npid=28626>
- [4] ГОСТР 12.4.026-2001 Государственный Стандарт Российской Федерации (State Standard of the Russian Federation.) Система стандартов безопасности труда. Цвета сигнальные, знаки безопасности и разметка сигнальная. Дата введения 2003-01-01 [Electronic resource] Access to the resource http://ohranatruda.ru/ot_biblio/normativ/data_normativ/10/10259/#i68206
- [5] Основи охорони праці (Basics of labor protection) В. Ц. Жидецький, В. С. Джигирей, О. В. Мельников — Вид. 2-е, стереотипне. — Львів: Афіша, 2000. — 348 с.
- [6] Колір й світлосприйняття (Color and light acceptance) [Electronic resource] Access to the resource 11.03.2017: <https://uchil.net/?cm=85022>.

Author:

¹**ZAPLATYNSKYI Vasyl** - candidate of sciences (PhD), docent, honoured professor. President of Academy of Safety and Bases of Health; professor ASBH; associate professor (docent) of National University of Physical Education and Sport of Ukraine, National Medical University,. The member of Scientific and Methodological Commission № 015-6 of the Methodological Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine. dresa: st. Milyutenko 17, fl. 67, Kiev, 02156, Ukraine. Tel. mobil +380 972844687;. E-mail: zvm@ukr.net

11. ročník medzinárodnej vedeckej
konferencie
**BEZPEČNÉ SLOVENSKO A EURÓPSKA
ÚNIA 2017**

Košice, 09.-10.11.2017, ISBN 978-80-8185-025-7

Economic Security of Citizens in the Internal Security of the State

Bezpieczeństwo ekonomiczne obywateli bezpieczeństwem wewnętrznym państwa

Monika ZAWARTKA¹

¹*University of Wrocław, The Sociology of Dispositional Groups*

Abstract:

The ongoing process of pauperization of society caused by long-term unemployment, rising poverty, causes increasing social groups to be subject to social exclusion and permanent or temporary marginalization. Consequently, social ties break down and the existing social order falls into contention. The result is a violation of public order and social disorganization. However, it should be pointed out that efforts to reduce the number of unemployed and thus reduce the number of social groups are possible with the use of social economy and temporary work.

Key words: *economic security, unemployment, social exclusion, social economy*

Streszczenie:

Postępujący proces pauperyzacji społeczeństwa spowodowany długotrwałym pozostawaniem bez pracy, narastającym ubóstwem, powoduje, że coraz większe grupy społeczne podlegają wykluczeniu społecznemu oraz trwałej bądź czasowej marginalizacji. W konsekwencji rozpadają się więzi społeczne a kontestacji podlega istniejący ład społeczny. Następstwem tego jest naruszenie porządku publicznego i dezorganizacja społeczna. Należy jednak wnioskować, że dążenia do zmniejszania liczby osób bezrobotnych, a tym samym ograniczanie ilościowe grup społecznych są możliwe z wykorzystaniem idei ekonomii społecznej i pracy tymczasowej.

Słowa kluczowe: *bezpieczeństwo ekonomiczne, bezrobocie, wykluczenie społeczne, ekonomia społeczna*

Admission

Security as a term is used for a broad description of the social reality in which an individual or a social group lives and functions. Depending on the field of knowledge in which it is used and the connection to other concepts, different contexts are obtained. In defining what security is, it can be assumed that it is an "objective condition

consisting in the absence of danger, perceived by individuals or groups [5]. This definition points to two perspectives on conceptual analysis. This is an objective perspective that defines the external conditions of life, and their quality can be measured by a variety of measurable indicators and the perspective of subjective perception of security, as evidenced by the individual experience of the individual or group, that is, the perception and survival of a particular situation in the context of non-threatening.

The concept of security can also be considered at least from two aspects. The first is security understood as the need, and the second is the state. Needs are an internal motivator and are therefore defined as certain requirements that require the individual to live, develop and function properly [8]. The same applies to Abraham Maslow, who feels safe is one of the basic needs of man. Without realizing it, man will not develop, he will not strive to satisfy his other needs. A. Maslow presented the hierarchy of human needs, which he divided from the most basic to those called higher order needs, which at the same time constitute human development. He formulated the thesis that the natural path of human development leads from satisfying the basic needs to the higher ones. Need for safety belongs to the group of needs of the lower order, next to the physiological. It is therefore necessary to satisfy the individual in the first place. Implementing the need for safety appears to be essential for healthy functioning, and it refers to providing specific living conditions, ie ensuring adequate finance, work, stabilization, care, relief from fear and anxiety [7].

Speaking of security, you can distinguish some of its areas. The first one refers to the sense of security in the place of residence. In the modern civilization, the need for local security has become a definite predominant need in the hierarchy of human needs. [13] Another area of security relates to economic security, which is defined as the state of the national economic system, which ensures high efficiency of its functioning - through proper use of internal development factors and the ability to effectively counter external pressures that may lead to developmental disabilities. The next area concerns cultural security, which means the state's ability to preserve cultural identity, cultural heritage and national heritage [2]. Ecological security, which is a contractual system of individuals and institutions combined with a single goal, a set of tasks, etc., should also be mentioned, whose functioning should bring about desired outcomes in the event of a variety of environmental threats, whether they be threats to peace or war. [12]. Yet another area of security is social security, which is understood as "protecting the existential foundations of people's lives, ensuring the ability to meet individual needs and realizing the aspirations of life by creating conditions for work and study, health care and retirement guarantees" [1].

Security can also be seen as a state, ie a state of freedom from a lack of material means of subsistence and the existence of real guarantees of the full development of the individual. The shortage of means of subsistence is understood as insufficient level of monetary or material resources and the lack of adequate care of the right subjects in difficult life situations. Thus, social security, social and political determinants also exist in the concept of social security [6].

It can be said with certainty that many internal security threats are socially and socially influenced. Hence, they are often referred to as social dangers. A are related to such phenomena as: asymmetry, disorganization, dysfunction, failure, failure. They characterize the state of social imbalance, which is constantly changing, changing only its intensity and scope. Among the factors that determine whether or not we are assured, social and social security can be characterized by unemployment, poverty, the risks of

morbidity and its effects, and the nature and extent of disorganization and social pathologies.

1. Economic security and its aspects

One of the security dimensions, as mentioned above, is economic security. It seems obvious that societies, groups, and individuals need a sense of security that simultaneously gives them a sense of stability, belonging, and thus opportunities for development and a sense of control over their own lives and predictability.

Economic security is one of the three components of national security. First, it means full control of state authorities over the territory of the state. This implies, on the one hand, the need for equal treatment of both domestic and foreign economic operators. On the other hand, such activities become an element of shaping social policy and its impact on society. All the more so, that economic security can be seen in terms of the security of the whole society and security of certain social groups or, finally, individuals. With respect to units, economic security will be felt in a subjective way, as it depends on individual experience and a sense of certainty and stability. In the case of society and its sense of economic security, it can be said when the unemployment rate remains low and the gross domestic product shows an upward trend. Economic security of the state is also the state of the economy. In particular, its condition is influenced by the state of public finances. Public debt is of great importance here. The share of the state and foreign capital in the domestic economy is also significant [9]. Thus, economic security is, in addition to freedom and dignity, of the most important social values, and thus becomes a priority of internal politics and, above all, of social policy.

According to the International Labor Organization, economic security pursued by the state should cover the following areas:

1. Freedom from health hazards. A free and secure society is one in which all have equal guarantees of health or live in the face of the same, objective threat.
2. Freedom from fear. It is a social trust in the services and environments that care and provide basic security in all its aspects.
3. Control your own development. On the one hand, the ability to gain education, but also the ability to make decisions about the various areas of functioning of individuals, groups or societies in an atmosphere of true freedom.
4. Preserving human dignity. Risks in the most elementary areas of human functioning, that is, the inability to meet basic needs, will lead to the loss of dignity and, at the same time, may contribute to the emergence of phenomena related to social disorganization and social pathology [9].

2. Economic security and social policy

One can say that for an individual, a group and a society, and the whole of society, the most important safety dimension is economic security. It covers all the spheres of individual and social functioning and its quality, and also affects human and social capital. Thus, looking at the prism of basic social policies, one can see that none of them will be properly implemented if society does not feel economic security, and its basis is employment and employment. This in turn will cause a loss of human capital, and the

growing uncertainty will consequently lead to social exclusion. This particularly applies to the sphere of employment, which in this process seems to be a key area.

For most people, work is a value, but not everyone values this value and is realized in that value in order to meet the needs of human functioning. This is evidenced by the unemployment rates. In 2015, the unemployment rate in Poland was 9.7%. In the Śląskie Voivodship, these indicators have also changed. At the end of December 2015 the unemployment rate was 8.2%, and in the powiat labor offices there were registered 148.5 thousand. unemployed. It turns out that it is a smaller number by 15.5% than at the end of the previous year, that is 2014. This is a significant change showing the decline of indicators, because for two previous years the unemployment rate in Śląskie voivodship was 11.1%. Thus, unemployment in the Silesian voivodeship is declining, although it is not stabilized, so it is important to observe what the rates will be in the coming years.

You can risk saying that in a slightly better situation, those who are unemployed are people with temporary employment. Such forms of employment provide no guarantee of professional and personal development and, above all, do not provide a sense of stability and security for the near and future. Uncertain employment affects all groups and occupational categories, but most of these effects are felt by young people who can not enter the labor market or receive work based on contractual contracts, contracts, works, etc. In a word, Junk contracts, which not only give no life stabilization but force young people in particular to postpone their plans for later. Guy Standing calls this group of precocitators, who, apart from job insecurity, are also characterized by a lack of professional identity without career prospects. And the lack of feeling by the group of solidarity of the labor community causes them to function in the sense of alienation and instrumental treatment [11]. The author also points out that the precursors are people without seven areas of security in the workplace, including: labor market security, the possibility of undertaking such paid work, which would correspond to opportunities and expectations; Employment security is the legal protection of work, eg before redundancies; Workplace safety is the stability and certainty of carrying out specific duties at work; work safety, ie protection against the occurring risks, with special regard to social risks, at work; the safety of reproducing skills is all possibilities for enhancing competence; Income security, ie a guarantee of fixed income and their payment; security of representation, ie having representatives of professional interests. A certain sense of security to serve creativity in the names of workstations, with which no other profiteers, for example in the form of salary increases, professional or personal development. These factors also contribute to postponing plans related to the marriage, the birth of a child, or the purchase of an apartment. It turns out that economic security in some ways refers to the area of demography and the situation of the family. Demographic processes and their effects can in some sense jeopardize the sense of social security, including and economic, in many different aspects. No generational substitutions, negative growth rates.

Another aspect of social functioning of individuals, in which economic security plays a significant role is housing. Own home gives you a sense of security and independence. However, the often unrealistic costs of buying, or the high cost of living, in connection with employment issues, make it clear that many people become economically insecure and therefore social. Housing built by the Society for Social Construction has become the solution, but they, according to the law, have criteria that determine who can be the user of this type of housing stock. And decisively in the domestic housing policy lacks affordable housing social. In the current solutions to this

problem in the cities appeared so-called. container estates. Currently, the project "Apartment +" is being prepared, which will not be available to all. As already mentioned in the European Social Charter of 1993, important directions for the protection of Europe's inhabitants, but also for the inhabitants and citizens of Poland, have been pointed out, stating that "Everyone has the right to housing" [3]. In turn, the European Charter for Participation of Young People in Local and Regional Life clearly indicates that local and regional schemes should have "low-interest loan programs, rental guarantee funds to facilitate young people's access to housing" [4]. Housing issues perceived in the context of economic security also apply to seniors. Due to the often difficult economic situation of seniors, they can benefit from assistance in the form of subsidies to rent, and often also to the media. The point is that there are more and more people, and the budgets of cities and towns are burdened with new burdens. On the other hand, the issue of housing and related aspects of the sense of security, including the economic security of older people, touches on two very important issues, namely housing and the environment of senior citizenship. On the one hand, these are the social aspects of the functioning of the elderly, ie the knowledge of the area of the neighborhood, the district or the city. It is also a dimension of social ties, built for many years in a given place. And on the other hand, it is a question of independence in your own living space and the resulting sense of security. Seniors in this area can offer integration housing and, if need be, also protected, which on the one hand ensure intimacy, independence and security.

Instead of ending

It turns out that the economic security of society is still fragile. Hence, a way to reduce the shortfall and thus improve the sense of economic security is a social support system that has a wide range of social assistance and benefits. Often, they are the only form of income or supplement to the low benefits derived from the social security system. Affected by this situation of the environment are experiencing not only the barracks sense of economic and social security, but also social exclusion, which is often reflected in the area of public security and wider internal. Appearing in contesting the current system of values and norms, and consequently violation of social order and public order. Hence, it is important to be able to self-organize society and social groups around their problems and solve these problems. This of course demonstrates the level of development of a democratic society that is aware of a variety of threats, such as those relating to economic security and social security, which can be tackled within local organizations and self-organization. However, in order to prevent unfavorable situations, one can refer to the idea of social economy. Social economy actors combine economic goals with social objectives. Where the social ones are of paramount importance. Institutions of social economy are usually co-operatives, mutual societies, associations and foundations. They fill a kind of economy, which is characterized by low profitability, so traditional businesses are reluctant to engage, and social organizations are not always able to operate effectively in this area. On the other hand, social economy actors combine the aspects of the market economy with the building of social bonds. The main aim of this action is to strengthen economic and social security of people involved in such activity. The social economy, on the one hand, adapts to the requirements of economic efficiency and, on the other, strives to achieve such values

and objectives as strengthening social cohesion, building trust, enhancing economic security and employment, and strengthening local and group identity. The social economy is thus a tool for socio-economic development at the local level and is complementary to the wob. This means that social economy enterprises are organizations that conduct business activities by producing certain tangible or intangible assets and achieving revenue, while at the same time they are based on social capital and are oriented towards social inclusion acting against social exclusion. So social economy enterprises, as economic agents, seek to generate income, but as social actors, seek to maximize social benefits. This is due, inter alia, by providing good quality public services, working for local development and restoring independence to socially excluded entities.

Social enterprises allow excluded individuals or social groups to actively participate in the labor market. At the same time, they are striving to overhaul the idea of the welfare state and counteract claims that characterize mainly the beneficiaries of the social support system, proving the possibility of introducing the concept of work instead of benefit.

References

- [1] Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, wyzwania i strategię. Warszawa 2006, s. 413
- [2] Czaja J., Bezpieczeństwo kulturowe Rzeczypospolitej Polskiej, AON, Warszawa 2004, s. 26
- [3] Europejska Karta Społeczna opublikowana przez Radę Europy w 1993 roku
- [4] Europejska Karta uczestnictwa młodych ludzi w życiu lokalnym i regionalnym. Strasburg 2003
- [5] Korzeniowski L., Zarządzanie bezpieczeństwem. Rynek, ryzyko, zagrożenia, ochrona, [w:] Zarządzanie bezpieczeństwem, Tyrała P. (red.), PSB, Kraków, 2000, s. 437
- [6] Kowalkowski S., (red.): Nie militarne zagrożenia bezpieczeństwa publicznego. AON, Warszawa 2011, s. 14
- [7] Maslow A., Motywacja i osobowość, PAX, Warszawa 1990, s. 76
- [8] Mądrzycki T., Osobowość jako system tworzący i realizujący plany, GWP, Gdańsk 1996, s. 27
- [9] Nowakowski Z., Protasowicki I., Bezpieczeństwo ekonomiczne jednostki a bezpieczeństwo ekonomiczne państwa. [online, 17.10.2017], s. 2-3
[http s://www.researchgate.net/.../](http://www.researchgate.net/.../)
- [10] Stachowiak Z., Bezpieczeństwo ekonomiczne, W: Ekonomika obrony, Stankiewicz W. (red), AON, Warszawa 1994, s. 189
- [11] Standing G., Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa, Warszawa 2014, s.49

- [12] Śladkowski S., Bezpieczeństwo ekologiczne, AON, Warszawa 2004, s.13
- [13] Urban A., Bezpieczeństwo społeczności lokalnych. Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 21-22

Autor:

¹**Monika Zawartka-Czekaj PhD** – lecturer at the Department of Sociology of Access Groups of the University of Wrocław and the Department of Legal Studies. Sociologist, specializing in the sociology of social problems, social work, social policy, sociology of the groups available. Researcher and author of maps of phenomena and social problems of more than 20 cities in Silesia. Co-author of 5 books. Author of more than 30 scientific publications. Member of the Polish Sociological Association, Polish Society for Social Policy and Polish Association of Social Work Schools.

Názov/Title: **Recenzovaný zborník príspevkov z XI. medzinárodnej vedeckej konferencie „BEZPEČNÉ SLOVENSKO a EURÓPSKA ÚNIA“**

Reviewed Conference Proceedings of the 11th International Scientific Conference „SECURE SLOVAKIA AND EUROPEAN UNION“

9. – 10. november 2017, KOŠICE, Slovenská republika

Recenzenti/ Reviewers: Dr.h.c. prof .h.c. prof. Ing Marián MESÁROŠ,
DrSc. MBA, LL.M, Slovensko
dr. hab. Jacek DWORZECKI, PhD. Poľsko

Vydala/ Published: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach,
Kukučínova 17, Košice,

Rok/ Year: 2017

Editor : Ing. Martina Vacková, PhD.

Vydanie/Edition: prvé

Počet strán/Pages: 622

Náklad/Circulation: 200 ks

ISBN : 978-80-8185-025-7

EAN : 9788081850257